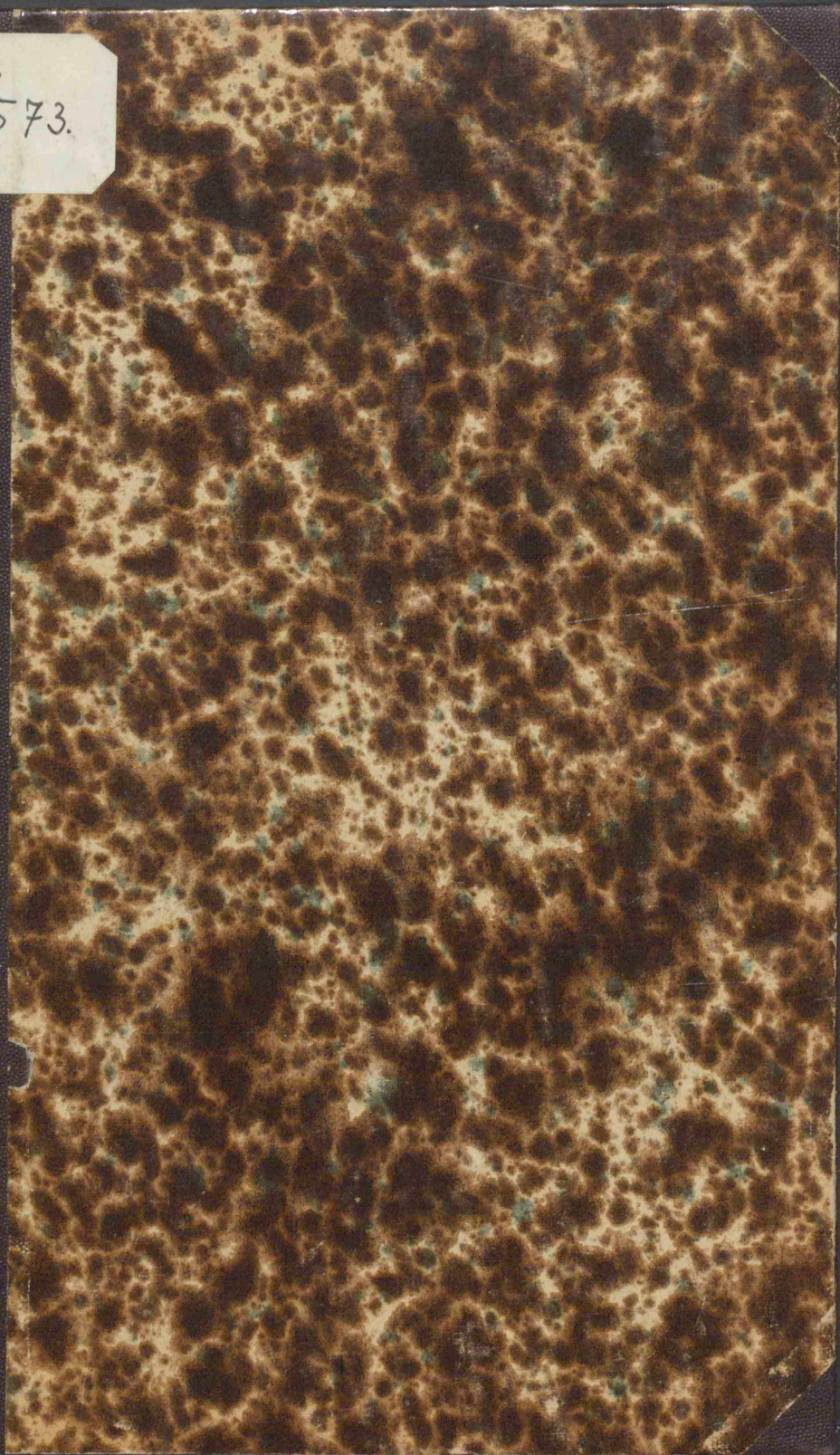
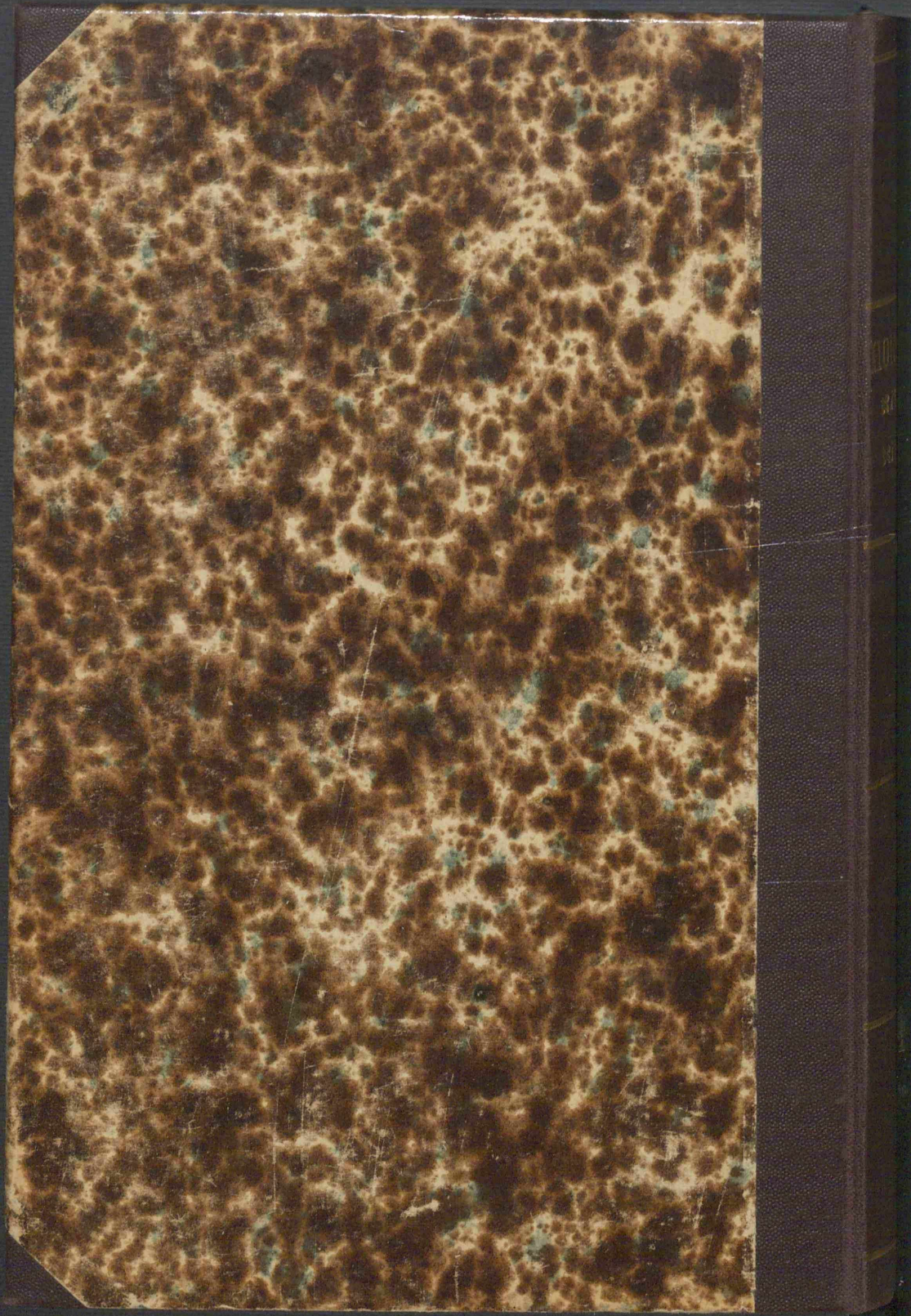

B

573.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 573.

מתניתא מלכתא
תוספתא עתיקתא
שמחת עולם
פתחי נדה

Die tanaitische und amoräische Literatur

aus den ersten fünf Jahrhunderten.

(Die biblische und apokryphische Literatur).

URALTE TOSEFTA'S (Borajta's)
KRITISCHE EINLEITUNGEN.

FRANKFURT a. M., 1890.

Druck von Josef Fischer in Krakau, Grodgasse Nr. 62.

Uralte Tosefta's (Borajta's)

in 5 mit 4 speziellen Titeln versehenen Abtheilungen

Sammlung von uralten noch unedirten halachischen und agadischen Borajta's aus der Zeit der Mischna Borajta und der Talmuden (2--5 Jahrhundert).

Zum ersten Male nach seltenen Handschriften herausgegeben und mit Varianten, Parallellstellen, Anmerkungen und kritischen Einleitungen versehen und seinem grossen Lehrer Sr. Hochwürden Herrn Rabbiner Dr. **Israel Hildesheimer**, Rector des Rabbinerseminars und Rabbiner der Adass-Israel-Gemeinde zu **Berlin**, zu Ehren dessen 70-ten Geburtstages (27 Ijar 5650) in ehrfurchtsvoller Liebe und Verehrung gewidmet

von

CHAIM M. HOROWITZ.

JEDLICHER NACHDRUCK VERBÖTEN.

Frankfurt a. M. 1890.

Verlag von Chaim M. Horowitz hebräische Buchhandlung und Antiquariat,
Frankfurt a. M., Uhlandstrasse Nr. 40.

תּוֹסֵפֹת אֶתְיִקוֹת א

באגדתא ובהילכתא

בחמשה מחלקות ובארבעה שערים מיוחדים.

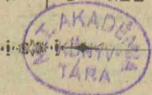
יכלכל בקרבן ברייתות עתיקות וקדמוניות, משניות חזוניות וירושלמיות מרבתינו ז"ל התנאים והאמוראים בהלכות ובאגדות אשר כבר נודעו לרבתינו הגאונים הקדמונים ז"ל, ונמצאו בידם בכמה פנים שונים והעלו את דבריהם להלכה ולמעשה וישומם לחוק בישראל ומעיני האחרונים נעלמו עד כה, והיו גנוזים ספונים וממונים בכתי גנוזי ואוצרות הספרים בכתי יד אשר יצאו בזה לראשונה לאור עולם עם כל נוסחאותיהם השונות, ומעומרים בהערות ובהגהות ובשנויי נוסחאות ומראה מקום ובהקדמות בקורת עליהם ועל כל העינים המסתעפים עמהם, לסול המסלה לפנייהם למען ירוץ כל קורא בהם.

מנחה וזכרון לכבוד אדמו"ר רבינו הגדול עמרת תפארת ישראל ונזר החכמים, הדרוש טוב לעמו, אוהב צדקות וירא ה' כל הימים, הרב הגאון החכם המהולל ואיש צדיק תמים, מרן **עזריאל המכונה דוקטור הילדעס-היימער** יאיר נרו לעולמים. ראש ישיבת בית מדרש הרבנים להולכי תמים ואב"ד דק"ק עדת ישראל בקרית מלך רב בערלין יע"א. ליום מלאת לו **שבעים שנה** לימי חייו ביום שבת קודש כ"ז אייר שנת וקראת לשבת ענג (תר"ץ) לפ"ק. ה' יאריך לו ימים על ימים, להגדיל תורה ולהאדירה ולהרבות הסד וצדק עולמים.

מאת עבדו ותלמידו הצעיר, המאסף והמעיר, המתאבק בעפר רגליהם של תלמידיו חכמים ושותה בצמא את דבריהם המהוכמים

חיים מאיר הורוויץ הלוי

(לכל מסיג גבולי ענשו שמור וערוך, והתומך ידי מה' ומאדם יהיה ברוך).

פראנקפורט על נהר מיין

שנת תר"ץ לפ"ק

בהוצאת בית נוסחר הספרים של חיים עזריה הורוויץ הלוי בק"ק פראנקפורט דמיין יע"א. אנהלכאנדעטראקטע. Nr. 40.

ברפוסו של יוסף פישער בקראקא.

מכתבי תהלה *

קן ש"ב הרב המופלג הבקי חוקק ובלשון גדול
 י"א מ' היום מאיר הלוי הורוויץ נ"י הרבה
 יגע ומלא במקומות משוררים, מדרשים ושו"ת
 מגאונים ראשונים ז"ל והענין בדפוס מהודרים
 ועתה רוצה להעלות על הדפוס סה"ק פרקי
 דר"א בצנורף כמה חקירות וגו' סוגות מאיר עיני
 רואים, וכמה חידושים שהעלה בשכלו בעזר ה'
 לנפש עמל בד"ה מהרחו לעזרו להוציא דברו על
 פני דוכו, ויהא רעווא דיתקבל בעלמא שיהו
 ושמירו, כנפש העמוס בעבודה ויודע נפש הרב
 הג"ל ויקרו הבא עה"ה.

יום ו' עש"ק לסדר בן ירבה ובן יפרוץ
 שנת תרמ"ט לפ"ק

נפתלי צבי יהודה ברלין
 (אב"ד ור"מ דק"ק וולאזין):

מה מאוד שמחתי לראות את אשר חפץ ה'
 מגליה ביד הרב השלם כו' מו"ה היום מאיר
 הלוי

והגני פוחס לקבל ספריו במחיר אשר יוש"ת

הגה כבוד הרב הבקי בחורה וחכמה השלם
 במדעים כפי מה שהעידו עליו גדולי ישראל כ"ט
 מו"ה היום מאיר הורוויץ נ"י מוציא לאור
 ספריו הגאונים הראשונים ופירוש גדול שלו על
 פרקי דר' אליעזר וביקש ממני כבוד אביו הרב
 המופלג מו"ה יוסף נ"י הורוויץ לקבל ספריו
 יום ט"ז השוון תרמ"ב לפ"ק ק"ק ווארשא
 נאום **חיים אליעזר וואקס** אבדקיק קאליש (ז"ל)

קן גם אנכי אהב אה"ה את ספריו אשר יוציא לאור הרב הח"צ כליל המדעים כש"ת מו"ה
 היום מאיר הורוויץ נ"י כאשר ידעתי ושמעתי מכבר שהיה לגנן אדרת ויעלה מעלה מעלה
 בפרע כאשר ידוע גדול יראת ה' אשר חוקק בו ע"כ כל מי שיש לאל ידו להיות מן המסייעים
 מוטל עליו לקבל את ספריו בספ"י ולשלם דמי מחירו לפי כבודו.

המדבר לכבוד התורה ולגמדיה וזא עה"ה יום ה' ה"י השוון תרמ"ב לפ"ק פה ק"ק
 ווארשא יע"א.

שמואל זנוויל מו"צ פה ק"ק הג"ל.

* והנה אף כי רבו אחי מכתבים כאלה מחכמי זמננו המפורסמים ש' אשר הרבו
 לספר בהלכת ספריו ויוהר ממתה ועשרים רבנים שצמדיות אשכנזי מכל הכתות כהבו את ידם
 לקבלם והמ"ע לבית ישראל בלה"ק אשכנזית אנגליה וצרפיה המפורסמים הפליחו לספר בהלכותם
 ובנחיותם, והתבוננות הקדושות כל ישראל הבריים בפארוז ומפיצי השבלה בפעטערסבורג
 יאלו ליבע תפני זה בצדק מסוים גם רבים מחכמי העמים ש"י כבוד הנחילו להם ב"ה אשר
 אודם ואברכס בזה בכל לבי וגפשי כי הוקירו את החפץ היקר אשר זכה ה' אחי האעיר. אך
 כל אלה לא יועילו לך קורא יקר ונאמן אשר לא הבקש עדות עלי ודברי כחז"ל אינם לריסין
 חזוק ולכן לא העלושים עלי לוח וחד לדברי רבותיו שבגולה גאווני זמננו ש"י שמתי מקום
 בזה להורות כי כל מעשי על פי חכמים, ורוח חכמים נוחה מהם ב"ה וחס ראוים להעיד על
 ספרים כאלה כי להם המשפט.

הלאשנה וקבלתיה באלפי תודות ויקבל למעלה
ההסכמה וד' יחזקו ויאמננה למען שמו הגדול.
ידידו הק' עזריאל הילדעסהיימער

עמ"י עש"י. — לבי לחוקקי ישראל וסופריו
הנוראים נפשו ולבם לחפש בחפש מחופש שבתי
העקד שבכל אפסו תביל, ולדקדק בהם בשמימי
הנוסחאות אשר בלשונות חב"ל וכלל אותיותיהם
המחרימות וכמדוע לכל חופסי התורה כי לפעמים
בשמימי שפחות אחת תלוי"י כמה הלכות גבריותה —
ובואו ונחזיק טובה לכבוד הרב הגדול בתורה
וידעה וחכמה נכבד ועלה ש"צ כשית מו"ה
חיים מאיר הלוי הורוויץ הי"ו מווארשא
אשר חפץ זרוע עוזו לגלות לנו אותרות שפוני
עמוני כ"י ובינים מבריות והלכות רבותינו
עמודי העולם הגאונים הקדמונים אשר מימינו
אנו פותים בנאמאונים, לא יערכום זכב ופז
ואדרכמונים. ומשמים קח זכו להר"ב הג"ל
שיחגלגל על ידו זכות של ראשונים. יהא רעוול
שינא פועלו לאור עולם ומשך ד' בידו ילח
לשמחת לב כל חופסי התורה ומוקרי לומדיה
ומרימי קרנה בכבוד — יום א' ר"ה בסליו

ש"ת טוב להורכים בתמים לפיק פה
וולאוין.

נאום חיים בהגאון ונדיק מוהר"י ברלין הי"ו
(אשר היה מלפנים אב"ד דק"ק מאסקוויא יע"א):

ב"ה יום ב' ב' אלול תרמ"ט לפיק פה
קיק ווארשא יע"א.

לכבוד ידידי הרב החכם הגדול המופלג
בתורה חו"ב מוהר"ר חיים מאיר הורוויץ
הלוי נ"י. אהבה"ע. כן קבלתי ע"י אביו
הר"ה נ"י את מהכרתו אשר נקב אותה בשם
תוספתא עתיקתא ומאד מנאה חן בשמי
מלאכתו הנפלאה אשר העיד על שקידתו העזומה
להביא תועלת גדולה לפסרות ישראל. ידאו
שכמים ויהללו את פעלו הטוב נכזי לב ויאמנו
את חילו וגם אתי בזוכם חנן ולומר ישר כמו
וחילו לתורה ולהעודה ויליחהו ה' בדרכו אשר
הולך בה להביא תועלת לארצנו תורה ודורשי
חוביה ויהיה ממזימי הרבים במספדים יקרי העקד.
הנני ידידו הדו"ש ומכבדו כערכו הרס
ומצרכו בנח"ש הבא ע"ה.

שמואל זנוויל קלעפשיש

מו"ך דפיק הג"ל (ממלא מקום האב"ד):

ב"ה. הן יקר ראהה עמי חבור חדש מלא
יפן שהדפוס ש"צ הרב החר"ף ומופלג חוקר
ובגלגל גדול י"א מ' חיים מאיר הלוי הורוויץ
נ"י הוא תוספתא עתיקתא אשר זו הלאה
לדעת כי דייק ואסכה טובה בספרי קדמונים
מדרשה ובבריות אשר נכחה זכרם ממנו ואזה
מכונים בשם עלמות ע"ש העלם דבריהם מעיני
הדור. עתה דעת ש"צ הרב נ"י להנאום לאור
עולם בדפוס והי' להאיר עיני אנשים אשר
דבריו חב"ל נר לנגלם, ודקדוק דבר אחד וטון
ידיים למלא. והגדתי לכל אשר בידו להשתתף
לפעולת ש"צ הרב נ"י בעזר ומשען יאופר חלקו
בחיים כי זכה בדבר ה' אשר חפץ לזכות את
עמו להגדיל תורה וזיה יזכה לאור באור שבשמים
לפי ערך פעולתו והי' יהי בעזר ש"צ הרב הג"ל
ויאיר דברו ויכיר קרנו כנפש המנוס בעבודה
הבא עה"ח ג' י"ג תשרי שנת מובה
מבורכה לפ"ק פה"ק וולאוין

נפתלי צבי יהודה ברלין

(אב"ד ור"מ דק"ק הג"ל בשה"מ ספרי העמק
שאלה על השאלות והעמק דבר והרהב
דבר על התורה וכו' וכו'):

בשמי"ה. הגה עלה במחשבת תלמודי הרב היקר
והמופלג כש"ה מוה"ר חיים מאיר הורוויץ הלוי
בפיק פראנקפורט על גהר מיין להנאום לאור
תוספתא עתיקתא והן כמה בריות עתיקות
כ"י אשר אסף בחשניו וקבץ על יד המו"ל וגם
עליהם עיניו בהארות והערות גם שלח לי איזהו
עליהם להרופה והנה כבר י"א טוב מויל בעולם
עמי קובץ אגדות רבות אשר הניח לאור (אגדה
האגדות, בית נבות הלכות הורקן של ראשונים
וכו') חכמי דורנו ראו אותן ויהללו בשער וגם
בעיני הג"ל ראינו כמה וכמה הערות וביאורים
טובים טעם ודעת ואטן ולומר ישר כמו וחילו
ואכרעהו אשר ויליחהו ה' להדפיסן וישמחו חופסי
וארצנו התורה יעלו וירוננו וישא חן בשמי רואיו
להגדיל תורה ולהאדירה.

כ"ד המדבר לכבוד התורה ולומדיה ומבדך
תלמודו הותיק כי יגמור ד' בעדו לטובה פה
בערלין א' פ' דברים תרמ"ט לפיק

הק' עזריאל הילדעסהיימער

לידידי הרב המופלג תלמודי היקר נ"י —
אחדש"ה הגה לא אכזר את כבר כתבתו לו
ברכת מו"ש על בנו שגולד לו ועכ"פ אשנה אותו
ויזכהו ה' לגדלו לתורה ולחופש ולמעט. נר לי מאד
שלא נתניו הפנאי לבנות הלוג קודם זאת מחברתו

תוספתא עתיקתא

שמה וטוב לב כמוצא שלל רב
ופניו האירו כשמש בהפיצו קרניו
אלי עירו שב רבי אבהו מבית הרב
מלא חכמה רבתי אשר אסף בהפנים
ויבוא עד טבריא, עד חמת הגניע
ויוחן שם, ומטורה דרכו שם הרניע

ושם ישב רבי יוחנן והרכיץ תורה
והנה תלמידיו ברבי אבהו פגעו
ויראוהו והנה פניו מפיקים אורה
ככדור זהב אשר בו קרני שמש נגעו
ויתמהו עד מאד על מראה זהר פניו
ויאמרו אין זה כי אם אוצרות נגלו לפניו

האח אוצרות זהב לו רבי אבהו מצא
וחיש אלי רבם אצו וכזאת אליו הגידו:
"מאין זאת לכם" שאלם "ומפי מי הדרב יצא?"
הלא על זאת זהרי פניו הנה יעירו
כי כשמש בצהרים יפיצו אור וזהר
ואך העושר יצהיל פנים ויאיר התואר

"לא אחי ובני", עגם ר' יוחנן מדרם
לא כסף וזהב יצהילו לר' אבהו פנים
אך הבל המה וכצל יחלוק אורם
אך למודים יקרים המה חדשים ונאמנים
אשר בבית מוריהו קנם ושמעם באונים
אך המה האירו פניו באור נוגה שבעתים

וכנשר יטוש אלי אוכל אלי רבי אבהו אצו
מה המה הלמודים החדשים קניתם בבית מדרשך
הורם נא לנו כי בהם חבריך מאד רצו
אשר שעשעו את לבבך וכשמש האירו אורך
"לא חדשים המה" עגם ר' אבהו בענות חכמים
"תוספתא עתיקתא היא תורה עתיקה לימים"

הנה

מתניתא מלכתא

חכמה וחיים, אלוקים חיים, לראשונים הוספת
ימיהם ותבונתם לחכמה הקדישו גם המה
ימותם ולילותם בתורתך הגו ורויך למו השפת
מה רבה חכמתם וכנגדם הלא נחשכנו כפהמה
מאסו כסף והון ואחרי תענוגות לא רדפו
אמת היתה בפיהם ומכל כבוד לנפשם פרחו
יגון שבעו גם קלון ובין מות וחיים רחפו
רבים היו אויביהם ואת תורת ה' לא שכתו
הלא נואלתם חכמי דורנו אם כה נועזתם
ובכבודם כי תקילו ובתורתם כי תתנו דופי
רק חכמת זרים למדתם וכדרכיהם אהותם
ותמכרו נחלתכם בהון ובעד רהב ויופי
ואשר יסדו הקדמונים בחכמה וברוב ימים
יזמתם להרסם ולהשבית זכרם מאנשים
צדיקים לרשעים תשימו ולאווילים החכמים
הלא אז הנכם בעיניכם נבונים וחכמי תרשים
לא אחי! אך בהרט אנוש צרתם עלי לית
ובתים גדולים בו חקקתם בעטכם הנה חרסתם
ימים וחכמה כי תוסיפו ותחדשו לב ורוח
הלא תשובו מדרכיכם ותאבהו את אשר מאסתם

* * *

הנה כימי הארץ תחת כפת השמים
מדור ודור נגלו לנו תעלומות והקדשות
חכמת חכמינו עוד נעלמה היא מעינים
ובכל דור תשובנה לנו אבודות נאששות
רבים היו חכמינו ונבוינו לאלפים ולרבבות
וספרים אין קץ כתבו כי ברעת לא רשו
האירו עינים בחכמתם והשיבו לבבות
לא בעשרם יתהללו אך בנפשות אשר עשו
ואך קצה תבונותם ושמות ספריהם יגידו
אשר גם הם כמת מלב כבר נשפחו

על

על ספרותם הרבה הלא המה יעידו
ומה רבה חכמתם כי נפשות לְקַחוּ

* * *

קרוב לאלף ספרים מדורות הקדמונים
בכל סעיפי התורה והחכמה והתבונות
תמצאם רשומים בשמות המונים המונים
במאמרי אלה, אשר עודם נעלמות וספונות
והם מדורות התנאים והאמוראים
לא שערום עוד מבקר והוקר וחכם בעיניו
ועוד כאלה לדורשיהם נגלים ונמצאים
אשר תורת ה' אתם וזוקרי עמם ונבונים
ועתה קורא יקר ונאמן רצה נא פְּעֹלֵי
והיו הדברים האלה לזכרון בין עֵינֶךָ
והיה כי יועילו לך יש שכר לעמְלֵי
ואם תוסיף עליהם הנה מלמדי הַנֶּךָ

הנה חדשות יברא לו רוח האדם ויבדס מלבו
כאמונת אומן יחשבן ולעין השמש והשכל
וּמְסוּן

אך הישנות הן הנאמנות ורעננות כנצד עורו
ובאבו

דורות רבות עמד בם טעמם ולעד לא ימאָסוּן
וכאשר אלי רבם שבו ותשובתו זאת הציעו
ולפניו

קרא עליו המקרא הזה, חכמת אדם תאיר פניו

אם כמקרה רבי אבהו הפעם גם אותי קָרָה
אל תתמה עוד קורא יקר כי כבר היה לעולמים
אם איש וכו' על פני תופיע אורה ונהרה
בהציעי כהיום לפניך משניות ישנות של
[חכמים]

כי תוספתא עתיקתא אוציא אשר במסותרים
[מצאתי]

לכן גם שם ספרו זה בשם תוספתא
ועתיקתא קראתי.

המוציא לאור.

הקדמה

רבי אבהו אתא לטבריא חמוניה תלמידיו דר' יוחנן אפוי נהירין
אמרון קומי ר' יוחנן אשכח ר' אבהו סימא אמר לון למה? אמרו
ליה אפוי נהירין אמר לון דילמא אורייתא חדתא שמע סלק
לנביה אמר ליה מה אורייתא חדתא שמעת? אמר ליה **תוספתא**
עתיקתא וקרא עלוי חכמת אדם תאיר פניו.

(ירושלמי סנה פ"ח ה"א פסחים פ"ה ה"א וסקלים פ"ג ה"ב וכו') :

שמות הספרים הנזכרים בשערי הספר הזה הנה הנם המליצים המדברים
בעדי ובעדם אל כל קורא אשר כל מליצות ואמרות נמרצות אך למותר כי
מי לא ידע ולא שמע את שמע התוספתות והברייתות ולא בן ולא הכיר את
נחיצותם הרבה כי אך מהם תצא תורה ודבר ה' כי המה רבני קודש מרובותינו
התנאים והאמוראים ז"ל ומי זה האיש אשר אהבת עמו ותורתו יקרה בעיניו אשר
לא תחוס עינו עלי חמדה טובה ויקרה כזו להצילה מידי אכדון ושחת ולכן גם לא
לי תהיה תודתך קורא יקר כי אך את חובת נפשי הקימותי כזה ונכוא אני ואתה
ונודה להי כי האיר את עיני וגלה מצפונות ותעלומות חכמה לפני והקרה לידי את
הכת"י היקרים האלה ויעצני להעתיקם ולהוציאם לאורה להאיר עיני המצפים לדבריהם
הקדושים והנאמנים אשר כבר נשכחו זה כמה מאות בשנים ואשר דבריהם היו
יקרים גם מלפנים ומה נאמנו עלי דברי הירושלמי הנ"ל אשר שמתים בראש הקדמתי
זאת ואף כי גם להם יאות השם **תוספתא עתיקתא** ולזאת קראתי את הספר
הזה בשם הזה. והנה כאשר בהצעותי להספרים האלה תמצא כל דברי חפץ הדרושים
לך לדעת לכן כל שפת יתר בהקדמתי אך למותר ולא אלאך בפיטומי מילי בעלמא.
ועתה קורא יקר אקראך בשם רצה נא את מנחתי זאת אשר הכאתי אליך כהיום
וה' יאר פניו אליך וישכילך בדברי אמת להבין דברי חכמים ודעת קדושים תמצא.
והיה כאשר ירחיב ד' גבולי ואמצא לי גואלים אשר ישאו עמי בהוצאתי אז אביא
בשערך כפעם בפעם מפרי תנובות תבונות חכז"ל הקדמונים איה אשר טמונים
אתי באוצרותי הן בהלכות והן באגדות היקרים מפיננים :

והנה ראיתי מעשה ונזכרתי הלכר שכתב היה לעולמים. הנה היום הזה אשר
הנני כותב בו את דברי אלה בספר הוא יום הפורים והנה ידוע מליצת חכז"ל כי
המן הרשע הלשין על ישראל כי מפני לכולהו שתא בשח"י ופח"י וכל ימיהם
חגים ינקפו או אמר הקב"ה רשע רשע הנה עניך צרה במועדי בני ישראל ואם
רבים המה בעיניך הנה לאורך אוסיף להם עוד שני ימים טובים על מפלתך את
יום הארבעה עשר ואת יום החמשה עשר לחודש אדר כי תלו אותך ואת בניך
על העץ והושב תגמולך בראשך. כן בימינו אלה אשר שונאי בני ישראל ידברו
עתק על התלמוד הקדוש וכקוף מונד הוא בעיניהם הנה עתה המציא ד' לנו פליטה
גדולה לספח על גחלת התלמוד עוד שתי מסכתות אשר לא נודעו עד כה הנדפסים
כזה לראשונה ויראו שונאי התלמוד ויבושו ומנדי בני שם ויחפרו ויכסו פניהם

כלימה. והנה בני המן עוד לא מתו גם עוד מרדכי היהודי חי אשר חרף נפשו להציל את מלכו מכף כל אויביו בנפשו. הם בני המן ורחם בני אנשי בלי שם מחרפי מערכות התלמוד ומנגדי בני שם הוא מרדכי היהודי והוא התלמוד המורה לנו לאהוב את כל בני איש ולירא את ד' ומלך ולהתפלל על שלומם. וכאשר הפר ה' את מחשבת המן בן המדתא ויסכל עצתו ונודעה רשעתו ורעתו ומרדכי היהודי נשא ראש והיה למשנה למלך דורש טוב ודובר שלום לכל העמים כן עוד חזון למועד כי יכירו כל עמי הארץ את יקר תפארת התלמוד וחכמתו דרכה וגם אויביו ישובו מדרכם הרעה וממחשבתם השווכה ויכלמו ממעשיהם ומדרכיהם ועוד יכבדוהו וירוממוהו כל הגוים ככבודו וכערכו הרם וילמדו מארחותיו לאהוב ולכבד כל אשר בשם אדם יכונה ואז יכבד התלמודי יירומם קיהודי, אשר לזאת יחכה כל איש נלכב, וזאת תפלת ושאלת נפש ולכב

המוציא לאור.

כ"ה אור ליום ב' ט"ז אדר שנת תרמ"ח לפ"ק פה פראנקפורט דמיין יע"א.

הקדמה שניה

ברוך ה' אשר בידו כל מחשבות בני האדם וכל מעשיהם, רבות מחשבות בלב איש ולכל אשר יחפוץ ד' ימן, אשר בידו כוס הסיבות להשקות בו את בני החלד להודיעם כי חדל המה, הנה יפר את אשר זימו לעשות ויעשה את אשר כבר נואשו למעשותם. הנה בעת ערכתי את הקדמתי הראשונה הנ"ל עוד לא עלתה על לבי כי עוד הקדמה שניה אכתוב לספרי זה טרם יצא לאור לראשונה. הנה באותו היום אשר כתבתי ההקדמה הנ"ל שלחתי את ספרי לק"ק ווארשויא להדפיסו וכבר עבר שם תחת שבט הכקורת וזה ימים רבים חשבתי כי כבר נדפס והודעתי עליו בשערי ספרי כבוד הו"פ והמכתבי עתי לכות ישראל. והנה לפתע פתאום שמעתי כי מת המדפיס ה"ה הר"ח ר' יצחק גאלרמאן ז"ל אחרי כי נחלה זה ימים רבים ועוד לא התחיל בהדפסת ספרי גם הקונטרסים אשר שלחתי אליו בכת"י אשר לא היתה בידי העתקה אחרת מהם לא נמצאו. והנה מהמסכת שטחות זוטרתי נותרה בידי העתקתה בין קובץ העתקת ספרים רבים מכת"י אשר אתי אך מהקדמתי ומהערותי המכונות בשם הכללי שמחת עולם לא נותרו בידי אף זכרון דברים כעלמא ונלחצתי לעבור עליהם מחדש ואם אמנם נאמנו עד מאד דברי משל הקדמוני "קשה עתיקתא מחדתא" הלא תבין מה רבה יגיעתי לחזור על משנתי ולערוך מחדש את הערותי עליה ואחכה לה' כי ראה בעניי ויחנני להוסיף על המסכתא הנ"ל הערות טובות ויקרות אשר לא עמדתי אז עליהן וכי זכרוני השיב לידי בחסד ה' עלי כל אשר נאבד מהן. (ומדי דברי בה זכור אזכור לחעיר את כל

לב על האבירה הלזו לכל יחזור איש להדפיסנה בלתי רשותי ע"פ ההעתקה שנאבדה מידי הן עם הערותי והן לבדה ואדם אוסר דבר שהוא שלו. (והנה ההערות וכו') יכירן כל איש את קרבנתן להערותי בזה גם זאת ידוע כי לא נמצאה העתקה אחרת בעולם מהמסכת הלזו זולתי הנ"ל ובכח הזכות שבידי שזכתה אותי תורה"ק וכן מטעם חוק המלכות הנני אוסר בזה לכל מדפיס ומז"ל להדפיסה עוד הפעם בלתי רשותי ושאלת פי הן עם הערותי והן לבדה והן כאשר יוסיף הגהות או ביאורים מעצמו. והנני מוסר לך קורא יקר את סימני העתקתי הנ"ל אולי יקרה ד' אותה לידך לזכותך במצות השבת אבידה. הנה ההעתקה הנ"ל כתובה בכתב יד על נייר לבן מסורגל בשירטוטים קטנים (שמאאלקאריטעס פאסטפאפיער, גראססעס פאָרמאט) ובאותיות קטנות כג' או בד' עמודים אשר המס' הנ"ל נכתבה בהשיטים וההגהות למטה כיריעה גם בין שיטה לשיטה ובהראש דבר נמצאו איזה הוספות בין השיטים והתחלת הראש דבר הוא כלשונו "בכתב יד דע ראססי 1420 נמצא כעין מסכתא קטנה בארבעה פרקים וכו'" ונמצא מעל המסכתא הנ"ל. אמנם בהקדמתי עליה באו בה פנים חדשות כי תחת בתחילה היתה קצרה וקטנה עד מאד הנדה הרחבתיה עתה והעמדתיה על עשרים וחמשה סימנים. כן מפני יד ד' אשר נגעה בי ויקח מידי את מחמד עינינו בתנו הבכורה והחמודה הילדה ז"ל אמרתי לברך את ד' גם על זה כי נאמנים עלי כל משפטיו וספחתי לקונטרסי זה ע"פ ספרים וספרים גם לקוטים מהאכל רבתי וממסכת אבל רבתי עם הערות והגהות והקדמתי גם עליהן הקדמות ארוכות גם הוספתי להעמיק מחקר גם על המסכת אבל רבתי או מסכת שמהות אשר בידנו בדפוס במסכתות הקטנות אשר עתה יכיל הראש דבר הנ"ל חמישים וחמשה סימנים. — לפני הראש דבר הנ"ל הקדמתי ג' סימנים ע"ד המסכתות הקטנות כארבעים ספרים מסימן י' ומעשרה ספרים מסימן י"א ומעט מסימן י"ב שבקונטרסי מתניא מלכתא ועתה הוספתי עליהם דברים וענינים רבים ב"ה עד כי נהיה לקונטרס גדול וקראתי לו שם בפני עצמו "מתניא מלכתא". — עניני ב' הקונטרסים האלה ורשימת הספרים אשר שמשתי בהם והזכרתים שם תמצאם מבוארים לפניך בהקונטרס ישמחת עולם סימן ג' ונ"ד ע"ש. — אמנם הקונטרס "פתי נדה" וההעתקה מה ברייתא דמסכת נדה וההלכות נדה ונוסחת הרוקה ופירוש הגאון למסכת כלים הישבו לידי כי נמצא אח"כ אחרי כי כבר אמרתי נואש לכל עמלי ועבודתי כי באשר לא קויתי ולא יחלתי להעמיק עיון בענין זה וקשה בזה לא נסיתי או להאריך הערות עליהן אך כאשר הקד ד' לפני בהעברה בעלמא וההעתקה הראשונה מסרתי להמדפיס והיא היא שנאבדה אישר לא יכולתי למלאותה עוד. ברוך ד' כי הושב לידי אבידתי הנ"ל ואמרתי הואיל והראני ד' נפלאותיו אתקן בה מילתא והמיתי את שכמי לסבול את עולה והגהתיה ובארתיה ע"פ ספרים רבים כאשר אך הגיעה יד ידיעתי הדלה אשר הנני ה' בה והוספתי עליהן עוד מאמרים רבים ויקרים עם הערות והגהות ומראה מקום תחת אשר הקדמתי עליהן הכילה אך ד' סימנים עתה נהיה לקונטרס גדול בפני עצמו בששים ושלשה סימנים אשר גם ענינים ושמות הספרים אשר שמשתי בהם והזכרתים בזה תמצא בהקונטרס פתי נדה סימן נ"ה ונ"ט. — ועתה קורא יקר ונאמן רצני נא ואנסה דברים אחרים על כל הקונטרסים האלה. הנה לפני הקדמתי

זאת השנייה תמצא את הקדמתי הראשונה אשר הקדמתי אז לפניך ולא זה
 ממקומה הואיל וגם בה איתרחיש ניסא הנ"ל וכבר הצדקתי בה את השם הכללי
 אשר כניתי בו את ספרי זה בשם „תוספתא עתיקתא“ ע"ש כי אמנם ברייתות
 קדמוניות תבאנה בו אשר עוד לא ראו באור הדפוס מעולם ובהראש דבר אשר
 הקדמתי לפני כל א"א תמצא מבוארים ומתוארים לפניך באר היטב הכת"י אשר
 העתקתי מהם ומקום מנוחתם. המאמר „מתניתא מלכתא“ הוא כמו פתיחה והקדמה
 לכל ספרי חז"ל המיוחסים להתנאים ולהאמוראים כי בו קראתי בשם כל המון
 הספרים הרבים המיוחסים על שמם אשר עודם בידני ואשר כבר נאכדו מאתנו
 על כל סעיפי התורה והחכמה ועל כל תעלומותיהן ולרגלם הוספתי רשימה מכל
 הספרים אשר לכני ישראל הידועים לנו בשם מיום נגלה עלינו ה' בהר סיני ונתן
 לנו את תורתו עד ראשית ימי התנאים ז"ל ובכללם הם פרי תנוכות תבונות חכמי
 לב אלפים שנה שסופם קדמו לזמנינו כאלף וארבע מאות שנה עת אשר לא
 היה עוד לכל הממלכות האדירות שבדורינו לא כתב ולא לשון ועוד התהללו
 באילימים: המאמר שבזכות עולם יסוב על המסכת שמחות זוטרת ו על המסכתות
 אבל ושמחות השונות אשר עורן אתנו בדפוס ובכתב יד ואשר כבר נאכדו מאתנו
 הן על אלה אשר נדפסו בזה והן על המסכת אבל רכתי או מסכת שמחות אשר
 במסכתות הקטנות הנספחות בדפוס לש"ס סוף סדר גזיקין וגם הוא יפיץ אור
 בהור על ענינים רבים הקרובים אליהן והמסתעפים עמהן. כן קראתי בשם הנ"ל
 את הערות והנהגותי לבאר את דבריהם ולחשוף את מקוריהם ובהן קבצתי על יד
 השינויי נוסחאות ע"פ הספרים אשר דבריהן בפהם. גם הוספתי עדין פירוש למלות
 זרות וקשורת עם השוותם ללשונות בני קדם, שפתי בני שם ופרסית רומית ויונית
 גם להשלמת כל השרשים הבאים בהם הכאתי גם השרשים ונמיותם שהם מלשון
 המקרא והמשנה וכו'. ואדמה כי בזה הוריתי לחוקרי לשון חז"ל והוכחתים כי אל
 יבקשו לזווג לשון חז"ל עם לשון רומי ויון אם לא בדברים המוכרעים כי נשאלו
 מהן, ומה רכה המכשלה בזה כבר הודעתי במקום אחר וטי שענינו בראשו ובקי
 בלשונות עמים שונים יכירנה ויבניה מעצמה ואין בזה המקום לנסות דבר בזה.
 המאמר פתחי נדה גם הוא יבאר ברוח באר ובקורת את כל הענינים
 והספרים השייכים להברייתא דמסכת נדה ולנוסחאותיה השונות אשר יצאו
 לאור לראשונה בספר הזה ולרגלם יתבארו ענינים רבים הנוגעים אליהם כאשר
 תמצא מפורש בו בסימן ס' ועל כל השלשה מאמרים עיין ברשימת עניניהם
 בפנים ולשנותם עוד הפעם אך למותר וללא תועלת. בשם פתחי נדה אכנה
 גם הערות והנהגותי עליהן אשר יפתחו לכל קורא פתח ושער לבוא להיכלי
 הברייתות האלה והספרים הנלוים אליהם. והנה רשימת הספרים אשר נתתי לפניך
 קורא יקר ונאמן אשר גם הם בערכך יותר משלש מאות ספרים היא תוכיחך לדעת את
 עמלי ויגיעי להועילך כאשר אך היתה לאל ידי וכל אשר היה כחכי לעשות נסיתי
 ועשיתי ב"ה אך על שלמותם והצלחת הפצי יעידו גדולים וטובים ממני כי אין
 שלמות ותמות בהנוגע לספרי חז"ל אשר חכמתם רבה מהשגתינו ותבונתם עברה
 מעל גבול השערותינו ואם אך מעט מועיר הועלתי לך ואם אך גרגיר קטן של
 אמת הצלתי לך מהשדה הרבה והפוריה הלזו גם בזה ישמח לבכי ותגל נפשי ואודה
 את ה' על חלקי והיה זה שכרי חלף כל עבודתי. אולם בדבר גוף המסכתות

והברייתות והספרים אשר הצעתים לפניך בזה לראשונה הנה על ענינים יתנו ויחוו לך שערי הספר הזה ומאמרי הנ"ל ולמה אאריך פה ולשוון לתארם ולפארם ולהערך לפניך עוד הפעם ענינים שכבר שניתים ושלשתיים במאמרי הנ"ל. והנה השבתי מראש וכבר הבטחתי לך קורא נאמן לספח גם להברייתות דמס' נדה וכו' את הפירוש למלות זרות וקשות שבהן אך באשר גדל ספרי זה הרבה יותר מאשר השבתי גם יארכו ימי צאתו לאור מפני זה ועיקר ענינם הוא בדברי הלכה אשר קוראיהם בקיאים בלשון חז"ל לכן השמטתי בזה ואמלאהו אי"ה במקום אחר. ועתה קורא יקר ונאמן רצה נא את מנחתי אשר הבאתיה כהיום אליך גם תערב עליך כי פרי קודש הלולים כל פריה וגם עליה, אשר ישמרום לכל יבולו והם כל הוספתי הנ"ל, הם לתרופה. קבלם נא מידי כאהבה וכחיבה ואם תמצא בהם דברי חפץ אשר יועילו לך הנה ישמח לבי עד מאד ואברך את ד' ואם לא יישרו בעיניך אל נא תשת עליו הטאת כי אך בשלי עשיתי ומשלי נתתי לך והצגתי לבדנה בשולי הספר ובאותיות אחרות ושונות אשר תכירן וכאשר סכות עליהן כפיך אז תעלמנה מעיניך ונסה נא כחך כמוני להבין דברי חז"ל ואם מילתא אזרה ממך ואם רחוק ממך הדבר אולי תמספה ותעיר עיניך בהערותי גם תישונה לפניך גם לא לריוק יגעתי כי אמצא כך חבר לדברי ואם תוכיחני על שגיוני ותדריכני בדרך אמת ומישור אקיים בנו מצות חז"ל ואשימך לרב לי ואכבדך כמורי ומלמדי להועיל ואביא עליך ברכה. — והנה כאשר היה עם לבי להו"ל ספרי זה בראשונה הובלתיו לשי לכבוד חותני הרב ש"י ואף כי הופרה עצתי אז כנ"ל לא בטלה אהבתי ולא הזרתי מדעתי וקדמתי את פניו במנחת אהבה ותורה ההולכת לפני הקונטרס החמישי. אמנם עתה בפנים החדשות הזה יעצוני כליותי להקריבו למנחת זכרון לכבוד אדמו"ר הרב הגאון הגדול איש צדיק תמים, עמדת תפארת ישראל ונזר החכמים מן עזריאל נ"י דוקטור הילדעסהייםער אב"ד ור"מ דק"ק בערלין יע"א ביום מלאת לו שבעים שנה לימי חייו לאות תודתי וברכותי הרבות והעצומות אליו, ולתו זכרון חובת הכבוד והמורא אשר נפשי ולבני וגוי ונשמתו היצבים אליו אשר לו אמרתי לבארם ואם אמרתי אספרה מקצת תהלותיו ומעשיו וצדקותיו אשר עשה לכבוד ה' עמו ותורתו גם הם מחול רביון ואין יכולם לבי גם לישני ואף הריעה הקטנה הזאת. אמנם ספרי זה יהיה לי לעדה כי רבות עמלתי ויגעתי לכבודו בחוני ובאוני כפי כחי וברציית לסדר שבחיו כראוי לו הנה נוכחתי כי קצרו פי ולשוני מלהעלותם ונשתקתי באמצע, ובדרך הדומיה בחרתי אשר נאווה לתהלתו ואקיים בי משל חז"ל (מגילה י"ח ע"א, ועין סס כ"ה ע"א) סמא דכורא מושתוקא (לא אמרו שת יקותא כי לא השתיקה היא סמא דכולא אך המושתוקא לסדר דברים ולהשתתק באמצע כי לא יכול לסיים לכל שבחיו דמריה) מיליה (של תהלה וברכה) בסלע מושתוקא (לא השתיקה אך המושתוקא, להשתתק באמצע כנ"ל) בתרי (כי המושתוקא גדול ערכה יותר מהמילים הרבים וד"ל) כי לו דומיה תהלה ומרום על כל ברכת אנוש אנוש ודל כמוני היום. — ועתה ה' אלוקי חסדי ומצודתי, אשר אתה ידעתי את עבודתי, כי לא לכבודי ולא לכבוד בית אבי עשיתי, לחלוק בגדולות ונפלאות ממני אשר בהן לא נסיתי, אך לכבוד חכמינו ז"ל חסתי, ומני אז מכל כבוד לנפשי נסתי, כי אך כעבד לפניה רצתי, ולהתאבק בעפר רגליהם הפצתי, ובכל לבי אודך על הכבוד הזה אשר חוננתני, וכל ימי עבודתי מכל כבוד מדומה גוננתני, אנא חנני ורצני גם לימים הבאים, הורני מדבריהם אשר כל הוין יקר כמו נמצאים, האר עיני ואזני עוז ותעצומות, ואגלה נסתרות ולאור אוציא תעלומות, הכריעני ותרציעני להיות לעבד עולם לחכמים, ובתורתם אשגה לילות גם ימים, גם בני וכל יוצאי חלצני אשר בהם תברכני, ובנתיב תורתך ואמיתך אנא תדריכני, כי אך את אלה להצלחתי אותי, אנא ה' הצליחה נא ולישועתך קייתי, אמן.

ב"ה בחדש סיון תרץ לפ"ק פה פראנקפורט על נהר מיין

חיים מאיר הורוויץ הלוי המו"ל.

תוספתא עתיקה

מחלקה ראשונה

והוא קונטרס

מתניתא מלכתא

Uralte Tosefta's

(Borajta's)

erste Abtheilung

oder

Die tanaitische und amoräische Literatur
aus den ersten fünf Jahrhunderten.

Die biblische und apokryphische Literatur.

MAINZ,

Joh. Wirth'sche Hofbuchdruckerei, (Oscar Lehmann).

1889.

Uralte Tosefta's

(Borajta's)

erste Abtheilung

oder

Die tanaitische und amoräische Literatur

aus den ersten fünf Jahrhunderten.

Eine Zusammenstellung und Namenangabe von mehr als 700 Werken aus der Zeit der **Mischna**, **Borajta** und der Talmuden nebst kritischer Untersuchung über mehrere derselben.

Die biblische und apokryphische Literatur.

Eine vorangehende Abhandlung zu den demnächst folgenden Arbeiten über die Borajta's **Semachot sutarti**, **Ebel** und **Nidda** sammt Scholien und Einleitungen

von

Chaim M. Horowitz.

(Jeglicher Nachdruck verboten.)

FRANKFURT a. M. 1889.

Verlag von Chaim M. HOROWITZ, hebräische Buchhandlung und Antiquariat in Frankfurt a. M., Uhlandstrasse Nr. 40.

תּוֹסֵפֶת אֶתֵיקָתָא

מחלקה ראשונה

והוא קונטרס

מתניתא מלכתא

בו ינתנו במספר כל צבא מסכתות המשניות והתוספתא תלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי ויבואו בו דרישות וחקירות על העדרת המסכתות אבות, קנין, מדות ותמיד בסדר התוספתא שבידינו ועל הברייתות דמלאכת המשכן יארבעים ותשע מדות דרבי נתן ובו יפקדו ויקראו בשמותם המון ספרים רבים, יותר מחמש מאות, המכונים בשם ברייתות וחצוניות המיוחסים לרבתינו ז"ל התנאים והאמוראים אשר עודם אתנו בכת"י ובדפוס ואשר כבר נאבדו מאתנו, לבאר ולקיים דרשת חז"ל על הפסוק ששים המלה מלכות ושמונים לפני החלקים הבאים א"ה הנקובים בשמורם שמחת עולם ופתחי נדה והברייתור מסכת שמחות זוטרת, אבל רבתי, מסכת אבל רבתי וברייתא דמסכת נדה בשבעה נוסחאות וכל הנספחות עליהן אשר ידאו אור בקרוב א"ה.

את כל אלה הכינותי וערכתי ב"ה ע"פ ספרים וספרים רבים אנכי הצעיר, המאסף והמעיר

חיים מאיר הורוויץ הלוי

(כל מסיג נבולי ענשו שמור וערוך
והתומך די מה' ומאדם יהיה ברוך.)

פראנקפורט על נהר מאיין

ת ר מ " ט

בהוצאת בית מסחר הספרים של חיים מאיר הורוויץ הלוי בק"ק פראנקפורט דמיין ע"א אוהלאנדשטראסע 40. №

מ ג נ צ א

בדפוס של הגביר ר' אשר בן הרה"ג דר. לעהטאנן.

רשימת הענינים

של הספר

תוספתא עתיקתא

- מחלקה א' קונטרס מתניתא מלכתא בי"ח סימנים והוא הקונטרס הזה :
- " ב' " שמחת עולם בנ"ה סימנים והוא ראש דבר למסכת שמחות
 זוטרת, אבל רבתי, מסכת אבל רבתי ומסכת שמחות או אבל
 רבתי ורשימה מכל מסכתות אבל ושמחות השונות.
- " ג' " תוספתא עתיקתא חלק א' : מסכת שמחות זוטרת
 על פי שני כתי" ; אבל רבתי (לקוטים ע"פ הש"ס בכלי) ;
 מסכת אבל רבתי (לקוטים ע"פ ר"ץ גיאות ותורת האדם
 לרמב"ן ומגדל עוז וכו') עם הערות והגהות ומראה מקום
 ושינויי נוסחאות :
- " ד' " פתחי נדה בס"ב סימנים והוא ראש דבר לכל הספרים
 שנעתיקו בתוספתא עתיקתא חלק ב' או בקונטרס ה'
 מהקובץ הזה :
- " ה' " תוספתא עתיקתא חלק ב' : ברייתא דמסכת נדה
 בשבעה נוסחאות

נוסחא א' ע"פ כתי" שוח"ה

ב' או הלכות נדה כתי"

ג' ע"פ ספר הכלבו

ד' ע"פ לקוטי הפרדס

ה' ע"פ ספר הרוקח

ו' ע"פ ספר המקצעות

ז' ע"פ שבילי אמונה

נוסחאות קטועות

מעשה מלך הכושי בשלשה נוסחאות

מעשה המוכס והתלמיד בששה נוסחאות

מעשה רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול בארבעה

(בשמונה) נוסחאות

אגדה מפרקי רבי אליעזר

פירוש למסכת כלים פרק א' משנה א'—ד' המיוחדים

פירוש למסכת פרה פרק ח' לאחר מן הגאונים

תשובה מהרמב"ם

לקוטים

עם הערות והגהות ושינויי נוסחאות ומראה מקום

הצעה ורשימת הענינים

הנה הקונטרס הזה אשר קראתיו בשם מתניתא מלכתא יעדתי בתור ראש-דבר כללי לספרי אשר יצא לאור בקרוב אי"ה המכונה בשם תוספתא עתיקתא והוא יפרד לכמה ראשים ואם אמרתי לערוך הקדמה עליו הלא יהיה כמו הקדמה להקדמה ואם ארכה עליו דברים מה ראיתי על ככה ואיך הגעתי לזה? הנה ירבה התפל והטפל על העיקר ולך קורא יקר ונאמן לא הועלתי מאומה לכן אמרתי טוב לנו כי אעביר לפניך בזה רשימת הענינים לספרי הנ"ל לכל פרטיו ועניניו והיא תגיד לך מה חפצי ומה מעשי בספרי הזה. אמנם ערכתים בזה שלא כסדרם בספרי הנ"ל כי הראשית בהמחשבה הוא הסוף והאחרית בהמעשה:

א) תוספתא עתיקתא מכיל ברייתות ומשניות חצוניות לרבותינו התנאים והאמוראים ז"ל אשר עודם בכת"י עם כל נוסחאותיהן השונות ועם

הוספות המסתעפות עמהן ועם הערות והגהות ושינויי נוסחאות ומראה מקום בתנ"ך ש"ם בבלי וירושלמי ובכל ספרי המדרשים ובספרי קדמוניו ז"ל בהלכות ובאגדות וכו' ממני הצעיר: א) נוסכת שמחות זוטרתי; אבל רבתי (לקוטים מהש"ם בבלי) נוסכת אבל רבתי ומכילתא אחריתא מאבל רבתי (לקוטים ע"פ ספרי קדמוניו ז"ל); ב) ברייתא דמסכת נדה ע"פ כת"י או נוסחא א'; הלכות נדה ע"פ כת"י נוסחא ב'; ג) נוסחא הכלבו; ד) נוסחא לקוטי הפרדס; ה) נוסחא מעשה הגאונים והרוקח (לקוטים); ו) נוסחא ספר המקצועות (לקוטים); ז) נוסחא שבילי אמונה ונוסחאות קטועות ע"פ הראב"ה, האור זרוע, הפרדס הגדול לרש"י, הרמב"ן, ספר זכירה וכו'; נעשה רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול נוסחא א' ממדרש עשרה הרוגי מלכות; ב' ממדרש אלה אוכרה; ג' מהאור זרוע; ד' מגלגולי נשמות (ה', ו', ז' וח' כבר נעתקו למעלה בנוסחא לקוטי הפרדס, הרוקח, המקצועות וספר זכירה); נעשה המוכס והתלמיד נוסחא א' ע"פ הירושלמי חגיגה וסנהדרין; ב' ע"פ הברייתא דמסכת נדה והרוקח; ג' ע"פ חיבור יפה מהישועה וספר ישועה כת"י; ד' ע"פ רש"י סנהדרין בגמרא ובעין יעקב; ה' ע"פ מדרש עשרת הדברות; ו' ע"פ דרכי תשובה שבש"ת מהר"ם מרוטנבורג; נעשה מלך הכושי נוסחא א' ע"פ מדרש בראשית רבה; ב' תנחומא ובמדבר רבה; ג' אגרת הקודש להרמב"ן. מאמרים שיסודם מברייתא דמסכת נדה ע"פ מדרש ויקרא רבה ובמדבר רבה ומדרש תנחומא; אגדה מפרקי רבי אליעזר ע"פ האור זרוע ואינו בנוסחתינו. ועוד הוספתי על כל הנ"ל פירוש גאון אחד למוסכת כלים פרק א' משנה א'—ד' ע"פ כת"י והערוד; פירוש גאון למוסכת פרה פרק ח' ע"פ ספר הערוך; תשובה להרמב"ם ע"פ ספר טעם זקנים:

ב) מתניתא מלכתא והוא הקונטרס הזה אשר אציענו כהיום לפניך ועיין בשער

הקונטרס בי"ה סימנים: א' מספר מסכתות המשניות והתוספתא ש"ם בבלי וירושלמי: ב' התוספתא למסכת אבות, קנין, מדות ותמיד: ג' ברייתא דמלאכת חמשין וברייתא דמ"ט מדות דרבי נתן ומשנת המדות: ד' מי הוא רבי נתן אשר אליו נתיחשו הספרים הנ"ל: ה' פירוש על דרשחם ז"ל על הפסוק ושמונים פלגשים פ' בתי מדרשות שבירושלים, פ' פרשיות שבתורה כהנים ותמנן ספרי דאגדתא: ו' רשימה ממאה ספרי אגדתא למצוא חשבון מספר תמנן ספרי דאגדתא הנ"ל:

ז' לפרש דרשחם ז"ל ועלמות אין מספר על החצונות והקטנות ורשימה ממאה ועשרים ספרים הנזכרים בשם בש"ס בבבלי וירושלמי ובמדרשים אשר כבר נאבדו מאתנו. ח' נוסחאות שונות להמשניות ולהש"ס והם כעשרה ספרים ובו נחבאר ע"ד רבי יהושע בן לוי לקיים שיטת רש"י ז"ל כי היה אמורא וע"ד אגדת רבי יהושע בן לוי: ט' הספרים הנזכרים בספרי הקבלה וספרי הקבלה והספרים המיוחדים לנביאים וכו' כמאה ספרים: י' מסכתות קטנות ברייתות ותוספתות ומשניות חצונות וספרים המיוחדים להנאים ולאמוראים ז"ל כמאה ושבעים ספרים: י"א נוסחאות שונות לאיזה ספרים מהנ"ל כארבעים וחמשה ספרים: י"ב מקומם הראוי להם בסדרי הש"ס: י"ג המסכתות בדיות כעשרה ספרים: י"ד עניני המסכתות החצונות לפי דברי הקדמונים ז"ל: ט"ו פירוש השמות נוסכת משנה מתניתין מתניהא הלכה תוספתא ברייתא וכו': ט"ז [הוספה] ספרי תנ"ך וכתובים אחרונים והספרים הנזכרים בתנ"ך: י"ז ו"ח [מלואים והוספות] הוספות לכל הסימנים מכל עניניהם:

ג) **שמחת עולם** והוא ראש דבר למסכת שמחות זוטרתו ולכל המסכתות אשר בשם שמחות ואבל נקראו בחמשים וחמשה סימנים: א' בביאור תשובת רב נטרנאי גאון ע"ד אבל רבתי ואבל זוטרתו: ב' הכתבי יד ממסכת שמחות זוטרתו: ג' שם המסכתא: ד' מזכריו ואשר שמשו בו: ה' ענינו ופירושו שמו: ו' טעם הכינוי שמחות למסכת אבל רבתי: ז' פרקיו ומשניותיו של מסכת שמחות זוטרתו: ח' דרכיו ודרשותיו: ט' התנאים שנזכרו בו: י' לשונו: י"א מקוריו: י"ב המדרשים אשר שמשו בו: י"ג מקומו: י"ד זמנו: ט"ו יחוסו לר' חייא: ט"ז התועליות היוצאות ממנו: י"ז מנעימות משלו: י"ח דבריו בספרי ההלכה להלכה למעשה: י"ט מאמרי בקורת עליו: כ' ענינו עם האבל רבתי: כ"א ענינו עם התלמוד בבלי והירושלמי: כ"ב ע"ד שמו מסכת ושמחות: כ"ג שינויי נוסחאות ממנה: כ"ד כי היחה נעלמה מעיני הקדמונים ז"ל: כ"ה מראה מקום לפסוקי התנ"ך בה וע"ד הוספות עליה: כ"ו מסכתות אבל השונות: כ"ז אבל רבתי שבש"ס: כ"ח אבל או אבל רבתי שבספרי הקדמונים: כ"ט נוסחאות שונות מהאבל רבתי: ל' הכינויים השונים למסכתות אבל בתורת האדם להרמב"ן: ל"א כתבי יד ממסכת שמחות: ל"ב הפירושים עליה בדפוס ובכת"י: ל"ג ספרי בקורת עליה: ל"ד שמה ומזכירה: ל"ה נוסחאותיה השונות: ל"ו מספר פרקיה: ל"ז המדרשים אשר שמשו בה: ל"ח התנאים והאמוראים שבה: ל"ט לשונה: מ' מקוריה: מ"א מקומה: מ"ב זמנה ומחברה: מ"ג התועליות היוצאות ממנה: מ"ד דבריה בספרי ההלכה להלכה למעשה: מ"ה המסכתות השונות בענין האבל: מ"ו מסכת אבל של בני בבל: מ"ז תשובות הגאונים עם הערות: מ"ח ע"ד ההוספה בראש מסכת אבל רבתי: מ"ט ע"ד מסכתות גן עדן וגיהנם והצואות: נ' בפירוש אבל רבתי שבש"ס: נ"א מראה מקום להמסכתות הנ"ל בספר תורת האדם הנ"ל: נ"ב מפתחות לספר תורת האדם הנ"ל: נ"ג רשימה מיותר ממאתים ספרים אשר שמשתי בהם והזכרתם בזה: נ"ד רשימת עניני המאמר הזה: נ"ה פירוש המלות הזרות והקשות בשמחות זוטרתו ובהלקוטים מהאבל רבתי ומסכת אבל רבתי הנ"ל בסדר האלפא ביתא:

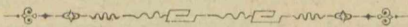
ד) **פתחי נדה** והוא ראש דבר לברייתא דמסכת נדה וכל נוסחאותיה השונות ולכל ההוספות ולהענינים המסתעפים עמה והנוגעים אליה בששים ושנים סימנים: א' השמורת והכינויים לאשה נדה בספרי חביל וביאורם: ב' ענין האישות בישראל והזיווג והנדה וטהרתה: ג' הנדה לפני מתן תורה ואצל הפרסיום: ד' הנדה

אצל עמי הוימה כנען מצרים יונים ורומיים: ה' חומרי אסור הנדה ומעמם: ו' הטרהרה
 בישראל ודרכי החסידים וענין הגירושין: ז' בענין טומאת הנדה: ח' ספרי התנאים
 והאמוראים בני הנדה: ט' ברייתא דמסכת נדה בנוסחאות שונות: י' נוסחת לקוטי
 הפרדס לרש"י ובעליה: י"א נוסחת הכלבו ובעליה: י"ב נוסחת ספר המקצועות ומעשה
 הגאונים: י"ג נוסחת השבילי אמונה והנוסחאות הקטועות: י"ד מעשה דרבי ישמעאל
 בן אלישע בנוסחאות שונות: ט"ו המשל מהמלך הכושי כג' נוסחאות והאגדות במדרשים
 שיוסדם מהברייתא דמסכת נדה: ט"ז הלכות נדה הכת"י ממנו: י"ז אך אליה כונו
 הראב"ה והרמב"ן וכו': י"ח ענינה עם הברייתא דמס' נדה: י"ט המקור להוספה
 שבה „חנן רבנן": כ' בעל התשובה שבסופה: כ"א לאיזה כוונה נעקרה: כ"ב ע"ד
 העתקה והערותי והטעות שבה והדל"ג שבאמצעה: כ"ג שיטת הגאונים בענין הכנסת
 הנדה לבית הכנסת ואיסור התפלה לה: כ"ד כתבי יד מהברייתא דמסכת נדה:
 כ"ה שמה ומי מזכירה: כ"ו ספרי בקורה עליה: כ"ז עוד לפני ג' מאות שנה היתה
 שלמה: כ"ח כמה עורלה החסרון שבה: כ"ט ענינה: ל' מקוריה: ל"א פרקיה
 ומשניותיה: ל"ב לשונה: ל"ג התנאים והאמוראים שבה: ל"ד המדרשים ששמשו בה:
 ל"ה ע"ד מעשה המוכס והחלמיד בששה נוסחאות: ל"ו קדמות זמנה: ל"ז דבריה
 בספרי ההלכה: ל"ח ע"ד מחברה מקומו וזמנו: ל"ט מהזמירות: מ' התנגדותה
 להתלמוד בבלי והירושלמי: מ"א רשימה ממיני הבדיקות והתרופות שבה: מ"ב רשימה
 לפסקי החנ"ך בה: מ"ג ענינה עם התלמוד בבלי והירושלמי: מ"ד שאינה מן הצדוקים
 או הקראים ח': מ"ה רמה נדחה ונשכחה: מ"ו רמה נהיתה לנוסחאות שונות:
 מ"ז הברייתות החזונות נהיו מאז לנוסחאות שונות: מ"ח יודעה החמירו עד מאד:
 מ"ט רבים לא ידעו ממנה כלל: נ' רבים ידעו אך מנוסחא אחת ולא מוזלתה:
 נ"א תועלתיה וחכמה מחבריה: נ"ב השלמת החסרון וע"ד הערותי וכו': נ"ג כמה
 הערות ע"ד הספרות מהקדמונים: נ"ד ע"ד פירוש קדמון אחד למסכת כלים פרק א'
 משנה א' ד': נ"ה פירוש גאון למסכת פרה פרק ח': נ"ו ע"ד התשובה להרמב"ם
 ז"ל: נ"ז הספרים אשר העתקתי מהם הנוסחאות השונות: נ"ח הספרים אשר הזכרתי
 ושמשתי בהם (יותר ממצאתים) בזה: נ"ט רשימת הענינים הזאת: ס' פירוש המלות
 הזרות וקשות שבכל הנוסחאות הנ"ל כסדר האלפא ביתא: ס"א ע"ד זמני ומחברי איזה
 מדרשים אשר שמשו בברייתא דמסכת נדה: ס"ב ע"ד הדפוסים והנוסחאות שונות מספר
 שערי דורא וההגהות עליו:

הנה רשימת הענינים הזאת חוכיך לדעת כי אין לאל יד ההקדמה לבאר לך כל
 התלכות ועניני ספרי אך לרמו ברמו ולחזות במחוג את חפצו אשר גם הוא יחדש בך
 רוח רצון לקרוא בו ומהר חיש תעמוד עליו ואקוה כי ימצא חן בעיניך ולא תרפנו מידיך
 עד החימך אותו ואולי חבנה על ידו ולהקטן מערכי ולאיש כמוני יהיה לעינים כאשר
 ידבנו לבו להעמיק מחקר על ספרי הכז"ל ואי"ה במקום אחר כאשר ירחיב ד' לי ולזמני
 אנסה עוד דברים בהענין הגדול הזה ועוד אשוב אליך קורא יקר כאשר ישלים ד' חפצי
 בידי להשלים בדפוס את כל ספרי הנ"ל ואמלא את דברי הצעתי זאת ועתה אך זאת
 בקשתי מאתך קורא יקר ונאמן כי תרצה את עבודתי אם ברכה בה ואם יקר בעיניך
 דברי חז"ל עשה נא למענם ורמזן חכמתם הרבה ותשתדל לחלקם בעקב ולהפיצם
 בישראל למען יהיה לאל די ולא אלאה להוציא לאור את ספרי הרבים והגדולים אשר
 אתי בכתובים ב"ה אשר רבותינו שכנולו הרבנים הגאונים שי' וחכמי זמנינו שי' בורו להם
 תהלה ומאפס מקום אדפיסם אי"ה בראש ספרי הנ"ל כאשר יצא כולו לאור. ואחס

נדיבי עם אלוקי אברהם שאו נא בעול אחי וחמכו ארז חפצי בימין צדקכם. ואם איש רפה-ידים כמוני אשר יביא לחמו בזע ובמשלח ידיו לא יחוס על עמלו וכספו וזמנו להוציא הענן הזה למעשה מבלי תקות שכר ורוח הלא עליכם החובה מוטלת להחזק בימיני כל אוציא את הוצאותי על הנ"ל אשר עוד קצרה ידי לבזון ואז ברכת רבים תקרמכם ותשאו ברכה מאת ד' וצדקה מאלוקי ישעכם ותצריחו בכל חפצכם וישעכם ויקים בכם ד' ארז דברו „עין חיים היא למחזיקים בה ותומכי מאושר“ ובוה אפטר מכס עתה לשלום בדברי הנביא „ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאום ה' ואני זאת בריתי אותם אמר ה' ורוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך זרעך ומפי זרע זרעך. אמר ה' מעתה ועד עולם“ ועוד תזכו כי יקים ד' בנו „כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים“ „בשוב ד' שבות עמו וגל יעקב ישמח ישראל“ כי ייטיב ה' את ציון יבנה חומות ירושלים במהרה בימינו אמן. ב"ה בין המצרים יום ה' י"ט המזו (ד' הפכהו לששון ולשמחה) הרמ"ט לפ"ק פה ק"ק פראנקפורט דמיין י"א.

המוציא לאור.

צקצלי את הגליון הזה לצודקו ולהגיהו הנה כבר צרכני ה' וחסתי להוצת נפשי היקרה והיסרה אשה נשכלת ומכונת לז נורת חיה ת' הנוליטה וילדה לי צן לנוז"ט ציוס ב' ח' מנחם אב תרמ"ט צשעה 4 1/4 צצוקר וציוס ב' ט"ו מנחם אב הוצא צצריה ד' וצצריתי של הצרסס אחינו לנוז"ט וקראתי שמו צישראל **אלעזר אליהו** על שם אחי כבוד חותני הרב הגציר הנופורסס ונוהר"ר משה נ"י לאנדוויא ה"ה כבוד הגאון הגדול ונרן אלעזר ז"ל לאנדוויא הלוי הצ"ד דק"ק בראדי יע"ח צעהנו"ט ספרי יד המלך על הרונצ"ס ג"ח והגהות על הס"ס וכו' ועל שם אחי חנוי נורתתי הנובע והיקרה נורת פעריל לאה ת"י ה"ה הרב הגדול הלדיק הנופורסס ונוה"ר אליהו ז"ל וואלפואן ונפינסק וצשונחת לז וצחדות נפש חודה את ה' **אל עזרי, אלי הוה** ואצרכנו סלה. ואליו אפרוש את כפי צתפילה וצתחנונים כי יזכור לו זכות אצותיו אשר שנס נקרא עליו וזכות תורתם ולדקתם ויצנני לגדלו ולמכבו לתורה ולמופה ולנועשים טובים, ויחזק ויאונן לצצו לתורתו וליראתו לעבודתו ולהצדתו ית"ש וצסס יתגס ויונס ויליה וצסס יעשה חיל צישראל. יאריך יניו וטנותיו צעושר וצאושר וצכל טוב סלה וצייניו יורס קרן תוס"ק וכבוד הכז"ל והדר תפארת ישראל ויקיים צו ונקרא סכתו „וצא לגיון גואל ולשבי פשע ציעקצ נאום ה' ואני זאת צריתי אותם חנוי ד' ורוחי אשר עליך ודברי אשר שונתי צפיך לא ינושו ונפיך ונפי זרעך ונפי זרע זרעך חנוי ד' ונעתה ועד עולם“ חנוי.

זאת תפלת ושאלת אחינו לצצו צשצנונים, ונקירות לז וצכל נפשו וצפרישות כפיס

חיים מאיר הורוויץ הלוי המויל.

מתניתא מלכתא

וסימניך מתניתא מלכתא (צילס כ"ה ע"ג, כחצות ס"ח ע"ג, ונכות כ"ח ע"ח,
עצדס זכס כ"ט ע"ח, גלס כ"ג ע"ח) :

א. תמוכים על הפסוק שיר השירים ו' ח' ששים הכזה מלכות ושמונים פלגשים ועלמות אין מוספר מצאנו בכמה מדרשי האגדה (שיר השירים רבה אחת היא יונתי, במדבר רבה פ' קרח פ' י"א, תנחומא קרח ד"ה מנצפ"ך, בראשית רבתי (דר' משה הדרשן כח"י ראפפורט) פ' לך לך, ספר המעשים כח"י מינדען 222, יסוד אלף בית כח"י ברייטש מוזעאום בלונדון 27089, שבע חופות או חופת אליהו סימן כ"ב, סידור פרשיות של ימים טובים הבא אחרי ההלכות קצובות דרב יהודאי גאון בספרי בית נכות ההלכות חלק א' צד 43, תקוני זוהר שבוהר חדש דפוס אמשטרדם דף ע"ד ע"ב ותקוני זוהר תקונא שתיחא דפוס אמשטרדם דף קמ"ג ע"א, יין הרקח על חמש מגלות להרוקח ז"ל ע"ש, ועיין בהלכות גדולות בסופו (דפוס וויניציאה דף קמ"ג ע"ד)) שדרשו ששים הזמה מלכות על ששים מסכתות של הלכות ופירושם מסכתות המשניות והחוספתא המבונות קְלָכוֹת, רבות מן בְּלָקָה כמבואר בהסימן הנ"ל מתניתא מלכתא או מלכות = מְהַלְכוֹת כי בש"ס ירושלמי מכוננת המשניות הלכות ועיין בבבלי סוטה כ"ב ע"א, הן ששים מסכתות. והרב הגאון ר' ישעיה פיק (ברלין) ז"ל בהקדמתו לספרו שאילת שלום על השאלות דרב אחאי גאון העיר וז"ל, "ומלת גאון דאתא לידן וכו' מצאתי (בספר החשבי) בשורש גאון כתב וכו' ושמעתי שנקראו כן בעבור שהיו בקיאים בכל התלמוד שהם ס' מסכתות עכ"ל (בסוף ספר זכירה (דפוס ווילמערשדארף תפ"ט דף ע"א ע"א) "מ"כ הטעם שקרוין בשם גאון מי שבקי בכל ס' מסכתות כמנין גאון") וכתבתי על צידו מס' המסכתות ידוע שהם ששים ושלוש והסמ"ג נתן סי' ולכן יהיה ג"ס בהן ואפילו לדעת הרמב"ם בהקדמתו לסדר זרעים דקחשיב תלחא בכא להרא מסכתא והארכתי בורה בהקדמתי לחיבור יש סדר למשנה דמדברי רב הונא בב"מ ע"ו ע"א וע"ז ד' ע"א וכן לחירוצו של ואיבעית אימא דמסקי שם גם רב יוסף מודה לר"ה בהא דתלחא בני הוי תלחא מסכתא ואין כאן מקום לקבל ארי"ך עכ"פ הוי ששים וא' מסכתות גם כפי המחזור כתב בסידור רב עמרם יש אחר ברכת החזרה ברכת כהנים שיש בהם ס' אותיות כנגד ס' מסכתות שיש בששה סדרים וכו' וכ"כ עוד בברכת אחת חונן שיש בכרכה זו ס' אותיות נגד ס' מסכתות (כל הנ"ל אינם בסידור רב עמרם גאון שבידינו) וכבר כתבתי בגליון המחזור אשר לי בס"ד הנראה כזה עכ"ל" ועיין בהקדמה שניה להון עשיר דפוס אמשטרדם ולדידיה מעשר ראשון ומעשר שני נחשבו לאחרי ותלחא בני ג"כ לאחרי ועיין בשו"ת יהודה יעלה מהרב הגאון ר' יהודה אסאד או"ח סימן א' שכתב לבאר את זה בדרך אחר בחריפות ובקיאות ע"ש ועיין הגהות הרש"ש לבמדבר רבה פ' קרח אות כ"ג ומה שהעתיק שם מערוגת הכושם פ"ט ועיין בעין זוכר לחיד"א ז"ל ערך נזיקין ע"ש. והנה למען נעמוד על דבריהם וכוונתם כזה נרשום לנו כל שמות המסכתות של המשניות והחוספתא הש"ס בבלי והירושלמי כסדרם ובכי נקודות ארוכות כזה, כונתי כי בא בו המסכתא הלון ובקו מושכב כזה — על העדרתה בו :

מסכת בכורות	פאה	דמאי	תרומות	שביעית	כלאים	מעשרות	מעשר שני	חלה	עלה	כזרים
משניות (1)	" (2)	" (3)	" (4)	" (5)	" (6)	" (7)	" (8)	" (9)	" (10)	" (11)
חופתאב (1)	" (2)	" (3)	" (4)	" (5)	" (6)	" (7)	" (8)	" (9)	" (10)	" (11)
ירושלמי (1)	" (2)	" (3)	" (4)	" (5)	" (6)	" (7)	" (8)	" (9)	" (10)	" (11)
בבלי (1)	" (2)	" (3)	" (4)	" (5)	" (6)	" (7)	" (8)	" (9)	" (10)	" (11)

מסכת שבת	עירובין	פסחים	שקלים	יומא	מוכה	ביצה	ראש השנה	תענית	חגיגה	מגילה	מועד קטן
משניות (12)	" (13)	" (14)	" (15)	" (16)	" (17)	" (18)	" (19)	" (20)	" (21)	" (22)	" (23)
חופתאב (12)	" (13)	" (14)	" (15)	" (16)	" (17)	" (18)	" (19)	" (20)	" (21)	" (22)	" (23)
ירושלמי (12)	" (13)	" (14)	" (15)	" (16)	" (17)	" (18)	" (19)	" (20)	" (21)	" (22)	" (23)
בבלי (2)	" (3)	" (4)	" (5)	" (6)	" (7)	" (8)	" (9)	" (10)	" (11)	" (12)	" (13)

מסכת יבמות	כתובות	קדושין	גיטין	נדרים	ניזיר	סוטה
משניות (24)	" (25)	" (26)	" (27)	" (28)	" (29)	" (30)
חופתאב (24)	" (25)	" (26)	" (27)	" (28)	" (29)	" (30)
ירושלמי (24)	" (25)	" (26)	" (27)	" (28)	" (29)	" (30)
בבלי (13)	" (14)	" (15)	" (16)	" (17)	" (18)	" (19)

מתניתא מלכתא

מדר מועד }
"כ"ב (12) מסכתות

מדר נשים }
"א (7) מסכתות

ויש להעיר כי בחוספתא נחלקה מסכת כלים לחלחא כבי שהם שלשה מסכתות. המסכתא
 עוקצין נחחברה בנוסחת הרפוס למסכת טבול יום וכבר העיר התוספות יום טוב על זרה
 בראש מסכת עוקצין והכסף משנה ברמב"ם הלכות טומאת אוכלים נמשך תמיד אחר
 נוסחת הרפוס ויכנה גם התוספתא לחלק מסכת עוקצין ג"כ בשם תוספתא דטבול יום
 וא"כ יעלו מספר מסכתות התוספתא ששים מסכתות בצמצום ובאשר הם מעקרי הלכות
 יצדק עליהם הכינוי ששים מסכתות של הלכות. גם הרמב"ם כלל מסכתות טבול יום
 ועוקצין בסוג אחד בהלכות טומאת אוכלין. אך בתוספתא כתי' ויען נחלקו המסכתות
 טבול יום ועוקצין לשנים וכנראה הדין עמו כי הלא היא תסוב על המשנה וכבר מלפנים
 נקראה מסכת עוקצין בשם כרכות כ' ע"א, תענית ס"ד ע"א, סנהדרין ק"ו ע"ב והוריות
 י"ג ע"ב וצ"ע. אמנם ע"כ לא כווננו המדרשים הנ"ל להש"ם בבלי אז הירושלמי כי
 להבבלי אינם אך ל"ו ולהירושלמי אך מ' מסכתות. אולם יש לכוון המספרים הנ"ל גם
 על המשניות ויתכן על ב' אופנים א' כי לא מנו אך משנתו של רבינו הקדוש בהלכות
 שהוא סדרם ולפ"ו יש להוציא (1) מסכת מדות דהיא משנתו של ר' אלעזר בן עקב
 כיומא דף ט"ז ע"א, "אמר רב הונא מאן תנא מדות רבי אלעזר בן עקב היא" ע"ש עד
 דף י"ז ע"א ועיין מדות פרק ב' משנה ה' ופרק ה' משנה ד'. (2) מסכת תמיד כיומא
 דף י"ד ע"ב, "אמר רב הונא מאן תנא תמיד ר' שמעון איש המצפה היא" ואף לרבי
 יוחנן שאמר שם, "מאן סדר יומא ר' שמעון איש המצפה" אין פ"י כי ר' שמעון איש
 המצפה שני כל סדר יומא אך כפירש"י שם ד"ה מאן תנא, "מאן תנא לסדר תמיד דהך
 מסכת דמירי בסדר יום הכפורים דפליג אסתמיה דתמיד" עכ"ז נראה דמסכת תמיד יחיד
 שנאה ואולי אבא שאול ועיין תוספות שם ד"ה ההיא לאבא שאול ועיין יומא דף ל"ג ע"ב
 ואין להאריך בזה. (3) או א' מסכת קנים. שכנראה נפגמה מכל שארי מסכתות הש"ס
 שאין בה מחלוקת אך מחלוקת ת"ק וכן עזאי פעמים פרק ב' משנה ה' ופרק ג' משנה ו'
 ולא נזכרו בו שום תנא אך ר' יוסי פרק א' משנה ד' בן עזאי פרק ב' משנה ה' ופרק ג'
 משנה ו' רבי יהושע פרק ג' משנה ו' אשר דבריו יסובו על דברי הת"ק או בן עזאי שם
 עיין ברע"ב ובתוספות יום טוב ובתוספות שם רבי שמעון בן עקשיא בסופו שאינו אך
 הוספה מאוחרת כאשר כבר העיר המפרש במשניות שבש"ס שם ע"ש ולפ"ו היא משנה
 קדומה שרבינו הקדוש סדרה כמו שמצאה ולא חדש בה דבר ולכן גם תלמידיו ר' חייא
 ור' הושעיא לא הוסיפו עליה ולא נמצאה הוספתא למסכת זו. או תע"ל מסכת קנים
 ותוציא ב' מסכת אבות שענינה אינה מעקרי ההלכות אך מדות טובות ואולי גם רבי לא
 שינה בהם מאומה אך סדרם כאשר מצאם, ועיין בהגהות הרש"ש לכמדבר רבה פ' קרח
 אות כ"ג מה שהעתיק שם מערוגת הבושם פ"ט, ועל אמתת ההשערות האלה עדה
 התוספתא משנה ר' חייא ור' הושעיא שגם בה נעדרו המסכתות האלה. כל זה לשיטת
 רב הונא ולשיטתיה דסבר, "כולי נזיקין לאו חדא מסכת היא" בבא קמא ק"ז ע"א ע"ז ו'
 ע"א : כ' כי השלשה בכוח בבא קמא מציעא ובבא בתרא נחשבו לאחת כי שלשתם
 נקראו סדר נזיקין עיין ב"ק ק"ז ע"א וע"ז ו' ע"א וכפירש"י ע"ז שם, "כולהו נזיקין תלתא
 בבי" רש"י ברכות כ' ע"א, "אלא בתלחא כבי שלנו" (לאפוקי מפירש"י תענית כ"ד ע"א
 וסנהדרין ק"ו ע"ב ע"ש ועיין ב"ק ל' ע"א, "אמר רב יהודה האי מאן דבעי למיהוי חסידא
 דיקיים מילי דנזיקין רבא אמר ליקיים מילי דאבות" ומכללא שבידינו האי בתרא לאטפוי
 קארזי נלמוד דבמילי דנזיקין לא נכללו מילי דאבות שהם בסדר נזיקין ולארת פירש"י
 בכרכות שם בהא דכולי שני דרב יהודה כולא תנוי בניזיקין דפי' ג' כבי. אמנם דקדק
 רש"י ז"ל לשנונה אח דעחו בתענית שם (וצ"ל שם לפי גרסתו רבא במקום רבה)
 ובסנהדרין שם ששם רבא נותן הטעם, "דרחמנא לבא בעי" ומפרש כולא תנוי בניזיקין

משום למיהוי חסידא וכילל רש"י ז"ל בחכמתו גם מסכת אבות לדעת רבא וד"ל ועיין במדרש ויקרא רבה פ' י"ט ושיר השירים רבה ראשו כחם פז ומדרש שמואל רבתי פ' ה' "כך מי שהוא טפש אומר מי הוא יכול ללמוד כל התורה כולה נזיקין ל' פרקים" וא"כ ג"כ כוונתם אך לתלמא כבי כי בכא קמא בכא מציעא וכבא בתרא כל אחד ואחד מכיל עשרה פרקים ושלתחם ביחד שלשים פרקים (וענין החלוקה הלזו, ענין מל' פרקים נחלק לג' בני של י' פרקים, חמצא בתוספתא כלים ובסדר עולם רבה ובסדר אליהו שמוכרו הערוך ערך סדר ע"ש) ועיין ירושלמי בכא קמא פרק א' הלכה א' "כל פירא תליראי דתנינן בנזיקין (פי' במס' בכא קמא) "ירושלמי בכא מציעא פרק ד' הלכה א' "מאן דלא סבר הרא מילתא לא סבר בנזיקין (פי' במס' בכא מציעא) כלום" ולפי זה יצאו שני מסכתות ונשאר ס"א ואם תוציא אחת מהמסכתות הנ"ל או מסכת קנים או מסכת מדורת המיוחסת לר' אליעזר בן יעקב או מסכת אבות שאינה מסוג ההלכות כנ"ל (עיין למעלה) יהיה מספר המסכתות ששים כמכוון גם למשניות ויצדק גם הכינוי במדרש שיר השירים רבה אחת היא יונתי ששים נוסכתות של הלכות (שנראה יותר כי לאפוקי מסכת אבות הוא דאחי) וכאשר הסכימו חכמי"ל לשאת את המשל הזה על המשנה והתוספתא "נותניתא מלכתא" עיין מראה מקומם בהציון אשר שמנו לראש דברינו זה הנה הנעם לנו דרשחם ביותר על ששים המה מלכות לשון מלכה גם בלשון רבות שכוונתם להמשנה ולהתוספתא שכל אחת ואחרת מהן מספר מסכתותיה ששים. גם לפי המדרש שיר השירים רבה יש לומר כי דריש חיבות מלכות להכא ולהכא מלשון מלכות וכמו בקלכות ויהיה שיעורו כך ששים המה מההלכות שהמה מלכות או ששים המה מלכות מאלה שבהלכות. מההנחה הסימן מתניתא מלכתא בש"ס שם כאשר היה משל ידוע נראה כי הדרש ששים המה מלכות על המתניתא כבר היה ידוע ומפורסם בימיהם והיה למשל ולסימן וכבר נזכר הדרש הזה עוד בספרי הקדמונים הנ"ל ובספרי הגאונים הראשונים כנ"ל:

ב. אמנם מצאנו גם ברייתות ותוספתות למסכתות אבות ומדות ותמיד כאשר נבאר בזה ולפי זה ג' כבי דנזיקין או ג' כבי דכלים כולם נחשבו למסכתא אחת ואם נחשוב גם שניהם למסכתא אחת ונסיף עליהם מסכת עוקצין כמו בתוספתא כתי' ויען או יצאו ארבעה מסכתות הבכא מציעא וכבא בתרא דנזיקין והכבא מציעא וכבא בתרא דכלים ונשאר לפ"ז להתוספתא ג"ז מסכתות ועם ג' המסכתות אבות מדות ותמיד יעלו מספרם על גבון ששים מסכתות: או שיש להשלים מספר הג' המסכתות החסרות בתוספתא הנ"ל במסכתות האלה (1) אבל רבתי הנזכר בש"ס מועד קטן כ"ד ע"א וכ"ו ע"ב וכתובות כ"ז ע"ב ועיין בערוך ערך אבל ובכלל הרבתי גם (2) אבל זוטרתי או מסכת שמוחזרת זוטרתי עיין עליהם במאמרינו שמחה עולם (3) הלכות דרך ארץ הנזכר בש"ס ברכות כ"ב ע"א, עיין הלאה סימן ו' וט' גם נוכל למצוא עוד כעשרים מסכתות ירושלמיות לצרפם עם הארבעים מסכתות שבש"ס ירושלמי עיין בהסימנים הנ"ל אך כל זה בהשערות יסודם ובוהו ננסה נא דבר על מסכתא התוספתא דבצרי להן ממסכתות המשניות והם התוספתות או הברייתות למסכתות אבות מדות ותמיד כעין תוספתא למסכת אבות יש לחשוב את הספרים האלה (4) ברייתא דאבות והוא פרק שני חכמים או פרק רבי מאיר ונקרא ג"כ פרק קנין התורה והוא הפרק הנספח למסכת אבות בתוך פרק ששי לו הנמצא ג"כ במסכת כלה והברייתא ועל שם רבי אליעזר בתנא דבי אליהו וזמא פרק י"ז ובנוסחא אחרת, והארכתי עליה בספרי חקר אבות. (5) מסכת אבות דרבי נתן הנדפס עם מסכתות קטנות בדפוס הש"ס (6) קיצור ממנו בכת"י וואטיקאן 44. (7) מסכת אבות דרבי נתן

מתניתא מלכתא

של בני צרפת ה) קיצור ממנו בספר המעשים כח"י מינבען 222 ועליהם הארכנו בספרינו חקר אבורת תוספות רבי נתן ומשנה רבי נתן. כן קרוב הוא הדבר כי כל המסכתות הקטנות שמחות כלה דרך ארץ רבה ודרך ארץ זוטא ופרק השלום גם מס' סופרים הנה השלמות למסכת אבות ומעניינה כי הם ביאור לדברי אנשי כנסת הגדולה אבות פרק א' חורה עבודה וגמילות חסדים. אמנם מצאנו באמת זכר שם תוספתא דאבות בתוספות על הש"ס. תוספות ב"ק כ"ה ע"א ד"ה קל וחומר, ויש מפרשים נקיט י"ד יום כנגד שני הסגרות דאין הסגר פחות משבעה ימים וכן מוכח בתוספתא דנוסכת אבורת. תוספות בבא בתרא קי"א ע"א ד"ה וקל וחומר, ורבינו חיים כהן מפרש קל וחומר לשכינה יותר מעט מו' וכיון דאפיקת' מו' דהיינו הסגר אוקמא אשני הסגרות וכן משמע באבורת (צ"ל כנ"ל בתוספתא דאבורת). תוספות זבחים ס"ט ע"ב ד"ה קל וחומר, והר"י חיים מפר' דמן הדין הוה ל' למימר ק"ו לשכינה לעולם דחמורה כ"כ אלא נקטינן י"ד כנגד שני הסגרות דלא מצינו יותר משני הסגרות וכלשון הוה איתא בפירקין דר"א קל וחומר לשכינה שתי הסגרות ועיין הגהות הגר"ב שם והנה ידוע כי המאמר הוה אינו לא בפרקי רבי אליעזר בן הורקנוס ולא בפרקי אבות ולא באבות דר' נתן בשתי הנוסחאות אמנם מצאנו מקום שהיה ראוי לבוא זה המאמר בפרקי רבי אליעזר פרק ג"ד שנקטע בנוסחתו ובעין זה המאמר בפרקי ר"א שם מובא באבורת דר' נתן כח"י ראש פרק א' ובשניהם יאות לזה המאמר לבוא שם או אולי כוננתם בפירקין דר' א' לברייתא דל"ב מדות דר' אליעזר בר' יוסי הגלילי המכונה כח"י מינבען 222, פרק רבי אליעזר" ובכח"י וואטיקאן 303, ברייתא דרבי אליעזר" סתם וה' המאמר הוה בנוסחתם במדת הקל וחומר והיתה נוסחתם יותר שלמה מנוסחתו. אמנם נראה כי כווננו בזה אל האבות דרבי נתן ואותו כינוי תוספתא דאבורת כנ"ל וכן יש להגיגה בתוספות זבחים שם בפרקי דאבורת בפירקין ד"א כמ"ס בפירקין דר' א' וו"ל הפירוש אבות כח"י וואטיקאן 44 שהוא קיצר האבות דר' נתן שבמסכתות קטנות ועם איזה תוספות פרק ד', „באותה שעה אמר הב"ה למשה משה אילו אביה נוף בה כדאי היא שתכלם שבעה אני ממ"ה כ"ה לא דין הוא שתכלם ל"ד אלא למענך אני מוחל לה על הסגר השני שנ' ויאמר ה' אל משה ואביה וגו'" ועיין אבות דר"ג נוסחת כח"י פרק מ"ה „ה' קלים וחמורים בתורה . . . ואביה ירק בפניה ק"ו אני שיצרתיה לבית אביה" וע"פ הנוסחאות האלה נמצא בדבריהם ביתר ביאור באבות דר' נתן נוסחת הרפוס פרק ט' וזה לשונו „אמר ליה הקב"ה למשה אילו מלך נוף בה אילו אביה נוף בה כראוי היה לה שתכלם שבעת ימים (ופי' אם מלך נוף בה היתה ראויה להכלם ז' ימים וכן אם אביה נוף בה היתה ראוי להכלם ז' ימים) אני שאני מלך מלכי המלכים (ואולי יש להוסיף כמו בנוסחת הכח"י פרק מ"ה „ושאני יצרתיה לבית אביה") על אחרת כמה וכמה לא דין הוא שתכלם ארבעה עשר יום (פי' ז' מצד מלך ז' מצד אב שהם י"ד ימים ודייק מדכתיב ירק ירק) אלא למענך מחול ליה (ויש להוסיף ע"פ הפירוש אבות הנ"ל „על הסגר שני") שנאמר (פי' הראויה מהכתוב מוסבת אדלמעלה אמלך ואביה) ויאמר ה' אל משה ואביה ירק ירק בפניה וגו'" ועיין עכ"ז בספרי בהעלותך שם ובבראשית רבה פ' צ"ב ולפ"ז התוספתא דאבורת שלהם נמצאה עוד בידינו והוא האבות דרבי נתן. אמנם קרוב ג"כ שהיתה בידיהם תוספתא קדומה שכבר הייתה לעיני בעלי התלמוד תמיד כ"ח ע"א „תניא רבי אומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם יאהב את התוכחות שכל זמן שהתוכחות בעולם נחת רוח בעולם" ושייכה בענינה למאמר רבי אבות פרק ב' משנה א' והתוספתא הלוי קראה תוספתא דנוסכת אבורת גם אבורת סתם גם על שם מסדרי התוספתא ר' חייא ור' אשע' [הושעיא] „פירקין דר"א" (ר"ח מן דרבי אשעיה). כן יש לייחס הברייתא דמלאכת המשכן והברייתא

דארבעים ותשע מדות דרבי נתן בחור חוספתא למסכת מדות וחמיד כאשר נבאר באור ג' ואם אינם מהחוספתא של ר' חייא ור' הושעיא עכ"ו ישפיקו לנו להבין מדוע נפקדה החוספתא למסכתות האלה כאשר כבר נמצאו להם חוספתות ממקום אחר וע"ז הודחו ממקומם או כבר בימים הראשונים השתדלו למלאות את החסרון בהחוספתא ע"י ברייתות הנ"ל ולפ"ז אלהם כוונת המדרשים הנ"ל באות א' ויהי גם מספר מסכתות החוספתא של עקרי הלכות ששים והג' כבי דכלים נחשבו למסכתא אחת כנ"ל. כעין ברייתא למסכת קנים (דמיירי מיולדת) יש לחשוב מסכת יצירת הולד וברייתא דמסכת נדה אף שאינם מענינה ממש:

ג. כמה קולמסים נשברו וכמה דיות נשפכו על אודות הברייתא דמ"ט מדות דר' נתן. הראשון שהעיר עליה הוא הרב ר' אברהם בהגר"א מוילנא בהקדמתו למדרש אגדת בראשית דפוס ווילנא תקס"ב 1802 וז"ל „וכן הביא רש"י ז"ל במס' סוכה ח' ע"א כמה מרובע יתר על העיגול וכו' מתניתא היא בארבעים ותשע מדות עכ"ל ונדפס הגה"ה בש"ס ד"א בצדו. צ"ל במס' מדות מפני שלא ידע שיש מדרש הנקרא מ"ט מדות תלה בוקי סריקי ומה שמביא המגיה ראה לדבריו מדברי חוס' בבא בתרא (דף כ"ז ע"א) אולי גם שמה נכנסו ידי המגיהים. ויותר נכון שבעלי החוס' כינו את מדרש מ"ט מדות בשם ברייתא דמסכתא מדות שהיו להם ברייתות כסדר הש"ס כמו שיש לנו חוספתות כסדר המשנה כמו שתראה שהביא הרמב"ן ז"ל ברייתא דמס' נדה בניאורו על החורה (עין במאמרינו פתחי נדה) וכן חוס' הביא במס' ב"ק ברייתא דמס' אבות (עין לעיל אות ב') ראי' לדברי כי הרא"ש ז"ל בחוספתותו על ב"ב (דף כ"ז) כינה ג"כ את מדרש מ"ט מדות בשם ברייתא דמס' מדות וז"ל כמה מרובע יתר על עיגול רביע וכתיבא בברייתא דמ"ט מדות. ואם באת לידע עשה נקודה אחד משהו ותקיפנו בחוט אחד ועוד תקיף בחוט שני ג' ד' וכו' עכ"ל מובא בש"מ (שיטה מקובצת) כ"ב (חוספות בבא בתרא כ"ז ע"א ד"ה כמה הכי איתא בברייתא דמס' מדות. והמאמר הזה מצאתי בברייתא דמלאכת המשכן פרק י"ב) ועיין בפ' רש"י (מלכים א' ז' פסוק ט"ז ופסוק כ"ח) כתב רש"י ז"ל ראייתי במשנה ארבעים ותשע מדות וכן בפ' החורה (פ' תצוה ס' כ"ז ד"ה כרכוב המזבח) כך מצאתי במשנה מ"ט מדות ובפ' על תהלים (ס' ע"ח) כמו שמופיע בארבעים ותשע מדות (עין ילקוט שמעוני חורה רמז חכ"ו שיסודו בברייתא דמלאכת המשכן ונדלגה בנוסחתינו) וכן הביא אותו בפירושו על מדרש בראשית רבה (פ' ט') א"ר סימון בשם ר"ש בר אבא כל המדות בטלו מדה נגד מדה לא בטלה פי' רש"י ז"ל כל המדות תשע וארבעים מדות שבהן נברא העולם עכ"ל. סתומים מאד דבריו מי ידעתי ואמצאיהו ואבוא עד חכונתו עכ"ל (ואני הצעיר המעיר בכ' חצאי לבנה בכל הנ"ל אגלה סוד כי מצאתי ביפה הואר שם שמביא דברי רש"י ז"ל בזה הלשון „כל המדות בטלו פרש"י מדות טובות שבהן נברא העולם" ועזה דברי רש"י ז"ל מוכנים ומקור הטעות הוא שהחליפו ב"מ דראשי חיבות של מדות טובות ב"מ של המספרים וכינו לבאר „ארבעים ותשע" ותקנתם היא קלקלתם וד"ל). ומדבריו האחרונים נלמוד דעתו שהמדרש הזה הכיל ביאור מ"ט מדות טובות וזה אינו כאשר הערנו בזה. אחריו נמשך הרה"ח דר. צונץ בספרו דיע גאטטעסדיענסטליכען פאָרטראָגע דער יודען צד 92 – 91 אשר נתעורר ע"ז מהנאון ש"י ז"ל והוסיף לציין עוד אבן עזרא בספרו יסוד מורה בראשו „אם לא ידע חכמת המדות לא ידע ראיות המדות בעירובין גם מ"ט מדות של ר' נתן רש"י שמוח כ"ז ה' משנה מ"ט (בקצת דפוסים מסכת) מדות. שם כ"ז ד' מצאתי בארבעים ותשע מדות הנדרשים בברייתא (לפי כ"י מינכען 5a דף ס"ה ובדפוס ברייתא דמסכת מדות). חוספות בבא בתרא כ"ז ע"א (עין הערתו למעלה) רש"י תענית כ"ז ע"א ד"ה ארבעה

ועשרים כדחניא בכרייתא של מ"ט מדורא, ילקוט שמעוני חורה רמז ס"א ורמז תשס"ד ונסמן בצדו מדרש מ"ט מדות ולדעתו הכילה הכרייתא הלזו עניינים ע"ד המספרים ומדות ומשקלות וממנו יסוד הפרקים האחרונים מהאבות דר' נתן וכבר נאבד הספר הזה ואחריו כל החוקרים נמשכים וברגלו נשבעו ועיין בלקוטים מהרה"ח דר' בערלינער ז"י בפירוש רש"י תורה שהו"ל צד 170 שהוסיף לציין „רש"י שמות כ"ז ה' בשם משנה וגם שמורת כ"ו י"ג אעפ"י שלא הזכיר שם את הכרייתא כי מה שהעתיק רש"י מתוך הכרייתא דמ"ט מדות נמצא גם בילקוט סוף פ' פקודי ונראה שכל מה שכתוב שם ברמז חכ"א עד חכ"ז שיך למ"ט מדות עכ"ל ועיין בראבי"ה צד 41 מה שכתב בזה נגד צונץ ועיין באוצר הספרים לכן יקב ערך מדורא. ועתה זה מקרוב גלה הרה"ח דר' שטיינשניידער ארז משנת המדורת ככת"י מינען 36 הנכתבה בקושטנטינא בשנת ר"מ (1480) והו"ל בשנת 1864 עם הקדמה ממנו ולדעתו היא המ"ט מדות דר' נתן ובסופו באו הציונים שהם העתקות מהספרים הנ"ל ע"פ ספרו של צונץ עיין בהקדמתו האשכנזית. אמנם איך נחעה כשוא ע"י השם משנת המדות והשוה את המדות זו לזו כי כל המאמרים הנ"ל שצינים הוא בעצמו אינם שם כלל אף ברמזו גם אין ברה"מ"ט אך מ"ב סימנים ואגדות אין בה מאומה גם שם ר' נתן לא נמצא בה והנה מזה נדע על נכון כי איננה המ"ט מדות דר' נתן. והנה מה שהביא צונץ ממדרש אסתר רבתי פ' א' „תני משום ר' נתן מעשר מדות הללו" אין כונתו כלל לכרייתא דמ"ט מדות אך לאבות דר"ג נוסחת כת"י פרק מ"ט. והנה כאשר נחבונן היטב נמצא כי כמה דברים שהביאו קדמונו ז"ל בשם כרייתא דמ"ט מדות נמצאו בכרייתא דמלאכת המשכן הא דרש"י סוכה ח' ע"א ותוספות הרא"ש ותוספות ב"ב כ"ז ע"א נמצא בכרייתא דמלאכת המשכן פרק י"ב. הא דרש"י שמות כ"ז ד' הוא בכרייתא דמלאכת המשכן פרק ב'. והא דרש"י שמות כ"ז עיין בכרייתא דמלאכת המשכן פרק י"א. אמנם נראה לענ"ד כי הכרייתא דמ"ט מדות איננה אך נוסחא אחרת ומשונה מהכרייתא דמלאכת המשכן ושניהם הם תוספתא למסכת מדות והכילה ענינים מבנין בית המקדש או המשכן אשר באמת הכרייתא דמלאכת המשכן חסוב על עניני המשכן וביהמ"ק של שלמה ומדותם וכאשר נחבונן היטב נמצא כי הכרייתא דמלאכת המשכן מכילה באמת ארבעים ותשע משניות מענין בנין המשכן וכל כלי אשר לא נרשמו ואצינים לך בזה בהתחלת דבורם, ולה יאות גם שם מסכת מדות משנה וכרייתא :

פרק א' 1) רבי אימר	פרק ג' 11) ארכן של יריעות	פרק ה' 21) כיצד היה מעמיד
2) המשכן ארכו	(נדלג נדסוסים חדשים)	22) היה מחבר
3) היה חורץ	12) רחבן של יריעות	23) כפתחו של אהל
4) כיצד מקרין	13) ארכו שלשים	פרק ו' 24) ארון שעשה
(נדלגה נדסוסים חדשים)	פרק ד' 14) היה אורג	25) ר' יהודה בן לקיש
5) כשם שהיה	15) וכשם שהיו מונחים	פרק ז' 26) כיצד עשה
6) כיצד היה עושה	16) וכשם שהיה אורג	27) אעפ"י שעשה
פרק ב' 7) כיצד היו מקרין	17) כשם שהיה אורג	28) והיכן היה
8) היה מחברן	18) מן הקרשים	29) בית קדשיהקדשים
9) ארכן של יריעות	פרק ה' 19) חצר היה	פרק ח' 30) שלחן
פרק ג' 10) היה מביא	20) מן הקלעים שבמערב	

פרק ח' (31) ר' מאיר אומר	פרק י' (38) אעפ"י שעשה	פרק י"ג (45) כל מחנה ישראל
" " (32) אעפ"י שעשה	" " (39) כיצד מדשנן	" " (46) וכשם שהיו חונים
פרק ט' (33) מגורה	פרק י"א (40) מזבח	פרק י"ד (47) כיון שהיה
" " (34) כשהיא באה	" " (41) מזבח העולה	" " (48) רבי שמעון בן יוסי
פרק י' (35) כיצד עשה	" " (42) מזבח שעשה	" " (49) מאיכן היתה שכינה
" " (36) איסי בן יהודה	פרק י"ב (43) כל הפרק	או מאמרי אנרה לא נמנו בזה
" " (37) גופה שלמגורה	פרק י"ג (44) כיצד	

יש חסרון בכאן (עין הלאה). והנה על קרבן המ"ט מדות הברייתא דמלאכת המשכן עדים הדברים הנ"ל אשר הערנו למעלה ומספר מ"ט משניות הברייתא דמלאכת המשכן עם מ"ט מדות וכי נקראה בשם מדות על שבאו ברה מענין מדידה ומדת כלי המשכן כנראה מהמאמרים שנעתיקו בפירש"י תורה ומלכים הנ"ל ונססה נא להבחין איך יכונן דברי המזכירים את המ"ט מדות על הברייתא דמלאכת המשכן. הנה האבן עזרא מציב מערכה מול מערכה ובחרא מחתא מסכת עירובין והמ"ט מדות דר' נתן כי באמת שניהם שוה בענין המדות זה לענין שבת וזה לענין המשכן והמקדש וקרובים הם בענינם וסוגם ואם כונתו לספר המלמד לנו עניני המדידה אין דבריו אלא דברי תימה, השמעת מימך שיאמרו לך טרם שתחיל ללמוד עליך לדעת כל הדבר שחרצה ללמודו? — כן קרוב הדבר מאד שכינו הברייתא דמלאכת המשכן בשם מ"ט מדות על שם מספר משניותיה כנ"ל, מדות על שם ענינה שמכילה מדות המשכן וביהמ"ק ונאות לה גם שם נוסכת מדות ואף תוספתא או ברייתא דנוסכת מדות כי נחשבה בחור תוספתא למסכתא מדות שבמשניות שבאמת לא נמצאה תוספתא עליה בהתוספתא שבידנו כנ"ל באות א'. אמנם ע"ד קרבן שניהם למסכת תמיד פרק א' עין רש"י תענית כ"ז ע"א ובילקוט שמעוני סוף פ' פקודי וגם למסכת תמיד נפקדה התוספתא ולפ"ז הברייתא דמ"ט מדות מורכבת ומוסכת על ב' המסכתות האלה ביחד. ואם נכיר דברי אמת האלה נדע יחש ב' הספרים האלה ול"ז כי קרובים היו בענינם עד מאד ועכ"ז שונים בנוסחתם כעין האבות דרבי נתן שבמסכתות קטנות והאבות דרבי נתן נוסחת כח"י ושניהם מכילים הלכות גם אנדות עין רש"י תהלים ע"ח ט"ז וילקוט שמעוני תורה רמז ס"א ורמז תשס"ד ובהו נבין למדו נעלמה האחת מקדמוניו ז"ל המזכירים את חברתה וכן להיפך כי חשבו לספר אחר ולא דקדקו בשנינו נוסחתה כאשר ראינו ומצאנו ג"כ באבות דר' נתן הנ"ל. ועתה לנו אין לנו אך להתבונן על עיקר ויסוד ב' הספרים האלה והוא דברי הברייתא דמלאכת המשכן אשר גם המ"ט מדות דר' נתן שקועות בה. והנה באמת באה הברייתא דמלאכת המשכן בכת"י מהש"ס תפוח וסמוכה למסכתות מדות ותמיד שבמשניות ותלמוד בבלי. כת"י ר"ד אפפנהיים № 502 folio מעילה, עירובין, כלה, שמחות, תמיד, מדות, שקלים, ברייתא דמלאכת המשכן. № 429 quarto. מעילה, תמיד, מדות מעילה, עירובין, כלה, שמחות, שקלים, דמלאכת המשכן. № 157 octavo. תמיד, מדות מעילה, עירובין, כלה, שמחות, שקלים, מעילה, שקלים, סופרים, ברייתא דמלאכת המשכן ולכן בכת"י מינעו המפורסם המכיל כל הש"ס והמסכתות הקטנות באה הברייתא דמלאכת המשכן בראשו אשר בו נמצאה עוד משנה שלמה יתירה עין דקדוקי סופרים ברכות צד 27. ובהו יתכן כי מה שמביא הילקוט שמעוני מברייתא דמלאכת המשכן או כסתם נמצא ברש"י בשם מ"ט מדות גם נבין מדוע לא שמשו במ"ט מדות בעל הערוך ושאר קדמונים אך באמת שמשו בה אך ב' הספרים האלה שהם בעיקרם אך ספר אחד רגילים הי' בפיהם בשם אחד והם כנוה תמיד בשם, ברייתא דמלאכת המשכן" וכן נבין להיפך כי כמה מהקדמונים פקדו אך

המ"ט מדות ולא הברייתא דמלאכת המשכן כי באמת שמשו בה אך המה כנוה על שם מספר משנותיה כי היא היא ודא ודא אחת היא וזה אחו בלשוננו וזה אחו בלשוננו זה לפי ענינה וזה לפי מספר משנותיה וזה באשר חשבה לתוספתא למסכת מדות וכנוה ג"כ בשם מסכת מדות סהם וכנראה ב' השמורה האלה היו שגורות בפיהם ולפעמים כנוה בשם זה ולפעמים בשם זה. אמנם יחוסה לרבי נתן לא ידענו ולא שמענו אך מפי עד אחר והוא רבינו אבן עזרא הנ"ל ואם לא נתלה בזה ט"ס קטן ר"ן תחת "רבי נתן" וצ"ל ר' נחמיה דסהם תוספתא ר' נחמיה או כנוסחת המאירי לאבות דפוס ויען דף ט"ז ע"א סהם מתניתין רבי מאיר סהם ברייתא ר' נתן סהם תוספתא ר' נחמיה וכו' נאמר כי אשר ייחסה לר' נתן אינו באשר שם ר' נתן נזכר בה בסוף המסכת כי פעם הא' הורה לא יעלה כלל בכף המאונים לייחסה לר' נתן אך באשר היא משגרה חצונה אשר כל ברייתא חצונה שלא נודע מחברה כנוה משנת ר' נתן, עיין אגרת רב שרירא גאון שבספר היוחסין ח"ל "ובימינו דרבי ובתריה הני מתנייתא דככלאי הוי מקריין משנת רבי נתן בארץ ישראל" ומדבריו למדנו כי הא שנתייחסה על שם ר' נתן אין פירושו שהוא חברה וכתבה אך באשר הובאה מבבל לארץ ישראל כנוה בני ארץ ישראל על שם ר' נתן ויהי לפ"ז הלכות ואגרות שבאו מבבל לארץ ישראל ובארץ ישראל סדרום והוסיפו עליהם ועשאוה לברייתא שלמה וכן הוא עם האבות דרבי נתן ואת שניהם יכנה המדרש קהלת רבתי ויחרון ארץ תוספות בית רבי (והוא התוספתא של ר' חייא ור' הושעיא והספרא וספרי ומכילתא וכו' שסדרום תלמידי רבינו הקדוש המכונה בשם רבי סהם) ותוספות רבי נתן (שהם האבות דרבי נתן בבי' נוסחאותיו והברייתא דמלאכת המשכן ומ"ט מדות דרבי נתן). ועתה יש למחות את זכר המ"ט מדות דר' נתן בתור ברייתא שאינה ידועה כלל ואבודה לגמרי כי ב"ה לא השבית לה גואל ומשנת רבי נתן לא וזה ממקומה מלפנים עד היום הזה אך היא בידנו כנוסחא אחת קצרה. ועתה נפנה נא פנינו אל הברייתא דמ"ט מדות דרבי נתן שהיא הברייתא דמלאכת המשכן ונעמוד עליה בעו"ה. והנה כבר הייתה ידוע לקדמונינו ז"ל: בער משנת המדות הנ"ל (אשר כבר העתיקו הכומטיו ור' שבתי בר' מלכאל, עיין בהקדמת הרה"ח שטיינשניידער הנ"ל) בפרק ה' ג' ע"ד ים של שלמה כבר שמש בה ובעלי ילקוט שמעוני, ספר והזהיר ולקח טוב מר' טוביה בר' אליעזר (פסיקתא זוטרתא) העתיקו את דבריה מבלי הזכרת שמה ורב האי גאון בפירושו למשניות כלים פרק כ"ה. הערך ערך סן א' כמעשה המשכן צ"ל כמעשה המשכן או יסוב על שלמעלה שהא שהעתיק מכלים פירושו כמו אותה דמעשה המשכן וכונתו לברייתא דמלאכת המשכן.

כת"י מינבען 5a פ' במדבר ובפ' תרומה שנינו במלאכת המשכן, פ' תרומה כך היא מפורשת במלאכת המשכן (שם זו מצאתי בארבעים ותשע מדות זו שיסר רבי שלמה הכבלי פה קדוש וצ"ל), רבינו חם בספר הישר סימן רפ"ו, רש"י על התורה שמוח כ"ה ל"ה, כ"ו כ"ה וכו', במדבר ד' ל"ב ט' י"ה, תוספות שבת כ"ב ע"א ד"ה וכו' יומא ע"ב ע"א וברש"י ורמב"ן ומאירי שבת צ"ח ע"א, רמב"ן על התורה, כהתור ופרח פרק א' ומכונה בפיהם ברייתא או משנה דמלאכת המשכן, המאירי בהקדמתו למס' אבות דף י"ד ע"א ושערי ציון מר' יצחק די לאטיש משנת המשכן, גם הרמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ג' הלכה ו' ופרק ד' הלכה א' כבר שמש בה. וכבר העירו ע"ז הרה"ח צונץ ור"ש בובער נ"י בספריהם עם איזה תוספות משלי. וכבר קראנו בשם אנשי שם שהזכירוה בשם מ"ט מדות, עיין למעלה. מהוודאים האלה נדון גם על המסופקים. ממקורה שאבו גם בעלי החלמוד בבלי וירושלמי עיין שבת צ"ח ע"ב ופרק ב' דהכא, עירובין כ"ג ופרק ה', בבא בתרא י"ד ופרק ו', יומא כ"ג ופרק ז', מנחות פ"ה ופרק ט' וכו', ירושלמי שקלים פרק ו' ופרק ח' דהכא ירושלמי עירובין פרק ה' שמסורה הש"ס והנהוהו נמצאו בדפוסים

חדשים ממנה. וכנראה כבר קדמה ברייתא הלזו להמכילתא או נוסדה להשלים המכילתא שחסירה לפ' הרומה חצוה ויקהל ופקודי וממלא מקום החוספתא שאינה למסכתות מרות וחמיד (ענינה ל'מס' מרות מובן מעצמו ולמס' תמיד עיין תמיד פרק א' ומרה שנעתק מהמ"ט מרות ברש"י הענינה כ"ו וביד לקוט שמעוני סוף פ' פקודי.) ועכ"פ היא ברייתא קדומה. אך גם זה ברור שאינה מרבי נתן כי רבי נזכר בה בריש המסכתא ובפרק ז' גם שם ר' נתן בעצמו נזכר בסוף המסכתא אמנה כל שמות התנאים הנוכרים בה נמצאו ג"כ במשניות ובחוספתות גם לשוננה כלשונם והקדמונים חשבוה לחוספתא דמס' מרות כנ"ל ויחוסה לר' נתן כמו כל משנה חצונה הבאה מבבל לארץ ישראל כנ"ל, ועיין הלאה אות ד' — סדר פרקיה ומשניותיה עיין למעלה. כת"י ממנה עיין באות זה למעלה והלאה אות ז'. ונרפסה לראשונה אחרי המשפטי שבועות לרב האי גאון ויניציאה שם"כ (1602) האמבורג תקמ"ב (1782) ובכיר המדרש חדר ג' (שבו נדלגה משנה אחרת) ובלובלין חרל"ד וכו' ועם הנהות ומראה מקום ופי' מר' אייזיק שיער אופיבאך חס"כ (1802) 16°. ע"ד משנה אחת שנדלגה בספרי הרפוס עיין למעלה, אמנם אין שפק דבר מאומה לנו כי נמצאו בנוסחתינו עוד איזה דלונים אשר לא יכולנו לעמוד עליהם מפני חסרון הכת"י והספרים השייכים לזה ואין עלינו לגמור הדבר גם לא יכולנו להשתמש ידינו מזה ונקודה כי עוד ימצאו חכמי לב מקום להתגדר בזה ואעיר אך על' כי נוסחתה במאמר איסי בן יהודה בה' כתובים שצריכים הכרע קרובה לנוסחת האבות דרבי נתן נוסחת כת"י פרק מ"ד וגם קרובה בתולדתה להאבות דרבי נתן כי שניהם כאו בכ' נוסחאות שונות כנ"ל:

ד. במדרש קהלת רבה ויתרון ארץ חשיב חוספות בית רבי וחוספות רבי נתן וכונתו בחוספת של בית רבי להחוספתא מכילתא ספרא וספרי שהם מתלמידי רבינו הקדוש, רבי ובחוספות רבי נתן ע"כ כונתו לשני הספרים המכונים על שם רבי נתן אבות דרבי נתן ומ"ט מרות דרבי נתן וממקומו מוכרע דקחשיב שם בין שארי מסכתות קטנות הלכות גרים ועבדים ציצית תפלין ומוזות (ועיין ויקרא רבה פ' כ"ב שלא קחשיב גרים ועבדים. ויש להעיר דעיקר יסוד האגדה הלזו הוא בויקרא רבה שם ושם דריש ר' נחמיה דאף הדברים שנכתבו אחר מתן תורה ר"ל המצות שנאמרו בתורה אחר עשרת הדברות (שבפ' יתרו) שהם ציצית תפלין ומוזות שנאמרו בפ' שמע והיה אם שמעו (בס' דברים) ויאמר (בס' במדבר) (ואף דפ' קדש והיה כי יביאך נאמרו מקודם בפ' בא עכ"ז אי אפשר מצות תפלין להתקיים טרם באו פ' שמע והיה אם שמעו שהם ד' פרושיות תפלין התנאים בבתי התפלין) גם הם נאמרו בסניי והמדרש קהלת רבתי שינה מדעתו את מתן תורה לגוף התורה, ועשה מהמצות הנ"ל מסכתות והלכות והוסיף עוד וד"ל ולפ"ז גם החוספות דרבי נתן הם ממסכתות הקטנות ומסוגם. ואל תשיבני לומר דכונת המדרש הזה להמשנה דר' נתן הנוכר בכחכות צ"ג ע"א וחמורה ט"ו ע"א, זו משנה רבי נתן" כי לא לכך שהאחירה מחוספות בית רבי גם חשבם בין שארי מסכתות קטנות וקראו בשם חוספות ובלשון רבים. וע"ד ייחוסם לר' נתן עיין למעלה אות ג' מדברי רב שרירא גאון. וענה ננסה נא דבר לברר מי הוא רבי נתן שאליו מיוחסות החוספות הנקראות על שמו. הנה רבים החליטו כי הוא רבי נתן הבבלי התנא הידוע שהיה בומנו של רבן שמעון בן גמליאל אבי רבי וקשיש טובא מרבי ועדיהם המה מרה שנזכר במסכת כתובות וחמורה שם „משנה רבי נתן" אך משם אין הוכחה מאומה שהיתה משנה מיוחדת לר' נתן אך פירושו שיטתו של ר' נתן כי בהכריות שנעתקו שם מצאנו מחלוקת רבי ורבי נתן. ומהא דאמרינן במס' בבא מציעא פ"ז ע"א סוף משנה רבי ורבי נתן אינו מוכח מאומה כי רבי נתן סדר ג"כ משניות אך שהיה מהתנאים האחרונים ולפ"ז ע"כ גם רב שרירא גאון בדבריו „הני מתניתא דבבלאי הוי מקריין משנה רבי נתן

בארץ ישראל" מונחו להחוספות רבי נתן או להספרים אבות דרבי נתן ומ"ט מדות דרבי נתן הנ"ל. והנה מקצת קדמונים משמע שהיה רבי נתן מאוחר לרבי: סדר תנאים ואמוראים שביחסן השלם (דפוס לונדון) צד 452, "סוף משנה רבי נתן (ולא זכר ארת רבי)". שם צד 252, "ואחריו רבי ורבי נתן". באגרת רב שריא גאון הנ"ל, ובתור רבי הוה תנאי מן התם כגון ר' נתן ור' שמעון ורבן גמליאל דרבי ומן הכא כגון ר' יאשיה דמן הוצל" גם בגמ' כבא מציעא שם אמרו, "רבי ורבי נתן" ולא אמרו רבי נתן ורבי דהרי ר' נתן קדם לו? ולולא יראתי מדבריהם של ראשונים ז"ל הייתי אומר כי כמה רבי נתן סתם היו ורבי נתן הבבלי הוא בעל מחלוקתו דרבי ונזכר שמו בתחילתה רבי נתן ור' יהודה הנשיא או רבי נתן שבת ל"ב ע"ב, ל"ה ע"ב, גיטין י"ג ע"ב, כ"ז ע"ב, כתובות צ"ג ע"א, כבא מציעא נ' ע"ב, תמורה ט"ו ע"א, ורבי נתן אחר הוא במקום שנזכר רבי ורבי נתן ברכות ג' ע"ב, פסחים צ"ג ע"א, קדושין ס"ד, ביצה ל"ה ע"ב, וכוה נרוח עוד שלא יסתר הכלל שבידנו, "ואסקוה לרבי נתן יש אומרים" כהוריות י"ב ע"ב והנה מצאנו שם רבי נתן ב' פעמים במשנה סוף מס' ברכות פרק ט' משנה ה' ושקלים פרק ב' משנה ה' ולא כנוהו בשם יש אומרים כי זה הוא רבי נתן דסוף משנה הנ"ל ואינו רבי נתן הבבלי ור' נתן זה אולי הוא רבי נתן שהיה בימי רב ככתובות נ"ה ע"א אחר רב ורבי נתן חד אמר הלכה בראב"ע וכו' חסתיים דרבי נתן הוא דאמר הלכה כראב"ע דשמעינן ליה לרבי נתן דאזיל בתר אומדנא דאמר רבי נתן הלכה כרבי שמעון שזורי במסוכן וכו' ועיין ברש"י כתובות נ"ו ע"א ובחוספות שם ד"ה משום רבינו ועיין חולין ע"ה ע"ב דגרסינן שם רבי יונתן ובמנחות ל' ע"ב דגרסינן שם ר' יוחנן ועיין בחוספות מנחות שם ד"ה הא אחר דבריו הספרים גרסינן ר' יונתן ובחוספות ראש השנה י"ג ע"ב ד"ה אמר רב יצחק וכנראה כל שם שלפניו אותיות "יו" נדחו ה"יו" וביחוד בשמות יונתן ויונתן כמו יונתן בן עמרם, נתן בן עמרם. יונתן בן יוסף, נתן בן יוסף, ר' יונתן בן יוסף בן לקניא, ר' נתן בר' יוסי בן לקניא, ר' יוחנן דצפורי, ור' חנני דצפורי עיין בספר היוחסין בערכיהם ודא ודא אחריה היא. אמנם נראה שרבי נתן זה היה גדול מרב (ומי הוא רבי נתן סתם זה לא ארע לברר) וגם רבי נתן סתם אחד לקט ואסף משניות וברייתות כר' חייא ור' אושעיה ואילפא (בירושלמי חלפי, חילפי) ורבי יהושע בן לוי חבריו ובני זמנו ואולי אליו יש לייחס הספרים המיוחסים לרבי נתן.

ה. **ושמונים** פלגשים שיר השירים ו' ח' נדרש בחופת אליהו שם ובסידור פרשיות של ימים טובים ובבבבב רבה פ' קרח ובתנחומא קרח, ביסוד אלף בית ובספר המעשים הנ"ל על "שמונים בתי מדרשות שהיו בירושלים כנגד פתחיה" הנוסחא הלזו היא הקדומה. אמנם לא מצאנו בשום מקום שהיו בירושלים שמונים בתי מדרשות ושמונים פתחים עיין יאהרביכער מדר. ברילל שנה ראשונה צד 9 הערה 2 ועל זה נאמר אם קבלה היא נקבל. ואולי דריש שמונים כמה פעמים שמונים כי ת"פ (= ששה פעמים שמונים) בתי כנסיות היו בירושלים בירושלמי מגלה פרק ג' הלכה א' ובתבורת פרק י"ג הלכה א' ואיכה רבתי בפתיחתא ופי', "כנגד פתחיה" לא במספר הפתחים אך נגדם ולעומתם ולמולם ממש וחישיב לירושלים ששה שערים ועיין בתבורת הארץ לר' יוסף שווארץ פרק ו' שבשנת 5282 (1522) טרם שנחרבה הי' באמת לירושלים ששה שערים וכנראה הי' לה כן מאז מקדמת דנא ולפי זה יהי' לפני כל שער שמונים בתי כנסיות שנשתנו בזה לבתי מדרשות וד"ל. — השמונים בתי מדרשות האלה נתחלפו בספרי הקבלה לשמונים מדרשים או מדרשות עיין יין הרקח להרוקח מוכא בהגהות הרד"ל לכמדבר רבה קרח אות נ"א ובתקוני הוהר שבוהר חדש תקונא שתיארה דפוס אמשטרדם דף קמ"ג ע"א דרשי הפסוק הנ"ל על תכונן ספרי דאגדתא ומכל בית המדרש יצא ספר

מדרש של אגדה אחד. אמנם לחנם ניגע לבקש ולמצוא לנו שמונים ספרי אגדה שונים ועיין עכ"ז הלאה סימן ו'. אמנם בשיר השירים רבה שם, ושמונים פלגשים אלף שמונים פרשיות שבתורת כהנים" והנה ידוע כי התורה כהנים שהוא הספרא איננו מכיל פ' פרשיות ובסידור פרשיות, יסוד אלף בית ובמדבר רבה ותחומא שם ובהלכות גדולות בסופו לא נזכרו אך תשעה דבורים של תורת כהנים או ט' פרקים בתורת כהנים. ויותר נפלאות בעינינו כי כאשר נשים עין בהלכות גדולות ובסידור פרשיות שם נראה כי יסוד הדרשה בשיר השירים רבה הוא משם ודלוג או שינוי בא בדבריהם (עיין העתקתם הלאה בסימן י"ד) ונדלג מתיבתא "תורת כהנים" עד "בתורת כהנים" אך לפ"ז לא נדע לפרש דבריו כלל. ואולי השיר השירים רבה לא דריש כלל, "שמונים" לשון מספר ידוע אך שמונים פרשיות הפרשיות של תורת כהנים = סופרים וכוונתו על הענינים הנזכרים בסידור פרשיות ובהלכות גדולות הנ"ל שחשבו לחצונים ועיין קדושין ל' ע"א והיותו פשוט נלפענ"ד רהנה לספר ויקרא תורת כהנים שבתורה נמצאו עשרה פרשיות גדולות (סדרות) ובכל סדרא קורין ו' קראים וא' מפטיר שהם שמונה פרשיות קטנות ולפ"ז הם שמונים פרשיות $8 \times 10 = 80$ ולא חשב כסדר דבני מערבא דמשלמי לאורייתא בתלמא שנין כמגילה כ"ט ע"ב ואחו במנינו לשנה מעוברת שכל פרשה ופרשה נקראה בשבת בפני עצמה. כי ענין בתי המדרשים הנ"ל כמו זר נחשב לו ולואת שינה בכל הדרשה של כל הפסוק הנ"ל והוסיף אצל מלכות ששים מסכתות [של הלכות] פי' משניות ואצל עלמות כתב "אין קץ לתוספת" וכלל בזה התוספתות והברייתות והדומים להם שהם כחוספת על המשניות וד"ל. — יסוד דרשת המדרשים והספרים הנ"ל על כל הפסוק הזה הוא החופת אליהו הנדפס בספרי כבוד חופה ועיין בראש דברי שם. אמנם נראה כי ראו הם להבדיל בין משנת רבי ור' חייא ור' הושעיא ומשניות החצונות הברייתות כי המשניות והתוספתות נשנו בפנים בית המדרש והברייתות חוצה לו ולפי המשל הבית המדרש הוא בערך פלגש להמלכה המשנה והתוספתא שהביהמ"ד הוא כעין השמיש קדושה וכטפל לגוף המשניות וכו' וכן ערך הבית המדרש וגוף המשניות וכו' כערך המלכה והפלגש בענין האישיות לזאת ראו לדרוש כי המשלים האלה על המשניות ובתי המדרשות כערך מדרגותם. והמשניות החצונות שוים לעלמות שאינם בענין אישות כלל ואינם אך לשמוש ולרקחות וטבחות ובדומה ולהם נדמו המשניות החצונות, ועיין עכ"ז הלאה סימן ז'. ולפי השיר השירים רבה יהי' כוונתו של פלגשים לא להתורה בעצמה ח"ו אך להכתנים שאליהם נאמר כמעט כל הספר ויקרא או על הקרבנות בכלל שנאמרו בהם ואולי לא דריש המדרש הזה כלל תיבת פלגשים כמוכנו בלה"ק אך כמו פלגם בארמית הרגום של מטרה עיין ערכו בערוך ויהי' מוכנו אבטהיילונגען ויהיה מוכנו קרוב לדברי ההלכות גדולות והסידור פרשיות, וכולהו פירושים בתורת כהנים" וד"ל ואין להאריך עוד בזה:

- ו. **ועם** כל זה ננסה נא למצוא תמנן ספרי דאגדתא הנ"ל שאליהם כוונו הספרים הנ"ל ולהם יחשבו המדרשים האלה: (1) מדרש בראשית רבה (2) שמות רבה (3) ויקרא רבה (4) במדבר רבה (5) דברים רבה (6) שיר השירים רבה (7) רות רבה (8) קהלת רבתי (9) איכה רבתי (10) אסתר רבתי (11) מדרש שמואל רבה (12) מדרש משלי רבה (13) מדרש תהלים או שוחר טוב הנמצאים בידינו ברפוס וידועים בשם מדרשי הרבות ונחשב כל ספר וספר בפני עצמו. (14) מדרש תנחומא (15) ומדרש ילמדנו על התורה. ויש למנות ג"כ המדרשים על החנ"ך שנזכרו בספרי הקדמונים ושנמצאו בידינו: (16) מדרש ישעיה (17) מדרש איוב (18) מדרש יונה והמדרשים על סדרי ההפטרות (19) פסיקתא רבתי (20) פסיקתא דרב כהנא והמדרשים הקטנים לאיורי פרשיות ונוסחאות

שנות (21) מדרש אגדה בראשית (22) שיטת חדשה לבראשית רבה
 (23) מדרש ויכולו (24) מדרש ויסעו (25) דברי הימים של משה רבינו
 (26) מדרש ויושע (27) מדרש השכם (28) מדרש עשרת הדברות (29) מדרש
 אבכיר (30) מדרש אספה (31) מדרש הרנינו (32) דברים זוטא (33) מדרש
 אבא גוריון (34) ספר הישר על התורה (35) מדרש טעמי חסרות ויתרות
 (36) מדרש חדשא (37) מדרש אגור נזכר בספר שתי ידות לר' מנחם די לונאנו
 ונחשוב בזה הספרים שנזכרו בהערך ובליקוט שמעוני ושמש בהם בעל הלקח טוב מלבד
 הנ"ל (38) תנא דבי אליהו רבה ותנא דבי אליהו זוטא (39) פרקי רבי אליעזר
 או הפרקים האחרונים שבתנא דבי אליהו זוטא (40) מדרש פטירת משה (41) מדרש
 פטירת אהרן (42) דברי הימים הארוך של משה רבינו (43) פרקי רבי
 אליעזר (44) אותיות דר' עקיבא (45) אלפא ביתא דבן סירא (46) ספר
 יוסיפון והספרים הנזכרים בספרי בעל הרוקח הרוקח וסודי רוי (47) ספר יצירה
 (48) ספר רוזיאל (48) ספר היכלות (49) מדרש כונן (50) ברייתא
 דשמואל (51) ספר המזלות (52) ספר הרוזים (53) מעשה מרכבה
 (54) שיעור קומה והספרים בקבלה שכבר זכרום הגאונים ורב האי גאון בראשם
 (55) חרבה דמשה (56) רזה רבה (57) ספר הישר (בקבלה) (57) מדרש שר
 תורה (59) היכלות רבתא (60) היכלות זעירתא (61) פירקין דר' יוסי
 רוקח סימן שס"ב (62) ספר והזהיר רוקח סימן פ' (63) אגדה שמונה עשרה
 (64) מדרש עשרה הרוגי מלכות (65) מדרש אלה אזכרה (66) מדרש
 הלל או הגדה הלל מצראה בפ' ר' הלל (מוורונא 1277) על הספרי (67) פרק
 שירה (68) דרשה לעשה מכור (69) ויחי אדם (70) דרש על מעשה
 העגל כת"י דע ראססי 327 משנת 1290 (71) סדר ארקים או סידור של מדות
 טובות (72) חופת אליהו או שבע חופות (73) מדרש עשרת מלכים
 (74) פרקי ר' יאשיהו (75) נסתרות ר' שמעון בן יוחאי (76) ספר אליהו
 (77) פרקי משיח (78) אגדה רבי ישמעאל (79) פרק אדם הראשון
 (80) מדרש קרי וכתוב (81) מדרש רבי עקיבא בן יוסף על הזינין
 (82) מסכת גן עדן (83) מסכת גיהנם (84) עשר אותיות משיח שכל אלה
 נמצאו בכת"י ישנים מהמאה ה"ג למספרם ועתה נוסף עוד כמה מדרשים להשלים
 עד מאה למען נזכר לברר מהם השמונים ספרי האגדה הנ"ל (85) מעשה תורה
 (86) פירקא דרבינו הקדוש (87) חופת אליהו רבה (88) חופת אליהו
 זוטא (89) מעשה דר' יהושע בן לוי (90) הבדלת ר' עקיבא (91) אגדתא
 דבני משה (92) עשר גליות (93) מדרש ד' בחכמה יסד ארץ (94) מדרש
 ואשה אחת מבני הנביאים (95) אגדה עולם קטן (96) מדרש על הפסוק
 והוא עבר לפניהם עין הקדמה לביהמ"ד ח"ו צד XVI. (97) פסיקתא חדתא
 (98) ארבעה פסקות הוספה לפסיקתא רבתי דפוס וויען הר"מ. (99) סדר מתן
 תורה כת"י לונדון (100) סדרן של אותות שיבואו קודם ביאת המשיח
 ואמירות לעתיד כת"י דע ראססי 1240 541 וכאשר תחבר אל כל הנ"ל את
 הנרשמים בסימנים הבאים אשר אך מעט מהם הזכרתי בזה או ימצאו השמונים האגדות
 היותר קדומות בזמן ובמעלה ומהספרות הרבה הלזו ברתי אך מה שרחוקים הם מספרי
 הקבלה וקרובים יותר אל האגדה ומה שאינם להלכה וכל איש כאשר ישר בעיניו יבקש
 וימצא על דם החשבון. אמנם מדרשת התקוני זהר שבוחר חדש ועלמות אין מספר על
 הלכות פסוקות והתקוני זהר על הלכות סתם והיין הרקח על מעשה בראשית ומעשה

מרכבה נראה ברור ומפורש שכונתם לספרי אגדה ממש שאינם ספרי הלכה ושאין מהב' מיני הקבלה הנ"ל: על זמנם של כל המדרשים הנ"ל וענינם כבר הרחבנו דברינו בספרינו משנת רבי אליעזר חלק ב', סדר אליהו, משנת ר' נתן ותוספות ר' נתן, אגדת אגדות, בית עקד האגדות וכבוד חופה ועל רבים מהם כבר נסו דברים הדר. צונץ בספרו גר"ף הגאון רצ"ה חיות בספרו אגרת בקורת הר"ח ח דה. יעליניעק בבית המדרש ו' חלקים הרה"ח ר"ש בוכער בהקדמותיו לפסיקתא דרב כהנא וללקח טוב ולהתנחומא ותדרשם משם:

ז. במדרשי האגדה הנ"ל כסימן א' מצאנו כי דרשו על הפסוק שיר השירים ו' ח' ועלמור"א אין מספר על החצונות וקטנות שאין מספר להם ע"ש (ועיין באגרת רב שרירא גאון הגדפס בספר היוחסין ועיין בספר הקראי נסי בן נח (מראשוני הקראים בלקוטי קדמוניות צד מ"א), ולהבין כמשנה ותלמוד ובהלכות ובתוספות גדולות ובתוספות קטנות) ודרשו לפ"ז עלמות לשון עֵלָם ועֵלְמָה = קטנות או לשון נעלמות ותעלומות ענין מגילת סתרים שלא הובאו בפנים דבית המדרש אך נשנו חוץ לבית המדרש או שנעלמו שמות בעליהם מסדריהם ומאספיהם כי אינם ממשנתם של רבי ור' חייא ור' הושעיא אך נאספו והובאו מן החוץ, או נשתירו בחוץ ולא נאספו באספת מסכתות המשניות התוספתא והתלמודים כשאר המסכתות אשר נאחו בהם ולזאת תקראנה חצונות בלה"ק או ברייתות בלשון ארמית כי תרגום של חוץ הוא ברא. באגרת רב שרירא גאון הנ"ל מכונות קטועות פ"י שאין סדר להם ונמצאו בתכורים שונים או פ"י כי יסובו על חלק אחד מחלקי המסכתא שבש"ס כמו מסכתות ספר תורה תפלין מוזהר ציצית הם חלק ממסכת מנחות מסכת אבל רבתי ממש' מועד קטן וכו'. והנה מדבריהם למדנו שהיו עמם מסכתות חצונות וקטנות וקטועות רבות עד אין מספר שהם ברייתות מלבד מסכתות המשניות והתוספתא תלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי ומלבד מדרשי הלכות ואגדות על התורה מילתא, ספרא וספרי ומדרשי הרבות, אשר קראום בשמות עלמות, חצונות, ברייתות, קטנות וקטועות כנ"ל ומטעם הנ"ל (ועיין עם כל זה הלאה סימן י"ד). אך עתה אך מעטים המה במספרם אשר הגיעו וכאו לידינו ואשר עוד נודעו לנו בשם ומכונים בשם משנה ברייתא או מסכתא או מיוחסים על שם אחד מהתנאים והאמוראים ואמרנו לאסוף בזה כר' אשר נודעו לנו מהם והם יפרדו לארבעה ראשים (א) הנוכרים בשם בש"ס בבלי וירושלמי ומדרשים מיום סתום החזון עד זמנם ככל הענינים והחכמות בהלכות ואגדות (וזלתי ספרי אפוקריפא (כתובים אחרונים) והספרים בלשונות זרות כספרי יאזעפוס ופיהלא וכו') כי לא נודע לנו משמוש חכו"ל בהם ומי יודע אם יקרו בעיניהם ואם קראו בהם דרכיים שע"פ אי אתה רשאי לכותבם בכתב, עיין בספרי משנת רבי אליעזר חלק ב' פרק ל"ח): (ב) ספרי הקבלה המיוחסים לתנאים ולאמוראים ולנביאים וכו' והספרים הנוכרים בהם: (ג) המסכתות הקטנות אשר עודם בידינו ככת"י וכדפוס או אשר נוכרו בשם מהקדמונים שהיו אחרי חתימת התלמוד ולמטה: (ד) מסכתות בדיות הן בעיקרם והן בהשאלת השם הן בהלכות והן בדברי דיוחול להבדיל בין הקודש ובין החול: אלה שמות הספרים שנוכרו בתלמודים ובמדרשים בתור ספרים בפני עצמם:

(1) ספרא דאדם הראשון כבא מצינא פ"ו ע"א: (2) עבודה זרה דאברהם אבינו ארבע מאה פירקי ע"ז י"ד ע"ב: (3) הלכות או ספר יצירה סנהדרין ס"ה ע"ב וס"ו ע"ב: (4) עובדי דחסידי קהלת רבה כל אשר תמצא ידך: (5) מעשה בראשית (6) מעשה מרכבה חגיגה י"א ע"ב: (7) ספר או מגלת יוחסין משניות יבמות פרק ד' משנה י"ג פסחים ס"ב ע"ב יבמות ע"ט ע"א ירושלמי תענית פרק ד' הלכה ב': (8) מגלת סתרים שבת ו' ע"ב, צ"ז ע"ב וב"מ צ"ב ע"א: (9) הלכות חסידים אבות דר' נתן כת"י פרק כ"ו: (10) משנת או מגלת חסידים ספרי דברים פס'

מ"ח ירושלמי ברכות פרק ט' ותרומות פרק ח' הלכה ו' : (11) תרגומא ירושלמי מגלה
 פרק ד' הלכה א' : (12) תרגום איוב הוספתא שבת פרק י"ד שבת קט"ו ע"א ירושלמי
 שם פרק ט"ז הלכה א' : (13) מגלה כתובה אשורית הנמצא בגנוזי רומי
 סנהדרין צ"ז ע"ב : (14) אגדתא או אגדה או הגדה דפסח פסחים קט"ו ע"ב
 והוא הנוודע בשם הגדה של פסח : (15) אגדתא או אגרתא שנכתב בו מלות זרות
 חולין ס' ע"ב : (16) ספר כחוב בירושלים גיטין ס"ז ע"א : (17) מסכת כלה
 שבת קי"ד ע"א וכו' ואין להכריע אם כונתם להמסכתא ששמה כך או להמסכתא הנשנית
 כיומי דכלה בחודש אדר זאלול : (18) ברכות ונחמות ירושלמי שבת פרק ט"ז הלכה
 א' (ועין צונץ גד"ף צד 335 הערה f) : (19) מגלת יוחסין שמצאו בירושלים
 ירושלמי תענית פרק ד' הרכה ב' : (20) אבל רבתי מועד קטן כ"ד ע"א וכו' ע"ב
 וכחובת כ"ז ע"ב ומכללו (21) אבל זוטרתי עין בערוך ערך אבל ובשמחת עולם
 סימן א' : (22) הלכות דרך ארץ ברכות כ"ב ע"א, דרך הארץ ירושלמי שבת
 פרק ו' הלכה א' : (23) ברייתא דסודר העיבור ראש השנה כ' ע"ב : (24) רזי
 תורה או סתרי תורה אבות פרק ו' אבות דר' נתן פרק ח' : (25) מכילתא עין
 ערוך ערך מכל א' : (26) אגדות תלים ירושלמי כלאים פרק ט' הלכה ג' : וכל הענינים
 שזכרו במס' סוכה כ"ח ע"א ובבא בתרא קל"ד ע"א אבות דר' נתן פרק י"ד ובנסחת
 כח"י פרק כ"ח ומס' סופרים פרק ט"ז ובאלפא ביתא דבן סירא ע"ש שרומזים על
 החכמות השונות (27) שיחת עצים ועשבים (29) שיחת חיות ובהמות (30) שיחת
 דקלים (31) שיחת שדים (32) שיחת מלאכי השרת (33) שיחת כוכבים
 ומזלות (34) משרות כובסין (35) משלות שועלים (36) תקופות
 (37) גימטריאות (שהם החכמות באטאניק, צאָאָלאָגִיע, מינעראָלאָגִיע,
 געאָגראָפִיע, אַסטראָנאָמִיע, דעמאָאָגראָפִיע, געאָמעטריע, פֿאַבער־דיכטונג וכו')
 (38) מדות של חכמים (39) דקדוקי תורה (40) דקדוקי סופרים
 (41) קלים וחמורים (42) גזרות שוות (43) מעשה מרכבה והויות דאביי
 ורבא או דבר גדול ודבר קטן עין רש"י ורשב"ם שם : (40) שיחת תלמידי
 חכמים סוכה כ' ע"א וע"ז י"ט ע"א : (44) ת"ר או ת"ש סדרי משנה חגיגה
 י"ד ע"א : (45) הלכות גרים (46) עבדים (47) ציצית (48) תפלין (49) מזוזות
 קהלת רבה ויתרון ארץ ועין לעיל סימן ד' : (50) הילכתא ספרא וספרי וכוליה הש"ס
 חגיגה ג' ע"א שבועות מ"א ע"ב : (51) ספרי דאגדתא ברכות כ"ג ע"א ועין ציון
 לדרש ערך אגדה : (52) מתנייתא פעמים רבות בש"ס כבלי וירושלמי : (53) גמרא
 כבא מציעא ל"ג ע"א : (54) הילכתא גמירי לה בבא קמא ג' ע"ב וכו' וכו' :
 (55) הלכה למשה מסיני עדיות בסופו פרק ח' הלכה ז' וכו' וכו' : (56) מסורת
 אגדה ירושלמי כבא בתרא פרק ו' הלכה ב' : (57) מסורות מגלה ג' ע"א : (58) דורשי
 חמורות ברכות כ"ד ע"א וכו' וכו' : (59) אגדה דסבך ירושלמי גיטין פרק ד' הלכה
 ב' : (60) מגלת סממנים של בית אבטינס יומא ל"ח ע"א : (61) תרגום אונקלוס
 הגר : (62) תרגום יונתן בן עוזיאל נביאים שניהם נזכרו במגילה ג' ע"א :
 (63) תרגום עקילם הגר ירושלמי מגלה פרק א' הלכה י"א ופרק ב' הלכה ג' וכו' :
 (64) תרגומא דערביא בראשית רבה פ' ע"ז : (65) מתנייתא דרב הינק א"ד
 דבי בר הינק פסחים ק"א ע"ב : (66) מתנייתא דבר קזא כחובות ק"ד ע"א :
 (67) מנחות בירב חסדא מנחות ז' ע"א : (68) תרומות בירב פסחים ל"ד
 ע"א : (69) שבועות בירב שבועות כ"ח ע"ב : (70) פנקסיה דרב הלל בי
 ר' אלם ירושלמי כלאים פרק א' הלכה א' : (71) כותליה דר' הלל ביר' אלם

ירושלמי שם שבהם ה' כתוב פירוש מלות זרות: (72) א טב"ח דר' חייא סוכהנ"ב
ע"א ועין ברש"י ומהרש"ל שם ובערוך ערך אטב"ח ולא נודע לנו ענינו: (73) פנקסיה
דחילפיי ירושלמי מעשרות פרק ב' הלכה ט': (74) פנקסיה דר' יהושע בן לוי
שבת קנ"ו ע"א: (75) פנקסיה דזעירי שבת שם: (76) מכילתא דר' זריקא
גטין מ"ד ע"א: (77) פנקסיה דלוי שבת קנ"ז ע"א: (78) משניות ובריייתות
ששנה רב לזעירי בענין מדות בכא בתרא פ"ז ע"א: (79) סדרי מועדות
דר' יוסי ירושלמי עירובין פרק ג' בסופו: (80) ספר אגדתא דבי רב סנהדרין ג"ז
ע"ב: (81) היבית דבי רבי חייא בכא מציעא ס"ב ע"ב: (82) נזיקין דבי קרנא
בכא קמא מ"ז ע"ב סנהדרין ל' ע"ב: (83) קדושין דבי לוי קדושין ע"ז ע"ב:
(84) [מחזורה קמא] מחזורה תניינא דר' יוסי ירושלמי יבמות פרק א' הלכה
ב' פסחים פרק ה' הלכה ג': (85) תקיעתא דרב ירושלמי ראש השנה פרק א' הלכה
ג' תקיעתא דבי רב ירושלמי ע"ז פרק א' הלכה ב' וכו': (86) מגלת בית
חשמונאי הלכות גדולות דף קמ"א ע"ב ובהקדמה לחיבור יפה מהישועה לר' נסים:
(87) שלש מאות משלות שועלים דר' מאיר סנהדרין ל"ח ע"ב ועין סוטה פרק
ט' משנה ט"ו: (88) ספרו או תורתו דר' מאיר ירושלמי תענית פרק א' הלכה
א' ובראשית רבה כמה פעמים: (89) אנכי דר' מאיר בראשית רבה פר' א' ואיני
בכתי" מינענען: (90) מדרש והלכות שהתקין ר' עקיבא שקלים ח' ע"ב:
(91) ספר בן סירא חוספתא ידים פרק ג' ובבבלי ירושלמי ומררשים כמה פעמים:
(92) ספר הרפואות שגגנו חזקיהו המלך ברכות י" ע"ב: (93) ספרא דבי
רב ושארי ספרי דבי רב יומא ע"ז ע"א ובכא בתרא קכ"ד ע"ב: (94) משנת
רבי נתן כתובות צ"ג ע"א חמורה ט"ז ע"א: (95) תוס פות בית רבי (96) תוספות
רבי נתן קהלת רבה ויתרון ארץ: (97) משנת בר קפרא (98) משנתו של רבי
עקיבא (99) משניות גדולות משנתו של רבי עקיבא ומשנתו של ר' אושעיא
ומשנתו של בר קפרא מדרש איכה רבתי פתיחת ר' יהושע דסכנין (100) משניות
גדולות משנתו של רבי חוניא ומשנתו של ר' הושעיא ומשנתו של בר
קפרא ירושלמי הוריות פרק ג' בסופו. (101) בקהלת רבה כנסתי משנתו של ר' חייא
רבה ומשנתו של ר' הושעיא רבה: (102) מתנייתא דבר קפרא מדרומא
ירושלמי ביצה פרק ג' הלכה ד' ועין מבוא הירושלמי דף ע"ה ע"א: (103) ו' מדות
דהלל אבות דר' נתן פרק ל"ז: (104) שית סדרי משנה דאתגנזא בימי הלל
ושמאי אגרת רב שריא גאון ועין שו"ת חמדה גנוזה תשובה א': (105) משנת רבי
אליעזר בן יעקב גיטין ס"ז ע"א: (106) משנת אבא שאול עין יומא י"ד ע"ב
ול"ג ע"ב: (107) מתנייתא דר' חייא (108) מתנייתא דר' אושעיה עין לעיל 99
100. ועין בכא מציעא פ"ה ע"ב וברש"י שם חוספתא של אדוני שסדר ל"ז סדרים וכו'
ע"ש ובסדר הדורות בערכיהם: (109) מסכת כלים דר' יוסי עין המשנה האחרונה
דמסכת כלים: (110) משנתו של ר' יהודה בן תימא או ר' יהודה בן בתירא
(לפי גרסת העין יעקב) עין חגיגה י"ד ע"א: ועין הלאה סימן ח' ומלכד הלשונות מסורת
בידני, מקובלני ומלכד הבריייתות הרבות המובאות בש"ס בלשון דתניא, תניא, ת"ש, וכו'
תנא פלוני, תניא דבי פלוני, אתא ואייתא מתנייתא בידיה וכדומה מן הלשונות אשר אין לזכר
אם כווננו כלל לבריייתא מיוחדת ולכן דלגנו עליהם. גם דלגנו כזה על הספרים החזונים
(1) ספרי בי אבירון (2) ספרי המירס (3) ספרי בן תגלא (4) ספרי בן
לענדה (5) ספרי מינים (6) ספרי צדוקים (7) ספרים חזונים (8) אבן

מתנתא מלכתא

או און גליון והוא האונגליין שלהם שבת קט"ז ע"א הנזכרים בבבלי ובירושלמי פרק י' או פרק י"א דסנהדרין וכו' שאסרו חכ"ל לקרות בהם ועיין הלאה סימן ח' ובהשמות:

ח. **ייש** למנות עוד הנוסחאות האחרות שנזכרו בש"ס כמו (1) משנה ראשונה (משנה אחרונה) כתובות נ"ז ע"א במשנה ועיין שם דף מ"ח ע"ב:

(2) משנת רבי בילדותו ומשנת רבי בזקנותו ששנה רבי לר' שמעון ברירא כבא מציעא מ"ד ע"א וע"ז נ"ב ע"ב שנוסחת זקנותו נאחזה בנוסחת המשנה של תלמוד בבלי ונוסחת ילדותו נאחזה בנוסחת המשנה של התלמוד ירושלמי: (3) מהדורא קמא דרב אשי מהדורא בתרא דרב אשי בבא בתרא קנ"ז ע"ב ועיין ברשב"ס שם בשם הב האו והר"ח ועיין בערוך ערך הרר: (4) [מהזורא קמא] מהזורא תנינא דר' יוסי ירושלמי פסחים פרק ה' הלכה ג' ימות פרק א' הלכה ב': (5) י"ג אפי הלכתא הוי גמיר רבי נדרים מ"א ע"א הלכתא בתליסר אנפין עיין אגרת רב שרירא גאון שבספר היוחסין ותשובת חמדה גנוזה דף א' ע"א ע"ש היטב: ואם נרבה לדקדק נמצא ברייתות רבות ומתנתות בפי האמוראים שנראה שיסודם מברייתות אחרות ואינם בתוספתא שבידינו וצא ובדוק בסדר התנאים והאמוראים כסדר הא"ב שבספר סדר הדורות ועיין עירובין י"ט ע"א תנא רבה בר מריון (6) בדבי ר' יוחנן בן זכאי ופירש"י ברייתא שנסדרה בבית מדרשו לעין חוספתא שסידר ר' חייא ור' אושעיא: כתובות נ"ג ע"ב וכן הני לוי (7) במתניתיה ופירש"י דלוי סידר ברייתא ששה סדרים כרבי חייא וכו' אושעיא: (8) מהמשניות נמצאו נוסחאות ירושלמיות וביחוד למסכת אבות עיין בתוספות יום טוב ובמל"אכת שלמה מר"ש עדין ובספרי חקר אבות שכבר זכרם רש"י ז"ל: ברש"י מס' תמורה ו' ע"ב וכו' וכו' מביא רש"י ז"ל (9) ל' ירושלמי הוא נוסחא אחרת מנוסחת הגמרא ועיין מכאן הירושלמי דף מ"ה ע"ב: רב האי גאון בפירושו לסדר טהרות כלים פרק ט"ו משנה ו' (10) המרכוז פ"י אמרו שמצאו תלמוד כלים בארץ רומא (בערוך רוחא ובספר היוחסין נזכר שם הארץ הזאת במלכות ישמעאל ע"ש בזמן התשיעי שבסוף הספר) ומצאו בו פ"י זה הדיבור וכו' והובא בר"ש וברא"ש שם ובערוך ערך מרכוז. אמנם לפי דעת הדרכי המשנה צד 319 ומכאן הירושלמי דף מ"ה ע"ב כונת רב האי על פירוש איזה חכם למסכת כלים ע"ש. למסכת שקלים והוריות נמצא בגמרות שבתלמוד בבלי גם (11) גמרא ירושלמי עליהם שנמצא ג"כ בכת"י מינען וכו' נוסחאות שונות מהנוסחא שבגוף התלמוד ירושלמי ובש"ס וזילנא החדש (ראם) העירו עליהם: אמנם מצאנו חסרון והוספת משנה אחת בנוסחת המשניות שכבר נפלגו בימים הראשונים והקדמונים. בסוף מסכת עוקצין גרסינן במשנה האחרונה, "אמר רבי יהושע בן לוי עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות וכו' עד ה' יברך את עמו בשלום" וכבר היתה הגרסא הלזו לפני בעל הכמדבר רבה פ' י"ג, "המשנה מתחלה במס' (מאימת) ומסיימת במס' (בשלום)" וכן היתה לעני הרמב"ם ז"ל ופירשה בפירושו על המשניות וזוהו למד הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות ומנה את שניהם ר' יהושע בן לוי ור' שמעון בן חלפתא בין התנאים וזוהו יסוד בעל מעשרה דר' יהושע בן לוי שכבר נעקרה מרכיבו משהו הדרשן (1000) בכראשית רבתי שלו ובחיבור מעשיות דר' נסים ובספר הכלבו סימן ק"ב ובספר תורה אור מר' יוסף אבן חייא וכו' שחשב ג"כ שהוא תנא קדמון ולכן מסיים, "אמר רבי יהושע (בן לוי) כשראיתי כד אלה הורתי לגן עדן וכתבתי כל הדברים ושלחתי אותן לרבן גמליאל ולקוני ישראל". שם "באותה שעה המיתו את רבי ישמעאל כהן גדול ועשרה הרוגי מלכות ובאה השמועה וכו'" וע"כ כונתו לרבן גמליאל דיבנה והנה עיקר יסוד האגדה הלזו הוא בבבלי כתובות

דף ע"ו ע"ב ובשניהם נזכר כי מצא את רבי שמעון בן יוחאי בן עזר וא"כ כבר מת רשב"י!! אמנם כל האגדה הללו אינה אך אגדה שאין לסמוך עליה כלל ואולי נחלף לה רבי יהושע בן לוי בר' יהושע בן הנגיד שהיה משבט לוי וגם זה לא יתכן כסדר הזמנים. גם השיטה הזאת תמוכה בהרכבת אגדה אחת ממס' שבת ק"ד ע"א דאמר ריב"ל אתו דרדקי האינדא ודרשו הא"ב וכשיטה התוספות שם בשם הבראשית רבה פ' א' והירושלמי מגלה פרק א' הלכה ט' שהם ר' אליעזר ור' יהושע וא"כ ר' יהושע בן לוי זה היה עוד גדול בימים מרבי אליעזר בן הורקנוס ור' יהושע. אך באמת דברי הבבלי והירושלמי הם ב' ענינים שונים ודרשותם שונות (בבבלי דרשו הא"ב ובירושלמי המנצפ"ד) כאשר הוכחנו בספרנו משנת רבי אליעזר ח"א פרק י"ד ופרק מ"ב ורבי יהושע בן לוי שבבבלי מקום הוא ר' יהושע בן לוי האמורא והמאמר דר' יהושע בן לוי דסוף מסכת עוקצין הנ"ל הוא הוספה מאוחרת כדי לסיים בדבר טוב ולא נמצא בנוסחאות ירושלמיות במשניות כת"י קאמברידגע 73^א ואינו ג"כ במשניות עם פירוש הר"ש וויניציאה רפ"ג (1523) גם הר"ש לא פירשם וא"כ לא היו בנוסחתו וכידוע נפטר הר"ש משאנץ בארץ ישראל בשנת 1280 וכנראה לא היחה ג"כ במשניות של רש"י ז"ל או שחשבה באמרת להוספה מאוחרת כי שיטת רש"י היא שריב"ל הוא אמורא עיין רש"י נדה י"ג ע"ב וב"ק פ"ב ע"א ע"ש וכן מוכח מהש"ס סנהדרין ק' ע"א דר' אבא בר מרי אמר דערעיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות וכו' ובמדרש תהלים ל"א אמר ר' אבמי דמן דיפא ש"י עולמות עתיד הקב"ה לעשות לכל צדיק וצדיק וכו' יש בנימטריא הכי הוי ואם ריב"ל הוא תנא ונזכר בהמשנה יקשה וכי הם מתניתין קמ"ל? — כן המאמר דר' שמעון בן חלפתא מובא בירושלמי ברכות פרק ב' כעין מימרא ולא משנה ולא הובא עוד המאמר הזה בפרק השלום שבמסכתות הקטנות ואם ה"ו בנוסחה המשנה הלא העתיקו ג"כ וע"כ גם זה הוספה מאוחרת לסיים בדבר טוב וגם ר' שמעון בן חלפתא הוא אמורא בש"ס ירושלמי שקלים פרק ד' הלכה ב', פאה פרק ז' ברכות פרק א' וכו' שהיה מדורות הראשונים של האמוראים וגם אותו מנה הרמב"ם שם וכן ספר היוחסין בין התנאים. ועיין ברכות כ"ו ע"ב וכ"ז ע"א דמייתי הגמ' תניא כותיה דריב"ל ומרב האמורא מביא סיוע (לימא מסייע ליה) לריב"ל וכן בכבא קמא פ"ב ע"א על האי דמקשה הגמרא ער רבי יוחנן משני הגמ' מאן תנא (ואין לקרות תנא אך תנא פי' שנה דהנה כאשר אמר שם תנו רבנן (פ"א ע"א) ומשמע שנשנית בי ר' חיאי ור' הושעיא ולכן מקשה לר' יוחנן לאת משני) ריב"ל ותני רבנן הם ר' תנחום ור' בחיים ששנו או שאמרו בשם ריב"ל וא"כ הוא אמורא ולא קשה לר' יוחנן דר' יוחנן פליגי עליה. ולפי"ו מוכח מהא דב"ק ג"כ דריב"ל הוא אמורא ואין אף ראה אחת שריב"ל הוא תנא או שנמצא ריב"ל אחר שהיה תנא ואין מעניניו להארוך עוד בזה ועיין בהשטמות :

ט. ערך נתיחושו להנביאים ולתנאים ולאמוראים ספרים שונים בחכמת הקבלה ובשאר ענינים. והנה אין מורכבו בזה להעמיק מחקר עליהם אך נכנה את שמותם :

(1) זהר או מדרש ר' שמעון בן יוחאי או מדרש יהי אור ולדפוס קרימונה שי"ט המשונה בסדרו ונדפס על גליון גדול יכונה ג"כ זהר גדול: (2) הקדמה ספר הזהר בדפוס מנטובה ש"ך ובכל ספרי הוהר ואינו בדפוס הנ"ל ובכל הדפוסים על גליון גדול: (3) זהר חדש (4) התקונים שבוחר חדש. (5) תקוני הזהר מלם מיוחסים לר' שמעון בן יוחאי ועליהם נלוו גם הספרים האלה (6) ספר א דצניעותא (7) רעיא מהימנא (8) תוספתא (9) אדרא רבה (10) אדרא זוטא (11) סבא דמשפטים (12) היכלות (13) סתרי תורה (14) רוזין

(15) מדרש הנעלם (16) סתרי אותיות ובהם נזכרו הספרים האלה:
 (17) אגדתא (18) ספרא דרב כרוספדאי (19) ספרא דרב המנונא
 סבא (20) ספרא דרב ייבא סבא (21) אהוון גליפן דר' אליעזר
 (22) מתניתא דר' אלעזר (23) ספרא דשרמה מלכא (24) ספרא
 דאשמדאי: (25) ספר רוזאל המראך (26) ספר חנוך לר' ישמעאל
 (27) מעין החכמה למשה רבינו: (28) פרקי מרכבה (29) הבדלה ר'
 עקיבא (30) ספר הבהיר או מדרש ר' נחוניא בן הקנה (31) ספר
 הקומה לר' עקיבא (32) שיעור קומה (33) ספר התאגין בקבלה (34) משנה
 קבלה ושמות (35) מכילתא דר' שמעון בן יוחאי (36) מדרש שיר
 השירים (37) מדרש רות הנעלם (38) מדרש ר' נחום (39) ספר הקנה
 (40) קנה כינה על שמע ישראל (41) ספר הפליאה (42) ספר התמונה
 (43) מגלת סתרים הנזכרים בציוני (44) ספר קרנים (45) ספר העיון לרב
 חמאי גאון (46) מדרש מי השלוח (47) ספר הרזים (48) ספר המזלות
 (49) מעשה מרכבה (50) ספר המלבוש (51) מעשה בראשית עין כל
 הנ"ל צונץ גד"ף צד 168—167 ועד 408—404. (52) ספר היוכלים (53) מעין
 החכמה בכיהמ"ד ח"א (54) מדרש ה' בחכמה יסד ארץ (55) ברייתא
 דמדות העולם (56) מעשה בראשית או מדרש חנוך בן ירד (57) מדרש
 כונן כל הד' הספרים האלה נהחברו יחד במדרש כונן שבידנו עין ספרי משנת רבי
 אליעזר ח"א פרק י"ח. (58) ספר חנוך (בכיהמ"ד חדר ב') (59) ספר שם בן נח
 (ביהמ"ד ח"ג) (60) פרק מפרקי היכלות (שם) (61) מדרש ר' שמעון הצדיק
 כח"י יעללינעק (62) תפלת אליהו הנביא עין בראש דבר לכבוד חופה סימן א'
 (63) תפלת היחוד לר' גמליאל (64) תפלת היחוד לרנב"ה כח"י יעללינעק
 (65) ספר חנוך (ביהמ"ד ח"ה) (66) סדרי דשמושא רבא וסדרי היכלות
 (ביהמ"ד ח"ו) (67) מרכבה רבה כח"י מינען 22: 401 (68) תפלת מרדכי ואסתר
 (69) הוספות למגלת אסתר (ביהמ"ד ח"ה) (70) מעשה נפתלי כח"י דע
 ראָססי 563: (71) אגדתא דשמעון כיפא (ביהמ"ד ח"ו) (72) מעשה שושנה כח"י
 מינען 117. (73) ספר טובי בן טוביאל בן חננאל כח"י דע ראָססי 194:
 (74) ספורי אברהם יצחק ויעקב כח"י וואטיקאן 70: (75) ענין כסא הכבוד
 כח"י מערצנאָכער. (76) שימוש ה' חומשי תורה הנמסר למשה כח"י דע
 ראָססי 563. ועוד נחשוב בזה כמה מדרשי האגדה המיוחסים להנ"ל (77) פרקי רבי
 אליעזר או הפרקים האחרונים מהתנא דבי אלהו וזמא מפרק י"ט עד סופו: (78) פרקי
 תלמוד תורה שם מפרק ט"ז עד פרק י"ח: (79) פסיקתא דרב כהנא
 (80) פסיקתא רבתי (81) פסיקתא חדתא (בכיהמ"ד ח"ו) (82) התרגומים
 השונים להתנ"ך (83) המדרשים על התנ"ך השונים (85) מדרשים בענינים
 שונים עין עליהם בספרי משנת רבי אליעזר חלק ב' בערכיהם ובספרי כבוד חופה
 וסדר אליהו כח"י אגדה אגדות ובית עקד האגדות ח"א ולעיל סימן ו' והלאה סימן י'
 וי"א. אמנם דלגנו על הספרים שנמצאו בלשונות זרות בספריהם יאָועפוס ופחילא וכל
 ספרי אפוקריפא כתובים אחרונים ועל (86) ספר אדם בלשון נאצוראית (87) ספר
 אדם בלשון רומית (88) ספר אדם וחוה בלשון יונית (89) ספר חנוך בלשון
 כושית (אעטאפירא) (90) צואת שנים עשר בני יעקב (91) מרכבת ישעיה
 בלשון כושית (92) מעשה דניאל בלשון פרסית (ביהמ"ד ח"ה) וכו'. ואף כי כל

הספרים הנ"ל מיוחסים המה לקדמונים לא נוכל לייחשם על שם הברייתות ומשניות ומשניות החצונות כאשר אינם מהסוג הזה ורבים מהם לא נודעו לקדמוניו ז"ל כלל. והנני משלים בזה את הנוספות על הכתובים האחרונים בלשונות שונות (93) י"ח מזמורים משלמה המלך בלשון יזנית (94) נסתרות משה (95) ספר אדם בלשון כושית (96) מעשה אסנת אשת יוסף בלשון ארמנית. (97) מעשה שובך בשם זכרוני הכותים שראו אותו במדרש אחד של היהודים ר' ש"ש בספר היוחסין דפוס קראקווא קנ"ג ע"א: (98) ספר יהושע של הכותים השמרונים: על (99) מעשה אברהם בלשון ערבית. (100) מדרש איוב בלשון פרסית ועל שארי מדרשים בלשון ערבית וההרגומים שבלשונות זרות דלגנו ג"כ ועיין הלאה סימן ט"ז:

י. **ועתה** נקרא בשם המסכתות הקטנות אשר בשם משנה, ברייתא, נוסכתא מכונים והמיוחסים על שם נביאים תנאים ואמוראים אשר הגיעו לדינו או היו לפני קדמוניו ז"ל שהיו אחרי חתימת התלמוד והלאה ואלה שמוחם: (1) אבות דרבי נתן (2) מסכת סופרים (3) מסכת שמחות או אבל רבתי (4) מסכת כלה (5) מסכת דרך ארץ רבה (6) מסכת דרך ארץ זוטא (7) פרק השלום (4)–(2) נדפסו לראשונה בוויניציאה 1520–1520, עיין מאמר ע"ד הרפסת התלמוד צד 31–32, ועם כל התלמוד וכל המסכתות הנ"ל כבר נמצאו כולם בתלמוד בבלי דפוס וויניציאה 1550 ומאו והלאה נספחו אל הש"ס תלמוד בבלי בסוף סדר נזיקין ונמצאו ברובי הדפוסים גם נדפסו לברנה עם הפירושים שנעשו עליהם). ונמצאו עוד שבע מסכתות קטנות אחרות (א) (8) מסכת ספר תורה (ב) (9) מסכת מזוזה (ג) (10) מסכת תפילין (ד) (11) מסכת ציצית (ה) (12) מסכת עבדים (ו) (13) מסכת כותים (ז) (14) מסכת גרים כל אלה נדפסו בספר כרמי שומרון פ"ד מ"ה תרי"א ע"פ כת"י (ואיזוהי מהם כבר נדפסו מקודם) ועתה נחוספו על הש"ס דפוס ווילנא תר"מ בדפוס ראש. מלבד הנ"ל נמצאו בכת"י הרבה מסכתות קטנות מחוברות עם הנ"ל (15) פרקי רבי אליעזר (16) סדר עולם רבה (17) סדר עולם זוטא (18) עשר גליות (19) משנת המשכן או ברייתא דמלאכת המשכן (20) מסכת כלה והברייתא (21) מגילת העניות (22) מסכת חיבוט הקבר (23) מסכת גיהנם (24) מסכת גן עדן כן הוא בכת"י הרה"ח שז"ה הנכתב בקושטנטניא רס"מ, 1509. כל הנ"ל מלבד הפרקי רבי אליעזר ונוסף עליהם עוד (25) פרק רבי מאיר, והוא פרק שנו חכמים או פרק ו' דאבות (26) ברייתא דרבי אליעזר בר' יוסי הגלילי (ל"ב מדות) (27) מסכת ספרים (28) פירקא דרבינו הקדוש (29) ברייתא דישועה כת"י הרה"ח ר"ש שאנבלום והג' האחרונים האלה הדפיסים בספרו שלשה ספרים נפתחים לעמבערג, 1877. בכת"י בריטש מוזעאום 15290 וכת"י פאריז 255, ואלו הן ה' ספרים וה' סדרים שגלה בן סירא לעויאל בנו וליוסף נכדו (עיין אלפא ביחא דבן סירא דפוס בערלין לא' וב' ואלו מיוחס הברייתא דיוסף בן עויאל כת"י שלי דלהלן) (30) ספר יצירה (31) ספר הגי (כת"י לונדון הג' הרה"ח דוקעס מגיה הגן ומפרש הגן עין המסכתא, וקרוי יתר להגיה חנוך, או חגי והוא ספר החגיגות הנדפס בפאריז ונמצא בכת"י דע ראססי 563 ובמחזור וויטרי) (32) ספר דקדוק (לא נתברר לי אם כונתו לדקדוק לה"ק עין הלאה ולפ"ז יש ג"כ לפרש הגי הנ"ל מלשון הגיון או דקדוקי סופרים ולאיזוהי ספר מחכ"ל מנתח) (33) ספר פסיקתא בתרי אפי (פי' פסיקתא רבתי ופסיקתא דרב בהנא 35) ספר זרובכל ויש בו ה' (פי' ה' ספרים המכונים בשם) פרקים (36) פרק

ר' שמעון בן יוחאי (כנראה הוא הנסתרות דר' שמעון בן יוחאי או 37) אגדת רבי ישמעאל הנדפס בבית עקד האגדות חלק א' שמכונה כן בכתי"ד דע ראָססי (1240) פרק אבות דר' נתן (הנ"ל בס"מ 1) (38) פרק אותיות דר' עקיבא (והוא אותיות או אלפא ביתא דר' עקיבא) פרק מעשה המשכן (והוא הכרייתא דמלאכת המשכן הנ"ל בס"מ 19) פרק דרך ארץ (הוא מס' דרך ארץ הנ"ל בס"מ 5-6). ה' סדרים (פ' שנקראים בשם סדר) סדר עולם (הוא הסדר עולם רבה הנ"ל בס"מ 16) (39) סדר פקודות (בכתי"ד לונדון סדר תקופות ובכתי"ד הנ"ל מוסף עוד 40) סדר שעוה (41) סדר עבור (42) סדר הלכות (ולא אדע לבררם על נכון ושערי ההשערות לא ננעלו) כשגלה כל הרזים האלה וכו". בכתי"ד דע ראָססי 1240 משנת ל' 1270 נמצאו האותיות דר' עקיבא ופרק ר' שמעון בן יוחאי הנ"ל גם (43) אמירות לעתיד (44) מסכת יצירת הולד (45) ארבעה מלכים (46) פרק ר' יאשיהו (47) פרקי רבי אליעזר או הפרקים האחרונים מתנא דבי אליהו זוטא מפרק י"ט עד סופו (48) דרשת ר' בנאה (45, 48) הדפסתיים בספרי בית עקד האגדות ח"ב, פרק ר' יאשיהו בכיהמ"ד ח"ו). בכתי"ד דע ראָססי 327 הנכתב בשנת ג' 1290 נעחקו (49) אבות דרבי נתן של בני צרפת והאותיות דר' עקיבא ומסכת כלתה והכרייתא גם (50) שחיתות ובריכות אלדד הדני (51) פרקי שיריה (52) שבע חופות או חופת אליהו הנדפס בספרי כבוד חופה (53) אליהו זוטא בנוסחא אחרת מהנדפס ע"ש תנא דבי אליהו (והדפסתיו בספרי בית עקד האגדות חלק ב') (54) מדרש עשרה מלכים (הדפסתיו בספרי בית עקד האגדות ח"א). בכתי"ד וואטיקאן 31 הנכתב בשנת תתל"ג לאלף רוחמישי 1073 כאו בו התורת כהנים שהוא הספרא ואח"כ (55) תנא דבי אליהו רבה (56) תנא דבי אליהו זוטא והם המצויים בדינו בדפוס. בכתי"ד וואטיקאן 44 בא בו (57) מסכת שמחות זוטרת (עין שמחת עולם סימן ב') (58) פירוש מסכת אבות והוא קיצור האבות דר' נתן שבנוסחא הדפוס (59) מעשה תורה המיוחס לרבינו הקדוש (60) מעשה דר' יהושע בן לוי (61) אלפא ביתא דבן סירא (62) צורת הולד. בכתי"ד דע ראָססי 563 נמצא גם יצירת הולד פרק גן עדן פרק גיהנם ומעשה דר' יהושע בן לוי הנ"ל גם (63) מעשה ר' שמעון בן יוחאי. בכתי"ד דע ראָססי 541 נמצא גם (64) הלכות נדה והוא קיצור מכרייתא דמסכת נדה ע"ן בספרי פתחי נדה (65) אותות משיח ואלפא ביתא דבן סירא הנ"ל. בספר המעשים כתי"ד מינכען 222 נמצאו בין שארי מסכתות קטנות הנ"ל גם (66) פיטום הקטורה (67) פרק חסידות (68) פרק משיח (66) מעשה דשלמה המלך (מעשה אשמודאי) (70) ענין כסא של שלמה (71) ספר אליהו (72) אגדת עולם קטן (73) ענין חירם מלך צור (74) אל יתהלל (75) מעשה בימי דוד (76) מעשה הבחור שפירש בספינה (77) פרק ר' יוסה (והם אגדות ר' יוסי במס' ברכות ושבת) (78) פרק צדקות (79) מעשה העקדה (80) אגדת מתן תורה (81) אגדת רבי אליעזר בן הורקנוס בעל המלקט והמסדר הכתי"ד הוה ה' בשנת אלף ונ"ז לחורבן = 1127 למספרם. ויש להוסיף עוד המכונים בשם מסכת (82) מסכת יצירת הולד בנוסחא אחרת והיא נוסחת בעל הלקוטי הפרדס וספר המעשים כתי"ד הנ"ל: (83) מסכת כלים דבית המקדש (84) מסכת ארץ ישראל (85) מסכת אצילות (86) מסכת היכלות (87) מסכת היכלות רבתי (88) מסכת היכלות זוטרת (89) מסכת יראת חטא נזכרה בשורש ישי רוח אני מלאה הלכתי (90) מסכת או מדרש תמורה בפרדס הגדול לרש"י ז"ל והמכונים בשם כרייתא ומשנה

ותוספתא (91) משנת המדות (עין לעיל סימן ג') (92) ברייתא דשמואל
 הקטן (93) ברייתא דרב אדא (94) ברייתא דר' ישמעאל או די"ג מדות
 (95) ברייתא דארבעים ותשע מדות דר' נתן (96) ברייתא דמסכת נדה
 (97) ברייתא דחושן ואפור (98) ברייתא דסוד העיבור שפירשה רב סעדי
 גאון (99) ברייתא דרבי פנחס האור זרוע בהקדמתו. (100) ברייתא דיוסף בן
 עזיאל כת"י שלי. (101) ברייתא דר' פנחס בן יאיר או ספר פנחס בן
 יאיר והוא מאנשי הברייתא הקדומה אצלם אשכול מהדסי כ"ו ע"א. (102) ברייתא
 דר' פנחס בן יאיר או מדרש חדשא. (103) ברייתא דמעשה מרכבה ערוגת
 הכושם פי' מחזור כת"י מערצבאָבער. והנקראים בשם פרקים (104) פרק אדם הראשון
 (105) פרק ר' יצחק בן פרנך (106) פרק גן החיים. (107) מדרש שלשה
 דברים (108) פסיקתא כסדר המספרים עין תוספות עירובין י"ט ע"א ד"ה והא
 איכא תפחה, יבמות ט"ז ע"ב ד"ה פסוק. (109) ספר יוסיפון תוספות חולין ס' ע"א
 ד"ה פסוק ואינו (110) ספר יוסיפון בן גוריון הידוע (111) ספר יוחסין תוספות
 בעין יעקב חולין שם (112) סדר עולם כסדר המספרים (113) חופת אליהו רבה
 כסדר המספרים ואינו (114) חופת אליהו רבה (115) חופת אליהו זוטא שזכרם
 בעל המנורת המאור לר"י אבותב והמנורת המאור של ר' ישראל עין בספרי כבוד
 חופת. (116) תוספתא דאבות עין לעיל סימן ב'. (117) סדר אליהו רבה
 (118) סדר אליהו זוטא שזכרם התלמוד בכלי בשם תנא דבי אליהו ואינם התנא דבי
 אליהו שבידנו: (119) ספר הנקוד הגדול של רב אשי נזכר מרב האי גאון
 (120) ספר הלאלי או הללי הזכירו רב האי גאון בספר הקמיעה: (121) ספר דקדוק
 ירושלמי מרבי יוחנן הוא הספר אשר סמך עליו המדקדק ר' יונה כמו שהעיד עליו
 הרד"ק מוכא בהקדמת ספר צח שפתים מר' שמעון לוי בן אלעזר פולמאר. (122) מעשים
 של בני ארץ ישראל ספר המכריע סימן ל"ו בשם רב האי. (123) חרבה דמשה
 (124) רזה רבה (125) ספר הישר (126) שר תורא (127) הילכות רבתא
 והיכלות זעירתא (ואולי הם הנ"ל) רבינו האי כתשובתו בס' טעם זקנים. (128) ספר
 העיבור מר' יצחק נפאחא (נפחא?) יהי מאורות בשם רב האי גאון. (129) ספר רפואות
 של אסף היהודי (130) ספר רויס (131) ספר שם בן נח, הקראי בן ירוחם
 בס' מלחמות ה'. (132) שיעור קומה לרבי ישמעאל רבינו האי גאון ור' שרירא
 גאון בשו"ת שערי תשובה סי' קכ"ב. (133) מעשה בראשית של ר' ישמעאל
 (134) הבדלת ר' עקיבא (135) מדרש ר' עקיבא בן יוסף על הזינין
 (136) אכלה ואכלה. (137) ארחות חיים או צואת רבי אליעזר הגדול
 (138) מרגניתא (אולי הושאל מחיבת מרגלא בפומיה ומפרש מלשון מרגלית = מרגניתא)
 דרב או דרבי מאיר (139) פרק רבי אלעזר בן הורקנוס בספרי אגדת אגדות.
 (140) מגלת שושן (141) מגלת אנטיוכס (142) ספר יהודית (143) פירקין
 דר' יוסי ריקנטי פ' בראשית. (144) ספר הישר על התורה עין בספרי אגדת אגדות
 צד 41—40. (145) רב צמח גאון בספר אלדר הדני, ואפילו במקראות שהם כתובים
 וקבועים יש שניו בהם בין ככל לארץ ישראל בחסירות ויתירות ובפחוחות וסתומות ובפסקי
 הטעמים ובמסורות בחיתוך הפסוקין וכו". (146) שמושא רבא על הלכות תפילין.
 (147) ספר חנוך. (148) מדרש על שמע ישראל (149) צו ארז בני ישראל
 (150) על ברכת כהנים (151) על שירת הים כולם בכת"י קאזאנאטא H. VI. 17
 מהמכילתא והספרי. (152) אבל רבתי מסכתא עין שמחת עולם סימן כ"ח.

153) מכילתא אחריתי מאבל רבתי עיין שמחה עולם שם: (154) מעשיות התלמוד (155) חיבור מעשיות (156) מדרש אלה אזכרה (157) מדרש עשרה הרוגי מלכות וכנראה שייכי ג"כ לכאן (157) מדרש ויכולו (158) מדרש השכם (159) מדרש הרנינו שזכרום הקדמונים בהלכות ואגדות (160) מדרש אספה (161) שבעים שמות של מטטרוז ומלכד ספרי (162) מכילתא (163) ספרא או תורת כהנים (164) ספרי (165) ספרי זוטא ומלכד המו המדרשים גדולים וקטנים ומעשיות שהם בעצמם כמה מאות ספרים אשר ברפוס ואשר בכת"י עיין על כל הספרים הנ"ל בספרינו משנת רבי אליעזר חלק ב' ובית עקד האגדות וכבוד חופה משנת רבי נתן וחוספות רבי נתן וחקר אבורא וסדר אליהו אמנם לא יאורז לכלם שם מסכתא חצונה וכרייתא ואך לרובם אשר יצר לנו המקום בזה להכריע בחקירתנו כי ידרש למו ספר גדול גם השמטנו דינו לבאר היטב מקום מנוחתם בכת"י ואיה איפא נזכרו בהספרים כי כבר הארכנו בזה בספרינו הנ"ל ואך כפי הנדרש לענינינו דברנו עד כה ועיין עוד הלאה סימן י"א ו"ב, ואער בזה כי השיעור קומה שבספר רזיאל הוא הנ"ל 132, מדרש שר תורה כת"י הוא הנ"ל 126, ספר הישר או חורבה דמשרה הוא הנ"ל 123 ועיין עוד לעיל סימן ט' והלאה בכתובות:

יא. לספרים רבים מהנ"ל מצאנו נוסחאות שונות וכבר הערנו על איזה מהם בסימן ח' ו' ועתה נוסף עליהם: (א) אבל רבתי. (ב) אלפא ביתא דבן סירא. (ג) הלכות דרך ארץ עיין לעיל סימן ב'. (ד) לפרק שנו חכמים אבורא פרק ו' נמצא נוסחא אחרת בחנא דבי אליהו זוטא פרק י"ז ובמסכת כלה והכרייתא פרק ח'. (ה) לפרק אנדרווגניום בכורים פרק ד' נמצא נוסחאות אחרות בהלכות גדולות ובר"ש משאנץ ובשו"ת הרמ"ע מפאנו שכולם נדפסו בש"ס ווילנא החדש (תר"מ). (ו) מסכת גרים נוסחא אחרת ונדפסה ג"כ בש"ס הנ"ל. (ז) פירוש מסכת אבות כת"י וואטיקאן 44 הוא קיצור האבות דר' נתן שבנוסחת הרפוס. (ח) קיצור אבות דר' נתן נוסחת כת"י בספר המעשים כת"י מינבען 222. (ט) עשר גלויות בבית המדרש חדר ד' וחדר ה'. (י) מסכת גן עדן יא) מסכת גיהנם בכמה נוסחאות יב) מעשה דר' יהושע בן לוי בלשון ארמית. יג) ספר יצירה בנוסחא אחרת כבר זכרו את שניהם ר' שבתאי דונולו בפירושו. יד) תנא דבי אליהו רבה טו) תנא דבי אליהו זוטא שאינם הנ"ל עיין ספרי סדר אליהו כת"י. טז) ספר זרובבל בשלשה נוסחאות. יז)–כ) ברייתא דמסכת נדה בעוד ארבעה נוסחאות שונות עיין בספרי פתחי נדה. כא) אותיות דר' עקיבא בכמה נוסחאות כב) אותיות משיח בכמה נוסחאות כג) מעשה תורה נוסחת הכלבו עיין בספרי כבוד חופה. כד) פרק אדם הראשון עיין בספרי הנ"ל. כה) כסא של שלמה המלך כז) ארבעה מלכים כח) דרשת ר' בנאה עיין בספרי בית עקד האגדות חלק ב'. כט) ספר אלדר הדני בכמה נוסחאות. לו) מעשה אברהם אבינו בכמה נוסחאות עיין בספרי אגדת אגדות ח"א ל) מגילת אנטיוכוס לה"ק וארמית וכו' כי כל דבר שלא נתקבל באספת ספרי התנאים והאמוראים הנ"ל בסימן א' יד הנוסחאות השונות היתה בהן ותרכינה ההוספות ונתרבו השניים כמו לא) תרגום ירושלמי א' לז) תרגום (יונתן) ירושלמי ב' על התורה לז) התרגומים השונים למגלת אסתר לד) ההוספות למגלת אסתר שנאו בספרי אפוקריפא או כתובים אחרונים עיין בספרי אגדת אגדות ובית עקד האגדות ח"א לה) מדרש ויושע בנ' נוסחאות לו) מדרש עשרת הדברות בכמה נוסחאות לז) מדרש יונה בנ' נוסחאות לה) מדרש שמחזאי ועזאל בששה נוסחאות כספרי

הנ"ל וכו' (לט) שיטה חדשה לבראשית רבה (י) מדרש אבא גוריון ומדרש אסתר (מא) מדרש דברים רבה ומדרש דברים זוטא (יב) מדרש תנחומא ומדרש ילמדנו (יג) מדרש בראשית רבה. כל אלה שנגלו לנו והארכנו עליהם בספרינו במקומם ולא נפונה כי נמצאי עוד יותר מזה. מספר הספרים הנזכרים בסמין ז' 158 בסמין ח' 11 בסמין ט' 130 בסמין י' 170 ובסמין י"א 58 בסך הכל 522 ספרים שיש לייחסם להמסכתות הקטנות והחצונות שאליהם כוונת האגודה הנ"ל בסמין א' ה' ו' וז' אשר לפניהם היו ספרים כאלה עד אין מספר אשר נאבדו מאתנו ועיין עוד סמין ז' ו' השומר תעודה ישיב לנו את אבידינו ומותרם ילמדנו ועיין בההוספות:

יב. איזה מהמסכתות הקטנות הנ"ל נדעו לנו בשם מחבריהם ומהם נדע המקום והזמן אשר נכתבו בהם לשערים על נכון כמו מגלת הענינה, סדר עולם רבה (ושניהם נמצאו בכת"י ובספרי הרפוס תכופים יחד עם הסדר עולם זוטא מפני ענינם). ברייתא דר' ישמעאל די"ג מדות ברייתא דל"ב מדות דרבי אליעזר בר' יוסי הגלילי וכו': — כמה מהם מיוחסות למסכתות ירושלמיות וכבר הקדמונים נתנו במספר צבאם הרמב"ן וכו' שבע מסכתות קטנות ור"ל שנכתבו בארץ ישראל ומחבריהם זומנם לא נמסרו לנו אמנם מלפנים באו יחד זה אחר זה. איזה מהם אף כי נתייחסו למחבר מפורסם תורינו החקירה האמיתית כי אינו ממנו אך ממחבר אחר וזומן מאוחר אך גם האחרים רובם נכתבו בארץ ישראל ואיזה מהם בכבל אשר לקבוע הדבר במסמרות אין המקום בזה ורבה הדרישה והחקירה על כל אחד ואחד. אמנם השבעה הראשונים שבסמין ' (א'—ז') אף כי בכת"י ובדפוסים הראשונים באו בסוף סדר קדשים קנו עתה מקומם בסוף סדר נזיקין אחרי המסכת אבות ושעמם ונמוקם עמם אחרי כי האבות דר' נתן הוא כמו ברייתא ותוספתא למסכת אבות שבמשניות שבסדר נזיקין גם עניני כלל ואבל שהם גמילות חסדים ועניני הדרך ארץ ושלוש שהם ג"כ מעניני דמסכת אבות וכן שנו חכמים ולכן ספחום אליה. ונלוו להם גם המסכת סופרים למען יהיו כולם יחד ולא יתפרדו ואף כי מתאמת בדברים רבים עם האבות דרבי נתן ומכילה דיני ומנהגי התפלות ושבת התלמוד תורה וכנראה כוונת לחבר בסדר אחד כל הדברים אשר נאמר עליהם במסכת אבות פרק א' משנה ב' וי"ח שהעולם עומד וקיים עליהם תורה ועבודה (שנכלל בזה גם התפילה וענין בית הכנסת בית מקדש מעט) וגמילות חסדים אמת ודין (ומוכן מעצמו כי עיקר יסודו בסדר נזיקין ובדיני ממונות) ושלוש והאחרים נלוו אליהם מפני מעט כמותם למען יהיו כולם יחד ולא יאבדו ואין טעם לסדר הזה אך אידי דושרי מירכסי קבצום ואספום במקום אחד וכנראה מקהלת רבה ויתרון ארץ נחשבו האבות דר' נתן ומסכתות גרים ועבדים ציצית תפילין ומוזות לסוג אחד. ועתה כאשר נפקוד מקום להב' מסכתות הנדפסות בזה לראשונה מסכת שמחות זוטרת וברייתא דמסכת נדה עלינו לספח גם"כ להמסכתות הקטנות הנ"ל בסדר נזיקין כי ענין מסכת שמחות זוטרת הוא מענינו של מסכת אביל רבתי או מס' שמחות ומאין עוד מקום מיוחד להברייתא דמס' נדה הללו יש להשימה ג"כ להסדר הזה ואף כי קרובה בענינה בכמה דברים למסכת כלה. גם בעל האגודה הכנים מס' ארץ ישראל בין המסכתות הקטנות אחרי סדר נזיקין. גם עלינו לאחוז בדרכי רבינו הגדול הרי"ף ז"ל באשר לא הירצה ממטרתו לערוך הלכותיו על סדרי קדשים וטהרות שאינם נוהגין בזמן הזה הכנים את דיני הנדה במס' שבועות כפרק ידיעת הטומאה ולפ"ז גם להברייתא הללו יאות המקום בסדר נזיקין, וכנראה הסכימו מאז להוסיף בסוף הסדר הזה באשר הוא באמת הסדר האחרון בעד כל המון הלימודים (עיין בספרי חקר אבות בארוכה) ולוארז הוסיף רבינו הקדוש לו מסכת

אבורה בסדר המשנה. והנה בעלי המשנה והתוספתא אשר עוד לכם רחב עד מאד השתדלו לחנכנו גם בסדר קדשים וטהרות כאשר הכניסו בהם דינים רבים הנהוגים תמיד ובכל מקום כמו ציצית ותפילין ודיני התעריבות במס' זבחים ומנחות ומסכת חולין ובכורות וכו' למען יהי' דרוש לנו להגות גם בהם כאשר נדרוש דבר ה' בהלכות האלה ואולי מפני זה כבר דלגו בעלי התוספתא על מסכתות מדות תמיד וקנים שאין להם שייכות כלל בזמן הזה גם התלמוד בבלי (והירושלמי) דלגם וכידוע שונה המס' תמיד בלשונה משאר-י מסכתות התלמוד וכנראה נמלכו באחרונה להשלימה, ומטעם הנ"ל אמרו במס' מנחות ק"י ע"א כל העוסק בחוררת טטרת וכו' ע"ש לזרזנו על למודם אע"פ שאינם נוהגים בזה"ז והסמיכם על הפסוק והי' אמונת עתיך וכו' ואח"כ יראת ה' היא אוצרו כשבת ל"א ע"א ע"ש היטב. אמנם בזמן בעלי המסכתות הקטנות כבר ראו כי לא איכשר עוד דרא כי יהנה בסדרים האלה והיא כמו גורה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה ויראו פן תשכחנה ההלכות התמידיות אשר נכללו בהסדרים הנ"ל לכן ראו לאסוף מהם הדינים הנהוגים תמיד ויעשו כמו כן בשאר מסכתות הש"ס כמועד קטן וכו' ויעשו מהם מסכתות קטנות ומיוחדות למען יהיו מצויים ביד כל ויהגו בהם לדעת מה יעשה ישראל להלכה למעשה. אמנם אין אנו מוכרחים לאחר את זמן המסכתות הקטנות עד מאד כי מרבים מהם כבר באו דבריהם בספרי הש"ס בתור כריתא אך הטעם הזה יוכיח כי מאוחר סדרם מוזמן סדר התוספתא ונמשך זמן האסיפות האלה ימים רבים ויש מהם מוקדמות ומאוחרות כנ"ל אשר על החוקר האמיתי להחליט את דעתו על כל אחת ואחת וכבר נסינו דבר עליהם באיזה מספרינו כת"י ואין להאריך עוד בזה. זאת אמרנו להקדים מראש טרם נעמיק מחקר על גופי המסכתות הנ"ל האלה ובהראש דבר אשר יחדנו לכל אחד ואחד נבאר הכל בארוכה ככל הדברים הננועים אליהם אי"ה:

יג. אמנם כמה מהאחרונים לצון חמדו להם ויחברו ג"כ איזה מסכתות בלשון חכז"ל ויפרדו לשלשה ראשים. (א) להיחול בעלמא (1) מסכת פורים כת"י דע ראססי 1199. (2) מסכת פורים, מסכת שכורים, מגלת סתרים, ספר חבקים הנדפס בוויניציאה ש"ב (1552) ולר' קלונימוס בן קלונימוס הוצאת ר' יונה וייללהיימער. (3) כנ"ל עם הגדה לליל שכורים לעמבערג 1848 וכו' (4) מסכת חנוכה כת"י ראיתו באיטליא ונמצא ג"כ בכת"י קויפמאנן (5) הלכות מלוה ולוה כת"י הגאון רנ"ג ראבינאוויטש ז"ל: (6) מסכת עניוה (7) מסכת אותו ואר בני בלקוט ריב"ל וכו' וכו'. (8) להלכה (1) מסכת מילה על הלכות מילה (2) מסכת פדיון הבן מר' מיכאל טירני כת"י שלי (3) בקבלה ימוסר כמה ענינים בסדר מסכתות בספר משנת חסידים מר' רפאל עמנואל חי ריקי אמשטרדם תפ"ו. גם נאספו דברי חכז"ל בבבלי וירושלמי ומדרשים (1) למסכת אבות (2) ולמס' כלים מגדולי זמנינו נ"י בתור גמרא עליהם. הרב בעל זיקוקין דנורא ברה מלכו נוסחא חדשה ואחרת להספרים תנא דבי אליהו רבד ותנא דבי אליהו זוטא אשר נאחוו בכמה דפוסים מהם כאשר הרחבנו דבר ע"ז בספרינו סדר אליהו כ"ה ע"ש. והזכרנו גם את אלה בזה למען הורות לנו ולבנינו להבדיל בין הקודש ובין החול ולהבדיל בין קודש לקודש: גם נתחברו כמה ספרים בלשון הכתובים והתהלים שבתנ"ך ובלשון הוהר וכו' אך אין מענינינו לפוקדם בשם בזה ועיין בהוספה סימן י"ח:

יד. אמנם מדברי ההלכות גדולות וסידור פרשיות של ימים טובים נראה שהמשניות החצונות שעליהם כוונת הסבו על הענינים האלה (1) הלכות (2) הגדרות (3) דקדוקי תורה (4) דקדוקי סופרים (5) קלים וחמורים (6) גזירות שוור (7) תקופות

(8) גימטריאות (9) דבר גדול (10) ודבר קטן וה"ל ההלכות גדולות והסידור פרשיות הנ"ל זה לעומת זה. חמשה חומשי תורה ספר בראשית וכו'

הלכות גדולות וששה סדרי חוספות ותשעה דבורים של תורת כהנים וארבעה מדרש סופרים ספרי וספרי שרן ארבעה ספרי ואלו הן בראשית רבה ומכילתא דואלה שמות וספר וידבר ואלה הדברים וכולהו פירושין בתורת כהנים וחיצונות על (פי' הספרים האלה נאמרו על) הלכות והגדות ודקדוקי תורה ודקדוקי סופרים וקלים וחמורים וגירות קל"ן וחמורין גרות שוות תקופות וגימטריא דבר גדול ודבר קטן. עכ"ל

וע"פ הסדר פרשיות יש להגיה בההלכות גדולות ונבאר דבריהם מעט בזה. הנה הם יחשבו ספרי (לשון רבים) לארבעה ספרים וספרא (שפי' ספר אחד) לאחד והם יסוד כל דרשותיהם ופירושיהם ופ"ז הם חמשה ספרים על חומשי תורה וכנראה יפרשו הא דיומא ע"ז ע"א ובכא בתרא קכ"ד ע"ב ספרא ושאר ספרי דבי רב שכונתם על הספרא ושאר הספרים בראשית רבה ומכילתא לספר שמות וספרי לכמדבר ודברים. וחיצונות על וכו' פי' שהמשניות החיצונות חסובינה על הענינים האלה הלכות והגדות וכו' כנ"ל ועיין סוכה כ"ח ע"א ובכא בתרא קל"ד ע"א ואבות דרבי נתן שבדפוס פרק י"ד ושבת"י פרק כ"ח ומס' סופרים פרק ט"ז ועיין ברש"י ורשב"ם סוכה וב"ב שם ועיין באלפא ביתא דבן סירא הוצאת שטיינשניידער דף כ' ע"א מה שלמד בן סירא בז' שנים ספר תורה כולה מקרא משנה ותלמוד הלכות ואגרות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים קלות וחמורות תקופות וגימטריאות שיחת קלים שיחת מלאכי השרת שיחת שדים ומשלות שועלים ספרא ספרי תנא דבי אליהו לשנה שביעית לא הניח דבר גדול ולא קטן שלמד ועיין היטב באגרת רב שרירא גאון שבספר היוחסין ולפ"ז אין מוכנת מיסד הדרש הוה למסכתות חיצונות כלל אך לענינים הנמנים בשבחו של ריב"ז סוכה וב"ב שם שקרא עליהם להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא ע"ש. אמנם המדרשים המאוחרים הסבו הדברים על המסכתות החיצונות והקטנות והתקוני זהר שבזוהר חדש הנ"ל בסיון א' מפרשו על הלכות פסוקות ע"ש והתקוני זהר הנ"ל (שם) על ההלכות סתם ע"ש והיין הרקח להרקח ז"ל על מעשה בראשית ומעשה מרכבה (ואולי לדידה אין נוספר כמו אין סוף בספרי הקבלה). אך על מציאות מסכתות כאלה במספר רב כבר נודע גם להגאונים ז"ל כנ"ל בסיון ז' ולא לחנם יגענו למצוא שם ושארית להמסכתות החיצונות והקטנות האלה ולבאר את כל דרשותיהם על הפסוק, ששים המה מלכות ושמונים פלגשים ועלמות אין מספר" וזה אשר רצינו להציע בהמאמר הוזר וה' יאר עינינו בתורתו ויורינו מרכיו לרא את שמו ולכבד את חמיו ז"ל אשר בשמם נדגול ונאשר ונקיים את דבריהם כחוק מלך ושלטון, וסימניך מתניתא מלכתא" ברוך שבחר בהם וכמשנתם. אמן:

טו. והנה נבאר בזה הכינייים השונים לכל הספרים הנ"ל בסמינים הקודמים שבמאמר הזה. כושנה בלה"ק. שורשו שנה והוא המשנה תורה שבע"פ להתורה שככתב. כלשון ארמית חכונה מתניתין משורש תנא בארמית = שנה בלה"ק ופי'

המשנה שלנו פי' משנתו של רבינו הקדוש מסדר המשניות מתנגד למתניתא המשנה
 סתם שנכלל בה גם התוספות והברייתות שאינם מגופו של משנתו ומפ"ז מכונה המשנה
 גם משנתנו בלה"ק כבא מציעא י"ז ע"ב וכו' וכו'. המשנה שאינה ממשנתו של רבי
 חכונה ג"כ בשם תוספתא שהיא כמו הוספה ותוספת על דברי המשנה. ברייתא
 משורש הארמית ברא פי' ספר הבא מן החוץ ופי' שאינו מאספת התוספתא והמשנה
 שהם מרבינו הקדוש ור' חייא ור' הושעיא ופי' כמו משנת הברייתא = חצונה =
 משנה חצונה בלה"ק. נוסכת עיין בשמחה עולם סימן כ"ב וענינו חלק מהסדר הגדול
 פרק וחלק מהמסכתא. הלכה תכונה המשנה בעצמה בש"ס ירושלמי ובבלי עיין לעיל
 סימן א' ובארמית הילכתא גם הדין וההלכה. ע"ד הכינים שבעתתא. אנדה, אנדתא,
 תלמוד, גמרא (שבעתתא משורש שמע פי' כמו הלכה ומתנגד לאנדה משורש הגר
 ונגד שהוראתה סיפור והגדה בעלמא) עיין במבוא התלמוד לרבי שמואל הנגיד ובמפרשיו
 ובשאר ספרי הכללים והוראתם מובנת לנו עפ"י ההרגל והארכנו בזה בספר משנת
 רבי אליעזר ח"ב בפרקים שונים ע"ש ולעניינינו בזה ישפיקו הדברים הנ"ל ולא נעמיק
 עוד מחקר בזה:

[הוספה א']

טז. והנה אמרתי להשלים בזה ולהוסיף כל הספרים שנכתבו מבני ישראל עד סוף זמן
 החזיון וכל אשר נוסף עליהם אשר הגיעו לידנו ואשר נאבדו עוד בימים הקדמונים:
 תורה או חמשה חומשי תורה ואלו הם (1) בראשית (2) שמות (3) ויקרא
 או תורה כהנים (4) במדבר או חומש הפקודים (5) דברים או משנה תורה.
 ועל פי האגדה שבת קט"ז ע"א הם שבעה ספרים כי הספר במדבר נחלק לג' ספרים
 (1) עד "ל"ה (2) "ל"ה ול"ו פרשת ויהי בנסוע (3) מן י"א א' עד סופו: נביאים
 (ראשונים) (1) יהושע (2) שופטים (3) שמואל א' ושמואל ב' (4) מלכים א'
 ומלכים ב' (אחרונים) (1) ישעיה (2) ירמיה (3) יחזקאל (4) תרי עשר
 שהם י"ב ספרים (1) הושע (2) יואל (3) עמוס (4) עובדיה (5) יונה (6) מיכה
 (7) נחום (8) חבקוק (9) צפניה (10) חגי (11) זכריה (12) מלאכי: כתובים
 (1) תהלים (2) משלי (3) איוב (4) שיר השירים (5) רות (6) איכה (7) קהלת
 (8) אסתר (9) דניאל (10) עזרא (11) נחמיה (12) דברי הימים א' ודברי
 הימים ב' — בספרי העמים נמצאו עוד הספרים האלה הנוספים על הכתובים המכונים
 אפוקריפא ואשר נעתקו ללה"ק זה מקרוב ומכונים בשם כתובים אחרונים (1) ספר
 חשמונאים א' וב' (2) ספר ברוך (3) חכמת שלמה (4) הבעל בבבל או
 בל (5) התנין בבבל (6) שושנה (7) יהודית (8) חכמת יהושע בן סירא
 (9) טוביה (10) חלום מרדכי וספרי אחשורוש (11) תפלת מנשה מלך
 יהודה (12) תפלת עזריה בתוך הכבשן ושיר שלשת האנשים בתוך הכבשן.
 ויש מוסיפים גם (13) מזמור קנ"א בתהלים וע"ד שארי הוספות עיין לעיל סימן ט'
 בסופו ובהשמטות: אמנם הספרים האלה אינם מקובלים ומסורים לנו בני ישראל ואין
 דין כתיב הקודש להם וזולתי ספר בן סירא הנ"ל לא נזכרו בספרי התלמודים והמדרשים:
 אמנם ספרים רבים נזכרו בספרי התנ"ך שכבר נאבדו ולא הגיעו לידנו ואלה הם:
 (1) ספר מלחמות ה' (במדבר כ"א י"ד) (2) ספר הישר (יהושע י"ג, שמואל
 ב' א' י"ח) (3) דברי שמואל הרוואה (4) דברי נתן הנביא (5) דברי גד
 החוזה (דברי הימים א' כ"ט כ"ט) (6) (דברי נתן הנביא) ונבואת אחיה השילוני

(7) חזות יעדו החווה (דברי הימים ב' ט' כ"ט) (8) דברי שלמה הראשונים והאחרונים (שם ושם) (9) דברי שמעיה הנביא ועדו החווה להתייחש (דברי הימים ב' י"ב ט"ו) (10) מדרש הנביא עדו (דברי הימים ב' י"ג כ"ב) (11) דברי דוד ואסף החווה (דברי הימים ב' כ"ט ל') (12) אגרות יחזקיהו (דברי הימים ב' ל"ו ו') (13) חזון ישעיהו בן אמוץ (דברי הימים ב' ל"ב ל"ב) (14) דברי חזוי (דברי הימים ב' ל"ג י"ט) (15) דברי מנשה ותפלתו (16) ודברי החזוים (דברי הימים ב' ל"ג י"ח) (17) כתב דוד מלך ישראל (18) מכתב שלמה בנו (דברי הימים ב' ל"ה ד') (19) הקנות (דברי הימים ב' ל"ה כ"ה) (20) דברי יהוא בן חנני (דברי הימים ב' כ' ל"ד) (21) דברי עזיהו אשר כתב ישעיהו הנביא (דברי הימים ב' כ"ו כ"ב) (22) דברי שלמה (מלכים א' י"א מ"א : 23) שלשת אלפים משל (24) שירו חמשה ואלף (25) „וידבר על העצים מן הארו אשר בלבנון ועד האזוב אשר יוצא בקיר וידבר על הבהמה ועל העוף ועל הרמש ועל הדגים“ דשלמה (מלכים א' ה' י"ב ו"ג) (26) תקן משלים הרבה (קהלת י"ב ט') (27) ספרים (דניאל ט' ב') (28) ספר היחש (נחמיה ז' ה') (29) אגרות חורי יהודה (נחמיה ז' י"ז) (30) דברי הימים למלך דוד (דברי הימים א' כ"ז כ"ד) (31) מדרש ספר המלכים (דברי הימים ב' כ"ד כ"ז) (32) ספר המלכים ליהודה ולישראל (דברי הימים ב' ט"ז י"א) (33) דברי מלכי ישראל (דברי הימים ב' ל"ג י"ח) (34) ספר מלכי ישראל (דברי הימים ב' כ' ל"ד) (35) ספר מלכי יהודה וישראל או ספר מלכי ישראל ויהודה כמה פעמים בדברי הימים ב' מן קפ' כ"ד עד ל"ה) (36) דברי הימים למלכי ישראל (מלכים א' י"ד י"ט ועוד כמה פעמים) (37) דברי הימים למלכי יהודה (מלכים א' י"ד כ"ט ועוד כמה רבים יותר ממה שנעתיקו בהם מהם. ספרים רבים מישראל נזכרו בספרי יאָועפוס וכו' אך להמה לא יאות המקום בזה כמוכן כי אינם ממין הספרות אשר אליה נשאנו את עינינו בזה ותמצא את זכרונם בספרו של הרה"ח דר. פלוט ע"ד יאָועפוס וספריו ואף כי כמה מדרשי אגדה שקועים בהם לא עלתה עוד בדיעו להעמיק מחקר בו ועוד חזון למועד א"ה :

[מלואים והוספות].

י. והנה ראיתי למלאות בזה את החסרונות אשר נגלו לפני אחרי כבר נדפס הקונטרס מתנייתא מלכתא ויבואו בזה כסדר סימניו :

לסימן א' : ולא אמנע מלהעיר בזה עוד על שני אופנים למצוא חשבון הששים מסכתות בהמשניות והבוחר יבחר כאשר י"שר בעיניו : א) הנה הרמב"ם ז"ל בהקדמתו לפירוש המשניות מנה אך ס"א מסכתות וז"ל „והיו מספר כל מסכתות המשנה ששים ואחת“ אמנם בסדר נזיקין כתב „אבל מסכת מכות היא נקשרת בנוסחאות עם מסכת סנהדרין ובכללה היא מנויה ואמרו שבשביל שאמר ואלו הן הנחנקין הרביק אליו ואלו הן הלוקין ואין זה טעם אמת אבל היא מסכת בפני עצמה וכו'“ והנה מנה לנזיקין אך שמונה מסכתות וחשיב לפי זה הג' בבות למסכתא אחת ולפי הנוסחאות הנ"ל יצאו ב' בבות דנזיקין ומ' מכות ויהיה מספר המסכתות ששים על נכון. קרוב לזה מצאתי להרה"ג ר' אהרן פולד ז"ל בהגהותיו לספר התשבי ערך גאון אשר יצא לאור בקרוב. ב) עיין תשובת רב נוטרנאי בספרי בית נכות ההלכות ח"א צד 49 סימן י"ב וז"ל „ועכשו אין בנו חכמה שיודעין לרפאות וכל שכן שאין אנו משנן מסכת הנדרים ואין אנו יודעין לעמוד

על הלכות מחילת שבועה" שם סימן י"ד (מהג"ל) „נדרים אין נשנית בשחי ישיבות היום ממאה שנה וכך אמר מר רב יהודאי גאון נהורא דעלמא דאנן לא גרסינן נדרים וכו' וא"כ אפשר שלא מנו המס' נדרים וב' הבבות או נזיר, שהוא ג"כ דומה לענין נדרים) ותמיד או אבות ויהיה ג"כ ס' מסכתות בצמצום ואם דברי הס' זכירה הנ"ל דברי קבלה נמנים דבריו עד מאד: לסימן ה' „וחשיב לירושלים ששה שערים וכו' ועיין גם כן Raumer Palästina צד 195—197 ועיין Gratz Handbuch der biblischen Erd- und Länderkunde S. 268 Anmerk. 2 וה"ל „Um das Jahr 697 nennt Adamanus (I. 1.) nach Arkulf's Bericht sechs Thore (1) porta David, (2) porta villae Fulonis, (3) porta s. Stephani, (4) porta Benjamin, (5) portula ad vallem Josophat, (6) porta Tecutis:

לסימן ה'. ודרשו פלגש (פלגשים) = פלג-אשה (פלג-נשים) פי' אך חלק מהאשה, שנדמחה להאשה אך במחצה ולכן דרשו על הבתי מדרשורה והאגדות שהם כערך פלגא דגופא לכל הגוף ולפי השיר השירים רבה פי' חצי האשה למשל על השמונים פרשיות של תורה כהנים שהם אך חלק אחד מכל התורה:

לסימן ז' ויש להוסיף עוד (1) מהת"ר ר' שמעון בן יוחאי מדרש תהלים מזמור ל"ז: (2) כתובות דבי רב ירושלמי כתובות פרק ב' הלכה ד': (3) מסכתורה דבר קפרא ורבי חייא ודרב ורבנן בבלאי וכוונתו להתוספתא וחקמוך בבלי מדרש תהלים מזמור ק"ד: (4) סדרי חכמה שמסר רבי לר' שמעון בריה כתובות ק"ג ע"ב: (5) סדר העיבור שחיבר הלל הנשיא (6) פנקסו של שמואל הקטן? מסכת שמחות פרק ח': (7) ח"י סדרי משנה מימות משה עד בני בתירא (8) ששה סדרים שסידר הלל עין חגיגה י"ד ע"א ובסדר הדורות ערך הלל: (9) משנת בר קפרא כבא בתרא קנ"ד ע"ב ועבודה זרה ל"א ע"א או מסכתות של בר קפרא מדרש תהלים מזמור ק"ד: (10) עיבור מכ"ב או שיחין שנין (11) י"ג גמלים (ובתוספות שם גוילין כתובות שאלות) דספיקי טריפות ששלח שמואל חולין צ"ה ע"ב: (12) שניות דרבי חייא יבמות כ"א ע"ב וכ"ב ע"א: (13) מתניתא דר' הונדקוס ירושלמי שבת פרק ט"ז: (14) תנא דבי לואי זבחים קט"ז ע"א: (15) תני רב זביד בדרב' אושעיא ע"זכ"ז ע"ב ופירש"י במתניתין דר' הושעיא שם נ"ו ע"א: (16) מתניתא דר' אושעיא הענית כ"א ע"א: (17) דבי רבי שמעון בן יוחאי תני לר' ישמעאל יומא נ"ט ע"א זבחים נ"ג ע"ב ועיין ברש"י וחוס' שם: (18) תנא דבי שמואל ביצה כ"ט ע"א ופירש"י בתוספתא שסידר שמואל מתנאים שלפניו כמו שסדרו רבי חייא ור' הושעיא וכמו שסידר רבי את המושנה: (19) ש' הלכות בבהרות (20) ש' אלף הלכות בנטיעת קישואין ששנה ר' אליעזר בן הורקנוס סנהדרין ס"ח ע"א: (21) ש' שמעתתא דתנייה ברוריה דביתרו דר' מאיר פסחים ס"ב ע"ב: (22) שלשים הלכות בהלכות סוכה ששאלו לרבי אליעזר בן הורקנוס סוכה כ"ח ע"א ע"ש: (23) נ"ב פנים בתורת כהנים שהיה מנשה שונה סנהדרין ק"ג ע"ב: (24) י"ג אפי הילכתא דגמיר רבי נדרים מ"א ע"א: (25) ש' אלף הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה והחזירם עתניאל בן קנו בפלגלו תמורה ט"ז ע"א: (26) ת' בעיי בעי אחיתופל ודואג כמגדל הפורה באור סנהדרין ק"ו ע"ב: (27) ש' הלכות כמגדל הפורה באור ש' בעיי בעי דואג ואחיתופל חגיגה ט"ז ע"ב: (28) עוקצין בימי ר' שמעון בן גמליאל הוריות י"ג ע"ב: (29) כלים דר' יוסי משנייה כלים כסופו: (30) שמועות, גמרא, ש"ס, הלכות, חילי תלים של

הלכות, הלכה ברורה ומשנה ברורה עיין שבת קל"ט ע"ב, עירובין כ"א ע"ב, מגילה כ"ח ע"ב, ב"ב קמ"ה ע"א, מנחות כ"ט ע"ב וכו' וכו': (31) גמרא בבבליה בבא מציעא פ"ה ע"א: (32) עדיות בימי רבי אליעזר בן עזריה ברכות כ"ח ע"א וכו' וכו': — (33) מגלה תענית שבת י"ג ע"ב (ע"ש) ראש השנה י"ח ע"ב וכו'. המגלה תענית שבידנו בדפוס יש לחלקה לג' ספרים א) כמו משנה הבאה בלשון ארמית ב) כמו גמרא כל הנוסף על הנ"ל ג) סוף הפרק האחרון שבו והארכנו בזה במקום אחר. אמנם גם החלק הב' היה ידוע לבעלי התלמוד בחור ברייתא והעתיקו ממנה במס' ראש השנה, וימא בבא בתרא וכו': (34) סדר עולם יבמות פ"ב ע"ב מאן סדר עולם רבי יוסי: (35) סדר אליהו רבה וסדר אליהו זוטא כתובות ק"ו ע"א: בסוף סימן הנ"ל דלגתי 1) פנקסו דבלעם סנהדרין ק"ו ע"ב: — ומהא דנדרים ל"ז ע"ב נראה שהיה להם ספרים ג"כ בענין 1) מקרא סופרים 2) עיטור סופרים 3) קריין ולא כתיבין וכתיבין ולא קריין ועיין כבוד חופה צד 17 אורח כ"ד: אמנם דלגנו בזה על הלשונות חנו רבנן, תני חדא ותניא אידך, וכו' וכו' מן הלשונות אף כי ע"כ כונתם לברייתא שבידם עכ"ז אינו מוכרע כ"כ ותמצאם בסדר הדורות ובכוכבי אור בערכיהם: סימן ט' ויש להוסיף עוד 1. תפלה דרב המנונא סבא כת"י אפפנהיים Qu. 997 (2) דרוש פרקי היכלות ע' שמות דמטטרון נדפס: 3 תפלת ר' ישמעאל כת"י אפפנהיים (4 Oct. 653) תפלת ר' נחוניא בן הקנה שם: 5 תפלת אליהו הנביא בכת"י ובדפוס: 6) אורים ותומים מיוחסים לע' זקנים שהיו בימי חלמי מלך מצרים והוא ספר גורלות כת"י אפפנהיים Du. 168 וכו' 7 ספרא דאגדתא דרב המנונא סבא 8) אגדתא דרב המנונא סבא 9) אגדתא דרב ייבא סבא 10) ספרא דאגדתא 11) ספרא דאגדתא דר' ייבא סבא 12) צניעותא דספרא 13) ספרא דרב ייבא סבא 14) ספרא דרב ייבא סבא 15) ספרא דחנוך 16) ספרא דאדם קדמאה דמתמן אתמשכא 17) ספרא גניזא דשלמה מלכא 18) ספרא דאדם קדמאה הו"ל לעקב אבינו וספרא דחנוך וס"ז יצירה דאברהם אבינו באידרא זוטא פ' האיזנו ובאידרא רבה נשא, ובוהר פ' ויקרא ובוהר חדש פ' ירחו וכו': לסימן ט' ועוד נמצאו הוספות לספרי אפוקריפא 1) אגרת ברוך הב' 2) אגרת ברוך הג' בלשון סורית: 3) הבל בבבל בב' נוסחאות בלשון יונית 4) הוספות להנ"ל בשפת ערבית 5) ספר יהודית בב' נוסחאות יונית ורומית: 6) חשמונאים בארבעה ספרים עיין אייכהארן איינליטונג אין דיא אפאקריפהישען שרייפטען דעם אַלטען טעם-טאמענטס צד 196—213 ועל כל הנ"ל עיין בספרו של אייכהארן הנ"ל:

לסימן י' ויש להוסיף 1) האלפא ביתא דבן סירא שבידנו הוא מורכב מב' ספרים א) הא"ב הארמית ב) תולדותיו והכ"ב שאלות ששאל אותו נבוכדנצר. הב' נמצא לכדו בכת"י אפפנהיים Qu. 1284 2) מעשה רבי ישמעאל כ"ג (ואולי הוא המעשה מלידתו של ר' ישמעאל בן אלישע או ענין עשרה הרוגי מלכות) וכמה מעשיות משלמה המלך ואיך נולד דוד (ואולי הם מה שנזכר אח"ז) 3) הורת ולידת דוד מלבנו ע"ה 4) ומעשה משיח צדקנו רצה להו"ל ר' נתן עמרם עם הברייתא דשמואל הקטן סאלוניקי חרכ"א כמבואר בהקדמתו ואינו בו: 5) ברייתא דרב בעניני העיבור והחקיפות הרסי בספרו אולי צ"ל ברייתא דרב אדא: 6) מסכת אבל של בני בבל עיין שמחת עולם סימן מ"ו: סימן י"א. מהמכילתא מצאנו כמה נוסחאות או כמה מכילתות שונות: 1) מכילתא דרבי ישמעאל מאלה שמות עד סוף התורה 2) מכילתא דרבי עקיבא הקדמת פירוש המשניות להרמב"ם ובהקדמתו ליד החוקה:

מכילתא דר' ישמעאל ודר' עקיבא רב צמח גאון ביוחסין ערך ר' ישמעאל בן אלישע והוא עשה (מוסב אדלמעלה אר' ישמעאל ולא כאשר טעו רבים דקאי על בן עזאי ויחסו לו) ספר מואלה שמות עד סוף התורה נקרא מכילתא וכן ר' עקיבא עשה מכילתא וראיתי מכילתא דר' ישמעאל מהחדש הזה עד לא תבערו אש: (3) מכילתא דר' שמעון ר' טודרוס הלוי בספריו ספר הרוזים וכו' מזרחי שמות י"ב י"ח: (4) ברייתא אחרת בשמות רבה מזרחי שמות י"ב כ"ח: (5) מדה (= מכילתא) דר' שמעון בן יוחאי מדרש תהלים מזמור ל"ו: (6) מכילתא אחריתי דרבי שמעון בן יוחאי, במכילתא אחריתי דר' שמעון, מכילתא דר' שמעון בן עזאי, במכילתא אחרת רמב"ן שמות כ' ח', כ"א ג', ויקרא כ"ג כ"ד תולעת יעקב רפוס קראקיא ס"ג ע"ב: (7) מכילתא דארץ ישראל שו"ת הגאונים (הוצאת הרה"ח הרכבי) סימן קכ"ט: (8) מכילתא דמלואים או ברייתא הנוספת על תורת כהנים ויקרא ט' כ"ג:

(השממות והוספות).

יח. הנה בכדקי עוד הפעם את קונטרסי זה מצאתי עוד להוסיף על סימניו את הספרים האלה: לסימן ו' יש להוסיף עוד (1) מדרש עזרא (2) מדרש דברי הימים זכרם ר' חם בר' חייא בהקדמתו לספר יוסיפון: (3) מדרש פנים אחרים למגילת אסתר בספרא דאגדתא דפוס ווילנא: (4) מדרש מגילת אסתר בספרי אגדת אגרות: (5) מדרש לכו נרננה נזכר בכח"י אפפננהיים 392 ערך חשמונאי ובכח"י אוקספורד 1104: (6) מדרש תמניא אפי בכח"י אוצרות חיים 491: (7) מדרש צהלי בכח"י בריש-מוזעאום 1307 עין Revue des etudes juifs כרך XVII: (8) במדבר רבה מפ' בהעלותך והלאה: (9) דברים רבה כח"י מינען 229: (10) אגדת משיח בספרי בית עקד האגדות חלק א': לסימן ו' 1 ברייתא דמעשה בראשית קיצור של"ה אות קוף בדין גיהנם: (2) הברייתות לקדושה ולקדיש ולברכו וכו' שכבר הובאו בסידור דרב עמרם גאון: (3) המעשיות שנזכרו בתלמוד ולא נחבאו בו ונחבאו בספרי הגאונים וברש"י וכו': (4) מעשיות המדרשים כח"י וואטיקאן 285 2991: (5) סדר עולם קיצור מסדר עולם רבה (6) טעם אותיות גדולות וטעם אותיות קטנות בסוף תנ"ך כח"י ישן במינען: (8) מסורה ומסורה גדולה להתנ"ך השונות בדפוס ובכח"י: (9) מסורה לתרגום אונקלוס הוצאת הרה"ח דר. בערלינער: לסימן ו"א יש להוסיף עוד (1) ויחי רבה (כח"י מינען) בג' נוסחאות: (2) פטירת משה רבינו בג' או ד' נוסחאות: (3) דברי הימים של משה רבינו בג' נוסחאות: (4) מעשה אברהם אבינו בכמה נוסחאות: (5) ספר יוסיפון בן גוריון בכ' נוסחאות: (6) מעשה חירם מלך צר בכמה נוסחאות: (7) מעשה רבי אליעזר בן הורקנוס בספרי בית עקד האגדות ח"א: (8) מעשה המוכס והתלמיד עיין בהוספות לברייתא דמסכת נדה: (9) עשרה שאלות בתחיית המתים בג' נוסחאות וכו' וכו': לסימן ו"ג (1) משנת עולם קטן מסכת מעשה מרכבה (בעמיע) (2) משנת עולם קטן מסכת נהוח (אנא-טאמיע) מהח' שערשעוסיקי שנדפסו זה מקרוב:

תקוני המעיות: מתניתא מלכתא לז 5 סורה ל"ג סינין ו' וי' ל"ז ז' וי': לז 11 סורה י' אות ז' ל"ז סינין י': לז 13 סורה כ"ז וזדוונס ל"ז וכלוונס: לז 18 סורה ל"ד הלכה ל"ז הלכה: לז 14 סורה ע"ז ונרש ל"ז ונדש: לז 15 סורה ה' הלכה ל"ז הלכה: לז 15 סורה כ"ז ונדצריס ל"ז ונדצריס: לז 16 סורה ל"ז הלכה ל"ז ונשנס:

ובזה נשלם עד תומו מאמרי מתניתא מלכתא
ושמיה דאלקא רבא יחברך לעילא מכל ברכתא:

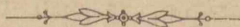
תּוֹסֵפֶת אֶתְיִקְתָּא

מחלקה שניה ושלישית.

מסכת שמחות זוטרתני ; אבל רבתי (לקיטים) ; מסכת אבל רבתי ומכילתא אחריתא מאכל רבתי (לקיטים) ; תשובות הגאונים המכילות לקיטים ממסכת אבל של בני בבל עם הערות והגהות מראה מקום ושינויי נוסחאות והקדמת בקורת ארוכה עליהם ועל כל הענינים המסחעפים עמהם בחמשים

והמשה סימנים וזה שמם לעולם

שמחת עולם

Uralte Tosefta's (Borajta's)

Zweite und dritte Abtheilung.

Tractat Semachot sutarti; Ebel rabbati (Fragamente);
Tractat Ebel rabbati in zwei Recensionen (Fragamente);
Gutachten der Geonim und Fragamente aus dem Tractate
Ebel der babilonischen Schule nebst Variaten, Parallell-
stellen, Anmerkungen, und einer ausführlichen kritischen
Einleitung in 55 §§.

Mainz, 1890.

Uralte Tosefta's (Borajta's)

Sammlung von uralten, noch unedirten halachischen und agadischen Borajta's aus der Zeit der Mischna, Borajta und der Talmuden (2—5 Jahrhundert).

Zweite und dritte Abtheilung

enthält

Tractat Semachot sutarti; Ebel rabbati (Fragamente); **Tractat Ebel rabbati** in zwei Recensionen (Fragamente); **Gutachten der Geonim** und **Fragamente** aus dem Tractate Ebel der babylonischen Schule.

Nach seltenen Handschriften, und mit Variaten, Paralellstellen Anmerkungen und einer ausführlichen kritischen Einleitung in 55 §§ versehen, zum ersten Male herausgegeben

von

Chaim M. Horowitz.

(Jeglicher Nachdruck verboten.)

Frankfurt a. M. 1890.

תוספתא עתיקתא

באגרתא ובהילכתא

יכלכל בקרבו ברייתות עתיקות וקרמוניות, משניות חזוניות וירושלמיות, מרבתינו ז"ל
התנאים והאמוראים בהלכות ובאגדות אשר כבר נודעו להגאונים הקדמונים ז"ל ונמצאו
בדם בכמה פנים שונים והעלו את דבריהם להלכה ולמעשה וישומם לחוק בישראל
ומעני האחרונים נעלמו עד כה והיו גנוזים ספונים וטמונים בבתי אוצרות הספרים השונים
בכתבי יד אשר אוציאם בזה לאורה אי"ה עם כל נוסחאותיהם השונות.

מחלקה שניה ושלישית

והוא קונטרס

שמחת עולם

מכיל

מסכת שמחות זוטרתי; אבל רבתי (לקוטים); מסכת אבל רבתי
ומכילתא אחריתא מאבל רבתי (לקוטים); תשובות הגאונים המכילור
לקוטים ממסכת אבל של בני בבל. אספתים וקצתים יחד על פי כתבי יד
ישנים וספרים יקרים ועטרתיים בהערות ובהגהות ובשינויי נוסחאות ומראה מקום
בתנ"ך שים בבלי וירושלמי ובכל ספרי המררשים והאגדות ובספרי הראשונים והאחרונים
להלכות ולאגדות והקדמתי לפניהם הקדמת בקורת ארוכה וגדולה בחמשים וחמשה
סימנים אשר בהם הרחבתי לדבר עליהם ועל מסכת שמחות או אבל רבתי
אשר במסכתות הקטנות הנלוות אל השי"ם בבלי בסוף סדר נזיקין ועל כל הענינים
המסתעפים עמהם לסול המסילה לפניהם למען ירוץ כל קורא בהם, אנכי הצעיר
המאסף והמעיר

חיים מאיר הורוויץ הלוי

(מהסג גבולי תשמורו, ואת חפצי תעוורו)
או ברכת ד' עליכם, ותכונן כל מפעליכם)

פראנקפורט על נהר מאיין

תרמ"ט

בהוצאת בית מסחר הספרים של חיים מאיר הורוויץ הלוי בק"ק פראנקפורט דמיין יע"א אוהל אנד שטר אססע 40. M

מגנצא

ברפוס של הגביר ר' אשר בן הרה"ג דר. לעה מאנן.

הזכרת דברים

הנה כבר בהצעתי להקונטרס מתניתא מלכתא נמיתי לתאר ולבאר כל הענינים אשר יכלולו ויכלכלו חלקי ספרי תוספתא עתיקתא, ולשנות הדברים אך למותר וברצות ד' דרכי להשלים בדפוס כל החמשה החלקים אבוא אליך קורא יקר בארוכה אשר עוד לא יסכנו דברי טרם אציעם כולם לפניך ועתה במה אקדם כהיום את פניך קורא יקר ונאמן ולמה אלאך בפיטומי מילי בעלמא. אמנם נמצאתי להגיש בפתח קונטרסי זה את תודותי וברכותי לכבוד הרבנים הגאונים שי' ולכבוד חכמי זמנינו ומוציאי מ"ע לבית ישראל שי' אשר הרבו לדבר טובות על ספרי ועל חפצי וכתבו ידם לקבלם במחיר אשר שתי עליהם ובדבריהם ובמעשיהם היקרים החזיקו את ידי והאמיצו את רוחי למהר ולהחיש לכלות בדפוס את אשר החילותי ב"ה. גם כבדוני במכתבי תהלותם להלל בשער את ספרי אשר חנני ה' להו"ל אשר אדפיסם אי"ה בהקונטרסים הבאים אי"ה. אמנם לדאבון לב כל איש ישראל ולעצבת רוח כל שוחרי תורה חכמה ומדע נמצאו עוד בקרבינו חכמים בעיניהם אשר בלשונם הגבירו לעלות על כסא הרבנות ולקחת עמרת הדאקטאר על ראשם האומרים, "מה יושיענו זה?" הלא די לנו והותר בהספרים אשר הנחילו לנו הראשונים ולא די להם בדברי רוח כאלה אך כזאבי ערב יתנפלו עוד על המחבר והמו"ל כי ירהיב עוז בנפשו להציע עוד ספרים כאלה בדור דעה כזה. אוי לדורונו שאלה מנהיגיו ואוי להמיחלים לתורת פיהם וב"ה כי דעתם במלה ברוב דעות וכל השומע יצחק להם ובצחוק ובשחוק אשיב חרפתם אל חיקם ועוד ימים לישראל אשר כל חכמתם תתבלע וצחות לשונם תהיה לצחנה ועוד יבושו ממעשיהם וישובו מדרכיהם וכבוד חכז"ל ותורתם ואמתם יעמוד לעד ובשערים יהלל שמם וחכמתם עד העולם ועדה המחברת הזאת ועדים דברי אלה כי ב"ה לא שמתי לב לדברי בלע והשחת כאלה, הם יקפוצו את ידם מלקבלם ואנכי לא ארפה את ידי אי"ה מלהועיל לישראל ולספרותם כאשר אך תחי' לאל ידי. המה ירחיבו את פיהם ואנכי אדום ואשחק על חלומותיהם ועל דבריהם. ועתה קורא יקר ונאמן, אשר נאמנה עוד רוחך עם ד' וחכז"ל ותורתם, רצה נא גם עתה את מנחתי אשר הבאתי אליך ודברי חכז"ל ישעשעו את לבבך תמיד ותכרך אתי לה' אשר בחר בחכז"ל וברוך שבחר בהם ובמשנתם. אמן.

שמחת עולם

ראש דבר למסכת שמחות זוטרתו ולכל המסכתות אשר בשם
מסכת שמחות ואכל רבתי נקראו:

א. רב נטרונאי גאון בחשובתו בספר המדרה גנזרה סימן צ' השיב לשואליו
כדברים האלה „וששאלתם מהו אבל רבתי (פ) הנוכר במס' מו"ק כ"ד ע"א
כ"ו ע"ב וכתובות כ"ח ע"א) ? אבל מסכת ומשנה הוא ויש בה הלכות אבילות ורוב הלכות
דבאלו מגלחין (פרק ג' דמועד קטן) בה שנויות ושתים הם אחת גדולה ואחת קטנה"
וכלשונה בסחם נמצא בערוך ערך אבל ו"ל „אבל רבתי בגמ' דהקובר את מתובב' ואלו
מגלחין פי' מסכת הוא ויש בה הלכות אבילות ורוב הלכות אלו מגלחין בה שנויות וב' הן
אחת גדולה ואחת קטנה". כנראה היתה השאלה על ב' הענינים האלה א) „אבל רבתי"
הכיניי הזה איננו בדיוק כלל כי אבל, יהיה כי נקרא אָבֵל או אָבֵל, הוא לשון זכר ותיבת
רבתי הוא סימן נקבה והיה לו לומר אבל רבא או אבל גדול גם נראה כמורכב משתי
לשונות אבל הוא עברית ורבתי (בהוראת „גדול") הוא ארמית? גם שאלו ב) מהו אבל
רבתי אם הוא ספר ופי' תנא באבל רבתי כי שגרה בספר אבל רבתי או פי' בדבר
ובענין האבל ולפי זה תיבת רבתי איננה מובנת ואם כינה רבתי משמע דאיכא ג"כ
זוטרתו? ועל זה השיב הגאון כי אבל הוא מסכת ומשנה וכל כניי המשניות באו על פי
הרוב בלה"ק ותיבות מסכת או נושנה נדלגו בזה כדי לשגרה בלשון קצרה ולכן יבגרה
בלשון נקבה ומכונה „רבתי" כאשר באמת שתיים הנה א' גדולה (בלשון חכ"ל רבתי)
וא' קטנה ולפי זה מה שהובא במועד קטן בלשון כרייתא סחם הוא מאבל זוטרתו ומה
שנאמר בפירוש אבל רבתי הוא ממסכת אבל רבתי. והנה נלמוד מדבריהם כפי הנ"ל
כי לא כווננו כלל לגוף המסכתא אך לפרש דברי התלמוד הנ"ל ומקורו של בעל הערוך
היא תשובת הגאון הנ"ל, אך בטח אין כונת הגאון למסכת שמחות זוטרתו כי איננה כלל
כדיני האבילות וכל מה שהובא בפרק אלו מגלחין לא נמצא בה כלל ולפי זה גם לא
להמסכתא המכונה אבל רבתי שבידינו היתה כונתם ולא נתברר לנו אם היתה מצויה
בידם אך לבעל הערוך בטח לא נודעה כלל באשר לא הביא דבר מאומה ממנה בספרו.
ועתה כאשר נדבה לבנו לחקור על מסכתות אבל ושמחות השונות לא נוכל לדעת אודותם
מאומה מהספרים הנ"ל ועלינו לבקש ולחפש במקומות אחרות לדעת את עקבותיהן ועוד
ננסה דבר אי"ה על מסכתות אבל רבתי השונות ונשים עתה פנינו אל המסכתא שמחות

זוטרתו שהיא המסכתא שמחות סחם:

ב. הספר אשר העתקתיו והרפסתיו בזה לראשונה נמצא כלו בכתב יד דע ראָססי
1420 אמנה לא נקרא שם עליו כלל לא בראשו ולא בסופו וכן נמצא
בכתי' וואַטיקאן 44, אשר ראשית וסוף הפרקים נעתיקו בהמבוא לתחנחומא מהרה"ח ר"ש
בוכער נ"י צד 158, וחסרים בו המשניות הראשונות א', ב', ג' וחצי משנה ד' גם מתחת
באמצע הענין ארץ ישראל שהן דומין לחולין וגם בו לא נקרא שם עליו לא בראשו
ולא בסופו (ומפני התסרון הורה לא ידע הרה"ח הנ"ל מזה לדון בו) אמנם בא בו בין
כמה ספרי קדמונים ומסכתות קטנות תנחומא, מדרש משלי, מעשה תורה, מעשה דר'
יהושע בן לוי, אלפא ביתא דבן סירא, פירוש אבות (שהוא קיצור האבות דר' נתן שכנסתה

הדפוס, ועיין רשימת הכת"י הזה לכל פרטיו ועניניו במבוא להתנחומא הנ"ל. אמנה נראה לכל עין מעין מסכתא קטנה בארבעה פרקים ומהמשניות הראשונות נכיר בו את המסכתא שמוחות זוטרת' כי הם נעתיקו בשמה מקדמוניו ז"ל כאשר נבאר הלאה א"ה. הספר הזה העתיקו בוה ע"פ כת"י דע ראססי הנ"ל עם שינויי נוסחאות מכת"י וואטיקאן הנ"ל כפי מה שנעתיק ממנו במבוא להתנחומא שם, כי לא יחלנו חועלת מאומה ממנו ולא השתדלנו להשיג העתיקה, וכת"י אחר ממנו זולת הנ"ל לא נודעו לנו:

ג. שם המסכתא הלזו לא נזכר בכ' הכת"י הנ"ל וכנ"ל, גם רבותינו רב נטרונאי גאון ובעל הערוך לא כונונ אליה כלל כנ"ל בסימן א' אמנם חכונה בפי מעתיקיה בשמות האלה (א) מסכת שמוחות (ב) מסכת שמוחות דהיא אבל רבתי (ג) שמוחות זוטרת' (ד) שמוחות זוטרת' רבתי חייא וכינוה בשם ברייתא והעתיקו את דבריה בלשון חנו רבנן, חניא, חניא, חניא, חניא רבי חייא, ועוד דרשו ז"ל שנראה כי חשבוה כחוספתא וברייתא ויחסה לרבי חייא:

ד. והנה כבר מצאנו ששמשו בה והעתיקו את דבריה ר' יצחק אבן גיאור (בספרו הלכות אבלות), הר"ף (בפרק אלו מגלחין במועד קטן) בלשון [חנו רבנן, טור יורה דעה סימן של"ה עד סימן של"ח בלשון דתניא, ההלכות אשר בסוף מחזור מנהג רומי חלק ב' עם פירוש קמחא דאבישונא בלוגיא ש"א ובמחזור מנהג רומי ח"ב דפוס מנטובה הלכות אבלות בלשון חניא רבי חייא, רבינו בחיי בספרו כד הקמח אורח וידי ועוד דרשו ז"ל והרמב"ם הביא את דבריו להלכה אולם בשמויכונה (כפי המספרים הנ"ל בסימן ג'): (א) הרמב"ן בתורת האדם, רבינו ירוחם כתולדות אדם וחווה, הרא"ש פרק ג' דמועד קטן, החינוך, ר' יוסף קארו בספריו כסף משנה על הרמב"ם ובית יוסף על הטור, מעבר יבך סדר היודיו ובשפתי צדק מאמר א' פרק ט': (ב) הרמב"ן שם: (ג) בתניא רבתי: (ד) מר' צדקיהו בשבולי הלקט ועיין במראה מקום בהערותינו לפרק א' משנה א'—ד'. הצדה לדרך מר' מנחם בן זרח ואחרים העתיקו ע"פ התורת אדם] ולא פקדוה בשם ועיין בהשמות:

ה. ענינו יסוב בהלכה ובאגדה בענין ביקור חולים ויודיו החולה מיום [נפל] האדם למשכב עד פטירתו, לכן לא יסכון ולא יאות לו שם אבל כלל אך שמוחות בכינוי ליגון וחוגרה, "שמעריק" שהניגוד מאכל הוא יום טוב ומיגון הוא שמחה אסתר ט' כ"ב, "אשר נהפך להם מיגון לשמחה ומאכל ליום טוב" וכדברי בעל התגרה שלפסח "מיגון לשמחה ומאכל ליום טוב" וכדברי הספרן מועד קטן כ"ה ע"ב, "שמחה לתוגרה נהפכה" ולכן חכונה המסכתא הלזו בעקרה אך מסכת שמוחות וכן יכונה כד' מוכירה הנ"ל שהם רדקו לכנות להמסכתא אבל רבתי בשם אבל ואך כאשר לא ידעו ממנה כינו רבים מהראשונים והאחרונים ז"ל בשם מסכת שמוחות את האכל רבתי שבידינו ועיין ברש"י מועד קטן כ"ו ע"א ד"ה ואלו קרעין ובכתובות כ"ח ע"א מפרש רש"י "והר"ן אבל רבתי במסכת שמוחות ובאשר הרמב"ן כינה תמיד את המסכתא אבל רבתי שבידינו אבל סתם כינה את המסכתא הלזו נשען על דברי רש"י ז"ל הנ"ל במסכת שמוחות דהיא אבל רבתי אמנם אח"כ מוכירה אך בשם מסכת שמוחות. והנה כאמה לא מצאנו כינוי ולשון סגני נחור למתים מיתה (ולתי לשון שכירה) ולאכל אך לחסרון וחולי אשר ביד ר' לרפאותם ולכן הקדמונים ז"ל לא קראו בכינוי את האכל ואת האכל בלה"ק והכינוי "שמוחות" לא יאות למסכת בהלכות אכל ואכל כלל לפ"ו אך למסכתא אשר תסוב על החולה כנ"ל: השבולי הלקט והתניא רבתי כינוה מסכת שמוחות זוטרת' כי כבר נקרא בימיהם האכל רבתי בשם מסכת שמוחות סתם ובמקום אשר חסיים

המסכתא שמחות זוטרת מתחלת האבל רבתי [משעת גסיסה והלאה. אמנה כל יודעי המסכתא שמחות זוטרת כל מה שהביאו מדיני ביקור חולים ויודיו הביאו בשם נוסכת שמחות ומשעת גסיסה והלאה אך בשם אבל רבתי או אבל סחם ואין מלה בלשונם בשם נוסכת שמחות מעניני אבלות הרי שמסכת שמחות זוטרת שלמה בידינו בהכת"י שלפנינו דבר לא נעדר. גם כי לא ה"י מעניניה כלל דיני החולים העומדים להבריא כי לא הביא הרמב"ן מאומה בשמה בזה:

ו. ודנה מה שכיניו גם המסכת אבל רבתי בשם נוסכת שמחות הוא באשר כבר נודע להם שם מסכתא זו ולא ידעו עקרה ובאשר גם המסכת אבל רבתי מתחלת דבריה בתחלה הגוסס כנוה בשם שמחות וזה כונת רש"י ז"ל כתובות כ"ח ע"א ד"ה אבל רבתי. מסכת היא וקורין אותה נוסכת שמחות וזו היא משנה הראשונה שלה הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו והוסיף התיבות "וון וכו'" כי אך על שם המשנה הראשונה המתחלת הגוסס נקראת מסכת שמחות ואולי זו כונת בעל שיטה מקובצת כתובות שם ז"ל "פי' לפירושו הוקשה לו אמאי קראו אותה מס' שמחות ולא קראו אותה על שם תחילת המסכתא כמו מס' משקין מס' ביצה ותירץ ז"ל לפי שהמשנה הראשונה הגוסס לכן לא קראו אותה על שם תחילתה דאין קוראין שם על פורענות" עכ"ל והא דלא כינוה מסכת נחמות באשר בשם הזה יש לטעות שיש לסבור שמיירי אך מתחומי האבלים, ואף כי כבר כינו רבים גם להפסיקות מו' הנחמתא וכו' בשם ספר נחמות. ובאשר כבר נאחו השם מסכת שמחות למסכת אבל רבתי לכן כינו השבלי לקט והחניא רבתי את הברייתא הלזו בשם שמחות זוטרת כנ"ל:

ז. המסכת שמחות או מסכת שמחות זוטרת היו כבר נחלקה בכת"י לארכעדה פרקים ולמשניות. להפרק הראשון לא נרשם מספר לפניו ומכיל ששור משניות. הפרק הב' מכיל ה' משניות, הפרק הג' ח' משניות, והפרק הד' ה' משניות בסך הכל כ"ד משניות ולא נרשם עוד לפניהם לא תיבה משנה או כתני' ככתלמוד בבלי ולא הלכה כבירושלמי אך נרשם מספרם לפניהם זולתי המשנה הראשונה שבכל פרק ופרק אשר נדלג מספרה בהכת"י כי מלפנים לא מנו תחילות:

ח. דרכו בדרשותיו ובתלמודיו כמו במשניות קדומות כלשון קצרה וכסדר נכון גם אגדותיו קצרות ומכילות משלים נעימים ואזוה מהם באו על אופנים שונים כלשון משלו משל פרק א' משנה ה', פרק ב' משנה א' וג', פרק ג' משנה ב' ג' ד' ה' ו', פרק ד' משנה ב' ובהזכירו הענין בדרך אחר ישמש כלשון ועוד וכו', ד"א (בראשי תיבות = דבר אחר" או "דרך אחר") ובפרק ב' נשנה ד"א כחמשה פעמים ועיין פרק ב' משנה א'.

ט. נושאי המאמרים הם תנאים שבמשניות והוספתא ואלה שמוחם: ר' אליעזר פרק א' משנה ד' (ה' ו'): ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי פרק ד' משנה ה': ר' אלעזר בר' שמעון פרק ד' משנה ב' וג': ר' דוסתאי (= דוסתאי) בר' ינאי פרק ד' משנה ד': ר' חנינה בן אנטיגנוס פרק ב' משנה ב': ר' יהודה בשם ריב"ז פרק א' משנה ב': ר' יהושע פרק ב' משנה ז' ופרק ג' משנה ח': ר' יוחנן בן זכאי פרק ב' משנה א' ופרק ד' משנה א': ויש אומרים פרק ד' משנה ה': ר' מנחם בר' יוסי פרק ג' משנה ח': ר' נחמיה פרק ג' משנה ח': ר' נתן פרק ג' משנה ג': ר' עקיבה פרק א' משנה ד' פרק ב' משנה א': ר' (רבי) פרק ג' משנה ז' פרק ד' משנה ג' וה': ר' שמעון פרק ג' משנה ח': ר' שמעון בן אלעזר פרק ג' משנה ב' וה': ר' שמעון בן זכאי פרק ד' משנה ד': ר' שמעון בן מנסיא פרק ג' משנה ח'

ופרק ד' משנה ה': שהם י"ה איש ומאמריהם עשרים ושמונה וכולם המה מדורות התנאים ואין אף אמורא אחד בניניהם. אמנם איזה מדבריה נזכרו במקום אחר בשם אמוראים והא דר' יהושע פרק ב' משנה א' נאמר בש"ס שבת קכ"ג ע"א בשם רבי אליעזר בן הורקנוס אך כיוצא בזה מצאנו ג"כ בשאר ספרי הכולל:

י. לשונה הוא לשון ספרי תירושלמיים ובמקום שהסופר לא חקן (קלקל) נמצאו בה דרכי הירושלמי כמו לדבך חיבת של להתיבה שלאחריה ולכותבם בחד שלמולך, שלמלאבים, שלדבר וכו', עקיבה, חנינה בהא. גלעינה, גלעינין = גרעינין, איכן = היכן, אנמוז = הגמון, אסטרטיוט = סרדיוט בכבלי, פרשיות = פרשה הילכתא במקום משנה, כלפי חשיכה וכו' כן כתיבתה חמיד מלא יוד ווי ממותים (ממתים) שיני (שני) באוניות (באניות) אילו (אלו) וכו' ועיין בערוך ערך ספר ב' הנא תוספאה פ"י מנהג הכותב מקרא לכתוב בחיסור כגון משה בלא ו' לאמר בלא ו' אבל התנא מנהגו לכתוב התיבה מלאה בלא חיסור ולפעמים תאחו כלשון המקרא ואל ירע לך, לא יאכלו ולא ישעמו, לחרפות לדראון עולם וכו': ועיין הפלאה שבערוכין ח"ב דפוס ויען בשכחת המלקט דף ב' ע"ב, "אי"ש דרך רבינו (הערוך) למלאות החסר כגון שני כותב שיני וכו'" ע"ש:

יא. מקוריו לא נזכרו בו אך בפרק ד' משנה ד' "ב"ז הילכתא באבות" והוא במסכת אבות פרק ג' משנה ח' אך קרוב הדבר שהיא תוספה מאוחרת אך שמושה במסכת אבות ניכר מהמשנה הנ"ל ומפרק ב' משנה א' ומפרק א' משנה ה'. בפרק ב' משנה ג' כבר שמושה בהענין שבפרקי רבי אליעזר פרק ל"ד והאריכה בו ועיין בספרינו משנת רבי אליעזר ועכ"פ הענין הזה קדום מאוד ויסודו בגרייתא קדומה וזולת הנ"ל לא מצאנו כי שמושה באחד הספרים אשר בידינו אף להיפך:

יב. המדרשים אשר שמשו בו הם (א) מדרש משלי: ב מדרש קהלת רבה: (ג) מדרש רות רבה: (ד) מדרש תהלים: (ה) מדרש ויקרא רבה: (ו) מדרש תנחומא: (ז) הפרקים האחרונים שבספר תנא דבי אליהו זוטא המכונים בפי הקדמונים בשם פרקי רבי אליעזר: (ח) חופת אליהו או שבע חופות: (ט) פירקא דרבינו הקדוש: (י) מסכת חיבוט הקבר: (יא) פרק ר' יצחק בן פרנך: (יב) אבות דרבי נתן נוסחא בת"י: (יג) אבות דרבי נתן נוסחא הרפוס: (יד) מסכת אבל רבתי שנמסכתה קטנורא: (טו) פסיקתא רבתי: (טז) פסיקתא דרב כהנא (עיין על"כ"ז במראה מקום שבהערוחתינו) ועיין עליהם בספרי משנת רבי אליעזר, אגדת אנגורא, בית עקד האגדות חלק א', משנת ר' נתן וחוספורה ר' נתן. כבוד חופה וסדר אליהו אשר זמנם מגיע קרוב לימי רבנן סבוראי (500 למספרם). במדרש משלי ובאותו המאמר שהעתיק ממסכתא שמוחות הלזו כבר שמשו והעתיקו החלכות גדולות הלכות הספד בסופו:

יג. המסכתא שמוחות הלזו ע"כ נכתב בארץ ישראל ולא בכבד מפני הטעמים האלה: (א) לשונה הוא לשון בני ארץ ישראל כנ"ל: (ב) כי תדבר מפירות מעושרים מעשר ראשון ומעשר שני תרומה ותרומה תמאה שיש לשאול להחולה עליהם פרק א' משנה א' ועיין פרק ג' בסופו, אילו התנוונים המעשרים פירותיהם כראוי וכו'" וכל זה אינו נוהג אלא בארץ ישראל ולא בכבד: (ג) גם בימי הגאונים לא נודעה בכבד אמנם כבר שמשו בה בעלי המדרשים של ארץ ישראל כנ"ל וע"כ שגם היא נכתבה בארץ ישראל ולא בכבד:

יד. זמנה ע"כ מאוחר מזמן סידור המשנה שהרי כבר שמושה במסכת אבות גם מאוחר זמנה מהאגדה שבפרקי רבי אליעזר פרק ל"ד אמנם כבר מצאנו כי דבריה

כבר נעתקו בש"ם בבלי וירושלמי בתור ברייתא, גם לו נאחר זמנה הלא יפלא בענינו כי לא זכרה עוד הרבה ענינים שבש"ם שאין נכנסין להחולה ושאר דברים בענין זה וע"כ המאמרים האלה באוחרים מדבריה וע"כ היא ברייתא קדומה ונסדרה בימי ר' חייא ור' אושעיה: ואולי מסדרה יהיה רבי נתן בעל מהלוקותו של רב כי מהמשנה הראשונה שבה מובח דס"ל כר' שמעון שזורי במסוכו ובמסכתא כחובות נ"ה ע"א גרסינן „דאמר ר' נתן הלכה כר' שמעון שזורי במסוכו" ע"ש ועיין מהנתיא מלכתא סימן ד':

טו. אמנם לפי הנתיא רבתי נזכר בה מאמר רבי חייא בראש המסכתא אך לא יתכן נוסחתו באשר המאמר הזה כבר נעתק בפי הקודמים לפנינו ובהם לא נזכר רבי חייא לנושא המאמר גם בספר שבלי הלקט שיסוד הנתיא רבתי ממנו כידוע וגם שם יכנה את ר' חייא אך בשם בעל מסכתא הלזו וע"כ הוא שצ"ל גם בו שמוחות זמרתו דרבי חייא ויש למחוק בו חיבת אמר או באשר יאחו כי היא ברייתא מר' חייא על כן יחס הדברים הנאמרים בה כסתם לר' חייא, בההלכות שבסוף מחזור מנהג רומי בלוניא ש"א ומנטובה תני ר' חייא, אך רבי חייא יהיה לדעתם מסדר המסכתא הלזו ככל מהנתיא דמתנייא בי ר' חייא ור' הושעיא:

טז. התעלויות היוצאות ממסכת שמוחות זמרתו הלזו בהלכות ובאגרות ובחקירות לשון חכו"ל ובסדר התנאים זמיתם מוכנה מעצמן אחרי כ"ה היא ברייתא קדומה וזמנה יפול בין זמן סידור המשנה והתוספתא ובין זמן סידור התלמוד בבלי והירושלמי ונזכר בה עקבות שניו הלשון בחימים האלה, ועיין בפרק א' משנה ד' ע"ד הגלויות וע"ד סדר בתי העונשים והמשפטים פרק א' משנה ה':

יז. מנעימות משליה יזכר כל חיד טועם ומהמשל מוג' אזהבים בפרק ב' משנה ג' כבר נזכרו מנועים צופיו כל שוקדי על ספרו של המשורר יאהאן גאטט-פריעד פאן הערדער (1744—1803) בשירו Drei Freunde אשר ראשיתו יסודו ממסכת שבת ל"ב ע"א והמשל הזה הוא בפרקי רבי אליעזר פרק ל"ד ונהעחתו מתאמת מילה במילה עם המובא בכד הקמה מרכיבו בחיי אות אבל ומנורת המאור נר ה' חלק א' כלל א' פרק ג' בשם מדרש והמשורר הנ"ל לא הערה את מקורו והמשל הזה נעתקו ככל הלאעוביטער על שמו ולא נודע עוד כי ממקור ישראל יצא ועיין בספרי משנת רבי אליעזר חלק ב' פרק ע"ה. אמנם כבר היה לעולמים כי כבר רבינו בחיי ז"ל הביא שם המשל הזה בשם הביאו חכמי המחקר והם המתפלספים והחרעם ע"ן שלא הביאו מחכו"ל שם העיקר ע"ש:

יח. בספרי ההלכה נאחו דברית להלכה למעשה והרי"ן גאות, הרי"ף, הרמב"ם, רבינו יוחם בתולדות אדם וחווה, הרמב"ן, הרא"ש, הטור, צדה לדרך, החינוך, שבלי הלקט, תניא רבתי, ההלכות במחזור מנהג רומי, השלחן ערוך הביאו את דבריה להלכה למעשה בספריהם כאשר המצא בהערותינו א"ה ואחרים נמשכו האחרונים וישימום לחוק בישראל עד היום הזה:

יט. מעיני החוקרים והמבקרים נעלמה המסכתא שמוחות זמרתו ודברי התורת האדם וכו' לא בחנו כלל כי חשבו שכונתם למסכת שמוחות שבמסכת קטורה אך רבינו הגר"א מוילנא כבר עמד על זה והעיר כי המסכתא שמוחות שבידינו איננה שלמה ועיין הערת הרה"ח ר"ש בובער נ"י בהקדמתו לספר שבלי הלקט דפוס ווילנא דף י"א הערה רמ"א. בציון שנת הרה"א שאל חכם אחד כי יודיעוהו מה היא המסכתא שמוחות שזכרה הרמב"ן וכו' ולא מצא מענה. והראשון שעמד עליה ע"י הספרים הנ"ל והעמיק מחקר בה היא הרה"ח דר. נ. ברילל בספרו „יאהרביטער פיר ידישע געשיכטע אונד

שמחת עולם

ל"טעראַטור" שנה ראשונה צד 12—10 וצד 26—22 אשר ספרו הגיע לדינו אחרי כבר סדרנו את דברינו וגם דעתו נוטה לקרמות המסכתא הלזו. בקיצור מופלג בהאשכול אות אבל ממני הצעיר אך המדפסים קלקלו הענין מבלי דעה ועשו מב' הענינים ענין אחד כאשר יזכר כל קורא כי שלחו יד במלאכתו:

כ. ודנה, ע"ד ענינו עם האבל רבתי אינו אך בדבר סמיכותם כנ"ל בסימן ה' כי במקום אשר המסכתא שמחות זוטרתו מסיימת בו התחיל האבל רבתי והם שני ספרים שונים בשני ענינים שונים וגם שמוותיהן שונות והשם היאור לזו לא יכון לזו. אמנה אפשר כי מחבר אחד הוא לשתיהן. אך האבל רבתי שהוא מסכתא שמחות שבנוסחת הדפוס במכתות הקטנות אף שענינו שונה ג"כ ואין לו מקום ראוי להשתמש בזה עכ"ז מצאנוהו שהשתמש בפרק ח' בשמחות זוטרתו פרק ב'. גם כאשר התחיל בהגוסס והדלג על החולי וענינו נראה שכבר מצאה כרייתא בענין הזה עוד לפניו:

כא. בתלמוד בבלי ובתלמוד ירושלמי לא נמצאו דיני המסכתא שמחות מקובצים במקום אחד כן אגרותיה וכן הוא עם דיני האבל רבתי כי שמו ארז סדרי המשנה והכרייתא לפניהם אשר לא הכניסו את הענינים האלה בספריהם במקום אחד כי נחשבו לענינים בעד הפרט ולא בעד הכלל ואין להכניסם בעניני הששה סדרים זרעים, מועד, נשים, נזיקין, קדשים וטהרות כמוכן וכאשר ממשנה א' דפרק א' דפיאה וחוספתא שם פרק א' ובבלי נדרים ל"ט ע"כ בשם הניא מוכח כי ביקור חולים והלוית המות הם מהרברים שהקין קיימת לעולם הבא ופירותיהם נאכל בעוה"ז וע"כ שהי' להם דינים מיוחדים בזה במשניות חצוניות שהם מקור הלכות ואגרות בספרי התלמודים בענינים כאלה ומצאנו כי כבר שמשו במסכת שמחות זוטרתו הלזו כנ"ל בסימן י"ד ועיין בהערותינו למסכתא זו:

כב. כאשר יאות השם מסכת לכל מסכתות הש"ס כן יאות שם מסכת למסכת שמחות הלזו. והנה כבר נסו הקודמים לפנינו לפרש החיבה הזאת ועיין בהקדמת בעל החוספות יום טוב בסדר זרעים שמפרשו מלשון מסכתא ינהובספר חסידים סימן התקכ"ט לכך נקראת מסכת לשון אריגה כמו עם המסכתא, אמנם גם פסקורה המכילתא מכוננת מסכתא והוא מלשון הכתוב **מִסְכַּת שׁוֹפְטִים ט"ז י"ג ו"ד**, דאם גע-וועבע נרדף עם הארג שם פסוק י"ד כי נארגו בו לאריגה אחת ואולי הוראתו כמו **מִסְכַּת ובלשון חכ"ל נִסְכָּא איין שטיק, גוססבילד על משקל מִתְפַּכְתָּ. מתפַּכְתָּ ומפני זה נקראו החלקים ממנה פרק, פרקים גליעד גליעדער. ועיין בלקט הקמה משניות דף א' ע"ג שמפרשו מלשון **מִסְכַּת** שהמשנה כמו מסך לפתח חורה שבע"פ ע"ש ועיין במעשרה רוקח על משניות דף ג' ע"ב בשם הרמ"ז בקול הרמ"ז בשם מוסף העריך שהוא מלשון שמועה כמו הסכת ושמע והרמ"ז בעצמו כתב שהוא מלשון נסיכה ושררה וסימנך מתניתא מלכתא ע"ש. בלשון רבים יכונה מסכתות או מסכתיות גם מסכתיות כמו מן פרוכת הרבים פרכיות בפרקי רבי אליעזר פרק מ"א עיין הורת האדם דף ל"ב ע"ב פ"ו ע"ב, מלחמות מועד קטן, רא"ש ברכות י"ח ע"א, שיטה מקובצת ב"מ ע"א ע"ב, לקויות דפוס שאלוניקי ט' ע"א, רא"ש ב"ב ל"ד ע"ב שכינו הרבים מסכתיות ובספרי המדרשים הנ"ל במתניתא מלכתא סימן א' ובש"ס הרבות מסכתות ומסכתיות). וע"ד שמדו שמחות כבר בארנו הטעם למעלה בסימן ה' והיא מסיג החוספתא והכרייתא או המשניות החצוניות, עיין מתניתא מלכתא סימן י'.**

כג. השינויים במסכתא זו ובפי מעתיקה מעטים המה ועם כל זה ישנו הענין כאשר נמצא בהערותינו א"ה. אמנם בתורת האדם ובר"ץ גיאות ובהספרים אשר העתיקו מהם נדלגו הענינים ע"ד תרומה ומעשר בפרק א' משנה א' וע"ד אם היה

אח להחולה ואין לו כנים שם משנה ב' אמנם אין זה כלל מטעם שינוי נוסחא אך כאשר לא נהגו כהוצה לארץ או שלא פסקו כמותה כאשר בררנו בהערותינו ב"ה ע"ש וכו' ובין מה שלא מצאנו בש"ס זכר לדברי ר' מנחם בר' יוסי סוף פרק ג' דמצדיקי הרבים הם התנוונים המעשרים פירותיהם כראוי כאשר לא שייך בחו"ל ומפ"ז נדלגה חלק המשנה הוה בכבלי כבא בהרא ח' ע"ב: ועכ"ז נראה כי לבעל התולדה אדם וחיה ה"י לו נוסחא אחרת ממנה וכן לבעל מעבר יבם עיין בההשמטה להערה ל"ט לפרק א'.

כד. המסכתא שמוחות וזמרתו הלזו נעלמה מעיני קדמונינו ז"ל ולא העתיקו ארז דבריה לא בעל השאלות ולא בעלי ההלכות גדולות, הלכות קצובות

דרב יהודאי גאון, הלכות פסוקה אף כי כבר כתבו ונשאו בהענין הזה ורבים מהאחרונים לא ידעוה כלל אך ע"י התורה האדם מהרמב"ן בהצדה לדרך והטור. ור' יוסף קארו בספריו כסף משנה וביה יוסף אף כי זכרה בשם לא ראה את גוף המסכתא. אך אגודתיה לא נודעו כלל ולא נזכרו בשמה לא בספרי הראשונים ולא בספרי האחרונים והמאמרים כאלה שאבו ממקור אחר אשר מקורו המסכתא שמוחות וזמרתו הלזו, ועיין למעלה סי' י"ב:

כה. כל זה ראיתי להקדים כראש דברי זה על מסכתא שמוחות וזמרתו ואמלא בזה לקבוע הזמנים שבו היו המחברים שזכרה אשר הזכרנום בסימן ד' ו"ח: ר' יצחק אבן גיאות מה בשנת 1089, ר' יצחק אלפסי 1059. הרמב"ם 1204—1134.

רבינו בחיי 1291. ר' משה בר נחמן רמב"ן 1267. הרא"ש 1327—1306. ר' יעקב בנו בעל הטורים במאה ה"ד: ר' ירוחם בתולדות אדם וחיה 1334: בעל החינוך 1293? שבלו הלקט במאה ה"ג: תניא רבתי ל"ז: ? ר' יוסף קארו 1575—1488:

מעבר יבם. 1620 ועתה אנסה עוד דברים אחרים על הוספות עליה ב"ה. הכת"י דע ראססי הנ"ל שמתי לי ליסוד ובשולי הספר רשמתי לי ע"פ הספרים אשר העתיקו ארז דבריה וינעתי לעמוד על עיקר הנוסחא הנכונה והעיוותי ב"ה במקום הצריך ביאור או מוקשה ומגומגם גם רשמתי איה מקום המאמרים בשארי ספרי חכו"ל ש"ס בבלי וירושלמי ספרא וספרי ובספרי המדרשים הנ"ל ובספרי הפוסקים להלכה למעשה. ועוד תמצא נלוה לזה פירוש המלות הזרות והקשות ע"פ חוקי לשון בני שם, רומית, ויונית. בפנים רשמתי, מקום המקראות שבתנ"ך אשר נזכרו בו למען ירוין כל קורא בו. וכתיני שם המסכתא הלזו נוסכת שמוחות וזמרתו ע"פ השבלי הלקט והתניא רבתי אף כי עיקר שמה הוא

נוסכת שמוחות סתם אחרי כי כבר נאחו דחשם הזרז למסכת אבל רבתי ואף כי אין השם הזה הולמתו כלל כנ"ל. וארשום לך בזה הפסוקים מהתנ"ך שהובאו במסכתא זו כסדר ספרי התנ"ך: בראשית ה' א' פרק ד' משנה ה': שמוות ל"ג כ"ג פרק ד' משנה ה': דברים ט' ד' פרק ד' משנה ד': שופטים ה' ל"א פרק ג' משנה ח': ישעיה ל"ג י"ח פרק ג' משנה ו': מ"ח כ"ב פרק ב' משנה ב': נ' י"א פרק ב' משנה

ב': נ"ז ב' פרק ב' משנה ב': נ"ח ח' פרק ב' משנה ג' ופרק ד' משנה ה': ס"ד ג' פרק ג' משנה ז': ס"ה י"ג פרק ב' משנה א': ירמיה ב' כ"ח-פרק ד' משנה ג': ט"ו א' פרק ג' משנה ב': יחזקאל ב' י' פרק ד' משנה ה': הושע ד' ו' פרק ד' משנה ג': י"ד ז' פרק ג' משנה ה': נחום ב' ח' פרק ג' משנה ח': חגי ב' ח' פרק ב' משנה

ג': מלאכי ג' י"ח פרק ב' משנה א': תהלים ד' ח' פרק ג' משנה ז': ז' כ"ו פרק ד' משנה ה': ט"ז י"א פרק ג' משנה ח': כ"ב ל' ול"א פרק ד' משנה ב': כ"ד א' פרק ב' משנה ג': ל"א כ' פרק ג' משנה ז': מ"ט י"א פרק ג' משנה ה': מ"ט י"ז פרק ג' משנה ג': מ"ט י"ח פרק ג' משנה ד': ס"ט א' פרק ג' משנה ח': ס"ט כ"ט פרק ד' משנה ה': צ"ב ד' פרק ג' משנה ה': צ"ט ו' פרק ג' משנה ב': ק"ז ב' ד',

פרק ב' משנה ג': ל"א כ' פרק ג' משנה ז': מ"ט י"א פרק ג' משנה ה': מ"ט י"ז פרק ג' משנה ג': מ"ט י"ח פרק ג' משנה ד': ס"ט א' פרק ג' משנה ח': ס"ט כ"ט פרק ד' משנה ה': צ"ב ד' פרק ג' משנה ה': צ"ט ו' פרק ג' משנה ב': ק"ז ב' ד',

פרק ב' משנה ג': ל"א כ' פרק ג' משנה ז': מ"ט י"א פרק ג' משנה ה': מ"ט י"ז פרק ג' משנה ג': מ"ט י"ח פרק ג' משנה ד': ס"ט א' פרק ג' משנה ח': ס"ט כ"ט פרק ד' משנה ה': צ"ב ד' פרק ג' משנה ה': צ"ט ו' פרק ג' משנה ב': ק"ז ב' ד',

פרק ב' משנה ג': ל"א כ' פרק ג' משנה ז': מ"ט י"א פרק ג' משנה ה': מ"ט י"ז פרק ג' משנה ג': מ"ט י"ח פרק ג' משנה ד': ס"ט א' פרק ג' משנה ח': ס"ט כ"ט פרק ד' משנה ה': צ"ב ד' פרק ג' משנה ה': צ"ט ו' פרק ג' משנה ב': ק"ז ב' ד',

פרק ב' משנה ג': ל"א כ' פרק ג' משנה ז': מ"ט י"א פרק ג' משנה ה': מ"ט י"ז פרק ג' משנה ג': מ"ט י"ח פרק ג' משנה ד': ס"ט א' פרק ג' משנה ח': ס"ט כ"ט פרק ד' משנה ה': צ"ב ד' פרק ג' משנה ה': צ"ט ו' פרק ג' משנה ב': ק"ז ב' ד',

פרק ב' משנה ג': ל"א כ' פרק ג' משנה ז': מ"ט י"א פרק ג' משנה ה': מ"ט י"ז פרק ג' משנה ג': מ"ט י"ח פרק ג' משנה ד': ס"ט א' פרק ג' משנה ח': ס"ט כ"ט פרק ד' משנה ה': צ"ב ד' פרק ג' משנה ה': צ"ט ו' פרק ג' משנה ב': ק"ז ב' ד',

פרק ב' משנה ג': ל"א כ' פרק ג' משנה ז': מ"ט י"א פרק ג' משנה ה': מ"ט י"ז פרק ג' משנה ג': מ"ט י"ח פרק ג' משנה ד': ס"ט א' פרק ג' משנה ח': ס"ט כ"ט פרק ד' משנה ה': צ"ב ד' פרק ג' משנה ה': צ"ט ו' פרק ג' משנה ב': ק"ז ב' ד',

פרק ב' משנה ג': ל"א כ' פרק ג' משנה ז': מ"ט י"א פרק ג' משנה ה': מ"ט י"ז פרק ג' משנה ג': מ"ט י"ח פרק ג' משנה ד': ס"ט א' פרק ג' משנה ח': ס"ט כ"ט פרק ד' משנה ה': צ"ב ד' פרק ג' משנה ה': צ"ט ו' פרק ג' משנה ב': ק"ז ב' ד',

פרק ב' משנה ג': ל"א כ' פרק ג' משנה ז': מ"ט י"א פרק ג' משנה ה': מ"ט י"ז פרק ג' משנה ג': מ"ט י"ח פרק ג' משנה ד': ס"ט א' פרק ג' משנה ח': ס"ט כ"ט פרק ד' משנה ה': צ"ב ד' פרק ג' משנה ה': צ"ט ו' פרק ג' משנה ב': ק"ז ב' ד',

י"ז וכ"ג פרק א' משנה ד' : כושלי י' ה' פרק ב' משנה ג' : י"א י' פרק ג' משנה א' : ט"ז י"א פרק ג' משנה ו' : כ' ד' פרק ב' משנה ג' : כ"ד ל' ול"א פרק ד' משנה ד' : איוב א' כ"א פרק ג' משנה א' : ג' י"ז פרק ג' משנה א' : ל"ג כ"ג וכ"ד פרק א' משנה ו' : קהלת ה' י"א פרק ג' משנה ב' : ט' ח' פרק ב' משנה א' : י' ח' פרק ד' משנה ד' : דניאל ו' י' פרק א' משנה ו' ופרק ד' משנה ה' : י"ב ג' פרק ג' משנה ח' : והנה קראתי את קונטרסי זה והערותי וכו' בשם שמחת עולם על שם המסכתא הלזו מסכת שמחות וה' יקים בנו והסירותי מחללי מקרבך כי אני ה' רופאך, ובלע המורה לנצח, והפכתי אבלכם לששון ושמחתים ונחמתים מיוגונם, וישבו לציון ברנדה ושמחת עולם על ראשם. אמין :

כו. והנה ראיתי להוסיף בזה לקטים מהמסכתורא אבל שאינם המסכתא שמחורז וזרתית הנ"ל גם לא המסכתא שמחות או אבל רבתי שבמסכתות הקטנות שהיו לפני קדמונינו ו"ל וכבר קדמני בזה הרח"ח דר. ברילל נ"י בספרו הנ"ל ואשר העמיק לחקור בהם ע"ש מצד 1 עד צד 57 אשר אסף בחפניו הלוקטים הנ"ל ועטרם בהערות ישרות ולחשלוש הענין העתקתי את דבריו בקצרה עם איזה הוספות ממני כמה שהינה לי מקום להתגדר בו והנה חמצא בזה לקטים מהספרים האלה : א' אבל רבתי הנזכר בתלמוד בבלי מועד קטן כ"ד ע"א וכ"ו ע"ב וכתובות כ"ח ע"א : ב' מסכת אבל או אבל רבתי הנזכר בשו"ת הגאונים וברי"ן גיאית ובתורה האדם לרמב"ן ברמב"ן מכות ובהרא"ש ובטור ובמגדל ע"ה על הרמב"ם : ג' מזילתא אחריתי דאבל הנזכר בתורת האדם הנ"ל עם הגהות והערות ומראה מקום והקדמות בקורר. עליהם וספחתי להם גם חקירות ע"ד ה' מסכת אבל רבתי או מסכת שמחות שבמסכתורא הקטנות ונסחאותיה :

כז. הנה בתלמוד בבלי מועד קטן כ"ד ע"א וכ"ו ע"ב וכתובות כ"ח ע"א נזכר "תנא באבל רבתי" והנה ע"כ האבל רבתי אין פירושו ברבתי האבל אך ספר או"מסכתא או כריחא המכונה בשם הזה והוא לשון קצרה = משנה או נוסכת אבל רבתי עיין למעלה סימן א' וצדקו בזה דברי רב נטרונאי גאון והערוד באמרם כי ב' מסכתות או משניות היו להם א' קצרה אשר ממנה נעתיקו כל דיני הלכות אבלות כמס' מועד קטן פרק ג' וא' גדולה = רבתי ואשר העתיקו מן הגדולה אמרו תנא באבל רבתי והאבל רבתי לא היתה ידועה כל כך כי לא מצאנו את דבריה אך בפי רב פפא ורפרם בר פפא (בעל הלכות גדולות והתורת האדם גרסי בשניהם רפרם בר פפא וכת"י אחד בדקדוקי סופרים שם גרסי בשניהם רב פפא) זרב נחמן ואך ג' דברים נודעו ממנה ע"פ הנ"ל. והנה ע"כ אין כונתם למסכת שמחות שבידינו אחרי כי המאמרים שבמועד קטן לא נמצאו בהם כלל לא במסכת שמחות וזרתית שאינם מעניינה כלל ולא במסכת אבל רבתי שבמסכתות הקטנות. והנה מצאנו כי דרך רב פפא בש"ס לפסוק הלכה ע"פ מאמרים קדומים בלשון הילכך תענית ז' ע"א כ"ט ע"ב סוטה מ' ע"א חולין מ"ז ע"א ע"ז ע"ב וכ"ו ברכות י"א ע"ב (לפי גרסת הרא"ש והר"ף, ובנוסחותינו סתמא דתלמודא) גם הוא המשיב על השאלה למאי הילכתא? יומא פ"ה ע"א כבא בתרא ק"ז ע"א וכ"ו וכן חמצא הלשון א"ר פפא הילכתא וכ"ו תענית י' ע"א כבא בתרא קב"ה ע"ב מנחות מ"א ע"ב וכ"ו ולפ"ז דברי רב פפא על המשנה נדה פרק ה' משנה ג' תינוק בן יום אחד הרי הוא לאביו ולאמו ולכל קרוביו כחתן שלם וע"ז נאמר בגמרא נדה מ"ד ע"א למאי הילכתא אמר רב פפא לענין אבלות קרוב הדבר כי מצא רב פפא הענין הזה במסכת אבל רבתי אשר היתה ערוכה לפנינו כנ"ל שבה היה כתוב תינוק

בן יומו שמות הרי הוא לאביו ולאמו כחתן שלם ועיין מסכת שמחות פרק ג' הלכה א'. כן נראה שנמצא בהאבל רבתי דרב פפא גם המאמר הזה מעשה שמחה אשתו של ר' טרפון ואמר לאחות אשתו בתוך האבל התכנסי ותגדלי את בני אחותך ואף על פי כן לא בא עליה אלא לאחר שלשים יום דמסכת שמחות פרק ז' באשר מפרש במועד קטן כ"ג ע"א מאי לזמן מרובה (במעשרה דיוסף הכהן שם) שלשים יום שידע את זה מהאבל רבתי שהיתה גלויה לפניו. ורב פפא הוא שאמר במס' ברכות ו' ע"ב אגרא דבי טביא שתיקתא שנראה כי עסק הרבה בענין הוזהר דגמילות חסדים ועיין עם כל זה הברייתות במועד קטן כ"א ע"א וכ"ג ע"א והוא יושב ודומם וע"ז אמר כי בבית האבל מקבלין שכר על השתיקה שאסור בתלמוד תורה ואף בדברים בטלים, וא"כ גם זה יהיה מקורו מהאבל רבתי. כן העתיק מהאבל רבתי רב נחמן בכתובות כ"ח ע"א וכבר שמושה בהמאמר הזה מסכת שמחות פרק ב' הלכה י"ד וקרובה להברייתא בירושלמי גיטין פרק ח' הלכה ט'. ולפי המאמרים המעטים האלה נכיר את הרכה כי הכילה בה דיני האבל ודרך אגב הביאה ג"כ דינים משארי ענינים הקרובים בענינם כפריעת חוב כהכות שם ושכר שמושה במשנתו של רבי נדה שם וגיטין פ"ח משנה ט' וכבר שמושו בה רב פפא, רפרם בר פפא ורב נחמן בככל גם הירושלמי גיטין שם והמסכת שמחות שנראה כי דברים רבים שבה יסודם מהאבל רבתי, ובאשר המאמר דרב נחמן נמצא באמת במסכת שמחות כנ"ל לזאת האמין רש"י ז"ל כתובות שם שהוא האבל רבתי ועיין בהערותינו להמאמרים הנ"ל:

כת. בשם אבל רבתי גם אבל סתם מוכאים ונוכרים מאמרים רבים בתורת האדם להרמב"ן וברי"ף גיאות וברמב"ן מכות בספר שבעה עינים דף ז' ע"א, בהרא"ש מו"ק סימן קכ"ז ובטור יורה דעה סימן שמו"ט. אמנם נראה כי האבל רבתי זה נמצא בב' נוסחאות כי מה שמביא הרי"ף גיאות בשם האבל רבתי הביא הרמב"ן בשם מביילתא אחריתי דאבל וא"כ המביילתא אחריתי של הרמב"ן היא הנוסחא העיקרית של הרי"ף גיאות וגם האבל רבתי זה אינו האבל רבתי שבמסכתות קטנות ולא האבל רבתי שבש"ס. ואם נשפוט לפי המאמרים שנוהרו בידינו בהספרים הנ"ל הכיל בקרבו הדינים מחובת האחרים להמת, פי' האחרים שאינם קרובי ואבליו של המת שהוא חובת המקברים והמספידים ודיני נחום אבלים ולפנות עצמות ולא מיירי כלל מדיני האבילות מקרובי המת ולפי"ז יהיה פירושו ונקודו אָבֵל רבתי = אָבֵל כָּבֵד או גְּדוּר עֵינֵי אָבֵד והספר. לשונה קרובה ללשון המשנה. החנאיים שזכרו בהם ר' אלעזר בר' צדוק: חכמים: ר' יהודה: ר' יהושע: ויש אימרים: ר' נאיר: ר' עקיבא: ר' שמעון: ר' שמעון בן גמליאל: ר' שמעון בן ננס: ר' שמעון בן ר' עקיבא כולם תנאים קדמונים ומהאמוראים לא נזכר אף אחד. המסכתא שמחות שבידינו כבר שמושה בה וא"כ קדמה לפניה ולדעת הרה"ח הנ"ל צד 24 וצד 25 נוסדה מר' אלעזר בר' צדוק ע"ש והנה ע"כ נכתבה בארץ ישראל כי המנהג לומר צדוק הדין בשעת יציאת נשמה נהגו אך בארץ ישראל ולא בככל כעדות רב האי גאון בחשובתו הנעתיקה בתורת האדם דף ל"ג ע"א, לויכא מידם דמיחמר בככל וקרי ליה צדוק הדין. גם החבורות הקדושות לגמילות חסדים נמצאו בארץ ישראל מקדמת דנא עיין מועד קטן כ"ז ע"ב, חברותא איכא במתא ור' אלעזר בר' צדוק היה חבר לחבורה כזו עיין תוספתא מגילה פרק ג', מסכת שמחות פרק י"ב ועיין הוריות י"ג ע"ב ודרכי המשנה צד 98. ור' אלעזר בר' צדוק זה שהוא היה בימי רבן גמליאל השני, ה' בלוד, עיין תוספתא פסחים פרק ג' ועיין עוד הלאה סימן מ"א ובספר הנ"ל בארוכה ובהערותינו להלקוטים האלה אשר לקטם הרה"ח הנ"ל

ע"פ הספרים הנ"ל וספחתים ג"כ בזה, ויש להוסיף עוד הרי"ץ גיאור בשמונתו בשם אבל רבתי בספרי בית נכות ההלכות חלק ב' צד 27. בית יוסף בטור ז"ד סימן שמ"ד מכנה אותם בשם אבל רבתי במקום שהנ"ל מכנים אותה אבל סהם ואך לפעמים „אבל רבתי“. — בספר העיטור חלק ב' דף ל"ב ע"ב וגרסי' במס' שמוות נראה שמונתו ג"כ להאבל רבתי זה שנתחלפה לו במס' שמוות. אמנם מה שהביא השורש יש רוח דף כ"ו ע"ב בשם דהניא באבל רבתי שגיאור היא בידו עיין בהערותינו הערה קי"ח וקי"ט:

כט. גם מהאבל רבתי הנ"ל נמצאו לפני הרמב"ן ב' נוסחאות שונות ואח השנייה יכנה ב"מכילתא אחריתי דאבל" ב"אבל מכילתא אחריתי" וזו המכילתא אחריתי שלו היא הנוסחא העיקרית והסתמיה של הרי"ץ גיאור וכנראה שמשו הרמב"ן בה אך לפרקים ולכן המצא דברים רבים שהזכירם אך הרי"ץ גיאור ולא הרמב"ן כי לא היו בנוסחא הא' שלו וגם מוצאו כי הרמב"ן מעתיק דברי האבל רבתי בשם הרי"ץ גיאור כי לא מצא המאמר הזה בהנוסחא שלפניו וכן אפשר שמה שנחק מהרמב"ן ולא מהרי"ץ גיאור יסודו מהנוסחא הא' ובאמת שונות נוסחאותם הרבה כאשר ימצא המעיין הנאמן בהערותינו א"ה. רבי שם טוב אבן גאון בספרו מגדל עוז על הרמב"ם הלכות אבל פרק י"ד הלכה ט"ז מוכיר את אבל רבתי דמכילתא אחריתי למקור דברי הרמב"ם שם שגם הרמב"ן בתורת האדם דף ל"ח ע"ב מביא מראש „ובאבל מכילתא אחריתי תניא“ ואח"כ מביא „והתם אין נותנין שתי ארונות וכו'“ וא"כ כונתו שנמצא גם זה באבל מכילתא אחריתי שם וא"כ הרמב"ן והמגדל עוז שניהם נתכוונו לנוסחא אחת שהיא הנוסחא הסתמית של הרי"ץ גיאור כנ"ל אך נפלאה היא בעינינו שהרי"ץ גיאור לא העתיק את ההלכה הזאת. אמנם נראה כי נדחו המסכתות אבל רבתי הנ"ל מפני האבל רבתי שבידינו במסכתות קטנות ולא נודע עוד ממצאותן. — מה שהביא הרמב"ן בתורת האדם דף ט"ז ע"א נוסחא אחרת באבל רבתי כונתו אך לנוסחא מסכת שמוות שבידינו במסכתות קטנות:

ל. בתורת האדם להרמב"ן מוצאו הכנויים האלה למסכתות האבל והשמוות:

(א) מסכת שמוות והיא מסכת שמוות זוטרתי הנ"ל: (ב) באבל, באבל תניא (פעמים רבים) באבל רבתי דף ט"ז ע"ד, ט"ז ע"ג, י"ח ע"א, ס"ב ע"א וע"ב שלפעמים כונתו למס' אבל רבתי או מס' שמוות שבידינו ולפעמים להנוסחא הנ"ל בסימן כ"ח: (ד) נוסחא אחרת באבל רבתי דף ט"ז ע"א אך למסכת שמוות שבידינו: (ה) במכילתא אחריתי דאבל דף ל"ח ע"א וע"ג ס"ד ע"א ובאבל מכילתא אחריתי דף ל"ח ע"ב ושם והתם אך להנוסחא הנ"ל באות כ"ח: (ו) ברייתא דאבל דף נ"ד ע"א מתניתא דאבל נ"ד ע"א להש"ס במס' מועד קטן: וכבר הרחבנו לדבר על כל הנ"ל ועתה ננסה נא דברים אחרים על מסכתא שמוות או אבל רבתי שבידינו:

לא. כתבי יד מונה נמצאו ברשימת ר' דוד אפפנהיים octavo 157, folio № 502 המכונה בהם מסכת שמוות, עיין במאמרינו מתניתא מלכתא סימן ג', ובמסכתות קטנות כח"י האלכערשטאמם (עפשטיין) ומכונה אבל רבתי ובכח"י שאנבלום עיין שם סימן ט' ולא נודע לנו מיכא אך כי המה מנוסחת המסכתא שמוות שבידינו ונדפסה לראשונה בוויניציאה 1520—1520 ואח"כ בוויניציאה 1550 עם התלמוד בבבלי ועם שארי המסכתות הקטנות עיין שם סימן ט' ע"ש ואח"כ נלוו חמ"ד אל הש"ס ונדפסו עמו פעמים רבות. עם מסכת אבות ומסכתות קטנות לכדן ע"פ נוסחא הגר"א שקלאו

לב. אלה המה הפירושים שנעשו עליה: בכת"י: מר' אליהו הכהן מאיזמיר נזכר בשם בהקדמתו לספרו שבת מוסר בזכרון ספריו שכתבם, וביאור על פרקי רבי אליעזר ועל אותיות דר' עקיבה ועל מסכת כלר ומוסכת שמחות ותנא דבי אליהו וביאור על מסכת דרך ארץ רבה. כדפוס 1) בנין 'יהושע מר' יהושע פאלק מליסא דיהרנפורט תקמ"ח (1788): 2) נחלת יעקב מר' יעקב יאקב נוימבורג פירטה תקנ"ג (1793): 3) שמחת יהודה מר' יהודה נאגר פיסא תקע"ו (1816): — המראה מקום (מסורת הש"ס) לה יסדו הגאון ר' ישעי' ברלין (פיק) ז"ל ונוסף על הש"ס: — והגהות עליה נמצאו בספר רגל ישראל מר' גדלי' ליפשיץ דיהרנפורט תקל"ז (1776), ככר לארץ מר' חיים יוסף הוד אוולאי ליווארנו תקס"א (1801) דף קכ"ז, הגהות הגאון ר' אליהו מווילנא (הגר"א) במסכתות קטנות שקלאוו תקס"ד (1804) הנ"ל. ר' נחום ברילל בספרו יארהביכער שנה"ר ראשונה והגהות השונות הנוספות בש"ס ווילנא החדש תר"נו (1880):

לג. החוקרים אשר נסו דבר עליה הלא המה: דר. ל. צונץ בספרו דיע גאטטעס-דיענסטליכען פאָרטראָגע דער יודען ברלין 1832 צד 80. דר. נ. ברילל בספרו יארהביכער הנ"ל ואנכי הצעיר בספרי משנת רבי אליעזר חלק ב' פרק כ"ט ובאשכול אות אבל אשר המדפיסים שלחו ידם במאמרי וערכו ב' מאמרים יחד וע"פ כל הנ"ל ננסה דבר עליה בזה בקצרה:

לד. הראשון שזכרה בשם ושמשו כה הוא בעל הלכות גדולות ומכנהו תני באבל דף קמ"ב ע"ג. רב יהודאי גאון בספרו הלכות פסוקות הלכות אבל מעתיק ממנה בלשון תנו רבנן. רש"י כתובות כ"ח ע"א, אבל רבתי מסכת היא וקורין אותה מוסכת שמחות וזו היא משנה ראשונה שלה הגוסס הרי הוא כחי לכל דברין" מועד קטן כ"ו ע"א ד"ה וארלו קרעין במוסכת שמחות, תוספות פסחים מ' ע"ב ד"ה אבל, "אהא דתניא במוסכת שמחות" ונחשבה להם כספרים חצונים שסומכים עליהם ומניחין גמרא שלנו ומביאין ואנו סומכין על מס' סופרים ע"ש. ילקוט שמעוני תורה רמז רס"א, רע"א, תנ"ח תרע"ח בשם מוסכת שמחות, תוספות קידושין ע"ו ע"ב ד"ה לא תוספות עירובין ד' ע"א ד"ה ולא כדתנן בגמ' שמחות תוספות כתובות י"ז ע"א ד"ה מבטלין. בעל האגודה מעתיק בהלכותיו בשם מוסכת שמחות כמה הלכות ממנה. רבינו האי גאון ורב שרירא גאון כנהו בנושנתינו עיין תורת האדם להרמב"ן דף נ"ו ע"א וכו' ומלבד הנ"ל נזכרה פעמים רבים בר"ן גיאנות ובר"ן ובמרדכי ובאשכול בתורת האדם להרמב"ן ברא"ש ובטור וכו' וכו' וכל מה שהביאו ממנה נמצא בה כלשונם:

לה. אמנם אם נשוה נוסחת הרפוס שבידינו עם נוסחת הקדמונים נראה כי נמצאה בידם בנוסחאות שונות וגרסתם יזחר שלמה ונדלגו בנוסחתינו כמה משניות וכבר עמדו עליהם המפרשים והיארהביכער הנ"ל וכיד הרמב"ן היחה בב' נוסחאות עיין תורת האדם דף ט"ז ע"א נוסחא אחרונה באבל רבתי. ואלה המה השמות אשר תכונה בהספרים הנ"ל אבל סתם (לאפוקי אבל רבתי הנוכר בש"ס) בהלכות גדולות. הרמב"ן שכבר גם מוסכת אבל אחרת נמצאה לפנינו יכנה אותה לפעמים גם אבל רבתי. הר"ן יכנה אותה אבל רבתי הרא"ש אבל רבתי וגם מוסכת שמחות. רש"י ותוספות וילקוט שמעוני והאגודה אך מוסכת שמחות כאשר לא ידעו מהאבל רבתי כלל ולא ממוסכת שמחות וזו רבתי כנו המוסכתא הלזו בשם שמחות. בספר השאלות ובהערוך לא נמצא זכרה כלל ובהערוך באות אבל אין כונתו כלל למסכתא זו כנ"ל בסימן א' ולא הביא בערכו מאומה ממנה הרי שלא נפרצה בימיו בארצו ולא נודעה אליו כלל:

לו. המסכתא שמחות או אבל רבתי הלזו מכלה י"ד פרקים וכבר הביא המדרכי מספר פרקיה. כמו"ק סימן אלף השל"ח פרק ט' דנוסכת שמחות: שם סימן אלף תשמ"ז שנינו פרק שנים עשר דנוסכת שמחות שמתאימות עם מספר הפרקים שבנוסחתינו. והנה נחלקה למשניות המכונות "הלכה" אך עד פרק ו' ולא יותר בספרים שבידינו והכלכל לא לבר דיני המת והחיובים אליו אך גם דיני האבילות להאבלים ולפ"ז יש לקרות הכינוי אָבֵל על שם המתאבלים ואולי לזאת תכונה שמחות ע"ש הכתוב ונחמתים ושמחתים מיוגנם (ירמיה ל"א ל"ג) ועיין עכ"ז למעלה בסיומו' ולפ"ז משלמת ענין שארי המסכתות כי השמחות זוטרותי חסוב על החולה עד שימות. האבל רבתי שבש"ס ומכללה גם אבל זוטרתית, עיין לעיל סימן א/ מהאָבֵל והמסכת אבל של הקדמונים מהחיובים שלאחרים להמת קבורה והספד ופיניו בית הקברות ולקוט עצמות. אמנם האבל רבתי או מסכת שמחות מכיל בקרבו כל דיני האבל הנ"ל גם דיני האבלות להאבלים וא"כ הוא המאוחר בהם כי כל המשלים הוא המאוחר.

לז. אמנם מצאנו כי כבר שמשו בה המדרשים האלה: (א) בראשית רבה פ' ס"ב בפרק ג' ופ' ק' בפרק ו': (ג) במדבר רבה פ' ט"ז בפרק ו': (ד) איכה רבתי ג' בפרק י"ב: (ה) קהלת רבה פ' ט' בפרק ז': (ה) תנחומא פ' מקץ ופ' שלח בפרק ו': (ז) שמואל רבתי כ"ג בפרק ג': (ז) מדרש תהלים מומור כ"ז בפרק ח': (ח) מסכת מוזהב בפרק ז': (ט) מסכת ציצית בפרק י"ב: (י) נוסכת תפילין בפרק י': (יא) נוסכת דרך ארץ זוטא פרק ח' בפרק ד'. אך בארבעה המסכתות האלה אין להכריע ולהכריח את שמושם בה ודי בכל הנ"ל להוכיח את קדמותה:

לח. ואלה חמה נושאי המאמרים שבה: אבא שאול: אבא שאול בן בטנית: אונקלוס: ר' אליעזר: ר' אליעזר בר' צדוק: ר' אלעזר בן עזריה: ברת הלל: ברת שמאי: ר' בנימין משום ר' עקיבא (פרק י'): רבן גמליאל: רבן גמליאל הזקן: חכמים: ר' חנינא בן אנטיגנוס: ר' חנינא בן גמליאל: ר' חנינא בן תרדיון: ר' טרפון: ר' יהודה: ר' יהודה בן אלעאי: ר' יהודה בן תימא: ר' יהושע בן חנניה: ר' יוחנן בן נורי: ר' יוסי: ר' יוסי הגלילי: ר' יוסי בן חלפתא: ר' יצחק: ר' ישמעאל: ר' ישמעאל בן אלישע: ר' מאיר: ר' נתן: ר' עקיבא: רבי (בפרק י"ב לפי גרסת תורת האדם להרמב"ן): שמואל הקטן: ר' שמעון: ר' שמעון בן אלעזר: ר' שמעון בן גמליאל: ר' שמעון בן אחי עזריה: ר' שמעון בן יו חאי: ר' שמעון בן ננס: ר' שמעון בן עזריה: ר' שמעון בן ר' עקיבא: ר' שמעון שזורי: כולם הם התנאים המוכאים וזוכרים גם כמשניות והאחרון שבהם הוא רבי מסדר המשניות: ואלה שמות האנשים והמקומות מלבד הנ"ל הנזכרים בה ואשר חסוב עליהם: אבוי של ר' צדוק בגיזוק של נזדי: איש אחד באושא: אלעזר ובחנניא ובחזקיה (או בן חנניה בן חזקיה) בן גרון: אנטוכיא: אנשי גליל: אנשי דרום: אשתו של רבן גמליאל: אשתו ובנו של ר' חנינא בן תרדיון: אשתו של ר' טרפון ואחות אשתו: בנו של אבא שאול בן קטנים (פרק י"ב צ"ל בטנית): בנו של גורגוס (או גורגוס) בלוד: בנו של ר' חנינא בן תרדיון: בנו של ר' יהודה: בנו של ר' יוסי הגלילי: בנו של ר' עקיבא: חבורות שבירושלים: חסידים הראשונים: שבי עבדו של רבן גמליאל: טרגיאנוס: יהודה וחלל בני רבן גמליאל: ר' יהודה בן בבא: יוסי הבבלי: רבי יוסי בעידן: יוסף הכהן: יוסף פסקס ונחוני בניו: נחל קדרון:

עבדים ושפחות של רבן גמליאל: פפוס ולוליאנוס אחיו בלודקא: קבר חולדה שהיה בירושלים: קיסרי: שמעון בן יהוצדק בלוד ואחיו יוחנן מן הגליל: שפחת ותלמידיו של ר' אליעזר בפרק א': וכל אלה הם מימי התנאים והמקומות שבה הן בארץ ישראל:

לט. לשונה היא לה"ק וקרובה ללשון הברייתות אמנם ענינה, שמכילה דברים רבים שאינם בש"ס בבלי וירושלמי מוכיח עליה יראה מלות זרות, רבות וקשות מענין הבגדים וכלי השמיש ומנהגי אבילות ומלאכות שונות שכן הוא באמת ונעיר בזה אך על איזה מהם לדוגמא בעלמא גלוסקאות מין פרי בפרק ח': פוקדין על המתים. שם: בריתו וקולמוסו. שם. ועיין מסכת כלה והברייתא פרק א' ושבת ס"ג ע"א אצעדה זו בירית: פרק ט' הברכים ואת הכדסים ואת הפלמוט ועיין ברילל טרפ"ב טען דער יודען צד 37 ועד 47: פרק י"א נטלתא דכרמי האודייני: פרק י"ב הדרנא: שם בגלוסקמא בראדין. ופרס אפיקורסין. מאפלוני. בכבודו: פרק י"ג בכרך או באסטן וכו' וכו': הרשותיה כמו בתוספתות קדומות ונמצאו בה משלים רבים וכל זה יוכיח כי קדם זמנה מאד ומלות מיוחדות וקדומות על לשונה:

מ. אמנה מצאנוה כי כבוי שמישה במשניות של רבי ובתוספתא ובמכילתא מסכת נזיקין פ' י"ח, ספרא קדושים ו' ו' ושאר ברייתות קדומות הנזכרות בש"ס בבלי וירושלמי ועיין המראה מקום בהיארחיביבער הנ"ל צד 87—80, וכן כבר שמשרה באבל רבתי הנזכר בש"ס ובאבל רבתי של הקדמונים ובמסכת שמחות וזרתיה עיין לעיל סימן י"ב, כ"ז וכ"ח. גם באבות דר' נתן פרק כ"ה ובפרקי רבי אליעזר פרק ל"ח (בפרק ב') ופרק ו' (בפרק י"ב) ודברים רבים בה מתאימים עם התלמוד ירושלמי ותלמוד בבלי. פרק ב' הלכה ט' עיין ירושלמי סנהדרין פרק ו' הלכה ג' ובבלי סנהדרין מ"ב ע"א בשם רב חסדא אך כנראה רב חסדא מודיע לנו מנהג ישן נושן שכבר נזכר במארקוס ט"ז כ"ג ועיין מאטיאש כ"ז ל"ד (ועיין ביארחיביבער שם): פרק ד' הלכה י"ט ירושלמי פסחים פרק ח' הלכה ח' בשם ר' אבהו: פרק ז' ירושלמי סוכה פרק א' הלכה ב' ובבלי כתובות ק"ג ע"ב: פרק ח' ירושלמי סנהדרין פרק א' הלכה ב' ובבלי סנהדרין י"א ע"א ושבת קנ"א ע"א: פרק ט' ירושלמי מועד קטן פרק ג' הלכה ז' בשם ר' חנינא. וכל זה מוכיח צעירותה וכי מאוחר זמנה מוזמן הספרים הנ"ל:

מא. ואם נרדופה לדעת את מקומה שבו נכתבה נראה כי גם היא נכתבה בארץ ישראל מכלי כל ספק: *) כי נשתמשה מספרי בני ארץ ישראל, עיין סימן ל"ז: *) המקומות הנזכרות בה הם בארץ ישראל וביחוד נזכר בה שם העיר לוד ואשר קרה בה עיין פרק ב' הלכה ד', פרק ד' הלכה י"א, פרק ט', מעשה כשמת רבי אליעזר ורבי אליעזר היה בלוד והובא מקיסרי ללוד במותו כאבות דר' נתן פרק כ"ה: פרק ז' ממיחת אשת ר' טרפון, ור' טרפון היה בלוד: פרק ד' הלכה ד', תחלת זכות רבי עקיבא לפני חכמים וכידוע הו' ר' עקיבא תלמיד ר' אליעזר בן הורקנוס ור' יהושע שהיו בלוד: את ר' ישמעאל בן אלישע שהיה סמוך לדרומה כהרופה כמשנה שבירושלמי כתובות פרק ה' הלכה ט' שהיה מקדים בית האבל לכולן, תוספתא מגילה פרק ג', חכנה המסכת שמחות הללו בשם, חסידים הראשונים ועיין עוד מס' שמחות פרק ח' ובבלי גיטין ל"ז ע"א וירושלמי נדרים פרק ג' הלכה ב' ושבועות פרק ג' הלכה ח' ועיין ירושלמי סנהדרין פרק א' הלכה א' שאך בדרום וביחוד בלוד נכנסו לעבר את השנה, ועיין מס' שמחות פרק ט', ואם היתה חבורה של מצוה כגון קידוש ראש חודש ועיין ירושלמי מועד קטן פרק ג' הלכה ח' ופרק ב' הלכה ג' וסנהדרין פרק ח' הלכה ב': *) כמו במשנה פסחים

פרק ד' משנה ה', כתובות פרק ד' משנה י"ב בן נזכר גם בה חלוק מנהגים שביהודה ושבירושלים בפרק ג' הלכה ו' ועיין בבבלי שבת קנ"ג ע"א ירושלמי ברכות פרק ג' הלכה א' ונזיר פרק ז' הלכה א' וברכות פרק ג' הלכה ב': פרק י' עיין בבבלי מועד קטן כ"ג ע"א ותוספתא פסחים פרק ח' וירושלמי ברכות פרק ג' הלכה ז' ומועד קטן פרק ג' הלכה ה' ע"ש. והוא דפרק ב' הלכה י"ד שמתנגד למנהג בני יהודה (ירושלמי גיטין פרק ח' הלכה ט', והארוסה שביהודה כנשואה היא) יסודה מהאבל רבתי דרב נחמן ורב פנא, עיין לעיל סימן כ"ז: (ד' בפרק י"ב, "כך היו חבורות עושין בירושלים וכו'") מובא בתוספתא מגילה פרק ג' בשם ר' אליעזר בר' צדוק ועיין המעשה מאלעזר בן חנניה בן חזקיה בן גרון בפרק ו': (ה) גם לשונו מתאים עם ספרי הירושלמיים: (ו) לפי עדות הגאונים בשו"ת שערי צדק דף כ' ע"ב, חלוקי דינים בין בני ארץ ישראל ובין בני בבל בים שר' שלמה בבא קמא היה מנהג ארץ ישראל שאפילו בן יומי הרי הוא כחזן שלם וכן הוא בפרק ג' הלכה א'. בני ארץ ישראל אינן נפטרין עד שיהי' לו ג' הימים לפני הרגל וכן הוא בפרק ז' בשם אבא שאול ומוסיימא, "והלכה כדבריו". בני ארץ ישראל אין מכנסין ארז האבל לבית הכנסת אך בשבת בלבד עיין פרק י' ועיין פרקי דרבי אליעזר פרק י"ז מסכת סופרים פרק י"ט ומדות פרק ב' משנה ב'. ומכל זה מוכח עד למדי שנכתבה בארץ ישראל הוקא:

מב. אמנם מאד יקשה לנו להגביל את זמנו ולדעת את מחברו על נכון. והנה בסימן מ"א ראינו עקבותיו בלמוד ועיין עוד ביאהרביכער צד 43—42 הערה 94—91, ועיין בנחלת יעקב לפרק י"א. ונראה כי שם נוסדה המסכתא הלזו והובא לבית מדרשו של ר' יהודה בר אלעאי ששמש לר' טרפון בלוד, ובאושא נוספו עליה ושנונה וכן רבו בה דברי ר' יהודה ונזכרו מעשיו בפרק י' ו"א ומעשיות שהיו בימיו ובשמו שם ובפרק ט' במקום שלא נזכר שום מעשה מאחרים מחבריו. גם לשון ר' יהודה ניכר בהם וביחוד הלשון במנה דברים אמורים עיין דרכי המשנה צד 156. בבית המדרש של ר' יהודה הנ"ל הי' גם רבי כתוספתא מגילה פרק ב' וגם דבריו באו במסכת שמחות בפרק י"ב לפי גרסת התורה האדם, אמנם נוסחתינו נראה עקרת: אולם אח"כ נוספו עליה הרכה גם מהבבלי ומהירושלמי, עיין לעיל סימן מ' וביחוד כאשר הובארו לבבלי בימי הגאונים והמושה הנוסחאות שהובאו ממנה בספרי הקדמונים עם נוסחתינו כיכר וידע איך נשתנו נוסחאותיה ועיין במפרשיה הנ"ל בסימן ל"ב ויאהרביכער צד 56—48 ועיין הלאה סימן מ"ח וכנראה נוסדה גם כן ללמוד בה בבית האבל אשר על זה יזכחו המעשיות הרבות להלכה שבה וגם האגדות שנקבצו בה ועיין מרדכי מועד קטן סימן קס"ח:

מג. והנה הועליות המסכתא שמחות הלזו רבות מאד הן בדבר הלכה למעשה והן באגדה והן בקורות התנאים ודברי ימי עולם ובחקירות דברים עתיקים וע"ד לשונות בני קדם כי ענינו יכלולו בהם כל הידיעות הנ"ל אשר כמקור נאמן נפתח היא לכל דורשיהם אחרי-כי יסודה ועקרה בזמן קדום כנ"ל ואין מדרכיני בזה לנסות דבר בענינים כאלה כי לא לבאר דבריה יצאנו ונניח לאחרים מקום להתגדר בזה ונעיר אך על היאהרביכער הנ"ל צד 51 ע"ש:

מד. אמנם יסוד מוסד ומקור נאמן היא לבעלי ההלכה בענין האָבֶל והאָבֶל וכבר הביאו דבריה להלכה בעל ההלכות גדולות 750, רב יהודאי גאון בתלכות פסוקות הלכות אבל, רב האי גאון ורב שרירא גאון, הרי"ץ גיאנות, תוספות פסחים מ' ע"ב ד"ה אבל, הרי"ף, והמרדכי, האשכול, שבלי הלקט, תניא רבתי, תורת האדם לרמב"ן,

האגודה הרא"ש והטור והשוכן ערוך והכסף משנה וש"ת הריב"ש סימן חכ"א ואחריהם נמשכו כל נושאי כליהם והפוסקים האחרונים עד היום הזה:

מג. והנה על פי כל הדברים הנ"ל נתחברו ונכתבו כחמשה מסכתות שונות בדיני האָבֶל והאָבֶל מלבד המסכת שמחות זוטרת: (א) אבל זוטא שממנו

יסוד הברייתות בהלכות אבל בש"ס: (ב) אבל רבתי שזכרוהו רב פפא ורפרם בר פפא ורב נחמן עיין עליהם למעלה סימן א' וסימן כ"ז וכבר נאבדו בימים קדמונים: (ג) אבל הנזכר ברי"ק גיאורז וברמב"ן וכו' ולא נמצא עוד בדינו עיין לעיל סימן כ"ח וכ"ט:

(ד) מסכת שמחות או אבל רבתי שבידינו במסכתות קטנות. אמנם לאב"ל ג' נמצא להרמב"ן ולמגדל עוז (ה) נכילתא אחריתי דאב"ל עיין למעלה סימן כ"ט ול' ולמסכת שמחות ה' לו נוסחא אחרתא עיין סימן ל', אמנם רבו הנוסחאות והגירסאות השונות בה כאשר כבר העירו ע"ז מפרשיה הנ"ל, וכאשר כל אלה נוסדו להשלים ענין השמחות

זוטרתיו ובמה שסיימה התחילו הן וע"כ כבר שמשו ברה וכבר היתה לנגד עיניהן, עיין לעיל סימן ל"ז. והנה מצאנו דרכן של המשניות החזונית לנתח הענינים הדומים זה לזה ולשנותם בפני עצמם כמו מסכת גרים ועבדים, מסכת ספר תורה ותפילין ומוזות וכו' כן נהגו בזה ויהי להם לשלשה ספרים: (א) מיום שיפול האדם למשכב עד המיתה והוא המסכת שמחות זוטרת: (ב) מהמיתה והלאה בחובת האחרים להמיר וקרוביו אָבֶל:

(ג) בענין אבלות הקרובים של המת, אָבֶל והענין הב' והג' נתאחדו יחד במסכת שמחות שבידינו במסכתות הקטנות:

מז. אמנם נראה כי לבני מזרח או בכל היתה מסכת אחרת בדיני האבילות שחולקת על המסכתות הנ"ל אך ממנה לא נותר בידינו שריד מאומה אך כי שונים

היו בני מזרח מבני ארץ ישראל בדיני האבילות כנזכר בתשובת שערי צדק דף כ' ע"ב ובים של שלמה לבבא קמא בחילוקי דינים בין בני ארץ ישראל ובני ככל ועיין רא"ש מועד קטן סימן קל"ד ובטור יורה דעה סימן ח"א, ובחילוף נהוגין (בטור נגהנים) שבין בני ככל ובין בני ארץ ישראל והנה מנהגי בני ככל הם גם כן נגד דין התלמוד בכלי, עיין הערותינו בסימן מ"ז וע"כ שברייתא אחת היתה מסייעת שנאבדה מאתנו. התשובה הנ"ל תמצא מעוקתת לפניך בזה בסימן מ"ז על פי השערי צדק הנ"ל:

מז. והא לך בזה העתקת תשובת הגאון בתשובת הגאונים שערי צדק שאלוניקי חקנ"ב סימן י"א, דף כ' ע"ב ועיין לעיל סימן מ"ז וסימן כ"ח: אנשי מזרח

אין מתאבלין על הוולד עד שימלאו לו ל' יום ובני ארץ ישראל אפילו הוא בן יומו הרי

הוא כחתן שלם מן הרא תינוקות בת יום אחד מיטמאה בנדה ובת עשרה ימים ביובת תינוק בן יום אחד מיטמא ביובה ובנגעים ומיטמא בטמא מת וזווק לקיבום ופוטור מן היבום

ופוסל מן ההרומה ונחל ומנחיל וההורגו חייב והרי הוא לאביו ולאמו כחתן שלם (נדה פרק ה' משנה ג' ומפרשו רב פפא נדה מ"ד ע"א לענין אבילות): אנשי מזרח פותרין

את האבל לפני הרגל אפילו שעה אחת ובני א"י אינו נפטר עד שיהיו לו שלשה ימים לפני הרגל מן הרא הקובר את מהו שלשה ימים קודם הרגל בטלה ממנו גורת שבעה

(מועד קטן י"ט ע"ב, ועיין בשערי צדק סימן י"ח אשר נעתיק בזה אחר זה ע"ש): אנשי מזרח אין פותחין לפני המת במועד ובני א"י פותחין לפניו (והאי פותחין ל"א נחפרש לנו

אמנם ע"כ אינו צדוק הדין דהרי הביאו הרא ש במועד קטן סימן קל"ד והטור יורה דעה סימן ח"א ובחילוף מנהגים שבין בני ככל ובני א"י כחוב, "שלדברי שניהם אין אומרי,

צדוק הדין בחולו של מועד" ואולי הוא ענין וידיו או קדיש ועיין כתובות ח' ע"ב מברכת אבילים וע"ע): אנשי מזרח מכניסין את האב"ל ככל יום לכ"ה ובני א"י בשבת בלבד

(עיין לעיל סימן מ"א ס"ק ו' ועיין בשערי צדק סימן ט"ז) עד הנה יב רב נטרונאי ז"ל והלכה כדברי המיקד ב אבל (א"ח (הוא המנהג השערי צדק ר' חיים מודעי) נראה שזהו סיום החשובה הקודמת על דבר המחלוקת שבין אנשי מורה ואנשי א"י ואח"כ מהחיל"סי"ב המיוחס לרב נטרונאי ז"ל)]. — סימן י"ח וששאלתם מי שמת לו בערב י"ט וקברו אותו קודם שחשך ולא הספיק לבוא לביתו קודם שקיעת החמה. לאחר יום טוב צריך שימנה שבעה או דילמא עבדינן בו ב"ט דוחה אבילות כך שנו חכמים אם קבר את המת קודם שקיעת החמה (עיין מנהג אנשי מורה לעיל וכן פסק ההלכות גדולות בהלכות אבל ע"ש ועיין ברמב"ם הלכות אבל פרק י' הלכה ג' ובכסף משנה שם ועיין מועד קטן כ' ע"א גבי כפיית המטה ולשיטתם הא דר' יוחנן שם קאי על כל דיני האבילות, עם כל זה אין זה מלשון הגמרא ואולי כווננו לברייתא כפי מנהג בני המורה או בבב"ל שנאבדרה מאתנו, עיין לעיל סימן מ"ז) אפילו שעה אחת קודם יום טוב בטלה ממנו גזרת שבעה אע"פ שלא הגיע לביתו עד ששקעה חמה שאם אי אתה אומר כן אילו קבר את המת בחול וישב שם על הקבר ג' ימים ולאחר ג' ימים בא לביתו מאימתי סופר משנסתם הקבר הוא מונה או משבא לביתו הוא מונה הוי אומר משנסתם הקבר הוא מונה הילכך כיון שקברו קודם שיכנס י"ט אפילו שעה א' בטלה ממנו גזרת ד' אע"פ שלא הגיע לביתו עד ששקעה חמה עד הנה.

מח. בנוסחתינו שבדפוס נוספה בראש מס' שמחות או אבל רבתי אגדה אחרת המחלחלת ויהי בחצי הלילה וכו' ומאמר רבי יוחנן האמורא עליה, ועיין פסיקתא דרב כהנא דפוס ליק דף ס"ד ע"ב, פסיקתא רבתי דפוס פראג דף ל"ב ע"א ילקוט שמעוני תורה רמז תש"ך רש"י במנחת יהודה דף מ"ה ע"ג שבת י' ע"ב וביצה ט"ז ע"א ואולי לזה כיון בעל הפיוט אז רוב נסים בהגדה של פסח וביוצר לשבת הגדול המיוחס להפייטן ר' ינאי וז"ל „זרע בכורי פרחים מוחצת (נקט מוחצת כי אך המוחץ הי' בחצי הלילה אמנם מיתחם היה ביום) כון הלילה", כדי שלא להתחיל בפורענות של ישראל והיא אגדה מאוחרת ונוספת כנ"ל וכבר העיר רש"י ז"ל כתובות כ"ח ע"א „וזה היא משנה ראשונה שלה הגוסס וכו'" וא"כ באמרת החולה המסכתא בהגוסס וכו' ולא כמאמר דר' יוחנן הנ"ל וכן בנוסחתנו נעתקה בפני עצמה ואח"כ נרשם פרק ראשון ובצד הגוסס וכו' נרשם הלכה א' וע"כ שאינה מעיקר המסכתא הלז: — שם „אע"פ שהכה אותם מכת מות מחצי הלילה הגר"א גרס בחצי, אמנם התיבאר מחצי הלילה שייכות ל"היתה נפשם מפרפרת בהם עד הבורק" ועיין בנחלת יעקב שם ואין להאריך בזה:

ממ. הנה החולי אשר ימות בו האדם ומיתתו וקבורתו הם המעברות בין העולם הזה והעולם הבא, הארץ והשמים. הגוף ישאר בארץ והנשמה תעלה השמים לקבל שכר ועונש לפי מעשי האדם בארץ. על חלק הגוף או שאריתו בארץ תסוכנה המסכתות אבל ושמחות בדינו והלכותיו בחליו, מחובת קרוביו ואחרים להמת אמנם ע"ל חלק הנפש או שכרו בשמים נמצאו ג"כ אגרות בדבר הגן עדן לצדיקים והגיהנם לרשעים והם המסכתות גן עדן ומסכתות גיהנם בנוסחאות שונות, עיין מתיבתא מלכתא סימן ט' וי' וכעין מסכת שמחות זוטרתה בענין החולה הנוטה למורת החשב הצואה והנה צוואות מחכו"ל נמצאו רבות בש"ס שיוסדם מבריייתות עתיקות ואך אחת ידועה לנו בשם ומצויה בדינו והיא צואת רבי אליעזר הגדול או ארחות חיים שנדפס לבדו אמנם אינו אך חלק מהסדר גן עדן וכו' עיין עליהם בספרי משנת רבי אליעזר חלק ב' פרק א' ב' וג' ובמאמרי אגרת פתוחה פרק א' ב' וג' כמ"ע בירת תלמוד לירח אב ואלול תר"מ, והם

באגדה כהאבל רבתי שבידינו להלכה: יהי רצון שיהיה חלקנו עם הצדיקים בנגן עדין ושנוכה לקץ הימין במהרה בימינו אמן:

ג. והנה אמרתי לסיים מאמרי זה מעין ההתחלה כי הא דאמרו רב פפא ורפרם בר פפא ורב נחמן תנא באבל רבתי עין לעיל סימן א' וכ"ז אולי אין מנתם כלל לשם מסכתא רבתי לאפוקי זוטרתי אך כמו הלכתא דאבל רבתי או הלכתא רבתי דאבל ופ' הלכה גדולה בענין האבל עין בכא מציעא קי"ב ע"ב ושנועור מ"ה ע"א דהלכות גדולות או תקנות גדולות מפרש הגמרא תקנות קבועות ועין שבת י"ב ע"א הילכתא רבתי לשבחה וברכות ל"א ע"א כמה הילכתא גברוהא, ברכות כ"ז ע"א קידושין ג"ד ע"ב בכורות כ"ז ע"א בבכירתא בכא קמא כ' ע"ב מילי מעלייתא ולפ"ז הלכות פסקות וקבועות מכונות בלשון גדולה, רבתי, בחירתא, מעלייתא ולפ"ז יש לפרש תנא באבל רבתי בהלכות פסקות וקבועות שבמסכת או בהלכות אבל ועל כל פנים אינו המסכתא אבל רבתי או מס' שמחות שבידינו. ואם דברי רב נטרונאי גאון והערוך הנ"ל בסיון א' הם דברי קבלה נקבל אך מתיבתא רבתי לא מוכח מידי שגם אבל זוטרתי היתה לפניהם כנ"ל וצ"ע:

נא. והנה ראינו להזכיר בזה כל המקומות בתורת האדם להרמב"ן שזכר כל מסכתות אבל הנ"ל כפי הדפים מדפוס וויניציאה שנ"ה (1595) ונרשום בצדם לאיזה מהן כוון ומראה מקום: דף ה' ע"א במסכת שמחות דהיא אבל רבתי (במסכת שמחות זוטרתי פרק א'): ה' ע"ד באבל תניא (פרק י"ב בנוסחתינו): י"ד ע"ב במסכת שמחות תניא (שמחות זוטרתי פרק א'): ט"ז ע"ד באבל רבתי תניא (אינה בנוסחתינו): ט"ז ע"א נוסחא אחרתא באבל רבתי (בנוסחתינו פרק ג' הלכה ח'): ט"ז ע"ג והא תניא באבל רבתי (בנוסחתינו פרק ט'): י"ז ע"ג ובאבל תניא (בנוסחתינו שם): י"ח ע"א ובאבל (בנוסחתינו שם): י"ח ע"א באבל (בנוסחתינו שם): י"ח ע"א באבל (בנוסחתינו שם): י"ח ע"א באבל תניא (בנוסחתינו שם): כ"א ע"א באבל (אינה בנוסחתינו): כ"ד ע"ב באבל תניא (בנוסחתינו פרק י"א): כ"ז ע"א ותניא באבל (בנוסחתינו פרק ג' הלכה ח'): כ"ז ע"ב באבל תניא (בנוסחתינו פרק א' הלכה ד' ו') ופרק ב' הלכה א'—י"ב): כ"ח ע"א ותניא באבל (בנוסחתינו פרק ג' הלכה א'—ג'): כ"ח ע"ב באבל (בנוסחתינו פרק ג' הלכה ד' ו'): ל"א ע"ב ותניא באבל (אינו בנוסחתינו): ל"א ע"ב ותניא אידך באבל (בנוסחתינו סוף פרק ט'): ל"ב ע"א באבל תניא (בנוסחתינו פרק י"ב): ל"ב ע"ד באבל תניא (בנוסחתינו פרק ח'): ל"ג ע"א ותניא אידך באבל (בנוסחתינו פרק י"א): ל"ג ע"א ותניא באבל (אינו בנוסחתינו): ל"ג ע"ג באבל תניא (בנוסחתינו פרק י"ב): ל"ג ע"ג ובאבל תניא (בנוסחתינו פרק י'): ל"ד ע"ד באבל תניא (בנוסחתינו פרק י"א): ל"ד ע"ד ויהם תניא אידך (בנוסחתינו פרק ח'): ל"ה ע"א במכילתא אחריתי דאבל (אינו בנוסחתינו): ל"ה ע"ב באבל תניא (בנוסחתינו פרק י"א): ל"ה ע"ב ותניא באבל (בנוסחתינו פרק י"א): ל"ה ע"ג ותניא החם באבל (בנוסחתינו פרק י"ב): ל"ה ע"ג ובמכילתא אחרתא דאבל תניא (אינו בנוסחתינו): ל"ח ע"ב באבל תניא (בנוסחתינו פרק י"ג): ל"ח ע"ב ובאבל מכילתא אחריתי תניא (אינו בנוסחתינו): ל"ח ע"ב ותהם (אינו בנוסחתינו): ל"ח ע"ב באבל תניא (בנוסחתינו פרק י"ג): ל"ח ע"ד אין מלקטין (אינו בנוסחתינו): ל"ט ע"ב באבל תניא (בנוסחתינו פרק י"ד): ל"ט ע"ג באבל תניא (בנוסחתינו פרק י"ד): ל"ט ע"ד ובאבל תניא (בנוסחתינו): מ"ד ע"א ותניא באבל (בנוסחתינו פרק ד' הלכה ט"ז וט"ז): מ"ד ע"א ותנו עלה החם באבל (בנוסחתינו פרק ד' הלכה י"ג וי"ד): מ"ה ע"ד באבל תניא (בנוסחתינו פרק ד' הלכה י' וי"א): מ"ו ע"ג באבל תניא (בנוסחתינו פרק

"א): מ"ז ע"ד מצאתי באבל דתניא (בנוסחתינו פרק ד' הלכה י'): מ"ז ע"ד וקתני סיפא (בנוסחתינו פרק ד' הלכה י"א ו"ב): נ"א ע"ב באבל תניא (בנוסחתינו פרק ב' הלכה י"א ו"ב): נ"ג ע"ב דתניא באבל (בנוסחתינו פרק ו'): נ"ג ע"ד באבל תניא (בנוסחתינו פרק ה' הלכה א—ה'): (נ"ד ע"א,, זארה הכרייתא ששניה באבל . . . ברייתא דאבל . . . סיפא דברייתא דאבל" כונתו לברייתא דגמרא): נ"ז ע"ב באבל תניא (בנוסחתינו פרק י"א): נ"ז ע"ג באבל תניא (בנוסחתינו פרק י'): נ"ט ע"א באבל תניא (בנוסחתינו פרק י'): נ"ט ע"ד כדתניא באבל רבתי (בנוסחתינו פרק י'): ס' ע"א באבל תניא (בנוסחתינו פרק י"א): (ס' ע"א מוז הכרייתא השניה באבל כונתו להכרייתא דירושלמי): ס' ע"ג אבל באבל תניא (בנוסחתינו פרק י"א): (ס' ע"ד באבל תניא (בנוסחתינו פרק י"א): (ס"א ע"ב ובאבל (בנוסחתינו פרק ו'): (ס"ב ע"א והכי תניא באבל (בנוסחתינו פרק ו'): (ס"ב ע"א באבל תניא (בנוסחתינו פרק ז'): (ס"ב ע"ב רבתי (בנוסחתינו פרק ז'): (ס"ב ע"ב באבל רבתי (בנוסחתינו פרק ז'): (ס"ב ע"ב באבל (בנוסחתינו פרק ז'): (ס"ב ע"ג והכי איתא באבל רבתי (בנוסחתינו פרק ז'): (ס"ד ע"א ובמכילתא אחריתי דאבל תניא (אינו בנוסחתינו): ס"ד ע"ב באבל תניא (בנוסחתינו פרק ט'): (ס"ה ע"א ושוב מצאתי באבל (בנוסחתינו פרק ז'): (ס"ה ע"א והתם באבל (בנוסחתינו פרק ז'): (ס"ה ע"ד ותניא באבל (בנוסחתינו פרק ט'): (ס"ז ע"ב באבל תניא (בנוסחתינו פרק ט'): (ס"ז ע"ד תניא באבל (אינו בנוסחתינו): (ס"ח ע"ד ששנינו באבל (בנוסחתינו פרק ד' הלכה ה'): ע' ע"ד ובאבל תניא (אינו בנוסחתינו): ע"א ע"א וכך שנינו באבל (בנוסחתינו פרק י'): ע"א ע"ב בהך ברייתא גופא באבל (בנוסחתינו פרק י'): ע"ד ע"ד ובאבל נמי תניא (בנוסחתינו פרק ז'): ע"ד ע"ד הכרייתא השניה באבל (בנוסחתינו פרק ז'): ע"ח ע"א ובאבל תני לה (בנוסחתינו פרק י'): ע"ח ע"ב באבל תניא (בנוסחתינו פרק ח'): פ' ע"א ובאבל תניא (בנוסחתינו פרק י"ב): פ' ע"ב באבל תניא (בנוסחתינו פרק י"ג): צ' ע"ג ועוד אמרו באבל (בנוסחתינו פרק ח'): — התועלת מהרשימה הזאת רבה עד מאד לעמוד על ידה על הנוסחא האמיתית והנכונה שהיתה לפני הרמב"ן ולמצוא המקומות שלא באו בנוסחתינו והם ממסכת אבל אחרת ושניהם נקראו בו בשמות שוורת אבל אבל רבתי והם שני ספרים שונים כנ"ל שאין להחליפם זה בזה:

נב. והנני מעתיק בזה את המפתחות להתורת האדם דפוס וויניציאה הנ"ל למען חוכל לדעת באזורה שער נמצאו המאמרים הנ"ל. המפתחות האלה נמצאו בדפוס הנ"ל כרף ב' ע"ב ונרשם עליהם "לוח מכל הנמצא כתוב בספר": שער המיחוש דף ה' ע"א: שער הסכנה דף ו' ע"א: שער הסוף דף י"ד ע"ב: שער ההודאה דף י"ד ע"ד: שער הפטירה דף ט"ו ע"ג: שער הקריעה דף ט"ו ע"ב: שער מהו מוטל לפניו דף כ"ב ע"ב: שער ההספד דף כ"ז ע"ב: שער ההוצאה דף ל"א ע"ב: שער הקבורה דף ל"ז ע"ג: שער הכהנים דף מ"ב ע"ד: שער האבל סוף דף מ"ה ע"ד: שער ההתחלה דף מ"ז ע"ב: שער האבלות והמלאכה דף נ"ג ע"ב וע"ג: שער רחיצה דף נ"ז ע"ב: שער נעילת הסנדל דף נ"ז ע"ב: שער תשמיש המטה דף נ"ז ע"ג: שער דברי תורה דף נ"ח ע"ב: שער שאלת שלום דף נ"ט ע"ב: שער עטיפת הראש דף נ"ט ע"ג: שער כפיית המטה דף נ"ט ע"ד: שער הנחת תפילין דף ס"א ע"א: שער התכבוס דף ס"א ע"ג: שער התספורת דף ס"ב ע"ד: שער השמחה דף ס"ד ע"א: שער איחוי הקרע סוף דף ס"ה ע"ג:

ענין הבראה דף ס"ז ע"ג: ענין ברכת המזון דף ס"ז ע"א: ענין האנינות
 דף ס"ז ע"ב: ענין אבל ונפלים דף ס"ה ע"ג: ענין רחיצה וסיכה וחספורת
 דף ע' ע"א: ענין התחלת האבל דף ע"א ע"ב: שער שבתות וימים טובים
 דף ע"א ע"ד: שער שמועה וליקוט עצמות דף ע"ח ע"ב: שער אבלות
 ישנה דף פ' ע"ג: שער הגמול דף פ"ט ע"א:

נג. אלה המה הספרים אשר שמשתי בהם והוכרחים במאמרי מתניתא מלכתא
 ושמחת עולם כסדר האלפא ביחא: א. אבות דרבי נתן שנדרפוס, אבות
 דר' נתן נוסחת כת"י, אבל, אבל. רבתי מסכת, אגדת אגדות, האגודה, אגרת בקורת,
 אגרת רב שרירא גאון, אצרות חיים, אוצר הספרים, אור זרוע, איכהתא, אלפא
 ביחא דבן סירא, רב אלפס (ר"ף), אשכול להראב"ד, האשכול לעסקיאן, אשכול הכופר
 להקראים. ב. בית יוסף, בית המדרש, בית נכות ההלכות, בית עקד האגדות, בית תלמוד,
 בנין יהושע, בראשית רבתי דרבינו משה הדרשן, ברייתא דאבות פרק ו', ברייתא דארבעים
 ותשע מדות דר' נתן, ברייתא דרבי אליעזר כת"י, ברייתא דיוסף בן עזיאל, ברייתא דמלאכת
 המשכן, ברייתא דר' פנחס, ברייתא דל"ב מדות דר' אליעזר בר' יוסי הגלילי, ברייתא
 דשמואל הקטן, ברילל א' טראכטען דער יודען, ברילל נ' יאהרביכער. ג. גן עדן מסכת,
 גראטין. ד. דקדוקי סופרים, דרכי המשנה. ה. האפפמאן, הגדה של פסח, הגהות ר'
 אהרן פולד, הגהות הגר"א, הגהות הגר"ב, הגהות הר"ל, הגהות ר"ה שיער, הגהות
 רש"ש לספר היוחסין, הגהות הרש"ש, הון עשיר, הלכות גדולות, הלכות פסוקות, הלכות
 קצובות דרב יהודאי גאון, הערדער, הפלאה שבעירובין, הקדמה לאגדת בראשית, הקדמת
 דר. שטיינשניידער למשנת המדרש. ו. ורהוהר. ז. זורה, זהר גדול, זהר חדש, זכור
 לאברהם, זכרון אהרן. ח. חיבוט הקבר מס', חיבור יפה מה'ישועה, חיבור מעשיות, חרזי
 הריטב"א, חרזי רמב"ן שבת, חרזי רמב"ן מכור, חרזי הרשב"א, חרזי מהרש"ל,
 חופת אליהו, חינוך, חלוף מנהגים, חמדה גנוזה, חקר אבות. ט. טורים ד', טעם זקנים.
 י. יד מלאכי, יהודה יעלה שו"ת, יהי מאורו, יוחסין, יוספון, יין הרקח, ילקוט שמעוני,
 ים של שלמה, יסוד אלף בית, יסוד מורא, יפה תואר, יש סדר למשנה. כ. כבוד חופה,
 כד הקמח, כוכבי אור, כומטינו, ככר לאדן, כלבו, כלה מס', כלה והברייתא מס', כסף
 משנה, כפתור ופרח, כרמי שומרון, כתבי יד שונים. ל. לוח המרא, לעברעכט, לעווי,
 לעווי י', לקוטות הרמב"ן, לקוטי הפרדס, לקוטי קדמוניות, לקח טוב, לקט הקמח משניות.
 מ. מאטיאש, מאירי אבור, מאירי שבת, מאמר על הדפסת התלמוד, מארקוס, מכוא
 הירושלמי, מכוא להתנחומא, מגדל עז, מדרש בראשית רבה, ויקרא רבה, במדבר רבה,
 שיר השירים רבה, אסתר רבה, איכה רבה, קהלת רבה, רות רבה, מדרש שמואל רבתי,
 מדרש משלי, מדרש תהלים, מדרש תנחומא, מוסף הערוך, מורחי, מחזור ויטרי, מחזור
 מנהג רומי, מכילתא, מכריע, מלאכת שלמה, מלחמות ה', מלחמות ה' לבן ירוחם, מנורת
 המאור לר"י אבוהב, מנורת המאור לר' ישראל. מנחת יהודה, מסכתות קטנות כת"י,
 מסכתות הש"ס כת"י, מסכתא דרך ארץ רבה וזוטא, מס' מוזה, מס' סופרים, מס' ס'
 ציצירא, מסכת הפירוש, מסכת מילה ופדיון הבן, מעבר יבק, מעשה רוקח, מרדכי,
 משניות, משניות ירושלמיות כת"י, משנת המדות, משנת רבי אליעזר, משנת רבי נתן,
 משפטי שבועות, מתניתא מלכתא. נ. נחלת יעקב, נסחרות ר' שמעון בן יוחאי. ס. סדר
 אליהו, סדר אליהו כת"י, סדר הדורות, סדר עולם רבה, סדר עולם זוטא, סדר תנאים
 ואמוראים, סודי רוי, סידור פרשיות של ימים טובים, סידור רב עמרם גאון, ספר זכירה,
 ספר חסידים, ספר הישר לר"ת, ספר המעשים כת"י, סמ"ג, ספר הרזים, ספרא, ספרא

דאגתא, ספרי. עי. עיטור ח"ב, עין זוכר, עין יעקב, ערוגת הביושם, ערוגת הביושם פי' מחזור כת"י, ערוך. פ. פירוש אבות קיצור אבות דרבי נחן, פירוש רב האי גאון לסדר טהרות, פירוש המחזור, פי' ר' הלל על הספרא, פי' המשניות להרמב"ם, פי' התנ"ך כת"י, פי' ר' שבתי דונולו לספר יצירה, פירוט, פלוט, פסיקתא דרב כהנא, פסיקתא רבתי, פרדס הגדול לרש"י, פרק רבי אליעזר כת"י, פרק ר' יצחק בן פרנך, פרקי אבות, פרקי רבי אליעזר. צ. צדה לדרך, צואת רבי אליעזר הגדול, צונץ, צח שפתים, ציון, ציון לדרש, ציוני. ק. קול הרמ"ז, קורא הדורות, קיצור של"ה, קמחא דאבישונא. ר. ראבי"ה, רא"ש, רא"ש פי' למשניות, רגל ישרה, רוימער, רוקח, רויאל הגדול, רד"ק, רמב"ם, רמב"ן חורה, ר"ן ברי"ף, ר"ש פי' משניות, רשב"ם, רש"י תנ"ך, רש"י בש"ם, רש"י לבראשית רבה, ש. שאיכת שלום, שו"ת הגאונים (הרכבי), שו"ת הריב"ש, שו"ת שערי תשובה, שו"ת שערי צדק, שבט מוסר, שבע חופות, שבעה עינים, שבלי הלקט, שורש ישו, שיטה מקובצת, שלחן ערוך, שלשה ספרים נפתחים, שמושא רבה, שמחות מס', שמחות זוטרתו מס', שמחת יהודה, שמחת עולם, שערי ציון, שערי שמחה, שתי ידות. ת. תבואת הארץ, ספר התנין, תולדות אדם וחווה, תולעת יעקב, תוספות, תוספות יום טוב, תוספות הרא"ש, תוספות ר' נחן, תוספתא, תוספתא כת"י, תוספתא דאבות, תורת אור, תורת האדם, תלמוד בבלי, תלמוד ירושלמי, תנא דבי אליהו, תניא רבתי, תקוני זהר, תקונים שבוחר חדש, חשבי וכו' וכו', מלכד המסכתות הקטנות הרבות הנזכרות בשם בקונטרסי מתניתא מלכתא.

נד. רשימת הענינים אשר נשאתי ונתתי בהם במאמרי מתניתא מלכתא ושמחת עולם כסדר סימניהם: מתניתא מלכתא בי"ח סימנים.

(א) ע"ד מספר המסכתות והמשניות והתוספתא ש"ס בבלי וירושלמי. (ב) התוספתות למסכתות אבות קנין מדות והמיד. (ג) ברייתא דמלאכת המשכן וברייתא דמ"ט מדות דרבי נתן ומשנת המדות. (ד) מי הוא רבי נתן אשר אליו נתיחשו הספרים הנ"ל. (ה) פירוש על דרשתם ז"ל על הפסוק ושמונים פגשים, פי' בתי מדרשים שבירושלים, פי' פרשיות שבחורה כהנים ותמנן ספרי דאגתא. (ו) רשימה ממאה ספרי אגתא למצוא חשבון מספר חמנן ספרי דאגתא הנ"ל. (ז) לפרש דרשתם ז"ל ועלמות אין מספר על החצונות והקטנות ורשימה ממאה ועשרים ספרים הנזכרים בשם בש"ס ובמדרשים אשר כבר נאבדו מאתנו. (ח) נוסחאות שונות להמשניות ולהש"ס והם כעשרה ספרים ובו נחבאר דר' יהושע בן לוי הי' אמורא לקיים שיטת רש"י ז"ל וע"ד אגתא רבי יהושע בן לוי. (ט) הספרים הנזכרים בספרי הקבלה וספרי הקבלה והספרים המיוחדים לנביאים וכו' כמאה ספרים. (י) מסכתות קטנות ברייתות ותוספתות ומשניות חצוניות וספרים המיוחדים לתנאים ולאמוראים ז"ל כמאה ושבעים ספרים. (יא) נוסחאות שונות לאיזה ספרים מהנ"ל כמ"ה ספרים. (יב) מקומם הראוי להם בסדרי הש"ס. (יג) המסכתות הבריות כעשרה ספרים. (יד) עניני המסכתות החצונות לפי דברי הקדמונים. (טו) פירוש השם מלכתא, משנדה, מתניתין, מלכתא, הלכה, תוספתא, ברייתא וכו'. (טז) [הוספת] ספרי התנ"ך וכתובים אחרונים והספרים הנזכרים בהתנ"ך. (יז) [מלואים והוספות] הוספות לכל הסימנים הנ"ל מכל עניניהם: — שמחת עולם (א) בכיאר השוכת רב נטרונאי גאון וביאור אבל רבתי ואבל זוטרתו. (ב) הכתבי יד ממסכת שמחות זוטרתו. (ג) שם המסכתא. (ד) מזכריו ואשר שמשו בו. (ה) ענינו ופירוש שמו. (ו) טעם הכינוי שמחות למסכת אבל רבתי. (ז) פרקיו ומשניותיו של מסכת שמחות זוטרתו. (ח) דרכיו ודרשותיו. (ט) התנאים שנזכרו בו. (י) לשונו. (יא) מקוריו. (יב) המדרשים אשר שמשו בו. (יג) מקומו. (יד) זמנו.

כמו אלה, כאלה, בלשון מקרא. אילו, כאילו (כמו אם לו) וועגן, גלייך וויע. אילך
 (בל"מ ה'לם, הלאה) היער, דאָרט. איני כמו אין אני. אינו כמו אין הוא. איכותי
 (בלשון מקרא מתי, ס' אַכותי, ש' אכות) וועגן, וואַגן. ארע, שאירע (ס' אַרע, בלשון
 מקרא קרה, קרא) בעגעגענען, איינטרעפֿען. *אכל, לאכול, מאכילין, ומאכיל, שאיכילודו.
 לוכל כמו לאכול, ע"ד השאלה להתאכל פֿערוועזען, פֿערניכטעט ווערען. אלא (כמו
 אם לא בלשון מקרא ס' אַלא ש' אלא) נור, זאָנדערן. אלו כמו אלה דיעזע. *אמר,
 שנאמר פי' כי נאמר במקרא: *אסור, אסורים, אסורין פֿערבאָטען. אסורים כמו
 אסורים געפֿעסעלטע. *אסורים כמו בית האסורים געפֿאַנגניסס. אסטרויט (כמו
 אסרויט, סרדויט, ס' אַסטרויטא, י' אַסטרויטא) קריעגער, זאָלדאט, קריעגס-
 אָבערשטער. אף על פי כן דעססען זאונגעאכטעט, זעלבזט זיך דאָן. *אפילה
 פֿינסטערניסס. אפילו (כמו אף אילו) זיך וועגן, וועגן זיך. אפילוין (ר' pallium) אָבער-
 געוואַנד, מאַנטעל. *ארון, ארונות של מתי. ארם, ליארם (בלשון מקרא אַרש, ס'
 וש' ארם) פֿערלאָבען. ארוסין פֿערלאָבונג, טרויאונג. אַשך הייל, גליק. אשריהם:
 *בא עליה, לשון נקיה לביאה. *שמכיא. *בזיין. *בטל, מבטלין. *בית האכל.
 *בית המשתה. בית עולמו היו זייער עוויגקייט כמו בית הקברות בערגאָבניסספלאַטין,
 פֿריעדהאָף. *במה דברים אמורים. בקר, אבקר, ביקור (לשון מקרא, סוריה בקר)
 דאָס בעזוכען וביחוד לחולים. *בקש, מבקש פֿערלאַנגען, ווינשען. בריה, הבריות (כמו
 בלשון חכו"ל, סוריה בכריתא בל"מ בריאה) געשאַפֿף, וועזען, מענש. *בת מאַס. בכת
 אחת אויף איינמאל. *גב, זה על גב זה איינס אויפֿס אַנדערע. גבה (ש' גבה ס'
 גבא) שולדען איינפֿאַרדערן, איינפֿאַסירען. גבאי (ס' גבאי) איינגעהמער פֿאַן אַלמאָ-
 זען. *גדל, תגדלי גראַססעזעהען. *גדר, גדרות גדרותן צוין, שיידעוואַנד. גהין, גהצו
 (ערביש גַהד) זייערן דער וואַשע. *גויה, גויתו קאַרפֿער. גוף (בלשון מקרא גַף, גופה,
 ע' גופן) קאַרפֿער. *גזל, גזולין, שהגזול, גזול, גזולות. גזרה (כמו בל"ח) בעפֿעהל,
 פֿעראַרדנען. גט (מוראָ — ערביש Chytt, Chatt שריפֿטשטיק) שיידעבריעף דער
 פֿרויען. גיהנם (מושאַר מלשון מקרא יהושע י"ח ט"ז גי תנום ע"ש, ס' גיִתָנא, י'
 גִעֵננא) געללע. *גולגלת (ס' גולגלתא) קאַפֿף, שאַדעל. *גלות, גלויתיהם (ס' גלוחא)
 עקסיל. גלעינה, גלעינין (כמו בלשון משנה וכמו גרעין, י' גִלְעוֹן) וכנראה קרוב היא
 לשורש גלע בלשון מקרא עין פֿירסט) קערן דער פֿריכטע. *גמור, גמורים (ס' גמיר
 גמירא) פֿאַללעקאָממען, רייף. *גמול, גמולות חסדים ליעבעסבעווייען. *גן עדן פֿאַר-
 דעס. גנב, גונביק, גניבות ועל דרך השאלה לגנוב דעתו, גונבת דעת טוישען, הינ-
 טערענען. גנה, מתגנה (ס' גני) שמאָהען, בעשאַמען. גם, גם בה (ס' גם) גראַסס
 זיין, איבערמיטרויג, פֿערטרויט זיין. גוסס, (ס' גם, גוס) טאָדליך קראַנק זיין. גרגיר
 (מלשון מקרא גַרַר, ע' גַרְגָרוֹן, ס' גַרְגָראַ) רויקע, קאהל. גרדון (ר' gradus) ריכט-
 פֿלאַטין. *גרש, נתגרשה (בלשון מקרא גרושה, ס' גרש) זיך שיידען. *דבר, דיבור
 אויסשפֿרוד, וואַרט. *דוח, מדיהין אַכשפֿילען, אבוואַשען, רייניגען. *די, כדי וויע צור
 געניגען, הינרייכענד. *דין, הדינין געריכט, דאָס רעכט. *דיין ריכטער. דינר (ע' דינר,

דִּינָאָרִין אַעֲטֵאֲפִישׁ, דְּנָר, ס' דִּינָרָא, ר' (Denarius) דַּעֲנָר שֶׁם מִטְבַּע. *דְּמָה, דוּמָה גְלִיד, אָהַלְדִּי זִין. *דַּעַת דָּאָם וּוִיסְסַען, דַּעַר פֶּעֶרשְׁטאַנְד. *דַּר, הַדְר וּוְאַהֲנַען, וּוִילְעַן. *דַּרְאוּן, לַדְרָאוּן (ע' דַּרְא, לְשׁוֹן מִקְרָא זָרָא פֶּעֶרווערפֶּען, פֶּעֶרֶאָבִישִׁיעֵן) אָבִישׁוּא. *דַּרְשׁ פֶּאַרשַׁען, עַרְקֶלְאַרְעוּ. *מַדְרֵשׁ עַרְקֶלְאַרְוֵנִג. הַאִיךְ (כְּמוֹ אִיךְ, הִיךְ ס' הִיךְ, אִיךְ) וּוִיעַ. הַגְּדָה פִּירוּשׁוֹ כְּמוֹ אַגְדָּה. *הַזֶּנֶה אֲוֹנְגֶלִיק. *הִיז, הִינֵה, אַל תְּחִי קוֹרָא כְּמוֹ אַל תְּקִרִי שְׁבַח־לְמוֹד כְּבִלִי. הִיכֵן כְּמוֹ אִיכֵן. הִימְנוֹ (כְּמוֹ מִמְנוּ בְּלִשׁוֹן מִקְרָא) פֶּאַן אִיהֶם. *הִלְךְ, יִלְךְ, לִלְכַת, מוּלִיכִין גַּעֲהַען, הִינְפִיחֶרען. *הִלְכָה, הִלְכוּת (קְרוֹב לְלִשׁוֹן מִקְרָא הִלִּיכָה הִלִּיכוּת, פֶּהֲאָנִיעִיזִית הִלְכַת פֶּאַר שְׂרִיפֵט, וּוִיוֹנֵג) הוֹרָאָתוֹ יְדוּעָה. הִלְכָה־אִי בִיאָרוֹ בִירוּשָׁלַיִם כְּמוֹ מִשְׁנָה. הִלְלוּ דִיעוּעַ, יַעֲנַע. *הִן הֵן דִיעוּעַ זִיגֶר. הִנָּאָה (ס' תְּנִיחָא, תְּנִיחָא־וּתָא) נִוטְצַען, פֶּעֶרֶאָנִיגֶען. *הִרְג, שְׁנַהֲרַג. הִרִי (בִּארְמִית אַרְי הִנָּה בְּלִשׁוֹן מִקְרָא) זִיעַהֲעַ, זָא. *יוֹדָה (ע' וְדִי וּבְלִשׁוֹן מִקְרָא אַךְ בַּחֲפַעֲלִי) הַרְזוּדָה, מַרְזוּדָה, גַּרְזוּדוֹ בַּעֲקַעֲנֵנִיעוּן. הַתּוֹדוּרִין בַּעֲקַעֲנֵנִיעוּסִים. זָהר, הוֹהָרוֹ (ס' זָהַר, ש' זָהַר) פֶּאַרְזוּכְטִיג וּזִין. זִוּ, יוּזִים (ס' זִן) וּוִיכֵעַן, זִיךְ בַּעוועִגֶען *זוּיִת (ס' זִיחָא) עַקוּיִלֵעַ, וּוִינְקַעֲלֵ. *זִכָּה, זִכָּה, יִזְכָּה (קְרוֹב לְלִשׁוֹן מִקְרָא, ס' זָכָא ש' זָכָה) גַּעֲרַעֲכֵט, טוֹגַעֲנֶהֲפֵט וּזִין. זָכוּת, זָכוּת (ס' זָכוּתָא, ש' זָכוּרִית) פֶּאַרְטֵהִילֶהֲאֶפֶטֶעס, טוֹגַעֲנֶהֲאֶפֶטִיגִיקִיט. *זִמּוֹן, (ס' זָכָא, זָכָא־ש' זָבְנָה בַּחֲלָוִין מ' בָּב') צִיט, טַעֲרַמִּין. *זִמּוֹן, זִימּוֹן (קְרוֹב לְלִשׁוֹן מִקְרָא, ע' זִמּוֹן בַּעֲשִׁימִמְעוּן, צֶאַהֲלֵעֵן ס' זָמּוֹן) בַּעֲשִׁימִמְעוּן, אִינְלֶאַרְעוּ. *זִקָּף, זִקּוּפָה (ע' זָקָף פֶּעֶסֶט, הַאַל־ט־בֶּאַר מֶאַכְעוּן, ס' זָקָף) אִוִיפֶריכְטֵען. *זִרְק, מוֹרְקִין (ס' זָרְק ש' זָרְק) וועֶרפֶּען. *חָבִיב (כְּמוֹ בַל"ח ס' תְּכִיבָא) לִיעַב, טַהִיעֶר. חָבִית (בַּל"ח ס' תְּכִיבָא) קְרוֹג, פֶּאַסֶס מִשׁוּרֵשׁ חָבֵא, חָבֵה בַל"מ. *חָבֵה (בַּל"מ תְּכָל ס' תְּכָלָא, חִבְלוּתָא, וְכֵן הוּא בִש' וַע') שְׁמַעֲרִין, פֶּעֶרֶדֶרְכֵען. *חָבֵר (כְּמוֹ בַל"מ, ס' חָבֵר, תְּכָרָא) פֶּרִינֵד וַע"ד הַשְׁאֵלָה קֶאַלְלֶעֲגַע חָבֵר לְחַמִּים. חָבֵרוּתִיזִה נֶאַכְבֶּאַרִינֶען, קֶאַלְלֶעֲנִיעוּן. *חָזֵב, חָזְבָה, חִיבִין, מַחִיבִין נַחֲחִיב, מַחֲחִיב (כְּמוֹ בַל"מ וּבַל"ח ס' וַש') שׁוּלְדִיג, שְׁטַרַאֶכְבֶּאַר, שׁוּלְד, שְׁטַרַאֶפֶע. *חֹזֵן, מַבְחִין אִוִיסַעֲרֶהֲאַלֵב חוּץ (כְּמוֹ בַל"ח) אִוִיסַעֲרֶה, אָהֲנַע. *חֹזֵר חֹזְרִים שׁוּיִן. חוּר, חוּרִי, חוּרִין (כְּמוֹ בַל"ח בֵּא' הַדְר ס' הַדְר) צוּרִיקְקַעֲהֶרען, צוּרִיקְקַעֲהֶען. *חֻטָּף, חוּטְפִין (ס' חֻטָּף) גַּעוּוִאַלְטֶאַם פֶּאַרְטֶשְׁלַעֲפֶען, וועִגַּנְעֶהֲמַען. *חֻיִים, מְחִיִּים פֶּאַן לַעֲבַעֲנֶדַען מְחִיִּים לַעֲבַעֲנֶדַען. *חֻיק, חֻיקוֹן שְׁאַאַס, בּוועִן. *חֻכֶם, חֻכְמִים. *חֻכְמָה, בַּחֲכַמְתוֹ. *חֻלִיל, חֻלִילִים פֶּלְאַטֶע. *חֻלְל, חֻלְלוֹ אַנְפֶּאַנְגֶען, בַּעֲנִיגֶען. *חֻלְץ תְּפִילִין דִיעַ חֻלְצִין אַבְלַעֲגֶען. *חֻלְצִין אִוִיסַעֲרֶהֲעוּן, עַנטְבֶּרֶאָסֶען. חֻלּוֹק, חֻלּוֹקִי, חֻלּוֹקִין (כְּמוֹ בַל"ח) הַעֲמֵר. חֻמָּר, חֻמּוֹר, קַל וְחוּמָר, קִלוֹת וְחֻמּוֹרוֹת (קְרוֹב לַל"מ) שׁוועֶר. חֻנוּנִי, חֻנוּנוּנִים (מִשׁוּרֵשׁ הִנָּה, ס' חֻנוּנָא, ע' חֻאַנָּא־חוּן) קִלְיִנְהַאַנְדֶּלֶר. *חֻפּוֹת. *חֻרוּלִים (בַּחֲלוּף ל' בִּנ' פִּינִיעִיזִית, הַרְדִין) דַּרְךְ, דִּיסְטַעֲלֵ. חֻרְס, חֻרְסִית (בַּל"מ חֻרְשׁ) שְׁאַרְבַּע, אִירְדַען. *חֻרְף וּוִינְטֶער. *חֻרְף, לְחַרְפּוֹת שְׁאַנְדַע, שִׁמְפֶּף, הַאַהוּן. *חֻרְשׁ, חוּרְשׁ פֶּפֶלִיעֵן, אַקְקַעֲרִין. *חֻשִׁיבָה פִּינְסְטֶערֶנִים, נֶאַכְטוועֶרֶדֶען, רוֹנְקַעֲלִיט. חֻשֵׁשׁ, חוּשֵׁשׁ (כְּמוֹ חֻשִׁין בְּדִנְיָאֵר וַעזְרָא, וַעֲיִן אִוִיב כ' ב' ס' חֻשׁ) זְאַרְגַען, עַמְפֶּנִּדַען, בַּעֲפִירְכְטֵען. *חֻתָן, חֻתָּן, לְחַתְנִים *טָהַר, מוּטָהַר אִלֶם רִיין עַרְקֶלְאַרְעוּן. *טַל, טַלִּית (בַּל"ח מִשׁוּרֵשׁ טַלְלוֹ אֲוִמַהֲלִלֵעַ, גַּע-

ויאגד. *טמא, מטמא, טומאה. *טעה, טעה (נדרף עם תעה, סורית וא' טעא, ש' טעי, ע' טעא) אירעו. *מעם, יטעמו. טען, נטען (עיין הרגום שמואל ב' י"ב ט"ז ובערוך ערך טען ד' ועיין בל"מ ישעי' י"ד י"ט) שווער ערקראנקט זיין. טפה, טיפה (כמו בל"מ נטף) טראַפֿען. טפש, והטפשים (קרוב לל"מ) טהאַר, פֿערשטאַקקטע. טרף, נוטרף (קרוב לל"מ, סורית טרַפֿאָ) פֿערוויררט, אָנגסטיוג. *יאש, מושנתיאשו אויפֿגעבען, פֿערצווייפלען. *יבשה פֿעסטלאַנד. *יהודה, שביהודה דאס לאַנד יודעא. *יחד, המיוחדים דיע איינציגען, דיע בעשטיממען. *יכל, יכול, יכולה קאָנען, פֿערמאָגען. *ילד, יולידו צייגען, געבאַרען. יולדיו זינע עלטערן, דיע איהן געבאַרען האַבען. *ים מעער. *יסף, יוסף פֿערמערערען, מערהרען. ייסור, וייסוריהן (כמו בל"ח מל"מ יסר) בע-שמערצען, שמערצען. *יפה שאָן, אָנגענעהם. *יצא, מוציאין וע"ד השאלה כיוצא בו, כיוצא בהן איהנען אָנהליך. יציאה, יציאת, ביציאתן אויסאַנג, פֿאַרטגעהען. *ירא מורא פֿירכטען. *יראה, ובראתו פֿורכט, יראת שנים גאַטטעפֿורכט. *יורש ע"ד השאלה יורש גיהנם, יורש גן עדן. *ירושה ערבע, ערכטהייל. *ישב, יושבין בישיבה מקום הלימוד. מיושבת איבערלעגט ע"ד השאלה. יישוב (בל"מ ארץ נושבת) בע-וואַהנטעם לאַנד. כאַן (בל"מ פֿאָ) היער, דא, עד כאַן ביז היער. *קָבֿר, הכביד שווער וע"ד השאלה שווער ערקראַנגט. *קָבֿר, המכבד עהרען. *קבֿוד, בכבודו, בכבודן עהרע. *קָבֿר, שכבר לאַנגסט שאָן. כדי דיבור (עיין די ודיבור). כוון, מכיון (בל"מ כון א' ול"ח וס' כָּן ש' כון) אויפֿמערקזאָמם, אַכזיכטליך טהון. כיצד, וכיצד (מורכב מן כאַי צד) וויע זאָ, אויף ווערלכער ווייע. כך, ולכך (בל"מ אך בחיבור סכה, שכבה, איככה) זאָ, אַלזאָ. בלוים (כמו כל מאום) ניכטס, עטוואַס (שמרונות בלוים). *בלה, והבלה דיע ברויט. *בלי, בליים געראַטהע. בלל, זה הפלל, בללל של דבר פֿאַל-לענדונג, פֿאַללקאָממען וע"ד השאלה רעגעל, גרונדזאַטן. *בלפי, בלפי השיכה (מורכב מן בעל אפי ומורדף עם ל"מ כנגד) געגען. *במו, כמותה, פֿמוחך וויע. בנס, נכנסה, נכנסין, חכנסו, מוכניסין (מל"ח) הינאיינגעהען, הינאיינבריינגען. בניסה, בכניסתן הינ-איינקאָממען, איינגאַנג. *בעם, מוכעיסין, להכעיס צירנען, ערצירנען. *בפה כוונען בופה מוטה. בכפיית המטה. בפה צווינגען מושרש הנ"ל בופין, בפיייה. *בף, לבף חובה, לבף זכות וואַגען. *בפל, בכפליים דאס דאָפֿפעלטע. *בפר, בפרים דאָרף. *בר, הבר פֿאַלסטער, קיסטען. ברה, בעל ברחו (כנראה הוא כמו על פֿחו בר' נוסף) מיט געוואַלט, געצוואונגען. *ברך, ברכים (בל"ח, ס' פֿרַכאַ) גראַסעע שטאַרט, פֿעס-טונגסטשטאַרט. פרס, פרסו (בל"ח וא', ס' כָּרס, ע' פרס) בויך, לייב. ברע, מכריע, (הושאל מושרש ברע הינבויען על הכרעה המאונים) דיע וואַגשאַאלע העראַבוינקען לאַססען. *בשר, בשרים (נדרף עם ישר) צום גענוססע בעפֿאַהיגט, ערלויבט. כת, הכת, כיתות (רומית coetus, secta) געוועללשאַפֿט, ועקטע. *כתב, נכתבין שרייבען. הכתוב דיע (הייליגע) שריפֿט. *כתף, כתיפיו אַכסעל, שולטער. לא כל שכן (ל"ח) אום וויע-פֿיעל מערה. לאו (כמו לאַ בל"מ) ניכט. *לחי, לחיו קינבאַקע. לחוץ דראַנגזאַל, דרוק (כמו לחץ בל"מ). *ליחה זאַפֿט, נאַסס. *למד, מלמד, למדנו לעהרען, לערנען.

מלמדי תיכונות לעהרער דער קינדער, דער יוגער, לסמים (בל"ח ס' לְסַמְיָא, לְסַמְיָא, אַרְשֵׁתִּים) שטרַאסענרויבער. לפיכך (מורכב מן לפי כך) דעסוועגען. לפניו, מלפניו פֿאַר זיינעם אַנגעזיכטע, פֿאַר אוהם. לקה, ולוקין, וש' לקה, לקי) שלאָגען. *לקט, מלקט, מלקטי, מלקטין זאָממעלן, אויפֿזאַממעלן. *מְגַדֵּל טהורים. מגריפה, המגריפה (ס' מגריפֿהא) שפֿאַטען, גראַבשייט ועיין שקלים פרק ח' משנה ב'. מגרפה (ס' מגריפֿהא) קאַבלאַפֿעל. *מדרש ערקלאָרונג. בית מדרשו לעהרהויז. *מדינה, למדינת הים איבערזעאישע לאַנדער. מהו (מורכב מן מה הוא) וויאָ אויט'ס מיט איהם? ממון (בל"ח, ס' מוּמְנָא, ש' ממון) געלד. *מנהג פֿיהרונג, זיטע. *מנה, מונין צאָהלען. מניין וכמו מן אין) וואָהער? *מנה (טהייל), על מנת דעסוועגען, וועגען. מסכת, במסכת אחד טראַקטאַט. *נוסר, נוסרין, המסורין איבערגעבען, אַבלעפֿערען, איבער-לעפֿערען. *מעשה, ומעשה טהאָטאַכע. *מצוה געבאַט. *מקום, מקומות אָרט. מקום בניו להקב"ה. *מרד, מרדו עמפֿאַרען, וועדערשפֿאַנטויג זיין. מריצה, והמריצה (כנראה נרדף עם ל"ח רהיטני משורש רוץ, רחט) אולי הוא החבל המריצים בו ארז המת להקבר עיין בראשית מ"א ו"ד ועיין שקלים פרק ח' משנה ב'. *מושא ומתן גע-שאַפֿט. *מושא פנים פֿערשאַנגען דער פֿערואַן וועגען. *מושל, מושלו, אַמושול פֿער-גלייכען. *מושל, מושלו גלייכניסס. *מושנה לעהרע מושנת, מושנתו. *מושפּחה פֿאַמיליע. *מות, מותים טאָרטע. מיתה, מיתתך טאָר. *מויתום טאָרטען. *מותה, מותח אויס-שפֿאַנגען, אויסדעהנען. *מותן, מותן מוכון, מותן שברן גאַבע, געשענק. *נגע, הגיע, נָבַע אַנריהרען, רייכען. *נהג, נוהגין, שנהגו פֿיהרען, געוואָהנט זיין. נוח, יניח רוהען וע"ד השאלה נוח לו אַנגענעהם. נוול, מנוולן (קרוב לל"מ נבל, ס' נָבַל שמוטציג מאַכען, פֿערשמוטצען, פֿעראַכטען. נוול, בניוולן פֿעראַכטונג, שמוטיק. *נחם, ומנחמין טראַזען. *נטל, נומלין, ויטלו, ליטלו טראַגען, נעהמען. *נכסים, נכסיו (בל"ח, ס' נְכָסָא, ש' נכיסח) גיטער, פֿערמאַגען, בעזיטצטהום. נכש, מנכשין (בל"ח) אויסגאַטען (הושאל משורש נכש בא' ס' וש' שלאָגען). ננס שם איש (ש' ננוס ר' Nanus קליין). *נסב, תסג. נסר, נסרים (ס' נסירקאַא בל"מ סרנים מלכים א' ד' ל') באַלקען, ברעטט. *נפש, בנפשו זעער'ע. נצלו ומצילין רעטטען. *נקב נקביו רֶאָך, אַפֿפֿונג. *נשא, לשאת טראַגען. נשואין, הנשואין פֿערמעהלונג, הייראַטה. *נתן, ליתן, נתנין שלום געבען. *נתח, והחירו, מותרין אַבכינדען, ערלויבען. סודר, בסודר, סודרין (סוריר) סוּדְרָא, ר' sudarium) מאַנטעל. *סוף, סופו, שסוף דאַם ענדע. סכה, סכו, סכין זאַרבען, רייבען. *סל, הסל קאַרב. סלק, מסלקן, מסלקין (ס' וש' סלק) אַבטהון, בעזייטיגען. סעודה (מל"מ סעד) מאַהל, מאַהרצייט. *ספד, מספידין, שמספידין בעטרייערן, בעקלאָגען. ספק מספיק (בל"מ שפּק ס' וש' ספק) געניגען, אויסרייכען. ספקלטור (בל"ח, ס' אַספּוקלטראַא ספּוקלטראַא רומית, speculator) שפּיאָן, אונטער-זוכער, טראַכאַנט. *ספּר, ספרים בוך. סרח, סרוחה (בל"ח ובס') איבערליכען, פֿער-דאַרבען. *עבר, עוברין דיעגען, אַנבעטטען. *עבר, עוברת פֿאַראַיבערגעהען. עבירה

עבירות זינדע, איבערטעטונג. *עדר, מועדון אומגראָבען. *עדשים לינדען. *עולם, עולם הבא, עולם הזה וועלט. *עיר, עיירות שטאָרט. על אחת כמה וכמה אים וועפיעל מעהר. *עמד, מועדון שטעהען, הינשטעללען. *עגול, שעגול יסח בעמיהען, אַנשטרענגען. עמין, מענצין (ל"מ עוצם, ס' עמין) שלעסען, דיע אויגען שלעסען. עסק, עסוק (כמו בל"ח) בעשאָפטיגען (קרוב לל"מ). עסק, בעסקיו, עסקי המת בע-שאָפטיגונג, אַנגעלעגענהייט. *עצם, עצמות קנאָכען, בינע, עצמו, עצמכם ער זעלכט. *ערב שבת פֿרייאַג. *ערום, ערומים, ערוינין נאָקט, ענבראָסט. עת זל"ח ר"ח מן דברי תורה. *עתיד, לעתיד לבוא, עתידות צוקונפט. *פזר, ומפורין צער-שטריען. *פמר בעפֿרייען, ערלאַסען נפטרין, נפטר, להפטר, יפטר ע"ד השאלה שטערבען, פֿערשיעדען, פטירה, פטירתו שטערבען. *פי מונד לפי נאך. פיים, לפייסן (ל"ח, ס' אָפֿים) אַבכיטעט טהון, אום פֿערצייהונג ביטען. פלטין (ר' palatium) פֿאַלאַסט. *פלם וואַגע. פנה, נופנים, שיפנה, פנן וועגרוימען. פנים, פני, בפני עצמן געזיכט, אַנגעזיכט. פונדק, בפונדק טורקית פונדוק ווירטהוין, יונית *πανδοχείον* גאַסטהויז, הערבֿרגען. פסק פוסקין (ס' פסק) אויפֿהאַרען. *פועל, פועלין (מל"ח פעל) אַרביי-טער. פקר, פוקדו (מל"מ) גריסען, עמפֿעהלען. *פקח, הפיקחין (מל"מ) שאַרפֿ-זיכטיגע, אַינייטספֿאַללע. פקק, פוקקין (בל"ח ס' פוקקא) מונד אָפֿפֿען. *פרדס ל"ח, ס' פֿרדיסאָ, " *παράδεισος*, ר' *paradisus*) גאַרטען, לוסטנאַרטען. פרע (ס' פרע ובל"ח) פֿערגעלטען, צוריקגעבען, צוריקפֿאַרדערן נפרע, ליפרע, נפרע (החוב) שולד-אַיננאַסירען. פורעניות, פורענתן, (ס' פֿרענאַ, פורענאַ, פורענאָ) פֿערגעלטונג בעשטראַפֿונג, שטראַפֿע. *פרין, פורין, פורצי אַינברעבען, ניעדערברעבען. פרק, בפרק אחת (בל"מ שידעוועג) אַבשניטט. פֿרקליטין (ס' פֿרקליטאַ, ע' פֿאַרקליט, " *παρηκλίτος* ר' *paraletus*) שיטצער, טראַזטער. *פרש (ברעכען, ערקלאַרען) פירוש. פרשוות (כמו פרשת דרכים בל"ח) שידעוועג. *פרי, פירות, פירותיהם פֿרוכט, פֿערדיענסט. פרנסה (ס' פֿרנסאַ, פֿרנסאַ נאַהרונגסמיטטעל, ש' פֿרנסה פֿפלעגע) נאַהרונגסמיטטעל. פשט, פשוטות (קרוב לל"מ) אויסשטרעקען. פתח, פותחין אָפֿענען, אָנפֿאַנגען. צד, צדדים זייטע. צדק, בצדק הדין דיע גאַטטליכע פֿיגונג אלס גערעכט צו ערקענען. *צלחות פֿלאַשע. *צער, ולהצטער, ומצטערין (קרוב לל"מ וועמיאפית ול"ח) שמערצען, ליידען. *ציצית שויפֿאָדען. צרף, צריך (מל"מ דה"י ב' ב', ל"ח ס' וש) בעדירפֿען, נאַטהיג האַבען. *צורה, צורות קלומפען, שאַרבען. *קבל, נוקבלין, להקביל אַנגעהמען, עמ-פֿאַנגען. *קבר, לקבור, קבורני בעערדיגען, בעגראַבען. *קבר, הקבר, הקברות גראַב. *קבורה בעערדיגונג. קדם, קודם, קודמת, קדמך פֿאַררעכט האַבען, פֿאַראַנגעהען. קול, קולות, קולי קולות שטימע, געשריאַ. קולר (ס' קולראַ רומית *collare*) האַל באַנד, האַלזקעטטע) קעטטע, פֿעססעל. קלט וקולטין (קרוב לל"מ) אויפֿעהמען, אויפֿ-פֿאַנגען. קלם, נוקלסין (קרוב לל"מ, ל"ח ס' קלם, ש' קלם) לאַבען. קלים, קלוסן לאַב. קורת רוח אַנגענעהם, בערוהונג, צופֿריעדען שטעלונג. *קום, נוקיים, מוקימין

אויפֿרעכט האַלטען, בעשטאַטיגען, פֿעסט האַלטען. *קיין זאַממער. *קל, קל וחומר, קלות
 וחמורות לייכטעס, גרינפֿיגגעס. קמין, קמוצות (בל"ח ס' וש', ונרדף עם קפץ בל"מ)
 שליעסען, צומאַכען. *קנן, מוקננות קלאַגען, קלאַגעליעדער אַנשטיממען. *קערה
 שיעסעל. קפה, הקפידו (ס' קפה) אויפֿברויזען, אין ציטערענדער בעוועגונג זיין. *קצה,
 מוקצה אין קליינער טהייל. *קצר, קוצר ערנדטען. *קרא, מוקרא דיע הייליגע שריפֿט.
 *קרן, בקרן זווית עקקע, ווינקעל. קרע, קירעין צערייסען. קרע, הקרע ריססע. *קרקע,
 קרקעית, קרקעית גרונדשטיק. *קשר, וקושרין אַנבינדען, בינדען. *ראה, מראין
 זעהען, צייגען. *ראש, ראשו קאַפֿ. *ראש, ראש המסכת, ראש הפרק אַנפֿאַנג.
 *רב, הרבה פֿיעל. רוב, רובו מענגע. גראַססטער טהייל. *רב, רבינו לעהרער, מייטער.
 *רבין, רבצת לאַגען ע"ד השאלה להרביץ תורה. *רגל, רגיל געוועהנען, געליפֿיג זיין
 משורש רגל פֿוסס. *רגל, הרגל וואהלאַהרטספֿיערטאָג. רפה, רופפת (ס' רפה)
 בלינקען. *רצה וואַללען. ריקן, ריקנים (ל"מ ריק, ריקם. ס' ריקנאָ) לעער. *שאל,
 שאלו פֿראַגען. שאלו השאילני, הושאיל באַרגען. *שבה, משובח, ומשתבח לאַכען,
 ריידמען. שבע הבן שבע הבת עיין בהערות. *שבר, ישבר צערברעכען. *שבר,
 השברים ברך, ברובשטיק. שדרה, השדרה (מל"מ שור ל"ח שדרה, שורה) ריקק-
 ראד. שורה, ששהח (בל"ח) וויילען, פֿערוויילען. *שוב ריקקעדרען, בוססע טהון.
 תשובה בוססע ריע. *שורה, שיים ווערט, גלייך זיין. *שוק מאַקט, שטראַססע.
 *שחק, מושחקין שפֿאַטטען, לאַכען, שפֿיעלען. *שחוק שפֿאַטט, שפֿיעל. שכניה (בל"ח)
 אַלגעגענוואַרטענע. שכונה, בשכונה, בשכונתו (קרוב לל"מ) נאַכבאַרשאַפֿט. *שכר,
 ששכר לאַחן. *שלה, שלות, שלותן רוהע, פֿריעדע. *שלוח (בל"ח שלוח) שלוחו
 באַטע. *שלה, שלופה העראויסציעהען. *שלם גאַנץ, פֿאַללקאַממען. שלם, השלים
 פֿאַללענדען, שטערבען. שם, לשם שמים גאַטט צו געפֿאַללען. שמוא (בל"ח) פֿיעל-
 לייכט (בנראה מורכב מן של מה וקרויב לל"מ שלמה? ונרדף עם דילמא בל"ח). *שמוט,
 ושמוטו, ושמוטין לאַזרייסען, לאַזמאַכען. *שמוע, מושמועין בעקאַנטמאַכען, פֿערקונדען.
 שמוש לשמוש מושחן (מל"ח ס' וש' שמוש וע"ד השאלה בל"ח) ביוואַהנען. *שורה,
 בשורה רייהע, מאַאס. שרה (ל"ח ס' וש' שרא) וואַהנען והשרוי. *שרף, ישרף פֿער-
 ברענען. *שתה, מושחה מאַהל, האַכצייט *שחק, מושחקין שטילל זיין, שוויגען. *תוך,
 מתוך (אויס דער מיטטע) וועגען. *תחילה, מתחילה, לבתחילה אַנפֿאַנג, פֿאַן פֿאַרנע
 העראיין. *תבלת הונקעלבלויא. תלמוד תורה לעהרע, תורה לערנען. *תלמיד שילער
 תלמידך, תלמידיו, ותלמידו תלמידך. תלמיד חכם געלעהרטע. תינוק, תינוקות
 (מל"מ יונק) קינד, יונגע תּספורת (מל"ח ס' וש' ספר האַארשניידען, ראַזיען, שעערען)
 שעערע, ראַזירמעסער. תּפילין, תּפילין (ס' תּפּלאַ, תּפּלון משורש פּלל) געדאַנקענ-
 צייכען, דענאָצייכען תּפּילין. *תּקן, מתקין, וחתקנו פֿאַרברייטען, פֿעראַדינען. תּרים
 (ש' תּורם, תּרום. ערביח תּרם, תּרסון, י' *Thugéos*) שילד.

(א) פרק א: א' 1. (ב) נושאדם עולה למטה נכנסין אצלו ואומרי' לו (ג) דברים ד) ל"א דברים מחיים ולא דברים ה) ממותים. י) אומי' לו שמא ז) הלויחה ח) לאדם או שמא ט) אדם הלוח לך י) או שמא הפקדת יא) אצל אדם או יב) אדם הפקיד אצלך יג) או שמא יש לך פירות שאינן יד) מעושרים. טו) אי זהו מעושר ראשון טז) אי זה הוא מעושר שני יז) אם היה בהן אומי' לו יח) אי זו היא חרומה יט) טמאה כ) ואי זו היא חרומה כא) טהורה כב) אין נכנסין אצלו לא כג) ביום ראשון ולא ביום שני

א) נדלג הליון זכת"י וסופתי ונעלמי: ב) רי"ץ גיחות הלכות לכל תנו רבנן, רנצ"ן צמות האדם טעור הניחוש דף ה' ע"א במס' שמחות דהיא אבל רבתי ונונונו נעתק צטווייס ושלג כקדקן צלדק לדקך ונאנר ה' כלל צ' פרק ג' ע"ט וצנועצר יצק סדר הודיו דף ק"ז ע"א (דפוס ונטצוזה) וצטפתי לדק ונאנר ח' פרק ע' "כחוב במסכת שמחות" "במסכת שמחות כחוב", וצטור יורה דעה סינון של"ה דתניא וכתב צצית יוסף במסכת שמחות, צצולי הלקט הלכות שמוות סינון ח' תניא בשמחות זוטרתי דר' חייא תניא רבתי סינון כ"ג תניא בשמחות זוטרתי רב חייא אמר ונשלדס וכו', ענין אצילות צקוף ונחזור ונכנס רוניי חלק צ' דפוס צולויג' של"ה וונטצוזה הנא ר' חייא, שולקן ערוך יורה דעה סינון של"ה וליין הצחר הגולה במסכת שמחה, ועיין צרלש דצר חות ג' ד' ט"ו וי"ט: צרי"ץ גיחות ורנצ"ן שס תנו רבנן וצתניה רבתי שס רב חייא חנר וצנוחזור הכיל תנא ר' חייא ועיין צרלש דצר שס: ג) רנצ"ן ותניא רבתי וטור שס (דצרים: ד) רי"ץ גיחות (לא דצרים) ולפ"ז פי' שלך דצרים ונחיים חוונריס לו ולא ונחיים. צנוחזור צולויג' (לא דצרים ונחיים ולא דצרים) ולפ"ז פי' ונחיים וננה שנוגע לו חס ינות כדנפדט וחזיל. חוננס לפי רוב הנוסחאות פי' כי לא יאנרו לו דצרים ונחשים שעודס חיים לכל יאנר צלצו שחול לא נונה עוד עונהס ולא ונחיים סיפול לצו ויאנר כי צבר נחשצ ונהס כונת ועיין הערה ה': ה) כן גרסת רי"ץ גיחות וספור שס ולפ"ז הפ' כי יאנרו לו כי הדצרים צעלונא שידצרו ענוו חיים ולא ממויחס לא יוספיו לו חיים ולא וניתו אותו לכל יפול לצו ויאנר להס הלאונת: וצשחרי הנוסחאות טובחים ופי' ונחשים שצבר ונתו ועיין הערה ד' וצנוחזור ונטצוזה גר' ונחיים: ו) רי"ץ גיחות רנצ"ן צצלי הלקט וטור שס (חיוני' לו): ז) צכונה נוסחאות הליות: ח) רנצ"ן וטור (לאדם), רי"ץ גיחות אדם: ט) רי"ץ גיחות רנצ"ן הליוך אדם שנהא הפקדת: כד הקונט חות וודיו "ועוד דרשו ז"ל שאוונריס לו חס הוא נושה צאחריס חו חמריס נושין צו חו הפקיד חלל צני אדם חו חמריס הפקידו חללו" וכל זה וניירי צין על פה וצין צטער צנוקוס סיכוליס היתוויס לונר צבר פרע חציו חו סיכול לונר הלוח צבר פרעתי לחציקס הונת וצפקדון סיכולו לונר לקוח הוא צודינו: י) עיין הערה ע': יא) רי"ץ גיחות ציד אדם רנצ"ן חלל צני אדם: יב) רי"ץ גיחות חו הפקיד חללך אדם רנצ"ן וטור חו שנהא הפקיד חללך: יג) עד תרוננה טהורה נדלג צרי"ץ גיחות ורנצ"ן וטור צאחר חיים שייכס צזנוק הזה וצחולה לחרץ: יד) צצלי הלקט ותניא רבתי ונעושרין צנוחזור צולויג' וננטצוזה ונעושרות: טו) צצלי הלקט ותניא רבתי ונחזור ונטצוזה חזיו: טז) צצלי הלקט חזיו, תניא רבתי ונחזור וחזיו: יז) תניא רבתי שס: יח) צצלי הלקט חזיו ותניא רבתי חזיו היל, ונחזור ונטצוזה חזיו: יט) צנוחזור טהור: כ) צצלי הלקט וחזיו ותניא רבתי וחזיו היל צנוחזור וחזיו: כא) צנוחזור טונאה: תרוננה טונאה נשרפת וחין תרוננה טהורה נשרפת ונפ"ז שולגין חותו ע"ז חלל צוה"ז חף תרוננה טהורה נשרפת ועיין דיעהס צרונצ"ס צהלכותיהס וצטור וש"ע יו"ד סינון של"ה: כב) צספריס הכיל צלות צ': רי"ץ גיחות וחין צני אדם נכנסין וכו' רנצ"ן וחין: כג) רי"ץ גיחות "לא צרלשון ולא צשני חלל צשלישי וחס היל ונשורף חפילו צרלשון" וכן גרסת רנצ"ן: ועיין ירושלמי פיהא פרק ג' הלכה ע' "חו זכו שכיו ונדע כל שלג קפץ עליו החולי. דרך חחרץ הקרוציס נכנסין חללו ניד ורחרוקיס נכנסין חללו לחחר שלשס ינייס חס קפץ עליו החולי חלו וחלו נכנסין חללו וניד דלנחא (פי' ונעשה) רצי חונא רצי פינחס רצי חזקיה סלקון וצקרה לר' יוסי צתר תלתא יוניין חנר לון כי צעיתון ונקיינחא ונתי"ז שייך קרקע כל סהו ונתתו קיינות וכו'" וצירושלמי גיטין פרק ו' הלכה

ז' נשנו הדברים הנ"ל ונקיינום ההלכה בהציות "כי צעיתון ונקיינום ונתני" וע"כ
 שהציות שייר קרקע וכו' הוא ענין בפני עצמו ופי' "כי צעיתון ונקיינום ונתני" וזה
 שהציוה להרחוקים נכנסין אלנו לאחר ג' ימים שהוא צרייתא בנאס' שנוחת זוטרתו שלשינו
 וספיר פוי' הצית יוסף צטור יו"ד סיוון שלי"ה ד"ה ווי"ש וההצרים כרחוקים בשלש ירושלמי
 וכו' לומר לון צעיתון ונקיינום ונתניתין פוי' בתנויה לומר שההצרים כקרוצים ונכנסין אלנן
 ניד וטעות גדול ידיר הדושי הבחוח (צטור דפוס וחרשויה שם חות ג' וז"ל "לא ידעתי
 הכוונה צזה לפרש הירושלמי בלשון צמניהה דשם צירושלמי הכי חיתא' כי צעיתון ונקיינום
 ונתניתא שייר קרקע כל שהוא וכו' ופי' הראש"ש (לא ונלתי הפי' הזה לא צדלש גיטין
 פרק ז' הלכה ט"ו שהעתיק דברי הירושלמי הנ"ל ולא צפירושו לנאס' פילא שם ע"ש וצ"ר
 פילא שם) כי צעיתון ונקיינום ונתניתא הם תרלו לקיים ונשתנו לידע פירושה הכי הוא
 שייר קרקע וכו' ואפשר שהיה לפניו גרסא אחרת צירושלמי וז"ע" כי ח"ך יפרנס הירושלמי
 דגיטין שם שלא צא אח"ז הא דשייר קרקע וכו'. אונס ח"ן הדבר ונכרע כלל בפירוש
 הצית יוסף שכן פירש הטור לפי דעתו דהרי הדין להצרים הם כקרוצים לא נזכר צדום
 ונקום גם בצרייתא דשנוחת זוטרתו שלפניו וע"כ הפירוש צירושלמי בלשון נוחתא דליות
 עצמי לקיים הנתניתין להרחוקים נכנסין אחר ג' ימים וצדלות הצין כזה הרנוצ"ס הלכות
 חזל פרק י"ד הלכה ה' שלא זכר הא להצרים ופרס צזה פליאת הכסף ונשנה שם וז"ל
 "ואזנין התם שהקרוצים וההצרים נכנסין ניד ולא ידעתי למה השנוי רצונו" כי
 הרנוצ"ס ופרש את הירושלמי צניחותא כנ"ל. גם פליאתו למה השנוי הרנוצ"ס הדין
 להקרוצים נכנסין ניד חסור ועלמה אם נלקח היעצ צדרי הרנוצ"ס וצוקוריו אשר
 נהס שאז את צדרי ולכן נעתיק צזה את דברי הרנוצ"ס כלשונו וז"ל שם "ח"ן וצקרון
 את החולה אלף ניוס שלישי והלאה ואם קפץ עליו החולי והכבד וצקרון חותו ניד ח"ן
 וצקרון את החולה לא צלש שעות ראשונות ציום ולא צלש אחרונות ופני סחן ונתעסקין
 צלרכי החולה" וכתב הכסף ונשנה "ח"ן וצקרון לא צלש שעות ראשונות ציום וכו' צפ'
 ח"ן צין הנווד דף נ' ע"א ויהיב טעמא צגון" כי היכי דלא ליסק דעתיה ון רחוני תלת
 שעיין קנייתא רווחא דעתיה צתרייתא תקיף חולשיה ולא ידעתי למה השנוי טעם הגנורא
 ואפשר שלא היה בגירסתו" והצ"ח צטור יו"ד סיוון שלי"ה ד"ה ווי"ש וח"ן וצקרון וצ"ח
 ג"כ תנויה הכסף ונשנה הלזו ולא ונלא תירוח לצדרי ע"ש אונס כל הפליחות הצית ווסף
 חדף ונתורלח צירך הצרתה הכס לפי שיטת התלמוד צצלי נדרים ונ' ע"א וצרכות כ"ה
 ע"ב "צח יונא קדוניה דחליש אונר להון לא תיגלו לחיטי דלא לתרע וזליה ונכחן וחילך
 אונר להון פוקן ואחריו צשוקא וכו'" ולפ"ז ח"ך ציום ראשון ח"ן נכנסין ולא צעין ג'
 ימים וטעמו של דבר ונצור דלא לתרע מוליה וח"כ הא דגרסינן צדריים שם "לא
 ליסעוד דזב ע"כ קי"ח לא צתלת שעי קנייתא ונלא צתלת שעי צתרייתא דיוונא" ויירי ניוס
 שני והלאה וע"כ גם זה ונשטם דלא לתרע וזליה. אונס להרנוצ"ס סקידא כהירושלמי
 דצ"ג ימים הראשונים ח"ן וצקרון יצבור דהא צצעין ג' ימים ונלא דח"ן וצקרון צג'
 שעות ראשונות ונ' שעות אחרונות הכל ונשטם אחד "נפני סחן (פי' צני הצית שהם
 הקרוצים) ונתעסקין צלרכי החולה" ולכן ח"ן לצקר צג' ימים הראשונים ונפני צצני הצית
 שהם הקרוצים לריכס לעשות הכנות גדולות לפקח על עסקי החולה וכל לרכיו ונפ"ז
 לא יוכלו לעיין היטב כי לא יעידו הנוצקרים את החולה ולא יצדו את לצו צדריים,
 ולפ"ז הא דקרוצים נכנסים ניד ורונז היעצ צדרי הרנוצ"ס כנ"ל ונפני הטעם הזה ח"ן
 לצקר צג' שעות ראשונות ואחרונות שהוא לפי שיטת הרנוצ"ס אחר חג' ימים הנ"ל שצשעות
 האלה טרודים צני ציתו וקרוציו צהכנת הצית ולרכי החולה לצעודתו ולנשכצו ולרפואותיו
 ולא יוכלו לעיין ג"כ על הנוצקרים כנ"ל ולדידיה ח"ן לפרש כלל הטעם ונשום דלא לתרע
 וזליה דזב ע"כ ח"ך ציום א' אונס הרנוצ"ס ז"ל יפרש טעם הגון' דלדריים שם לפי
 דעתו "תלת שעי קנייתא רווחא דעתיה" ונלא יכנס החולה צדריים עם הנוצקרים וצני
 ציתו לא יוכלו לעיין עליהם כי לא יצדו עונו ונצריים שנוצקרים חח לצו וכן "תלת שעי
 צתרייתא תקיף חולשיה" והוא יכסה דבר עניהם צדריים הנוצקרים חח לצו וגם ח"ן ח"ן
 וצני הצית הנושגיסים עליו כנ"ל וד"ל: אונס גראש שגם רייץ גיחות והרנוצ"ן דונחקו
 צזה תיצת ציום ונפרשי "ראשון ושני ושלישי" לא חייגים ח"ך חשעות והוא ניוס צ' והלאה
 כשעות הצצלי ולפ"ז ע"ס צדריהם ולי"ל ולא בשלישי וחולי נלג צסם תיצת ציום ויש

(ד) שלא יבכו (ה) ויפחדו את לבו (ו) (ז) מת לו מת (ח) אין (ט) קורעין (ע) חלוקו (עא) שלא
 ישברו את לבו. (עב) אין בוכין ואין מספדין (עג) לפניו שלא ישברו את לבו (עד) כיצא בו
 אמרו (עה) משחקין את (עו) מטחו מפני החולה: ד'. (עי) (עח) מניין שהחולים חייבין להתוודות
 ת"ל (תהלים ק"ז י"ו) אוילים מדרך פשעם וגו' כל אוכל תחעב נפשם וגו' (עט) ויצעקו אל
 ה' וגו'. מניין שהולכי מרביות חייבין להתוודות ת"ל (שם ק"ז ד') העו במדבר בשימון
 דרך רעבים גם צמאים וגו' ויצעקו אל ה' וגו'. מניין שאסורין חייבין להתוודות ת"ל (שם
 ק"ז י') יושבי חשך וצלמור וגו' ויכנע בעמול לבם וגו' (ס) ויצעקו אל ה' וגו' ומניין שאף
 יורדי הים חייבין להתוודות ת"ל (שם ק"ז כ"ג) יורדי הים (סא) באניות וגו' זו משנת ר'
 עקיבה ר' (סב) אליעזר אומ' אין הרברים הללו אמורים אלא כנגד גלותיהם של ישראל
 שנ' (שם ק"ז ב') יאמרו גאולי ה' אשר גאלם מיד צר ומארצות קבצם וגו' (שם ק"ז ד')
 העו במדבר זו גלות (סג) עילם וחברותיה. (שם ק"ז י"ז) אוילים מדרך פשעם אילו יושבי
 (סד) ארץ ישראל (סה) שהן דומין לחולים. (1) (שם ק"ז י') יושבי חשך וצלמות (2) וגו' אילו
 יושבי (3) (סז) כפרים שהן דומין (לאסורים. (שם ק"ז כ"ג) יורדי הים (38) (סז) באניות זו
 גלות (ס) רומי (6) וחברותיה (סה) הוא היה אומר (7) העולה על המטה צריך להיות מתירא
 על עצמו שאינו יודע שמוא (8) יצאת עליו גזרה (9) שלמור. (ט) שאין אדם רואה ארץ
 החיה אלא אם כן נתחייב שימות בחיה ואין (10) רואה את הנחש אלא א"כ נתחייב שימות

וכתב "והין וקרעין לו" פי' להחולה וכנראה גם הנוחזר צגו' שם יסודו ונוסחה זו:
 (סח) צריץ גיאות [הין וודיעין לו שנה תטרף דעתו] צרוצין וצטור [הין וודיעין אותו
 שנה תטרף דעתו עליו:] (טט) שם ושם והין: (ע) שם ושם [את] חלקו. צנוחזר [לו
 את] חלקו: (עא) צריץ גיאות ורננ' וטור (שלא ישברו את לבו) ולדוכו חלו שלח
 ישברו את לבו דקיסף קחי וכלכו: (עב) שם ושם והין: (עג) ריץ גיאות צפניו
 ונשתקין וכו': (עד) רננ' (כיוולת זו חנור): (עה) ריץ גיאות ורננ' וטור "ונשתקין
 את הנוחזרין (כליל צרוצין צנוקס הוהוים) ונפניו" עכ"ל: וצנוחזר "ונשתקין את
 התינוק ונפני החולה" ועיין הערה ס"ז: (עו) עיין הערה ע"ה: (עו) עיין צרכות נ"ד
 ע"ז חנור רז יהודה חנור רז ארצעה לריכין לסודות יורדי הים סולכי נודצרות וניי סהים
 חולה ונתרפה וניי סהים חנוש צצית האקורים ועיין צתוספות שם ד"ה ארצעה ועיין
 צערוך ערך ארצעה וצתוס' צצת ז' ע"ה ד"ה יליאות חנוש צזה נקט כסדר הכתיב אך
 ונפני שעיך ענינו צחולה קדונו צרישא: פירקה דרס"ק צצח ארצעה כ"צ, ונעשה תורה
 ד' י"ג וחוס' אליהו סינן ל"צ: (עח) שצלי הלקט ותניה רצתי "ונונין שהחלין (שחולה)
 לריכין (לריך) להתוודות ת"ל (שנאחור) אוילים נודך פשעם (ונונעוטיהם יתענו) (וגי')
 כל חוכל תתעז נפשם [ויגייעו עד שערי נייא] (וגי') וילעקו (ויזעקו) אל ה' (גזל
 להס') (וגי') יודו לה' מסדו (וגי') עכ"ל: וצנוחזר "ונונין שהחליס חייבים להתוודות
 שנאחור אוילים נודך פשעם וגו' כל חוכל תתעז נפשם וגו' וילעקו אל ה' וגו' תדע
 שחידוי ונכפר שנאחור והתודה אשר הטא עליה וחיינר קחו עונכם דצרים וסוצו אל ה'
 וגו' וכן ונלונדין אותו ללוות את צניו וצני ציתו ולחלק להם נכסיו צחיו שלח יצאו חסריו
 לידי תגר וקטטה. ולהוכיחם ולזרזם ולהסירם צעצות הצורף ולקיים התורח והנולות
 וסיתם ונוחחו כבוד" עכ"ל וכנראה ון "תדע" עד סופו יסודו ונשפר אחר לו כוספת
 צבל הדינים האלה: (עט) ל"ל ויצעקו: (פ) ל"ל ויצעקו: (פא) צכת" צחלויות: (פב) חוספת
 חליכו סינן ל"צ: (פג) עיין דחיל ח' ז' והנה לא ונלחו כי הלכו דרך הודצר וכנראה
 כלל צזה גלות צבל ע"ש צצידננר עיין דחיל ג' וד' ועל שם צבל ופרס צנושלו לדיות
 הודצר חרים ודוצ עיין דחיל ז' ועי"ז צ' ע"צ: (פד) ונחך והלחה ונלח ג"כ צכת" וואטיקאן
 (4): (1) צכת" וואטיקאן [שנאחור:] (2) שם (וגי'): (3) שם כרכין: (4) שם לאסורין: (5) שם
 צחלויות: (6) שם (הצרותים): (7) שם העולם: צנוט: (8) שם ילא: (9) שם של ונות:
 (10) שם (אלס): (פה) כי הדלים והחולים השחיר נצחרך עיין ירוניה ליע: (פו) צכת"י
 וואטיקאן וצחופת חליכו שם "יושצי כרכין" ועל ז' סוססחות האלה עיין עירוצין נ"ה

אמ' להם צאו רחצו וסכו וגהצו את בגדיכם והתקינו עצמכם לסעודה הפיקחין שבהם הקפידו על דבריו שלמלך ורחצו וסכו וגהצו ארז בגדיהם והתקינו את עצמם לסעודה. והטפשים שבהם לא הקפידו על דבריו שלמלך אלא הלכו להם כל אחד ואחד למלאכת הגיע זמן סעודה אמ' המלך יכנסו הכל לסעודה בכת אחרת אילו באו בכבודן ואילו באו בניוולן אמ' המלך אלו מרד היו עושין אמ' לו אילו התקינו עצמן ואילו לא התקינו עצמן אמ' אילו שהתקינו עצמן יאכלו מסעודתי ואילו שלא התקינו עצמן לא יאכלו ולא יטעמו מסעודתי. (ו) יכול יפטר להם לבתיהם אלא אמ' המלך אלו יהיו אוכלין ושותין ואלו יהיו עומדין ורואין ולוקין ומצטערין והיכן פירושו שלדבר בישעיי' (ישעיה ס"ה י"ג) לכן כה אמר ה' הנה עבדי יאכלו וגו' הנה עבדי ירונו וגו' (מלאכי ג' י"ח ז) ושבתם וראיהם בין צדיק לרשע וגו': ב' ר' חנינה בן אנטיגנוס אומ' ה' כשאדם מת אם היה צדיק שלש כיתות שלמלאכים וצאות כנגדו. הכת הראשונה אומרת (ישעיה נ"ז ב') יבא שלום. והשנייה אומרת (שם ט) ינחום על משכבותם והשלישית אומרת (שם) הולך נכוחו. ואם היה רשע (י' שלש כיתות וצאות כנגדו הראשונה אומר (ישעיה מ"ח כ"ב) אין שלום יא) והשנייה אומר (שם) אמר יב' שמויי (צ"ל ה') לרשעים והשלישית יג' אומ' (שם ג' י"א) למעצבה ישכבון (צ"ל תשכבון): ג' יד' שלשה בני אדם הם אחד עסוק בכסף וזוהב ואחד עסוק בנכסים ובקרקעות ואחד עסוק בחורה ובגמילות חסדים וביראה שמים. זה שעסוק בכסף וזוהב בשעת פטירתו מן העולם הוא אומר חנו לי מכספי וזוהבי שילכו לבירא עולמי והן אומ' אין לך בהן כלום שכבר קדמך הכתוב (חגי ב' ח') לי הכסף ולי הזוהב וגו'. וזה שעסוק בנכסים ובקרקעות בשעת פטירתו הוא אומ' תנו לי מנכסי ומקרקעותי שילכו עמי לבית עולמי והן אומרי' לו אין לך בהן כלום שכבר קדמך הכתוב ואמ' (תהלים כ"ד א') לה' הארץ ומלוואה וכו'. זה שעסוק בחורה ובגמילות חסדים וביראה שמים אינו מספיק לגמור את הדבר עד שהמלאכים אומ' לו הרי הן הולכין לפניך שני' (ישעיה נ"ח ח') והלך לפניך צדקך וגו'. הכל בוכין בשעת מיתחן בין צדיקים ובין רשעים למה שסוף העין לבכות

ונשלי ט"ז צ"ס ר' זעירא ועיין ונס' שנוחות פרק ח' שהיה ר"נ ונשלו נשלו: (ה) כלשמו צונדרט ונשלי טס: (ו) שנת טס חתנו של ר"נ היה חונור ונשוס ר"נ ע"ס: (ז) קבלת דבא טס זותחאי חונור ונשוס ר"נ ע"ס וקרובים דצריו לדצרי חתנו של ר' ונחיר שנת טס ועיין צקדר הדורות ערך זיתחאי חתייה דר' ונחיר: (ח) כתובות ק"ד ע"ה ח"ר חלעזר (ילקוט שנועוני ישעיה רנז שני"ח ונרסס צגליון יצונות פרק הנושא ל"ל כתובות פרק הנושא), פרק ר' ילחק זן פרק ננס' מיצוט הקצר כת"י ע"ס: (ט) כתובות טס הולך ככמו ולחת חונורת לו יצא שלום ינחום על נשכצותם וצפרק ר' ילחק צ"ס הגרסא כנו צזה חך צכת ח' גרס הלדיק חצד והוא הפסוק ח' צישעיה טס וכפי נוסחתיו הוא כסדר הפסוק שז"ל יוצא שלום ינחום על נשכצותם הולך נכחו: צוננס' מיצוט הקצר פרק ח' צשעת פטירתו של לדיק ונור חונור הלדיק חצד וגו': (י) כתובות טס: צפרק ר' ילחק זן פרק צשעה שהרשע נאצד מן העולם צחין עליו חונסה ונלחכי חצלב ולחונוריס הפסוק הוא ישונן רשעים לשאלום וצוננס' חצוט הקצר טס וצשעת פטירתו של רשע ונור חונור וצליעל כקון ונוד וגו': יא) צכתצות טס,, חחת חונורת חין שלום חונור ה' לרשעים וחחת חונורת לו לנענצס ישכצ (ל"ל תשכצון) וחחת חונורת לו רדה וסכצבה חת ערלס": (יב) תקון הסופר הוא צונקוס ה' ועיין הערה י"ח: (יג) עיין הערה י"ח: (יד) פרקי דר' חלעזר פרק ל"ד וצסמו ילקוט שנועוני ישעיה רנז טז"ד שלטס חרובים טס לו ללחס דר' ח' ילחק זן פרק כתי' חונשול לך ונשל לנח דצצר דונח לשלטס בני אדם חחד עוצר חלונה וחחד עוסק צכסך וצזכז וחחד עוסק צחורה וכו' וצצייסו"ד חדר ה' ל"ד 49 חח"ל ד' ונלחכים עומדים לו ללחס צשעת פטירתו ומוסיף טס חרץ חרץ סהלכתי עליך וכו' ע"ס, ונורת הנוחור נר ה' חלק ח' כלל ח' פרק ג' וגס חונור צונדרט לנני חוי לנני צצוי (וכנראה הוא ונודרט ונשלי חוינו צונדרט ונשלי צצוינו) ועיין כד הקונת נור' צצוי

ולתוריד דמעות. (טו) הרשע בוכה שלא עשה תשובה והצדיק בוכה שלא עשה הטוב בכפליים ממה שעשה. (טז) יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה (יז) כחיי העולם הבא. (יח) יפה שעה אחת שלקורר רוח בעולם הבא מכל חיי (יט) שלורת העולם הזה. (כ) העולם הזה דומה לערב שבת והעולם הבא דומה לשבת אם אדם מתקין לו מערב שבת יש לו מה יאכל בשבת ואם לאו אין לו מה יאכל בשבת. (ד"א כא) העולם הזה דומה ליבשה והעולם הבא דומה לים אם אדם מתקין לו ביבשה יש לו מה יאכל בים ואם לאו אין לו מה יאכל בים. (ד"א כב) העולם הזה דומה ליישוב והעולם הבא דומה למדבר אם אדם מתקין לו ביישוב יש לו לאכול במדבר ואם לאו אין לו מה לאכול במדבר. (ד"א כג) העולם הזה דומה לקיץ והעולם הבא דומה לחורף אם אדם מתקין לו בקיץ יש לו מה לאכול בחורף ואם לאו אין לו מה לאכול בחורף שני' (משלי י' ה') אוגר בקיץ בן משכיל וגו'. (ד"א כד) העולם הזה דומה לחורף והעולם הבא לקיץ אם אדם חורש כד' וקוצר בחורף יש לו מה לקצור בקיץ ואם אין אדם חורש זורע בחורף אין לו מה לקצור בקיץ שני' (משלי כ' ד') מחורף עצר לא יחרוש לפיכך (שם) ושאל בקציר ואין:

פרק ג'. [א] כל באי העולם באין בבכיה ויוצאין בבכיה באין בקלות ויוצאין בקולי קולות באין מליחה סרוחה והולכין לליחה סרוחה באין מחשיכה והולכין לאפילה באין ממקום לחוץ והולכין למקום לחוץ. באין ממקום שאין בריה יכולה לראות והולכין למקום שאין כל בריה יכולה לראות באין ממקום טומאה והולכין למקום טומאה באין ערומין והולכים ערומים וכן איוב אומר (איוב א' כ"א) ערום יצאתי מבטן אמי וגו' (ב) באין בידים קמוצות והולכין בידים פשוטות כשהוא בא לעולם הוא בא בידים קמוצות כלומר כל העולם שלי הוא וכשהוא הולך ידיו פשוטות כלומר אין לי בעולם כלום. כל באי עולם באין בחסד וברחמים ויוצאין בחסד וברחמים. (ג) באין שלא בדעת ויוצאין שרא בדעת באין באהבה ויוצאין באהבה. ה' הרשעים כיצד הם באים באהבה (ו) שמא יולידו בנים כשרים או שמא (ה) יעשו תשובה. וכיצד נפטרין באהבה (ז) כל זמן שהן בעולם הזה הם מכעיסין להקב"ה וכיון שנפטרין מן העולם הן פוסקין מלהכעיס את המקום שני' (איוב ג' י"ז) שם רשעים חדלו רוגז וגו' ואומ' (משלי י"א י') ובאבוד רשעים רנה: ב. והצדיקים כיצד הן באין באהבה שהן מעמידין את העולם במעשהיהן הטובים. וכיצד הם נפטרין באהבה היה ר' שמעון בן אלעזר משלו משל למה הרבר דומה (ז) למלך ששכר שני

לוח אצל סהיף הונסל כזס צסס הציחו חכוני הונקר וסס הונתפלספס וסתרעס ע"ז שכל הציחו ונחז"ל ססס העיקר ע"ש וונציחו צסס ונדרס: טו) עיין סוכס כ"ג ע"א: טז) ונחזר ר' יעקב אבות פרק ד' ונסנס י"ז ולצות דר' נתן כת"י פרק ל"ד: יז) סס "ונכל חיי סעו"צ" (יח) סס וסס: יט) תיצת "ליתס סס: כ) רות דרס פ' ג' קסלת רצס ונעות לס וכל לתקון ונדרס ונשלי פ' ו' הוספס לפסיקתס דרסי פ"ג (דפס וויז): וסל קדונון סוס צונסי ע"ז ג' ע"א: כא) פרקי דרסי אליעזר פרק ו"ג, רות רצס, וקסלת רצס, ונדרס ונשלי, והוספס לפסיקתס דרסי סס ונעסיות צציסו"ד ס"ו סינון ט' עוסס פלס ס"ח דף ל' ע"א: כב) פרקי דר"ס רות רצס וקסלת רצס סס: כג) ונדרס ונשלי סס: כד) ל"ל כדלקונן חורס חורע:

ג. א) קסלת רצס כלסר ילס ונצטן חונו תני כונו סצס חסס וכו' ועיין אצות פרק ג' ונסנס ח' אצות דר' נתן סצדפוס פרק י"ט ולצות דר"ג כת"י פרק ל"ג ועיין צרכות ע"ז וסנסדרין ל"ג ע"א: (ז) צכת"י וולטיקתן לנוקוס חסוכס: ב) קסלת רצס כלסר לס ונצטן חונו תני צסס רצי ונח"ר: ג) עיין אצות פרק ד' ונסנס כ"ג: ד) עיין צ"ק ק"ט ע"א וגיטין כ"ז ע"ג: ה) עיין קידושין וי' ע"ג אפילו רשע כל וינוי ועסס חסוכס חין ונצירין לו רסעו: ו) עיין סנסדרין ע"א ע"ג וע"ג ע"א: ז) עיין ירושלני צרכות

פועלין אחד עשה כל היום ונטל דינר ואחר עשה שעה אחת ונטל דינר אי זה מהן חביב לא זה שעשה שעה אחת ונטל דינר (ה) כך משה רבינו שימש ישראל מאה ועשרים שנה ושמואל חמישים ושתיים שנה ושניהם שוים לפני המקום שנ' (ירמיה ט"ו א') ויאמר ה' אלי אם יעמר משה ושמואל וגו' וכן הוא אומ' (תהלים צ"ט ו') משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו. עליהם ועל כיוצא בהם הוא אומר (קהלת ה' י"א) מחוקה שנה העובד אם מעט ואם הרבה וגו'. [ט] [ג.] ר' נתן היה מושגו משל למלך שכנה פלטין ונתן בתוכה עבדים ושפחות ונתן להם כסף וזהב למשא ומתן וצויה להן ואומ' להן הזהרו שלא תהיו חוטפין וגוזלין וגונבין זה מזה הלך המלך למדינת הים התחילו העבדים חוטפין וגוזלין וגונבין זה מזה לאחר זמן בא המלך ממדינת הים (י) ונמצא כל שיש להן מכפנים והן עומדים מבחוץ ערומים והוציא המלך כל הגניבות והגזילות מידן כך הן הרשעים בעולם הזה הן חוטפין וגוזלין וגונבין זה מזה וכשעת מיתתן אין יוצא עמהן כיום אלא יוצאין ערומים ממצות וערומים ממעשים טובים שנ' (תהלים מ"ט י"ז) אל תירא כי יעשיר איש וגו' כי לא במוחו יקח הכל וגו' : [ד.] יב' ד"א משל למה הדבר דומה לחבית שהיא מלאה שמן טוב ונתונה באויר אין טפה שלטל יורדת לתוכה עד שהיא מאברת ממנה טיפה כמותה נכנסה לבית אין טיפה אובדת ממנה כך הן הצדיקים בעולם הזה אם יב' עבר אחד מהן עבירה הקב"ה מסלקו מיד שלא יוסיף לחטוא שנ' (תהלים מ"ט י"ח) כי לא במוחו יקח הכל וגו' : [ה.] יד' ועוד היה ר' שמעון בן אלעזר אומ' משלו משל למה הדבר דומה לתינוקוזה שהיו משחקין בגלעינין כל זמן שהן משחקין אם יטול אחד מהן גלעינה מחבירו הוא עומד עליו ומקרע את בגדיו גמרו מלשחוק הם הולכין ומפורזין ארס הגלעינין כך היו הרשעים הן חוטפין וגוזלין וגונבין זה מזה וכשעת מיתתן הן מניחין כל מה שיש להן לאחרים שנ' (שם מ"ט י"א) ועזבו לאחרים חילם : [ו.] טו' היה ר' מושל משל אחד למה הדבר דומה למלך שהיה לו פרדס והכניס לתוכו פועלים וצויה אותן שיהו עוסקין במלאכתו והיה בו מגדל גבוה והיה המלך עולה לראש המגדל ורואה אותן והן לא היו רואין אותו היה רואה אותן מקצתן מעדרין ומקצתן מנכשין ומקצתן מלקטין צרורות ומקצתן מפנים בתים מלאים לחוד ריקנים. כלפי חשיכה אמ' המלך שלש פורעניות אני נפרע מהן אחת שלא היה רצוני לכך ואחת שלא היו עסוקין במלאכתו ואחת שהיו מפני בתים מלאים לחוד ריקנים אבל המעדרין והמנכשין והמלקטין צרורות יבואו ויטלו שברן כך אמ' המלך זה מלך מלכי המלכים הקב"ה הפרדס זה העולם (טז) המגדל זה בית המקדש הפועלין אילו בני אדם לעתיד לבוא הקב"ה או' מי שעמל יפה בעולמו יבא ויטול שברו שנ' (ישעיה ל"ג י"ח) איה סופר איה שוקל וגו' איה סופר מלמד תינוקות יבוא ויטול שברו איה שוקל קלות וחמורות (יז) יבוא ויטול שברו וכן הוא אומר (משלי ט"ו י"א) יח' פלם

פרק צ' הלכה ט' תחנונה כי תשא, קבלת רצו ונתוקם שנת בעווד סיר הסירים רצו דודי ירד לגנו ע"ט: (ח) תחנונה טס ע"ט: ט) ויכלן עד ונסנה ז' נדלג הליון ונשגגת הסופר והוספתיו ונעלני: י) לא ונלתי חצר לנסנה זו וכנלתי נוסדו הונלתי הלכה על הכחות השונות צצני האדם ה' דונסנה צ' על לדיק גנור ודונסנה ג' על הרשעים וענינם עם כל צני האדם טס צני ונשא ונתן וצניונים ודונסנה ד' על הלדיק הונת צנערוחו: (יא) ט' פתאים צל הונלך שלל יכלו הגננים לפנות ולכונלתי הגננות טעמוס צפניס וסס היו לו צחוק ולפי' הונלך דוונס לנעשל: (יב) גס לנסנה זו לא ונלתי חצר: (יג) עיין צרלשית רצו פי כ"ה: (יד) גס לנסנה זו לא ונלתי חצר: (טז) ונדרש ונשלי ט"ז צסס ר' יוסי הלכות גדולות הלכות הספד צסס תיח' ר' יוסי הגלילי חונר ע"ט: (טז) עיין סוכה נ"ט ע"א וצחוק' סס ד"ה ויטעבו: (יז) צנדרש ונשלי סס וצסלכות גדולות נוסק, ח"ס סופר לת הונלדיס ח"ס לונדי ונדרש הלכות וצגדות יצאו ויטלו שברן"

ומאזני משפט לה' וגו' פלס זה יט) מקרא ומאזני כ) משפט אילו כא) הדין לה' אילו כב) האגרות ומעשהו זה כג) מדרש. כל אבני כים אילו נד) ההלכות: ד) מתוך שלותן של רשעים בעולם הזה אהה יודע מהו מתן שכרן של צדיקים נה) מה אם הרשעים כך הצדיקים על אחת כמה וכמה. וכן דוד הוא אומ' (תהלים ד' ח') נו) נחת שמחה בלבי וגו' וכן הוא אומ' (שם ל"א ב') מה רב טובך וגו' (ישעי' ס"ד ג') ומעולם לא שמעו ולא ולא האזינו וגו': ה) ועוד ט) היה ר' שמעון בן מנסיא אומ' כה) שבע כיתות של צדיקים עתידים להקביל פני שכינה לעתיד לבוא שנ' (תהלים ט"ז י"א) הודיעני אורח חיים שובע שמחות את פיך נט) אל תהי קורא שובע שמחות אלא שבע שמחות ואלו הן ל) (שופטים ה' ל"א) ואהביו כצאת השמש בגבורתו (נחום ב' ח') מראהו כלפידים (תהלים ס"ט א') למנצח על שושנים לדוד (הושע י"ד ו') ויהי כזית הודו (דניאל י"ב ג') והמשכילים יחירו כזהר הרקיע וגו' לא) מי הם מצדיקי הרבים לב) ר' שמעון אומר אלו החכמים ר' נחמיה אומר לב) אילו גבאי צדקה. ר' יהושע אומ' אילו מלמדי תינוקות. לד) ר' מנחם בר' יוסי

ועיין סנהדרין ק"ו ע"ג צסס ר' ילחן: יח) צנדרש נשלי וצהלכות גדולות שס לפני הנאמר ה"ל: ירושלמי הוריות פרק ג' צקופו צסס דרש רבי אחא: יט) שאין לנעות ונונו וחיו ונסור לשיקול הדעת: כ) צירושלמי שס "נאזני זה הונסנה נשפט זה התלמוד לה' זה התוספת ונעשהו כל אצני כים כולסם נעלין שכרן ונכס אחד": כא) צהלכות גדולות דקיינן. כי נדרש לזה שיקול והכרעת הדעת: כב) צנדרש נשלי וצהלכות גדולות אלו הלכות. ולתוספתו פי' ויה שיעיל להכיר את כבוד ד' ועיין ספרי דברים נ"ט "דורשי רשויות חוננים לנוך שתיכר את וני שאמר והיה העולם לנווד הגדה וכו'": כג) כי הנדרש יסוד ההלכות והאגדות: צנדרש נשלי שס "נעשהו זה תלמוד כל אצני כים כל עוסינן עמידין ליעול שכרן לעמיד לצא" וצהלכות גדולות "נעשהו כל אצני כים זה תלמוד שכל הנקרא והנסנה והנדרש והתוספות והאגדות כלולין וכל עוסינן עוונדין ליעול שכרן לע"ל": כד) שס גדולות וקטנות וכנראה כוננו להנשניות והתוספתות ועיין הערה כ"ג: כה) עיין נכות כ"ד ע"ג ונדרש ל' ע"ג וילקוט שנעונו תהלים רנז תשט"ז: כו) ל"ל נתת: כז) ספרי דברים פסקא י' "ר' שנעון צן יוסי חונר לשבע שנמות פניהם של לדיקים רחיים לעמיד לצוא" ולעיל נזה "שבע כמות של לדיקים צגן עדין זו לנעלה נזו וכו'", שס פסקא נ"ז "ר' שנעון צן יוסי (כן גרס הילקוט) חונר לשבע שנמות פניהם של לדיקים עתידים להקביל פני שכינה לעוה"צ": כח) ספרי דברים פסקא י' ונ"י, פסיקתא דרב כהנא ולקחתם לכם "ד"ח שבע שנמות את פיך אל תהי קורא כן אלא שבע שנמות אלו שבע כמות של לדיקים שהן עמידין להקביל פני השכינה ופניהם דוונות וכו'", ויקרא רבה פ' ל' "ד"ח שבע שנמות את פיך אלו ז' כמות של לדיקים שעתידים להקביל פני שכינה ופניהם דוונות וכו'", נדרש תהלים פ' ט"ז "אל תקרי שבע אלא שבע אלו ז' כמות של לדיקים שעתידים לראות פני שכינה לעולם הצא שנ' תודיעני אורח חיים שובע שנמות את פיך אל תקרי שובע אלא שבע" ועיין שס פ' י"ח אלו שבע כמות של לדיקים וכו' ועיין ירושלמי תגיגה פרק ז' הלכה א' "ואתיה כו"ד שובע שנמות את פיך שבע כמות של לדיקים לעמיד לצוא" פסקא דרבינו הקדוש צצא שבע סיון י': כט) עיין הערה כ"ח: ל) עיין בכל הנקוונות הג"ל צהערה כ"ח: לא) וסופו דקרא ונלדיקי הרבים ככוכבים וח"כ סס ו' ח' שש צ לפידים ג) שושנים ד) זית ה) זמר הרקיע ו) כוכבים והז' הוא חו יפה כלצנה שיר השיירים ו' י' חו צצקיים ירוולו נחום צ' ה' ונדלג צזה ועיין בכל הנקוונות הג"ל: לב) ספרי דברים פסקא נ"ז "ד"ח ונלדיקי הרבים אלו גצחי לדקא ר' שנעון צן ונכסח חונר אלו זקנים וכן הוא חונר וחוביו נלחט השגש צצבורתו": לג) עיין צצא צתרא ח' ע"ג אלו גצחי לדקא צונתיתח תנח והנשכילים יחירו כזהר הרקיע זה דיין שדן דין חונת לנתינתו וגצחי לדקא ונלדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד אלו ונלדי ונלדי ונלדי ונלדי ונלדי ונלדי ועיין סנהדרין פ"ו ע"ח דתת תוספתא ר' נחמיה: לד) לא ונלחתי הצר לזה וחולתי צאשר אינו נובח צצמ"ל נדלג שס ועיין ויקרא רבה פ' ע' על וסס דרך ר' יוסי צ"צ יהודה צסס ר' ונחם צר' יוסי ע"ס:

אומ' אילו התנוונים המעשרים פירותיהם כראוי ומאכילין את ישראל עליהם הוא אומר (שם) ומצדיקי הרבים וגו' :

פרק ד. [א-] (א) רבן יוחנן בן זכאי כיון שבא להפטר מן העולם (1) הוזה בכה אמרו לו תלמידיו רבינו (2) יוחנן אדם גדול כמותך בוכה. הרכה תורה ריבצה בישראל (3) וראיתה תלמידך ותלמידי תלמידך יושבין (4) בשיבה לפניך (5) ואחה בוכה אמ' להן אמשול לכם משל למה הרבר רומה לאחד שהלך להקביל פני (6) אגמון מקום שיש פרקליטין מקום שיש מחן ממון מקום שיש דעת גונבת דעת מקום שאה יכול לגנוב דעתו בדברים והרי הוא בוכה לפי שאינו יודע אם מחייבו מיתה ואם לאו ומה אם זה שהוא בשר ודם ויש כל הדברים הללו לעשות כך אני שאני הולך להקביל פני מלך מלכי המלכים הקב"ה על אחת כמה וכמה ואני הולך למקום שאין פרקליטין למקום שאין מחן ממון ולמקום שאין דעת גונבת דעת ולמקום שאין אהה יכול לגנוב דעתו בדברים ולמקום שאין משוא פנים ואינו יודע אם מיתה הוא מחייבו ואם לאו לא כל שכן שאני צריך לבכור ולהצטער. ועוד אמשול לכם משל אחר למה הרבר רומה (7) לאחד שהיה מהלך בדרך כל היום כלפי חשיכה הגיע לשתי פרשיות אחת הולכת לישוב ואחת הולכת למדבר ואינו יודע לאיזו מהן ילך כך אני בדרך אחרת הייתי מהלך כל ימי חיי ועכשיו לשתי פרשיות אחת הולכת לחיי העולם הבא ואחת הולכת לחרפות לדראון עולם ואינו יודע להיכן מוליכין אותי אם לחיי העולם הבא ואם לחרפות לדראון עולם: ב. (8) אחד הצדיקים ואחד הרשעים מקבלין פני השכינה בשעת מיתתן שנ' (תהלים כ"ב ל') לפניו יכרעו כל יורדי עפר וגו' מפני מה הרשעים מקבלין פני השכינה לא היה אפשר להם להרשעים להקביל פני השכינה אלא שהרשעים מדרו בהקב"ה ובשעת מיתתן הן מראין להם פני השכינה ואומ' להן בואו וראו פני המלך שהייתם מורדין בו שהוא עתיד ליפרע מכם. ואף הצדיקים בשעת פטירתן מראין להן פני שכינה ואומ' להן בואו וראו המלך שהייתם עובדין אותו שהוא עתיד ליחן לכם שכרם. ר' אלעזר בר' שמעון אומ' (9) אף הקטנים מקבלין פני שכינה שנ' (שם כ"ב ל"א) זרע יעברנו יסופר לה' לדור: ג. ומפני מה הם מתים כשהם קטנים (10) ר' אלעזר בר' שמעון אומ' בעון נדרים שנ' (ירמיה ב' כ"ח) לשוא הכיתי את בניכם. (11) ר' אומ' בעון ביטול תורה שנ' (הושע ד' ו') ותשכח תורה (12) שמויך וגו' היא למדנו שכל מי שיש לו בן ואינו מלמדו תורה נוח לו כאילו קברו: ד. (13) ר' דוסתאי בר' ינאי אומ' מניין אתה אומ' שכל מי שהוא שוכח דבר אחד ממשנתו הרי הוא מחחיב כנפשו שנ' (דברים ד' ט') רק השמר לך וגו' כ"ז ט) הלכתא באבות וכן הוא אומ' (משלי כ"ד ל') על שדה איש עצל עברתי וגו' (14) על שדה איש עצל עברתי זה תלמיד חכם שאינו עוסק בחורה מחוך שאינו עוסק טועה שנים ושלושה דברים בפרק אחת או במסכת

ד. (א) צרכות כ"ח ע"צ ולצות דר' נתן שצדפוס פרק כ"ח ע"ש: (1) צכתי וולטיקלן סיה: (2) סס רבינו כנותך חכם גדול שהרבה תורה: (3) סס ורלית: (4) סס ציטציה: (5) סס ולת: (6) סס חגונן: (7) סס וטס ע"ש: (8) נדרש תהלים פ' כ"ז צסס רבי יוחנן נדה ל' ע"צ ספרה פסטה ח' פרק צ' לצות דר"ג שצדפוס פרק כ"ח ונסכת חיצות סקצר פרק ח' ועיין ילקוט שנועוני תורה רנוז טל"ו צסס פרקי רבי חליעזר וצילקוט שנועוני תהלים רנוז תרפ"ה ותרפ"ט ע"ש: (9) עיין נס' כלה פרק ח' ונסהדרין ק"י ע"צ: צנדרש תהלים סס ר' חליעזר חוונר: (10) שנת ל"ג ע"ח נס' כלה פרק ח' ילקוט ירמיה רנוז רס"ו: (11) שנת סס ר' יסודה הנסיה וע"ש: (12) ל"ל חלקין ולשון כינוי הוא: (13) ח' לצות פרק ג' ננסה ח': (14) פ"י ננסה ח' לצות סס: (15) ספרי עקב וי"ה, לצות דר' צ' נתן שצדפוס פרק כ"ד, נדרש נשלי פ' כ"ד ועיין רש"י נשלי סס, תנח דצי חליכו זוטא פרק ט"ז ילקוט שנועוני נשלי רנוז תתקס"ח ע"ש:

אחד שנ' (שם כ"ד ל"א) והנה עלה כולו יא) כמשונים מתוך שאינו עוסק בה סופו להיות מבקש ראש הפרק ואינו מוצא ראש המסכת ואינו מוצא שנ' (שם) כסו פניו הרולים מתוך שאינו עוסק בה נמצא מטמא את הטהור ומטהר את הטמא שנ' (שם) וגדר אבניו נהרסה. יב) ועליו הוא אומר (קהלת י' ח') ופורץ גדר ישכנו נחש הא למדנו שכל מי שהוא פורץ גדותיו של חכמים סוף פורענות לבוא עליו. יג) ר' שמעון בן יוחאי אומר הנחש פרץ גדר מתחילה לפיכך נעשה ספקלטור לכל פורצי גדרות: דה. יד) אחד רשעים ואחד צדיקים נחבין בפני עצמן שנ' (תהלים ס"ט כ"ט) ימחו מספר חיים וגו' ר' אומר שני ספרים הם אחד של צדיקים ואחד של רשעים שנ' (דניאל ו' י') דינא יתיב וספרין פתיחו. ויש אומ' ספר אחד שנ' (בראשית ה' א') זה ספר חולדות אדם ואומ' (יחזקאל ב' י') ויפרשו אותה לפניו והיא כתובה פנים ואחור וגו' פנים שלותן של רשעים ויסוריהן של צדיקים בעולם הזה ואחור פורענתן של רשעים ומתן שכרן של צדיקים לעתיד רבוא (שם) וכחוב אליה קנים טו) והוא הגא היא לצדיקים לעתיד לבוא שנ' (תהלים צ"ב ד') עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור. (יחזקאל שם) והי הווה היא לרשעים לעתיד לבוא שנ' (שם ז' כ"ו) הווה על הווה וגו'. ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומ' הרי הוא אומ' (שמות ל"ג כ"ג) וי) והסירותי את כפי וגו' אחורי בעולם הזה לפני לעולם הבא. או להן לרשעים שהן נמסרין למלאכי חבלה אבל הצדיקים (ישעיה נ"ח ח') והלך לפניך

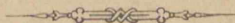
יא) ל"ל קנוסונים: יב) ספרי שם ע"ש: יג) ויקרא דבס פ' כ"ו תני ר' שונעון צן יוחאי קבלת דבס חס יסוך הנחש תני (צבס) רשצ"י ועיין צונדצר דבס פ' י"ט וילקוט שונעוני קבלת רנוז תתקפ"ט ועיין ירושלמי פילח פרק ח' הלכה ח' וצבלי תענית ח' ע"ח: יד) עיין ראש הסנה ט"ז ע"צ: טו) ספרי צונדצר ספקא ק"ג עירובין כ"ח ע"ח אצות דר' נתן סנדפוס פרק כ"ה ילקוט שונעוני יחזקאל רנוז שני"ח: טז) ל"ל וסנה הגס: יז) עיין ספרי שם אצות דר' נתן שם ועיין ספרא ויקרא פרשה ח' פרק צ' ותנחומא פ' כי תשא ולקח טוץ שם וילקוט שונעוני תורה רנוז ר"ל ויש"ס וסיוט סקצר פרק ח' ופרק ר' יתק צן פתך ועיין פקי דר"ח פרק ג"ו: יח) לכוון סנספר סנה לעתיק ע"פ סקונקורדנליח כל סקונקונות צתנ"ך סצחו צבן תיבת אוי

1) אוי לך מואב	צונדצר כ"ח ל'	על נוואצ
2) חוי וני יחיה ונשונו חל	צונדצר כ"ד כ"ד	על סקיני
3) ויחנורו חוי לנו	שנואל ח' ד' ז'	ספלטתים
4) חוי לנו וני יזילנו	שנואל ח' ד' ח'	ספלטתים
5) חוי לנפטס	ישעיה ג' ט'	על ישראל 1)
6) חוי לרשע רע	ישעיה ג' י"ח	על ישראל
7) חוי לי כי כדניתי	ישעיה ו' ה'	ישעיה
8) רזי לי חוי לי	ישעיה כ"ד ט"ו	על ישראל 2)
9) חוי לנו כי סדדנו	ירמיה ד' י"ג	על ישראל 3)
10) חוי לנו כי עיפס	ירמיה ד' ל"ח	על ישראל
11) חוי לנו כי פסס יוס	ירמיה ו' ד'	על ישראל 4)
12) חוי לי על סצרי	ירמיה י' י"ח	על ישראל 5)
13) חוי לך ירוסלים	ירמיה י"ג כ"ז	על ישראל 6)
14) חוי לי חוני	ירמיה ט"ו ל'	על ישראל 7)
15) חנרת חוי נח לי	ירמיה ו"ה ג'	על ישראל 8)
16) חוי לך נוואצ	ירמיה ו"ח ג"ה	על נוואצ
17) חוי לך (18)	יחזקאל ע"ז כ"ב	על ישראל 9)
18) חוי עיר סדניס (19)	יחזקאל כ"ד ו'	על ישראל
19) חוי עיר סדניס (20)	יחזקאל כ"ד ט'	על ישראל 10)
20) חוי להס כי נדדו (21)	סוסע ז' צ"ב	על ישראל 11)

צדק ר' שמעון בן מנסיא אומ' יח) בשלשה עשר מקומות כתב אוי אוי (ט) כ) ובשלשה עשר מקומות כתב אשרי אוי לרוך לרשעים שהן מבטלין את דבריהן נא) אשריהם של צדיקים שהן מקיימין את דבריהן. [כך סליק].

(21) חוי להם צערי וחס (2)
 (2) חוי נח לנו (23)
 (23) לני חוי לניחצוי (4)
 חסע ע' י"ג
 ח'כס ד' ל"ח
 על ישראל (12)
 על ישראל (13)
 נשלי כ"ג כ"ב וחסיצ הכפל ציחזקאל ע"ז כ"ג
 לאחד ולפי"ז ט"ס צזה ולי' צעערים ושלשה חו חס לה יחצוצ ספר נשלי שאינו דצרי נצוהס
 יהיה עערים וטניס : ויש לנכות הכפל צפרסה אחת (יחזקאל כ"ד ו' וט') והא דונשלי כנ"ל וכל האוי
 שנחננו על האונות אחרות ונס שאונר ישעיה על עננו ישעיה ו' ה' וח"כ יהיה י"ג
 צנכוון ושארי לשונות חויה סוי חוי חצוי לה קחטיצ : יט) צתנ"ך זולתי ספר תהלים וחס
 (1—2) ונלכיס ח' י' ח'. (3—4) דצרי הינניס צ' ע' ז' : (5) חיוצ ה' י"ז : (6) נשלי
 ג' י"ח : (7) נשלי ח' ל"ב : (8) נשלי ח' ל"ב : (9) נשלי כ' ז' : (10) נשלי כ"ח י"ד :
 (11) ישעיה לי י"ח : (2) ישעיה ניו צ' : (1) דיחל י"ג צ' : (ב) עיין ויקרא רבה פ' ל"ד
 ,, לוי צסס ר' חונל צר חנינל חונר כ"צ פענייס חתוצ אשרי" וכונתו לקספר תהלים
 סנונלחו צו כ"ה פענייס אשרי עיין צקונקורדלליח ולח חטיצ אשרי שיסלס לך גוולך, אשרי
 שיחצו סנלחור על צבל תהלים קל"ז ח' וט' והספל צתהלים קנ"ד ע"ו וח"כ הס כ"ג
 צדיוק ונה שטיירה ונסכת סנחוח זוטרתי ונוסיף סויקרא רבה ועיין צצילחור סרזו"ס סס
 צונדרט רבה דפוס ווילנל : כא) כת"י וואטיקאן ,, אשריס סלדיקיס סנוקיינין חת דצריסס
 נלס : כב) צכת"י ליחל והוספתי ונענני וצכת"י וואטיקאן נרסס חח"ז ,, נלסס :

ובזה מסכת שמחות זוטרתי נשלמה עד חומה
 ובוה חמו גם הוספותי עליה המכונות „שמחות עולם“
 ובכל לבי אודה את ד' אלקי עורי שוכן רומה
 ואברכה את שמו תמיד כי טוב וכי חסדו לעולם :
 האר גם את עיני בתורתך והיה עמי גם לימים יצרו
 ומלא לי מספר ימי, ואגלה נפלאות אשר בה נאצרו.

(א) אבל רבתי (א')

- (א) מועד קטן כ"ד ע"א אומר (א) רפרם בר פפא (ב) תנא באבל רבתי „אבל אסור לשמש מטתו בימי אבלו ומעשה באחד ששמש מטתו בימי אבלו ושמתו חורים את גותרו“.
- (ב) מועד קטן כ"ו ע"ב אומר (ג) רב פפא תנא באבל רבתי „אבל לא יניח תינוק בתוך חיקו מפני שמביאו לדי שחוק ונמצא מחננה על הבריות“:
- (ג) (גדה מ"ד ע"א ד) „תינוק בן יזמו שמת הרי הוא לאביו ולאמו כחון שלם“:
- (ד) (מועד קטן כ"ג ע"א ה) „מעשה שמחה אשתו של ר' (ו) טרפון ואמר לאחורא אשתו בתוך האבל התכנסו ותגדלי ארז בני אחותך ואף על פי כן לא בא עליה אלא לאחר שלשים יום“:
- (ה) כתובות כ"ז ע"ב אומר רב נחמן תנא באבל רבתי (ו) „במה דברים אמורים שנתגרשה מן הנשואין אבל כשנתגרשה מן הארוסין נפרעת על ידי עצמה שאין לבו גם בה“:

(א) דקדוקי סופרים שם נוטף גם הגרסא רב פפא: (ב) קאי אהא לחנירין שם נוטפים דשנואל „חבל שנוטף ציוני חזלו חייב וניתה“ ועיין ירושלמי נו"ק פרק ג' הלכה ה' סד תלמוד מן שנואל שנוטף שנואל חייב וניתה וניתה ועיין דרש"ה רב פ' ק: ולפי"ה ה' דמייב וניתה הוא שנוטף על דברי חכמים: (ג) ככלות גדולות דף נ"ה ע"א ובתורת האדם דף ס"ו ע"ג הגירסא גם כזו רפרם בר פפא: (ד) לפרש הנוטף נדה פרק ה' נוטף ג' „תינוק בן יום אחד וכו' הרי הוא לאביו ולאמו ולכל קרוביו כחון שלם“ חנירין בגמרא שם דף נ"ד ע"א „לנתי הלכתה חנור רב פפא לענין חבילות“ ונראה כי ידע את זה והחליט רבתי שידע ונוטף ככל וזאתה נוטף כזה צונס' שנוטף פרק ג' הלכה ה' ועיין בתוספות יום טוב שם למה נקרא חון שלם: (ה) צונס' מועד קטן כ"ג ע"א „חנור רבי יוסי נעשה ציוקף הכסן שנתה אשתו [בערב הפסח כן גרסתה הלכות גדולות] וחנור לחמותה צבית הקצרות לחי ופרנסה את בני אחותך ולא צא עליה חלל לזונן ונרובה וכוונן זונן ונרובה חנור רב פפא שלשים יום“ והנה הנוטף הלזו נוטף צונס' שנוטף פרק ז' כונו שנוטף צוה ונוטף צו „לחמר שלשים יום“ וח"כ גם הסירוש הזה ידע רב פפא ונחליט רבתי: (ו) וכן צירושלמי יצונת פרק ד' הלכה י"ח קבלת רבתי פ' ט' וצונתה הצבלי שם „ציוקף הכסן“ (וכידוע גם ר' טרפון היה כהן, עיין בסדר הדורות צערכו וכן צבסן נתחלק להם ועיין בתוספות נו"ק שם יצונת נו"ג וכתבות ד' וצרא"ש חלו ונגלחין ס' ו"ח דלפי הריב"ז נוסחת הצבלי עיקר צאשר הנוטף שנתה אשתו צערב הפסח נוטף ציוקף הכסן צמיס ק' ע"א וננס' שנוטף פרק ד' הלכה ט' (ז) כנראה נוטף צה הלכה י"ג וי"ד דנוטף שנוטף פרק צ' ע"ש דלך עי"ז צבין שייכות הענין הזה דפרעון חוז צאצל רבתי כי נשנית דרך חגז ועיין צנחלת יעקב שם ויסוד הענין הזה הוא צונס' גיטין פרק ח' נוטף ט' וחניה כלל ונענינו של חונס' שנוטף שם ללא וניירי כלל ונפריעת חוז חונס' צרייתא כוז נוטף צירושלמי גיטין פרק ח' הלכה ט' ע"ש ועיין צונס' כתבות שם:

(ב) אבל רבתי (ב')

א. (א) הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו אין קושרין את לחיו ואין סכין אותו ואין מדיחין אותו ואין פוקקין (ג) את[נקביו ואין שומטין (ג) את[הכר מתחתיו (ד) ואין נוטחין אותו

(א) הרי"ף גיאות כ"ח תורת האדם דף ע"ז ע"ד צאצל רבתי תניא: שנוטף פרק ח' הלכה ד' ע"ש ועיין צמיס פרק כ"ג נוטף ט', ספר הספידים סינון תשכ"ג: (ב) תורת

לא על גבי החול ולא על גבי חרסית ולא על גבי אדמה ואין נותנין עד כרסו לא קערה ולא מגרפה ולא צלוחית (ה) שר מים] ולא גרגיר מלח ואין ו) משמיעין עליו עיירות ואין שוכרין עליו חללים ומקוננות ואין מעמצין את עיניו עד שתצא נפשו וכל המעמין עם יציאת הנפש הרי זה שופך דמים:

ב. ז) אין קורעין ח) ואין ט) חולצין ואין מספידין עליו ואין מכניסין עמו ארון י) בבית עד [שעה] שימות כללו של דבר כל שהוא משום עסקי המת יב) אין עושין עמו עד שתצא נפשו יג) ואין פותחין בצדוק הדין על המת עד שתצא נפשו של מת יד) שכל הימים שהיה טו) ר' שמעון בנו של ר' עקיבא חולה לא בטל מבית מדרשו אלא פוקדו ביד שלוחו בא הראשון ואמר לו טז) נטען אמר להם שאלו בא השני ואמר לו יז) הכביד החזיר לתלמוד תורה בא השלישי ואמר לו גוסס אמר להם שאלו בא הרביעי ואמר לו השליש עמד וחלץ תפלו וקרע את בגדיו אמר להם אחנא בית ישראל עד כאן היינו חייבים בתלמוד תורה מכאן ואילך אני ואחם בכבודו של מת:

א. יח) חמור גזל המת מגזל החי יט) שהגזול את החי יכול לפייס ולהחזיר לו גזלו ובמותו אינו יכול כיוצא בו המכבד את יולדיו במותו משובח ממי שמכבד בחייהם כ) שהמכבד בחייהו אינו מכבדן אלא משום יראה ולשום ירושה והמכבד במיתתו אינו מכבדן אלא לשם שמים:

ב. כא) רשב"ג אומר האומר לחבירו השאילני חלוך כב) שאלך ואבקר את אבא שהוא חולה והלך ומצאו מרע קורעו ומאחה וכשבא לביתו מחזיר לו חרוקו ויתן לו דמי כג) הקרע כד) ואם לא הודיעו הרי זה לא יגע בו:

האדם: ג) סס: ד) רי"ץ גיאות ולא: ה) רי"ץ גיאות: ו) עיין צרייתא צגגורא סנהדרין נ"ז ע"א הלינו לכדודו לטוע עליו עיירות להציל לו ונקונתו וכו' ועיין שנתות פרק ח' הלכה ו': וע"ד תיבת משמיעין עיין גדרת שנואל רבתי ח' כל טנה ושנה סיה הולך צדק אחרת צטזיל לשמע את ישראל ועיין תנא דצי אליהו רבה פרק ח' ועיין אצות דר' נתן שצדפוס פרק ז' ז) שנתות פרק ח' הלכה ה': ח) רי"ץ גיאות ולא: ט) עיין הפי' צסס רב הלי צרי"ץ גיאות נ"ג ועיין אלפסי גוי"ק סינין אלף ורי"ד ורנצ"ס הלכות אצל פרק ח' הלכה ג' ועיין צעערי שנתות רי"ץ גיאות סס צסס הריצ"ח ופי' ה"כ"ט צתורת האדם דף י"ח ע"א ועיין פי' נהר"ג נורטיכצורג צרי"ש גוי"ק סינין פי"ט וטור יו"ד סינין ספ"צ ועיין חור זרוע ס"צ תי"ח שהציל פי' רשי' ופי' הערוך ערך חלץ צסס רציו חנאל. ועיין צ"ק י"ז ע"א חלולי כתף צראשית רצה פי' ק' ונחוננא ויחי י"ז ועיין שנתות פרק ט' חלץ צ' ידיו" והלאה "וחלץ את תפיליו" ולין להכיע: י) תורת האדם לצית: יא) תורת האדם: יב) רי"ץ גיאות ולא: יג) צסס "אצל רצח" הרי"ץ גיאות צתצותו צצית נכות ההלכות חלק צ' לז' 27 רנצ"ן צתורת האדם דף ל"ג ע"א כדתינא ועיין צספר הסדרס סינין ר"ץ כלצו קי"ד צ' ותניא רבתי סינין ס"ו וטערי תצוצס "טו"ת הגאונים) רי"ט חונדה גנזס סינין כ"ד ועיין צרכות י"ח ע"א שנתות פרק י' ועיין יאשר- ציכער לז' 24 הערה 32: ונכאן עד "סכל הינויס" חך צרי"ץ גיאות צנוקונו והתורת האדם צסס כדתינא דף ל"ג ע"א ונראה שצציו סס סס ונתצוצת ג'און וצנוקסחור נלג הנהאנר- סזס: יד) חך צתורת האדם: טו) שנתות פרק ח' ע"ט: טז) עיין תרגום שנואל צ' י"צ ט"ו ועיין ערוך ערך טען ד': יז) עיין ירושלנני סנהדרין פרק ט' הלכה ג' חונדוהו לחייס ונת ונחונני גונוין לו ונטיכציד, צצלי סנהדרין ס"ח ע"צ ואס לחיי"כ הכציד ונת ועיין יאשרציעער לז' 13 הערה 20: יח) רי"ץ גיאות ל"ה סי' ג' רנצ"ן נכות ג' ע"צ צצעס עניס דף ז' ע"א תורת האדם דף כ"ה ע"א צצצל: ט) שנתות פרק ט' צציינויס ועיין ריעצ"ח גוי"ק כ"ו ע"צ: יט) צרי"ץ גיאות חך צעניינו ולי' כלסנו: כ) צרי"ץ גיאות צצחייס יכול לחזור וליתן להס וניעס (כנראה ט"ס הוא ו"ל "ניו"ר וסי"ך להס דלקנן לתיבת בטוחס, חו פי' = מעה סס ונטעצ ופי' סיכול לפייסן צנועות וצכק, ציאהרציעער ונגיה "נוסוס יראה") צנוותס חינו יכול: כא) צרי"ץ גיאות לז' מזכ

- ג. (כה) המושאיל (כו) חלוק לחברו (כז) לבית האבל אינו רשאי ליטול (כח) הימנו] עד שיצאו ימי האבל (כט) וברגל עד שיצאו ימי הרגל ובמשחה עד שיצאו ימי המשחה :
- ל) מקום (לא) שמשפידין הוא מספיד על אשתו (לב) ואם לא רצוה (לג) בעלה בא אביה וקברה ומוציאין הימנו בעל כרחו :
- א. לה) מורקין כלים על המת וקולטין ומצילין מאויר עד שלא יזכה בו המת שכל הכלים לה) שהמת זוכה בהם אסורין בהנאה חוץ מן הסל ומן המגרפה והמריצוה המיוחדים לקבורה :
- ב. לו) האומר קברוני בטלית זו על מנת שחאה לי אין (לז) נוטלין אותה לה) ממנו :
- ג. לט) היו אביו ואמו מורקין בו כלים מצוה על אחרים להציל אמר רשב"ג כמה דברים אמורים שלא נגעו במטה אבל נגעו במטה אסורין :
- ט) על כל המתים כולן מרבה בעסקיו ומתגנה על אביו ואמו (יא) ומשתבח בד"א בזמן (יב) שהיו (יג) כדי (יד) אבל (יז) אבל אל ירבה בעסקן שאינו אלא (יז) מנוולין :
- ח) עושין חופות (טט) לחתנים ותולין (ס) בהם בין פירות גמורין בין (סא) פירות שאינן גמורים (סב) דברי ר' מאיר ר' יהודה אוסר בפירות גמורין (סג) שכל הנתלה בחפתו של מר (סד) אסור בהנאה :

שם הו"ד: ועיין שנוחת פרק ט' ותוספתא צבא ונליעה פרק ט' ונו"ק כ"ו ע"ב: (כב) רי"ץ גיאות ולך: (כג) רי"ץ גיאות קרעו: (כד) כן צרי"ץ גיאות וצדנצ"ץ חס: (כה) חין לו חבר ועיין בתוספתא צבא ונליעה ט: (כו) רי"ץ גיאות חלוק: (כז) רי"ץ גיאות לילך: (כח) רי"ץ גיאות: (כט) צרי"ץ גיאות וצדנצ"ץ חס: (ל) תורת האדם כ"ו ע"ג וצבאל: צונס' שנוחת פרק י"ד נוקוס שנוספידין הוא ונספיד על אשתו ואם חין צעלה ונטפל לה ונטפל צה (ל"ל) אזהר ועיין ירושלמי כתובות פרק ד' הלכה ו' תני לא רבא סצעל לקוצרה (גרסת הסוגיא לאוין פ' וקצרה האז ונו"ליחין) האז קוצרה ונו"ליחין ונונו דין, רונצ"ס הלכות חסות פרק י"ד הלכה כ"ד ועיין צמחית יעקב וצגרת הגר"ח טס) צצורתה ונו"ליחין הינונו צע"כ: (לא) תוספתא כתובות פרק ד' וירושלמי כתובות פרק ו' הלכה ו' נוקוס טכגו להספיד ונספיד: (לב) צתורת האדם חס: (לג) כן הוא צדפוס ווינליחא צשארין דפוסים צעלה ט"ס: (לד) רי"ץ גיאות ל"ט וני' רח"ש וני"ק סי' קכ"ו טור וי"ד קינן שני"ט תורת האדם ל"ח ע"ב ותניא צבאל: עיין פסהדרין וי"ח ע"ח: (לה) רי"ץ גיאות שזוכה צהס הנות: (לו) חך צרי"ץ גיאות טס: (לז) כן הגיה צשערי שנוחה טס: (לח) כן ל"ל צונקוס "ונונה": (לט) צתורת האדם טס נעמק ונוה חך התיבות "היו אציו וחוו וכו'" פסהדרין וי"ח ע"ח: (מ) רי"ץ גיאות י"ג וצבאל הנהו (נ) ל"ל תניא) תורת האדם ל"ג ע"ח ותניא צבאל: צונס' שנוחת פרק ט' וורצב צסלכות אחרות "על כל הנותים כגן . . . אינו ורצה צעסקו על אציו ועל חוו הנורצה צעסקו הרי זה ונוצח ופני שאחרו טכל הנורצה צעסקו על אציו ועל חוו הרי זה ונוצח" ונועד קטן כ"צ ע"ח על כל הנותים כולן "רצה ונועט צעסקו ורצה חינו ונועט ועל אציו ועל חוו ונועט" ועיין צאשכול להראצ"ד חלק צ' ל"ד 162 שהעמיק ג"כ ונשתתבו זו צסס הגונדל: (מא) רי"ץ גיאות ונשתצו: (מב) רי"ץ גיאות טסן: (מג) צהשככול טס וצצ"ן צאלפס ונו"ק חלף רי"ג הגרסת כדלחין וצתורת האדם כדאי וכל"ל: (מד) חינו צתורת האדם: (מה) צתורת האדם כדאי עיין חות וי"ג: (מו) חינו צתורת האדם: (מז) עיין שנוחת פרק ט' ונושניות פסהדרין פרק ז' ונשה צ' ונו"ק פרק ח' ונשה ז' נדרים סי' ע"ח שהלשון ונוכלן הוא ונלשון ר' חלעזר צר' לדוק ור' יהודה: (מח) רי"ץ גיאות וי' תורת האדם ל"ה ע"ח צנוכילתא אחריתי לחצל ועיין שנוחת פרק ט' ונעמק ג"כ צלשון צבאל תניא צתורת האדם טס לפני זה: (טט) נ) נא) צרי"ץ גיאות ליתא התיבות לחתנים, צסס, פירות: (נב) ונלחן עד "גונורין" ליתא צתורת האדם: (נג) צונס' שנוחת טס כללו טל דצר הטלוי צמופס אקור צסלחס: (נד) צרי"ץ גיאות

(ח) בן עשרים שנה מקלסין לפני מיטחו בן ארבעים יוצא כחתן בן שבועים יוצא כאב ואין יוצא כחתן ר"ש אומר תינוק שבא לכלל זכות וחובה תולין לו במעשיו ואם לאו תולין לו במעשה אבותיו והאשה תולין לה במעשה אבותיה או במעשה בעלה וחכם תולין [יג] לון בחכמתו וביראתו:

א. (יז) יחומה לשאת ויחומה ליארם יחומה יח) לשאת קודם. (יט) שבוע הבת ושבוע הבן שבוע הבן קודם:

ב. המת והמילה המילה קודמת שזו מצוה לחיים וזו מצוה למתים:

ג. המרה והכלרה הכלה קודמת. המלך והכלרה המלך קודם שהכל חייבין בכבודו של מלך:

ד. בית האבל ובית המושחה בית המושחה קודם ואם (כ) יש לו פרנסה בית האבל קודם [כג] שנאמר (קהלת ז' ב') טוב ללכת אל בית האבל מלכת אל בית המושחה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו].

ה. אבל וחתן אבל קודם מפני שהחתן אוכל ומאכיל אחרים (כד) והאבל אינו אוכל עד שיאכילוהו אחרים (כה) שנ' וכו'):

ו. לעולם אינו מת מצוה עד שימצאו ראשו ורבו (כו) ר' יהודה אומר השררה והגלגלרף הן הן רובו:

ז. מי שנהרג ע"י עכו"ם או ע"י לסמים או ע"י חיה ומצאו את הראש מונין עליו (כז) לוי מצאו את הגוף אחר שמוצאו את הראש אין מונין עליו (ע) מצאו את הגוף מונין עליו מצאו את הראש חוזרין ומונין עליו לא מצאו את הראש ולא את הגוף משנתיאשו מלשאול: א. (עא) הקורע על מתו ודבר או ע"ב ששהה כדי דבור חוזר וקורע לכתחלה:

אסורין צהנאה "חבל שאינן גונרין ונותרין" וכנראה ה"ל חבל וכו' כוספת עלנו היא: (נה) רי"ץ גיחות שם ועיין שנומות פרק ג' הלכה ה' ו' וז' (נו) כן נראה להגיה ככל ה"ל: (נז) רי"ץ גיחות ל"ח וחבל תניה תורת האדם ל"ה ע"ג: וצונכילתא חסרית דחבל תניה. ולא ונלחני חצר לזם והטעם ונוצן ונלחני דעיקר הנלוה היא הסמוכין: (נח) נלגו צרי"ץ גיחות: (נט) ל"ח ונלחני חצר גם לזם. צ"ש"ס ל"ח מזכר דצר ונלוהים ושבוע הבת ולך ושבוע הבן ירושלמי כתובות פרק ח' הלכה ה', צבלי צבא קנח פ' ע"ח, צבא צבא ס' ע"ג, סנהדרין ל"ג ע"ג ועיין צערוך ערך צבע ח' צ"ס רבינו מנחם שפירשו ל"ח יתיש צפי ונשנתו זו: (ס) עיין שנומות פרק י"ח כתובות י"ז ע"ח אבות דר' נתן צדפוס פרק ד' וטי"ב וקובצת כתובות שם: רי"ץ גיחות וכן הנה: (סא) רי"ץ גיחות צית הנושאת וצית החבל ועיין שנומות פרק י"ג ותנחומא צילקוט שנונוי ס"ג תתקע"ג צ: (סב) פי' אם נולדו כדי ונקפר הנושאים ועיין טור יורה דעה סימן ט"ס: (סג) ה"ל שנאמר ציינו ה צרי"ץ גיחות וצתורת האדם שם שייך יותר לנושאת זו ולכן כוספתו צה: החבל הנושאת ל"ל חבל, ונשאת כצת"ך: (סד) ונכחן עד "אחרים", ליתא צרי"ץ גיחות: (סה) עיין הערה ס"ג ועכ"ז יש ליישז נוסחתם שכוונתו לתת טעם לז' הנושאים גם יחד ושייך ה"ל שנאמר גם חלדנועלם: (סו) תורת האדם ו"ג ע"ח וחבל תניה: (סז) צונס' שנומות פרק צ' הלכה י"ג (תורת האדם ל"ח ע"ג צבאל) וצפרק י"ג (תורת האדם דף ל"ג ע"ג צבאל תניה) ונזבא ונאמר דר' יהודה ז"ל צענינים אחרים. צונסכא חבלות פרק ג' וננסה ו' צ"ס ר' יוסי. חך צירושלמי נזיר פרק ז' הלכה ח' חיתא "כי קצר תקצרתו ונכחן שאינו נעשה ונת ונלוה עד שיהיו ראשו ורצו" ועיין נזיר ו"ג ע"ג: (סח) רי"ץ גיחות ע': וקותרת לונס' שנומות פרק צ' הלכה י"ג ע"ש: (סט) ל"ל ל' וז': (ע) כלי"ל צענקוס ונלחו: (עא) רי"ץ גיחות ל"ד וחבל תניה. . . . והתם נניי תניח: (עב) עיין ונס' שנומות פרק ע' נדרים פי' ע"ח ירושלמי ונ"ק פרק ג' הלכה ז' צבלי ונ"ק כ"ו ע"ג: (עג) צבאלות גדולות דף ו"ג ע"ד (וצננו צרי"ץ גיחות ל"ד) נולד עוד צבא חסח

ב. (ע) אמרו לו מה בנך וקרע (ע"ד) ואח"כ אמרו לון לא היה בנך אלא אחיך לא היה אחיך אלא אחר חוזר וקרע לכתחלה. זה הכלל כל קרע שאינו לשם אותו המור חוזר וקרע לכתחלה:

א. (ע"ה) כפר שיש בו ב' מתים מוציאין את הראשון ומספידין אותו וקוברין אותו ומנחמין ואח"כ מוציאין השני (ע"י) ומספידין אותו וקוברין אותו ומנחמין א"ה יהושע האיך אלו מנחמין והמת בכפר אלא מוציאין את הראשון ומספידין וקוברין ומוציאין את השני ומספידין וקוברין ומעמידין שניהם בשורה אחת ומנחמין אותם אימתי בזמן ששניהם שוין אבל אם היה אחד מהם חבר ואחד עם הארץ החבר קודם שהכל חייבין בכבודו ויש אומרים ע"ה קודם היה אחד מהם עשיר ואחד עני עשיר קודם וי"א עני קודם:

ב. (ע"ו) אין מוציאין שני חתנים בתוך ארון אחד כאחת ר' יהודה אומר אם היה כדיליה ולזה מוציאין ר' ע"ה שמעון בן גמליאל אומר קרובים (ע"ט) אלו לבוא לדי איבה. (ע"ז) אין מוציאין ב' כלות בתוך ארון אחד כאחת ר' יהודה אומר אם היו שתיהן שוורת מוציאין רבן (ע"ח) שב"ג אומר קרובות (ע"ט) אלו לבוא לדי איבה:

ג. (ע"ט) אין מוציאין שני חתנים בתוך מטה אחת כאחת ר' יהודה אומר אם היה קלוסן שוה מוציאין מעשה שאירע דבר זה באושר והיו אומרים היו חתנים היו כלות:

ד. (ע"י) אין מוציאין שני מתים בתוך ארון אחד כאחת (ע"כ) אין קוברין ב' מתים זה בצד זה (ע"ל) ולא את המת בצד העצמות ולא את העצמות בצד המת ר' יהודה אומר האיש נקבר עם בתו (ע"ג) הקטנה והאשה נקברה עם בנה קטן (ע"ד) ועם בן בנה קטן זה כלל כל שהוא ישן עמו בחייו יקבר עמו במוחו וכל שאין ישן עמו בחייו (ע"ה) לא יקבר עמו (ע"ו) במוחו:

יא. אין נותנין שתי ארונות זה על גב זה ואם נתן (ע"ז) כופין את בעל העליון שיפנה שאין נוהגין בזיון במתים:

יב. כל מה שיש באיש יש באשה חוץ מתספורת:

וצרייתא הסייכת כלן ולא נוולא צטוס ונקוס וח"ל, אמרו לו מת אביך וקרע ובתוך כדי דיבור נמצא בנו יצא ואם שהה אחר כדי דיבור ואמרו לו בנו לא יצא ידי קריעה וחוזר וקרע" לפי התוספות ויר"ק כ"ו ע"ג ה"ה הגרסא צירושלתי סס, "קרע על אציו ונוולא צנו אס על אחר אינו לריך לקרע" צנוקוס צצנוקסחתי, "קרע וחזרה צו גסוה אס על וכו'" כונו צנוס' שנומות פרק ט' וירושלתי צצרות פרק צ' הלכה ח' וצצלי נדרים פ"ז ע"ח: (ע"ד) כן נראה להסיף: (ע"ה) רי"ף גיאות ו': חלק וזה צקילור וצצניוים נוולא צנוס' שנומות פרק י"א לפי נוסחת תורת האדם ל"ד ע"ד צצס צצצל תניא: (ע"ו) כל"ל לפי ה"ל: (ע"ז) עיין ונס' שנומות סס: (ע"ח) סס כלוור טעס כזה צצס, ר' שנועון צן אלעזר חוונר" (ע"ט) כל"ל צנוקוס אליו: (פ) עיין צנוס' שנומות סס: (פ"א) עיין סערה ע"ח: (פ"ב) כל"ל צנוקוס אליו: (פ"ג) צנוס' שנומות פרק ט' צצלוכה: (פ"ד) צנוסכת שנומות פרק י"ג צצסרון הניכר עיין צצמלת יעקב סס: (פ"ה) ויכלן והלחה צצור יו"ד סינון סס"צ וצצורת האדם דף ל"ה ע"ג וצצצל ויכליתא אחריתי תניא: (פ"ו) ויכלן עד צל"י העלונות ליתא צצורת האדם: (פ"ז) צצורת האדם קטנה: (פ"ח) נוסף צצורת האדם: (פ"ט) צצורת האדם אינו נקבר: (צ) ליתא צצורת האדם ונוסיים, "ועכשו נגורו כר' יהודה" והוספת עלונו היא: (צ"א) רי"ף גיאות ע"צ טור יו"ד סינון סס"צ צצורת האדם ל"ח ע"צ והסס (צצצל ויכליתא אחריתי ה"ל) זה ויקור צצוצים הלכות אצל פרק י"ד הלכה ט"ז כרס"ע אכן גלון צצוגדל עוז סס צצס, "אצל רצתי דנויכליתא אחריתי": (צ"ב) ליתא צצ"ף גיאות: (צ"ג) צצורת האדם ס"ד ע"ח וצצנויכליתא אחריתי דצצל תניא: האיסור תספורת שלינו צצסיס נראה ג"כ ונוס' שנומות פרק ז' ססס נוסחתיו וסצוצסת עיין נחלת יעקב סס ד"ה לתספורת כילד וצצנוסכת סגר"ח. צצלכות גדולות דף ו"ד ע"צ "כל שלשים יום תספורת אחד ראשו ואחד זקנו ואחד כל שער שיש צו וכו' "

- א. (גד) היו לו שתי נשים זו שרגיל אצלה כופרה מטחה ושאינו רגיל אצלה אינו כופר מטחה אלא מטחו בלבד:
- ב. (צה) הדר בפונדק והשרוי אצל חולה אם מח לו מח אינו חייב בכפיית המטה ואם היה פונדק מושכר לו חייב:
- ג. מקום שנהגו לחם אבלים בכצים וערשים מאכילין מקום שנהגו בכשר ויין מאכילין והכל לפי המנהג:
- ד. אבל [צה] [עד] שלשה ימים אינו יוצא אחר המטה משלשה ועד שבעה (צט) יוצא (ק) בשכונתו אבל לא בשכונה אחרת:
- ה. אין אומרים לא (ק) עת ולא מדרש ולא הגדה בבית מדרשו (ק) של אבל . . . מפני שביהודה נותנין שלום בכניסתן וביציאתן ללמדך שאין אבלות בשבת:
- ו. אין מפנין עצמות מתוך הארון לקבר ואם פנן אסור בהנאה היה של עין ישרף של חרם או של אבן ישבר והשברים אסורין בהנאה:
- ז. המוציא נסרים בבית הקברות לא יזיז ממקומו:
- ח. (אין ק) מסלקין עצמות לא מתוך הארון ולא מתוך הקבר לצד לקבור שם מרת אחר מקום שנהגו לעשות (ק) כן עושין מקום שנהגו שלא לעשות כן אין עושין ועל זה נאמר (שלי ל"ב כ"א) אל חסג גבול עולם:
- ט. כל העצמות אדם מלקט חוץ מעצמות אביו ואמו אמר ר' אלעזר בר צדוק אמר לי אבא (ק) כשהיו מלקטין עצמות אל (ק) חכנסו לראותן עד שיפרסו עדיהן סודרין וחכמים אומרים נותנין בב' סודרין של אביו בסודר אחד ושלא אמו בסודר אחר (ק) . . . דברי ר' עקיבא ר' שמעון בן גנס אומר אף סודרין (ק) להחאבל:

והאשה ונותרת צנוטילת שער לאחר שצעה" אשר כל זה הציח האלפסי צנו"ק סיונו חלף רכ"ח צבס חלצל רבתי ועיין רנוצ"ס הלכות חלצל פרק ו' הלכה ג' וע"ז כתב הספק ונסיכ וכן ונזכר חלצל רבתי פרק ז' תוספות יבמות נו"ג ע"ח ד"ה וקוס, אשכול ח"צ לד 164, תורת האדם ס"ג ע"ד והכי תניח חלצל ע"ש, הר"ח שנו"ק סיונו ק': (צד) רי"ץ גיאות נו"ו ולא ונלחנו לה ספר: (צה) עיין ורושלני נו"ק פרק ג' הלכה ה': (צו) רי"ץ גיאות נ"צ תורת האדם ס"ו ע"ד כתב הרי"ץ גיאות תניח חלצל ועיין צנוקוונת סזכר רנוצ"ץ סס ונצנלי ורושלני ועיין יאכרציער לד 21: (צו) רי"ץ גיאות נ"צ עור יו"ד סיונו של"ג. תורת האדם ע' ע"צ וחלצל תניח: הריש"ה ונתאים עם ונס' שנומות פרק ו' ונת צלותה בעיר צום הרשון וציום השני אינו יולח עונסן": (צח) רי"ץ גיאות: (צט) ליתח צרי"ץ גיאות: (ק) ופרש התורת האדם דף ע"ח ע"ח פירוש כשנות לחתים ונת צצנומתו יולח אחר הנוטה לצית הקצרות (והתם ונוסצ על ה"ל דלעיל וזה דף ע' חומס' שנומות סס): (קא) תורת האדם ע"ח ע"ח וחלצל תני לה צצית יוסף צעור יו"ד סיונו סס"ד חלצל רבתי: צונס' שנומות פרק י' "חין חוונריס לה הלכה ולא חגדה צצית ונדרשו של חלצל לריך לשחול ונתחילין בהלכות חלצלים ופורשים לעניינים חתרים וחוזרים וחוזניסם צהלכות חלצלים רצי חניח' צן גונליחל חוונריס חגדה צצית ונדרשו של חלצל ציהודה נותנין שלום צכניסתם וציליחחס ללונדך שזין חצילות צצצת" ונתיצת "עת" שלח ונלח סס נרחה כי כיון לחלצל רבתי חחר: (קב) צצית יוסף סס חגרסח חורה וחולי ע"ס הוא ונ"ל ד"ח = דצרי תורס: (קג) כן נרחה ונלשון התורת האדם סס והספרון הניכר צום יש להשליונו ע"ס ונס' שנומות כנ"ל צלות ק"ח: (קד) רי"ץ גיאות נו"ג צ' צציונו לשון ונעט צרלשיתו ונס' שנומות פרק ו"ג צכופו: ובנוסחח חחרת צצורת חלרות ל"ע ע"צ צצס חלצל תניח וצעור יו"ד סיונו סס"ג: (קה) ונס' שנומות סס וצתורת האדם ועור סס: (קו) גס צתורת האדם דף ל"ח ע"צ: (קז) צתורת האדם ונלקטין: (קח) ליתח צתורת האדם: (קט) רי"ץ גיאות ע"ד: רחשיתו וסופו ונלח ג"כ צונס' שנומות פרק י"צ: (קי) צרי"ץ גיאות כשהיו: (קיא) סס תכנס: (קיב) כנרחה חפרון יש צום וחולי יש

קיד) אין מתירין בנגד מן המת שאין מתירין את הטלית מן הציצית אם היה שם מחיים
אבא שאול אומר מתירין אבא שאול בן בטנית (קט"ו) והתירו תכלת (קט"ו) מלפניו :

קיו) קיה) א"ר לוי כל ששת ימים יראה האבל כאלו חרב מונחת לו בין כתפיו מג' עד ז'
כאלו זקופה כנגדו בקרן זוית מו' ועד ל' כאלו עוברת קיט) ובירושלמי כל אותה
השנה הדין מתוח כנגד אותה משפחה אמר רבי יוחנן כל שבעה החרב שלופה עד
שלושים היא רופפת לאחר י"ב חודש היא חוזרת לתערה(קכ):

לנלחמו ונוס' שנחתה שס: קיג) צרי"ץ גילות להטלצל: קיד) העיטור ח"צ דף ל"ז
ע"צ וגרס' צונס' שנחתה: עיין ונס' שנחתה פרק י"א וצורתה האדם ל"צ ע"א "הצח
שחול צן צטיית היה חוונר לצניו קצרו חותי תחת נכרלותיו של הצח והתירו תכלת נאפליויני
(נטלית) וצונס' לילית והוצא ג"כ צמורת האדם ל"צ ע"ג "וילניו צצרייתח צונסכת לילית
נשצב ונסכיות קטנות דתניח התם חין נמתירין לילית וכן כמות הצח שחול צן צטיית נמתיר
חונר הצח שחול הצח חונר לי כשאנונות חמר לי ליליות לפי שיש צה נשום קדושם וכו')
וכנראה גם זה וכן החצל רצתי של הקדונונים: קטו) דלוג יש צזה ול"ל כונו צונס' שנחתה
שס "הצח שחול צן צטיית היה חוונר לצניו קצרו חותי תחת נכרלותיו של הצח והתירו
וכו' "חו "כשנות הצח שחול צן צטיית התירו" חו הצח שחול צן צטיית ונת והתירו
וכו' "קטו) חולי ז"ל ונלפני חו נאפליויני ועיין הערה קי"ד וקט"ו: קיו) שורש ישי
נר"ש חלקצף דף כ"ו ע"צ צסס דתניח צלצל רצתי: קיח) גונרע ערוכה היה צונס'
נו"ק כ"ז ע"צ וחולי כונתה בחנות לגוף הגונרע שנכסה הפרק הג' דנו"ק "הצל רצתי"
הך הלשון "דתיח" לא נשנוע כן ועיין הערה קי"ט: קיט) ירושלמי נו"ק פרק ג'
הלכה ז': העתקתי גם חת זה להוכיח על עיקר הדבר כי עינו הטעתו צונסכת" כי לקח
חת כל זה ונחתורה האדם דף ע"ה ע"א חו ונחתיה רצתי הלכות הצל כלשונם וצאשר
לעיל נזה וזכו שס צלצל תניח והוא צלצל רצתי חצב שגם זה נונלח שס וצאנת חינו
חלל גונרע ערוכה צנו"ק שס כנ"ל הערה קי"ח: קכ) עיין הערה קי"ח וקי"ט:

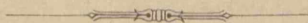
"כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם" אמרו חכמי" לכן אודיעך כזה את
אשר גם מראש לא בסתר דברתי כי רובי ההוגהות האלה והלקוטים העתקתי מהיאהר-
ביבער הנ"ל וי"ר שיחיש ה' וימהר את קץ הגאולה במב"י אמר:

השלמתי את כל הקונטרס הזה באור ליום ועש"ק טו"ב טבת הרמ"ט לפ"ק פה ק"ק
פראנקפורט דמיין יע"א ואודה את ה' בכל לב ואברכה את שמו לעולם:

ובזה נשלמו הלקוטים ממוסכת אבל רבתי
עם הערות והגהות מאירות עינים
ואודה את ה' בכל נפשי ולעולם תברכנו לבתי
כי חסדיו אחי רבו וגדלו מעל שמים
הפלא ה' חסדיך אחי עד כי זקנתי ושכתי
והאר עיני בתורתך אשר עד מאד אהבתי: אמן.

השמטה : בספר ילקוט תלמוד תורה בהקדמתו מנה גם את המסכת נכוחת בין הספרים אשר שמש בהם אמנם לא נחברר לנו אם למסכת שמחות זוטרת או למסכת אבל רבתי כונתו ועיין בקונטרסי פתחי נדה סימן כ"ד בארוכה ע"ד הספר הזה ומחברו וכו'. ואי"ה בסוף החלק החמישי מהספר הזה אמלא כל החסרונות בכל הקונטרסים האלה :

זכור נשלם עד כולו מאמרי שמחת עולם
ואריע לה בשמחה ואברכה את שמו לעולם
ברוך ה' אלוקי ישראל מן העולם ועד העולם. אמן :

והנה ארכו ימי הדפסת הקונטרס הזה עד היום יום ג' י"ד שבט תר"ן לפ"ק והוא יום הולדתו ואקרא אותו מועד לברך את ד' גוחי מכטן ב"ה כי החייני והביאני עד הלום ויברכני בבריאות ובשלום ויזכני להשלים בו בדפוס את הקונטרס הלזה לשמח את נפשי בשמחה של מצוה, ואליו תפילתי בעת רצון כי יחדש ימי וירבה את שנותי ברוב עוז ושלום ויזכני להתחיל ולהשלים עוד ספרים רבים להגדיל ולהאדיר את תה"ק ולהנחיל כבוד לחכו"ל ויאיר עיני בחורת חיים ואחיה לפניו ביראת ובחרדת קודש ואנצורה מצוותיו חמיד בכל לב וירחיב את גבולי לעשות צדקה וחסד בארץ ולא אבוש בעוה"ז ולא אכלם לעוה"ב ואברך חמיד את היום הזה ואומר כדברי בית הלל „טוב לאדם שנברא יותר משלא נברא“ : אמן.

זאת תפילתי לאל חיים, אשר בטובו לעיני מאיר, בכל נפשי ולבכי וגו'

חיים מאיר הורוויץ הלוי.

ס פ ר

תוספתא עתיקתא

מחלקה רביעית

והוא קונטרס

פ ת ח י נ ד ה

ראש־דבר־כללי והקדמת בקורת להברייתא דמסכת נרה בשבעה נוסחאות ולהוספות אשר נספתו אליהן ועל כל הענינים המסתעפים עמהם בששים ושנים סימנים (עיין רשימת ענינים בפנים סימן ס') לפתוח שער להדופקים להשוקדים ולהלומדים בהם למען יבואו בהם כל דורש את דבר ה' מפייהם וכל אוהב ומודע להכמת חכ"ל והמתיאמר בכבודם אשר פתחתי וערכתי בחסד ד' עלי על פי סופרים וספרים רבים אנכי הצעיר, המאסף והטעיר

חיים מאיר הורוויץ הלוי

(למסיג גבולי ענשו שמור וערוך, והתומך ידי מה' ואדם יהיה ברוך.)

פראנקפורט על נהר מיין בשנת תר"ץ לפ"ק

בדפוס של ר' אלימלך סלאבאטצקי.

בכוללות ציח נוסח הספרים של חיים מאיר הורוויץ הלוי זק"ק פראנקפורט דמיין יע"א
No. 40 אוהלנדרשטראסע

Uralte Tosefta's (Borajta's)

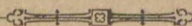
vierte Abtheilung

Kritische Einleitung

in die 7 Recensionen der **Nidda-Borajta** und in die beifolgenden Beilagen in 62 Capitel

von

Chaim M. Horowitz.

Frankfurt a. M.

Buchdruckerei von M. Slobotzky

1890.

Verlag von CHAIM M. HOROWITZ, hebräische Buchhandlung und Antiquariat
in Frankfurt a. M. Uhländstrasse 40.

* הצעת והודעת דברים

אכבדה בזה להציע לפניכם קוראים יקרים המוקידים תורת אמם ותורת הכול את הקונטרס הזה אשר קראתיו בשם **פתחי נדרה** והוא ראש דבר כללי והקדמת בקורת להברייתא דמסכת נדה ולכל נוסחאותיה השונות ולכל ההוספות אשר ספחתי אליהן אשר יראו אור אי"ה בהקונטרס החמישי מהספר תוספתא עתיקתא הלוה אשר יצא לאור בקרוב ברצות ד' דרכי והנה כאשר יהיה ד' אלוקים עמדי ויבצע את חפצי אשר בידי או בדעתי להקדים לפני הקונטרס הנ"ל הקדמה ארוכה אשר תוכיחכם לדעת את כל התנהגותי במלאכתי בהקונטרסים האלה על כן יהיו דברי מעטים בהצעתו זאת ולא באתי אך להודות טקירות לבכי ולברך בכל נפשי את רבותינו שבגולה הגאונים שי' וחכמי זמנינו שי' אשר החזיקו בימינו במכתבי עון ותהלה ומשכו חסד עלי ועל ספרי וירצו אה פעלי ויכתבו את ידם לקבלם במחירם אשר שתי עליהם. ומה אשיב לכם גדולי ישראל וחכמי ישורון נדיבי עם אברהם ותומכי ידי דורשי תורה וחכמה חלף חסדיכם הנאמנים אתי הן תבון לכל גמול וכל אשר חנדו מכם אך רצו נא את הבטחתי זאת כי בכל עון ימיני ובכל כח ידי הדלה אתאמץ להרחיב את גבול תוה"ק וחכמת הכול אי"ה ולהפיץ מעיינותם חוצה ולא אלאה כי אך בואת חפצתם מאהבתכם הרבה לעמכם ולתורת ד' ולחכמוי דל. ואתה קורא יקר ונאמן, אשר עוד לבך תמים עם דעת הקדושים אלה ועוד נפשך קשורה בנפש הגוי ישראל כולו, אשר עודך מכבד את החכמה כפי חכמיה ולא כהגות לבבך, ותבקש את החכמה מאת מוריה הנאמנים ולשון ארצך וערשך לא תפריעך מלחבקם חיק לשונינו הקדושה לשון חכמי קדם אשר אך לך ולהדומים אליך עדתתי את ספרי זה, הנה אקראך בשם לבוא ולטייל ולשוח עמי בקונטרסי הנוכחי הזה אשר בו פתחתי לך שער והראותיך את מבוא קרית הספר אשר לכדתי אשר בו תבוא לבטח אל מקום הברייתות והספרים אשר איציע לפניך אי"ה בקרוב לימי הפסח הבע"ל רצה נא את פעולתי זאת והיא תשעשע את לבבך עד אז ואשלים בדפוס את גופי הספרים הנ"ל ובוה אפשר מעמך שלשום קורא נאמן מקשיב על דבר אמת מפי כל האדם (ואם תחפוץ לדעת כל עניני הקונטרסים האלה עיין בהצעתו להקונטרס מתניתא מלכתא צד IV—VII). ועתה אודה את ה' על חלקי ואליו תפילתי בעת רצון כי ירצני עוד ויאר עיני בתורתו ובתורת הכול יביניני ואל יצל מפי דבר אמת ויוכני עוד להתחיל ולהשלים עוד ספרים רבים להגדיל ולהאדיר תוה"ק ולהפיץ מעיינות חבונות הכול חוצה ולהרים קרן ישראל וחכמוי. אמן

ב"ה ברי"ח שבט שנת תר"ץ לפ"ק פה ק"ק פראנקפורט דמיין יע"א.

* (הנה פה נזקקו אחי להעיר כי צמקוס אשר אזכיר חוזה ספר להזכרה צעלמה ולא צדק וחקר יחשתי לצעלמו כפי ההרגל המסור צידנו (כפירוש למסכת תענית שצ"ט) צצלי כיוותיו ג"כ על שם רש"י ז"ל (שהר"ם מטרלתי צמקוס המוכרע לזמ"ס) תענית ומכנהו ג"כ על שם רש"י) וזוה סרה ועלי תלונה הרה"ם המצקר ספרי ומתנתח מלכתא צמ"ע המגיד. צמית נוסחא שמשתי צלשון זכר כי כן הוא לפי שרשי הארמית כידוע אך נלחמתי לכחוצ צצבים נוסחאות כי כן הרגילוננו המחצרים נוזא ונפני ההרגל הזה שמשתי צו לפעמים גם צלשון נקצב, כן כחצתי צהשערים צחומות רומית Borajta, Tosefta כפי ההרגל צפיוו השלשכמים וזוה נמחה חמחתי אשר החפיה עלי הרה"ם המצקר ספרי הכול צמ"ע The Jewish world חומס לא כחצתי חח זכ ללחמ ולקפחמ וחודה על סגיווי וחצכמ על אשר שמו עיניהם על ספרי הכול וחמ סגיונות קלות כאלה נוזלו צכל הספר הלל חלה לי לעדה כי קראו צו עד תומו ולא החפילו על נומו: וזווי יתן ויחמן צו מושל הקדמוני מדי נומו חקה צל לידי צמחו וחשתי מי שחסרונותיו וסגילותיו ספורום.

פתחי נדה

ראש דבר לכרייתא דמסכת נדה ולנוסחאותיה השונות והצעה
לפירוש אחד מן הקדמונים למסכת כלים פרק א' משנה א'—ד'
ולמסכת פרה פרק ח' וכו':

(שחורות כעורב) ר' שמואל בר יצחק פתר קריא בפרשיותיה של
תורה אע"פי שנראות כאלו הן כעורות ושחורות לאומרן ברבים כגון
הלכות זובה ונגעים נדה ויולדת אמר הקב"ה הרי הן עריבות עלי
שנאמר (מלאכי ג') וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים וגו' תדע לך
שהוא כן שהרי פרשה זו זובה לא נאמרו כאחת אלא זו בפני עצמה
וזו בפני עצמה (ויקרא רבא פ' י"ט):

אמר המ"ל הנה הענין אשר נגענו בו עתה הוא בעל ענפים רבים ואם נאבה לעמוד
עליו כראוי למצוא קושט דברי אמת הנה יוליינו בדרכים רבים ונדלג מענין
לענין באותו ענין לכן ראינו לחלק את המאמר הזה לששים ושנים סימנים או
סעיפים קטנים אשר רשמנו מספרם בצדס והרחבנו לדבר בגופי הדברים הנוגעים
לענינינו וקצרנו עד מאד בשארי הענינים, ואף אמנם גם הם הם ענינים גדולים
ונכבדים, אך להם לבדם ידרש ספר גדול אם נבארם באר היטב ואך כפי הנדרש
לחפצנו שמרנו לדבר בקצרה, "וחן לחכם ויחכם עוד" יאמר משל החכם מכל
האדם. "לחכימא ברמיזא" יאמר משל הקדמוני באלפא ביתא דבן סירא:
א. הנה האשה בימי נדותה מכונה בלשון המקרא **נְדָה** (3) **נְדָה** ובלשון
התרגום (1) **סאובתא**, **מסיאבתא** (2) **דְּיוֹתָא** (3) **ריחוקא** ובלשון
חכ"ל **חַקְרָא נְדָה**, גם בתור לשון גליא, אפריקייא, כרכי היס וערבייא **נְלִמוֹדָה**
ובתור כינוי הפרסיים **דְּשִׁתְנָא** ו**דְּיִסְתְנָא** ועל פי המליצה **נְזוֹפָה** ו**יִסְחוֹפָה**
ולדעת אחרים גם **נְדָה**. וזמן נדתה יכונה **אַרְחַ נְשִׁים**, **דְּרָךְ נְשִׁים**, **עֲדָה**
נְדָת דְּיוֹתָה, **עֵת־נְדָתָה** בלשון המקרא, ו**נְוִסְת** בלשון חכ"ל וע"ד המליצה
אוֹרְחָ סַחַס ואלה שרשי ופירושי התיבות האלה: **נְדָה** קרוב הוא לשרשי
נודה, **נְדָה**, **נְדָה** בלשון המקרא ובסורית ובשמרונית ענין בריחה ונדידה, **נְדָה**
בלשון חכ"ל פְּלִיעָהֶעוּ, צוריקווייכעוּ, פערשטאססעוּ, פערבאננעוּ, ענטפערנעוּ ומפני זה
תרגמו **ריחוקא**, ולדעת אחת ברש"י נדרים כ' ע"ב בני **נְדָה** = בני **נדה**
וכן דעת השבילי אמונה נתיב ג' שער ד' ע"ש: (3) **דְּיוֹתָה** ענין חולי ועצבון
מדוה ודוה, ערבית **דְּיוֹתָה**, **דָא** זעעקעוּ, קראנק זיין וכן הוא בלשון המקרא, סורית
דְּוָא טרויערוּ, אונגליקקליך זיין, **דְּוָא** אונגליקקליך, עלענד **דְּוָנָא** אונגליקק,

עלענד, עקעלן עיין אויב ו' ו' ווי. ב' הכינוים האלה נמצאו יחד בתורה ויקרא י"ב ומ"ו כי נחשבה לחולה ועצובת רוח: ג) **סאוכתא**, **מסיאכתא** תרגום של טומאה ופירושו טמאה ועיין ויקרא ט"ו ל"ג: ד) **נדרוי** עיין א': ה) **דווחא** עיין א': ו) **ריחוקא** עיין א': ז) **גלמודה**. ראש השנה כ"ו ע"א ואמר רבי עקיבא

כשהלכתי לגליא היו קורין לנדה גלמודה מאי גלמודה גמולה דא מבעלה ופירש"י גמולה מובדלת. ירושלמי ברכות פרק ט' הלכה ב' אמר רבי לוי וכו' באפריקא קורין לנדה גלמודה ואני שכולה גלמודה. (בבלי) סוטה מ"ב ע"א וא"ר אלעזר כל עדה שיש בה חנופה מאוסה כנדה שני כי עדת חנף גלמוד שכן בכרכי הים קורין לנדה גלמודה מאי גלמודה גמולה דא מבעלה ופירש"י גמולה גדולה כמו ויגמל. בראשית רבה פ' ל"א הוי רואה את אשתך כאילו היא גלמודה שכן בכרכי הים קורין לנדה גלמודה. בראשית רבה פ' ע"ז ר' חייה רבה ור' שמעון בר' ר' שמעון בן חלפתא שכחון מילין מן תרגומא דערבייא וכו' ועוד שמעון שאמר איתחא לחברתה אתון סחיא והיא השיבה ואני גלמודה אנא נדה. בערוך ערך גלמודה „גלמודה גלומה (כן הגרסא בדפוסים הראשונים) דא מבעלה בסוף גמ' דפ' ואלו נאמרין (סוטה מ"ב ע"א) פ"י מועתקה. ביום הגמל את יצחק" ע"כ והוא מלשון „גמולי מחלב" הנדרף עם „עתיקי משדים" ישעיה כ"ח ט, גמולה = נעקקה. או **גלומה דא** (כפי גרסת הערוך) והיא ערבית גלמ אבשינידען. מרעננען

אבואנדערן. ובעיקר הפירוש מתיבת **גלמודה** פירושו קרקע של חלמיש, ערבית **גלמודון** שטיינהארטער באַדען ומתנגד לשדה פוריה באשר לא יבוא עליה

בעלה ועיין הכינוי שדה בית הבעל ופירושו בגמרא מועד קטן ב' ע"א (והא דגמולה דא מבעלה אינו אך נוטריקון להסביר המילה כמו דייתיקי, אפתיקי דשתנא וכו' אשר חכ"ל היו רגילים להשאל דברים ונאומים הדומים להמלה הזרה הוזאת למען תהיה רגילה בפייהם ויבינוה על נקלה: ז) **דשתנא** עבודה

זרה כ"ד ע"ב אמר רב אשי כמאן קרו פרסאי לנדה דשתנא מהכא כי דרך נשים לי ופירש"י דשתנא נוטריקון ד' דרך ש' נשים והוא פרסית **דשתן** mensura

patiens mulier בנטיה ארמית, סודית **דשתנא** מענוטואירענדעס ווייב

והוא לשון מורגל בש"ס עבודה זרה י"ח ע"א אמרה לו (ברוריא אשת ר' מאיר לר"מ שהתחפש כאחד מהפרשים) דשתנא אנא, שבת ק"י ע"א. תענית כ"ב ע"א לפי גרסת הערוך ערך דשתנא „ואמרי דשתנא היא" ובנוסחתינו ט) **דיסתנא** ופירש"י דיסתנא דרך נשים לה ומאוסה היא והוא לשון פרסי (ועיין בהערה באות ז'): ונמצא ג"כ ע"פ דרך הטליצה ז) **נוופה** מבעלה אבות דר' נתן פרק א' ופירושו מנודה מלשון נויפה בלשון חכ"ל, עיין אות א', גם יל) **סחופה** מלשון הכתוב ירמיה מ"ו ט"ו סחופה ומושלכת. וזמן הנדות יכונה **ארה נשים** בראשית י"ח י"א, **דרך נשים** שם ל"א ל"ה, **עדנה** שם י"ח י"ב, **נדת**

דווחא ויקרא י"ב, **עתנדה** שם ט"ו ובלשון חכ"ל **ווסת** נדה פרק א' משנה א' וכו' מלשון **וסי**, **וסיא** עיין שבת ע"ה ע"ב דליתווס וימא ניג ע"א מיתווסן זבחים ל"ה ע"א מיתווס, ערבית **וסי** פלעקקיג מאכען, מאלטעוויש Wistii קאטה,

שלאמס, לייד, שמערק, Wystus אונגליקקליך, בעקלאגענסווערטטה עיין גלמודה. לדעת אחרים יונית געוואנהייט $\sigma\sigma\sigma$, $\sigma\sigma\sigma$ בסירוס כמו אורה נשים הנ"ל ועל פי דרך הטליצה **אורה** בזמנו בא נדה ט"ו ע"א וס"ד ע"ב. כל הכינוים האלה והוראותיהם העקרויות יוכיחו למדי כי חשבו את האשה בימי נדותה לחולה עוובה

ועצובת רוח למנודה ולאינה ראויה לביאה ולנדחה מביתה והכיניו היותר נכון לה הוא **נדה** כשמה בספרי חכ"ל:

ב. מאהבת ה' את ישראל ומרוב צדקת אבותינו ד"ל בחר בנו ד' להיות לו ממלכת כהנים וגוי קדוש. בחר ממלכת כהנים ובין עם נעדר המומים, בעלי גוי ויופי כראוי לבני מלכים וכהני ה' צבאות, שלמי הנפש והגויה. בתור גוי קדוש נבין את הטהרה והקדושה והפרישות ובשתים אלה נפרה ונרבה עד כי נהיה לגוי ולממלכה ככוכבי השמים לרוב וכחול אשר על שפת הים וכעפר הארץ. על ב' העמודים האלה ניסד בית ישראל אשר על שפת הים וכעפר ימוט לעולם. והנה אם נאבה לבאר את פרטי הדברים האלה ידרשו לנו ספרים שלמים וגדולים ואך כפי הנדרש לנו בזה ננסה את דברינו בקצרה מבלי ראיות והוכחות כי נתמוך בקרא הנאמן כי יבקש גם ימצא די דוות את נפשו, ואולי נשוב עוד אל הענין הזה במקום אחר א"ה ונרחיב דברינו עליו. הנה ידוע תואנות שונאינו גם אויבינו הנראים כאוהבינו ע"ד דרך האישות בבני ישראל וארחות חיינו אשר סללו לנו חכ"ל, ועיין בסניגור בקונטרס עורת נשים, והנלפענ"ד הוא הנה מצות פריה ורביה רבה היא עד מאד לנו בני ישראל המאמינים בדברי חכ"ל. הנה הקב"ה ברא את האדם יחידי ומן צלעותיו יצר לו את חוה אשתו והם בחירי היצורים ובעדם נברא העולם ומלואו וזאת לבד יורנו על ענין הפו"ד כי מעתה עלינו להפרות ולהרבות כי לא לתורה בראה לשבת יצרה להודיע לכל העולם את שם ה' כי נורא הוא ובורא הכל ומלכותו בכל משלה. ואם אמנם נאמין באמונת אומן כי ה' לבדו הוא הון והמפרנס לכל והמברך את כל מעשה ידינו אשר נעשה הלא תורנו הדעת כי כאשר אך נגיע לכלל אישות עלינו להתעסק ביישובו של עולם ואף אם יש לאל ידינו להרויח די צרכינו כדי חיינו ההכרחיים, כי למותרות כבר אמרו המושלים אין אדם מת וחצי תאותו בידו. אמנם הפריה ורביה תהיה על דרך הקדושה כי ידע האיש כי לו יהיה הורע וכי הבנים יתיחשו

על שם אבותם וכי הם כחו ואונו. והנה האיש נדמה להגנן (גארטנער) והאכר והאשה לשדה ולגפן פוריה ולהם נמשלה האישות בכל דבר. האכר יבקר לו

חלקת שדה פוריה בקרן בן שמן כפי הבנתו וכהשגת ידו אשר יקוה כי תעשה לו פרי הלולים ואז יקנה מבעליה ויעש לה גדר מסביב ויורע וכזי כן יארש לו האיש את האשה למען תוליד לו בנים ואסור לו לאדם לקדש את האשה עד שוראנה שזא יראה בה דבר ערוה ותתגנה עליו וע"י קנין הקידושין שהם ג' דברים כבקרקעות יקנה ממנה את הורע כי יקרא על שמו עד העולם. וכאשר בשדה עליו לבאר באר היטב **שדה זן** הנני קונה כן יאמר לה **הרי את**

מקודשת לי וכזי וכל ענין הכניסה לחופה הוא ענין הגדר לשדה הפוריה הלזו וכאשר ישמור האכר את שדהו כן על האיש להוקיר ולכבד את אשתו ולפקדה בכל עת ולעשות כי לא תחדל מעשות פרי ואם שגה האכר בחלקת השדה הלזו

כי לא תעשה פירות או תעשה באושים או יפקירנה לכלל. והנה במטלטלין וחפצים ניכר ההפקר בהשליכם לחוץ ויתנם למרטם ובקרקעות כי יפרוץ את גדרן ויהיו למרטם ובעבד ואשה במסור שטר גט לידם ועיין היטב המשל בישעיה ה'. והנה האכר וחלקת שדהו יהיו לנו למשל בכל ארחות האישות. והנה ידוע כי טבעי האבות ינחלו הבנים גם טחשבותיהם והרהוריהם בשעת התשמיש יפעלו הרבה

כי חוק הוא להטבע כידוע לזאת ההזירונו הכ"ל שלא לישא אשה לשם ממון ולשם זנות ושלא לישא בת עם הארץ ושל פסול משפחה וכי יזהרו האיש והאשה מכל הרהור רע ושלא יהרהרו באחרים וזה בכלל ונשמרתם מכל דבר רע שלא להסחכל בערה ובנשים ובכגדיהן למען לא נבוא ח"ו לידי הרהור ולמען לא יבואו ע"ז לבגוד בכריתם ח"ו לבדוק אחרי מומיהם ובוה יש מותר לאדם מן הבהמה כי הבהמה לא נבראה אך כי תעשה את צרכינו או לשוחטה ולאכול את בשרה וגם וולדותיה אך לקיום המין ולא לדבר וולתו ותאות המשגל אשר לה אך למען הכשרה לכל הנ"ל ואם ירבו עד מאד יותר מן הצורך הלא יזקו לבני החלד, אך לא כן האדם כי בו יכבד אלוקי הכבוד ונוצר להודיע אלוקותו ותורתו

ולהגדילן ולהאדירן, לזאת כל המרבה עמי הארץ אינו אך כמרבה בהמות ובעיר והטיבו כח"ל באמרם, "והבא עליהם נאמר ארור שוכב עם כל בהמה" כי כולו אך תאוה ותועבה וחמוד כסף וזהב מבלי ישות אל לבו התכלית הנרצה והמכוון בוה. כן נדרש שטור רב בשעת הווג ולפניה ועדה על זה הטבע, ואם יודווגו בפריצות או בדרך מכווער גם בניהם אשר יולדו להם יהיו פרוצים ומכוערים וגם זאת מתורת משה רבינו למדנו מענין המקלות והצאן בראשית ל' ועיין בראשית רבה פ' ע"ג, במדבר רבה פ' נשא ותנחומא נשא המעשה מהמלך הכושי וכבר נתרחבה ונודעה המעשה הזאת בארץ פהיניציען ובארץ יון עוד בסוף המאה הרביעית למספרם כי כבר זכרה הכומר Helidor, Bischof von Triikka (הנולד בפריניציען בסוף המאה הנ"ל, עיין יאכער געלעהרטענלעקסיקאן ערך

Helidor) בספרו *Aiθιωτικὸν βιβλία δέκα* ונעתקו דבריו בספרו של הרה"ח דר' פערלעס צור ראבבינישען שפראך-אונד ואגענקונדע צד 46 ועיין ספרו של Felix Liebrecht צד 9 וצד 11. וכה בררו הענין הזה היטב הרמ"בן באגרת הקודש ור"י אבוהב במנורת המאור נר ג' כלל ו' חלק ה' ושבילי אמונה נחבי ג' וכו' ועיין בשער השמים לאבי הרלבי"ג סוף מאמר השמיני ובספר המוסר מר' יהודה כלץ ור' אליהו הכהן מאיזמיר בספרו שבט מוסר פרק כ"ד ובר"מ ריקנטי במעמי המצות דף ח' ע"א ובציוני פ' ויצא ד"ה ויצג את המקלות בשם מגלת סתרים ושם פ' נצבים ופ' אחרי מות ובספר תולדות יצחק (קארו) פ' תוריע ובמנחה בלולה שם ע"ש ולכן ה' בחכמתו הרבה אסר לנו את הנדה כי דמיה יזקו להבא עליה ולבניה אשר תלד כן נדרש לזאת פריצות רב כי תתחזה האשה בנוולה זה להדווג לבעלה ולא תבוש ממנו כי דוה וזבה היא וע"כ גם פירותיה יהיו מקולקלים ופרוצים כראוי לבני הנדה כאשר יבינם האיש ישראל. ומפני זה הזירו לנו רז"ל בענין הטהרה ופגיעת האשה בשוכה מבית הטבילה בדבר טמא ומתועב וחכ"ל בעלי תורה ומע"ט ישבו על פתח בית הטבילה כי תפגענה בהם כדי שיהרהרו בלבן כי יהי להם בנים יפה מראה וחכמים וצדיקים כמותם. והיה אם כה יעשה האיש ישראל לשדהו והיא תשמור את נפשה לבל להכשיל את האחרים והיה פרום פרי קודש הלולים בעלי תואר ובעלי חכמה בעלי יראה ובעלי מעשים בעלי גבורה ואנשי חיל בעלי תורה ובעלי מוסר בעלי הצדק והמישרים מצדיקי הרבים ומרימי מכשול מני דרכם וכל רואיהם יכירום כי הם זרע ברוכי ה' בני עם סגולה ממלכת כהנים וגוי קדוש:

ג. גם העמים הקדמונים אשר לא השחיתו עוד את דרכם ולא פרצו גבולות עולם נזהרו בענין האישות והנדה. גם לבן הארמי נשמט מבית רחל באמרה לו, "דרך נשים ל"י" בראשית ל"א ל"ה וזה לשון הרמב"ן בפירושו על התורה שם (וכלשונו נעתק בפירוש הטור וברבינו בחיי שם וכיתר ביאור במנורת

המאור נר ג' כלל ו' חלק ה' פרק ד' ע"ש. ועיין מנחה בלולה בראשית שם ופ' תוריע ושל"ה שם ובשער האותיות סוד טרע בשם הרמב"ן והמנורת המאור). והנכון בעיני כי היו הנדות בימי הקדמונים מרוחקות מאד כי כן שמים מעולם נדות לרחוקן כי לא יתקרבו אל אדם ולא ידברו בו כי ידעו הקדמונים בחכמתם שהבלן מוזק וגם מבטן מוליד גנאי ועושה רושם רע כאשר בארו הפלוסופים עוד אני עתיד להזכיר נסיונם בזה והיו יושבות בדד באהל לא יכנס בו אדם וכו' ולכך אמרה רחל ראוייה הייתי לקום מפני אדוני לנשק ידיו אבל דרך נשים לי ולא אוכל להתקרב אליך וגם לא ללכת באהל כלל שלא תדרוך אתה עפר רגלי והוא החדיש ממנה ולא ענה אותה כי לא היו מספרים עמהן כלל מפני שדבורה טמא" עכ"ל וז"ל בראש פ' תוריע (ויקרא י"ב ה' והעתיקו ג"כ דבריו פירוש המור ורבינו בחיי שם) „והנכון בעיני כי האשה בימי ראיתה תקרא נדה בעבור שינודה וירחיקה מכל בני אדם והאנשים והנשים ירחקו ממנה ויושבת בדד לא תספר עם בני אדם כי גם דבורה טמא אצלם והעפר אשר תדרוך טמא אצלם כעפר רקב עצמות של מת והזכירו גם זה רבותינו וגם מטבה מוליד הויק וכו' והזכרתי זה בסדר ויצא יעקב וכו'“ ע"ש ועיין רמב"ן אחרי מות י"ח י"ט ושבילי אמונה נתיב ג' שביל א' וכו' „וכתבו חכמי המחקר כי הנדה בתחלת זובה אם חביט במראה של ברזל הכהיר ותאריך לראות בה תראה במראה טפות אדומות כטפות דם כי הטבע הרע המזיק שבה שיוליך גנאי ורוע האויר ידבק במראה והנה היא כאפעה הממית בהכל היוצא מפיו ועוד כתבו כי דם הנדות ימית לשותהו כסם המות“ עכ"ל ע"ש וכנראה מדברי חז"ל גם הפרסיים שהיו צנועים בתשמיש כעדות רבן גמליאל ברכות ח' ע"ב באמרו „מפני ג' דברים אני אוהב את הפרסיים צנועין באכילתן וכבית הכסא ובתשמיש“ נהירו ג"כ בענין הנדה וזה תהיה כונת רב אשי עבודה זרה כ"ד ע"ב „כמאן קרו פֶּרְסָאֵי לנידה דשתנא מהכא כי דרך נשים לי“ וכן נראה מהלשון הזה בש"ס ועיין לעיל אות א' ערך דשתנא:

ד. אד עמי הויטה ככנען, מצרים, רוטים ויונים וההולכים בעקבותם בעלי התאוות והתועבות המה פרצו גבולות עולם הם בזה והם מקור משחת עד היום לעמים רבים אשר לא יהלכו לאור התורה הנה הם כבחו על גבורתם ועוות פניהם ולא ידעו בושת והקמידו להם בנים רבים גבורים ועזי נפש ופנים ועיין דור דור ודורשו להרא"ה ווייס חלק ב' צד כ' מה שהעתיק מספרי הרומים והיונים בענין תועבותם הרבות אשר כל נפש היפה תקוץ בהם להעתיקם ע"ש והנה מדברי הש"ס מעילה י"ו ע"א ומעשה יהודית (במדרש להנוכה בבית המדרש ח"א), כי גזרו על ישראל שיעלו נדות, נראה למדי כי גם עם הנדות נאפולא לחנם הרבו חז"ל להרבות בחומרות בעניני האישות והנדות בראותם את שעוריות ותועבות העמים אשר פרצו כל גבולות עולם והזהירונו עד מאד על הקדושה ועל הטהרה ואסרו עלינו גם הייחוד וההסתכלות בהן ובבגדיהן ואף להרצות מעות מידו לידה אף בטחורות. בדרך המקדש את עמו ישראל ע"י חז"ל הקדושים ובדרך האל הקדוש שבחד בקדושים אלה ובמשנתם:

ה. הנה על פי הדברים הנ"ל נעמוד על חלק קטן מסוד התורה הקדושה ע"ד הנדה. הנה כהרבותה לזרונה על הפריה ורביה כן אסרה עלינו את הנדה בחומר מיחת כרת כויקרא י"ח, שם כ' י"ח והא בהא תליא למען לא נוליד ח"ו בנים נדווים חולים וחצופים כנ"ל וצונו להרחיק את הנדה כדי שלא יראה בנוולתה ותיקל בעיני בעלה (ובעל הברייתא דמסכת נדה המילה עליו גם שארי חומרות שלא יקריב ושלא יעלה לדוכן אם היא יושבת עמו בבית למען ירחיק עצמו ממנה) כי יתנהג עמה ויכבדה כמו מלך אשר ביפיו נחונו ובטס' נדה ל"א ע"ב נמצא טעם אחר וז"ל „תניא ר"מ אומר מפני מה אמרה תורה נדה לשבעה

מפני שרגיל בה (ופירש"י מפני שאדם רגיל באשתו כל שעה שירצה) וקץ בה אמרה תורה תהא טמאה שבעה ימים כדי שתהא חביבה על בעלה כשעת כניסתה לחופה (ופירש"י קץ בה מאוסה עליו אמרה תורה כל שעה שתראה תהא טמאה שבעה כדי שלא יהא רגיל בה ותתחבב עליה) עכ"ל ועיין ירושלמי ברכות פרק ג' הלכה ד' ובאור ורוע ה"א דף מ"ח ע"ד ובה"ב הלכות ראש חודש סימן תנ"ד בשם פרקי רבי אליעזר (ואינו בנוסחתינו):

ו. כרכות הטהרה והקדושה בישראל והשתדלו חכ"ל להגן עלינו מכל ההורג רע ח"ו לבל נהרהר בערוה ח"ו אשר זאת תרכה הזימה ותיוק להבנים אשר יולידו כנ"ל, כן אם תראה האשה כי נקלה בעיני בעלה תבגוד גם היא בביתך הפליאו חכ"ל וביותר החסידים שבהם לגדור את הפרצה הלוו כאשר כבר נהרס הגדר או לחוקו לבל ימוט ויפול. הנה השתדלו לישא להם בנות יפסות כאברהם (בראשית י"א ו"א) יצחק (שם כ"ה ט"ז) ויעקב (שם כ"ט י"ז) וגם במשה שנאמר בו (במדבר י"ב א') אשת הכונית אשר לקח דרשו מה כושי וכו' כן צפורה משונה במעשיה ספרי שם ומועד קטן ט"ז ע"ב ומדרש תהלים מוטור ו' אבל צפורה נאה וכשרה ועיין תענית כ"ו ע"א ול"א ע"א ובירושלמי שם פרק ד' הלכה י"א תנו עיניכם ביופי שאין אשה אלא ליופי תנו עיניכם במשפחה שאין אשה אלא לבנים ועיין ברכות כ' ע"א ובבא מציעא פ"ד ע"א דאמר ר' יוחנן ליהוי לכו ורעא שפירי כוותי ועיין ברכות שם, ונ"ו ע"ב כתובות י"ז ע"א וכו' ועיין אבות פרק ו' "הני והכח וכו' נאה לצדיקים ונאה לעולם" ומפני זה נהגו מאז בנות ישראל להתקשט עצמן בבגדים נאים ובתכשיטין ותקנת עזרא היא כבא קמא פ"ב ע"א וירושלמי מגילה פרק ד' הלכה א' שיהיו רוכלין מחורדין בעיירות וכו' ואמרו בפרקא (ועובדי) דחסידי תענית כ"ג ע"ב גבי אבא חלקיה בר בריה רחוני המעגל "כי מטא למתא נפקא דביתהו לאפיה כי מקשטא וא"ל כדי שלא אתן עיני באשה אחרת" ומפני זה החמירו באיסור נדה עיין לעיל סימן ה' כדי שלא תתנגה על בעלה וכדי לחבבה עליו והזהירו עד מאד בענין הוונג והכיבוד בין איש לאשתו עיין יבמות ס"ב וס"ג ובבא מציעא נ"ט ע"א וכל אלה כדי לחוק את חומת האישות. אך בהמוטו לנפול הקילו בענין הגירושין ועיין גיטין צ' ע"א וביתור דברי רבי עקיבא שם וביתור הברייהא דמסכת נדה והוא הוא רבי עקיבא שהתיר את הנדה להתקשט שלא תתנגה על בעלה כשבת דף ס"ד ע"ב ולשיטתיה אויל כאשר כבר העיר ע"ז האור ורוע הלכות נדה (ח"א דף מ"ח ראש ע"ג) ע"ש ועיין יבמות ס"ב ע"ב ס"ג ע"א וע"ב ועיין בהציונים הרבים בספר ציון לדרש ערך אשה:

ז. גרסינן במסכת אבות פרק ג' משנה י"ח "ר' אלעזר בן חסמא

אומר קינין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות". והנה

ההלכות אשר תסובינה על הנדה הן רבות ושונות וקשורות בידיעות רבות. הנה מצד האחד טומאת הנדה רבה עד מאד עד כי היתה למשל לחוקאל כ"ב י', ל"ו י"ז כטומאת הנדה (ועיין איכה א' י"ז, יחוקאל ז' י"ט וכו', זכריה י"ג א', עזרא ט' י"א, דברי הימים ב' כ"ט ה') ובמשנה שבת פרק ט' משנה א' "מניין לעבודה זרה שאהא מטמא כנדה", וגם התורה באסרה לבוא על אשת אחיו ויקרא כי כ"א אמרה "כי נדה היא" ויש רגלים לדבר כי עוד בימי קדם בימי יעקב ולבן נהדרו בוה, עיין לעיל סימן א' וסימן ג', והיא היותר גדולה וחמורה שבטומאות כלים פרק א' גם היא תדירה ונשנית בנשים בכל חודש וחודש ונוהגת בארץ ובהר"ל ועונש הבא עליה הוא ככרת ועיין לעיל סימן ג'. אמנם מצד השני יש להדיין להתבונן עד מאד ולדעת על נכון להבדיל בין דם לדם ולהורות על הכתמים ועל המראות לבל יפריד בין איש לאשתו על לא דבר ולבל יהורם

הבית המדיני והגופני בחנם וביחוד להגן על האיש ישראל לבל יהרהר ח"ו בעבירה ויתן עינו באשה אחרת למען יהיה פתו בסלו ככל עת ועונתה לא יגרע והכו"ל ברכות ד' ע"א שמו בפי דוד מלך ישראל את הדברים האלה: "ולא חסיד אני שכל מלכי טוהר ומערב יושבים אגודות אגודות בכבודם ואני ידי מלוכלכות בשפיר ובשליא לטהר אשה לבעלה". מקור דיני הנדה בתורת אלוקים ויקרא י"ב, ט"ו, י"ח וכו' ועיין במשנה חגיגה סוף פרק א' (ובירושלמי שם ובבבלי שם י"א ע"א ע"ש) "הדינים והעבודות הטהרות והטמאות והערויות יש להן על מה שיסמכו והן הן גופי תורה" ועיין בהמאמר אשר הצגנו לפני ראש דברינו זה ממדרש ויקרא רבה פ' י"ט:

ה. והנה הלכות הנדה נמצאו בידינו בחמשה ספרים מרבתינו התנאים והאמוראים ז"ל (ה) משנה (ממשנתו של רבינו הקדוש, רבי יהודה הנשיא) מסכת נדה; (ג) תוספתא (מ"ר חייא ר' הושעיא) מסכת נדה; (ג) תלמוד בבלי מסכת נדה; (ד) תלמוד ירושלמי מסכת נדה (אשר בטח הכיל כל המסכתא ובידינו אין לנו אך על ג' הפרקים הראשונים) שהם ספרים גדולים ושלמים בפני עצמם וההלכות נדה נתבארו ג"כ במקום הפרשיות דאיסור נדה בתורת כהנים והוא (ה) ספרא לספר ויקרא. אמנם אין שפק דבר מאומה בזה כי עוד מאו נכתבו ספרים רבים ושונים על גופי ההלכות האלה מרבתינו הנ"ל, הן כבבל והן בארץ ישראל, אשר נאבדו מאתנו וכאשר נראה עוד הלאה העתיקו קדמונינו ז"ל הגאונים, בעל לקוטי הפרדס לרש"י, רבינו חננאל, הרוקה, שבילי אמונה, הכלבו וכו' דברים רבים בעניני הנדה והלכותיה שאינם בספרים הנ"ל ובאמת מצאנו זכר כרייתא דמסכת נדה בפי הגאונים שזכרם הראב"ה, אור זרוע בשם אבי העזרי, הרמב"ן וכו' והיא ערוכה כהיום לפנינו בזה ע"פ כת"י:

ט. והנה הברייתא דמסכת נדה נמצאה בידינו בכמה נוסחאות: (ה) כרייתא דמסכת נדה כת"י הנדפסת בזה לראשונה; (ג) הלכות נדה וכו' בכת"י דע ראססי 541; (ג) נוסחת הגאון בספר הכלבו; (ד) נוסחת בעל לקוטי הפרדס ששניהם מכילים חלק גדול ממנה; (ה) נוסחת מעשה הגאונים בספר הרוקה; (ו) נוסחת רבינו חננאל בספרו המקצועות; (ז) נוסחת בעל שבילי אמונה המכילים חלקים קטנים ונפרדים ממנה ועוד מאמרים בודדים ונפרדים אשר לא נדע לאיזה מהם לייחסם. ובאשר רובי דבריהם

נמצאו באמת בנזף הברייתא הנ"ל באות (ה) הלא אין לך עדות נאמנה יותר מזה כי הורטו ונעתקו מנזף הברייתא אשר נמצאה בידם עוד בנוסחאות אחרות. והנה כאשר אך על ידי ההעתיקות האלה נוכל לעמוד על נזף הברייתא לכן ננסה דבר מראש על הנוסחאות הנ"ל לדעת את מעתיקיהם וענינם ואשר יורונו אותו נשמור לדבר אי"ה:

י. בספר לקוטי הפרדס המיוחס לרש"י ז"ל בא בו בראשו הלכות נדה המתאימות עם ספר הפרדס הגדול לרש"י ז"ל וגם בו נאמרו בפירוש על שמו. והנה בדף ד' ע"א (דפוס אמשטרדם תע"ה) נמצא כל המאמר הנחתק בזה וטן התיבות, צריכה האשה שהיא מודהרת בעצמה בומן שהיא טובלת" עד "אילם עור והרש" הם מלשון הברייתא דמסכת נדה פרק א' הלכה א' ב' ג' וד'. לפניהם בא מאמר גדול ממעשה דר' ישמעאל בן אלישע (ואליו כונת הסדר הדורות ערך ר' ישמעאל בן אלישע, בספר הפרדס לרש"י כתב וכו') כי הפרדס הגדול לא הי' עוד לפניו (עיין בשמות הספרים שבו ערך פרדס) וגם לא נמצא בו) ואף שאינו בנוסחת הברייתא דמס' נדה ובנוסחת הלכות נדה ובנוסחת הכלבו הנה נמירה כי הוא

מלשון הברייתא ועם דברי הברייתא נעתקו גם כן ברוקח ובספר המקצועות הנ"ל. אמנם במקום אשר בהספרים הנ"ל נזכר בקיצור ושם הנראה לאמו הוא **מטמרון שר הפנים** הוא בנוסחת לקוטי הפרדס **גבריאל המלאך** ובא באריכות מעט ובמקום אשר שם בא בסוף בא בו בראשו. לפני המאמר מהברייתא בא בו המאמר מעשרה ממורים ואינם ממורים ומקורו במסכת כלה והברייתא פרק א' ובמס' כלה עם הוספות ושינויים ונראה שהם כמו הצעה מבעל האגדה הלוו לדברי הברייתא אשר העתיקם אחיו והעתיק מפ"ו גם מאמרי חכ"ל בבבלי יומא ל"ט ע"א ושבועות י"ח ע"ב. אחר דברי הברייתא עצמה הנ"ל באו בו עשרה תקנות עורא שנוכרו במס' בבא קמא פ"ב ע"א ובסוף ספר הלכות גדולות כנוסחת הש"ס אשר רש"י ז"ל בב"ק שם פירשם כפי נוסחתינו שם אמנם בירושלמי מגילה פרק ד' הלכה א' נעתקו בכמה שינויים וע"פ כ' הנוסחאות האלה נרכבה הנוסחא הלוו ושינתה הרבה בהן עד כי נהיה לנוסחא אחרת ומשונה אשר נראה כי נעתקו מספר אחר וקרוב הדבר לשמוע כי גם המאמר הזה הוא חלק מהברייתא דמסכת נדה הנ"ל (ועיין עוד למטה מזה). אחרי המאמרים האלה בא בו **ד"א דין יצירת הולד ר' אליעזר אומר וכו'** והוא מסכת יצירה הולד הנעתקת ע"פ הלוקוטי הפרדס בבית המדרש חדר א' בסופו והוא קיצור ממסכת יצירת הולד שבספר המעשים כת"י מיננען 222 הנסדר בשנת אלף ונ"ו לחורבן, 1127 למספרם (עיין בספרי כבוד חופה צד 11 אות י"א). ועתה כאשר ידענו את כל אלה נכיר גם את עקבות האגדה הלוו שהיא כמו מסכת קטנה עד זמן יצירת הולד והוא מהשעה שלפני זמן הטבילה עד אחר התשמיש ואינה כלל מסוג ההלכה אך מסוג האגדה ובאשר ענין המעשה של רבי ישמעאל בן אלישע מתחיל בוטן שהיה לפני הטבילה לכן התחילה בו וחזרות את הענינים כסדר לפני הטבילה, שעת הטבילה ושעת התשמיש אשר כנראה נמצאה באיזה כת"י בתוך אגדה מיוחדת אשר היתה לפניו, כי כאשר ידענו מהלכות נדה של רש"י ז"ל ואשר נעתקו ג"כ בספר לקוטי הפרדס ובספר הפרדס הגדול אשר בהם מחליט כי מה שהנשים נוהרות לבל ליננס לבית הכנסת בנדתן אינו אך חומרא בעלמא ורש"י התיר כי תכנס לבית הכנסת בנדתה כעדות השערי דורא הלכות נדה סימן י"ח בשמו וכו', פרדס הגדול הלכות נדה סימן רע"א, ויש נשים שנמנעות מליכנס בבית הכנסת ומליגע בספר חומרא בעלמא היא ומקום טהרה להן ויפה עושות ואשריהן" עכ"ל א"כ אי אפשר שראה כל הברייתא דמסכת נדה ואף ההלכות נדה ועיי' הוא מדרש קטן בפני עצמו כנ"ל במסכת יצירת הולד שלאחריו, ועם כל זה נראה שבעל לקוטי הפרדס החזיק בדבריו להלכה כדמוכח מהוספותיו, ומכאן אתה למד שצריך אדם לקשט את עצמו וכו', וכן אתה למד מרב גידל ומר' יוחנן וכו'. ועם כל זה נראה שרש"י ז"ל כבר שמע מקצת דברים ממנה במקום אחר ומכניה, והירושלמי אומר" פרדס הגדול שם סימן רע"ד וז"ל, ויש מבני אדם הפרושים שאינם נוהגין כן (שכל הדמים שתראה במי יום ללידת זכר ופ' לנקה שטהורים הם ומותרת לבעלה) ולא משום איסור אלא הפרשה עושין לעצמם ומנהגם אינו נראה לכמה בני אדם דאין לחוש שטא תטעה. והירושלמי אומר בכל קודש לא תגע זה אשה (צ"ל אישה=בעלה) שנאמר קדש ישראל" עכ"ל והוא מהברייתא דמס' נדה פרק ג' הלכה ד'. אמנם אם נאבה לדעת את שם מחברה או מסדרה עלינו להתבונן מראש על הענינים האלה הקרובים בה עם המדרש במדבר רבה במדבר ונשוא והבראשית רבתי דרבינו משה הדרשן וספר המעשים כת"י הנ"ל. הנה כבר הוכחתי בספרי אגרת אגדות ח"א צד 54 כי מדרכו של רבינו משה הדרשן להרכיב אגרות שונות יחד ע"ש ע"ד המאמר עשרת מלכים כן בארתי בראש דברי למדרש

שמחזאי ועוזל בו' נוסחאות כת"י כי הרכיב באגדתו ואת ג"כ איזה אגדות שונות. כן נזכרנו כי הבמדבר רבה נשא כבר שמש בברייתא דמס' נדה וכן המדרש חדשא, עיין הלאה סימן ל"ה וגם בהם מורכבות יחד אגדות שונות כידוע ואת הענין הזה נכיר גם באגדה הלזו שלפנינו ע"פ שארי הנוסחאות. 3) כן מצאנו הבמדבר רבה פ' י"ב מחזיק בשיטת המדרש עשרה הרוגי מלכות בבית המדרש חדר ו' צד 22 וצד 32 שמטמרוין הוא המקריב נשמותן של צדיקים נגד שיטת הש"ס ומדרש סדר ארקים (עיין בספרי כבוד חופה צד 11 וצד 23 הערה ה') ומדרש אלה אוכרה ובמדרש ה' בחכמה יסד ארץ ובמדרש המובא במנהיג דפוס ברלין דף י"ח שגבריאל או מיכאל הוא המקריב ע"ש. והאגדה הלזו החזיקה בשיטת המדרש אלה אוכרה כי שם הנראה אליה הוא **גבריאל המלאך** והרכיב בה גם דברי המדרש עשרה הרוגי מלכות. ג) כן כבר הכרנו קרבת הספר המעשים כת"י הנ"ל ויסוד אלף בית כת"י והבמדבר רבה והתנחומא פ' קרח והבראשית רבתי דרכינו משה הדרשן עיין בספרי כבוד חופה צד 12 וצד 16. ד) כן ראינו לרש"י ו"ל שהשתמש ביסודו של רבינו משה הדרשן מביא האגדה של הב' אחיות כפי' סוטה כפי' נשוא הנמצאת בבמדבר רבה פ' נשוא שם. ה) כן המסכתא יצירת הולד נעתק בספר המעשים הנ"ל גם בספר המיוחס לרש"י ו"ל כנ"ל. ו) המהבר מהאגדה הלזו או המעתיק ע"כ היה ספרדי או איטלקי ולא אשכנזי וצרפתי כדמוכח מהתיבה בלע"ו "טוציאה" שבו. וע"פ הרמזים האלה נכיר כי האגדה הלזו היא מיסודו של רבינו משה הדרשן מנרבונה או בעל הבמדבר רבה שהיה בשנת 1025 למספרם, ואם איננה מיסודו בעצמו אך שכבר נמצאה לפנינו האגדה הלזו בעקרה והוא הוסיף בה נופך משלו כדרכו של רבי משה הדרשן בשארי האגדות, וגם הוא לא ידע מגוף הברייתא דמסכת נדה, אשר יש ידים מוכיחות להשערה הלזו, באשר לא נודעה הברייתא הלזו בעקרה לתלמידיו והמחמטים לאורו הערוך ורש"י ו"ל, או קדם זמנה עוד הרבה מומנו של רבינו משה הדרשן ולפ"ו יהיה יסוד המעשה דב' אחיות הנ"ל מהתנחומא שם שכבר שמש בברייתא דמסכת נדה כמה פעמים במקומות שונות, ואין להכריע. האגדה הלזו תמצא מועתקת בזה עם איזה הערות והגהות ומראה מקום לדבריה כדרכינו בספר הזה ב"ה, ועיין עוד הלאה סימן י"ב וי"ט ול"ה ועיין בספרו של הרה"ח ר' אברהם עפשטיין נ"י הבראשית רבתי של רבינו משה הדרשן בל"א ובהקדמתו למדרש תדשא בספרו מקדמוניות היהודים חלק א' ולענינינו ישפיק לנו לדעת כי יש ליחס ההעתקה הלזו שבלקוטי הפרדס לרש"י ו"ל בעצמו שלקחה מאגדה מוקדמת מומנו הרבה שיסודה מברייתא דמסכת נדה בנוסחא אחרת ואין להאריך עוד בזה.

יא. כ"ן תשובות הגאונים שנעתקו בסוף ספר הכלבו סימן קמ"ה בהלכות נדה נמצאה העתקת ב' ההלכות הראשונות מהפרק הראשון של הברייתא דמסכת נדה המתאמת עם נוסחת ההלכות נדה ובראשה' נוסף בה עליה מאמר שלם הבא בו לפנייהם, "שמונה סתרים וכו'" עד "ברוך הוא שיצרו תחלה שאילולי הוא מחריבה את העולם כולו" והוא מהברייתא דמסכת נדה פרק א' הלכה ה'. ואח"כ בא "שמאי אומר וכו'" כמו בהלכות נדה המתאים עמו בלשונו אך הוסיף לחשוב את הנר שאין לבוא על אשתו כנגדו ומוסיף מפ"ו בסופו "כנגד הנר למה שמא תתעבר ויצאו מטנה בנים כפופים" (אמנם הא דנר לא נזכר בכל הנוסחאות הנ"ל וגם בש"ס בבלי נדה ט"ז ע"ב וי"ו ע"א לא אמרו אך שהוא מגונה אמנם מקור המאמר הזה הוא במסכת כלה ובמסכת כלה והברייתא פרק א' ובחופת אליהו סימן קל"ד בספרי כבוד חופה צד 52 ועיין בהערותי לנוסחא זו.) ובוה מסיימת ההעתקה הנ"ל. והנה למעלה מהמאמר הזה העתיק

הלכה אחת, נדה שאינה יכולה לטבול מפני הצינה וכו' וההלכה זו הובאה בשו"ת שערי תשובה סימן קס"ט כלשונו ומיוחסת בו לרב שרירא גאון.

התשובה הבאה בכלכו שם אחרי ההעתקה מהברייתא הנ"ל היא לרב נטרונאי ז"ל המיוחסת אליו בפירוש בראשונה ובאה ג"כ תכופה וסמוכה להתשובה הנ"ל שלפניה בשערי תשובה הנ"ל סימן ק"ע ובאה שם בסתם עם השאלה, וששאלתם וכו' ועם איזה הוספות מה שנדלגו בוה ולפ"ז ב' הספרים האלה משלימים זה את זה. והנה ע"כ ההעתקה הלזו מהברייתא הנ"ל היא כעין תשובה מגאון, ואינה אך העתקת אגדה לבדה, כי נמצאה בין ב' התשובות בגופי הלכות מהגאונים ז"ל וע"כ עלינו לחרוץ את משפטינו כי כל ההעתקה הזאת שייכת או לפניה והיא לרב שרירא גאון או לאחריה והיא לרב נטרונאי גאון וכדי לעמוד על זה על נכון אל מי מהקדושים האלה נייחס ההעתקה הזאת נשים נא עין על גוף ההעתקה. הנה בההעתקה הזאת נדלגו המאמרים ע"ד בדיקת הנדה וחתיכת צפרניה וע"ד לברך בפניה ודרישת שלומה וטומאת דבורה והאיסור ללכת אחריה וכל המאמר מהתנו רבנן שבאו בהלכות נדה וע"כ היא תשובה על השאלה שלא על גוף הנדה נשאלה ר"ל כי האשה אשר ההעתקה תסוב עליה אינה נדה וודאית אך כבר עברו ימי נדותה ועוד לא טבלה ומפני זה תעורר את לב האשה שלא תתעצל ותתירשל בטבילה ומפני זה מעתיק הא דשמונה סתרים וכו' שבנקל תנוד לרעה אם לא תשמרנו היטב ומעתיק את דברי הברייתא בשבח הטהרה והטבילה ובחומר ז' לקיים וכענין התשמיש וא"כ ע"כ שייכה להתשובה הקודמת בנדה שאינה יכולה לטבול וכו' כי לו טיירי בנדה וודאית כשאלת רב נטרונאי שלאחריה אין ענין ההעתקה הלזו לגוף השארה כל עיקר. ועוד דלפי ההוספה בשו"ת שערי תשובה הנה שאלוהו כענין וכהלכה וכנראה רצו להציע לפנינו דבר עצה שיש לקיים ב' החומרות שהנדה בל תתפלל בלה"ק ומחוייבת להתפלל בשארי לשונות ולו אך ידע מהברייתא הלזו הלא כל דבריו דברי תימא כי ז"ל, וכי אפשר לומר כן שאין מתפללים ולא מברכים, נהי דאסורה לביתה כלום נפטרת מן המצות דאמר רבה נדה קוצה לה חלה כיון דחייבת להפריש אי אפשר להפריש בלא ברכה מה לי ברכת המצות ומה לי תפלה" כי היה לו לכל הפחות לבאר שאין הלכה כמותה כי הלא רבים טוודעיה ענו פה אחד שנדה אסורה להתפלל ועכ"פ אין לה להזכיר את השם ובאמת מצינו בהברייתא דמסכת נדה עצמה פרק ג' הלכה ג', האשה שנתנדת אסורה להטפל בחלה ובהדלקת הנר" וא"כ ע"כ משום הברכה וא"כ הדיון הוא להיפך ממש. אמנם ראינו להר"ה שהחזיק באחת בדברי הברייתא ואסר לנשים ליכנס לבית הכנסת עכ"ז פסק שחייבות להתפלל ומאותו הטעם של רב נטרונאי גאון, עיין ראבי"ה בברכות דף טו ע"א ויהיה טעמו דאין מונת הברייתא אך לבל לגלגל לה ולחייבה בדברים יתרים שאינה מחוייבת לרדוף ולחפש אחריהם גם בימי נקיותה וטהרתה. כעניינת אמן אחר הברכה ולהשיב שלום שצריכה לבקש אחר המברך והשואל בשלומה, כי מבלי מברך לפניה ושואל בשלומה אין עניינת אמן ושלום אבל ממה שהיא מחוייבת טעם הדיון אין לפוטרה אף בימי נדתה, ובחלה נמשכו באמת אחר שיטת הש"ס שהיא עיקר ועיין הלאה סימן מ"א ומה שאסרה הברייתא לבעלה כהן לעלות לדוכן ולהקריב יהיה טעם קנס כדי שישמור את עצמו לבל להיות עמה בבית אחד אשר לא שייך בה דאנוסה היא, ולו גם רב נטרונאי גאון הבין כזאת את דברי הברייתא למה נמנע להעתיק גם את החלק הזה ולפרשו לפי דעתו? ועוד מדסבר כחדי כי נשים נדות חייבות בתפילה יסבור ג"כ להניסות לבית הכנסת כי לו יסבור דאסורה ליכנס לבית הכנסת ע"כ היה לו להזכיר את האיסור הוה במקום שהרבה להתיר להן את התפילה לאפוקי טענת השואלים

שרצו לאוסרן והורה להן להקל בזה בענין הנדה והיה לו לעשות גדר וסיג בהיתרו? וע"כ שלדעתו מותרות ג"כ ליכנס לבית הכנסת כהתשובה המיוחסת על שם רב נטרונאי גאון בשאלות דרב נטרונאי גאון בספרי בית נכות ההלכות חלק ב' צד 5 אשר בתשובות הגאונים דפוס ליק סימן מ"ה היא תשובת רב יהודאי גאון וז"ל, "ותוב שאלוי קמיה נדה מהו לצלוי ולמעיל לבני כנישתא ואמר שפיר דמי" ובגוף ההעתיקה מבואר דאסורה ליכנס לבית הכנסת? ואם איננו מסכים לדבריה למה העתיקה והוי כמעשה לסתור, ואיך יהרוב בנפשו לחלוק עליה מבלי שת טעם ויסוד לדבריו? כן מהרות וההפסק הנתון אחרי ההעתיקה ומציין השאלה "לרב נטרונאי ו"ל" בספר הכלבו נראה שזו תשובה אחרת ולא שייכה כלל להקודם לפניה והיא ההעתיקה מהברייתא דמס' נדה, אמנם דברי הברייתא מעורבים ומורכבים עם דברי התשובה הקודמת מבלי שום היכר בגוף הספר. הנה מכל הנ"ל מוכח כי איננה העתיקה רב נטרונאי וא"כ היא מרב שרירא גאון (לערך 950 למספרם). וכעין הוכחה לזה שכן דעת רב שרירא גאון עיין באשכול ח"א צד 5 וז"ל, "אבל בעל הלכות כתב נדה נמי מברכת לאחר שטבלה וכך כתב רב שרירא גאון ז"ל כיון דאפשר לאלתר (פי' כיון שתוכל לברך תיכף) דטבלה (שטובלת ואח"כ) ומברכת" דלפני הטבילה אין לה להזכיר את השם במקום שאפשר למנוע מזה ואם כי דבריו כדברי רב נטרונאי בשערי תשובה שם יהיה טעמו טעם אחר ומבורר יותר אם נקיים את שיטתנו ליהם ההעתיקה אליו. ויש להעיר עוד ע"ד התשובות האלה שבספר הכלבו כי אמנם נסמן בראשם "דיני נידה מבעל התרומה" כונתו להדינים הקודמים לפניהם אמנם התשובות הנ"ל אינם מספר התרומה ואינם בו כלל. כן כל ההעתיקות האלה אינם מבעל ספר הכלבו בעצמו ואינם מגוף הספר הוה כי בגוף הכלבו סימן פ"ה באו בו דיני הנדה ולא לכך שכמה מדבריו מתנגדים לשיטת הברייתא דמס' נדה שבנוסחת הכלבו, הנה לא זכר בהם את תשובת רב נטרונאי ורב שרירא הגאונים וההעתיקה מהברייתא הנ"ל אשר לו היו נגלות לפניו ה' לו להזכיר ג"כ את דעתם. וע"כ הם כולם ספר תשובות הגאונים אחד שנעתקו כולם בו מיד מאסף אחר ואינם כלל מבעל הכלבו כנ"ל. ומפני חדושו הנוגע לנו בכמה מקומות בזה אעתיק בזה מה שהביא הכלבו שם בשם הר"ש וז"ל, "כי הר"ש ו"ל יש נשים שנמנעות מלבא בבית הכנסת ואינן צריכות לעשות כן דמה טעם הן עושות אם מפני שסבורות הן שבית הכנסת הוא מקדש אפילו אחר הטבילה למה נכנסות בו והלא מחוסר כפרה שהרי טבל והעריב שמשו בכרת וא"כ לא תכנסו הנשים לעולם עד שתביאו קרבן לעתיד, ואם אינו כמקדש תכנסו ותכנסו ועוד שכלנו טמאי מת ושרץ ובעלי קריין ונכנסו" בו. הא למדת שאינו כמקדש ויכולי לבא שם ומ"מ מקו' טהרה הוא ויפה הן עושות ע"כ" עי"ל. וע"ד תשובת רב שרירא גאון בספר הכלבו הנ"ל יש להעיר כי בנוסחת הכלבו נדלגו התיבות "כיון שרחצה" וצ"ל "ולתפלת ולנהוג כל פירות בעלמא [כיון שרחצה] אע"פ שלא טבלה" כבשערי תשובה שם, ועיין עוד הלאה סימן י"ט כי רב שרירא גאון כבר שמש באחת מנוסחאות הברייתא דמסכת נדה וזלתי ההעתיקה הנ"ל. את ב' התשובות הנ"ל ונוסחת ספר הכלבו תמצא נעתקות בזה עם הערות והגהות ומראה מקום ושינויי נוסחאות ע"פ השי"ת שערי תשובה הנ"ל בתוך נוסחא שלישיית מהברייתא דמסכת נדה.

יב. אמנה נמצאו לקדמוניו ז"ל עוד איזה נוסחאות שונות מהברייתא דמסכת נדה אשר אך מאמרים קטנים וקטנים נותרו בידינו אשר נעתקו בספרים מפי ספרים אשר כבר נאבדו ג"כ מאתנו והם **מעשה הגאונים** וספר **מקצועות** המיוחס לרבינו חננאל ז"ל (1000 למספרם) אשר העתקנום ג"כ בזה. רבינו אלעזר מגרמיוא (1200 למספרם) מעתיק בספרו הרוקח הלכות נדה סימן שי"ה איזה מאמרים אשר יסודם בברייתא דמסכת נדה בכל ג' פרקיה

ואינם בהלכות נדה ובנוסחאות הנ"ל בשם „מצאתי במעשה הגאונים” ובאשר העתיקם בשם מעשה הגאונים ולא בשם גוף הברייתא דמסכת נדה נראה שלא היתה ידועה לפניו וא"כ למדנו מזה כי מה שהעתיק בסתם בסימן שי"ז המאמר המתחיל „פוגעת” עד „והיה דיוקנו דומה לו” והם מדברי הברייתא הנ"ל פרק א' ופרק ב' גם כן לקחם ממעשה הגאונים הנ"ל וע"כ שכל פרקי הברייתא הללו היו ידועים להם. והנה בגוף הרוקח שם סימן שי"ז פסק וז"ל „מנהג נשים בעוד שרואה אינה הולכת לבית הכנסת ואין בו איסור” וע"כ שלא היתה הברייתא השלמה לפניו ולא כולה נעתקה במעשה הגאונים כי לפי הברייתא אסורה ליכנס לבית הכנסת. בהג"ה שבציוני נצבים „וכתב בעל סודינו (שכונתו) תמיד להרוקח, עיין ציוני שלח לך „כתב בעל הסוד בספרו סודי רוי” ובפ' דאה „ובספר חכמת הנפש גלה איש סודי הנצרך” וכנראה כונתו להספר סודי רוי כת"י שאך חלק ממנו מכיל ספר רויאל הגדול) שהרבה דברים תולין כמו כן בעליית האשה מטבילתה וז"ל אם פגע וכו' כנראה נשנו שם הדברים מסימן שי"ז ברוקח בקיצור ובדלוג מעט: כעין המאמר בסימן שי"ז שברוקח הנ"ל העתיק השערי דורא הלכות נדה סימן כ"ג בשם ספר המקצועות ואינם גם כן בנוסחאות הנ"ל ונמצא ג"כ בנוסחא אחרת בלקוטי הפרדס לרש"י, עיין לעיל סימן י'. והנה ברוקח ובמקצועות אמרו בפירוש כי לכן ר' יוחנן יתיב אשערי טבילה וכו' שלא יפגעו בכלב וכו' וא"כ למדנו לדעת את דעתם שחשבוה לברייתא קדומה שאף רבי יוחנן חש לדבריה. והנה שינויי נוסחאותם ניכר מהוספת המעשה דר' ישמעאל בן אלישע שאיננה בנוסחת גוף הברייתא דמסכת נדה ולא בנוסחאות הכלבו וההלכות נדה. אמנם יש לנו שלשה עדים נאמנים מעשה הגאונים המקצועות והלקוטי הפרדס כי היא מנוסחת הברייתא אך גם נוסחת המעשה הוה שונה בפי כל אחד ואחד. והנה בהנוסחאות האלה כבר שמשו בעלי מדרש אלה אוכרה בבית המדרש חדר ב' צד 65 ומדרש עשרה הרוגי מלכות שם חדר ו' צד 22 וגם נוסחת ב' המדרשים האלה שונה גם כן זו מזו בענין המעשה דר' ישמעאל בן אלישע כי המדרש אלה אוכרה מתאים יותר עם נוסחת לקוטי הפרדס כי גבריאלי המלאך הוא הנראה לאמון והמדרש עשרה הרוגי מלכות מתאים עם נוסחאות הרוקח והמקצועות כי מטטרון שר הפנים הוא הנראה אליה, וכבר שמש רבינו משה הדרשן בשני המדרשים האלה עיין לעיל סימן י' ע"ש היטב. גם באיזה דמות נראה אליה אם בדמותם או בדמות בעלה ובמספר הטבילות עשרה ארבעים ושמונים ולבעל מדרש אלה אוכרה נתחלף ר' ישמעאל בן אלישע בר' ישמעאל בר' יוסי הם ואביהם: כן שונה נוסחת בעל המקצועות מכל הנוסחאות בענין פגיעת סוס שכל אלה אמרו תעלה ותשמש ואשרי לה ואשרי לבעלה ואשרי לבניה והיא תאמר גם בזה תחזור ותטבול וא"כ כמה נוסחאות שונות לפנינו בזה. מנוסחת בעל ספר המקצועות נמצאו עוד ב' מאמרים א' נעתק בשערי דורא שם סימן י"ח בשמו ובאגוד דיני טבילה שהוסיף ע"ז „וכן הוא בשם רב צמח גאון וכן מנהג בשתי ישיבות” ורב צמח גאון היה בשנת ד"א תר"מ (880 למספרם) והוא אשר אליו מיוחסים „חשובות הגאונים נאספו ע"י רב צמח גאון” שזכרו במרדכי בבא בתרא פרק השותפין ועיין בית האוצר לשד"ג דף ט"ז ע"ב ואוצר הספרים ר"ן נומ' 1011. המאמר ה"ב נעתק בפירוש הראב"ד סוף מסכת תמיד בשם המקצועות ובש"ת ר' בצלאל אשכנזי אשר העתיק בשמו ר' חיים אלפנדרי בספרו דרך הקודש ומשם נעתק בלקט הקמח אבן העזר דף קצ"ב ע"ב ובפחד יצחק אות ג' ערך גט המביאו ממדינת הים דף ל"ב ע"ד ובשם מצאתי כתוב הפרי חדש אורה חיים סימן קכ"ה אשר כ"ו יוכיח כי קדם זמנם מימי רב צמח גאון כנ"ל. וכנראה מה שבא בלשון נוסחת הרוקח „משום הכי יתיב ר' יוחנן וכו'” הוא מלשון הגאון וס"ל להגאון שדברי הברייתא קדמו להא דר' יוחנן. וכבר ר' יוחנן חש לדבריה

והנה מזה נלמוד ג"כ כי הפירוש בשם הר"ח בשערי דורא אינו מהר"ח בעצמו אך מה שקבל מדברי הגאונים ועיין הלאה סימן כ' וסימן נ"ד. ולפ"ז גם נוסחאותיהם קדומות עד מאד ובכל ההעתיקות האלה כבר נתערבו בדבריהם דברי הגאונים ד"ל והערותיהם ע"ז. והנה מכל אשר נודע לנו מהברייתא הלזו ונוסחאותיה הנה באו דבריהם בדברי הלכה וגם נשנית להלכה ונסתרו כזה דברי בעל הלקט הקטח הנ"ל שמכנים את דבריהם בתור אגדות ע"ש. ובמה שנותרו בידינו מנוסחת המקצועות נראה כי נעתקו בו מכל השלשה הפרקים של הברייתא דמס' נדה ואף מה שאינם בה יסודם ניכר בג' הפרקים. והנה מדברי הר"ח בראבי"ה ברכות דף ט' ע"ב, ובפר"ח נמי פסק נשים נדות וזבות ויולדות מברכות ומתפללות כמקודם וכדרכינא דאמר נדה קוצה לה חלה" נראה שגם לפניו לא היתה הברייתא שלמה כנ"ל. מהתיבה הורה שבנוסחת המקצועות בשערי דורא שם סימן כ"ג נראה שהוא נסדר באיטליא או בספרד והוא איטלקית compadre או ספרדית compadre רומית compater ואולי הגהה היא מבעל שערי דורא או מהמעתיקים. גם להמאמרים האלה הוספו הערות והגהות ומראה מקום והם הנוסחאות החמישית והשישית שבספרנו זה. ועיין עוד הלאה סימן י"ד.

יג. **כספר** שבילי אמונה מר' מאיר אבן אלדבי אשר השלים ספרו בירושלים (כאשר הודיע הוא בעצמו בסוף ספרו וו"ל) בשנת מאה ועשרים למנין, אחר חמשת אלפים לבנין (העולם=1360) וכו' בירושלים וכו' נעתקו בו בד' מקומות מאמרי הברייתא דמסכת נדה והם מכל שלשה פרקים מבילי שנקראה בשם אך בלשון או"ל, רתניא בנתיב ג' שביל א'. אמנם כי נוסחתו מתאמת עם נוסחת ההלכות נדה ע"כ שלא מונה לקח את דבריו כי כמה דברים מהעתיקותיו לא נמצאו בהלכות נדה כלל גם שונה נוסחתו מנוסחת גוף הברייתא דמסכת נדה ומשארי הנוסחאות של הרוקח והמקצועות הנ"ל. אמנם מצאנוהו כי לא שם לב לדברי הברייתא דגבי יולדת החור בפירוש לשמש עמה אחר ד' (י"ד) לומר וי"ד(כ"א) לנקבה (שם). „וגרסינן בגמרא ברכות ר' יוחנן הוה מויל ויחיב אשערי טבילה וכו' הנה מנאן למדנו שכשהאשה עולה מבית הטבילה ותפגע באדם יפה יהו כניה יפים כמו שאבאר הטעם בשביל הב' בע"ה. וכן או"ל כשהאשה עולה מהטבילה אם פגעה וכו'“ (והם דברי הברייתא הנ"ל) וא"כ השוה ערכם יחד. אמנה כאשר ידענו טיבו של הספר שבילי אמונה הלזה הכולל בקרבו כל נתיבות החכמה הנה לו היתה הברייתא שלמה לפניו הלא העתיק ממנה עוד מאמרים רבים אשר יאותו לחפצו וע"כ שגם הוא לא מצא אך מאמרים בודדים וקטועים ממנה אשר עכ"ז הכירה כי היא ברייתא. והנה כללנו את דבריו בין הלקוטים מנוסחאות קטועות ומאמרים בודדים, אולם לנוסחתו ראוייה להקרא בשם נוסחא אחרת והיא הנוסחא השביעית של הברייתא דמסכת נדה ועיין הלאה סימן י"ז. והנה חמצא בהלקוטים האלה אשר יפרדו ויהיו לג' ראשים I **לקוטים** (ה) מפי הרמב"ן על התורה פ' וצא ופ' תרועה שמקורם מההלכות נדה עיין הלאה סימן י"ז. 3) ראבי"ה למס' ברכות שאמר בפירוש „וכן ראתי בדברי הגאונים בענין לשון ברייתא ואינה כתיספת שלנו“ וכונתו ג"כ לההלכות נדה הנ"ל. 3) מהאור ורוע בשם אבי העזרי (הראבי"ה) בשם ברייתא דנידה וכונתו ג"כ לההלכות נדה הנ"ל עיין הלאה סימן י"ז. ד) בהפרדס הגדול לרש"י הלכות נדה סימן רע"ד „והירושלמי אומר וכו'“ ולא נמצא כלל בש"ס ירושלמי אמנם מקורו מהברייתא דמסכת נדה פרק ג' הלכה ד' ומכנה אותה ירושלמי פי' מסכת ירושלמית והרא"י מהכתוב „שנ' קודש ישראל“ לא נמצא בה ועיין בהערותנו שם ולעיל סימן י': II (ה) לקוטים מספר שבילי אמונה הנ"ל עיין למעלה. III (ו) סגולה מספר זכירה שיוסדה בברייתא דמס' נדה וקרובה לנוסחת לקוטי הפרדס הרוקח והמקצועות אמנם המעשה מר' ישמעאל בן אלישע באה בו בנוסחא אחרת, ועיין סימן י"ד.

את כל אלה העתקנו בזה עם איזה הערות והגהות ומראה מקום ועל זמני הנוסחאות האלה ובעליהן לא נדע לכון מאומה מפני דבריהם המעטים. ולענייננו נלמד מזה לדעת כי גם הנוסחאות האלה הן עתיקות יומין אך נחשבם כאבודים מאתנו:

יד. והנה המעשה מלידת רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול, אשר ע"פ עדותם של מעשה הגאונים (הרוקח) המקצעות ולקוטי הפרדס נראה כי

יסודו מהברייתא דמסכת נדה, נמצאה בידינו בשמונה נוסחאות שונות. (ב) נוסחת מעשה הגאונים (הרוקח) ובעל הסוד בהגה' בציוני נצבים והוא הסודי רין מהרוקח.

(ג) נוסחת מקצעות. (ד) נוסחת לקוטי הפרדס. (ה) נוסחת מדרש אלה אוכרה. (ו) נוסחת מדרש עשרה הרוגי מלכות. (ז) נוסחת האור ורוע. (ח) נוסחת ספר זכירה (ט) נוסחת ספר עשרה נשמות, וכעשרה שניונים נמצאו בהם בהסיפור הקטן

הזה (י) שמון בכל הנוסחאות הוא ר' ישמעאל כהן גדול ובספר זכירה הוא ר' ישמעאל סתם. (יא) שם אבין בכל הנוסחאות (יב) וולתי ספר זכירה) הוא אלישע

כהן גדול ובמדרש אלה אוכרה הוא ר' יוסי ונתחלף לו ר' ישמעאל בר' יוסי בר' ישמעאל בן אלישע כי ר' ישמעאל בר' יוסי לא היה כהן כלל ולא היה

מהרוגי מלכות עיין בסדר הדורות בערכם. (יג) בכל הנוסחאות נאמר שבניהם לא נתקיימו (ופי' ה' להם ומתו) וממדרש אלה אוכרה משמע שלא היה להם מעולם בן או בת. (יד) באיזה נוסחאות התאוננה ע"ז אשתו לפני בעלה והוא השיב לה,

ובמקצעות אביו התפלל להקב"ה והקב"ה השיב לו, ובספר זכירה בקשו מלאכי השרת (מ"ה) לפני הש"י אחרי כי טבלה זה כמה פעמים. (טו) במספר הפגיעות.

מקצעות עשרה פעמים וברוקח לא נזכר כלל ובלקוטי הפרדס מ', באלה אוכרה שמונים פעמים, בעשרה הרוגי מלכות ובספר זכירה כמה פעמים. (טז) כמה פגעה.

במקצעות נזכרו עשרה ענינים כסדר הזה מצורע חויר גמל גוי ערל כלב חמור סוס עם הארץ ישמעאל. בלקוטי הפרדס חויר גמל פגעים רעים במדרש אלה אוכרה

כלב גמל ובמדרש עשרה הרוגי מלכות חויר מצורע גמל ובאור ורוע פגע בה דבר טמא ובספר זכירה חויר וכלב. (יז) המלאך הנראה אליה. רוקח מקצעות

גלגולי נשמות ומדרש עשרה הרוגי מלכות מטטרון שר הפנים בלקוטי הפרדס ומדרש אלה אוכרה גבריאל המלאך, באור ורוע מלאך שר התורה ובספר זכירה

מלאכים (סתם). (יח) באיזה דמות נראה לה המלאך. לקוטי הפרדס בדמות בעלה, מדרש אלה אוכרה כדמות ר' יוסי בעלה (עיין אות 3) מקצעות בדמות מטטרון.

(יט) למי נדמה רבי ישמעאל. לקוטי הפרדס ואלה אוכרה ועשרה הרוגי מלכות כדמות גבריאל, מקצעות כמטטרון רוקח והיה דיוקנו דומה לו שיש לפרש

לאביו אלישע או למטטרון וצ"ע. (כ) מי היה הסנדק שלו מקצעות מטטרון ולקוטי הפרדס גבריאל. והנה אף כי קשה הדבר עד מאד להחליט למי משפט

הקדימה לכל הנוסחאות האלה, הנה מקומם מוכיח עליהם כי נוסחאות המקצעות לקוטי הפרדס והרוקח הטה הקדומות שנבעו ממקור ברייתא דמסכת נדה

וממקורם שאבו בעלי המדרשים אלה אוכרה ועשרה הרוגי מלכות. נוסחת האור ורוע נראה כי יסודה מאיזה מדרש הנקרא שר תורה אף כי איננו במדרש כזה

אשר ראינו בכתי' שונים ולכל אלה עיקר מקורם היא הברייתא דמסכת נדה אשר שינו כל אחד ואחד על פי דעתו ודרכו. ע"ד ג' הנוסחאות הראשונות כבר הארכנו

לעיל סימן 1 וי"ב ע"ש ואחרי כי יד השינוי נכרת בהם אין עוד לנו הוכחה מאומה כי הברייתא דמסכת נדה של המדרשים הנ"ל היתה בנוסחא אחרת,

ועיין בסדר הדורות ערך ר' ישמעאל בן אלישע. והנה הנוסחא הא' והג' תמצא בזה בנוסחאותם מגוף הברייתא דמסכת נדה, הנוסחא ו' בלקוטים מנוסחאות

קטועות סימן III והנוסחאות ד' ה' ו' ו' בהנוסחאות השונות מהמעשה דר' ישמעאל בן אלישע אות א' ב' ג' וד' עם איזה הערות והגהות ומראה מקום

מאתי הצעיר, אמנם זמנם מקומם ומחברם לא נדע לכוונם על נכון. בכת"י ר"ד אפפנדהיים Qu 1257, "מעשה ר' ישמעאל כ"ג וכו'" אולי הוא ג"כ המעשה הלזה וכבר נסיתי לבקש את פני הרה"ח דר' נייבויער נ"י לצוות להעתיקה בעדי וכאשר תגיעני ההעתיקה אנסה עוד דבר גם עליה בההשמטות א"ה:

טו. והנה אמרתי לאסוף ולהוסיף בזה המאמרים במדרשים שונים הנראים שיסודם מברייתא דמסכת נדה אף כי לא באו בה ולא בנוסחאותיה

השונות הנ"ל ולא נזכרו בשמם אך ענינם ודרכם מוכיחים עליהם שהם ממקורה נבעו ויצאו. (ה) המאמר בויקרא רבה פ' ט"ו ובמדבר רבה פ' ט' כי הא דהבא על

אשתו נדה או שהאשה שאינה משמרת ימי נדתה בניהם מצורעים הנאמר שם לא הובא בשום מקום בש"ס ובמדרשים אך בברייתא דמסכת נדה ובנוסחאותיה.

(ז) המאמר במדרש הנחומא סוף פ' מצורע על הפסוק כטומאת הנדה, הנה המאמר הזה נמצא בתנחומא באותו מקום ובאמצע הענין אשר העתיק

לפניו ולאחריו מההלכות נדה וע"כ גם זה יסודו מאיזה נוסחא מברייתא דמסכת נדה. אמנם המאמר הזה סותר לשיטת הברייתא דמס' נדה בשתים אלה.

(ח) דלפי המאמר הזה יש לכהן גדול ליכנס בבית שהנדה שם ולפי ההלכות נדה והמקצעות אסור אף לישראל ליכנס בבית שהנדה שם. (ז) לפי המאמר

הזה הנדה אינה טמאה כמת ולפי דברי הברייתא דמסכת נדה פרק ב' הלכה ג' הוא טמאה כמת ועיין עכ"ל בשערי דורא הלכות נדה סימן י"ח, "ואסור לישוב

על כסא ארוך שאשתו נדה וישבת עליו" שנראה כי גם זה יסודו מיספר המקצעות שזכרו לפני זה ועיין בהגהות המהרש"ל שם וז"ל, "היינו שמתנדנד ואינה מתוברת"

ועיין בדרכי משה י"ד סימן קצ"ה וברמ"א י"ד שם סעיף ה' בשם המרדכי בפ"ק דשבת. וכנראה כן דעת המאמר הזה דאך באצטווא שאינה מתנדנדת מותר

לישב עמה. (ג) — קרבת המאמר בתנחומא נשא, שמטקורו שאב בעל הבמדבר רבה שם פ' ט', להברייתא דמסכת נדה נראה לכל עין אף כי לא מצאנו לה

מקום נכון לו בברייתא דמסכת נדה ובנוסחאותיה והענין הזה ראוי הוא לה מצד תכונתה. אמנם מצאנו שלושה נוסחאות שונות בהמעשה הלזו אשר החלק הזה

קראנו ג"כ בשם "מעשה מלך הכושי". בבראשית רבה פ' ע"ג מעשה בכושי אחד ובתנחומא מעשה מלך הערביים ובאגרת הקודש להרמב"ן וכו' מטרוניתא

שהיא ובעלה היו לבנים עד מאד שהוא ממש ההיפך. בבראשית רבה לא נזכר שם הרבי ובתנחומא הוא רבי עקיבא ובאגרת הקודש חכם אחד. בבראשית רבה

ובתנחומא המראות היו לבנות ובאגרת הקודש שחורות וכולם הרכיבו המעשה הזה עם ענין המקלות של יעקב אבינו ונראה כי המעשה הלזו שינתה מראיה

מקום למקום שהובאה שם. לבני הקדם נראה ממלך ומלכה מבני הכושיים השחורים ולבני איירופא ממלך ומלכה מבני הלבנים. אולם קדמות הענין הזה

לפי הבראשית רבה מוכח כי כבר שמע ממנה הכומר העליון במאה הרביעית שהי' בארץ כוש (אעטמאפיען) עיין לעיל סימן ב'. אמנם נראה כי המעשה

בהתנחומא ובמדבר רבה מאוחר להא דבראשית רבה בהזכירה, "מלך הערביים עם רבי עקיבא" וכידוע הגיעו הערביים למלוכה אחר מחמד מחוקקם אך כי זה

מדרך התנחומא עיין תנחומא אחרי מות מעשה בשמעון בן קמחית שיצא לדבר עם המלך של ערביים וכו' ועיין בש"ס יומא מ"ז ע"א ותוספתא יומא פרק ג'

דגרסינן שם עם ערבי אחד בשוק. ע"פ האגרת הקודש נעתק בשבילי אמונה נתיב ג' שביל ב' שער ד', ספר המוסר מר' יהודה כלץ פרק ו' ומנורת המאור

נר ג' פרק ד' כלל ו' חלק ו' וכו' וכו' ומאד נפלאות בעינינו כי כולם לא העירו מאומה על המקור הקדמון והנאמן בראשית רבה ובמדבר רבה והתנחומא הנ"ל.

את כל אלה ראיתי לאסוף יחד ולהוסיפם על כל הנ"ל אך החלק הזה לא נוכל להכניסו בכירור בסוג הנוסחאות השונות אך את קדמותם הוכחנו בזה אף כי

לא נוכל לכוון את זמנם על נכון (אמנם מה שהובא במדרש רות שבוחר הדש (דפוס וויניציאה דף ל"ה ע"ד והובא בשמו בטעמי המצות לר"מ ריקנאמי מצות ל"ה דף כ"ד ע"ב) "תנן העובר בין שתי נשים אם נידות הן [נכפה ולא תוון מגופו אם לא יעשו לו מידי (כ"ז ליחא בטע"ט)] סכנת דם (בטע"ט גדולה) או הריגה מזוונת לו ואם אינן נדות עין הרע שולט בו בגופו או בממונו כי הא דרבי נחום (בטע"ט דרי יוחנן) ברבי שמלאי זמנא חדא הוה בכרך קסרין (בטע"ט באורחא דקיסרין) אעבר בין שתי נשים (בטע"ט חרי נוקביה ממה דאסתכלו ביה אסתכאן) מסתכלו ביה ואיסתכן מיד בגופיה ובממוניה מאי טעמא בגין דהוא רוחא בישא שראת עלון (בטע"ט שאת עלוה) ויכיל לנוקא מאי תקנתיה נימא (בטע"ט לימא) הכי זיל זיל דומי אעדי קטור דקטרא לא לך ולא לי ולבתר יתחיל באל ויסיים באל יתחיל באל דכתיב אל מוציאם ממצרים (בטע"ט כחועפות ראם לן) ויסיים באל כי לא נחש ביעקב וגו' עד מה פעל (בטע"ט ביעקב ולא קסם בישראל וכו') וזיל ליה ולא ישגח אבתריה" עכ"ל) כל זה איננה משנה בשום מקום בש"ס וגם לא בא ענינו כלל בברייתא דמסכת נדה בכל נוסחאותיה. אמנם מורכבת מב' ברייתות שונות הא דהוריות י"ג ע"ב העובר בין שתי נשים והא דפסחים קי"א ע"א וכדברי רב פפא שם ומפרשו כשיטת רש"י פסחים שם, ועיין ברשב"ם שם ובתוספות שם ד"ה יפתח וד"ל. — ואין להאריך עוד בזה.)

טז. בכתב יד דע ראססי בפארמא 541 על קלף תבנית 40 מהמאה הי"ג למספרם באה אחרי הקונטרס שאלות דרב נטרונאי גאון הנוסחא הלוו מהברייתא דמסכת נדה ונרשם לפניה "הלכות נדה ומה קשה לפוגען כשהחורות מן הטבילה" ובסופו "סליק הלכות נדה" הכת"י הוה מכיל ספרים רבים מקדמוניו ז"ל ותארתיו בספרי הגדול משנת רבי אליעזר כת"י חלק ב' פרק פ"ב ע"ש וע"פ הכת"י הוה הדפסתי עם השאלות דרב נטרונאי גאון הנ"ל בספרי בית נכות ההלכות חלק ב' אשר קנה בו מקומן בצד 26—24 ובאשר לא יכולתי או לתקן השגיאות והטעויות מהכת"י הרבות ולא היה אז בידי עוד ממקום אחר, חזרתי עתה להדפיסו בזה עוד הפעם עם הוספות משינויי נוסחאות, הערות והגהות ומראה מקום ואכניה בשם הנ"ל גם בשם "ברייתא דמסכת נדה נוסחא שניה" (ואליה כוונתי במאמרי זה ובהערותי בכינוי "הלכות נדה") ולרגל מלאכתי זאת אעמיק מחקר בה בהסימנים הבאים א"י"ה כיך ה' הטובה עלי:

יז. אף אמנם כי מקור דברי ההלכות נדה הנ"ל היא הברייתא דמסכת נדה עם כל זה קדמוניו ז"ל אשר הוכירוה בשם בפירוש לא כווננו כלל לגוף הברייתא אך להלכות נדה האלה. והנה מראש נזכיר כי גוף הברייתא לא הייתה נגד עיניהם דהנה הרמב"ם בפירושו על התורה בראשית (פ' ויצא) ל"א ל"ה (ואחריו נמשכו והעתיקו כלשונו רבינו בחיי ופירושו הטור ושל"ה שם ומנורת המאור לד"י אבוהב נר ג' כלל ו' חלק ה' פרק ד' ע"ש ור"ש אלקבץ במנות הלוי (ד"ו) דף קכ"ז ע"א ולזה כונת ר' נחום בר' יעקב שם דף קכ"ה ע"ב ע"ש) שכתבו בפירוש, וכמו שהזכירו רבותינו בברייתא של מסכת נדה תלמיד אסור (ברבינו בחיי רבותינו בנדה אסור) לשאול בשלומה של נדה רבי נחמיה אומר אפילו הדיבור שהוא יוצא מפיה הוא טמא אמר רבי יוחנן אסור לאדם להלון אחר הנדה ולדרוס את עפרה שהוא טמא כמת כך עפרה של נדה טמא ואסור ליהנות ממעשה ידיה" (ועיין רמב"ן ויקרא י"ב ה' והזכירו גם זה רבותינו וכבר הזכרתי זה בסדר ויצא יעקב) וכבוד ברייתא הנחילו לדבריה ועכו" לא מצאו להם עוד מקום להזכירה עוד הפעם בשארי ספריהם הן ברברי מוסר ופירושים (רמב"ן בשארי פירושויו על התורה ובאגרת הקודש ובעל המנורת המאור בהפרקים

שלפניו ושלאחריו ובפ' על התורה) והן בדברי הלכה וחדושים (רמב"ן בחידושו
 על הש"ס ובש"ת ובהלכות נדה שלו בבעלי הנפש ותורת שלמים וכו' והטור
 בפסקיו) ! אך אם אמנה הברייתא שלהם לא הכילה יותר מן ההלכות נדה הנ"ל
 אין עוד תימה בדבר הזה עוד. ועוד שתי ראיות לנו בדבר הזה. (ב) כי גם הם
 העתיקו מראש הלכה ה' ואח"כ הלכה ג' מפרק ב' דהברייתא וע"כ העתיקו
 כלשון הספר אשר לפניהם כי לענינם העתקת ההלכה ה' אך למותר, ומה טעם
 להסירם המאמרים הזה? (ג) המאמר מההלכה ה' הביאו בלא שם האומרו
 כבהלכות נדה ובגוף הברייתא הם דברי רבי יוחנן. גם בהלכה ג' גרסו רבי
 נחמיה כבהלכות נדה ובגוף הברייתא הגירסא ר' מנחמה. אמנם נראה נמצאה
 הנוסחא הלוו באיזה כת"י בהעדר דברי התשובה הלוו ובכת"י כזה שמשו הם ולא
 בגוף הברייתא הנ"ל. מאותן הטעמים הנ"ל נראה שגם בעל שבילי אמונה שמש בכת"י
 כהנ"ל אך בנוסחא אחרת המכילה איזה הוספות ושינויים עיין לעיל סימן י"ג
 ובלקוטים מנוסחאות קטועות ומאמרים בודדים II סי' ה). גם להראבי"ה אשר זכרה
 בשם לא היתה גוף הברייתא לפניו כי זה לשון תלמידו האור ורוע חלק א' דף
 מ"ח ע"ד, ומורי אבי העורי אמר לי שיש נשים שאינן מתפללות אחורי הנדה
 ואמר לי שמצא כן בפירוש בברייתא הנ"ל הרבה חומרות אמר לי שראה
 שם. ובאשר מדבר מאמירה ולא דאינוהו ומצאנוהו שהשחוקק גם התלמיד
 לראותה ג"כ נראה כי לא היתה מצויה בידו אמנה מצאנו בפירוש להראבי"ה (שהוא אבי
 העורי הנ"ל) בפירושו למס' ברכות (קראויהו תרט"ב) דף ט' ע"א (ונעתקו
 דבריו בשמו כלשונם במדרכי ברכות סוף פרק מי שמתו, הגהות מיימונית
 ברמב"ם הלכות תפילה פרק ד', האגודה ברכות פרק מי שמתו וסוף מס' נדה,
 שו"ת בנימין זאב דיני נדה סימן קנ"ג, בית יוסף במור או"ח סימן פ"ח, דרכי
 משה יו"ד סימן קצ"ה אות ח') כי לא ידעה אך מדברי הגאונים ז"ל וז"ל, הנשים
 נהגו סלסול בעצמן ופרישות בעת נדותן שאין נכנסות לבית הכנסת ואף
 כשמתפללות אין עומדות בפני הבירותיהן וכן ראיתי בדברי הגאונים

בענין לשון ברייתא ואינה בתוספת (=תוספתא) שלנו וכשר
 המנהג כדאמר אבעל קרי שמעתי שמקילין בה ושמעתי שמחמירין בה וכל
 המחמיר בה מאריכין ימיו ושנותיו ומה נלמוד אשאר" עכ"ל והנה באו בדבריו
 כל הדברים שזכרם בשמו תלמידו האור ורוע ששמע מפיו וא"כ לא ידע מגוף
 הברייתא ומהיותה אך ע"פ דברי הגאונים והנה אמנם לשון הברייתא נמצא ג"כ בלשון
 תשובת הגאונים שבספר הכלבו, עיין לעיל סימן י"א, אמנם שם נדלגו הדברים
 האחרונים האלה וע"כ כוונתו להלכות נדה אשר אנחנו דנים עליהם בזה אשר
 בסופה נמצאה השאלה ובאה אחרי שו"ת דרב נטרונאי גאון כנ"ל בסימן ט"ז או
 למעשה הגאונים שזכרו חבירו בעל הרוקח ברוקח הלכות נדה סימן ש"ח.
 אמנם אין שפק דבר מאומה בזה כי ההלכות נדה הנ"ל שמשו בגוף הברייתא
 ומקורה נבעו כל המאמרים בספרי קדמונינו ז"ל שאינם בהלכות נדה הנ"ל
 כאשר נבאר עוד במרוצת דברינו אי"ה. אמנה נראה כי הרמב"ן ז"ל סובר כי כל
 חומרות הברייתא הלוו אינן אך לתלמיד חכם ולזה הוסיף (ועל פיו גם בעל
 המנורת המאור תיבת) **תלמיד** ופירושו כי אך לתלמיד (ובפירוש הטור כתוב
 בפירוש ר"ח שהוא ר"ת המורגלות **תלמיד חכם**) אסור לשאול בשלימה של
 נדה וכו' (ורבינו בחיי בחפשו שגה וחשב כי כוונתו בברייתא דנדה (המובאה)
בתלמוד ומפ"ז כתב **בנידה**, (פי' בתלמוד מס' נדה ודלג על התיבות "ברייתא
 של מסכת") והשמיט תיבת **תלמיד** או **תלמוד** כפי קריאתו מפ"ז כי למותר
 הוא) ואינו דין מקוים בעד כל האדם אך לבעל נפש ותלמיד חכם וכבר הבין
 כזאת הראב"ד בסוף פירושו למס' תמיד ע"ש והראבי"ה והאור ורוע כינו לדבריה

„חומרות“, „סלסול ופרישות“ וכבר ידענו מתשובת רב שרירא גאון בשו"ת גאוני מורח ומערב סימן מ"ד ומתשובת רב האי גאון בספר האשכול חלק א' צד 3 כי הת"ח גם בבבל החמירו על עצמם בהלכות נדה כאשר נבאר עוד אי"ה:

י"ח. **ההלכות נדה** הנ"ל יש לנו להפרידן כפי ענייננו לשלשה חלקים שונים.

(ה) לשון הברייתא דמסכת נדה (3) החסך בנוסחתה (ג) תשובת הגאון: ונבארם בהסימנים האלה י"ח"כ"א כל חלק ממנה כפימין מיוחד אי"ה. החלק ה"א ממיל דברי הברייתא הללו כת"י אשר לפנינו והעתיקה ממנה כל ההלכה א' אמנם נמצאו בברייתא הללו כת"י אשר לפנינו והעתיקה ממנה כל ההלכה א' ורוב הלכה ב' מפרק א' ואח"כ מאמרים קטנים מפרק א' הלכה ה' פרק ב' הלכה ד' (ב' מאמרים) פרק ב' הלכה ה' ואח"כ מפרק ב' הלכה ג' ונוסחתה מתאמת עם נוסחת הכלבו, וכמו בהכלבו ובגוף הברייתא נדלג גם בה המעשה טלדת ר' ישמעאל בן אלישע כה"ג אשר בנוסחת הרוקח, מקצעות ולקושי הפרדס הנ"ל אמנם נוסחתה שונה הרבה בלשונה מנוסחת גוף הברייתא כן בדבר סידור המאמרים ושינוי הט"ד הנ"ל כפימין י"ג אך בעקרה יסודה מגוף הברייתא ובה לא נמצא המאמר דשמונה או שבעה סתרים וכו' שבנוסחת הכלבו שמקורו מהברייתא פרק א' הלכה ה' וע"כ שהמאמר הזה לא נמצא מעולם בראש הברייתא ואך בעל הנוסחא שבכלבו הקדימה בראשה מפני הטעם הנאות אך לה, עיין לעיל סימן י"א. והנה עתה כאשר הראנו ה' את גוף הברייתא דמסכת נדה ידענו כי ההלכות נדה האלה אינן הברייתא דמסכת נדה בעצמה וכי אך חלק אחד ממנה שטור בהן אולם דבריהן הם מקור הראבי"ה והרמ"ב וכו' כנ"ל כפימין י"ז ע"ש. גם הלשון בההלכות נדה „אמרו חכמים“, „ואמרו“, „ואמרו חכמים“ מוכחת למדי כי מקורן ספר אחר והוא הברייתא דמסכת נדה הנ"ל:

י"ט. **אחרי** דברי החלק א' הנ"ל שיסודו מגוף הברייתא דמסכת נדה נעתק בהן החלק ה"ב' והוא מאמר גדול המתחיל „ת"ר אל תתן את פיך

וכו" עד „וישמחנה בדבר מצוה שנאמר שומר מצוה לא ידע דבר דע" אשר לא נמצא בכל הנוסחאות הנ"ל גם לא בחלק הברייתא דמסכת נדה הנותר בידנו בכת"י והנה בהקדימה לפנינו תיבת ת"ר (תנו רבנן) נכיר ונדע כי יסודו מאיזה ברייתא ובמאמר הזה כבר שמשו והעתיקו בעל התנחומא (שבדפוס ושבת"י) פ' מצורע והובא ג"כ בשם התנחומא באור זרוע הלכות נדה חלק א' דף מ"ה ע"ב ובילקוט שמעוני תורה רמז תקנ"ח וקהלת תתקע"א, בראשית רמז ל"ב ויוקאל רמז שע"ד בשם התנחומא, והציוני פ' אחרי מות בשם חכמי הקבלה, תנחומא פ' נח והפירוש לרב שרירא גאון בתנחומא פ' מצורע, מסכת כלה והברייתא, ויקרא רבה פ' תורע וכו' בהתנחומא בלשון „כך שנו רבותינו“ „אמרו רבותינו“. אמנם המאמר הזה כבר שמש בשם ירושלמי שבת פרק ב' הלכה ד' וא"כ ב' החלקים האלה הם דברי ספר קדמון מימי חתימת התלמוד הירושלמי ושניהם הם הלכות ואגדות ירושלמיות ושניהם הם מספר אחד והשוה ביחוד העונשים בחלק ה"ב' הזה עם שארי העונשים בשארי פרקי הברייתא דמסכת נדה וגם החלק הזה הוא בענין חומר הנדה כשיטתה בכל הספר והנה מצאנו להתנחומא כי כבר שמש בברייתא דמסכת נדה במעשה דשתי אחיות וכו' בפ' נשא, עיין הלאה סימן ל"ה וא"כ ראיה לדבר ג"כ שמקור אחד לשניהם וכן רב שרירא גאון כבר שמש בה והעתיקה עיין לעיל סימן י"א ומהמ"ד ר' אחא שבתתנחומא מצורע באו ג"כ דבריו בברייתא דמס' נדה פרק ג' הלכה א' וע"כ שהמאמר האחרון הזה הוא מהחלק מהברייתא דמס' נדה הנחסר לפנינו בהכת"י אשר יש להשלים את החסרון בסופו בהמאמר הזה, ועיין עכ"ז הלאה סימן כ"ט ובהערותינו לפרק ג' הערה קל"ד. ואולי מה שהביא הרמב"ן בפ"י אחרי מות י"ח י"ט, ועל דעת רבותינו אם ישאר ממנו (מדם הנדה) כגופו קצת יהיה הולד מצורע

כוונתו להחלק הוה ואפשר ג"כ שהתנחומא מקורו ואין להכריע אך בטח אין כוונתו לגוף הברייתא דמס' גדה כי לא ידעה כלל כנ"ל בסימן י"ו:

כ. אחרי המאמר הנ"ל בא בו החלק הג' והוא תשובה אחת המתחלת „וששאלתם בשביל גדה וכו'“ אשר לא נזכר מחברה עליה עד „עד משלם ו' ימים הראשונים“ ובוה תמו ההלכות גדה ונרשם אחריהם „סליק הלכות גדה“. והנה מהתיבה „וששאלתם“ בוי"ו הקישור מוכח למדי שתסוב על כל הנ"ל. והנה נמצאה בוה אך התשובה מבלי השאלה אשר תסוב עליה, אך ממנה וכן מהוספוחיה נראה כי השאלה היתה על אשה גדה וודאית והתשובה מקיימת כל דברי ההעקקה כי ו"ל בסופה „שכל [הימים] הראשונים שפירשה גדה אסורה לעשות בהן כל מלאכה אפילו להשקותו מים ואפילו לדבר עם בעלה ולא תשב עמו בבית אחד. ואם אדם מיושב הוא מיחד לה בית ותשב שם עד משלם ו' ימים הראשונים“ והם הם הדברים של בעל המקצועות הר"ח ו"ל שהביאם הראב"ד בפירושו לסוף מסכת תמיד „וכי היכי דאסור ליה לכהן למעיל לביתיה שמונה ביה מת כך אסור ליה למעיל דאית גדה בביתיה ואי אייחד לה אדרונה (חדר) ולא נפקי מינה כל ימי נדתה שפיר דמי“ וא"כ כבר שמש הר"ח בתשובה הלזו ודברי הגאון המשיב בפיו ואף כי ע"כ נוסחתו בספר המקצועות אינה מההלכות גדה כנ"ל בסימן י"ב ע"ש. גם כבר הוכחנו למעלה סימן י"ו כי הראב"ה כבר זכר את התשובה הלזו בעצמה ומכנה אותה בדברי הגאונים גם בכתב יד הזה קדמו לפניהן שאלות המיוחסות לרב נטרונאי גאון, וא"כ הם ג"כ תשובות לאחד מן הגאונים. אמנם כי אינה מבעל התשובות שלפניה הוא ברור מבלי כל ספק אחרי כי לפני ההלכות גדה נרשם בפירוש סליקו שאלות דרב נטרונאי וא"כ ההלכות גדה אינן מתשובותיו כלל אך ענין אחר ועוד כי בראש התשובות הנ"ל המיוחסות בוה לרב נטרונאי ובשורת הגאונים דפוס ליק מיוחסות לרב יהודאי גאון מפורש היטב דנדה מותרת להתפלל וליכנס לבית הכנסת נגד שיטת ההעקקה הלזו, ועיין לעיל סימן י"א. אמנם בכל דברי הגאונים שנודעו לנו בשם מגאוני בכל השאלות, ההלכות גדולות, הלכות קבוצות דרב יהודאי גאון (בספרי בית נכות ההלכות חלק א'), שאלות דרב נטרונאי גאון הנ"ל, ובתשובות הגאונים השונות שבידינו (ועל פיהם נוכל ללמוד הסתום מן המפורש והוא הלכות גדה לרב סעדיה גאון שזכרו בפירושו לספר יצירה כתאב אלמבאדי שהוא חלק מספרו טומאה וטהרה שזכרו הסמ"ג ל"ת סימן קי"א ועיין כאור זרוע ח"א דף מ"ה ע"א „וכן פי' רב סעדי' ו"ל בספרו שעשה המתחיל אספנרית וז"ל וכשאמרו חכמים וכו') לא שמענו ולא ראינו כדברים האלה ורובם ככולם לא החמירו כ"כ. גם ע"כ אינה מתשובות רב שרירא גאון באשר שונה העתקתה מהעקקה הכלבו, עיין לעיל אות י"א, ואך האחד אשר נוכל לייחס אליו התשובה הלזו הוא רב צמח גאון אשר הובאו דבריו בספר האגור דיני טבילה ואם אמנם מסכמת עם דעתו שם אך לא בלשונו וא"כ לא להתשובה הלזו כוון בעל האגור ואפשר כי כמה תשובות כתב רב צמח גאון בהלכות אלו ובזמנו נהגו כן בכבל כי כה יסיים בעל האגור „וכן הוא בשם רב צמח גאון וכן מנהג בשתי הישיבות“ ועיין לעיל סימן י"ב ד"ה מנוסחת בעל המקצועות, והלאה בתי:

כא. אמנם ההלכות האלו לא היו קבועות במסמרות כ"כ וכאשר ראינו למעלה התנגדו להם רבים מהגאונים וכן בתשובה שבספר האשכול (עיין הלאה) נזכר בפירוש ששלחו להם מהמתיבתא שנדה מותרת ליכנס לבית הכנסת. אמנם בארץ ישראל הנהיגו חומרות רבות ושונות עיין שורת שערי תשובה סימן קע"ב תשובת רב האי „אנשי מורה גדה משתמשת בכל צרכי הבית הוי' משני

דברים אינה מוזגת לו את הכוס ולא מצעת לו את המטה ובני ארץ ישראל אינה נוגעת בדבר לה ולא בכלים שבבית ומדוחק התירו שתניק את בנה" וכלשון הזה הובא בחלופי מנהגים של בני בבל ושל בני ארץ ישראל שבסוף ספר ים של שלמה (למהרש"ל) למסכת ב"ק. ועיין במנהגי דף נ"ד ע"ד שהביא ג"כ התשובה הלזו בדילוג התיבות האחרונות, "ומדוחק . . . בנה" ועיין בתשובת רב שרירא גאון בס' שו"ת גאוני מורה ומערב סימן מ"ד ובתשובת רב האי באשכול חלק א' צד 3 וכנראה גם השאלה הלזו נשתלחה לו מטרחקים שנהגו ע"פ מנהגי ארץ ישראל ובאותה התשובה מעיד כי כל החכמים אף בבבל החמירו על עצמם, "וכל החכמים נהגו בבתיהם שתהא נדה רחוקה ופורשין ממנה" ולפי זה תהיה התשובה שבהלכות נדה הנ"ל או מגאון אחד מארץ ישראל או מגאון בבל שהשיב לבני ארץ ישראל כפי מנהגם. וכאשר מצאנו כי רב צמח גאון החויק בהלכותיה כנ"ל בסימן כ' ע"כ שהוא בעצמו בעל התשובה הלזו או, וקרוב יותר לודאי, שזו התשובה היתה לו למקור נאמן וקדמה לימיו ימים רבים לפי" ומחברה נעלם מאתנו ועיין לעיל סימן י"ב. ואך ההתנגדות הרבה הנ"ל נראה כי היא היא היתה הסיבה שנעתקו לפניה דברי הברייתא דמסכת נדה המתחלת בדברי, "שמאי אומר" ונוכרו בה כמה תנאים ואמוראים ותהי לו לעדה כי מקורו מקור נאמן אשר לא יכובו מימיו וכדבריה פסק ג"כ להלכה למעשה. והעתיק אח"כ גם החלק הב' מחומר העונשים שבנדה אם לא תהי' והירה בנדתה: אמנם ענין תשובה כזו, להתחיל באגדה או בהלכה ולסיים בתשובה על השאלה, יחידה היא במינה ואיננה כזאת לא בספר השאלות ולא בפסיקתא רבתי ולא בבמדבר ודברים רבה ולא בתנחומא וילמדנו, ועיין שבת ל' ע"א, אך קרובים זה לזה נכרת היטב ותוכיה ג"כ על קדמותה:

כב. הכתב יד אשר מוטנו העתקת את ההלכות נדה וכו' הנ"ל, ואשר לא נודע עוד כת"י אחר מוטנו בעולם, הוא מוטעה עד מאד בכל הספרים שנעתקו בו וכן הוא בספר הזה אשר השתדלנו בזה להגיהו ע"פ שארי הנוסחאות והוספנו עליו הערות והגהות ושינויי נוסחאות ומראה מקום. אמנם ניכר בו באמצע איזה דילוג כי זה לשונו, "ולא עוד אלא שגורמת ולמה הוולד שיצא ממעי אמו וכו'" ולא נדע לברר אם אך התיבות שגורמת, [להם ללקות ברות]" ולמה וכו' או גם דברים אחרים נדלגו עמהם כן דלג המעתיק ענין העור והעתיק ענין החרש פעמים אשר יש להגיהו ע"פ הברייתא דמסכת נדה ונוסחת הרוקה, ומהם ניכר כי החסרון, אשר יוכל להטלאות הוא, אך מעט מועיר הוא ואם אמנם שונות הנוסחאות זו מזו עד מאד אמנם בעקדם מסיכמות ומתאימות יחד ויש להגיהם זה מזה כי כולם ממקום אחד באו ומקורם היא הברייתא דמסכת נדה. וע"ד פירוש כינוי שמה הלכות נדה וכו' אולי באמת אין עיקר פירושו הלכות ודינים אך כפירושו במדרשים ובש"ס בבלי וירושלמי בכמה מקומות = משניות וברייתות ואין בידינו להכריע:

כג. והנה מכל הנוסחאות האלה אין עוד ראייה מאומה שהנדה אסרה להתפלל, ר"ל האיסור להתפלל לא נאמר בה בפירוש אך מכללא באשר נאמר לה לענות אמן וגם זה תלוי במה שאסרה לברך לפני הנדה לבל תבוא לענות אמן. ובאשר אסרה לשאול בשלומה שמא תשיב. והנה המנהגי בהלכות ברכת טבילת נדה מביא, "מכאן פסקו כל הגאונים דעל טבילת נדה מברכת לפני הטבילה ומתפללת ומברכת הברכות כנשים הטהורות". רבינו הנגאל מובא בראב"ה ברכות דף ט' ע"א ובהגהות מיימונית ברמב"ם הלכות טבילה פרק ד' מרדכי ברכות סוף פרק מי שמתו, "דנשים נדות זבות ויולדות מברכות ומתפללות" ועיין בהגהות מהרש"ל לשערי דורא הלכות נדה סימן י"ח ובאגור דיני טבילה ובארז ורוע ח"א דף מ"ח ע"ד. וכל אלה כבר שמשו בברייתא דמס' נדה כאשר

כבר הוכחנו בהסימנים הקודמים ע"ש ועיין לעיל סימן י"א ולהלן סימן מ'. אולם מכל הענינים הנ"ל מהברייתא ונוסחאותיה אין ראייה טאוטה כי אולי גם לדעתם לא נוכל לפוטרה מדבר שהיא חייבת ואך כי יש למונעה מדברים שאינה מחוייבת לחפש אחריהם כדי לעשותם ואולי נלמוד מזה ההיפך שאם באמת תשמע הברכה שצריכה לענות אמן וכן עליה להשיב שלום לשואלה בשלום ולכן הוהירו להמברך ולהשואל בשלום שלא יגלגלו לה חיוב כזה שאין עליה לחפש ולבקש אחרי מצות כאלה אף בימי טהרתה ולפ"ו כ"ש דחייבת בתפילה שאין למונעה מזה כלל וכדברי כל הפוסקים הנ"ל אשר שמשו בברייתא זו ופסקו כמותה, ועיין לעיל סימן י"א דברי רב נטרונאי ורב שריא אגון וכו' כיוצא בזה בדבר ברכת הטבילה ע"ש, וכנראה כן דעת הגאון המשיב בהלכות נדה הנ"ל כי לא הוכיר דבר טאוטה ע"ד התפילה ואף באיסור עניית אמן ודרישת שלום כי איסורם אינם לה אך להמברך ולהשואל כנ"ל אמנם האיסור להכנס בבית הנכנסת בעודה נדה מבואר באר היטב בדברי הברייתא שהעתיקה. אך רבים מהפוסקים אסרו לנדה גם להתפלל וכן דעת גוף הברייתא דמסכת נדה באמת בפרק ג' הלכה ג' ונבאר דבריהם הלאה בסימן ל"ח ומ"א ע"ש:

כד. והנה ראיתי להוסיף בזה דברים אחדים ע"ד מחבר קדמון אשר לא נודע עוד שמו וספרו בעולם והוא ספר תלמוד תורה מר' יעקב בן חננאל סיקולי אשר זכר ג"כ בהקדמתו לספרו הנ"ל את הברייתא דמסכת נדה והנני מעתיק בזה את לשונו כי נהוצים דבריו עד מאד ואשלים בזה גם אשר חסרתי והגרעתי בקונטרסי מתניתא מלכתא וז"ל, "אמרתי אלכה ואדרשה מהצופה ואדרוף אחר בית דין יפה אלכה אחרי מאהבי נותני לחמי ומימי שמני ושקויי אלכה לי אל הגדולים כתרי העמוד אשר הבית נכון עליהם קשור וצמוד חכמי המשנה והתלמוד ואדרשה משבעה משיבי טעם צוף דבש אמרי נועם ויצאתי לשוטט בעד הספרים אשר נשמעו אך לא נכרו בחוצות הנפוצים בכל הארצות ללקוט מהבוריהם פרי מגדיהם כל מה שדרשו על כל פרשה ופרשה ועל כל פסוק ופסוק ועל כל תיבה וכל אות מקרא ומסורת לשמור משמרת ופורתי רגלי על כל המדינות וכתתי אותם בארבע פנות אל עם מפורד ומפורד ואל גלות ירושלם אשר בספרד ובכל כחי הכינותי ובכל מאדי מאשר הביא אלוך בידי וחשבתי דרכי ונתיבותי להקים עצתי ומחשבותי והנה גמלני ה"ית ברחמי וחסדיו הרבים והעתקתי כל מאמר ומדרש שמצאתי בספריהם מפורים במאתים ושלושים וארבעה ספרים במספר שמות לגולגלותם ואלה שמותם (כל הנרשם בכוכב כזה* כבר הזכרתיו במאמרי מתניתא מלכתא וע"ש)* ששה סדרי משנה ששים ואחת מסכתות (61—1) (וקחשיב לפי זה ג' צמות דמיקין למסכתא לחת עיין ומתימח מלכתא סימן ח'): *ששה סדרי תוספתא ששים ואחת מסכתות (122—62) (עיין ומתימח מלכתא סס): *ארבעה סדרי תלמוד בבלי חמש ושלושים מסכתות (157—123) (כנראה כונתו לסדר מועד נשים מיקין וקלסיס וקחשיב ג' צמות לחת עיין סדרס צמתיתא מלכתא סס): *ארבעה סדרי תלמוד ירושלמי חמש ושלושים מסכתות (192—158) (כונתו לסדר זרעים מועד נשים ומיקין וגם צום חשיב ג' צמות לחת וכנראה לא הגיעו לידו חז"ס ומסכתות מהס ולא מסיימי חז"ס מהס): תשע מסכתות היצוניות (193) *מסכת שמחות (194) *מסכת כלה (195) *מסכת ספר תורה (196) *מסכת מוזה (197) *מסכת תפילין (198) *מסכת ציצית (199) *מסכת כותיים (200) *מסכת עבדים (201) *מסכת גרים (202) *ובריתא נדה (203) גמר? דרך ארץ (לא ידעתי מהו' ואולי כונתו לפרק השלום הסספח למסכתות הקטנות או להפסקים פרק ה'—ח' שנספחו לחס' דרך ארץ זוטא ע"פ סוהזר ויטרי ואולי כונתו להצרייתא דמסכת כלה רצתו וז"ל מה סהזר מסכת כלה יחיס המסכת כלה שצידתו צומסכתות קטנות שצדסס): (204) *דרך ארץ

רבה (205) *דרך ארץ ווטא (206) *סדר אליהו רבה (207) *סדר אליהו ווטא (208) *הופת אליהו (209) *בראשית רבה (210) *אלה שמות רבה (211) *ויקרא רבה (212) *במדבר סיני רבה (213) *אלה הדברים רבה (214) *מכילתא דר' ישמעאל (215) *מכילתא דר' שמעון בן יוחאי (216) *ספרא (217) *ספרי (218) *פסיקתא דרב כהנא (219) פסיקתא דרב הונא (כנלסא כונחו לספיקתא דר' (220) *סדר עולם (221) *פרקי רבי אליעזר (222) פרקי ר' מאיר (חול' כונחו לפרק ו' דלכות או לנרנתיחא דל' חול' וחול' סוף ספר אחר): (223) *מדרש תלים (224) *מדרש רות (225) *מדרש קהלת (226) *מדרש שיר השירים (227) *מדרש איכה (228) *מדרש אסתר (229) * (ל"ב) מדות של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי (230) *מגלת תענית (231) *ילמדנו (332) *משנת המשכן (233) *אבות דר' נתן (234) *הבהיר: ומפני שכללתי בספר הזה כל שמעתא ואגדתא ומיטרא שנדרשה ונאמרה על המקרא בכל המדרשים והשני תלמודים וספרא וספרי קראתיו תלמוד תורה וכו'." שם המחבר נרשם באר היטב בסוף ההקדמה וז"ל "אמר יעקב בר' חננאל אל סקלי וז"ל ומקרו אשר עברו עליו נרמזים בהנ"ל. ההקדמה הנ"ל ואגדותיו על פ' במדבר ונשא הטיב עמי הרה"ח ר' שלמה בובער נ"י לשלחם אלי להשים עיני עליהם אך לא מצאתי בהם דבר מאומה מהברייתא דמס' נדה ולא נברר לנו אם כונתו להגוף הברייתא או להחלכות נדה שהייתה לעיני בני זמנו. ועיין עכ"ז הלאה בסוף הסימן הזה על כל כארוכה). וע"ד המחבר וזמנו אעתיק בזה מכתב הרה"ח ר' שלמה בובער נ"י מה שהעריך אלי בטובו בזה וז"ל "ב"ה ח"י תשרי תר"ן. לכבוד ידידי הרב החכם הגדול מופלג בתורה וחוקר נפלא מוהרר"ם הורוויץ נ"י: הכ"י תלמוד תורה (כעין ילקוט) הי' ביד חכם אחד והחל העתיק למעני כל הכ"י אבל בין כך נמכר הספר (היינו הכ"י) לאקספארד וכידי נמצא רק ההתחלה לכן אני שולח העלים ליד רומ'ט ויאבה לשלחם בקרוב לחודה אודות ר' יעקב בן ר' חננאל סאקולי וזמנו: דע ידידי כי הר' יעקב בן חננאל סיקולי חבר ג"כ ס' תורת המנחה והוא דרשות על התורה נכתב בשנת ה"א ש"ו (1547) והובא בשה"ג ח"ב אות ת' סי' 46 (והוכיח המחבר אותו גם ספרו יין המשומר ותפלתו אשר סדר על סדר עשר ספירות בהקדמה הנ"ל) והגאון חיד"א ראה כ"י על בראשית ושמות וכן נמצא הכ"י באקספארד עיין רשימת החכם נייביוער סי' 984, 985, 986 והוא חבר ס' תלמוד תורה והביאו בעל מנות הלוי דף צ"ט ע"ב וז"ל "מצאתי בספר הילקוט הנקרא שמעוני ובספר הילקוט הנקרא תלמוד תורה" (ומה שהעתיק ממנו נראה כי הוא מפ' בשלח, בספר שמות) והביאו גם בעל שם הגדולים באות ת' סי' 58 וכן בספר מדבר קדמות מערכת ו' סי' כ' וז"ל מצאתי בס' ישן כת"י להרב מנהר"ר יעקב סקלי שהביא מרז"ל כו' ועיין צונץ צור געשיכטע צד 51. על במדבר ודברים קנה זה לא כבר נוסע אחד בארם צובה. והחל להעתיק בעדי את הכ"י אבל בנתיים מנר את הכ"י לאקספארד. המחבר השלים את הספר בשנת ה"א צ"ו (1337) ונתתק בשנת רפ"ב (1522) בדמשק ע"י ר' יצחק החבר והס' תלמוד תורה על ספר ויקרא נמצא באוצר הספרים של הגביר הנכבד האדון גינסבורג בפאריו. ואת נודע לי וכו' עכ"ל. והנה אין לי מה להוסיף על דברי הרה"ח הנ"ל אך ההערות הבאות בדבריו בב' חצאי לבנה, וכי גם המחבר הזה מוכיח בשם הספרים אשר העתיק מהם בסוף כל מאמר ומאמר בנוף הספר (כמו בילקוט שמעוני שבדפוס שאלוניקי רפ"ב וכת"י דע ראססי 1172 על נביאים שהמ"ט בא כפנים ולא בגליון כבשאר הידפוסים) ובכל לבי

אודה את הרה"ח הנ"ל על הטוב אשר גמל אתי ועם הקוראים הנכבדים אשר יתאמרו בכבוד חכמי ישראל, כי נרצה בטובו לשלוח לידי את ההעתיקות הנ"ל ולהודיעני קושט דברי אמת ע"ד המחבר וספרו וזמנו הנ"ל ולה' תפלה כי יגמלהו כצדקו ויחוק תתנו ויארץ ימיו ישביעהו טוב אושר ועושר בנחת מלא חפנים ובהשקט ושלוה וברוב שלום למען יגדיל ויאדיר תוה"ק וירחיב גבול ספרותינו בספריו יקרי הערך ולהוציא כאור נוגה חכמת חכ"ל וכבוד חכמים ינחל ויהיה לברכה בקרב הארץ אמן: אמנה בהנוגע להברייתא דמסכת נדה השערתי חורני כי לא שמש בגוף הברייתא גם הוא אך אסף בחפניו מה שהעתיק ממנה הרמב"ן ז"ל בפירושו על התורה או מההלכות נדה אחרי כי מצאנו להרב המחבר ז"ל ששימש בדברי הרמב"ן נעדות השם הגדולים מערכת ספרים אות ת' סימן מ"ו וז"ל „תורת המנחה כ"י דרשות פשוטות על כל החומש דברים נאים לרבינו יעקב בר רבינו חננאל צקלי. וראיתי חלק ממנו על בראשית שמות ויש בו חידושים וסודות ומוכר להרמב"ן ופותח בפ' א' מנביאים או כתובים ומקשר כל ענייני הפרשה בו ואת הקשורים ליעקב ונהנתי בדבריו וקשר"ו אשר קש"ר" עמ"ל וכאשר כבר הוכחנו בהפרקים הקודמים כי לא נגלה גוף הברייתא בזמנו ובדורות הקודמים לפניו והבאים אחריו הראב"ה (1210 למספרם) האור ודוע הרמב"ן (1267) רבינו בחיי (1291) פירוש הטור על התורה (1300) מנורת המאור (1300) שבילי אמונה (1360) הרוקח (1200) הכלבו (1300) ולקוטי הפרדס יש ידים לההשערה כי גם בעל התלמוד תורה לא שמש אך בהלקוטים שבאו בהספרים הנ"ל ואין בידינו להכריע כי ספריו לא הגיעו לידינו לעיין בהם: והנה עוד דבר חדש נלמוד מהמחבר ילקוט תלמוד תורה הנ"ל אף כי סבב מדינות רבות וספרים רבים ראה בעיניו לא נודע לו עוד ספרי הילקוטים שהיו לפניו אשר נפרטם בזה בקצרה כפי הנודע לנו ה' דרשות של תורה כמו ילקוט על התורה כת"י דע ראססי 1139 נכתב בשנת 1384. שם מחברו לא נזכר בו וכאשר מצאתי בו כי יאמר שבשנת תתקנ"ה לחורבן (1025) תהיה הגאולה נראה כי נכתב לפני חומן הוה 3 בראשית רבתי דרבינו משה הדרשן ויסודו על התורה שזכרו בעל ההוספה במדרש תנחומא פ' האוינו ונעתק ממנו בספרו של הנוצרי ראימונד מארטין (1275) המכונה Pugio fidei (ג' מדרש ר' שמעון קרא רש"י אבות פרק ו' משנה ו' ועיין רש"י שבת פ"ה ע"ב ד"ה נוטה „ומצאתי לו סמך ביסודו של ר' שמעון הזקן אחי אמי מפי רבי גרשום אבי הגולה ותשובת רבינו יצחק בן יהודה ועיין רש"י עירובין מ"ב ע"ב ד"ה נוטלתו „וזה לשון דודי ר' שמעון מפי הרב" ועיין רש"י עמוס ו' ג' מדרש של ר' שמשון (בכת"י ר' שמעון) ולדעת יחידי המבקרים הוא ג' (ד) ילקוט שמעוני על התנ"ך המיוחס לר' שמעון הדרשן (מפרנקפורט?) (ה) לקח טוב או פסיקתא וזוטרתי מר' טוביה בר' אליעזר (1096) על התורה וה' מגלות ו) אור עינים מר' מאיר מארץ יון תלמיד ר' טוביה הנ"ל עיין מבוא להלקח טוב מהרה"ח ר"ש בובער צד 20 ז) מדרש שכל טוב על התורה כת"י באוקספורד מר' מנחם בר' שלמה וחי בשנת ד' אלפים תתצ"ט (1139) ילקוט על התנ"ך כת"י הרה"ח שוח"ה בביעליטץ ועיין בדקדוקי סופרים חלק ג' ברשימת הספרים אחרי מס' סוכה ולדעתו נכתב בין שנת ק' לק"ץ 1340—1390 ועיין טיבו בכרם חמד חלק ו' צד 216—215 ט) נימוקי החומש כת"י דע ראססי 541 על התורה שבפ' לך לך מוכר „לכך תירץ טורי ורבי הר' יחיאל משריש (ועי"כ ה') מחברו תלמידו וכתבו עוד בחיי ר' יחיאל מדלא כתב עליו וצ"ל) וא"כ חברו לערך בשנת 1250 י) ילקוט המכירי על כמה ספרי הנ"ך ה) מדרש הגדול אשר היבא מארץ תימן כת"י אוקספורד 2338 עיין מבוא להאבות דר"נ מר"ש שאַנטער צד XV. ויש להוסיף עוד יב)

יסוד ר' שמעיה השושני (3) יסוד ר' יעקב נזיר (ג) מפ' ר' יוסף קרא הנזכרים בכתי' מינכנ' 5 a b הנכתב בשנת תתקצ"ג (1233) וכנראה מהקדמת בעל תלמוד תורה הנ"ל לא ידע ולא שמע מהם ומה נלמוד שכל הספרים הנ"ל לא נפרצו או כלל בארץ ספרד וא"כ כל נסיעותיו ומסעותיו לא היו אך בארץ ספרד ולא נודע לו מה שעשו הקודמים לפניו בשאר המדינות ולפי' נלמוד לעניינינו שגם הברייתא דנדה שזכרה מצאה בשפאניען ששם היה גם הרמב"ן ויהי' גם זה הוכחה להשערתינו הנ"ל שכוונתו אך להלכות נדה או לספרו של הרמב"ן בעצמו כנ"ל ונלמוד מזה כי גם הוא אך להאבות דר' נתן של בני צרפת כוונתו (עיין למטה ובהוספה לסימן דה) וכי כל הספרים שזכרם בשם הידועים לנו ואשר אינם ידועים לנו מצאם ג"כ בשפאניען מקום גלותו, וכנראה שם היו גם ביתו ומקומו. והנה כבר הוכרתי אצל כל ספר וספר לאיזה ספר כונתו אשר נראו לי להשערה היותר נכונה ולא אעלים טמך גם ההשערות הרחוקות יותר כי לפעמים נחאמתו יותר השערות כאלה והנני מרשים אותן לפי המספרים שבפנים : 62—122 יחשוב לפי' מס' עוקצין למסכת בפ"ע וג' בבי דנויקין וג' בבי דכלים ג"כ כל אחת ואחת למסכת בפני עצמה, עיין מתניתא מלכתא סימן א' ומכל מקום חשב בהמשנה הג' בבי דנויקין לאחת כי יסבור דהכלל דכולה נויקין חדא מסכתא היא אינו אך במשנתו של רבי אבל בתוספתא כ"ע מודים דאינו חדא מסכת ועיין ביד מלאכי ה"א ערך מחלוקת ואח"כ סתם ע"ש : 123—157 כנראה נתחברה בהש"ס שלפניו המסכת ברכות לסדר מועד ומס' נדה לסדר נשים כבכתי' מינכנען עיין דקדוקי סופרים ברכות בהקדמה צד 21 וכן באגדות התלמוד נסדר מס' נדה אחר סדר נשים. אמנם סדר התלמוד הוא ע"כ כסדר המשנה כי שוכב עליו ונחשב גם לו התלפתא בבי דנויקין לחדא מסכתא כנ"ל : 158—192 והנה מספר מסכתות הירושלמי שבידינו הם ארבעים ובאשר כבר חשב הג' בבית דנויקין לאחת כמשניות ובתלמוד בבלי א"כ יחשבם ג"כ לאחת בירושלמי וא"כ הם ל"ח מסכתות וכנראה לא היו לפניו מסכתות של גמרא ירושלמי למסכתות שקלים והודיות שבאו בגמרא בבלי שלנו הירושלמי מהם בנוסחא אחרת מעט ואולי יחשוב בירושלמי מס' מכות וסנהדרין לאחת כאשר חשבם הרמב"ן פ' כי תצא (כ"א י"ג) „ אבל ראיתי בירושלמי סנהדרין ר' יוחנן שלח לרבנן וכו' והוא בירושלמי דילן במכות פרק ב' כאשר העירני ע"ז הרה"ח דוב ארי' נ"י דר' ריטטער רב דק"ק ראטערדאם והמדינה ומס' נדה נדבק גם לה לסדר נשים וסדר קדשים לא היה גם לפניו : תשע מסכתות חזוניות. הרמב"ן לא חשבו אך ד' מסכתות שמכנם ירושלמיות שלא חשבו מס' שמחות וכלה 193—194 והלאה חשבו בפני עצמו האבות דר' נתן 233 וע"כ שלא נמנה עם המסכתות החזוניות ויש לשער שב 193 כוונתו למסכת שמחות וזוטרתי, ואף כי כבר נשתמשה מבני ספרד וביחוד מהרמב"ן ו"ל עיין בקונטרסי שמחת עולם סימן ד', שהמס' אבל רבתי נתחבר תמיד להאבות דר' נתן ומקומו מוכרע שחשב בין המסכתות הקטנות בכמותן מאד ולפי' 194 כוונתו אך למס' כלה שבמסכתות הקטנות שבידינו ושבת"י מינכנען הנ"ל ולא להמס' כלה והברייתא או כלה רבתי : 203 ואוסף עוד כי אולי כוונתו ג"כ להפרק האחרון פרק י' דמס' דרך ארץ וזאת המתחיל רבי שמעון בן יוחאי אומר ולפרק השלום הבא אחריו שהפרק הזה נראה שהוא ספר אחר (כי הפרק הט' מסיים בברכה שאחרי' אמן ע"ש) ואינו ג"כ במס' דרך ארץ וזאת כתי' מינכנען הנ"ל וכנראה גם לזה כונת כתי' פארוי וכת"י אוקספורד (שזכרתיים במתניתא מלכתא צד 22—12) בהכינוי פרק ר' שמעון בן יוחאי (ואולי כונת הכתי' הנ"ל לפרק ט"ז דתנא דבי אליהו וזאת (הנוסף בספרי הדפוס ואינו בכתי' וואטיקאן 31 ובכתי' דע ראססי 327 מהסדר אליהו וזאת ואינו מהוספותיו פרק י"ט—כ"ד שאינם בכתי' דע ראססי 541, 1240) המתחיל ג"כ ר' שמעון בן יוחאי אומר ולפי'

אולי כונתו ג"כ להפסק י"ז שבו וצ"ע): 208 ובאשר לא חשב חופת אליהו רבה וחופת אליהו זוטא כמו שחשבו המנורת המאור מר' ישראל והמנורת המאור מר"י אבוהב אולי כונתו לחופת אליהו או שבע חופות הנדפס בספרי כבוד חופה ועיין בראש דבר שם עליהם: 219 ואולי כונתו לפסיקתא חדתא הנדפסת בבית המדרש חי"ו ועי"פ ירוסה לרב הונא לא נתברר לנו. ואולי באמת כונתו לאוזה פסיקתא אחרת שנאבדה מאתנו ובימינו נמצאו ד' פסיקות אחדות שנוספו להפסיקתא רבתי דפוס וויען: 222 ואולי צ"ל אנכי דר' מאיר הנזכר ג"כ בבראשית רבה פ' א' שלא נודע לנו ואולי גם בבראשית רבה שם צ"ל פרקי ר' מאיר עיין מתניתא מלכתא צד 17 נו' 89. ודע כי הפרק ו' דאבות מכונה ג"כ בשמות האלה פרק ר' מאיר, פרקו של ר' מאיר, פרקי ר' מאיר, ברייתא דר' מאיר ואף כי אינו אך פרק אחד עיין מתניתא מלכתא צד 21 נו' 25 ובספרי חקר אבות. ואולי כונתו להפרקים ט"ז—י"ט מהתנא דבי אליהו זוטא הנ"ל המתחילים בברייתא זו דאבות אך שם נושא המאמר דקנין תורה הוא רבי אליעזר וצ"ע: 332 כונתו לברייתא דמלאכת המשכן עיין מתניתא מלכתא סימן ג': 233 כנראה כונתו לאבות דר"נ של בני צרפת עיין למעלה ובהערתינו בד"ה תשע מסכתות חצוניות: 234 הנמצא בכת"י ובדפוס בפ"ע וממנו נתקצר ספר הבהיר שבוהר המכונה ג"כ פרקי ר' נחוניא בן הקנה, שאלת ר' נחוניא בן הקנה, מדרש ר' נחוניא בן הקנה ע"ש ראשיתו, "אמר ר' נחוניא בן הקנה" וע"ש הדרש הראשון על הפסוק, "ועתה ראו אור בְּהַיָּר בְּשַׁחֲקִים" מכונה ספר הבהיר וע"ד שאלות התלמידים הרבות בו מכונה ג"כ שאלות וכו' וראיתי כת"י ממנו משנת 1298 (במינכען) 1384 (כת"י דע ראססי) ועוד חמשה כת"י אחרים ברומי ובמינכען וכבר הזכירוהו בשם חכמי ספרד רמב"ן על התורה ובשער הגמול בכמה מקומות, מרדכי יומא, ובציוני, ויקאנטי על התורה ובטעמי המצות רבינו ירוחם בתולדות אדם וחווה, רבינו בחיי על התורה כמה פעמים ובספר מאירת עינים כת"י: כל אלה ראיתי להעיר בזה ואולי יתעוררו חכמי לב הקרובים אל הכת"י מהילקוט תלמוד תורה הנ"ל ויבדקום היטב ויורונו דברי אמת בזה והננו נכונים לבטל את דברינו בזה אצל דעת האמת אשר להוציא לאור נגהה כל מגטתינו וחפצינו וד' ינחנו בדרך אמת: ועוד דברים ע"ד האבות דר' נתן של בני צרפת תמצא בהוספה אשר הוספנו להסימן הזה אשר בה תמצא ג"כ ענינים הנוגעים להברייתא דמס' נדה ונוסחאותיה השונות ויתחוררו בה כמה דברים הצריכים חקירה כיד הי טובה עלינו ברצות ד' את דרכינו:

הוספה לסימן כ"ד והנה אמרנו לסיים את דברינו ע"ד הנוסחאות השונות מהברייתא דמסכת נדה בהמאמר הזה וכאשר עלינו להרחיב דברים בהענין אשר נגענו בו עתה אמרנו לחלקו בסעיפים קטנים ויפרד יהיה לשמונה סעיפים: (ה) הנוסחא באשתו נדה א מ ר ו בפרקי אבות פרק א' משנה ה' מקיימה ומבטליה. (ז) העתקות הנ"ל ודברי האבות דרבי נתן בב' הנוסחאות השונות עליה. (ג) פירוש המשנה ע"פ שיטת הש"ס. (ד) פירוש המשנה לפי שיטת הברייתא דמסכת נדה ונוסחאותיה השונות. (ו) האבות דרבי נתן שהובא מארץ ישראל והאבות דרבי נתן של בני צרפת. (י) הנוסחאות השונות מהפירוש על מס' אבות המיוחס לרש"י ו"ל ובביאור דבריו למשנה זו. (י) ביאור הטעם למה נמצאו נוסחאות שונות לפירש"י על אבות. (ח) הרכבת כל הנ"ל עם ענינינו בזה: — (ה) אם אמנם לא מצאנו בספרי המשנה וההוספתא כי שמשו בברייתא דמסכת נדה הלזו עכ"ז נכרו פעולותיה ועקבותיה בנוסחאות המשנה היותר קדומה מוטן הווגות הראשונים ועוד מלפנים הסבו הברייתא הנ"ל ונוסחאותיה השונות גירסא חדשה במסכת אבות פרק א' משנה ה' אשר נתקיימה ימים רבים עד אשר קמו הקדמונים והאחרונים שבראשונים אשר לא ידעו את דברי הברייתא הנ"ל ונוסחאותיה הנ"ל

ויגדו אומר למוחקה מספריהם: (1) פירוש במחזור ויטרי אבות שם, באשתו נדה לא גרסינן שאף באשתו הטהורה אמרו. (2) בכת"י שלי 5, "באשתו נדה לא גרס" (3) פירוש ר' יעקב בר' שמשון כת"י, "באשתו נדה לא גרסינן שאף בטהורה אמרו מפני בטול תורה" (4) כת"י אוקספורד 1095 ויש גורסין באשתו אמרו ק"ו ולא גרסינן נדה שאפילו בטהורה אמרו וכו' (5) מאורי אבות שם, "ויש מפרשים באשתו נדה ואין צריך בכך" (6) פירוש אבות למחר"י אלשקר כת"י, "יש מי שפירשו אל תרבה שיחה עם האשה שהוא מדבר באשתו נדה ויש מי שאומר באשתו טהורה" (7) במלאכת שלמה (מר"ש עדני הנדפס עם המאירי בווינן), "באשתו וכתב החכם הר"ר יוסף אשכנזי ה"ל ויש ספרים דרסי' בסיפא כל המרבה שיחה עם האשה כשהיא נדה גורם וכו'" (8) ברע"ב שם, "אית דמפרשי באשתו נדה בלבד" והנה מכל הנ"ל נראה שלפניהם היתה הגירסא במשנה באשתו נדה והסכימה דעת רבים מהם למוחקה. אמנם מצאנו לכמה מקדמונינו זל שקיימה והסכימו לקיימה (I) הרוקח בהלכות נדה סימן שי"ז, "ולא להרבות שיחה בטילה כדאמרינן באשתו נדה אמרו ק"ו באשת חבירו" (II) יחוסיתנאים ואמוראים כת"י ח"ג דף קפ"ד ע"ב, "ואל תרבה שיחה עם האשה באשתו נדה אמרו ק"ו באשת חבירו מכאן אמרו כל זמן תרבה שיחה עם האשה וכו' כך מצאתי במשנה דוקנית וכן משמע מתנא דבי אליהו ה"ל במעשה דאותו תלמיד שקרא ושנה הרבה לפי ששמעתי דלא גרסינן באשתו נדה אלא באשתו וגם שמעתי שכל אותו בבא אינה סיוס דבריו לכן כתבתי כי כן מצינו בברייתא (ד"ל באבות דר"נ וזה יסוב להוכיח כי גם הוא גרס סוף הבבא מכאן אמרו וכו' ולא על הנוסחא באשתו נדה) "ומכניה, משנה דוקנית" (III) מגן אבות לרשב"ץ באשתו אמרו במשניות קדומות מצאתי באשתו נדה אמרו וכתב רש"י ז"ל באבות דר"י נתן וכו' טוקי לה באשתו נדה וכו' ועיין בשו"ת תשב"ץ להג"ה ח"ג סימן נ"ח. אמנם גם בהפירושים על מסכת אבות המיוחסים לרש"י ה"ל לא ערער ולא התעורר על הנוסחא, "באשתו נדה אמרו", עיין הלאה סעי' ו'. (3) גרסינן במסכת אבות (שבנוסחתינו) שם, "יוסי בן יוחנן איש ירושלים אימר וכו' ואל תרבה שיחה עם האשה באשתו אמרו קל וחומר באשת חבירו מכאן אמרו חכמים כל המרבה (נ"א כל זמן שאדם מרבה) שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ובוטל מדבריו תורה וסופו יורש גיהנם" ובאבות דרבי נתן שבמסכת קטנות שבדפוס פרק ו' "יוסף בן יוחנן איש ירושלים אמר וכו' ואל תרבה שיחה עם האשה" ותו לא כן נעתקה שם בראש הפרק. אמנם בסופו נוסחתו קרובה לנוסחת משנתינו וז"ל "ואל תרבה שיחה עם האשה ואפילו היא אשתו ואין צריך לומר באשת חבירו (נ"א ואצל אשה אחרת) שכל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ובוטל מדבריו תורה וסופו יורש גיהנם" ותיקף אחרי הדברים הנ"ל באו בו, דבר אחר אל תרבה שיחה עם האשה כיצד בוטן שאדם בא לבית המדרש (וכו' כאשר מביאו רש"י ז"ל בפירושו נוסחא א' וג') (עיין הלאה סעיף ו') בשם "אבות דרבי נתן שהובאו מא"י" כיון ששמע חבירו כך אומר אוי לי דברים שבינו לביני הלך ושחן לאשתו ונמצא אותו האיש בוזה את עצמו ואת אשתו ואת חבירו" עכ"ל ובספר יחסי התנאים והאמוראים הנ"ל מביא בשם ברייתא כלשון האבות דר"נ הנ"ל ולפניהם נוספו בו הדברים האלה (שנדלגו בנוסחתינו שם), "אל תרבה שיחה עם האשה אצל עם אשה אחרת מפני טענת הבריות שכן שנו חכמים אל תרבה שיחה עם האשה שכל זמן שאדם מרבה וכו' (כנ"ל) דבר אחר אל תרבה וכו' (כנ"ל)" והנה מהא דאמר האבות דר"נ דבר אחר מוכח למדי שגם מזה שנאמר לפני זה הוא פירוש לדבריו המשנה וע"כ שלפניו לא היה מעיקר המשנה אך התיבות, "ואל תרבה שיחה עם האשה" בלבד שהם

דברי יוחנן איש ירושלים וכל השאר הם פירוש האבות דר"נ עליה ולכן יש לפרשו מפני, גורם רעה לעצמו ובטל מדברי תורה וסופו יורש גיהנם" (גם מפני, "טענת הבריות" לפי גירסת יחסי התוה"א הנ"ל) גם מפני טעם הדבר אחר (ולפי' בחנם מחקו הגר"א ז"ל בהגהותיו להאדר"ג, וכנ"ל כבר גרסה בעל יחסי התוה"א) שאף במקום שאין החששות הנ"ל יש עכ"פ ביוון ומחלוקת והנה ב' הטעמים האלה אינם דוקא באשתו נדה אך גם באשתו הטהורה. והנה נלמוד מכל הנ"ל דגם במשנתנו מן, "באשתו אמרו וכו' עד וסופו יורש גיהנם" אינה אך הוספה לדברי יוחנן איש ירושלים מבעל מסדר המשנה כאשר כבר העירו על נכון איזה מהמפרשים קדמונים ואחרונים ז"ל. אמנם רבים מהקדמונים ז"ל הביאו בשם האבות דר' נתן כי מוקי לה באשתו נדה בלבד (1) דש"י ז"ל (עיין הלאה סעיף ו') (2) שו"ת תשב"ץ ח"ג שאלה נ"ח, ובאבות דר' נתן פירש באשתו נדה. (3) פירוש הר"י בר' ישראל כת"י, והברייתא דר' נתן באשתו נדה והנכון כנוסחת משנתנו וכו'". אמנם לא מצאנו הפירוש הזה מפורש באבות דר' נתן גם שבנוסחא אחרת כת"י דע ראססי 327. כת"י רומי (וואטיקאן) 303 ושכספר המעשים כת"י מינכען 222 והנוכח בפ"י ר' יום טוב צהלון על האבות דר"נ עכ"ז נראה שאך אליו כונתם והנה מצאנו בו בפרק ט"ז (ט"ו) שגם בו לא נזכרה הסיפא, "באשתו אמרו וכו' עד יורש גיהנם" שנראה שלא גרס כלל הבבא הלוי, ומפרש המאמר הזה שם מפני הטעמים האלה ה' מפני ביטול תורה (משל אדם הולך לבית המדרש וכו' אם היה חכם נמצא בטל מחכמתו פועל נמצא בטל מפועלו (ואולי הוא הפירוש של גורם רעה לעצמו) בן תורה נמצא בטל מתלמודו. (3) משום ביוון כהד"א באבות דר"נ שבדפוס הנ"ל ג' ד"א אל תרבה שיחה עם האשה באיזה צד הוא מבזה את עצמו בשבת הראשונה נכנסה אצלו שמעה קולו נכנסה לחצר (בפ"י ריו"ט צהלון, נכנסה אצלו ושמעה בקולו נכנס לחצר") נכנסה לחדר מן החדר לטרקלין נכנס אחריה ופרעה ראשה בפניו והרבה שיחה עמה מי גרם לו לכוות את עצמו על שהרבה שיחה עמה" והנה נראה כי הד"א הלזה מפרש באופן שנכשל בעבירה עי"ז וואת אפשר באשה אחרת אמנם גם באשתו נדה וכנראה הקדמונים ז"ל הנ"ל פירשוה אך על האשה נדה וכנראה דייקוה מהלשון בשבת הראשונה (דוקא, ששייך באשה נדה, גם מתכיפת הענינים כ"כ משמע שמקורבת אליו עד מאד, ועיין בספרי בית עקד האגדות חלק א' צד 4—2). אמנם נמצא בה גם ד"א ד' "אל תרבה שיחה עם האשה אין צריך לומר באשת חבירך (הא דאין צ"ל אין פירושו בה כמו ק"ו כמורגל בש"ס אך כמו ואין לך צורך לפרש כלל באשת חבירך וכלשון הזה תמצא באבות דר' נתן נוסחא זו פרק א' (עיין בפירושינו שם בארוכה) אלא באשתו ודאי שכן מצינו באשת שמשון מי גרם לו שתבוא עליו הפורעניות על שהרבה שיחה עמה" עכ"ל וא"כ פ"י אל תרבה שיחה עם האשה אך באשתו (ואף בטהורה) וזה הא גורם רעה לעצמו" שבמשנתנו, ועיין הלאה סעיף ה' ו' וז"ל —

(ג) במסכת עירובין דף נ"ג ע"ב גרסינן, ר' יוסי הגלילי הוה קא אויל באורחא ליה אשכחא לברוריה (אשת רבי מאיר) אמר לה באיזה דרך נלך ללוד אמרה ליה גלילי שוטה לא כך אמרו חכמים אל תרבה שיחה עם האשה היה לך לומר באיזה ללוד" והנה מהמעשה הוה שמענו ה' כי כבר נשנה המשנה הלוי, "ואל תרבה שיחה עם האשה" בימי רבי מאיר ור' יוסי הגלילי (3) כי ראוי הוא לבייש לכה"פ הת"ח העובר עליה ולכנותו שוטה ג' מה ענין, "השיחה" שבא בדבריהם כי אף אם יש לך לדבר עם האשה כר' יוסי הגלילי שנחץ הי' לו לדבר עם ברוריה כי לא מצא שם איש אחר שישאליהו כי יראהו לו את הדרך עכ"ז אל יוסף לה אף שיחה אחת בטילה ולפי זה פירוש שיחה היא הרכבת הדיבור או דיבור שלא לצורך (עיין סוכה כ"א ע"א ופ"י) כי מי שאל לרבן גמליאל למע

יִישָׁן טְבִי עֲבָדוֹ תַּחַת הַמְטָה בְּסוֹכָה? וּמִפְנֵי מָה סִיפֵר רַ'ג' לְקוֹנֵינָם וְגַם זֶה בְּהִרְחַבַת לִשׁוֹן וּבִשְׁפַת יִתְרַ וְע"כ שֶׁגַם שִׁיחַתוֹ צְרִיכָה תְּלִמּוּד כִּי ר"ל כִּי לֹא לְבַד שֶׁהַעֲבָדִים פְּטוּרִים מִן הַסּוֹכָה וְכָל הַפְּטוּר מִן הַדְּבָר וְעוֹשְׂהוּ נִקְרָא הַדְּיוּט אַךְ גַּם אִיסוּר יֵשׁ בְּדַבָּר וִישׁ לְמוֹנְעִים מִזֶּה שֶׁמִּפְנֵי זֶה יִישָׁן טְבִי עֲבָדוֹ תַּחַת הַמְטָה בְּאִשֶׁר לֹא יֵצֵא יָדֵי חוֹבְתָם וְדִלְ וְזֶה הַמְשָׁל „וְעֲלִיהוּ לֹא יִבּוֹל“ שֶׁדָּרְשׁוּ עַל זֶה כִּי אִף לְכַאוּרָה נִרְאִים הָעֲלִים הַסּוֹבְבִים אֶת הָאֵילָן וְהַפִּירוֹת כְּאֵילוֹ הֵם לְמוֹתֵר כִּי הָעֵיקָר הוּא הַפְּרִי אַךְ עֵבִיז לֹא יִתְקִיִּים הַפְּרִי בְּלַחֵי הָעֲלִים אוֹ כְּמוֹ בְּאֵילָן שֶׁנִּבְלָו עֲלָיו אִם נוֹתֵר עֲלָיו עוֹד פְּרִי בְּרֵאשׁוֹ לֹא יִכְרְנוּ הָאֲדָם אֲמַנָּם בְּרֵאוֹתוֹ עֲלָיו אֶת הָעֲלִים הַנִּרְאִים יוֹתֵר לְעֵינָי אוֹ יִבְקֵשׁ וַיִּמְצֵא בּוֹ הַפְּרִי כֵן שִׁיחַת הַתְּלִמִּידֵי חֻכְמִים מְקִיִּימַת דְּבָרִים מְנוּפָה שֶׁל תּוֹרָה וּמְטַנָּה יִכְרֵי כִי הָעֵנִין הוּא נִיתָן לְעֵנֹת בּוֹ וְלַהֲבִינוֹ עַל נִכּוֹן שֶׁאִם לֹא מְשִׁיחַתוֹ שֶׁל רַ'ג הַנִּיל לֹא יִדְעֵנוּ מַעֲוֹלָם שֶׁהֵיִשָׁן תַּחַת הַמְטָה לֹא יֵצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ כִּי לֹא נִשְׁאָל עַל זֶה בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ גַּם רַ'ג לֹא רָצָה לְהוֹדוֹת אֶת זֶה בְּפִירוּשׁ לְהוֹקֵנִים כִּי יֵרָא הִ' פֶּן יִפְגַּע בְּכַבּוֹדָם אוֹ יִבְיִישׁם לִכֵּן הוֹדִיעַם אֶת זֶה ע"י הַשִּׁיחָה הַנִּיל וְדִלְ) ע"ז י"ט ע"ב ע"ש וּבִפְרָשׁוֹ ש.ס. ג) דְּהַטַּעַם ע"כ לֹא מִפְּנֵי כִּיטוֹל תַּת וּמִלֵּאכָה וְחֻשְׁד וּבִיוּן שֶׁהָרִי לֹא שִׁיכִי כִּלְל בְּאֵם הַדְּרָךְ וְאִךְ מִפְּנֵי הַרְגֵל עֲבִירָה (וְעֵינָי סוֹכָה דָף נ"ב ע"א) וְע"כ מִיִּרְי מְתַנִּיתִין לִפְ"ו אַךְ בְּאִשֶׁה הַאֲסוּרָה לֹא אִשֶׁה אַחֲרַת אוֹ אִם בְּאִשְׁתּוֹ אַךְ כְּשֶׁהָיָא נִדְהָ. וְהִנֵּה מְצַאנּוּ עוֹד טַעַם אַחֵר בְּמַס' נִדְרִים דָף כ' ע"א „תִּנְא לְעוֹלָם אֵל תְּהִי רְגִיל בְּנִדְרִים וְכוּ' וְאֵל תִּרְבֵּה שִׁיחָה עִם הָאִשֶׁה שֶׁסּוֹפֵךְ לְכוּא לִידֵי נִיאוּף (וְכָל הַבְּרִייתָא הַלּוּוֹ גַּם מִה שֶׁנִּעְתִּיק מִמֶּנָּה אַח"כ נִמְצָא בְּמַס' דָרָךְ אֲרָךְ רַבָּה פִּרְקָא א' וו"ל „לֹא תִרְבֵּה שִׁיחָה עִם הָאִשֶׁה שְׁכָל שִׁיחַתָּה שֶׁל אִשֶׁה אֵינָה, אֵלָא דְבִרֵי נִיאוּפִים“) וְע"כ שֶׁהַבְּרִייתָא הַלּוּוֹ בָּאָה לְפָרֵשׁ דְּבִרֵי מִשְׁנֵיתֵינוּ בְּאֲבוֹת שֶׁם שְׁלֹא נִאֲמַר בָּה טַעַם כְּנ"ל וְאַחֲרֵי הַדְּבָרִים הַנִּיל נִאֲמַרָה בְּחֵם הַסִּיפָא הַלּוּוֹ וו"ל „רַבִּי אַחָא בְרִי יֵאִשִׁיה אוֹמֵר כָּל הַצּוֹפֵה בְּנִשִּׁים בְּנִשּׁוֹ בָּא לִידֵי עֲבִירָה וְכָל הַמְּסַתְּכָל בְּעֵקְבָהּ שֶׁל אִשֶׁה הוֹיִין לֹו בְּנִים שְׂאִינִים מְהוֹגֵנִים“ עֵבִיל הַבְּרִייתָא שֶׁם, וּבְגִמְרָא נִדְרִים שֶׁם בָּא אַח"ו תּוֹמִי „אֲמַר רַב יוֹסֵף וּבָא שְׁתוֹ נִדְהָ (וּמִפְרָשׁ הַר"ן שֶׁם וּבְאִשְׁתּוֹ נִדְהָ אִפִּילוֹ אִשְׁתּוֹ נִדְהָ שִׁישׁ לֹו בְּהַ שְׁעַת הִיתֵר“) וְאִף אִם אֲמַנָּם כִּי לֹא מוֹכְרַע הַדְּבָר עַל אִיזָה כְּבָא קָאִי רַב יוֹסֵף עֵבִיז נִרְאָה כִּי רַב יוֹסֵף קָאִי עַל כָּל דְּבִרֵי הַבְּרִייתָא דָאִף הֵא דוֹאֵל תִּרְבֵּה שִׁיחָה עִם הָאִשֶׁה הוּא בְּאִשְׁתּוֹ נִדְהָ, כִּי מֵאֵן פְּסִיק בְּלִשׁוֹן הַבְּרִייתָא דְהָא כְּכּוֹלָם נִאֲמַר בָּה „אִשׁ ה“ סַתָּם וְעוֹד קִיז דָאִף אִם לְהַסְתְּכָל בְּעֵקְבָהּ שֶׁל אִשֶׁה אֵינּוּ אִיסוּר אַךְ בְּאִשְׁתּוֹ נִדְהָ לִפְ"ו וְאִף שִׁיחָה בְּעֵלְמָא דֵאֵינּוּ לִפְ"ו אַךְ בְּאִשְׁתּוֹ נִדְהָ (וְעֵינָי בְּהַהֲגוּת הַגֵּאוֹן רַ'י עֲמִדִין שֶׁם שְׁבַש"ס וְוִילְנָא הַחֲדָשׁ) וּלִפְ"ו יִפְרֵשׁ רַב יוֹסֵף דָאִף בְּאִשְׁתּוֹ נִדְהָ שְׂאִין לְחוּשׁ כ"כ שֶׁסּוֹפּוֹ בִיאָה לִידֵי נִיאוּף אַחֲרֵי כִי יֵשׁ לָהּ הִיתֵר בְּסוֹף עֵבִיז לֹא יִרְבֵּה שִׁיחָה עִמָּה וּק"ו בְּאִשֶׁה אַחֲרַת שִׁיכָל לְכוּא לִידֵי נִיאוּף מְטַשׁ כִּי לֹא יִהְיֶה לָהּ הִיתֵר לְעוֹלָם (וְעֵינָי עִירוּבִין דָף ס"ג ע"ב) וּבְעֵל מְסַכַת דָרָךְ אֲרָךְ רַבָּה כְּבֵר רָאָה לְאַחַד ב' הָעֵנִינִים הָאֵלָה שְׁכָכָל אִשֶׁה נִאֲמַר בֵּין שְׁלוֹ וּבֵין שֶׁל חֲבִירוֹ כְּדִמְפּוֹרֵשׁ בְּמִשְׁנֵיתֵינוּ דְאֲבוֹת וְלוֹאֵת אַחוֹ בְּלִשׁוֹנוֹ „שְׁכָל שִׁיחַתָּה שֶׁל אִשֶׁה אֵינָה אֵלָא דְבִרֵי נִיאוּפִים“ וְדִלְ. (וְעֵינָי ע"כ בְּטוֹר וּבְשׁו"ע יו"ד סִימָן קצ"ה וּבְמִפְרָשֵׁיהֶם בְּבֵית יוֹסֵף וּבְבב"ח וּבְפִרְיִישָׁהּ וּבְאֵר הַגּוֹלָה וּמְגִיד מִשְׁנֵה וְהַגְּהוּת מִיִּימוֹנִית לְרַמְב"ם הַלְכוֹת אִיסוּרֵי בִיאָה פִּרְקָא כ"א הַלְכוֹה ד' שֶׁנִּרְאָה כִּי הֵם מְפָרְשִׁים הֵא דְרַב יוֹסֵף אַךְ עַל הַסִּיפָא וְצ"ע.) וְהִנֵּה מְצַאנּוּ לְפִי שִׁיטַת רַב יוֹסֵף הַנִּיל מְקוֹר לְהַפְּרִיּוֹשׁ „בְּאִשְׁתּוֹ נִדְהָ“ בְּמִשְׁנֵיתֵינוּ דְאֲבוֹת אֲמַנָּם ע"כ אֵינָה מְלִשׁוֹן גּוֹף הַמִּשְׁנָה דֵא"כ מֵאִי חִידְשָׁה הַבְּרִייתָא וּמֵאִי הוֹסִיפָה עַל דְּבִרֵי הַמִּשְׁנָה הַנִּיל וְנִלְמַד מִזֶּה דְבוֹטָן מֵאַחֵר בָּאָה הַהוֹסְפָה בְּמִשְׁנֵיתֵינוּ „בְּאִשְׁתּוֹ נִדְהָ“ וְע"פ דְּבִרֵי רַב יוֹסֵף הַנִּיל כִּי זֶה בְּאֵמַת כֵּן דַּעְתּוֹ כְּנ"ל אֲמַנָּם גַּם ע"כ לֹא הִיתָה לִפְנֵינוּ גַּם הַנוֹסְחָא „בְּאִשְׁתּוֹ“ סַתָּם וְכָל הַסִּיפָא דְּבְּמִשְׁנֵיתֵינוּ. — וְהִנֵּה בְּמַס' בְּרִכּוֹת דָף מ"ג ע"ב גְּרַסְיָן „תְּנוּ רַבָּנָן שֶׁשָּׂה

דברים הם גנאי לתלמיד חכם וכו' ואל יספר עם אשה בשוק" ואמרין עלה בגמ' שם, "ואל יספר עם אשה בשוק אמר רב חסדא ואפילו היא אשתו תניא נמי הכי (וע"כ גם הברייתא מיירי מת"ח שעליו קאי רב חסדא כנ"ל) אפילו היא אשתו ואפילו היא בתו ואפילו היא אחותו לפי שאין הכל בקיאיין בקרובותיו" והנה "סיפור" הוא כמו בלשון מקרא נדרף עם "שיחה" ואך ההפרש הקל הוא ביניהם שסיפור הוא השנות דבר הנהיה, "ערצא־הלונג" ושיחה אך הרחבת דברים וסיפור ענין שלא נדרש מהחבר ועכו' נמצאו הסיפור והשיחה בהתנ"ך ובספרי חכו"ל לבי הענינים הנ"ל. והא דנאסר בזה "בשוק" הוא מפני החשד בלבד שאף בשוק יש חשד וא"כ לא כ"ש במקום אחר דאיכא חשדא כשנתייחד עמה. אמנם ע"כ גם הברייתא בברכות שם ורב חסדא לא גרסו את זה במשנתינו דאבות כי א"כ יקשה וכו' הם מתניתין קמ"ל גם אין מכות רב חסדא לפרש כזה אף משנתנו כי לפי זה היה לו לומר את דבריו על משנתנו?! אך כאשר כבר נזכרנו למעלה מקדמותה של גוף משנתנו דאבות, "ואל תרבה שיחה עם האשה" שכבר הייתה שנונה בזמנם של רבי מאיר ור' יוסי הגלילי ע"כ שגם בספר המשניות של רב חסדא נדלגה הסיפא, "באשתו אמרו וכו' עד יורש גיהנם" ויפרשה אך בהאשה האסורה לו אשת איש ואשתו נדה (או שיפרש גם הסיפא על הדרך שנפרש עוד א"ה הלאה סעיף ו' ע"ש) ויש ללמוד גם מזה שלפני הברייתא ורב חסדא הנ"ל היתה הנוסחא או הפירוש, "באשתו נדה" ולא מטעם חשד כלל ולכן הוסיפו, "לספר בשוק" מטעם חשד ולפי' גם רב חסדא בברכות שם ורב יוסף בנדרים שם לא פליגי כלל אהדדי כי רב חסדא מיירי מסיפור בשוק שהוא במקום דאיכא חשדא, כי הם מצד עצמם לא ייראו שיבואו לידי ניאוף והרגל עבירה ואך עליהם לירא מפני החשד וזה שייך אפילו באשתו הטהורה לפי שאין הכל בקיאיין בקרובותיו ורב יוסף מיירי מדיבוי שיחה במקום דליכא חשדא אך יש הרגל עבירה והוא אך באשה האסורה לו כנ"ל ואף באשתו נדה. כן גם בזה נפלגו ר"ה ור"י כי רב חסדא יסוב על התלמיד חכם הנאמר בברייתא שם וא"כ לא נאמר לאיסור אך כי הוא מכווער וגנאי לו וזה שייך אף באשתו הטהורה משום הסר ממך עקשות פה ולוות שפתים הרחק ממך אמנם הא דנדרים מיירי מכל האדם אף בהדיוט ומאיסור ממש לכן מפרש רב יוסף באשתו נדה. ועיין ברמב"ם הלכות דעות פרק ה' הלכה ד' והלכה ט' שמביא הדין הזה אך לת"ח כלשון הגמ' דברכות שם ולא הא דאבות ועיין בטור אבן העזר סימן כ"ה ובשו"ע אבן העזר ס' כ"ה סעיף ב' ועיין עכו' בפני המשניות להרמב"ם אבות שם שנראה כי נמשך בפירושו אחרי המסכת דרך ארץ רבה פרק א' הנ"ל. ועיין עוד למטה סעיף ו' וז' — ד) אמנם קרוב יותר כי יסוד הנוסחא "באשתו נדה אמרו" במשנתנו דאבות שם הוא על פי הברייתא דמסכת נדה ונוסחאותיה השונות. כי הנה בברייתא דמס' נדה פרק ב' הלכה ג' וה' מבוואר שדיבורה טמא ושאסור לדרוש בשלומה ובהתשובה שבהלכות נדה נאמר בפירוש שאפילו לדבר עם בעלה אסור ועיין שם פרק א' הלכה ד' שכל מי שאינו מודהר בעצמו ממנה לוקה בצרעת, פרק א' הלכה ה' החכמה כשהיא נדה וכו' לא מפני הניית שעה אחת מאבד אתה את עולמך וגורם לורע שיעמוד ממך לוקה במומין הללו, פרק ב' הלכה א' א"ר ישמעאל קשה היא טומאת הנדה שהיא גורמת לבעלה גיהנם וכו' וע"ש פרק ב' הלכה ה' ופרק ג' הלכה א' ולפי זה יהיה ענין משנתנו דאבות כך, "אל תרבה שיחה עם האשה באשתו נדה אמרו (שמה יכשל בה) ק"ו באשת חבירו (שיש לחוש למכשול) מכאן אמרו חכמים כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה האסורה לו הן מפני שהיא אשת חבירו והן באשתו בשעה שהיא אסורה לו, כשהיא נדה) גדרם רעה לעצמו (צרעת ומומין) ובוטל מדברי תורה (כי ע"י השיחה נבטל מד"ת ואין לו מגן

ומחסה נגד היצר הרע) וסופו יורש גיהנם (כי ישל בה). — (ס) והנה כאשר מצאנו יד ושם גם יחד לתלות בו הנוסחא בא שתו נדה במקום נאמן כנ"ל בש"ס ובאבות דרבי נתן נוסחת כת"י ובברייתא דמסכת נדה וכי הנוסחא הלז היתה לעיני רבותינו הצרפתים והספרדים והאטליקים (עיין למעלה סעיף ה) גם ראינו כי לחכמי צרפת ספרד ואיטליא כבר נודעה מלפנים הברייתא דמסכת נדה (עיין למעלה סימן י' — כ"ה והלאה סימן מ"ט וכו') הנה נלמוד עתה לדעת את הספר המיוחס אשר הוא לבני צרפת ובניגוד להספר אשר הובא מארץ ישראל ומראש נעיר כי "בני צרפת" הוא לאו דוקא לארץ פראנקרייך (כי חיבת צרפת הוא מסורס מתיבת פר [n] צ"א כמו אשכנז מתיבת זכסין וכו') אך לכל ארצות איירופא שבני ארצות הקדם מכנים לכל בני איירופא בשם בני צרפת כידוע מלשונות בני ערב וטורקית (הערבקים מכנים לאיירופא בלאד אל פרנג, איש איירופא פרנג, הטורקים פרנגס תאן לאיירופא וביחוד לארץ איטליען, פרנג איש איירופא וביחוד איש איטליא) ובה ניכר הניגוד של בני צרפת (בני איירופא) לההובא מארץ ישראל. והנה כבר הוכחתי בספרי בית עקד האגדות ח"א בראש דברי למדרש עשרת מלכים כי מראש נסדרו ב' הנוסחאות של האבות דר"נ בארץ ישראל (והארכתי ע"ז ביחוד בספרי משנת רבי נתן ותוספות רבי נתן) ואך האחד נוסחת הכת"י הובא לארץ צרפת עוד בימי קדם (עיין שם צד 28—20 ולפי דברינו הנ"ל בסעיף ב' יהיה נוסחת הכת"י נוסחת בני צרפת ונוסחת הדפוס הנוסחא שהובא מארץ ישראל. — והנה ראיתי להרה"ח ר"ש שאַנטער בהקדמתו לספרו על האבות דרבי נתן צד XVII—XX שבא לסתור את דברי בספרי הנ"ל וכאשר מוכח מדבריו (שרשם בית עקד אגדות מחברת א' ב' וג') בעצמם לא דן אך ע"פ השמועה ולא ראה בספרי הנ"ל (כי אך בהח"א דברתי בו על האבות דר"נ השונות גם ח"ג ממנו עוד לא הוצאתי לאורה, ומאד נפלאתי על איש חכם לב כמוהו שלא קיים בעצמו מאמר הכו"ל אין חבין לאדם אלא בפניו וד"ל) ואם אמנם יפריד הענין הזה מעט מעניניו ובסדרו בזה אמרתי לשנות בזה את דברי בספרי תוספות רבי נתן כלשונם וז"ל שם, "בשם אבות דרבי נתן של בני צרפת ואבות דרבי נתן שהובא מארץ ישראל בא זכרון הספר אבות דרבי נתן בפירוש המיוחס לרש"י ז"ל על אבות פרק א' משנה ה' ואף שלכאורה נראה שמעות סופר הוא ברש"י וצ"ל אבות של בני צרפת כי בכמה נוסחאות היתה הגירסא שם, "בא שתו נדה" (עיין לעיל סעיף ה) אך לא לבד שנמצא הנוסחא, "אבות דרבי נתן של בני צרפת" בכל ספרי הדפוסים מפירוש רש"י הארוך הן בדפוס מנטובה שכ"ו (1566) ובמחזור מנהג רומי מנטובה תפ"ח (1628) ובאבות ע"פ דרך החיים ממהר"ל מפראג ופירש"י קראקווא שמ"ט (1589) וברש"י שבמדרש שמואל (ונדפס לראשונה וויניציאה של"ט (1579) והן בכת"י בריטיש מועאזם 27125 ובכת"י אוקספורד 1095 אשר בהקיצורים ממנו על שמו ועל שם הרד"ק ובכת"י אוקספורד 381, כת"י פאריז 769 נאמר זה בשם אבות דר' נתן סתם (והוא נוסחת הכת"י) ובאמת מרומז שם הנוסחא הלזו אם נפרש כזה את דבריה בפרק ט"ז בשבת ראשונה (פ"י בעגדה נדה, עיין לעיל סעיף ז'). גם ביחסו האבות דרבי נתן, "שהובא מארץ ישראל" שזה הסימן אך לטוחר ולא נזכר עוד לא בפירש"י ולא בשאר ספרים וע"כ הוא מטעם הניגוד נתן בו סימן, וכאשר ראינו למעלה נרחבה הנוסחא, "באשתו נדה" בצרפת אשר מפני זה ענו כולם פה אחד דלא גרסינן לה ואך רש"י ז"ל לבדו לא דחה אותה וע"כ באשר מצא כן בפירוש בנוסחא אחרת מאבות דר' נתן וטוה נראה כי כבר בימים קדמונים הוסיפו בצרפת במשנתנו תיבות, "באשתו נדה" ע"פ הנוסחא האחרת מהאבות דר' נתן (ולפי השערותינו למעלה סעיף ג' וד')

גם ע"פ הש"ס והברייתא דמ"ס נדה ע"ש) ואך באשר לא היו בקיאים בהם החליטו אח"כ דלא גרסינן באשתו נדה". אמנם לשון רש"י ו"ל צריך ביאור כי כאשר וכינו עתה לב' הנוסחאות מהאבות דר' נתן וידענו את מקוריו הנה לשונו מגומגום קצת ובאו באי סדרים. ודע כי הפירוש לאבות המיוחס לרש"י ו"ל הוא נמצא בידינו בנוסחאות שונות אשר אמרנו להציעם בזה ולפרשם מעט והם כחמשה נוסחאות. ה) פירוש ארוך במדרש שמואל אבות וכו', ז) פירוש ארוך במ"ס אבות עם פ"י הרמב"ם ורש"י מנטובה שכ"ו ובמחזור מנהג רוטמי מנטובה תפ"ח ובאבות ע"פ דרך החיים הנ"ל, ג) כת"י אוקספורד 1095 והוא פירש"י לאבות, ד) על שם פירוש רד"ק בסידור דפוס טורין רפ"ה (1525) ומבלי שום כינוי התינוגן ש"כ (1560) והוא פירוש קצר, ו) על שם רש"י עם פ"י רבינו יונה אלטונא וברלין תר"ח (1848) (ושמור זה ועיין בדברי המבקר ותראה כי כולם נכונים, ועיין עוד למטה מזה). א. אל תרבה שיחה עם האשה. אפילו היא אשתך לפי שאתה מתבטל מדברי תורה או שאם באת להרבות עמה דברים תבא לספר לך במחלוקת שעשית עם חבירך ודעתן של נשים קלה עליהן ומיד תלך גם היא ותתקוטט עם חברתה אשת חבירך ותמצא מביאה לידי ביוון כך מפורש באבות דרבי נתן שהובאו מארץ ישראל: ק"ו באשת חבירו. שלא ירבה שיחה עמה מפני החשד. ובאבות דרבי נתן של צרפת מוקים באשתו נדה וכי שלא יבא עמה לידי עבירה. ונראה דאפילו טהורה לפי שבוטל מדברי תורה" עכ"ל. — ב. "ואל תרבה וכו' עד מתבטל מדברי תורה: ק"ו באשת חבירו וכו' עד מפני החשד ובאבות דר' נתן של בני צרפת מוקים לה באשתו נדה כדי שלא יבא עמה לידי הרגל עבירה ואנן גרסינן אפילו באשתו טהורה מפני שמתבטל מדברי תורה וכן הוא באבות דר' נתן שהובאו מא"י" עכ"ל. — ג. "ואל תרבה וכו' עד מתבטל מד"ת אם באת לספר עמה דברים תביא לך המחלוקת שיהיה לך עם חבירך וכו' ותמצא מביאך לידי ביוון כך מפורש באדר"ג שהובאו מא"י. פ"א כשחוצה לדבר עם אשה ב' דברים דבר עמה כלומר במיעוט וכו' באשתו אמרו ק"ו באשת חבירו שלא ירבה שיחה עמה מפני חשד עבירה ובאדר"ג של צרפת מוקים לה באשתו נדה וכדי שלא יבא עמה לידי הרגל פריצות. פ"א באשתו אמרו פירוש מה ששינונו אל תרבה שיחה בפני הנשים שהוא מרבה עמה שיחה חולין וכו' ויש גורסין באשתו אמרו ק"ו ולא גרסינן נדה שאפילו בטהורה אמרו מפני שמה בטל מדברי תורה" עכ"ל. — ד. "ואל תרבה וכו' עד מדברי תורה: קל וחומר באשת חבירו שלא ירבה שיחה עמה מפני החשד ובאבות דר' נתן מוקיה לה באשתו נדה שלא יבא עמה לידי הרגל עבירה ואנן גר' אפילו באשתו טהורה מפני שמתבטל מדברי תורה" עכ"ל. — ה. "ואל תרבה וכו' עד מדברי תורה: באשתו שמתבטל מדברי תורה" עכ"ל. — ו. "ואל תרבה וכו' עד מדברי תורה: קל וחומר באשת חבירו שלא ירבה שיחה עמה מפני חשד" עכ"ל. — ז. "שי"ת תשב"ץ ח"ג סימן נ"ה באבות שנינו אל תרבה שיחה וכו' ובאדר"ג פירש באשתו נדה ורש"י ו"ל פירש באשתו טהורה ע"כ". — ח. מגן אבות לרשב"ץ אבות שם "באשתו אמרו במשניות קדומות מצאתי באשתו נדה אמרו וכתב רש"י ו"ל באבות דר' נתן מוקי לה באשתו נדה ואנן גרסינן אפי' באשתו טהורה מפני שנתבטל מדברי תורה וכו'". — ט. ויש להעיר כי הא דבפירוש רבינו יונה שם "באשתו אמרו ק"ו באשת חבירו (כמד"ל באבות דר' נתן אומר) באשתו נדה אמרו קל וחומר באשת חבירו" כנראה מה שנתן ב' חצאי לבנה הוא מהמעתיק ע"פ פירש"י ואם הוא מגוף הספר נראה שרבינו יונה בעצמו שמש בפירש"י הקצר כי רבינו יונה לא ידע כלל מנוסחת הכתי של האבות דר' נתן ושמש אך בנוסחתנו שבמסכתות הקטנות כאשר בררתי בספרי תוספות ר' נתן בארוכה). —

והנה ע"פ הנ"ל כל מה שבא בנוסחא א' ונ', "או שאם באת וכו' עד לידי ביוון הוא הדבר אחר שבמס' אבות דר' נתן שבמסכתות הקטנות שבדפוסם שבא בו עם הטעם דביטול תורה הנ"ל והא דלא ירבה מפני החשד אף כי אינו באבות דר"נ שם מבוואר בו במקום אחר בפרק ב' "לא יספר עם האשה בשוק ואפילו עם אשתו ואצ"ל עם אשה אחרת מפני טענת הבריות" ולפי גירסת היוחסים תנאים והאמוראים נמצא הכבא הלזו באבות דר"נ שם על הכבא דואל תרבה וכו' עיין לעיל סעיף 3'. ולפי זה היתה הנוסחא במשנתנו של רש"י ד"ל כמו באבות דר' נתן הנ"ל שהוא ירד לעומקה של הנוסחא (עיין לעיל סעיף 3') וא"כ לא נוכל לפרש כלל באשתו נדה בלבד שגם בטהורה יש ביטול תורה וחשד. אמנם בנוסחת האבות דר"נ כתי' ליתא בפרק ב' (שהוא בו פרק ד') הא דלא יספר וכו' ומיירי שם אך מאשתו נדה ומהא דואל תרבה שיחה לא נזכר בה בפרק ט"ו הסיפא, "ואין צריך לומר באשת חבירו" גם, "מפני שמתבטל מדברי תורה" דזו הנוסחא לא גרסה כלל כל הסיפא וא"כ יכלה לפרש גם באשתו נדה ומפני הרגל עבירה כאשר בארנו למעלה שרש"י ד"ל יפרש שכונתה לנדה דוקא (עיין סוף סעיף 3') ולפ"ז יש לתקן בפירש"י ולהוסיף תיבת נמי, "ובאבות דר"נ של בני צרפת מוקים לה [נמי] באשתו נדה וכו'" ולפ"ז ע"כ כונח רש"י ד"ל בהא דמכנה "אבות דרבי נתן של בני צרפת" לנוסחת הכת"י. ולפי הנוסחא ד' ה' ו' ופ"י רבינו יונה נראה שלא היתה נוסחת הדפוס לפניו כלל ושימש אך באבות דר' נתן נוסחת כתי' ועתה אין שפק דבר מאומה בזה כי ב' נוסחאות שונות מהאבות דר' נתן היו כבר לפני המפרש הפירוש הארוך המיוחס לרש"י ד"ל. אמנם באיזה בכא ממשנתנו נזכרה הנדה מצאנו ג"כ ב' נוסחאות שונות (ה) "באשתו [נדה] אמרו" ברובי הנוסחאות הנ"ל ובסעיף א'. (3) "כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה [נדה]" בספיא נוסחת המלאכת שלמה. אך אין אנו אחראין לנוסחת היחידה במינה. והנה בדבר השינוי הנוסחא "כל המרבה שיחה" או "כל זמן שאדם מרבה שיחה" הבאה בספרים. הנה באבות דר"נ ובנוסחת המשניות הגירסא "כל זמן שאדם מרבה" ובסידורי התפילות "כל המרבה" וזה תלוי גם בהשיטה הנ"ל דאי גרסינן באשתו נדה אי"כ לא שייך לומר "כל זמן שמרבה" כי הלא אך בוטן קצוב תלוי האיסור אך כשהיא נדה אמנם אם נפרש אף בטהורה שייך היטב הנוסחא "כל זמן שמרבה" פ"י בין שהיא טהורה ובין שהיא בנדתה. — אמנם אף אם נקיים נוסחת ספרינו כהסיפא ונגרסו ג"כ, "באשתו נדה אמרו" בהרישא יהי פירוש משנתנו כך "אל תרבה שיחה עם האשה" תהי' מי שתהי' אף אם היא אשתך, וע"כ באשה נדה קמיירי ר"ל עם האשה שיש לך לירא ולדאוג שתבוא לך תקלה ע"י והתקלה באשתו היא אם היא נדה שיש תקלה בה כמו באשה אחרת ולפ"ז פירוש ההוספה באשתו נדה אמרו (שזה דברי מסדר המשנה על דברי יוחנן איש ירושלים, שאף שיש לה היתר אח"כ) ק"ו באשת חבירו (שאיין לה היתר לעולם) מכאן אמרו חכמים (והחמירו עוד יותר) כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה (אף בדבר נחוץ כריה"ג עירובין נ"ג ע"ב ואף עם אשתו בין טהורה בין טמאה יש אחד מן הטעמים האלה, גורם רעה לעצמו כי גם אשתו הטהורה תכשילנה אח"כ כשתהיה נדה כי לא יוהר ממנה כי לבו גם בה ואף אשה אחרת או אשתו נדה) ובוטל מדברי תורה (ששייך בכלם) וסופו יורש גיהנם (מובן כנ"ל אם יכשל בה). — כן נראה הפירוש של משנתנו באבות לפי הגירסא, "באשתו נדה אמרו" ואינה סותרת כפי ענינה דברי חכ"ל שבש"ס כנ"ל. — ז) ואם נאמנו כל דברינו הנ"ל נדע ג"כ הומן שבו הוסיפו במשנתנו הנוסחא, "באשתו נדה אמרו" הנה ע"כ המסכת אבות עיקרה אך משנת חסידים ומידות טובות (עיין ב"ק ל' ע"א) ויוחנן איש ירושלים גם בעל מסדר המשנה באו לאסור השיחה אף עם אשתו הטהורה מטעם חסידות כאשר

מצאנו באמת כברייתא דברכות שם וברובי המעמים שבב' הנוסחאות מהאבות דרבי נתן ה"גל בסעיף 3'. אמנם כאשר נמסרה המסכתא הלוו גם לעמי הארצות ללמוד בהם מדי שבת בשבתו בוטן חילוק הקראים מעל הרבנים במאה השביעית למספרם וקבעוה במחזורים ובסידורי התפילות ומפני זה שינו דברים רבים במסכתא הלוו והוסיפו גם הגרועו בה לפיים את דעת העמי הארץ, כאשר הוכחנו ב"ה בספרינו חקר אבות בארוכה, גם אז ראו איוה מהם להקל האיסור במשנתנו שאינו אך באשת איש ובאשתו נדה והגיהו בהמחזורים „באשתו נדה אמרו" גם „גל המרבה" במקום „כל זמן שאדם מרבה" כנ"ל ותמכו יתירותם בדברי הש"ס אמנם בספרי המשניות נשארה הנוסחא בעיקרה כאשר היא לפנינו. אמנם האחרונים שבהקדמונים הנ"ל כבר השתדלו למוחקה אף מן ספרי המחזורים והתפילות כנ"ל ועיין שימת הפוסקים שהבאנו למעלה סוף סעיף ג' ועיין עכ"ז בפ' המשניות להרמב"ם למשנתנו דאבות שם שנראה כי נמשך בפירושו אחרי המסכת דרך ארץ רבה פרק א' הנ"ל. ולפי דרכינו נלמוד דגם רש"י דל ערך ב' פירושים למס' אבות א' פירוש ארוך למס' אבות שבמחזור ובו פירש גם הפרק ו' דאבות וא' פירוש קצר על האבות שבמשניות ולכן לא פירש בו את הפרק ו' שאינו מגוף משנתנו כידוע ואינו אך ברייתא ובוה נבין את שינויי הנוסחאות שבפירושו גם יתחווירו לנו דבריו בפירוש הקצר „ואנו „ואנו" גרסינן לה אפילו באשתו הטוהרה" מה שלא העיר כזה בפירושו הארוך א' ונ' כי בהמחזורים נכתבה באמת הנוסחא הלוו ולא רצה לשוללה אך מנוסחת המשניות כנ"ל. אך בנוסחא הג' נתוספו בו דברים אחרים שאינם מיסוד פירושו כלל ע"פ ספרים אחרים הנגלים לכל עין. (ועיין ברשימת כת"י דע ראססי 327 בספרי בית עקד האגדות ח"א צד 17. ומדי דברי מהפירוש רש"י לאבות פרק ו' אעיר על ב' דברים הנוגעים לספרות חכ"ל שנוספו בפירוש' הארוך בכמה דפוסים. רש"י אבות פרק ו' משנה ו' „חמשה קנינים במחזורים וכן מצאתי בתנא דבי אליהו אברהם שהוא מחמשה קנינים שקנה הקב"ה וראיתי במדרש של ר' שמעון קרא בספר משלי שמוציא קניינו של אברהם מדכתיב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם אל תקרי בהבראם אלא באברהם והו שאמר הכתוב ברוך אברהם וגו' וכן פתרון המקרא ברוך אברהם לאל עליון הקונה אותו כדרך שקנה שמים וארץ אבל בספרי אצל הלא הוא אביך קנן אין כתיב אלא ג' קניינים ומכל מקום במכילתא אצל עם זו קנית מונה אותם ד' לכך היה רבינו כל ימיו אומר ד' מפני שקשה לו לומר קניינו של אברהם מברוך אברהם לאל וגו' לפי שאין המקרא נשמע כן וקניין שמים הוא מוציא מברוך אברהם וגו' קונה שמים וארץ ואני אומר כשם שהספרי והמכילתא חלוקי' שזה אומר ג' וזה אומר ד' כך אפשר שהגדה שלישיית חולקה לומר חמשה ומצאתי כן אחר כך בתנא דבי אליהו והא לך לשון הסיפרי והמכילתא בסיפרי שינונו . . . פי' אחר חמשה קנינים קנה הקב"ה כלומר חמשה דברים יש לו להקב"ה וכו' והרבה גמגמוטין יש בדברי כי לפי מה ששינונו במס' קידושין בפרק האשה הברייתא איננה כתובה כתקונה שלא שינונו אלא תורה שמים וארץ וישראל ומביא ראיה לשמים וארץ מהפסוק שנ' באברהם קונה שמים וארץ" והנה מלבד הערבוב והרחבת הדברים שבפירושו שיוכחו שאינם כולם דברי רש"י הנה יתפלא הקורא בראותו כי רש"י ו"ל יחס הפרק י"ז שבתנא דבי אלי' שבו נשנה כל הפרק ו' דאבות לגוף התנא דבי אלי' שאינו כן לפי האמת כאשר תוכח מהב' הנוסחאות של התנא דבי אלי' וזמא בספרי בית עקי האגדות ח"ב. אמנם י"ל שכונתו לתנא דבי אלי' וזמא שבידינו פרק ט', „והללו חביבי בני אברהם יצחק ויעקב אחד מזה קניינים שקניתי בעולמי תורה קנין אחד שמים וארץ קנין אחד אברהם קנין אחד ישראל קנין אחד ביהמ"ק קנין אחד" אמנם בנוסחת כת"י דע ראססי 327 הגירסא

„והללו בני חביבי בני אברהם יצחק ויעקב אחד מחמשה קנינין שקניתי בעולמי (וחו לו)“. אולם איך נפרנס מה שהביא במשנה ר' שמ, „במדרש משלי ותנא דבי אליהו פוחת ומוסיף על המעלות הללו“ שאינם במקום אחר בתנא דבי אלי' אך בפרק י"ז שם. כן לאיזה מדרש של ר' שמעון קרא בספר משלי כונתו. עיין רש"י ז"ל בשבת פ"ה ע"ב ד"ה בנוטה ומצאתי לי סמך ביסודו של ר' שמעון הוקן אחי אמי מפי רבי גרשום אבי הגולה ותשובת רבינו יצחק בן יהודה (ועיין רש"י שבת צ"ב ע"א ד"ה ובשם ר' יצחק בר' יהודה (בס' מנחת יהודה ס"פ במדבר הגירסא ר' אברהם בר' יהודה)“ ועיין רש"י עירובין מ"ב ע"ב ד"ה נוטלתו, וזהו לשון דודי רבי שמעון מפי הרב“ והוא ר' שמעון קרא אבי ר' יוסף קרא אשר אליו ייחס הרה"ג ש"י' בכרם חמד חלק ו' את הילקוט שמעוני ואנכי הצעיר מצאתי איזה השערות נכונות לזה כי התנא דבי אליהו והמדרש אבכיר שניהם נזכרו ונשתמשו ממנו גם מבצל המלקט הפירושים ובתוכם מר' יוסף קרא בכת"י מינכנך b 5 a הנכתב בשנת תתקצ"ט (1239) והאגדות שנעתקו בשניהם מתאימות בלשונם. אמנם מה שהובא ברש"י בזה לא נמצא בילקוט שמעוני משלי כי שם ברמו תתקמ"ב מעתיק רק דברי המכילתא וחשיב רק ארבעה קנינים וכנראה שם ה"י לפני רש"י איזה הוספה בשם יוש אומרים ומה שהביא רש"י ז"ל בשם מדרשו של ר' שמעון (או ר' שמשון) עמוס ו' ג' עיין ילקוט שמעוני רמז תקמ"ה וברש"י ישעיה נ"ח י"ד כך פי' ר' שמשון (אולי צ"ל ר' שמעון) ובאמת נמצא בילקוט שמעוני בראשית רמז קל"ג בשם ד"א כלשונו. אמנם כל הנ"ל ברש"י אבות שם בבי' המקומות הם הוספה מאוחרת מהמעתיקים ואינם לא בפירוש רש"י הארוך הנ"ל ולא בפ"י הקצר הנ"ל ונמצא לראשונה אך במחזור מנהג רומי עם פי' קמחא דאבשונא בולוניא ש"א (ואולי גם במחזור הנדפס בקאואל מיורי רמ"ו 1486) ובמס' אבות עם פי' הרמב"ם ופירש"י מנטובה שכ"ו 1566 ובמחזור מנהג רומי מנטובה פ"ה ובהספרים הנ"ל הודיעו המדפיסים בראש הפרק ו' וז"ל „פרק ששי על פרק זה לא נמצא פירוש כי לא בא בו פירושו אלא על כלל המשנה ופי' הנמצא במחזורים על פרק זה הוא לרש"י ז"ל כי כן נתייחס אליו בהרבה ספרים ישנים כתובי יד ולחועלת הרבים הרחבנו בביאורו יותר מאשר היה בראשונה מאשר העתקנו מספרים שונים“ עכ"ל ואם יד המדפיסים והמעתיקים נגעו בו ולא הודיעו לנו מה הוסיפו עליו לא נוכל לסמוך מאומה על העתקהם וביחוד בהמאמרים הנ"ל שהם מגומגמים עד מאד ואינם באמת בהנוסחאות מפירש"י לאבות הנ"ל ועיין צונץ גד"ף צד 117 הערה b ועיין שו"ת מהר"ץ (חיות) אמרי בינה סימן י"ד ועיין באוצר הספרים לבן יעקב אית פי' נו' 105 ואין להאריך עוד בזה). — ח) והנה לענינינו בזה ע"ד הברייתא דמסכת נדה ונוסחאותיה השונות נלמוד לפי הנ"ל שראו הקדמונים להקל באשה טהורה בעד הע"ה לכן ראו להחמיר בנדה וכאשר הוכחנו למעלה מסימן י' עד כ"ד ולקמן סימן מ"ט וכו' נאחזו דברי הברייתא הלזו ונוסחאותיה להלכה למעשה יש ידים לתלות שהנוסחא העתיקה הלזו באבות שם נהיה על פיה ועל ידי סיבתה עוד בימי הקדמונים וז' וכי ע"פ תקיים הברייתא הנ"ל את הנוסחא „באשתו נדה אמרו“ ומקויימת גם ע"פ הגמרא כנ"ל ומהנוסחא הלזו באבות יסוד תשובת הגאון ז"ל בהלכות נדה בסופו „ואפילו לדבר עם בעלה“ ועיין לעיל סעיף ד' אמנם אין לברר אף לפ"ו אם גוף הברייתא דמס' נדה או נוסחאותיה השונות הסבו את זאת ואין להכריע מאומה בכל הנ"ל אך זה ברור כי האבות דר' נתן בבי' הנוסחאות כבר שמרו בה (בנוסחת הדפוס הוא פרק ב' ובכת"י פרק ד' ופרק מ"ו) וע"ז נתמך יתדותינו הלאה סימן ל"ה אי"ה ע"ש:

מ"ו אים לסימן י"ב וי"ד. הנה כבר בסוף סימן י"ד (ובקונטרסי מתניתא

מלכא צד 31) רמותי על המאמר הזה ושערתי כי הוא המעשה דר' ישמעאל בן אלישע אשר עליו יסובו דברינו שם. ועתה אחרי אשר כבר נדפסו חסימינו הנ"ל הקרה ד' לפני העתקה ממנו אשר העתיקה בעדי מטיבינו ואיש חסדינו (אשר ברה מכבוד ורצונו זהו כבודו כי לא יקרא בשם וכלפי שמיא מיגלי גליא ומה' ישא ברכה וצדקה בע"ה) בחסותו בצל אוקספורד קרית ספר ואצרפה א"ה בספרי תוספתא עתיקתא במקומה הראוי לה ועתה אבוא ואמלא את החסרון והמגרעות להסימנים הנ"ל. הכת"י הזה נרשם ברשימת ר"ד אפענהיים Qu. 1257 וז"ל ס' חסידיים מוסר ומנהגים העתיקו ר' משה בר' יצחק הכהן נלוה אליו מאמר בענין האחדות. ס' ורובכל מראה נבואה בענין משיח לורובכל. הלכות מלך המשיח להרמב"ם. ס' מיסוד ר' יתיאל אבי הרב ר' אשר על עסק התורה (התעוררות ללמוד תורה) סדר עולם וזמא. מעשה ר' ישמעאל כ"ג וכמה מעשיות משלמה המלך ואיך נולד דוד. ס' התפוח לאריסטוטלום. פתרון חלומות ולקוטי וביאורי ענינים ומאמרים" והנהו כעת בבית עקד הספרים של אוקספורד ותמצאנו ברשימת הרה"ה דר' נויביער No. 2287 והמאמר הזה הוא בו 11 e Fol. 79. המעתיק מהמאמר הזה הי' רגיל לכתוב התיבות במילואן וזו בעיקר בקונטרסי שמתח עולם סימן ו' והשגיאות במקום צירי מיתים-מתים וכו' וכו' ועיין בקונטרסי שמתח עולם סימן ו' והשגיאות וולתי כנ"ל מעשות הנה בו ונעיר א"ה עליהם בהערותינו ונתקנם. והנה בדבר עקרו של המאמר הזה הוא להודיע לנו ולספר באונינו מעשה ר' ישמעאל בן אלישע איך נולד בדרך פלא ואיך עלה לשמים ע"י שם והראהו לו הדרניאל המלאך את הגיורות הרעות שנגזרו על ישראל ואח"כ הראהו את הישועות והנחמות וכבוד הצדיקים וכבוד דוד המלך ע"ה בשמים ונרשם לפנינו מעשה יפה של ר' ישמעאל כהן גדול ובסופו סליק זה יפה המעשה (צ"ל המעשה יפה) והנה לענינינו נרשם לנו לחלקו לב' חלקים (ה' לידתו 3) המראות אשר ראה בשמים. החלק הא' מתאים ביותר וכלשונו עם המעשה בליקוטי הפרדס הנ"ל שנראה כי יסוד הלוקטי הפרדס הוא מהמאמר הזה. גם המדרש עשרה הרוגי מלכות נוסחא ב' ששמש בו גם בהחלק הב' עיקר יסודו ממנו וכאשר הוכחנו למעלה כי מקור המעשה הזה הוא מהברייתא דמס' נדה לפני איוה נוסחאות קדמוניות וא"כ גם האגדה הלזו שמשה בברייתא דמס' נדה ע"פ הנוסחאות הנ"ל. גם בעל האגדה הלזו מתחיל בהמאמרים ממס' יומא ל"ט ע"א ושבועות י"ח ע"ב כמו בלקוטי הפרדס שם שגם זה יוכיח שמקורו הוא האגדה הלזו. בה שימש גם מדרש אלה אוכרה אשר שינה בה הרבה. את ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול אשר אך הוא היה ראוי לאותו כבוד לעלות לשמים, ועיין ברכות ז' ע"א הרכיבה עם ר' ישמעאל בן אלישע הנוכח במס' גיטין נ"ח ע"א שפדאו ר' יהושע בן חנניה ושאר עליו מובטחני אני בו שיהיה מורה הוראות בישראל ולא היו ימים מעטים והורה הוראות בישראל ועיקר יסוד המעשה דגיטין הנ"ל הוא בתוספתא הוריות פרק ב' וירושלמי הוריות פרק ג' ומדרש איכה רבתי על ר' יהושע סתם ולא נזכר שם התינוק השבוי כלל וע"כ הא' ומנו רבי ישמעאל בן אלישע" הוא הוספת הש"ם דגיטין שם וע"כ אינו ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול ועיין בסדר הדורות. וכנראה הסיפורים הנפלאים מלידתו הנ"ל שיסודה בברייתא קדומה והסיפור בברכות שם ובברכות נ"א ע"א תניא אמר ר' ישמעאל בן אלישע ג' דברים סח לי סוריאיל שר הפנים וכו' ושר' ישמעאל בן אלישע הי' שבוי בידי הרומים כגיטין שם גם מצאנו שר' ישמעאל (סתם) היה מהרוגי מלכות מכילתא משפטים מסכת דנויקין פי"ח (והובא ג"כ בלקח טוב ובליקוט שמעוני משפטים רמו ש"ט) ובאבות דר' נתן נוסחת כת"י פרק מ"א ומס' שמחות (אבל רבתי) פרק ח' ותנא דבי אליהו רבה פרק ל' שבאבות דר' נתן

נוסחת הדפוס פרק ל"ח יכונה רבי ישמעאל בן אלישע ובמס' ברכות נ"ו ע"ב
 אמרו בשם תנו רבנן הרואה ד' ישמעאל בן אלישע ידאג מן הפורעניות ועיין
 ע"ו י"א ע"ב וברש"י שם וחולין כ"ג ע"א וברש"י שם הנה על כל הענינים הנ"ל
 נוסדו הדברים הנפלאים שנאמרו עליו במסכתות ההיכלות השונות ובספר חנוך
 וכו' והיה חס ספרים כאלה לר' ישמעאל סתם (שיעור קומה וכו') כי מי יבוא בסוד
 ה' יותר מקדושים כאלה שנהרגו על קדושת השם ובעקבותם כבר הלכה האגדה
 שלפנינו בהחלק הב' אף כי לא הוכירה מאומה מהריגתו ומיתתו, כי גם השם
 של איש קדוש כזה שאמרו עליו גדולות כנ"ל במס' ברכות ד' ע"א ונ"א ע"א
 כדאי הוא לסמוך עליו סיפורים כאלה אחרי כי הקב"ה בעצמו א"ל ברכני ונענה
 לו ראשו וסוריאלי שר הפנים מסר לו ג' דברים, והנה החלק הב' מהאגדה הללו
 כבר נשתמש כלשונו במדרש עשרה הרוגי מלכות נוס' ב' בבית המדרש חדר ו'
 צד 24—26 וכבר נעתק כלשונו בסדר רב עמרם גאון דף ג' ע"ב בתוך "קדיש
 ליחיד" עד "מברך לעלם ולעלמי עלמאי" ובתוך "קדושה ליחיד (בחול)" אשר
 תארה הגאון בלשונו, "והיא הגדה המדברת בכבוד העתיד לנעים ומירות ישראל
 ולצדיקים" מן "ובשעה שירדתי מלפניו" עד "ה' אחד ושמו אחד" שם דף י"ב
 ע"ב וי"ג ע"א אשר כל החלק הזה עם איזה הוספות לפניו ולאחריו נעתקו בספר
 יחוס הצדיקים מנטובה שכ"א (1561) דף מ"ו ע"ב עד דף מ"ט ע"א ובשם
 "הוספות להיכלות רבתי פרק ד' וה'" נעתק ע"פ הספרים הנ"ל בבית
 המדרש חדר ה' צד 169—167. החלק הב' מהחלק הזה נעתק ג"כ בספר אור
 זרוע חלק ב' דף ט' ע"ד (הלכות שבת סי' מ"ב) כדאמר ר' ישמעאל "אמרת
 לזגזא"ל שר הפנים הראני כבודו של דוד" עד "והיות הקודש אוטרים ברוך
 כבוד ה' ממקומו". על קדמותה של הספרים הנ"ל ושכבר שמש בה רב עמרם
 גאון (870). כן נראה ששמש בה ההגדה שבא בתוך קדיש של יחיד בסדר רב
 עמרם גאון דף י"ג ע"ב וי"ד ע"א והתנא דבי אליהו זוטא פרק כ' ע"ש אמנם
 היא שמש כבר בפרקי רבי אליעזר פרק ד' ומס' שמחות (אבל רבתי) פרק ח'
 ובברייתא דמסכת נדה שבנוסחאות הנ"ל. גם האגדה הללו אספה אי"ה עם הערות
 והגהות ושינויי נוסחאות ע"פ הספרים הנ"ל בספרי תוספתא עתיקתא במקומה
 הראוי לה ומשם תדרשנה. ענין החלק הב' הזה כבר תארנוהו למעלה וכתואר
 היטב בדברי רב עמרם גאון בסדרו הנ"ל ולפ"ו אין לו יחוס כלל עם מסכת
 היכלות גם לא נמצא בכל המסכתות היכלות השונות בדפוס ובכת"י אמנם השינוי
 הגדול שבכל הספרים הנ"ל הוא בשם המלאך אשר הודיעהו את כל זאת. בסדר
 רב עמרם גאון יכונה סגגיר שר הפנים, ביחוס הצדיקים סגנסגאל
 שר הפנים, במדרש עשרה הרוגי מלכות שר הפנים סתם (ובשם הכבוד
 הזה כינה למעלה כמה פעמים את מטטרון וכן יכונה במסכתות היכלות וספר
 חנוך וכו') ועיין חגיגה מ"ו ע"א וע"ו ג' ע"ב ואגדת ר' ישמעאל בספרי בית עקד
 האגדות חלק א' צד 60). במעשה דר' ישמעאל כת"י הלזה הדרניאל שר
 הפנים וכאור זרוע זגזאל שר הפנים ואם אמנם אין אנו בקיאים
 בשמותם ובשמושם של המלאכים נראה כי השם הדרניאל הוא העיקר ופי'
 הדר האלקים או הדרני (משורש הדר) האלוקים וכבר נזכר בפסיקתא
 רבתי פ' כ' ובטעין חכמה בביתמ"ד ח"א, ובמדרש כונן הדרניאל והשם
 סגנסגאל נראה כי הוא מורכב מהתיבות האלה סג"סג"י (של) אל
 ופי' השר הגדול במס' היכלות רבתי כת"י מינכען 22 הגירסא סגנוגאל ואינו
 אך חלוף ס' בו' מן סגנסגאל הנ"ל וכנראה מזה נתקצר השם זגזאל באור
 זרוע או שיש להגיהו סגנוגאל או סגנסגאל. ועל שארי השמות הנ"ל
 לא אדע להכריע מאומה ולא ידעתי פירושם גם שמושם. ובמופלא ובמכוסה
 ממני לא אחקור ולא אדרוש עוד ואך כאשר נחוץ לחפצנו בזה שטרנו לדבר

עד כה: — וע"ד מחברו מקוטן וזמנו הנה קדמותו מוכח כאשר כבר העתיק רב עמרם גאון בסדורו את דבריו לאומרים במקום קדיש וקדושה שכנראה שכבר קבעום הגאונים הקודמים לפניו, גם המדרש עשרה הרוגי מלכות נוס' ב' והנוסחאות השונות עד מאד מננו בהספרים הנ"ל כי כבר נתנסחה בימים קדמונים אמנם שימושו בש"ס בבלי (ולא בירושלמי) נראה ברור לכל עין והב' המאמרים הראשונים בשם „אמרו חכמים“ הם מהבבלי מס' יומא ושבועות כנ"ל גם הא דר' ישמעאל בן אלישע הי' מורה הוראות בישראל יסודו אך בש"ס בבלי גיטין נ"ח ע"ב אשר בירושלמי ובתוספתא הוריות לא נזכר זה כלל מר' ישמעאל בן אלישע אך משבוי אחד סתם וע"כ שנכתבה בבבלי ויפול זמנה כימי רבנן סבוראי או הגאונים הראשונים 650—550 בקירוב. ויש להעיר כי גם במכילתא ובמס' שמחות יש ידים לתלות שרבי ישמעאל הנהרג הורה הוראות וז"ל המס' שמחות „א"ל (ר"ש לר"י) שמא בסעודה היה יושב וישן ובאה אשה לשאול על נדתה על טהרות שלה ואמר לה השמש ישן הוא וכו' ועיין במכילתא שם ששאלו בענין דיני טמונות וכעון הוזה (דבמס' שמחות) נמצא על בני עלי בשבת נ"ה ע"ב ואולי מפ"ו מצאו מקום ע"פ הגמ' דשבת ומס' שמחות והברייתא דמס' נדה להרכיב תולדתו עם מיתתו כי במה שוכה בלדתו נתחייב במיתתו. — והנה כאשר רבו בהם השינויים עד מאד ראיתי להעיר עליהם בהערותי והעתקתי שינויי נוסחאותם שם ועי"ז כשתצרפם יחד תמצא כל נוסחא ונוסחא בשלטותה ערוכה לפניך אך טכובד המלאכה לא יכולתי להכניס כל שינוי במקום כל תיבה ותיבה והעתקתי כל הענין אשר בו השינוי כלשונו לכל להרבות בהערות חנם. — הראשי תיבות אשר שמשתי בהן הם אר"ז-אור זרוע, סרע"ג או סרע"ג-סדר רב עמרם גאון, מעהמ"ל או מדעהמ"ל-מדרש עשרה הרוגי מלכות נוס' ב', יחה"צ או יה"צ-יחוס הצדיקים. — מה שנוסף עליה בסדר רב עמרם גאון דף ג' ע"ב מי לא יאדיר וכו' הוא מהיכלות רבתי פרק ט' היגלה ד' בהוספת איזה תיבות להשלים הראשי תיבות „אברהם“ ע"ש. — לשונו הוא לשון קודש נקי ע"ד לשון המקרא כאשר הסכימו בו כל הספרים כאלה המתייחסים לר' ישמעאל או לר' ישמעאל בן אלישע ומס' היכלות השונות וכו': וע"ד ההוספות שלפני החלק הב' הוזה בספר יחוס הצדיקים אינו אך מבהמ"ל הוזה ע"פ המכילתא ומס' שמחות הנ"ל וע"פ מס' היכלות רבתי פרק ד' ה' ו' וי"ד וביחוד לפי נוסחת כת"י טיניקען 22, כאשר הי' עם לב המחבר כדרכו בכל הספד' להודיע לנו מיבו של הצדיק המדובר ע"י ליקוטים מספרי כהו"ל ואינם מגוף האגדה שאנו דנים עליה כוזה כי לא נמצאו בה וגם בהעתיקות רב עמרם גאון והאור זרוע, גם האגדה הלשו אינה כלל מעניני מס' היכלות כנ"ל ובחנם יחס הרה"ח דר' יעללינעק בספרו שם לה וכינה אותה „הוספה וכו'“ כנ"ל: ההוספות האלה העירויות בפנים באותיות אלה [א] [ב] ויבואו אי"ה במקומם אחר המעשה דר' ישמעאל הנ"ל בספרי תוספתא עתיקתא ח"ב. כמה דברים מהם נמצא ג"כ במדרש עשרה הרוגי מלכות כת"י קאזאנאטא ברוטי H. V. 11 שבו כבר באו חרוזים על שם מנחם, אשר אדבר עליו אי"ה במקום אחר, ונעתקו ג"כ בספר עמק המלך בשם פרקי היכלות דר' ישמעאל כהן גדול ואין כאן המקום לנסות דבר על מסכתות ההיכלות אך גם קדמותם מוכח מדברי רב עמרם גאון הנ"ל ששמש כבר בהם ובמקום אחר נאריך על זה אי"ה: — ועל שארי הדברים הנוגעים להחלק הב' הוזה נדבר אי"ה במאמרנו על התנא דבי אליהו אלפא ביתא דר' עקיבא, ספר זרובבל, פרקי ומסכתות משיח גן עדן וגיהנם ומדרשי עשרה הרוגי מלכות השונות וכו' ואין להאריך עוד בזה. — עוד לי דברים אחדים אליך קורא יקר ע"ד נוסחת האור זרוע מהמעשה דר' ישמעאל בן אלישע בלדתו (אור זרוע חלק א' דף ד' ע"ד) ובהמעשה של כבוד בית דוד (שם חלק ב' דף ט' ע"ד). הנה לכאורה נראה

ברור דהא דבחלק ב' מקורו מהמעשה דר' ישמעאל הוה וא"כ נפלאה היא בעינינו מדוע לא שמש בה גם בהחלק הא' ע"ד קידת ר' ישמעאל הנ"ל הלא ממנה היה יכול להביא גם ראייה לדבריו בדבריה עצמה שהם כלשונו? אמנם כבר שערנו למעלה בסימן י"ד כי מה שיספר מלידתו יסודו מאיזה מדרש שר תורה שגם הוא ע"כ יסודו מהברייתא דמסכת נדה הנ"ל וע"כ אינו מעיקר המעשה הנ"ל כנ"ל וע"כ שלא היתה כל המעשה שלפנינו בזה לנגד עיניו כלל ושמש אך באיזה סדרי קדיש וקדושה שכבר נמצאו בסדרו של רב עמרם גאון כנ"ל והם היו מקוריו או שנמצא החלק הב' מהמעשה הנ"ל גם בתוך אגדה בפני עצמה כאשר נקרה ובהא גם ליד בעל יחוס הצדיקים ועתה יש לשער ג"כ כי החלק הא' מלידתו של ר' ישמעאל נמצא ג"כ בספרים בתוך אגדה בפני עצמה (כי אחרי אשר החלק הב' נאחו בסדרי התפילות ונהי' לנחלה בידי ההמון לאומרו במקום קדושה וקדיש הנה או התחילו להעתיק החלק הראשון ממנה בפני עצמו (והנה עיקר טעם התקנה הישנה שכבר נאחזה בימי הגאונים הקדמונים כנ"ל לומר מאמרי חכ"ל ביחיד במקום ברכו קדיש וקדושה הוא כדי להרגיל את ההמון בדרשות חכ"ל ובאמונות האמיתות לנו שהתנגדו להם הקראים, ועיין תשובת רב צמח ראש ישיבת גאון יעקב בישיבה היא פומבדיתא (שהוא ר' צמח בר' פלטי גאון שהי' לפי עדות רב שרירא גאון בשנת תרל"א — תרמ"ז 871—887)) בסדר רב עמרם גאון דף י"ד ע"ב, כאשר הוכחנו במקום אחר כ"ה בארוכה)) ובאגדה כו' שמש בעל הלכותי הפרדס (עיין לעיל סימן י') ולכן לא העתיק החלק הב' ממנה ואף כי אין זו הוכחה מאומה אחרי כי החלק הב' אינו דרוש לחפצו עכ"ו מידי השערה לא יצאה אשר אין להוכיח נגדה מאומה. — והנה ראיתי להעתיק בזה גם נוסחת האור זרוע מלידתו של ר' ישמעאל (כי מהחלק הב' תמצא ערוך לפניך בזה בהשינוי הנוסחות כנ"ל) והעתיקתי כל האות זח ט"י כאשר הוא מענין הברייתא דמסכת נדה ומענין המעשה הוה, והאגדה שבראשה שיסודה ממדרש ויקרא רבה וקהלת רבה ופסיקתא דרב כהנא אפשר ג"כ שיסודה בהחלק הנחסר מהברייתא דמס' נדה שראוי ונאות גם לה גם תראה לעינינו את הרכבתו יחד מדרשי חכ"ל עם איזה הוספות משלו וחורום יחד ובדרך האלפא ביתא דרבי עקיבה אחו ר' יצחק בר' משה טוינא את דרכו כדמפורש בהקדמתו דף ג' ע"א דלכבוד התנא רבי עקיבה אשר מצא זכרו בהפסוק „אור זרוע לצדיק, ולישרי לב שמחה (סופי תיבותיו עקיבה) קרא לספרו בשם אור זרוע וכמו רבי עקיבה דרש בספרו המיוחס על שמו אלפא ביתא (או אותיות) דרבי עקיבא בכמה פנים על האלפא ביתא כן ידרוש גם הוא ולזאת כינה הקונטרס הוה בשם אלפא ביתא (והוא באור זרוע ח"א מדרג ג' ע"א עד דף ו' ע"ג). — ובהנוגע להברייתא דמסכת נדה נלמוד מזה כי גם המדרש שהי' לו למקור נאמן שמש בברייתא דמס' נדה ויש להוסיפו במספר המדרשים אשר שמשו בה או בנוסחאותיה השונות ועיין הלאה סימן ל"ה. — ואלה שמות התנאים והמלאכים שזכרו בהם: ר' אליעזר הגדול (בן הורקנוס) (יודע), אלישע אבי רבי ישמעאל כהן גדול, אלישע בן אבויה (אבי ר' ישמעאל כה"ג! במדרש עשרה חרוגי מלכות ט"ס), ר' אלעזר בן דמה (מהרוגי מלכות), ר' אלעזר בן שמוע (תנא יודע), גבריא (המלאך), הדריא (שם מלאך), הדרניאל שר הפנים, הרפיאל (שם מלאך), זגזאל שר הפנים, והרדיאל (כינאי לה), ר' חייא בר אבא (אמורא יודע), אמרו חכמים, ר' חנינא בן חכינאי (מהרוגי מלכות) ר' חנניה בן תרדיון (מהרוגי מלכות), רבי יאשיה, ר' יהודה בן כבא, ר' יהושע בן לוי, יוחנן בן דהבאי, ונתן בן עוזיאל, ר' ישמעאל, ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול, מטטרון שר

הפנים, ר' נחוניא בן הקנה, סגנסגיא ל שר הפנים, סוריא שר הפנים, סטאל הרשע שר של רומי, ססנגיר שר הפנים, ר' עקיבא, קמחית (אם של ו' כהנים גדולים), ר' שמעון, ר' שמעון בן גמליאל (הנהרג). — והנה כאשר ראינו והוכחנו למעלה כי בעיקר הסיפורים הנפלאים מר' ישמעאל בן אלישע כבר נהיו אגדות שונות אשר אין יסודם בספר התולדה גם נוכח עוד הלאה אי"ה כי גם גוף הברייתא דמסכת נדה היתה כמו מגלת סתרים הנה יש מקום לתלות כי המעשה דר' ישמעאל בן אלישע נוספה בימים מאוחרים עליה כי כן הסכימו מאו להוסיף דברים רבים בספרים כאלה כמו באלפא ביתא דבן סירא תרגום יונתן וירושלמי על התורה אשר גם להם מצאנו מנגדים בספרי החז"ל (עיין מגילה פרק ג' וסנהדרין ק' ע"ב ובספרי בית מקד האגדות ח"א צד 27—16) אך עכ"ז גם קדמות המעשה הוה, שע"כ יסודה ממנה בעיקרה שיש לאשה להוחר בפנפנה בדבר טמא בצאתה מבת הטבילה כברייתא דמס' נדה פרק א' הלכה א' ושפני זה נוספה בהנוסחאות הנ"ל, וקדמות הכנסתה והרכבתה בדברי גוף הברייתא כבר מוכח מהנוסחאות הקדמוניות הנ"ל ואך בנוסחת גוף הברייתא השמורה בכת"י ובנוסחת ההלכות נדה ובנוסחת הכלבו עודה לא הגיע בהן יד החוספת והן הקדומות בומן ובמעלה וגם הן נותרו כמעט בשלמותן בידינו עד היום במקום אשר מהנוסחאות מעשה הגאונים והמקצועות ובעל שבילי אמונה אין עוד זכר למו אך כמה שהעתיקו הספרים הנ"ל מהן. — ע"ד האגדות השונות ממעשה המוסס והתלמיד נדבר אי"ה בסימן ל"ז כי לא מצאנום בהנוסחאות הנ"ל ובהנוגע לענינינו בזה נלמוד מכל הנ"ל את קדמותן של הנוסחאות האלה מהברייתא דמסכת נדה ובכללם קדמותה של גוף הברייתא דמסכת נדה, ובה תמו דברינו ע"ד הנוסחאות השונות מהברייתא דמסכת נדה ונפנה נא פנינו אל גוף הברייתא דמסכת נדה כת"י היוצאת בזה לראשונה לאור עולם ונעמיק מחקרנו אי"ה גם עליה כיד ה' הטובה עלינו בשם ה' ובישע ימינו:

כהי הברייתא דמסכת נדה נמצא בכת"י בסוף תלמוד ירושלמי דפוס וויניציאה (רס"ד) 1504, עיין מבוא הירושלמי לרד"ף דף קל"ט ע"א) בסוף מסכת נדה (כי הירושלמי הנ"ל סופו באמצע ע"א והע"ב שבו הוא חלק) ובאמצע עמוד א' מתחיל בכת"י. אבות הטומאות וכו'. ובסופו, עד כאן מצאתי בירושלמי כתוב יד עתיק יומין אחר מסכת נדה מאותה כתיבה ממש אך דבר ברור הוא כי אין זה מהירושלמי והוא „פירוש מקדמון אחד על מסכת כלים פרק א' משנה א'—ד" אשר העתקתיו והדפסתיו בזה עיין הלאה סימן נ"ו ומכיל בכת"י ס"ט שורות וכל שורה בת י"ג או ט"ז תיבות בב' עמודים באותיות רש"י איטלקית בכתיבה דקה ויפה עד מאד. בהעמוד הכל החלק ובהדף הנספח והנדבק עליו ע"א וע"ב כתובים כל דברי הברייתא הלזו וכל עמוד נתחל לשתיים שהם ששה עמודים וכל עמוד מכיל קי"ז שורות וכל שורה מ"ג תיבות לערך ונכתב מאותו הסופר ובאותו הכתב של הפירוש הנ"ל. ודע כי ראשי העמודים מאותן הדפים האחרונים כבר נקרעו ונקטעו ונדבקו בדבק מטלית עליהם אשר כבר היו לפני הסופר של הכת"י הוה אשר דלג על מקום המטלית וכעקימת המטלית כן העקים ראשי השורות בהכתב. והנה זו הוכחה ברורה כי הדף האחרון הוה מהירושלמי כבר היה קרוע ונקטע בימיו אשר זה יוכיח שלא קדמו ימי הכתב יד הוה מהשנים הראשונים של המאה הרביעית לאלף השישי שהם כמ' או נ' שנה אחרי הדפסתו ונוכל לקצוב זמנו ע"פ דרך הכתב שראיתי כמהו בכמה כת"י שנודעו לי זמנם, בשנת ש"י 1550. הכתב הוה כתב איטלקית וכנראה לא יצא הספר מעולם מארץ איטליא כי כאן נדפס וכאן נכתב וכאן נמצא בבית אוצר הספרים אשר היה ביד הגביר סגרי בוירצילי (חס כלרנצט

שנים אשר נזכר והנהו כעת קנין כספו של הרב החכם הגדול שוח"ה ל"י (הלא הוא הרב החכם הגדול העוסק לדקה בכל עת כוונדסס ז"ל (כתובות ל' ע"ה) זה הקונה ספרים ונושלין לחכמים וכוו"ר שלמה זלמן חיים ל"י האלבערשטאטם הנודע ששער צח רצום צסס שוח"ה, והוא נהג צי טובת עין ושלח לי הכנ"י היקר הזה להעתיק ולהדפיסו. ומדי דברי צו זכור אזכרנו לתורה ולצרכה ואזכרנו בכל לב על הטוב ועל החסד אשר הפליא עמודי ועס כל המלאים לדבר ד' אשר צצרייתא הללו ופי' הנזכר העודר שלל חשכה ח"ו תורה וישראל יציא עליו ועל ציחו כל הצרכות אשר נצחו נציחיו ותכוניו ז"ל הקדושים על לומדי תורה ומלומדס ומלדיקי הרצום ויפסות עליו ועל ציחו שלום חין קץ וירק עליסס חס צרכמו עד צלי די וסי' הון ועושר צציוסס ולדקסס טעמוד לעדי חמונ.) בהרבה מקומות בכת"י הזה וביחוד בדרך החלק ע"א וע"ב כבר נהפך הדיו ללבן ובקושי עלה לי לקרות את הכתב. על הספר בע"א מלמעלה נרשם „מסכת נדה" ובגליון במקום המטלית הנ"ל העיר המעתיק וז"ל „היא הברייתא דמסכת נדה שהזכירה הרמב"ן בפ"י התורה בפ' ויצא בענין דרחל". ומסיים הכת"י הוה בסוף עמוד ד' באמצע הלכה ד' מפרק ג' בתיבות „הוטהרה לכל ויש לה" וא"כ הוא באמצע הענין והסרון דמוכה הוא. וכנראה הפסיק המעתיק באמצע העתקתו מאיזה סיבה או אולי נאבד הדרך האחרון הוה כי לולא זאת הלא העיר המעתיק דבר מאומה בסופו ועמד מעצמו על החסרון כי יודע ספר היה כנראה מהערותיו הנ"ל, וחבל על דאבדון ולא משתכחין ולא נודע לנו איך למלאות את החסרון הוה ואף כי לא נודעה עוד העתקה אחרת ממנה בעולם, ועיין הלאה סימן כ"ה. מאופן הכתיבה נראה כי הסופר הוא הבעה"ב אשר כתבו לעצמו ולא לאחרים בשכר:

כ"ו. כנראה גם הברייתא דמס' נדה הללו נמצאה באותו הכת"י שנמצא בו הפירוש על מסכת כלים הנ"ל מסימן נ"ה נלוה לירושלמי כתוב יד עתיק יומין ושניהם נמצאו עוד בשלמותם זה לפני שלש מאות שנה באיטליא ונקרו ובאו יחד ליד המעתיק כנ"ל. עתה כבר יגנו החוקרים והדורשים לבקש ולהפש אחר ספרי כת"י מהירושלמי בכל העולם ולא מצאו אך הכת"י אשר באוצר הספרים בליידען ואולי כאשר נודע לנו סימניו ע"י ב' ההעתקות האלה יגלגל ה' הוכות על ידינו כי יכירו וימצאו החוקרים את הכת"י היקר הוה מהירושלמי ואז תושב גם לנו את אבידתנו חסרון הברייתא דמסכת נדה. ואברך את ה' בכל לב גם על זה. — מהכינוי „ירושלמי כתוב יד עתיק יומין" אדמה כי לא נשגה אם נקדים כתיבת הכת"י הוה אשר ממנו נעתקה הברייתא דמסכת נדה הנ"ל כמאתים שנה לפניו והוא חמשת אלפים וק"ן (1890) וכנראה גם בהירושלמי הוה נחסרו הפרקים האחרונים ממסכת נדה והמסכתות מסדר קדשים כי לו נמצאו עוד בו הלא אז כבר השתדל המעתיק להעתיקם מראש ולא פנה להעתקות הנ"ל עכ"ו אינה אך השערה בעלמא ואין מקושיין ממנה כי הכל תלוי במול אפילו ספר תורה שבהיכלי יאמר משל הקדמוני באידרא רבה (שבוהר) פ' נשא. — וע"ד הנוסחאות מהברייתא דמס' נדה שבנוסחת לקוטי הפרדים הכלבו הרוקח והמקצועות והשבילי אמונה עיין לעיל סימן י"א י"ב וי"ג אך הראב"י והרמב"ן (ואולי גם בעל ילקוט תלמוד תורה, עיין לעיל סימן כ"ד) שזכרה בשם לא ידעו את גוף הברייתא ושמשו אך בהלכות נדה וכו' עיין לעיל סימן י"ז:

כ"ז. שם הספר הוה רשום על הכת"י מלמעלה (1) „מסכת נדה" והמעתיק בהערותו בגליון הכת"י יכנהו (2) ברייתא דמסכת נדה. ובפי' הקדמונים יכנה בשמות האלה (3) ברייתא (ראב"י"ה ברכות דף ט' ע"א) (4) ברייתא דנידה (אור זרוע בשם אבי העזרי, ילקוט תלמוד תורה בהקדמתו) (5) ברייתא של מסכת נדה (הרמב"ן על התורה) (6) ברייתא במסכת נדה (מנורת המאור לר"י אבוהב) (7) בנדה (רבינו בחיי) (8) הלכות נדה (כת"י

דע ראססי 541) אך עיקר שם הספר הוא פלאי אחרי כי כל הקדמונים הנ"ל לא שמשו כלל בגוף הספר הוזה אך בהלכות נדה הנ"ל כאשר הוכחנו למעלה סימן י"ו. דבריו נעקרו בלשון אמרו חכמים (הלכות נדה), אמרו רבותינו (תנחומא) אמרו ז"ל (שם וכו' או"ל שבילי אמונה) כך שנו רבותינו (תנחומא) תנו רבנן (הלכות נדה) דתניא (שבילי אמונה) כאשר הייתה ברייתא קדומה ובאשר כבר זכרה הנוסחא מההלכות נדה הצעירה ממנה לשם ברייתא נאחו גם אנחנו בהשם אשר קרא לה המעתיק הנ"ל בהערתו ונכנה אותה בשם ברייתא דמסכת נדה וזה יהיה שמה וזכרה עד העולם כי כבר הסכימו הקדמונים ז"ל לכנות את המסכתות הקטנות אשר לא נספחו אל הש"ס בשם תצונה וברייתא ואנחנו שליחותיהו קא עבדינן. אמנם כבר שמש בה בעלי ההלכות נדה והתשובה בכלבו בעל האגדה בלקוטי הפרדס בעלי מעשה הגאונים שברוקח בעלי נוסחאות רבינו הננאל ושבילי אמונה והעתיקו ממנה כמה מאמרים גדולים וקטנים כאשר בארנו למעלה עיין סימן י' עד סימן כ"ד ע"ש אף כי לא הזכירוה בשם. דבריה הם ליסוד תשובות למקצת הגאונים שזכרם הרמב"ם והדרש שבכל קודש לא תגע זה בעלה וכו' בפי הלוקח טוב מר' טוביה בר' אליעזר, המנהגים שזכרם רבינו ירוחם בתולדות אדם וחווה, השערי דורא שו"ת בנימין ואב עיין הערה קכ"ח לפרק ג' משנה ד'. וע"פ הספרים הנ"ל נעקרו דבריה בפרוש הראב"ד תמיד, שו"ת ר' בצלאל אשכנזי, דרך הקודש, פרי חדש, לקט הקמח, פחד יצחק, דרכי משה, מעדני יום טוב, שבת מוסר וכו' ועיין בסימנים הנ"ל ובהסימנים הבאים אי"ה. פרדס הגדול לרש"י הלכות נדה סימן רע"ד (9) והירושלמי אומר וכו' נראה שכונתו לברייתא דמסכת נדה הלז ומכנה אותה ירושלמי כאשר נתחברה שם כשארי המסכתות ירושלמיות הקטנות. וע"ד הכינוי הלכות נדה להעתיקה שבכת"י דע ראססי הנ"ל עיין לעיל סוף סימן כ"ב:

כה. אמנם נעלמה הברייתא הזאת מעיני רובי קדמונינו ז"ל ונשכח זכרה עד כה והראשון בימינו אלה אשר העלה זכרונה על שפתיו הוא הרב ר' אברהם בהגר"א טוילנא בהקדמתו למדרש אגדת בראשית אשר הרפיסו בוילנא תק"ס"ב (1802) ז"ל, "שהיו להם ברייתות כסדר הש"ס כמו שיש לנו תוספות כסדר המשנה כמו שתראה שהביא הרמב"ן ז"ל ברייתא דמסכת נדה ביאורו על התורה וכו'" ואחריו הגאון הגדול ר' דוד לוריא (רד"ל ז"ל) בספרו קדמות ספר הוהר הוצאה ב' בסופו (ונשמטה בדפוס הראשון) ז"ל, "ואף מ"ש בפי' הרמב"ן וכו' בברייתא של מס' נדה וכו' במעשי ידיה עכ"ל לא נמצא זה בתוספתא בנדה גם אין דרך הרמב"ן לקרות התוספתא בשם ברייתא אלא קוראה תוספתא בשמה לכן נראה שט"ס ז"ל בברייתא של מס' כלה והוא מס' כלה שקראה בשם ברייתא והוא מן כלה רבתי וכו' ובכל בו בסוף הספר מובא מימרא א"ר חנינא אפילו הרוק של נדה שמרקות ודרסו בעלה או בניה נטמאין ע"ש ועיין במאמרים שהובאו מס' המקצועות בסוף פי' תמיד המיוחס להראב"ד והביאו בקצרה הפר"ח בא"ח סי' קכ"ח וכן המאמרים שהובאו בכלבו (בל' תה"ג) סוף ה' נדה (והוא סי' קמ"ה לפי הציונים שלפניהם) עכ"ל. והנה כאשר ראינו נפלאות מבקיאותו הרבה של הגאון הנ"ל הנה שגה במחכת בשתים אלה, כאשר ביטו לא נדפסו עוד הספרים האלה, כי המסכת כלה רבתי המכונה מס' כלה והברייתא נמצא כולה כהיום בידינו בדפוס והמאמרים הנ"ל לא נמצאו בה ובאמת שם ברייתא דמסכת נדה אינו יקר כ"כ בפי קדמונינו ז"ל כנ"ל ותוספתא דמסכת נדה לחוד וברייתא דמסכת נדה לחוד. המבקרים שבדורינו לא נגעו בזה כלל אף כי קרוב היה להם הדבר עד מאד ואף ע"י הקדמת בן הגר"א הנ"ל שמשו בה ואולי עינם הטעמו כי חשבו שכונתם להתוספתא או לברייתא

המובאה בש"ס. הרה"ח דר' נ' ברילל בספרו "אהרביכער" שנה שניה בטאמרו "פערשאללענע אגדות" מנה גם את הברייתא דמסכת נדה בין האגדות האבודות מאתנו ומעיר על הרמב"ן ורבינו בחיי והאור רוע שוכרות. בשנת תרמ"א כשהייתי בפארמא זכני ה' והקרה לפני כת"י דע ראסני 541 ומצאתי בו את הקונטרס הלכות נדה וטהרה לפרג' ע' כשחזרות מן הטיב לה שבת אחרי הקונטרס, "שאלות ותשובות דרב נטרונאי גאון" והדפסתי את שניהם יחד בספרי בית נכות ההלכות חלק ב' בפפד"ם תרמ"ב ובהערותי שבסוף הספר צד 64 העירותי לאמר, "כמה מאמרים מההלכות נדה טובאים ברמב"ן ור' בחיי על התורה ובא"ו וכו' בשם תוספתא (צ"ל ברייתא) דמס' נדה, עיין יאהרביכער סדר' ברילל שנה שניה בטאמר פערשאללענע אגדות ואם המאמר הזה אינו התוס' (צ"ל הברייתא) בעיקרה הלא חלק גדול ממנה נותרה שריד בדינו בהטאמר היקר הזה" ע"ל. עתה נודה את ה' כי החזיר לנו את אבודתנו והקרה לפנינו את גוף הברייתא הלנו בכת"י הנ"ל בסימן כ"ד ועל פיה ננסה בשם ה' להעמיק מחקר עליה ולעמוד על טיבה ומצפונותיה בהסימנים הבאים א"ה:

כ"ט. אמנם על פי הרוגמאות אשר בדינו מספרי הקדמונים ז"ל נראה כי לא הכילה הברייתא יותר מג' הפרקים בהלכותיה וזלתי ממאמרי האגדה

בסופה אשר בהלכות נדה ולפי זה קטון עד מאוד החסרון אשר בדינו כי כל אשר נעתק בהם כבר נכללו ובאו בהחלק הנותר בדינו ממנה והנינו נתון לפנינו בזה רשימה מכל פרקיה והלכותיהם ומראה מקום בהספרים הנ"ל בצדס: פרק א' הלכה א' בהלכות נדה, לקוטי הפרדס, כלבו, רוקח, מקצועות ושבילי אמונה.

הלכה ב' בהלכות נדה, לקוטי הפרדס, כלבו רוקח ומקצועות. הלכה ג' לקוטי הפרדס ושבילי אמונה. הלכה ד' מקצועות. הלכה ה' הלכות נדה, לקוטי הפרדס, כלבו ורוקח. הלכה ו' תנחומא ובמדבר רבה ומעשים על עשרת הדברות.

פרק ב' הלכה א' ברוקח ובשבילי אמונה. הלכה ב' (עיין שבע חופות סימן קפ"ג, מעשה תורה ג' מ"ט, פירקא דרבינו הקדוש ג' פ"ח, חופת אליהו רבה ג' נ"ה.) הלכה ג' הלכות נדה, שבילי אמונה, רמב"ן ויצא ותוריע.

הלכה ד' הלכות נדה, רוקח ומקצועות. הלכה ה' הלכות נדה, מקצועות, ראבי"ה, אור רוע, שבילי אמונה, רמב"ן ויצא. הלכה ו' רוקח. הלכה ז' רוקח. פרק ג' הלכה א' רוקח. הלכה ב' פירוש הראב"ד תמיד ושו"ת ד'

בצלאל אשכנזי בשם המקצועות. הלכה ג' מקצועות ושבילי אמונה. הלכה ד' סופו הנותר בדינו במקצועות ויסוד תשובות הגאונים שזכרם הרמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק י"א והמנהגים שזכרם רבינו ירוחם בתולדות אדם וזהו נתיב

כ"ו חלק ג' פרדס הגדול לרש"י לקח טוב וזולת השאלות של תלמידיהם של ר' אלעזר בן שמוע ר' עקיבא בן יוסף ור' ישמעאל בן אלישע כה"ג שזכרם בעל המקצועות שמצאו לפ"ו מקומם בפרק ג' הלכה ב' וזולתי המעשה דר' ישמעאל בן אלישע שנמצא

לפי נוסחת לקוטי הפרדס, מקצועות ורוקח בראש הספר ואינו בו וע"כ המעשה הלוה נמצא בה בראשה כי שם מקומו ולעומת זה מצאנו ג"כ שנים עדים כי לא נמצא המעשה הזה בה והם ההלכות נדה ונוסחת הכלבו. ואם כי לא נוכל

לשפוט ולדון דין אמת לאמיתו ע"י דברים כאלה כאשר גם בהם לא נעתקו כל דבריה ואך בסירוגין ובהלכות קטעות הנה יורנו שיקול הדעת כי לא הכילה הרבה יותר ממה שנתרו בדינו ואף כי הוגרע חוקתה בזה מפני החסרון שבסופה שאין להכחישו ולמלאותו. אמנם לא נכזב בהשערותינו כי הברייתא דמסכת נדה

הלנו נמצאה עוד מלפנים בשתי מהדורות. המהדורא הראשונה היא נוסחת הכת"י הנוכחי שהכילה אך דברי הלכה. ובמהדורא השניה נוספו האגדות הנ"ל ומנוסחתה באו לידינו הנוסחאות השונות וממנה יסודם גם מקור הוספותיהם שכבר הוכחנו

גם קדמותם מסימן י' עד כ"ג ע"ש וקרוב הדבר כי אך מאמר קטן או דברים

אחדים נעדרו מנוסחת הברייתא דמסכת נדה שבכת"י שוח"ה אשר נוכל להשלימים ע"פ הדברים שבאו בשערי דורא ובאגוד בשם ספר המקצועות, ועיין בהערתינו האחרונה לגוף הברייתא בפרק ג' הלכה ד' ואם יאמנו דברינו שם הנה המהדורא הראשונה נותרה שלמה בידנו עתה כאשר מלאנו את החסרון. גם החלק האגדה מהמהדורא השניה הצלנו ע"י הנוסחאות האחרות והלקוטים אשר קבצנו על יד ממדרשים שונים שנראים כי יסודם מטנה. ועוד הדבר צריך עיון: ועיין למעלה במלואים לסימן י"ב וי"ד:

ל. והנה אם נרופה לדעת את ענין הברייתא דמסכת נדה הלזו וכמה נפלגה מהמשנה והתוספתא מהתלמוד בבלי וירושלמי ומה הוסיפה עליהם ומה הגריעה מהם, הנה מצאנו לה ב' דרכים אשר בהם נכרו ונדעו עקבותיה. הנה הספרים הנ"ל יסובו על דיני הדמים והמראות אשר בהם ועל ידם האשה טמאה נדה ודיני ספירת ימי הנדה (כי דיני הטומאות ודיני המקוה הנתלים בה כבר קנו מקומם במסכתות אחרות שבסדר שהרות השוים בכמה מיני טומאות ואינם מיוחדים לנדה בלבד) להודיע לנו את האסור ואת המותר את ההריון ואת הטמא ומכילים הקולות והחומרות יחד אמנם הברייתא דמסכת נדה הלזו מדברת מנדה גמורה ומוחלטת בעצמה ולא תבחן כלל את דמיה וא"כ מכילה אך את החומרות האסור והטמא כי אך על הגוף (האשה נדה) חדבר ולא על החפץ (הדמים) שע"י היא נדה ועם כל זה הוסיפה לדבר גם על הדמים כמה שלא נזכר בהם והוא דרך בדיקתם ואיך נדע על ידי סגולה ותרופה אם היא נדה וע"ד דם בתולים ודם ויבה. 3) הספרים הנ"ל מדברים מארבעה הזמנים באורח הנשים בתולה, מעוברת, מניקה, וקנה ובכלל בתולה גם תינוקת טרם נהיה לה אורח נשים ובכלל וקנה האשה אחרי בלוחה שלא תהיה לה עדנה וכפי הנ"ל אין להברייתא הלזו דבר טאוטה בהן כי התנוקת והוקנה אינן טמאות נדה. אמנה תמלא החסרון בהזמנים הנ"ל ע"ד הבתולים ושעת התשמיש וע"ד הובה שהם כמענין לענין באותו ענין וראתה לכוללם בדבריה על הנדה ולפי זה יכילו עניניה כסדר הזה תשמיש, יולדת, נדה, ובה או תנוקת (בתולה), בתולים, תשמיש, מעוברת, יולדת, נדה, ובה ועל הענינים האלה תסוב הברייתא דמסכת נדה הלזו ומתחלת סדרה עם התשמיש וביחוד בהטבילה אשר תקדם לה להתחיל בטהרה, או תתחיל בלפני יצירת האשה שהיא טבילת אמה ובהודווגם אבותיה ול"ז ואח"כ חדבר על הבת כסדר ימיה בתולה, אשה מעוברת, יולדת ולפ"ז כבר היו הספרים הנ"ל וביחוד המשנה והתוספתא לפניו ומה ששיירה הן תפרש הברייתא דמסכת נדה הלזו. ואם יאמנו דברינו אלה יקל לנו החסרון שבסופה כי באמת נמצאו בה כל הענינים האלה וכדרך כל ספרי תנ"ל הכניסה בדבריה גם כמה ענינים אחרים גם אגדות השייכות לענינה והכל בחומר איסור הנדה ובענינים הנ"ל. ובה נבין את אשר לא מצאנו לה חבר בספרי תנ"ל הנ"ל כי אך על אשר לא נמצא בהם תדבר כי זה עקרה ותכליתה. מעיקר סוגיה היא ההלכה וכאשר נראה עוד שמשו בה ג"כ קדמונינו ו"ל בעניני הלכה למעשה ואך באשר לא ראוה ולא ידעו ממנה החליטו בעל הלקט הקמח וכו' על דבריה שאין למדין מן האגדות ועוד נשוב אל הענין הזה א"ה לבאר איך נאחזו דבריה להלכה למעשה:

לא. והנה זכרה כמה פעמים את המשנה פרק א' הלכה ד' מה ששנו חכמים עבירה גוררת עבירה והוא באבות פרק ד' משנה ב'. שם וכי יש לך ראייה אלא מן המשנה החיה וכו' והוא בתולין פרק ד' משנה ג'. פרק ב' הלכה ב' ולאן מתניתין היא אפילו שחטה וכו' תולין פרק ב' משנה ו'. שם הלכה ד' א"ל ביאור ענין הייתם עוסקין א"ל באשה שמת ולדה וכו' תולין פרק ד' משנה ג'.

גם כמה חוספתות ידועות ונעלמות פרק א' הלכה ב' מכאן שנו חכמים ואמרו המשמשת את בעלה וכו'. שם הלכה ו' מכאן אמרו חכמים אין מאמינים באשה וכו'. פרק ב' הלכה ב' מכאן אמרו חכמים השוחט לשם נכרי וכו'. פרק ב' הלכה ה' מכאן שנו חכמים הלוכש שכבשו וכו'. פרק ג' הלכה א' ועוד שנו חכמים וקישו לפני רבן גמליאל וחבריו וכו' עיין ספרא סוף פ' מצורע וברייתא בשבת ס"ד ע"ב בשם וקנים הראשונים. פרק ג' הלכה ב' מכאן שנה ר' אלעזר בן עזריה כיון שנתבשרה שרה וכו', שם מכאן שנו חכמים ואמרו מה אם אברהם וכו'. שם ומכאן שנו חכמים ואמרו כל מקום שאת מוצא ה' וה' וכו' עיין במראה מקום שם, שם ועוד שנו חכמים ואמרו האשה שאמרה אני נדה וכו' עיין עכ"ז כתובות כ"ב ע"א וע"ב. פרק ג' הלכה ג' ועוד שנו חכמים הטומאה למה היא דומה וכו'. פרק ג' הלכה ד' מכאן שנו חכמים ואמרו מעוברת וכו'. שם מכאן שנה ר' אלעזר בן עזריה כל הגידין וכו', שם ועוד אמרו חכמים כמעוברת עיברה וכו' וכל אלה לא מצאנו במשניות ובתוספתא ובספרא שבידינו וע"כ שכוונתה לתוספתות אחרות שנעלמו מאתנו ובתוכם גם משנה של ר' אלעזר בן עזריה. אך אם נתבונן היטב בברייתא דמסכת נדה הלזו נראה כי נוסדה על המשניות ותוספתות ישנות ועל עניניהם יסוכו דבריה ותעמיק מחקר עליהם אשר תוכרם ברמו והא לך שני דברים בה אשר יפתורו לנו את חידותיה. בראש פרק ג' "ר' אומר הרואה דם כמימי אדמה ר' אלעזר אומר יבדוק בין ר' עקיבא אומר יתבונן בשמן וכו'" ומה הוויג הזה האחרון שבתנאים יעיר שאלה וראשוני התנאים שקדמו לפניו כמה דורות ישיבו דבריהם ע"ז? אך "ר' אומר הרואה דם כמימי הנדה" אין זה אך ציון למשנתו של רבי נדה פרק ב' משנה ו' זו ע"ש ומכאן והלאה מתחילים דברי הברייתא לבאר הבדיקה. בפרק ג' הלכה ד' תני ר' אלעזר אשה שהפילה כמין שיליא כמה תשמר ר' נחמיה אומ' וכו' ר' לוי אומ' וכו'. אך הא דתני ר' אלעזר פ' במשנה נדה פרק ג' משנה ד' אשה שהפילה כמין שיליא "וכמה תשמר וכו'" הוא מדברי הברייתא עצמה ולפ"ו פ' התיבות "אשה שהפילה כמין שיליא" אינן אך כמו ציון להמשנה הנ"ל ופ' בענין אשה שהפילה וכו' וזה יהיה לנו לכלל נאמן ולמפתח נכון להברייתא הלזו כי דרכה כהציונים בתלמוד בבלי על בכות המשנה, אשר על איזה תיבות מהם ולא על כל הבבאי ישאו דבריהם ותעורר ספקות חדשות היוצאות מדברי חכ"ל בספריהם וא"י בהערותינו על גוף הברייתא נעיר על כל אלה, והדברים האלה יסודם במשניות ובש"ס בבלי וירושלמי בלשון הברייתות או בכרייתות שלא נודעו עוד לנו. בפרק ג' הלכה ד' מצאנו בפיה משל קדמוני "אלא שהעניות מנוולתן" הנשאל ממעשה דר' ישמעאל נדרים פרק ט' משנה י'. אלה כמה מקוריה אשר נגלו לנו ועוד ננסה עוד דבר טה ענינם עם שארי ספרי חכ"ל המאוחרים בומנם מהניל עיין סימן ל"ד ול"ה:

לכ. הברייתא דמסכת נדה הלזו כבר מסודרת לפקים ולמשניות המכוננות בה הלכה, וכן מכוננות המשניות שבתלמוד ירושלמי במקום משנה ומתניתין (מתני') בבבלי (ועיין ירושלמי פאה פרק ב' הלכה ו' ובבבלי סוטה כ"ב ע"א בבא מציעא ל"ג ע"א וע"ב ועיין הגיגה ג' ע"א ושבועות מ"א ע"ב וכו') ונרשם בראש כל משנה לפניו וזלתי במשנה הראשונה שבפרקיה, ולא בא מספרם עוד בה. מספר הפרקים עוד לא נזכר עליהם וזלתי בפרק ב', ובראש כל פרק וזלתי הפרק א' נרשם לפניו תיבת פרק וזה סדרם וסדר הלכותיה (פרק א) שטאי אומר . . . מתוך פיו: הלכה ואלו הן שקבורות את בעליהן . . . שם שמים מתחלל: הלכה האשה נבדקה . . . שתשחנה עליה בכל: הלכה א"ר נחמיה נדה . . . ורחמך והרבך: הלכה טמאה

שנגעה ואם לאו ביום ראת: הלכה א"ר חלפתא בכל צורך: הלכה מעשה היה בר' חנינא אין לה ישיבה: פרק ב' ר' לוי אומר כנרתה של אשה: הלכה ועוד שאל ר' חנינא ואל יפנה למעשהו: הלכה האשה שהיא מתחוקת ממעשה ידיה: הלכה שאלו חכמים שילקו בצרעת: הלכה הנדה אין לה רשות אחד בלבד: הלכה א"ר יוחנן אל האשה תשמר: הלכה א"ר חייא בר אבא בהורית נדה: פרק (ג') ר' אומר ותגל יולדתך: הלכה בימות נביאים ולא ימותו בטומאתם: הלכה ר"א ולא ימותו כתובתה ומשלחה: הלכה ועוד ישבו הוטהרה לכל ויש לה", מכאן והלאה חסר בכת"י ולא נמצא בו יותר, שהם י"ח הלכות אמנם ההלכות האלה ארוכות ביותר ואין להן ערך ודמות להמשניות שבטשניות ותוספתות הנשנות בלשון קצרה ובמשנה קצרה ומורכבים בה יחד דברי התנאים והאמוראים כמו כברייחא דטסכת כלה:

לג. לשונה הוא לשון הקודש של הבריות ומעטות המלות הזרות בה, ולו מצאנו חבר ומקור להתיבה נקוליה בפרק ב' הלכה ד' שהיא פירושו לתיבת אנקה ויקרא י"א ל' או ידענו באיזה מקום דר המחבר. אמנם הפשתי בספרי של נעמיך אללגעמיינעם פאליגלאטאנלעקסיקאן דער נאטור= געשיכטע ובין כל המלות מהלשונות הרבות האלה לא מצאתי את התיבה הזאת והנה האונקלוס מתרגמו ירל, תרגום יונתן (ירושלמי) מינקת הויא ערוך ערך פליית בשם תרגום ירושלמי פליית הויא ס"א פילית הויא ושם בשם הילמדנו, כי התעללת בי ראה פליית הויא, בתחומא בלק ובילקוט שמעוני שם הגרסא אנקה והנה זה ברור כי הויא אינו מן השם כי הוא תרגום של חיה או נחש ונכיר לפ"ו כי התיבה נקוליה מורכבת מן מינקת ומן ילי (בערוך ערך ילי הגרסא ילי בתרגום אונקלוס שם) או פליית ופילית בתרגום שמרונני נעתק סממית ובפשיטא (תרגום הסורית) אמקתא= אקמתא בתרגום של משלי ל' כ"ח תרגומו של שממית ולפי' תהיה הרכבתם ושיותם ול"ו אנקה= אקמתא= אקמתא= מינקת= נקי או נק; ילי או ילי= ולייה= פליית= פילית ותהיה לפ"ו תיבת בני שם (ועמיטיש) וירושלמית. ומדברי התרגומים גם מדברי הברייחא שם, זו היא שדומה לנחש ושפחת על מעיה" נראה שתארוה כנחש. קרוב להתיבה נקוליה הוא תרגום היונית להשבעים שם *Mygale* ואף אם נחליט כי הן היונית נקרא כמו נג ותהיה הברתה **מינגאלי** והוא השפיטצמויו. תרגום הוולגאטא (רומית) *Mygale* והתיבה הזאת וולתה לא נזכרה בספרי הרומיים ובספרי מיליה ונראה נשאלה מהתרגום היונית ואולי ט"ס הוא בזה וצ"ל מיק ליה ולא אדע להכריע וצ"ע. בהפאליגלאטטע וכן פירוט בספרי שרשיו ללה"ק תרגמו בל"א *Igel* ואם שורש התיבה האשכנזית הזאת קרובה בשורשה להתיבה היונית *Mygale* והארמית יר"י ובסורוס עליקה משלי ט"ז שכן תרגם רש"י ו"ל תיבת יאלי שבת נ"ד ע"ב ובלשון ישמעאל עלקא ערוך ערך ילי פליאה דעת ממני. להמלות המיוחדות אך לה יחשבו הפעל מהשם **נדה** נתנדית (פי' נעשה נדה) וכו'. שינוק מצוקה וצרה שאינו אך בארמית ושופחת על מעיה הנ"ל. ונתנעלה. עקוק ברגליו. לשונו לחוך. ומה היא היופי (מלשון חמ"ל יפה ל", טוב ל"). שתרכה רגלה. בכל צורך. רבין (= גדולים) הטבלתה (= מבילתה). הבדקה (= בדיקה). הנייק, הניית (כמו בספרי ירושלמים, בכבלי הנאת). תכריך שהוא בלשון חמ"ל כינוי לבגדי המתים או לתכריך של שמרות שמשו בו במקום בגדים סתם

האמוראים צירושמי ומואמרו רבו צירושמי סן זהלסס וסן זהלסס: ר' חנינא בן דוסא פרק ז' הלכס
 ז' ה' וי' (תנא, עיין סדר הדורות): ר' חנינא בן חלפתא פרק ז' הלכס ג' (לא נחלס זכרו לא
 בתנאים ולא באמוראים אך ר' חלפתא איס כפר הנניס אזות פרק ג' וד' חנן (או ר'
 ענן) בן החליפא אמורה בזמנו של שמואל, עיין בסדר הדורות וז"ע): ר' חנינא בן הקנה
 פרק ח' הלכס ז' (גס שמו לא נפקד בשום וקוס אך ר' נחמיא בן הקנה תנא קדמון
 ואולי ז"ל גס כהן ר' נחמיא בזמקוס ר' חנינא): ר' חניניה פרק ז' הלכס ז' (בצרימיות
 הוא התנא אחי ר' יהושע ובאמוראי הירושלמי הוא מודר השלישי): ר' שרפון פרק ח'
 הלכס ה' (תבירו של רבי עקיבא): ר' יהודה זהלכות נדה (התנא סידוע): ר' יהודה
 באגור עיין ר' יודן): ר' יהודה בן אביר פרק ז' הלכס ז' וכנראה הוא ריב"ז בפרק ג' הלכס
 ח' (ע"ס הערה כ"ח) (כנראה הוא ר' יהודה בר זבדא בצלבי זככות י"ב ע"ז קידושין ע"ג
 ע"ז צבא בתרא ק"כ ע"ח ע"ט ורבי יודה בר זבדא צירושלמי סוטה פרק ז' הלכס ד' מודר
 האי של האמוראים): ר' יהודה בן פדייה פרק ז' הלכס ז' (הוא בן אחותו של בר קפרא
 דודר הכהסן של האמוראים עיין בראשית דבה פי כ"ה והוא בר פדיס צירושלמי ונכר ג"כ
 בתנחומא פ' ואלה ופ' שמיני): ר' יהודה בן פוי פרק ג' הלכס ג' (אמורה צירושלמי דודר
 ה' וסיס נולוד): ר' יהודה בן קסמא הלכות נדה (שמו לא נכר בשום וקוס אך ר'
 יהודה בן נקוסס תלמיד רבי צבא קמא פ"ח ע"ז צבא בתרא ע"ח ע"ח חוספרא נגעים פרק
 ד' או יסיס אחי ר' יוסי בן קסמא או של"ל באמור ר' יוסי בן קסמא, בזמנות התנחומא
 הגירסא ר' יוסי בן קלרסא והוא ר' יסא קולירא צירושלמי צבא בתרא פרק י' הלכס ח'
 התני' דר' יוסא ועיין בסדר הדורות ערך ר' יוסי קולירא): ר' יודן פרק ז' הלכס ד' ו'
 פרק ז' הלכס ז' (אמורה צירושלמי דודר הרביעי): ר' יוחנן פרק ח' הלכס ד' ו'
 פרק ז' הלכס ח' ג' ד' ה' סס, ו' ו' (הוא האמורה ר' יוחנן בצלבי יירושמי סידוע):
 ר' יוחנן בן זבאי פרק ח' הלכס ז' פרק ז' הלכס ד' (תנא קדמון ידוע): (ריב"ז פרק
 ג' הלכס ח' ז"ל ר' יהודה או ר' יוסי בן זבדא ע"ס הערה כ"ח): ר' יונה פרק ז' הלכס ח'
 (ראש המדברים צירושלמי, 360 למספרס, עיין תוצא הירושלמי דף ל"ח ע"ח וע"ז): ר'
 יונתן פרק ח' הלכס ז' פרק ז' הלכס ג' וס' (אמורה ירושלמי דודר סה' וסז'): ר'
 יוסי פרק ג' הלכס ג' (סתס הוא תנא קדמון, וצירושלמי הוא האמורה רב אחי גס ר'
 יוסי ז' דודר סד'): [ר' יוסי אזי ר' ישמעאל כסן גדול מדרס חלס אזכרס]: ר' ישמעאל
 פרק ז' הלכס ח' פרק ג' הלכס ח' ז' וג' (התנא סידוע תבירו של ר' עקיבא): [ר'
 ישמעאל, ר' ישמעאל כהן גדול, ר' ישמעאל בן אלישע, ר' ישמעאל בן אלישע
 כהן גדול ותלמידיו לקוטי הפרדס רוקח מקלעות מדרס עשרה סרוגי מלכות (הוא הנהרג
 זי' סרוגי מלכות סידוע)]: [ר' ישמעאל בר' יוסי בן יהו' גדול מדרס חלס אזכרס
 (תחלף לו ר' ישמעאל בן אלישע בן ר' יוסי התנא)]: ר' ישמעאל בן פאבי פרק ז'
 הלכס ז' (כסן גדול וחסוד סוף מוס' סוטה ומשגס ט"ו פרס פרק ג' בזמן התקדס): ר'
 לוי פרק ז' הלכס ח' וס' פרק ג' הלכס ח', ד', סס (הוא ר' לוי בר סוסי תלמידו של
 רבי, דבריו רבו צירושלמי בצלבי זהלכות ובאגדות): [מטטרון, מטטרון שר הפנים
 (נולד ידוע) רוקח מקלעות מדרס עשרה סרוגי מלכות: מלך הערביים במדבר דבה
 ותנחומא]: ר' מנחמא פרק ח' הלכס ז' סס פרק ז' הלכס ג' וס' פרק ג' הלכס ג' ד',
 סס (הוא ר' מנחמא בתנחומא אחי מות ואולי הוא ר' מנחם שצירושלמי דודר ה' של
 האמוראים): ר' נחמיה פרק ח' הלכס ז' סס וד' פרק ז' הלכס ה' פרק ג' הלכס ד'
 סס, סס וסס (דבריו רבו גס בתנחומא, וצירושלמי לא נחלס ר' נחמיה סתס רק ר' נחמיה
 צסס ר' נחמיה ירושלמי כלאיס פרק ח' הלכס ז' עיין בסדר הדורות): [עודא הסופר
 לקוטי הפרדס (סידוע)]: ר' עקיבא פרק ח' הלכס ז' פרק ז' הלכס ה' פרק ג' הלכס ח'
 סס ז' וג': ר' עקיבא בן יוסף פרק ז' הלכס ז' (רבי) פרק ח' הלכס ה' פרק ז'
 ספר המקלוטות] (הוא התנא ר' עקיבא סידוע): ר' רבנין פרק ח' הלכס ז'
 הלכס ז' פרק ג' הלכס ח' [הלכות נדה] (סידוע צסס סוס): רבנין פרק ח' הלכס ז'
 (צרכן): ריש לקיש פרק ח' הלכס ז' פרק ז' הלכס ז' ו' פרק ג' הלכס ג' [ר']

שמעון בן לקיש סבילי אמונה] (הוא חזירו של ר' יוחנן 333 וירושלמי) שמאי פרק א' הלכה א' פרק ג' הלכה א' (המנה סידוע): ר' שמעון בן גמליאל פרק ג' הלכה ג' (הנה ידוע) ר' שמעון בן יוחאי פרק ז' הלכה ז' (המנה סידוע): תודרוס המוכס פרק ז' הלכה ד' (הוא הסס סיוני Θεόδωρος והרומי Theodorus והוא הנחה אלניו מימי הביניים טודרוס. הסס היה בכתיבתו זאת לא נמצא שום מקום אך בחוספתא חללות פרק ד' וכנס תיאודרים הרופא וצ"ס נקלר מומנו הסס תודוס צרכות י"ט ע"ח פסחים כ"ג ע"ג צילס כ"ג מיר כ"ג ע"ח ירושלמי מ"ק פרק ג' צלי צכרות כ"ה ע"ג): תלמיד אחד נוקח: תנו רבנן הלכות נדה: ר' תנחום בר חיילאי ויקרא רבא (אמורא 333 וירושלמי [3 עלאי] ובתנחומא ובמדרשים): ר' תנחומא פרק ג' הלכה ד' (צעל חגדה ומפורסם בחמוראי ח"י מהדור הס'): תניין דצפרין פרק א' הלכה ז' (=תנאי דצפורי?): והנה תמצא בזה כעשרים וששה מהמ"ד הם תנאים וכעשרים ושבעה מהם הם אמוראים. מאמרי התנאים הם קרוב לששים מאמרים ושל האמוראים כשמונים וחמשה מאמרים. כל האמוראים שבו הם כולם בני ארץ ישראל ורובם מדורות הראשונים ומדור הד' ואך אחד מדור הה' והוא ר' תנחומא שהי' לערך ד' אלפים ק"ג לכל היותר 390 למספרם, וע"כ אינה כמו תוספתא ומאוחר זמנה מהומן הנ"ל אם נקבענה בימי האמוראים. אמנם מצאנו בו ענינים נפלאים וזרים אשר כנראה כבר טעה בסדר הדורות, חלופים ומבוכה רבה. המעשה מבן תודרוס המוכס פרק ב' הלכה ד' נאמרה כיוצא בו ובענין החפילין בבבלי וירושלמי על טעון או בעיא מוכסא עיין ירושלמי חגיגה פרק ב' הלכה ב' ומנהדרין פרק ו' הלכה ו' ובבלי סנהדרין מ"ד ע"ב! בפרק ב' הלכה ב' ועוד שאל ר' חנינה בן דוסא לר' חייא וחבריו" תנא קדמון לאמורא שבש"ס! ושם בפרק ב' הלכה ו' "אמר ר' חייא בשם ר' חנינא בן דוסא" בפרק ב' הלכה ו' אמר ר' עקיבא בן יוסף (תלמידו של ר' אליעזר בן הורקנוס והנהרג בחורבן ביתר) משום ר' (הוא רבי סתם מסדר המשנה! ואולי צ"ל עוקבא בן יוסף עיין ירושלמי יבמות פרק י"ד הלכה א' "רבי נחמיה בר טר עוקבן בריה דר' יוסי" פ"א פרק א' "ר' נחמיה בר עוקבן ומטי בה משום ר' יוחנן, חגיגה פרק ב' הלכה ד' "ר' עוקבא בשם ר' יהושע בן לוי" ולפ"ו נראה דכולם איש אחד ועיקר שמו ר' עוקבא או ר' עוקבן ואך שינרא דלישנא נקטי להמדיפוסים כי בבבלי נמצא אך מר עוקבא עיין בסדר הדורות ולפ"ו יכונן דבריה) אם לא נאמר כי גם ר' חייא ור' (ואולי נדלג עיקר השם ורבי הוא אך התואר של השם, עיין עכ"ו למעלה) והיותר זר ונפלאות בעינינו הוא מה שאמרה בפרק ג' הלכה א' "יצתה בת קול ואמרה אשרי המקשין אלו ואלו דברי אלוקים חיים והלכה כבית שמאי" והוא נגד המקובל דהבת קול היתה דהלכה בבית הלל כבבלי עירובין י"ג ע"ב ויש לדחוק דטפני הבת קול דבית הלל נצרכנו עוד לבת קול אחרת דבזה הלכה כבית שמאי, ועיין עם כל זה יבמות י"ד ע"א. כברייטא דמס' נדה שם וחורו בית הלל להורות כבית שמאי והנה במס' עדיות פרק א' משנה י"ב — י"ד לא קחשיב הא דהכא? עיין עכ"ו בהערתינו שם. סוף סוף איננה ברורה ומדוייקת כל כך כאותן החוספתות של ר' חייא ור' הושעיא ונסדרה בומן מאוחר אחרי חתימת התלמוד ירושלמי אשר הברייתא דמסכת נדה בהחלק האחרון שבהלכות נדה, שיסודו ממנו כנ"ל כבר שמשנה בו!

לה. אמנם כבר מצאנו כי שמשו בו בעלי המדרשים האלה: (ה) ברא שית רבה פ' וירא ופ' יוצא: (3) ויקרא רבה סוף פ' תוריע: (ג) במדבר רבה פ' נשא: (ד) תנחומא פ' נח, וירא, תוריע, מצורע, נשא: (ה) מדרש אגדת ברא שית פ' וירא: (ו) מדרש תדשא: (ז) מדרש עשרש הדברות: (ח) מעשים על עשרת הדברות לא תנאף: (ט) מדרש אלה אוכרת: (י) מדרש עשרה הרוגי מלכות: (יא) מסכת כלה: (יב) מסכת כלה

והברייתא: (ג) תנא דבי אליהו רבה פרק ט"ז: (ד) חופת אליהו או שבע חופות סימן קס"ג וקפ"ג: (ט) חופת אליהו רבה ג' ל"א: (טו) פירקא דרבינו הקדוש ג' מ"ו: (י) מעשה רבי שמעאל כהן גדול: (יח) זהר פ' אחרי מות ד ע"ט ע"א וע"ב בלשון דתניא ופי' וירא ק"ב ע"א חיי שרה ק"ל ע"ב ותורע מ"ג ע"א וסתרי תורה שבוהר ויצא קנ"ה ע"א. וכפי גרסת הכלבו גם (ט) מעשה תורה ד' ואולי גם (כ) אבות דרבי נתן נוסחת הדפוס, עיין בהערותינו לכל הנוסחאות וספרי הילקוטים האלה (כח) חיבור יפה מהי שועה או ספר ישועה: (כצ) ילקוט תלמוד תורה אשר ומנס מגיע מלמטה למעלה מהמאה העשירית למספרם עד למעלה בימי חתימת התלמוד במאה החמישית למספרם, ועיין הוספה לסימן כ"ד ומלואים לסימן י"ג וי"ד:

לן. והנה המעשה מבן המוכס והתלמיד הבאה בברייתא דמסכת נדה פרק ב' הלכה ד' כבר מצאנו כי באה בששה נוסחאות שונות ומשונות. (ה) ירושלמי חגיגה פרק ב' הלכה ב' ובשינוי לשון ירושלמי סנהדרין פרק ו' הלכה ט'. (ז) נוסחת הברייתא דמסכת נדה. (ג) נוסחת החיבור יפה מהישועה. (ד) נוסחת רש"י סנהדרין מ"ד ע"ב ד"ה דבעיא מוכסא ובשינוי לשון רש"י בעין יעקב שם. (ו) נוסחת דרכי תשובה בסוף שו"ת מהר"ם מרוטינבורג דפוס פראג וסדילקאוו. (ו) נוסחת המדרש עשרת הדברות דיבור ט' לא תענה, ועיין בהערותינו עליהם כי מצאנו לנכון להעתיקם בזה בשם מעשה המוכס והתלמיד מפני ענינו וננסה בזה דברים אחדים לעמוד עליהם: הנה מהירושלמי בחגיגה ובסנהדרין שם נראה כי מקורה מוזמן קדום עד מאד והי' בימי שמעון בן שטח אמנם לא היתה להם למקור נאמן באשר ז"ל, "מאן דאמר שמעון בן שטח נשיא עובדא דאשקלון מסייע ליה" ואם האמינו באמיחתה באותו איש ובאותו מקום ובאותו מעשה הלא אין זה סיוע אך הוכחה גמורה ולפ"י תקשה למ"ד שמעון בן שטח אב"ד. לפי הירושלמי שייכי ב' הענינים המעשה דהמוכס והתלמיד והמעשה דפ' נשים יחד וזה בזה תליא. שם המוכס הוא מעין והמת היה בנו. חובת החסיד היתה כי הקדים תפילין של ראש לשל יד וזכות בן המוכס שחלק הסעודה שהכין בעד השרים לעניים וללישנא ב' שלא בייש את העני שנמל העגול שנפלה מידו. עונש בן המוכס שלשונו שותת על פי הנהר בעי מימטי מיא ולא מטי ושכר התלמיד שישב בין גנים ופרדסים ומכועי מים ומזבנו בגן עדן וניהנס, אף כי לא נזכרו שם, ואת כל אלה ראה תבירו של התלמיד בחלומו גם ראה עוד עונשים אחרים לאנשים אחרים וספרו לו כי שמעון בן שטח נכון ג"כ לפורעניות באשר לא קיים נדרו ע"ד המכשפות ומספרת לנו איך הוציא שמעון בן שטח את הענין הזה לפעולות ידים להמית פ' נשים המכשפות ביום אחד. השינוי הלשון הרב בבי המקומות בירושלמי שם נראה כי המעשה נסדרה בע"פ ולא נעתקו מספר אחר. להחיה מעשה דבירושלמי כיון הבבלי סנהדרין מ"ד ע"ב פשיטא כל כמיניה (עיין בסוגיא שם) לא צריכא דקא הדרי בהו סהדי וכי הדרי בהו מאי הוי כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד לא צריכא דאף על גב דקא יהבי טעמא למילתייהו כי ההוא מעשה דבעיא מוכסא" כדפירש"י שם. ועיין בערוך ערך בעיא ז"ל, "בעיא כפרק נגמר הדין ואם אינו יודע ובהוא מעשה דבעיא ההוא מוכסא. ובגמרא אמר להן רבי אליעזר והלא שמעון בן שטח תלה שמונים נשים באשקלון מפורש המעשה" עכ"ל. ודוח לשונו ניכר לכל עין למה הוסיף תיבת [ההוא] מוכסא שאין לה פירוש ומובן כלל. ומה שאמר "ובגמרא וכו' מפורש המעשה" אינו נכון כלל ששם לא נזכרה המעשה כלל, ויש לתקן דבריו, "ובגמרא [דבני מערבא]" ובאמת נמצא שם פרק ו' הלכה ו' המעשה דבר מעיין מוכסא. אמנה מההוא מעשה אין הוכחה כלל להא, "דאע"ג

דקא יהבי טעמא למילתייהו ולא מיירי שם מעדות ויודוי כלל וע"כ שגם בגרסתו נתחברו ב' המעשיות הא דבעיא (או בריה דמעין) מוכסא עם הא דבירושלמי שם הלכה ג' ממיתת בנו של שמעון בן שטח, אמרי ליה מרי שקרין אנן בעא אבוי מחורתי א"ל אבא אם ביקשתה לביא תשועה על ירך (ויפרש ע"י מעשה דפ' נשים שתלה) עשה אותי כאסקופה" ובאשר בירושלמי שם הגירסא מעין וקשה ה' לו לפרש בעיא לשם האישי ולכן מפרשו מלשון רצון וחפץ, ובהוא מעשה דבעיא (פי' רצה לעשות) ההוא מוכסא. ואולי לא היה בגרסת הערוך בגמרא שם תיבת מוכסא אך, בההיא מעשה דבעיא" ומפירושו הערוך הוא ההוא מוכסא פי' מעשה המוכס ששמו היה בעיא. והא דבירושלמי נאמר על מעין נאמר בבבלי על בעיא והוא הוא בחלוף אותיות בומ"ף כמו נמיה ונביה וכו' בבבלי ובירושלמי. בקיצור מופלג ובהעדר שם מעין או בעיא מוכס אך יננהו שר העיר ובשינויים מעטים הוא נוסחת החיבור יפה מהישועה וספר ישועה כת"י ובאה בפני עצמה מבלי שום הרכבה וקישור עם עניניו של שמעון בן שטח אך נגלה לכל עין כי מקורו מהירושלמי יצא. קרוב לנוסחת הירושלמי בספור המעשה לפי הרכבת הערוך כנ"ל הוא ברש"י סנהדרין שם אך נפלג ממנה בהענינים האלה ה) שם המוכס בעיא. ז) המוכס בעצמו מת ולא בנו. ג) זכות המוכס כלישנא קמא דירושלמי שחלק הסעודה לעניים ד) חוב החסיד שלא מיהה בשמעו בגנות ת"ח. ה) המעשה מחלוף המטות והנה ע"כ אין המדרש עשרת הדברות מקורו של רש"י ז"ל כי רש"י נטה מני דרכו בכמה ענינים כאשר הערנו בהגהותינו לנוסחת המדרש הזה. מהשינויים בהם נראה כי נפלגו זה כמה זה מזה והענין קדום עד מאד ונוסד לפרש הגמרא דבבלי סנהדרין שם והא דבמדרש עשרת הדברות קרובה יותר לנוסחת הירושלמי וע"כ יסודם מהגאונים הקדמונים שהרכיבו הענינים לעשותו אגדה מיוחדת ומאוחר זמנם מוטן החיטת ב' התלמודים. כל הנוסחאות האלה יחשבו ענינים לאחת. אמנם נפלגה מהם המעשה בבבלייתא דמסכת נדה הן דלא תלאה כלל בהמעשיות משמעון בן שטח והן בשינוי שם המוכס בה תודרוס המוכס והן בזכות בן המוכס וחוב התלמיד שהכל היה בענין הנדה. אולם בלשונה קרובה היא לנוסחת הירושלמי אך היא אחזה בלה"ק והירושלמי בלשון ארמית ובוה ניכר עקרם מראש וגוף המעשה כבר נשתנה לכמה פנים כפי רוח נושאם וענינם. אמנם ע"פ מופשטו של המעשה הלזו נראה כי המעשה כפי ששנויה בבבלייתא דמסכת נדה היא העקרית וע"י יורה השם תודרוס שהוא שם הנמצא ג"כ בשאר מקומות והוא שם רומי ויוני ואיננו מושאל כלל מהענין של המעשה. אולם השמות מעין ובעיא אינן מצויות כלל וכנראה הושאלו מן מעין ומבווע קוועללע או בעיא רצון ע"ש העונש של בן המוכס הנוכר בירושלמי שצמא היה לשחות במים וכו' בעי ממטיא מוא וכו' כן איננה סבוכה ואחווה עוד במקרים ובמעשים שונים כבנוסחאות הנ"ל. והנה שונה מכל הנ"ל היא המעשה בדרכי תשובה שבשורת מרה"ם מרוטינבורג דפוס פראג וסדילקאוו שכבר שטשה בהמעשה בירושלמי ובהנוסחא דרש"י ובנוסחת ספר ישועה כת"י שאליהו נודווג להתלמיד וכנראה היא אגדה בפני עצמה מעין מסכת גיהנם שאיננה עוד בידנו ששינתה בהמעשה כפי הפצה וענינה. אמנם מכל הנוסחאות האלה תמצא נעתיקות הירושלמי או הבבלייתא דמסכת נדה. אח כל הנוסחאות האלה תמצא נעתיקות בזה עם שינוי נוסחאות ואיזה הערות עליהן. הנוסחא ה' ע"פ ירושלמי הגיבה שם ועם שינוי נוסחאות ע"פ ירושלמי סנהדרין שם, הנוסחא ה' ע"פ הבבלייתא דמסכת נדה והרוקה. הנוסחא ה' ע"פ חיבור יפה מהישועה דפוס אמשטרדם וספר מעשיות דפוס וויניציאה ש"ד עם שינוי נוסחאות ע"פ ספר ישועה כת"י קאואנאטא ברומי. הנוסחא ה' ע"פ רש"י שבגמרא סנהדרין מ"ד ע"ב עם

שניווי נוסחאות מרש"י שבעין יעקב, הנוסחא הרי"ף ע"פ דרכי תשובה - הנ"ל. הנוסחא הרי"ף ע"פ המדרש עשרת הדברות דכור מ'. והנה הערותי על הנוסחא ב' תמצא בנוף הספר במקומו ומהנוסחא הא' כבר תמצא במפרשינו במקומם ולשארי הנוסחאות הוספתי כמה הערות כאשר נשאתני רוחי בחסד ד':

לז. אך לא נוכל לזכור את קדמות זמנה גם מפאת הענינים האלה: (ה) כי עודנה מחוקת בהבדיקות ותורה אותנו איך לבדוק ואף לקולא, ואף כי הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה פרק ד' וה' וכו' מזכיר את הבדיקות כבר העירו נושאי כליו כי אין עוד אנו בקיאים בהן וגם הרמב"ם לא הזכיר אך הבדיקות הנוכרות בהש"ס ולא וולתן ובה רבו כמו רבו סימני הבדיקות בכל ענין וחפץ שבנידה וכפי מה שנודע לנו מספרי הגאונים לא השגיחו עוד בימיהם על הבדיקות וא"כ קדמו ימיה לימיהם הרבה עד שנשכחו ענינים כאלה המצויים תמיד ואצל רוב בני ישראל: (3) כי עוד לא ידעה מו' נקיים ביולדת ועיין בשו"ת חמדה גנוזה סימן ס"ח תשובת רב שר שלום גאון דמר רב יעקב גאון (במרדכי הלכות נדה סימן אלף ל"ו ול"ח בשם תשובת הגאונים מר רב יהודאי גאון) אומר דיולדת אינה צריכה שבעה נקיים אבל מר רב צדוק גאון וכל בני הישיבה חלקו עליו ואמרו כ"ז בדורות הראשונים שהיתה חכמה בבנות ישראל ועכשיו אין מבחינות וכו' וספק כרת הוא עבדין לחומרא ועוד דאמר ר' יורא בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחדל יושבת עליו ו' נקיים מי אמר יאמר דנדות ולא יולדות וכו' וכיון דר' יורא סתמא הוא איכא למיטר דיולדות נמי החמירו וכו' ולחומרא הוא דעבדין ואנחנא וכל חכמי ישיבה כמד רב צדוק גאון וצ"ל סבירא לן וכך אנחנו מורין לכל אחינו ישראל" ונעתקה ג"כ במרדכי שם שהוסיף וכן קבל ראב"ה מרבנותיו לחומרא וכן פסק הרי"ף ובתשובת ר' שלמה בר' שמשון ור"י בר' יעקב ע"ש, וכבר רב סעדיה גאון העיד שבזמן הזה נהגין ו' נקיים אף ביולדת ואך בימים קדמונים לא נהגו בזה וע"כ כונתו לא בוטנו דוקא אך גם בימי הגאונים שלפניו והרמב"ם בפרק י"א מאיסורי ביאה מעיד שנתחדש דין זה בימי הגאונים וע"כ שקדמו ימי הברייתא דמסכת נדה הלזו מימי הגאונים הנ"ל: (ג) כי כבר מקצת גאונים בתשובותיהם אסרו לשמש עם היולדת כל מ' יום לזכר ופ' לנקה אשר הרמב"ם זכרם שם ושפך עליהם כאשר חמתו וע"כ יסודם מהברייתא הלזו שכבר קדמה לימיהם: (ד) ומהנ"ל שאסרו לשמש גם ביום השמיני לזכר ע"כ שומן הגאונים האלה מאוחר מומן הברייתא הלזו כאשר כבר הוכחנו בהערותינו האחרונות לסוף פרק ג' ע"ש: (ה) כי כבר בעל הלכות נדה (הנ"ל) שינה בדבריה כראשה עיין בהערותינו שם את ד' ומדבריה מוכח שלא ידעה עוד מו' נקיים בנדה עצמה עיין ברייתא דמס' נדה פרק א' הלכה א' וצואת ר' ישמעאל בר' יוסי פסחים ק"ב ע"ב (ועיין עכ"ז פרק ב' הלכה ד' ופרק ג' הלכה ב' וע"כ נשנו אחר התקנה) וע"כ זמנה קדום מאד: (ו) אך בה מרומו וברכת הבתולים כאשר זכרם לפסק הלכה ההלכות גדולות והשאלות וכבר נעלם מקורם מקדמונינו ו"ל ותלו בתקנת הגאונים ובמהדורא קמא דרב אשי וז"ל התשובות הגאונים הוצאת הרה"ח רצ"א הרכבי סימן תל"ח צד 230, "וברכת בתולים שאמרת אשר נטע גנת אגוז בגן עדן ליתה בתלמוד אלא קבלה היא בפי החכמים. ואנן הכין שמענה והכין אמרינן לה אשר צג זוג בגן עדן שושנת העמקים לבל ימשל זר במעון חתום על כן אילת אהבים שמרה בטהרה וחוק לא הפרה ברוך הבוחר בורעו של אברהם" עכ"ל וע"כ מקורה בברייתא קדומה:

לח. הנה גם בעלי ההלכה שמשו בה והביאו דבריה להלכה למעשה רש"י ו"ל בלקושי הפרדס 1070, בעל ההעקה בכלבנו, רב שרירא גאון

967. הגאונים שזכרם הרוקח והראב"ה וביניהם רב צמח גאון 880, מקצת הגאונים שזכרם הרמב"ם בפרק י"א מהלכות איסורי ביאה, המנהג הנוכח בתולדות אדם וחוה נתיב כ"ו חלק ג', רבינו חננאל 1100 בספרו המקצועות שמש בה הרבה ולפי' כבר ברוחניו הקדמונים שבאירופא ידעו זה כבר מהברייתא דמסכת נדה הלזו וגוססחאותיה. והנה עוד בימים קדמונים נהגו האשכנזים חומרות בענין טבילת נדה כי ו"ל רבינו עמרם גאון בסידור שלו דף ה' ע"ב, כי היכי דנהוגי בתרין מתיבתא ובכל אספמיא ובכל קהלות ישראל שבארץ אשכנז כולם זכורים לאלף תודות וברכות שכולם מלאים תורה ומצות כרימון ומעשיהם מעשים נאים ומחמירין בבדיקת טריפה ובטבילת הנדה וכלל מה שראוי להחמיר וכו' עכ"ל אשר לענינינו יוכיחו כי כבר בזמנו, במאה התשיעית למספרם, נהגו באשכנז ובאספמיא כמה חומרות בטבילת הנדה מבלי שנודעו לנו מה הם ואולי הם הם שזכרו הפוסקים הנ"ל ונתחלגל הדבר והושבו להם ע"י רבינו הרמ"א ו"ל עיין הלאה סימן מ"ט. אמנה בהלכותיה החזיקו בני ארץ ישראל הרבה ולנו האחרונים מבני חו"ל לא נותרו מאומה מעקרי הלכותיה אשר לה לבדה ואך רבים הנהיגו על פי מעתיקיה שנדה אסורה להתפלל ולהסתכל בספר תורה ושאסורה ליכנס לבית הכנסת ועל דבר הפגיעות בצאתה מבית הטבילה על פי הרוקח ושערי דורא האגור והמהרי"ל ומעיני האחרונים שבקדמונים כבר נעלם המקור ויבקשו להם טעם אחר, עיין תשב"ץ קטן מר' שמעון בר' צדוק (תלמיד מהר"ם מרוטינבורג שקיבל מרבו בהיותו תפוס בבית האסורים בסוף המאה ה"ג למספרם) סימן תפ"ה ו"ל, ואשה שטובלת צריכה חכירתה עמה לראות אם טבלה כדין או בעלה או נערה יתירה על בת י"ב שנה ויום אחד אבל לא גויה הואיל ואתחזיק איסורא ועיין ברא"ש נדה פ' תנוקת ובטור יר"ד סימן קצ"ח ובבית יוסף שם ושם בשם הרשב"א בחורת הבית ובעלי הנפש להראב"ד ובשם הכלבו והאגור ע"ש ויסוד הדין הזה הוא ע"פ ספר המקצועות כשערי דורא הלכות נדה סומן כ"ג שהוא ע"פ הברייתא דמסכת נדה ושם הוא מטעם אחר, והמנהגים לאסור ביולדת התשישיש עד מ' לזכר ופ' לנקה. מקום הדינים הנ"ל בספרי הפוסקים תמצא במקומם בהערותינו עליה א"ה ועוד הלאה סימן מ"ט ועיין לעיל מסימן י' עד סימן כ' וע"כ נודעה לחכמי בכל עוד במאה התשיעית ונכראה בשאר ארצות ואולי במצרים קריוואן וא"י כבר החזיקו בדבריה ונהגו על פיה או שמעו מדיניה בסתם והריצו שאלותיהם לרב יהודאי גאון ולרב נטרונאי גאון במאה השמינית למספרם אשר הגאונים האלה לא ידעו ממנה ופקסו על פי דעתם נגד דין הברייתא הלזו. ונכראה מה שהשתדלו הגאונים ו"ל להקל בזה הוא באשר או בימיהם פרצה ורחבה כת הקראים אשר החמירו מאד באיסור נדה, עיין אפריון עשה לו צד כ' ולבוש מלכות צד מ"ה ומפני זה בקשו להם דרכים רבים להוציא מלבן של הקראים וכל דבר אשר לא מצאו להם מקור וראיה בהש"ס אם אך נוטה מעט לשיטתם הרחיקוהו מהם וכבר התעבר הרמב"ם ו"ל בתשובתו למר יוסף בן גאבר מאנשי בגדד בטעם זקנים צד 74 בהציעו לפניו שאלה כוונתם, אבל אנשי מצרים מצינו אותם בזה נוטים לדברי מינות והולכים אחר סידור הקראים זו מינות גמורה לא מנהג וראוי להתרחק מזה הדבר ולהסירו ולהכריח בני אדם על דין התלמוד לא יותר כמו שעשינו אנחנו בארץ מצרים ולא הספיק לנו ההוהרה בלבד עד שהחרמנו בספרי תורות ככל כתי כנסיות (עיין פאר הדור סימן קנ"ב) וכתבנו הסכמות בזה והיה החרם שארורה כל אשה כמו שעושים הקראים ומי שימאם הדבר מפני וזהמא או מפני תוספת סייג כדי להתרחק מן הנדה יש לו לעשות אבל אם הוא סובר איסור במאכל או במשחה שתגע בו הנדה ונתרחק ממנו מפני האיסור יצא מכלל הרבנים וכפר בחורה שבעל פה זהו מה שנתפרסם

מהוראותינו ותעשנו (פי' לשון כפיה, ואולי צ"ל מעשינו) בזה הענין וזה כולו אמת
 טבורר לא יחלוק על דבר מוטו אלא או סכל או מי שאינו מדקדק בתורה
 ומגנה האמתיות אצל ההטון וכו' עכ"ל ועיין ברמב"ם פרק י"א מהלכות איסורי
 ביאה, ותמצא תשובות למקצת גאונים אין זה מנהג אלא תעות הוא
 באותן התשובות ודרך מינות היא באותן המקומות וכן הצדוקין למדו דבר זה
 ומצוה לכופן כדי להוציא מלבן ולהחזיק בדברי חכמים וכו' רבינו טוביה בלקח
 טוב פ' תרויע והשוטים אשר באו וחדשו דתות מקרוב באו לא שערום אבותינו ו'ל
 וטעו לאמר בכל קדש לא תגע זה בעלה וכו' ועיין בתולדות אדם וחווה נתיב
 כ"ו חלק ג' וזה הענין לבד יזכיר. ג"כ שקדמו ימי הברייתא דמסכת נדה הלוו
 ימים רבים מימי חלוקת הקראים מהרבנים כאמצע המאה השמינית למספרם
 וכבר נתחזקו דבריה אשר יודעיה נשמרו לנפשם להתנגד בזה להקראים כי חשבוה
 לברייתא קדומה שהלכה כמותה כנ"ל. אמנם כל זה בכבל במקום אשר נתפקרו
 הקראים הפראים אך בארץ ישראל לא חשו עוד להם ונהגו על פי הברייתא
 הנ"ל מן קדמת דנא. ודע עוד כי בני אמונת טחמד לקחו גם את זה מישראל
 וכנראה נהגו כן בערב מן קדמת דנא ומחמד קבלה ממלמדיו בני ישראל אשר
 דברי הברייתא הלוו היתה ידועה להם, כי הערביות לא יכנסו לבית תפלתם ולא
 יתפללו בימי נדתן עיין משא בערב מר' שמואל רומנילי הוצאת שיללער-
 שניעסטי צד 7 ובהערה שם: וא"כ קדמה הרבה לימי מחמד שנת 600 למספרם.
 אולם רבים הבינו את הדברים אשר מצאו ממה בהלכות נדה ובספר המקצועות
 כי אינם אך לתלמיד חכם ולבעלי נפש (אשר גם הרמב"ם תשובתו בטעם זקנים
 הנ"ל הוציאם מן הכלל), וגם הקדמונים אך מקצת דבריה קבעו להלכה עיין
 מסימן י' עד סימן י"ו וע"ד ענין איסור עליית כהן לדוכן שהגדה בביתו ג"כ
 אך לבעל נפש או בזמן שבויהמ"ק קיים אבל לא בזמן הוה עיין פירוש הראב"ד
 למס' תמיד בסופו וש"ת ד' בצלאל אשכנזי ובדרך הקודש מר' חיים אלפנדי
 שנעתקו בלקט הקמח אבן העזר דף קצ"ב ע"ב ובפחד יצחק אות ג' ערך גט
 המביאו ממדינת הים דף ל"ב ול"ג ודעתם בזה ופרי חדש אורח חיים לסימן קכ"ח
 ועיין במאמרינו זה בסמינים הנ"ל:

ל"ט. עתה ננסה נא דבר לברר הג' הדברים האלה מי מחברה של הברייתא
 הלוו? ובאיזה מקום נכתבה? ובאיזה זמן? — והנה על שאלת המקום כפי כל
 הנ"ל ע"כ הוא ארץ ישראל מפני הטעמים האלה: (ח) לשונו כלשון הירושלמיים:
 (3) נושאי מאמריו המה בני ארץ ישראל: (ג) אך בני ארץ ישראל שמשו בו: (ד)
 בחומרותיה נהגו בני ארץ ישראל ורובי גאוני בבל לא ידעו ממנה: (ס) משניותיה
 מכוונת ה"ל כה כבירושלמי: (ו) אך בארץ ישראל היו מצויות הברייתות ודברי
 התנאים משוננים בפיהם והובאו משם לבבל ותחת בכבל עוד עסקו בחיבור
 ובסידור התלמוד בבלי גם בימי רבנן סבוראי הנה בארץ ישראל שכבר נחתם
 התלמוד הירושלמי בזמן קדום ולא הוסיפו עוד עליו שם עסקו באסיפות וקבוץ
 הלכות ואגדות במסכתות קטנות שרובם ירושלמיות: (ז) גם המקרה באה עליה
 פעמים שנעתקה אצל הירושלמי ואעפ"י שאין ראיה לדבר רמז וזכר הוא לדבר
 וכנראה שמע רש"י ו'ל ממנה ויכניה בלשון והירושלמי אומר פרדם הגדול
 הלכות נדה סימן רע"ד אמנם כבר נוכחנו למעלה כי קדם זמנה לחלוקת הקראים
 משנת 750 למספרם גם התחוקק מחמד (עיין לעיל סימן ל"ח) וכי גם המדרשים
 בראשית רבה ויקרא רבה והתנחומא מששו בה וא"כ קדמה גם לימיהם. וכאשר
 נשקוד לחקור לכון זמן כתיבתו על נכון הלא זה תלוי בידיעת שם המחבר וכל
 הספרים כאלה אין להם מחבר ידע בשם אך מסדרים. והנה כאשר נתבונן
 היטב הנה רבו במאמרי ד' זעירא, ר' חייא, ר' חנינא, ר' יוחנן, ר' לוי,
 ר' מנחמה, ר' נחמיה וריש לקיש שהם בעלי הברייתות בש"ס או

שהביאו ברייתות ר"ל המה המעתיקים דברי ברייתות בש"ס וא"כ המסדר מהברייתא הלזו כבר סדר את דבריהם כאשר הברייתות היו משוננות בפייהם. אמנם מצאנוהו כי הביא גם את דברי ר' תנחו"מ מדור החמישי שבאמוראי א"י ור' יונה שהיה בשנת 360 למספרם ובהלכות נדה בא בהן מאמר הנמצא ג"כ בירושלמי וע"כ יפול זמנו קרוב לזמן חתימת התלמוד ירושלמי בסוף המאה הרביעית למספרם בעוד התלמוד בבלי לא נסדר עוד כי לא ידעה עוד ממנו כלל. ואם תאמן השערתנו כי המאמר בבבבדר רבה פ' נשוא ותנחומא נשוא אשר העתקנו כזה ממעשה מלך הערביים ור"ע יסודו בהחלק הנחסר מהברייתא הלזו אשר גם הבראשית רבה פ' ע"ג שמש בו ויהיה לפ"ז הנוסחא העיקרית כמו בבראשית רבה ואך המדרשים הנ"ל הוסיפו מדעתם לייחסו למלך הערביים ומקורם מברייתא קדומה אשר בראש המאה החמישית כבר שמש בהמעשה הלזה הבישוף העלידאר עיין לעיל סימן ב' בסופו ובסימן י"ב וכבר נודעה בארצו בפיניציען. והנה כאשר נראה עוד הלאה איננה הברייתא הלזו אך משנת יחידים ותלמידים אשר לא נפרץ אורה כ"כ ותהי כמגלת חסידים אשר ריש לקיש אמר עליה בירושלמי ברכות סוף פרק ט' "במגלת חסידים מצאו כתוב" ומגלת סתרים אשר רב מצאו בני ד' הייא בבלי שכת' ו' ע"ב וצ"ו ע"ב ובכא מציעא צ"ב ע"א ובכולם בשם איסי בן יהודה תלמיד של ר' אליעזר בן שמוע המפורסם לחסיד בימי רבי, עיין סדר הדרות ערך איסי בן עקיבא ועיין בערוך ערך מגל ג' וז"ל "בפרק קמא דשבת (ו' ע"ב) ובריש גמרא דפרק הוורק (צ"ו ע"ב) מצאתי מגלת סתרים פירוש מגלה שיש בה הלכות פסקות כעין ספר הלכות שאינו בתלמוד שמצוי אצל כל אדם" וכעין אלה תהיה גם הברייתא דמסכת נדה הלזו ונסתרה ונעלמה אח"כ ג"כ ולא נגלתה אך ליחידים וא"כ אין תימה עוד בדבר כי נשתבשה קצת ואך עי"ז נוכל לפתור את מבוכת היחש שבה ובמט' בסודם ובחברתם היו ג"כ מסורות ישנות אשר לא נודעו לנו והעלימון מאתנו בעלי התלמודיים וכמה הלכות נקבעו אך להם לבדם ואין מקישין זה לזה זמן לקושי ברייתות כאלה נסדרה הברייתא דמסכת נדה הלזו ויהיה זמנה בימי ר' תנחומא אשר הוא ג"כ האחרון מהתנאים והאמוראים שנוכרו בה ואשר על שמו נקרא ג"כ המדרש תנחומא אשר שמש בה ונכתבה בארץ ישראל קרוב וסמוך לסוף המאה הרביעית בימי העלידאר הנ"ל שכבר שמע ממנה כנ"ל:

כו. כאשר נחדור בעיין בקורת בדבריה עוד הלאה נראה כי בכמה צדדים מתנגדת להכללים אשר בדינו: (ה) היא נתנה יתר שאת ועונו לשמאי וביתו על הלל וביתו והכלל הוא בדינו בש"ס בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה! אמנם ידוע כי בכל מקום בית שמאי לחומרא ובית הלל לקולא וזה אך לדינא אבל לחסידים ואנשי מעשה וביחוד בענין הטהרות בטח דברי המחמיר בית שמאי נהיה להם לחוק: (ג) כן ראינו בענין הגירושין במס' גיטין דף צ' ע"א (ועיין משל ר"ט שם) בברייתא הלזו נאחו בענין הנדה ובענין הגירושין כדעת רבי עקיבא: (ג) כן פסקה בענין אם נולדה לה טומין אחר הנשואים שיוציאה בע"כ כדי שלא להרבות טומין בישראל ועיין במשנה כתובות ע"ה ע"א שדעת רבי מאיר ורבנן דבזה אין יכול לגרשה דאמרינן נסתחפה שדיה! אמנה מבלי כל ספק נהגו החסידים או להתנות בשעת הנשואים כי יוכל לגרשה באופן הזה כי ע"כ היה לו להודיעה טראש כי הוא מהיחידים והחסידים, עיין קידושין מ"ט ע"א "אבל אם הטעה בשבת יוחסין דברי הכל אינה מקודשת מ"ט מסאנא דרב מרעאי לא בעינא" ועיין לעיל סימן ו' ד' בפרק ג' הלכה ג' האשה שנתנת אסורה להטפל בחלה ובהדלקת הנר שבת" ובש"ס בכורות כ"ו ע"א אמר רבא נדה קוצה לה חלה וכן דעת כל הפוסקים: (ה) לכל הדעות השונות בש"ס יולדת מותרת לבעלה בכל מ' יום לזכר ופ' יום לנקבה אם נטהרה

מנדתה וטבלה ולכל היותר דינה ככל נדה דעלמא ולפי הברייתא דמס' נדה פרק ג' הלכה ד' אסורה לבעלה בכל הימים האלה! (ז) הווע של הוב שטמא לדידה ומדין הספרא והש"ס טהור מכלום! ועיין עי"ז בהערותינו שם הערה ע' וע"כ שכל ג' הענינים האלה ג"כ משום טנהג חסידות נגעו בהן, בחלה כדי שיעשו החולין על טהרת הקודש ויולדת מטעם טהרה וכדומה וע"כ כל דברי הברייתא יסובו אך על דיני החסידים כי נוהרו בהם ביותר ופלפלו בבית המדרש ונשאו ונתנו בהם ואך למענם נכתבו הדברים האלה ואך להם יעצו להרחיק עד מאד מע"ה ולכן אמרה הברייתא בראש המסכתא, "ומקרבת לטהרה", "אם חכמה ויש בה יראת שמים" וכל עניניה בסגולותיה וברפואותיה ובמאסה את המומין ויכיהו כי שאר רוח הוא להוניה ושניה, ומפיו לא נודעו דבריה אף לת"ח אם לא החווקו בדרך היחידים וכן הבינו הראב"ד והרמב"ן כי כל דיניה הם לת"ח ולבעלי נפש הנוהרים עד מאד בטהרה ואין מורין כן לעלמא: והנה ידוע כי הקראים במקום שלא מצאו מקרא מפורש ונלחצו להשיב אל קבלת הרבנים פניהם בחרו בדעת החולק שאין הלכה כמותו ופסקו כבית שמאי וכרבי אליעזר דשמותי וכו' עיין לקוטי קדמוניות לר"ש פינסקער צד ו' וצד רכ"ה ובנוספות צד ק"ג ובגבעת ירושלים מר' יונה אליהו וזיענער וזין תרל"א צד 63 ובספרי משנת רבי אליעזר חלק ב' פרק ל"ז והנה גם בענין הנדה אחוז בדיני הברייתא הלזו וחומרותיה כנ"ל בסימן ל"ז וכן גם הם אסרו היולדת לשמש עם בעלה בכל מ' יום לזכר ופ' לנקבה כנדה גמורה עיין לבוש מלכות צד מ"ד ומ"ה וגם הקראים אחוזו בשיטת הברייתא דמסכת נדה הלזו בשנוולדה לה מומין שלא יוכל לסבול בעלה כגון עורון גמור סרחון הפה ודומיהם שיש לגרשה אף ששחקו על דברי ר' עקיבא שאמר שיכול בעלה לגרשה אף שמצא אחרת נאה ממנה, עיין לבוש מלכות צד נ"ד סי' ד' ע"ש ובוה יפתח לנו מקור חדש ונאמן להבין את פלגות הדעות בספרי קדמונינו ו"ל ובההלכות האלו וכי גם בדיני גיטין וכתובה היה להם דינים אחרים וארחות חיים שונות עד מאד מכל בני ישראל וחסידים ועיין תענית י' ע"א וע"ב. כמו הלכותיה כן נסדו אנדותיה כפי דעתם בענין גודל כבוד הטהרה וחומר הנדה והטומאה ולכן בארץ ישראל שנהגו מאז בטהרה נאחזו כמה מדבריה גם בעד כל העם להלכה למעשה ואולי אך להחסידי שעליו נאמר וסביבו נשערה מאד מלמד שהקב"ה מדקדק עם סביבו כחוט השערה הצדיק עליו אליהו ו"ל, כפי גרסת התנא דבי אליהו, עיין שבת י"ג ע"ב ועבודה זרה י"ז ע"א ובתוספות שם ד"ה בימי לבוניך ע"ש, ואמר ברוך המקום שהרגו ועיין תנא דבי אליהו (שנכתב בארץ ישראל נגד שיטת הגאון שי"ר ו"ל כאשר בארתי בספרי סדר אליהו) ברבה פרק ט"ז ובאבות דרבי נתן שבדפוס פרק ב' ועיין הלאה סימן מ"ח. קרוב לעניני הברייתא דמס' נדה הם מסכת דרך ארץ רבה ודרך ארץ זוטא הרבה נשנית בעד כל איש ישראל והוטא אך לתלמידים ות"ח:

מא. עוד מצאנו כי הברייתא דמסכת נדה חולקת על הש"ס והפוסקים הראשונים בענין שהנדה מתורת להתפלל ולקצות חלה וכנראה השמיטום שארי הנוסחאות של הברייתא הלזו מטעם זה. הנה בש"ס גרסינן בכורות כ"ז ע"א אמר רבא נדה קוצה לה חלה ובברייתא דידן פרק ג' הלכה ג' גרסינן, "האשה שנתנת אסורה להטפל בחלה ובהדלקת הנר" ומדאסרה הדלקת הנר ע"כ שניהם מטעם אחד כאשר שנדה אסורה לברך והוא הדין לתפילה. בפרק ג' הלכה ב' אוסר ר' יודן לכהן לישא את כפיו בעוד אשתו נדה ונראה גם מזה שנדה עצמה תאסר בתפילה מק"ו ולפ"ו ר' יודן לשיטתיה אויל בפרק ב' הלכה ה' דאסור לברך כפני נדה יושבת וכו' ור' יוחנן שם שאסר לה להשיב שלום שלא תשיב או תהרהר ותענה אמן וע"כ שאסורה ג"כ בתפילה ועיין שם הלכה

ג' שאף הדיבור היוצא מפיה טמא הוא. ובפירושו נאסרה בה הנדה ליכנס לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וכן בעלה ובניה אם דרסה בהן עיין פרק א' הלכה ב' ופרק ג' הלכה ג' וד' וכן אסרה להוב ליכנס לבית התפלה פרק ג' הלכה ג' והנה כבר רב יהודאי גאון ורב נטרונאי גאון פסקו בהדיא בתשובותיהם דנדה מתפללת ומותרת ליכנס לבית הכנסת עיין לעיל סימן י"א וסימן כ' ואחריהם נמשכו פוסקים רבים וגם הר"ח והרוקח אשר העתיקו את דברי הברייטא הלוו התירו בפירוש לנדה להתפלל עיין לעיל סימן י"ב וכו'. והנה ראיתי במעשה רב בשם הגר"א שנדה חייבת בתפילה וראייתו מנדה שפולטת שכבת זרע ועיין בביאורי הגר"א לשו"ע אורח חיים סימן פ"ט ס"ק ו' וז"א שמוותרת בכל כו' כמ"ש בטתני"ש שם ונדה וכו' וכוונתו להמשנה ברכות כ"ז ע"א, וזכ שראה קרי ונדה שפולטת שכבת זרע והמשמשת שראתה נדה צריכין טבילה ורבי יהודה פוטר" מדנקט, ונדה שפולטת שכבת זרע" מוכח דנדה עצמה מותרת להתפלל אף בלי טבילה אף לת"ק. אמנם דעת הברייטא דילן דדיון הנדה כדיון הבעל קרי ועיין ברכות כ"א ע"א דבתפלה דהיא מדרבנן אם לא התחיל עוד הבעל קרי לא יתחיל ואף להרהר אסור עיין בתוס' שם ד"ה הא אי לא אתחיל ועיין ברכות כ"ב ע"א, רבי יוחנן הסנדלר תלמידו של רבי עקיבא משום רבי עקיבא אומר לא יכנס (הבעל קרי) למדרש כל עיקר ואמרי לה לא יכנס לבית המדרש כל עיקר" וא"כ הברייטא דילן תסבור כאמרי לה אליבא דרבי עקיבא. וכאשר נדקדק היטב נראה כי הברייטא דילן אסרה להנדה אך בדברים שהם מדרבנן. עניית שלום אינו אך אסמכתא בעלמא ולפ"ז הוא מדרבנן עיין ברכות ו' ע"ב גם עניית אמן אינו אך מדרבנן. גם החוב להנשים להטפל בחלה ובהדלקת הנר אינו אלא מדרבנן ואף הכנסתן לביהכ"נ ולביהמ"ד אמנם בק"ש ובכרכת המזון ובכל דבר שהוא טדאורייתא חייבת אף לדידה. והא דאסרה לוב ליכנס לבית התפלה פרק ג' הלכה ג' אינו אך לבל לטמא את האחרים אבל היא חייב בכל דבר כן בעלה ובניה אם דרסה בהן אסורין אך ליכנס לביהכ"נ אבל חייבין בכל דבר ואינו אך פרישות בעלמא. והא דאסרה להכהן בשעה שהנדה בביתו להקריב קרבן ולישא את כפיו אף כי כל כהן שאינו נושא את כפיו עובר בגי עשין כסוטה ל"ח ע"ב אינו אך אסמכתא לדעתה או באשר אינו אך בשב ואל תעשה קנסו עליו למען יהיה נוהר ולא יהי' עמה בבית אחד. סוף סוף מצאנו חבר לדבריה גם בכל הנ"ל ואך מפני החרבות הטהרה בישראל ולחסידים ויחידים הקילה בזה ואלו להאריך עוד: ונכראה מה שאסרה להכהן לעלות לדוכן בשעה שהנדה בביתו הנ"ל מקרא ובפרשכם וגו' והדרש גבי יולדת פרק ג' הלכה ד' בכל קודש לא תגע זו מטת בעלה ואל המקדש לא תבוא אלו בתי כנסיות וביהמ"ד אינם אך אסמכתא בעלמא ותסבור גם היא דמן התורה בועלין על דם טוהר וכאשר מדרשא, וביום השמיני יטול" מוכח שמוותרת לבעלה ביום השמיני לא רצחה להחמיר כאותו היום והתירה לבעלה לשמש עמה כאותו היום בלבד כפרק א' הלכה א'. וכאשר כבר יצאנו ידי חובותינו בכיבוי הענינים הנ"ל כפי הדרושים לנו בזה ואיננו מהזכאים לבוא בסוד היחידים והחסידים והתלמידים הנ"ל, ולואי שנהיה כבינונים, לא נעמיק עוד מחקרים בזה:

מב. והנני נותן לך בזה רשימה מכל מיני הבדיקות והתרופות הנוכרים בה וטראה קטומם: (1) פרק א' הלכה ג' האשה שאמרה לבעלה טמאה אני: (2) פרק א' הלכה ה' האשה שהיתה עם בעלה כלילה וראת דם ולא חמרה עד שתי שעות ביום: (3) פרק א' הלכה ו' הרואה דם כמימי השום והכצלים: (4) פרק א' הלכה ז' בדיקתן של בתולים: (5) להפריש היאך יטמאו הבתולים או יטהרו (שם): (6) בת שמונה הטבעת נחתמה והיאך יעשה (שם): (7) פרק ב' הלכה ב' דם שדומה למימי כרכום וחור ונשתנה: (8) פרק ב' הלכה ב' האשה

שחפילה כמין שרץ: 9) פרק ב' הלכה ד' האשה שנבר עליה זובה: 10) פרק ב' הלכה ד' הרואה דם שחור: 11) פרק ב' הלכה ה' הרואה דם לבן: 12) פרק ב' הלכה ה' אשה מעוברת וכי וראתה דם: 13) פרק ב' הלכה ה' עברה וילדה יצאה הולך והוציאה עמו כמין שרצים: 14) פרק ב' הלכה ו' תרופה של ליצנות לעקרה: 15) פרק ב' הלכה ו' תרופה למצווע: 16) פרק ג' הלכה א' הרואה דם כמימי חרדל: 17) תרופה אחרת (שם): 18) פרק ג' הלכה א' אשה שראת כמימי חרדל: 19) פרק ג' הלכה א' הרואה דם שהוא משונה מכרייתו: 20) פרק ג' הלכה א' שכבת זרע שהוא משונה כמים: 21) פרק ג' הלכה א' איש ששכבת זרעו דומה למימי הטוט: 22) פרק ג' הלכה ב' האשה שאמרה אני נדה ואינה נדה: 23) פרק ג' הלכה ג' בדיקת הויע של זב: 24) פרק ג' הלכה ג' למה דמיה של אשה משתנין עליה: 25) פרק ג' הלכה ד' כמה תרופות למעוברת שלא תראה דם ע"ש: 26) פרק ג' הלכה ד' המפלת שפיר מלא מים: — ע"ד ביאור השמונה שרצים שכתורה וקרא "א כ"ט עיין פרק ב' הלכה ד':

מג: והנה אוסיפה לך בזה רשימה מהפסוקים שנפקדו בכרייתא דמסכת נדה ובהלכות נדה (כי מה שנוסף עליהן בשאר הנוסחאות מפורסם מהש"ס ומהמדרשים וכבר נפקדו בתולדות אהרן וכו') בראשית ב' ג' ב' ו', ט' ד' הלכות נדה: "א ל' פרק ב' הלכה ו': "ח ו', "ח ו', "ח ו', "ח ו' פרק ג' הלכה ב': כ"א א' פרק ג' הלכה ב': כ"א ב' פרק ג' הלכה ו': ל' פרק ב' הלכה ו': ל' כ"ב פרק ב' הלכה ו': שמות י"ט ג' הלכות נדה: כ"א כ"ב פרק ג' הלכה א': ויקרא י"א כ"ט, י"א ל"ג, י"א ל"ח פרק ב' הלכה ד': י"ב ב', י"ב ג', י"ב ד', י"ב ו' פרק ג' הלכה ד': י"ב ג' פרק א' הלכה ב': ט"ז ג' פרק ג' הלכה ג': ט"ז ט"ז פרק ג' הלכה א': ט"ז כ"ה פרק ב' הלכה ד', הלכות נדה: ט"ז כ"ח פרק ג' הלכה ב': ט"ז ל"א פרק ג' הלכה ב': י"ז י"א פרק ב' הלכה ב': י"ח י"ט פרק ב' הלכה א': דברים ג' י"ח פרק א' הלכה ד': י"ז ח' פרק א' הלכה ו': כ"ג ט"ו הלכות נדה: שופטים י"ג ג', י"ג י"ג פרק ב' הלכה ו': ישעי' א' ט"ז פרק ג' הלכה ב': יחוקאל ל' ל"ז כ"ה הלכות נדה: תהלים צ"י הלכות נדה: משלי ב' כ"א, כ"ט ד' הלכות נדה: כ"ג כ"ה פרק ג' הלכה א': קהלת ה' ה', ח' ה' הלכות נדה:

מד: הנה מהאמור בסימן ל' ובסימן ט' אין להברייתא הלזו חלק ונחלה בהש"ס ככלי וירושלמי כאשר הם מצד האחד יסובו על המשנה והתוספתא שנדלגו בהם הענינים אשר הברייתא דמסכת נדה משלימם והן מצד הב' כי הספרים הנ"ל נוסדו בעד כל בית ישראל והברייתא הלזו אך ליחידים נשנית וכבר בארנו למעלה חילוק הדינים שבינה לבניהם ובכל הברייתא לא מצאנו אך פעם אחת, וגם זה בדבר אגדה, ששמשה בירושלמי אמנם מצאנו בה כמה דברים שייחסה למשנה ואך איזה מהם נמצאו בש"ס משנה והרבה מהם אינה משנה בשום מקום ואפשר שכוונתה לאיזה משנה חצונה או משנת חסידים, עיין לעיל סימן ל"א: בטקום אחד פרק ג' הלכה א' תכנה את נושא המאטר רבן גמליאל אשר בתוספתא שלנו הם דברי הוקנים הראשונים שבת ס"ד ע"ב ובספרא סוף פ' מצווע (ועיין כיוצא בזה בהיפך במס' שמחות פרק י"ב בשם חסידים הראשונים מה שבתוספתא מגילה פרק ג' נאמר מר' ישמעאל בן אלישע). אמנם תהיה גם היא לעזר לא מעט בהבנת ספרי חכיל להדורשם באמת אשר אין מגדר מלאכתנו בזה להתגדר בפניה הוואת ונניחנה לאחרים להתגדר בזה כי אך כמה שנוגע אליה ולנוסחאותיה שמנו עינינו בזה. אולם לה ולכיוצא בה יאות השם ברייתא כי ברא תרגום של חוץ, וברייתא =

משנת ברייתא = משנה חצונה בלה"ק כי מעולם הגו בה חוץ לבית המדרש בסוד לומדיה ועושיה באמונה כנ"ל, ועיין מתניתא מלכתא סימן ז' ומ"ו: **מהי הנה** מורא עלתה על ראשנו לחשוד על בעל ברייתא כואת שהיה מכת הצדוקים או הקראים ח"ו גם להוציאו מידי חשד כזה אך מה נעשה ורבינו הגדול הרמב"ם ז"ל והנמשכים אחריו מצאו דברי מינות וצדוקים בהאוסר לשמש עם אשתו כל המי ימים ללידת וכו' רפ"י יום ללידת נקבה עיין רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק י"א הלכה ט"ו ורבינו ירוחם בתולדות אדם וחווה נתיב כ"ו חלק ג' ע"ש ובאמת כן דעת הברייתא דמסכת נדה הלוו. והנה כי שקר החשד הזה על בעל הברייתא נוכח עד מהרה בכל הלכותיה. (ה) הנה זכרה את המשנה כמה פעמים פרק א' הלכה ב' ולמדן משנה ועיין הציונים לעיל פרק ל"א וכל דבריה מיוסדים על אדני המשנה והתוספתא. (3) מחוקת ומחוקת לדברי חכמים ומביאה ראיה לדבריהם ודורשת סמוכים פרק א' הלכה ב' נגד פשט הכתוב ודברי חכ"ל התנאים והאמוראים בפיה תמיד בטאטרים אין קץ עיין רשימתם לעיל פרק ל"ד. (ג) הדלקת הנר של שבת שאסרו הקראים נחשבה לה למצוה רבה פרק ג' הלכה ג'. (ד) השימוש באשתו ביום השמיני ללידת זכר לפי דעת הקראים אסור והיא מתרת באוחו פעם בלבד כפרק א' הלכה ב'. (ס) גם היא תהויר על ז' ימי נקיים בנדה פרק ב' הלכה ד'. (ו) היא לא אסרה אך התשמיש במ"י יום לזכר ופ' לנקבה ומותרת בכל טלאכה ולפי דעת הקראים אסורה בכל דבר כנדה מטש. (ז) הנה ידוע כי יד הצדוקים והבייתוסים כבר אולה ומטה אחר חורבן בית שני ואין עוד זכר למו בספרי התלמוד והמדרשים וע"כ זמן הברייתא דמסכת נדה קדמה לימי ענן אבן הקראים עיין לעיל סימן ל"ח, ל"ט וסימן מ' ואין נחשדה בדבר שאין לו שחר אשר התולדה האמיתית תכובנו. ואם כי שונה שיטתה משיטת התלמודים הלא כח ועזו של ברייתא לה ומי יהרהר אחריה ואנתנו ב"ה יגענו ומצאנו להצדיק את שיטתה בכל דבריה עיין לעיל סימן מ"א ועיין בהערותינו האחרונות הערה קכ"ח = קל"ד לפרק ג'. גם ענינה בתור משנת תלמידים יחידים וחסידים עיין בהערותי הנ"ל ולעיל סימן י"ז וסימן ט' וכו' לא יתנגד לשיטת התלמודים שהם בעד כל איש ישראל ואם יאחו איש בחומרותיה האם נבדוק אחריו שמא הוא טין או צדוקי ח"ו הלא כל המחמיר בנדה מאריכין לו ימיו ושנותיו וזכור לטוב ואם כי החזיקו הקראים בכמה מדבריה למה יגרעו מחוקות הגוים אם מנהגנו קודם למנהגם. סוף דבר כל החשד הנ"ל בטל מעקרו ואין לו שום שורש וענף ובה אף כדי לתלות בו טחט קמנה של השערה וצדיק ונקי הוא בעל הברייתא הלוו מהחשד הזה והוא מהחושדים ואין כם ויהי זכר צדיק לברכה: **מ"ו. ולפי הנ"ל** נבין למה נחתה ונשכחה זה כמה אף כי קדום ומנה מאד כי מצד האחד היא בעצמה היתה נעלמה ונסתרה כאשר לא נועדה מעולם בעד כל באי עולם ואף ליחידים ומהצד הב' הרעו לה הקראים כי החזיקו בדיניה ומפ"ו מאנו הרבנים להחזיק בחומרותיה שלא כאו בהש"ס וכאשר לא נפרץ הירושלמי כ"כ בבבל בדורות הראשונים אף כי כבר נודע להקראים (עיין לקוטי קדמוניות בנספחים ובמבוא הירושלמי דף קל"ב ע"ב) כן לא נפרצה הברייתא הלוו ומפ"ו חשבו את החומרות שלא נאמרו בפירוש משום ברייתא כחומרא מתורת הקראים והשתדלו להשכיחה ולהקל בהם כדי להוציא מלבם של הקראים. גם מפאת התנגדותה להתלמוד בבלי ולהכללות אשר בדינו, עיין לעיל סימן מ' חשבוה כמשבשתא ולא הורו על פיה ולא נשאו ונתנו בדבריה בבית המדרש ככל ברייתא דלא מיתניא בי רבי חייא ור' הושעיא שלא נקבעו דבריהם להלכה למעשה. אמנם גם הנוסחאות השונות ממנה אשר נאחו כהילכתא פסיקתא הויקו הרבה לגוף הברייתא והסבו כי נשכת שמה וזכרה ומיוצא כזה מצאנו בספרים קדמונים רבים בהמסכתות אבל ואבל רבתי מפני

הטמ' שמחות או אבל רבתי שבידינו והתנא דבי אליהו הישן הנדחה מפני התנא דבי אליהו שבידינו והברייתא דשמואל הקטן נדחה מפני הפירוש של ר' שבתי דונלו שפירש את הברייתא דשמואל והעתיק את דבריה בפירושו, התרגום ירושלמי הקדמון על התורה מפני התרגום יונתן וירושלמי על התורה, ספר בן סירא ארמית מפני האלפא ביתא דבן סירא וכו' כאשר הוכחנו בספרינו כמה פעמים ב"ה. והנה לא הברייתא דמסכת נדה לבדה היתה מן הנעלמות והנשכחות אך עוד ברייתות רבות שאינן מהתוספתות של ר' חייא ור' הושעיא ומפ"ז דרשו בחופת אליהו סימן כ"ב, שיר השירים רבה אחת היא יונתי וכו' (עיין מתניתא מלכתא סימן ז' ושם נסמן) ועלמות אין מספר (שיר השירים ו' ח') אלו משניות החצונים ודרשו עלמות מלשון תעלומות נסתרות שלא הובאו לבית המדרש בפנים ונשנו אך בחוץ הביהמ"ד כי לא היו מצויים בידי התלמידים השונים משנתם בפנים הביהמ"ד אך הובאו חוצה לו ולפ"ז עלמות משנה חצונה ברייתא, או כי חחת המשניות והתוספתות נאספו באספת רבי ור' חייא ור' אושע' נשתירו הברייתות שלא ישרו בעיניהם מפני שיטתם ושיידום בחוץ כן משניות היחידים שראו כי חומרותיהם והלכותיהם הם אך בעד יחידי סגולה כהברייתא דמסכת נדה כנ"ל:

מזי עם כל זה כבר ראו בימים קדמונים כי דברים רבים מהברייתא הלזו ראויים להכניסם בפנים במקום שאינם נוגעים ונוקבים בעקרי הלכות פסוקות ובאופן שאינם סותרים דברי התלמוד אך מקייטם, והם יפרדו לשני ראשים אגדות והלכות. בעלי האגדות אספו בספריהם גם את דבריה כמדרכי הרבות והתנחומא והאגדה שבספר לקושי הפרדס אחרי כי גם הם לא החליטו את דבריהם להלכה למעשה אך ללמד את העם דעות ומדות ישרות. גם בעלי ההלכה ראו לקבוע הלכה כמותם באופנים הנ"ל כבענין הפגיעות בצאתה מביה הטבילה ואיסור הכנסתה לבית הכנסת וכו' כל אחד ואחד לפי דרכו והשתדלו לקיים בזה את דברי הברייתא להודיע לכל כי מקורם נאמן הוא ועכ"ז רצו להעלימה בדברים שלא הלכו אחרי דעתה או שנוכחו שלא יכוננו לפני ההמון לכן ראו לבטל ממנה מחצה ולקיים מחצה וקצרה ושנאה בנוסחא אחרת לבל יפוג מעטה ולא תשחת מראיה ועכ"ז לא הרהיבו עוז בנפשם לשנות את לשונה, אך במקום שסותרת לדברי הש"ס, אך סדרות בסדר אחר כאשר נראה בהנוסחאות השונות אשר לפנינו וסרסו הענינים כל אחד ואחד לפי דרכו אשר סלל לו. והנה לראשונה השמיטו כל עניני הבדיקות שכבר נתבטלו בימי הגאונים ואך בהלכות נדה באה התרופה להאשה שנבר עליה זובה ובלקושי הפרדס הבדיקה להאשה שאמרה לבעלה טמאה אני בשעה ששכבה עמו בלילה. כן בדבר התשמיש ביום השמיני לזכר כאשר א"א עתה כשסופרות ז' נקיים והאיסור לשמש בכל מ' יום לזכר וכו' נקבה שהוא נגד הש"ס וכל הדברים שכבר באו בהש"ס הנחשב למקור יותר נאמן או המתנגדים אליו או שאינם אך חומרא בעלמא ליתידים וחסידים ותלמידים כאשר נעיר א"ה בהערותינו עליה או שאינם נוהגים בוטה"ז ובחז"ל:

מחי אמנם כאשר מצאנו כי בברייתות או המשניות החצונות רבו הנוסחאות השונות כאשר ראינו ומצאנו כהברייתא דמסכת נדה הלזו הלא לפלא יחשב בעינינו כי כל הספרים שנתקבלו בידינו מאז המשניות והתוספתות, תלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי, ספרא, ספרי, מכילתא, סדר עולם ומגלת תענית גם רובי מדרשי האגדה הקדמונים לא היתה בהם יד הנוסחאות האלה ואף כי רבו הכת"י טהם ודבריהם נזכרו בכל הספרים מיום הוסדם עד כה לא מצאנו בהם חלוף ותמורה אך בגרסאות ולא בנוסחאות וזו ראייה שאין עליה תשובה כי נשמרו מאז לנפח את הספרים האלה ולשנותם כי קדושים היו מאז בעיני מאמיני תורה שבעל פה הרבנים והיהודים התלמודים וכל בני ישראל קבלו וקיימו עליהם ועל

ורעם את דבריהם לחוק ולמשפט ובכל ארץ נודם הוליוכם עמהם ולא הורקו מכלי אל כלי. וכמו בתורה שבכתב לשוא קו המבקרים למצוא נוסחאות אחרות בכתבי יד הישנים כן לשוא ייחלו שואפי החופש למצוא חוקים חדשים בנוסחאות ספרי תורה שבעל פה ע"פ הכתבי יד. ובאשר לא אמרנו קודש מאו להספרים הנספחים על התנ"ך המכונים בשם אפוקריפא או כתובים אחרונים אשר ספרותם אליהם העטים השונים אמנם לקחנו לקח מפייהם ורבותינו שינו בדבריהם כאשר הוטב בעיניהם כההוספות במגלת אסתר וע"ד ספרי החשמונאים ובן סירא כן הבדלנו הבריות מהתורה שבעל פה וינהגו בהם רבותינו כבספרים הנ"ל וינסחו את ספריהם בנוסחאות שונות והבדילו בין קודש לקודש וגם אנחנו בניהם מאמינים בני מאמינים בתורה שבע"פ נירא ונכבד את התלמוד וכל שלטי הגבורים התלויים עליו ובצמא נשתה מי הים הגדול אשר ממנו יצאו ומימי הנחלים הרבים ההולכים ממנו ועל פיהם נבוא ונצא והם יורונו תמיד לעשות הישר והטוב בעיני ה' ואדם לאהוב את כל בני איש ולשמור את נפשותינו מכל גזל ומעשקות מאון ומטרמה וכמוהם נרבה תורה צדקה וחסד ויראת ד' בארץ והיה אם מצותם תשמור רוחינו גם ברכת ה' תהיה אתנו וכל עין מקנא ושונא לא תגע בנו לרעה וכלה כל איבה ומשטמה מן הארץ ואו יהיו לשם ולתהלה צאצאי בני שם ויכבד היהודי ויתרומם התלמודי. אמן:

זמט. הנה כל יודעי הבריותא דמסכת נדה הלזו הן מעיקרה והן מנוסחאותיה הקצרות כבודה עד מאד וחשו לדבריה כראוי ונכון לברייתא ותוספתא עתיקתא לכן הגאונים והר"ח השתדלו לפרש כי גם ר' יוחנן בברכות כ' ע"א חש לדבריה וכמה מהגאונים ובארץ ישראל ובשאר ארצות שנאחו דבריה והר"ח החמירו בהלכותיה עד מאוד עיין לעיל סימן י'—כ' ול"ח. ראשונה האחרונים אף שלא נודעה להם בשם חרדו לדבריה כפי מעתיקיה ואחריהם נמשכו האחרונים עיין שערי דורא הלכות נדה סימן י"ח ובהגהות מהרש"ל שם ובשם הלכות נדה ממורו דודו הקדוש מהר"א ז"ל ומארז' גדול בשם הגאונים ובארז' קטן, תרומת הדשן בפסקים סימן קל"ב, סימני ארז' וסידורו של רש"י. ועל שם הראב"י ראב"י ברכות דף ט' ע"א, אור ורוע הגדול, המרדכי, הגהות מיימונית, אגודה, ש"ת בנימין ואב, האגור, הטור, השלחן ערוך, הרמ"א א"ח סימן פ"ח ובו"ד סימן קצ"ו וקצ"ח ועיין במפרשיהם בית יוסף, דרכי משה, לבוש, הב"ח הש"ך, הט"ו, המגן אברהם, לקוטי מהרי"ל, מנחת יעקב מר' יעקב רישר, וסוף אומץ מר' יוסף האן, סדרי טהרה, פרי חדש, פרי מגדים, ביאור הגר"א, חכמת אדם, חופת חתנים, קיצור שלחן ערוך, שלחן הטהור והמעדני יום טוב הלכות מקואות ונדה (דפוס פראג שפ"ח דף שמו"ז ע"ב) אות קכ"ו עיין בסימנים הנ"ל ובמראה מקום שעשינו לגוף הבריותא ונוסחאותיה אשר נמשכו אחרי שלשה עמודי עולם הרוקח שערי דורא והכלבו. הראב"ד והרמב"ן ור' בצלאל אשכנזי השתדלו לתרץ את דבריה אליבא דהילכתא אף כי לא הסכימו לדבריה, אשר אנחנו האשכנזים וכו', אשר מעולם נהגנו חומרות כזה עיין לעיל סימן ל"ח שנשכחו מאתנו, אהונו עתה בדבריה טרם נודעה לנו בשם וטרם ידענו מי אביהם ע"פ רבינו הרמ"א ז"ל ע"פ ג' עמודי עולם הנ"ל, אשר עתה לנו הצעירים טבני בניהם ותלמידי תלמידיהם נגלה ב"ה המקור הנאמן אשר ממנו יצאו מימיהם והיא הבריותא דמסכת נדה אשר נדע כעת להוכיח כי מנהג ישראל תורה הוא וממקום קדוש בא ואין לזו ממנו:

נ. אמנם רבים מרבותינו ז"ל לא ידעוה כלל והיו להם החומרות שנאחו על ידה כחידה ולא לבד שלא הוכירוה אך גם פסקו להלכה נגד דעתה כרב יהודאי גאון, רב נטרונאי גאון, רש"י, הרמב"ם, רבינו יהודה בתולדות אדם וחוה, כלבו בשם הר"ש בהלכות נדה שבגוף הספר סימן פ"ה ע"ש ועיין

בהמנהיג הלכות ברכת טבילת נדה, אגור דיני טבילה בשם מנהג מדינתו, פרי חדש או"ח סימן פ"ח ופרי מגדים שם וביאורי הגר"א שם ובמעשה רב מהגר"א ועיין בשו"ת רמ"א סימן צ"ד ובטור ושו"ע יו"ד סימן קצ"ד ובש"ך ובט"ו שם ובחידושי הלכות נדה לר' יונתן אייבשיטץ שם ובתפארת שמואל ובהגהות הש"ס לר"א פולד בנוספות לבכא בתרא דף קט"ו ע"ב ועיין בשו"ת באר עשק סימן כ"ו ובכנסת הגדולה בשם מעגלי צדק שנעתקו בקיצור של"ה דפוס אמשטרדם דף ל' ע"א ע"ש. ואיזה מהאחרונים האמינו כי הדברים האלה הם ממקור האגדות ולא השגיחו עליהם כלל עיין לקט הקטח אבן העזר דף קצ"ב ע"ב ובפחד יצחק אות ג' ערך גט המביאו ממדינת הים ועיין בטגן אברהם או"ח סימן פ"ח סוף ס"ק ב' ובהגהות להראב"ה ברכות דף ט' ע"א אות מ"ו:

נא. אף כי מקור כל הנוסחאות הנ"ל היא הברייתא דמסכת נדה. הנה רבים המה אשר ידעו את דבריה אך ע"פ הנוסחאות הנ"ל ולא ידעו את גוף הברייתא כאשר כבר הוכחנו למעלה בדברינו עליהם. אמנם גם הנוסחאות האלה לא נגלו ולא נודעו כולם יחד, ויש מהאחרונים הנ"ל בסימן מ"ט שלא ידעו אך מאחת מהנוסחאות שברוקח שערי דורא והכלבו ולא מזולתה כי לא עלה על דעתם כי נוסחאות שונות להם ואף כי פקדו את שם כולם לא התבוננו על שינויי נוסחאותם ועיין בהם ובהנוסחאות האלה הנעתקות בזה ותוכנן על דברי אמת האלה. — בשם הרוקח כלבו ושערי דורא: בש"ך וסדרי טהרה ובאר היטב לשו"ע יו"ד סימן קצ"ח סעיף מ"ד. — בשם רוקח ושערי דורא: הגר"א שם. — אך בשם הרוקח: בית לחם יהודה שם. — אך בשם השערי דורא רמ"א שם ודרכי משה בטור יו"ד סימן קצ"ז אות ו' והמעדני יום טוב הלכות מקואות ונדה אות קכ"ו. — אולם הנוסחא מההלכות נדה לא נודעה להאחרונים כלל מימי הרמב"ן ולמטה ועיין לעיל סימן י"ז:

נב. והנה התועלות היוצאות והנובעות מהברייתא דמסכת נדה ונוסחאותיה השונות רבות הנה ושונות הן בדברי הלכה כנ"ל בגופי הלכות נדה, וע"ד הסנדק ((יונית Συδουκας, רומית Syndicus ביישטאנד) ועיין מדרש תהלים הנעתק בילקוט שמעוני תהלים רמז תשכ"ג ברכי בהן אני עושה סנדקים לילדים בשעת מילה ופריעה) בכרית מילה, עיין נוסחת לקוטי הפרדס והמקצעות, וע"ד שאין הכהנים עולים לדוכן אך ביום טוב עיין לקט הקטח אבן העזר דף קצ"ב ע"ב, שאין לשאת כפים בלי נטילת ידים ושאסור לשאת כפים בלי ברכה ושאין להסתכל בכהנים בזמן שהם נושאים את כפיהם (בנוסחת המקצעות) וע"ד ברכת בתולים וע"ד אירוסין בעשרה וכו' פרק א' הלכה ה' וקבורת המת בעשרה פרק ב' הלכה ד' וכו' וכו', והן בחקירות לשון חב"ל בתרגומים ש"ס ובמדרשים ושפתי בני שם וע"ד ימי התנאים והאמוראים ובחקר ימי המדרשים והאגדות וע"ד החסידים הראשונים וספרותם כאשר כבר הוכחנו למעלה במרוצת דברינו אלה ועיין עוד הלאה סימן נ"ד וס'. כן נראה כי כבר נחרתבה בזמנה האמנה בגלגול הנשמות או כי יסודה ממנה, עיין כרייתא דמס' נדה פרק א' הלכה א' וכמה ענייני הקבלה יסודם ממנה וכו' וכו'. כן נראה היה בעל הברייתא הלזו בקי עד מאד בסגולות ורפואות ותרופות ובטבעיות אשר רבו בה ענינים כאלה. אמנה קצרה ידינו ויודיעתינו בזה עד מאד ואין לאל ידינו לחרוץ את משפטינו על חכמת לב מחברה בהענינים האלה כי נפלאו מאחזנו ומי יתן וישימו, רופאי ישראל המוקירים תורת אדם את לבם ועינם עליה ויחוו לנו את דעתם:

נג. עתה אנסה עוד דבר אלוך קורא יקר ע"ד היוצאתי ואת מברייתא דמסכת נדה הלזו. החסרון בסופה אשר בה הנ"ל בסיטן כ"ה וכו' אף כי לא יכולתי למלאותו כולו עכ"ז אקוה כי גם חלק גדול מהחסרון הזה הצלנו ע"י ההעתקות מהנוסחאות השונות והמאמרים מבראשית רבה ויקרא רבה ובמדבר רבה

ומהמדרש תנחומא אשר אדמה כי מקורם מן הברייתא דמס' נדה יצא וע"ד קדמוחם עיין בסימן ב', י"ד, מ"ו. חסרונות הכתי' הוה מעטות אמנה על כמה חיבות לא יכולתי לעמוד עליהם וביחוד לא ניכרו בהכתי' האותיות ב' וכ' ד' וך' ותמצא בהעתקתינו סימן השאלה (?) אצלם ובהערותי העירויות על הקריאה הנכונה בעיני. את פסוקי התנ"ך אשר נעתקו בה תקנתו ע"פ התנ"ך כי מצאתי איזה מ"ם במו. בהערותי הצבתי ציונים לדבריה בספרי מזכירה ומשמשיה ורשמתי לי המקומות המחאימות עמהם אשר נגלו לפני בש"ם בבלי וירושלמי ובמדרשים ובספרי הפוסקים ורשמתי הספרים והקפיטולי והפסוקים שבתנ"ך גם הערות והגהות רבות להבנת דבריה ושיטותיה. אמנם חשבתי מראש לבל להכניס ראשי בין הרי ההלכות ואף בענין חמור וקשה כהענין אשר לפנינו אשר מי יאמר כי בא עד תכליתו ואף כי לא נשחמשה מהמפרשים ומהפוסקים ה"ל ושיטותיה שונות משיטת הש"ם אשר על פיו אנו חיים עכ"ז יגעתי לבאר את דבריה וקרבתם עם דברי חכמי הנ"ל כאשר השיגה ידי הדלה ביה אך לדברים רבים אולה ידי לבארם כי לא יכולתי לרדת לסוף דעתה וכמה מהערותי יסדתי על השערה בעלמא כי לא מצאתי לה חבר וכחבתים בלשון ואולי כנראה וכדומה. ומכמה דברים משכתי את ידי מחסרון ידיעתי וזרות הענין והשיטה והנחתי לאחרים וטובים ממני להתגדר בהם ואומר כדברי שמעון העמסוני פסחים כ"ב ע"ב ובבא קטא מ"א ע"ב כשם שקבלתי שכר על הדרשה כן אקבל שכר על הפרישה ואולי אוכה כי הבא אחרי ידע לפרשה ולהגיהה על נכון כאשר פרש רבי עקיבא את אשר נעלם מר' שמעון העמסוני (שם ושם) ואעשנו לרב לי:

נדה כ"מה טילי מעלייתא ילפינן מכל דברינו עד כה בענין הספרות מקדמונינו ה"ל אשר נודעו לנו ע"י הברייתא דמסכת נדה הלוו וכל הנלוים אליה בזה ונוכיר אך איזה מהם. (ה) ע"ד מעשה גאונים הנוכר בשם ברקח סימן שי"ח ושניה ושכולי הלקט סימן ל"ג ונ"ב: 3) ע"ד ספר המקצועות מרבנו חננאל ברי' הושיאל (1000) הנוכר בראב"ן ובמדרשו ובפירוש הראב"ד תמיד ובשערי דורא וכו' כי נמשך עצמו אחרי ברייתות שהיו נעלמות מעין רבים ובתוכם גם הברייתא דמסכת נדה הלוו שהיתה לפניהם בנוסחא אחרת ועתה לא יפלא עוד בעינינו כי גם תחלמידו הגדול רבינו נתן בעל הערוך נגלו רובי המדרשים ופרושי הגאונים הקדמונים שקבלם מרבו הר"ח (ז"ל: ג) הוראת חיבת מעשה כמו הלכה למעשה ולא ספורים ומעשיות ומעשה הגאונים הכללו לפי הלכות ודינים וכן הוא מעשים של בני ארץ ישראל הנוכרים בספר המכריע סימן ל"ז בשם תשובת רב האי גאון פ"י דינים והלכות ומאותה תשובה נראה שהלכות גדולות שלפנינו (לכה"פ חלק טמנו) הוא מרב שמעון קיארא (אמנם מה ענין המעשה הגאונים הלוח אס הוא קובץ שו"ת או הלכות פסוקות או אף מעשיות ומנהגים לא נוכל לברר מהמעט אשר נעתק ממנו ואולי נמצאו הדברים האלה גם במעשה הגאונים כתי' הנוכר בספר עמודי העבודה להח"י לאנדסהוט צד 102.) ה' השאלות ותשובות מהגאונים שנאספו ובאו בסוף ספר הכלבו אינם מבעהמ"ח ספר הכלבו בעצמו כי בגוף הכלבו סימן פ"ה באו דיני הנדה ולא לבד שכמה מדבריו מתנגדים לשיטת הברייתא דמסכת נדה שבנוסחת הכלבו הנה לא זכר בהם את תשובת רב נטרונאי ורב שרירא הגאונים וההעתקה מהברייתא דמסכת נדה הנ"ל שבסוף ספרו אשר לו היו נגלות לפניו הי' לו להוכיח ג"כ את דעתם: (ס) מזה נוכל לשפוט מעצמנו ע"ד מגלת סתרים הנוכרת בשם הספרי בילקוט שמעוני דברים פסקא מ"ח וירושלמי ברכות סוף פרק ט' הגירסא מגלת חסידים (ועיין רש"י ורשב"ם דברים י"א י"ג) ראשית חכמה שער הענוה פרק ד' ועיין באבות דר' נתן נוסחת כתי' פרק כ"ז מעשה כהן אחד חסיד וכו' והלך רבי יהושע לדבר עמו והיו עוסקים בהלכות

חסידים וכו' ירושלמי תרומות פרק ח' הלכה י' בראשית רבה פ' צ"ד משנת חסידים. — ע"ד מגלת סתרים אשר מצאו רב בני ר' היא שבת י' ע"ב צ"ז ע"ב ובבא מציעא צ"ב ע"א כי הכילו ענינים והלכות שאינם אך ליחידים ולחסידים עיין לעיל סימן ל"ט: אמנה מה שנוכר בקהלת רבה כל אשר חמצא ירך כתיבין בנישין ירושלמי וכתובות ועבודה וזה כולוהן ע"ב די דחסידים ובראשית חכמה דף רע"ז ע"ב אגדת פרקא דחסידים אינו כצונץ גד"ף צד 130 הערה b, שדעחו שהם ספרים מיוחדים, אך כוונתם לאגדות הש"ס בבלי או ירושלמי בפרק ג' התענית שבאו בהם מעשיות מהחסידים והנפתור ופרח יכנה תמיד את הפרק הזה בשם פרקא דחסידים ומסכת פרקא דחסידים וד"ל: (ו) מהברייתא דמסכת נדה הללו אשר כולה היא משנת חסידים יודעו לנו ארחות החסידים הראשונים כי ה' להם בית המדרש וספרים מיוחדים להם בכמה ענינים ולא נודעו אך להם. ומהתנאים והאמוראים הרבים שנוכרו בה נדע כי היו מחברתם וגם בש"ס מצאנו דינים ומעשיות מיוחדים וחסידים ואנשי מעשה. אמנה נפלאה היא בעינינו כי לא נוכרו בה דברי ר' פנחס בן יאיר ור' יהודה בן בבא (כי ר' יהודה הנוכר בה בסתם הוא סתם רבי יהודה שבש"ס ר' יהודה בן אלעאי) המהוללים בש"ס לראשי החסידים (ואולי לא נודעו למחברה הלכות ואגדות מהם בזה, ואין לומר דהאי מעשה בחסיד אחד בשבת י"ג ע"ב וע"ז י"ז ע"א ובאבות דר' נתן פרק ב' ובתנא דבי אליהו רבה פרק ט"ז שלא היו נוהג בענין הליבון יהיה רבי יהודה בן בבא ח"ו כי הלא שם מבואר שמת בחצי ימיו ור' יהודה בן בבא האריך ימים כשבעים שנה גם לא מת אך נהרג והוא מעשרה הרוגי מלכות, עיין בסדר הדורות, וגם ר' יהודה בן אלעאי האריך ימים ע"ש וע"כ הוא חסיד אחר והכלל שבש"ס בבא קמא ק"ג ע"ב ותמורה ט"ז ע"ב "כל מקום שאמרו מעשה בחסיד אחד הוא רבי יהודה בן בבא או רבי יהודה בן אלעאי" אינו אך במשניות ובתוספתות והמעשה הנ"ל ע"כ יסודו מהתנא דבי אליהו או סדר אליהו הישן שנסדר בימי רב ענן האמורא וכנראה היה גם החסיד הזה בומני). (ז) חווק לדברי הגאונים ע"ד ברכת בתולים וע"ד הנוסחא באשחזו נדה במשנה דאבות פרק א' משנה ה' וע"ד הנוסחאות השונות מפרש"י למס' אבות וכו' וכו' — את כל זה ראיתי להוכיח ברמזיא להועיל לדורשי קדמוניות ישראל והטוקירים דברי חכ"ל ובהו תמו דברי אשר ראיתי להקיטם לפני הוצאתי מהברייתא דמסכת נדה ונוסחאותיה השונות ואודה את ה' בכל לב על חלקי ואברכה שמו לעולם כי טוב כי לעולם חסדו:

נהי. ואלה הם הספרים אשר ברותי מהם הנוסחאות השונות מהבריייתא דמסכת נדה: נוסחא א' מגוף הבריייתא דמסכת נדה כת"י: נוסחא ב' הלכות נדה ומה קשה לפונען כשחוזרות מן הטבילה כת"י דע ראסמי 541: נוסחא ג' מספר הלכו סימן קמ"ה: נוסחא ד' מספר לקוטי הפרדס לרש"י ו"ל: נוסחא ה' מספר הרוקח סימן ש"ז וש"ח: נוסחא ו' מספר שערי דורא הלכות נדה סימן י"ח וכ"ג ופירוש הראב"ד תמיד וש"ח ר' בצלאל אשכנזי והאגוד דיני טבילה: נוסחא ז' ונוסחאות קטועות מפי הרמב"ן על התורה, פרדס הגדול לרש"י, הראב"ה ברכות, אור זרוע, שבילי אמונה נתיב ג' שביל א' ציוני פי נצבים וספר זכירה: מעשה דר' ישימעאל בן אלישע ע"פ מעשה יפה דר' ישמעאל כהן גדול כת"י ומדרש אלה אוכרה ומדרש עשרה הרוגי מלכות, אלפא ביתא באור זרוע וסדר הדורות בשם גלגולי נשמות: מאמרים הנראים שיסודם מבריייתא דמסכת נדה ע"פ מדרש ויקרא רבה ובמדבר רבה והתנחומא: מעשה מלך הכושי ע"פ הבראשית רבה ובמדבר רבה והתנחומא ואגרת הקודש להרמב"ן: מעשה המוכס והתלמיד נוסחא ח' ע"פ תלמוד ירושלמי חגיגה וסנהדרין, נוסחא ט' ע"פ הבריייתא דמסכת

נדה והרוקה, נוסחא ג' ע"פ חיבור יפה מהישועה וספר ישועה כתי, נוסחא ד' ע"פ פירש"י לש"ס ולעין יעקב סנהדרין, נוסחא ד" ע"פ דרכי תשובה שבשתי מהר"ם מרוטינבורג דפוס פראג וסדילקאוו, נוסחא ו' ע"פ מדרש עשרת הדברות דיבור ט' גם ראיתי להוסיף עוד אגדה קטנה השייכה לענינינו אשר הביאה האור זרוע זה פעמים בשם פרקי רבי אליעזר ואינה בפרקי דר"א שבידינו לא בספרי הדפוס ולא ככתי ושייכה לפרקי דר"א פרק מ"ה גם הוספות למעשה יפה דר' ישמעאל כ"ג הנ"ל ע"פ סדר רב עמרם גאון ויחוס הצדיקים. את כל אלה תמצא נעתקים כולם כזה עם הערות והגהות ושינויי נוסחאות ומראה מקום ממני הצעיר ב"ה ועל כל אלה יסובו דברי ראש-דברי אלה בהקונטרס פתחי נדה הלוח:

ג. ואלה הטה שמות הספרים אשר הוכרתי ושמשתי בהם לרגל מאמרי זה ובהערותי להברייתא דמסכת נדה ונוסחאותיה השונות כסדר האלפא

ביתא: א. אבות מס', אבות דרבי נתן נוסחת הדפוס, אבות דר' נתן נוסחת כתי, אגדות התלמוד, אגדה בראשית מדרש, אגדת רבי ישמעאל, אגודה, אגודת אגדות, האגור, אגדת הקודש להרמב"ן, אוצר הספרים, אור זרוע, אותיות דר' עקיבא, אלה אוכרה מדרש, אפוקריפא או כתובים אחרונים, אפריון עשה לו, ארעא דרבנן, האשכול, האשכול (לעקסיקאן): ב. באר היטב, הבהיר, ביאור הגר"א לשו"ע, בחיי על התורה, בית חדש, בית יוסף על הטור, בית לחם יהודה, בית נכות ההלכות, בית עקד האגדות, בעלי הנפש, בראשית רבתי דרבינו משה הרדש, ברייתא דמלאכת המשכן, ברייתא דמסכת נדה, ברייתא דישועה, ברייתא דר' מאיר, ברייתא דשמאל הקטן, ברילל נ' יאהרביכער. ג. גבעת ירושלים, גלגולי נשמות: ד. דונלאף, דוד דוד ודורשיו, דקדוקי סופרים, דרישה ופרישה, דרך ארץ וזוטא מס', דרך ארץ רבה מס', דרך הקודש, דרכי משה, דרשות של תורה כתי: ה. הגהות ליות חן על הראב"ה, הגהות מהרש"ל לשערי הורא, הגהות מהרע"ב להש"ס, הגהות מיימונית, הגהות הסמ"ק לרבינו פרץ, הגהות על הרמב"ם בדפוס וויניציאה ש"א, הגהות הש"ס לר"א פולד, הלכות גדולות, הלכות נדה, הלכות קצובות דרב יהודאי גאון, העלידאר, העמק שאלה, הפלאה שבעירוכין, הקדמה לאגדת בראשית: ו. זוהר, זהר חדש, זכור לאברהם, ספר זכירה: ח. חדושי הלכות נדה לר"י אייבישימץ, חיבור יפה מהישועה, חיבור מעשיות וויניציאה, חופת אליהו, חופת אליהו זוטא, חופת אליהו רבה, חופת אליהו רבה שבר"ח, חופת התנים, חינוך, חכמת אדם, חמדה גנוזה שו"ת: ט. טוך, טורי והב, טורים, טעם וקנים, טעמי המצות: י. יד מלאכי, יוסף אומץ, יחוס הצדיקים, יחוס תנאים ואמוראים, ילקוט המכירי, ילקוט על התנ"ך, ילקוט שמעוני, ילקוט תלמוד תורה, ים של שלמה, יסוד אלף בית, יצירת הולד מס', ספר הישר לר"ת: כ. כבוד חופה, כלבו, כלה מס', כלה והברייתא מס', כנסת הגדולה, כסף משנה, כפתור ופרח, כרם חמד: ל. לבוש, לבוש מלכות, לקוטי הפרדס, לקוטי קדמוניות, לקח טוב, לקט הקמח אבן העזר: מ. מאירי אבות, מבוא הירושלמי, מבוא להתנחומא, מבוא ללקח טוב, מבוא להאבות דרבי, מגיד משנה, מגן אבות לרשב"ץ, מגן אברהם, מדבר קדמות, מדרש בראשית רבה, ויקרא רבה, במדבר רבה, שיר השירים רבה, קהלת רבה, מדרש תדשא, מדרש שמואל רבתי, מדרש עשרת הדברות, מעשים על עשרת הדברות, מדרש עשרה הרוגי מלכות, מדרש כונן, מדרש הגדול כתי, מהרי"ל, ספר המוסר, מחזור ויטרי, מחזור כתי שלי, מחזור מנהג רומי ההלכות שבו, מכילתא, מכריע, מלאכת שלמה, מלמד התלמידים, מנהיג, מנורת המאור לר"י אבוהב, מנורת המאור לר' ישראל, מנות הלוי, מנחת יעקב. מס' היכלות רבתי, מסכת שטחות, מסע בערב, מעגלי צדק, מעדני יום טוב, מעין החכמה, מעשה הגאונים, מעשה ר' ישמעאל, מעשה תורה, מפתח לר' נסים, מקדמוניות היהודים, מקצועות,

מרכי, משניות, משנת רבי אליעזר, משנת ר' נתן, מתנות כהונה, מתניית מלכתא: נ. נחלת יעקב, נעמנין: ס. סדר ארקים, סדר הדורות, סדרי טהרה, סדר רב עמרם גאון, סידור פרשיות של ימים טובים והפטרות שלהן. סידור רש"י, סניגור, ספר חנוך, ספר ישועה כת"י, ספר המעשים כת"י, סמ"ג, ספרא, ספרי: ע. עטק המלך, הערוך: פ. פאר הדור, פחד יצחק, פירוש הראב"ד תמיד, פי' הרא"ש נדרים, פי' הרא"ש לסדר טהרות, פי' רב האי גאון לסדר טהרות, פירוש רבינו יונה, פי' ר' יעקב ברי' שמשון למס' אבות, פי' ר"י אבוהב על התורה, פי' הרע"ב, פי' רב סעדיה גאון לספר יצירה, פי' קדמון אחד למס' כלים ופרה, פירוש הטור על התורה, פי' המשניות להרמב"ם, פי' הר"ן נדרים, פי' הר"ש טהרות, פי' על תרגום יונתן, פי' ר' יעקב על התורה, פי' ר"מ ריקנאטי על התורה, פירושים על התנ"ך כת"י מינכען 5 a b, פירקא דרבינו הקדוש, פסקי הרא"ש, פסיקתא זוטרתי, פסיקתא חדתא, פסיקתא דרב כהנא, פסיקתא דבתי, פסיקתות (ד'), פענח רוא, פערלעס, פרדס הגדול לרש"י, פרי חדש, פרי מגדים, פרק השלום, פרקי רבי אליעזר, פתח העמק, פתחי תשובה: צ. צונץ, ציון לדרש, ציוני: ק. קדמות ספר הוהר, קובץ מעשי ידי גאונים, קיצור שלחן ערוך, קיצור של"ה: ר. ראבי"ה ברכות, הרא"ש, ראשית חכמה, רוקח, רמ"א, רש"י אבות בכמה נוסחאות שונות, רש"י תורה, רש"י להש"ס, רש"י בעין יעקב, רש"י להר"ן, רש"י עמוס, רשב"ם תורה, רשימת ר"ד אפפענהיים, רשימת ר"ד נייבויער: ש. שאילתות, שו"ת אמרי בינה (מהר"ץ חיות), שו"ת באר עשק, שו"ת בנימין זאב, שו"ת ר' בצלאל אשכנזי, שו"ת רדב"ה, שו"ת רמ"א, שו"ת דרב נטרונאי גאון, שו"ת הריב"ש, שו"ת הרמ"ע מפאנו, שו"ת מהר"ק, שו"ת מהר"ם מרוטינבורג, שו"ת תשב"ץ, שבט מוסר, שבילי אמונה, שיטה מקובצת, שכחת המלקט בהפלאה שבעירובין, שכל טוב מדרש, שלחן ערוך, שני לוחות הברית (של"ה), שם הגדולים, שמחות זוטרתי מס', שמחת עולם, שערי דורא ג' דפוסים, שערי תשובה, שפתי כהן, שרשים לרד"ק: ת. תולדות אדם וחווה, תולדות יצחק, תולדות רש"י, תולדות הארץ, תוספות על הש"ס, תוספות יום טוב, תוספות ר' נתן, תוספתא, תורת האדם ושערי הגמול להרמב"ם, תורת הבית להרשב"א, תלמוד בבלי, תלמוד ירושלמי, תנא דבי אליהו, תנחומא מדרש, תניא רבתי, תפארת ישראל, תפארת שמואל, תרגום אונקלוס, תרגום יונתן, תרגום ירושלמי, תרגום הוולגאטא (רוטית), תרגום סורית (פשיטא), תרגום השבעים (יונית), תרגום שמונית, ספר התרומה, תרומת הדשן, תשובת הגאונים (ליק), תשובת הגאונים (הרכבי), תשובת גאונים קדמונים, תשובת גאוני מורה ומערב, תשב"ץ קטן וכו' וכו' עיין על כל הנ"ל ברשימות הספרים ובגוף הספר מי לבאר עניני הספרים הנ"ל יקצר לנו המקום כזה ואינו ג"כ מענינינו כלל:

נז. עוד לי דבר אתך קורא יקר ע"ד פירוש אחד מן הקדמונים למסכת כלים פרק אי' משנה א"ד' אשר הספחתי בזה ואשר הזכרתי ותארתיו לעיל בסימן כ"ה ע"ש. עליו לא נזכר דבר מאומה לא על שמו ולא על מחברו אך בסופו העיר המעתיק וז"ל "עד כאן מצאתי בירושלמי כתוב יד עתיק יומין אחר מסכת נדה מאותה כתיבה משמש אך דבר ברור הוא כי אין זה מהירושלמי" ומאד צדקו דבריו כי כבר העתיק מהתלמוד בבלי ושמש בו אמנם פירוש הוא על המשנה א' ב' ג' וד' מפרק אי' למסכת כלים על עקרי דיני הטומאות הנזכרים שם וכבר שמש בו הרמב"ם ז"ל הן בפירושו למס' כלים ונגעים והן בהלכותיו רמב"ם הלכות מטמאי משכב ומושב, טומאת צרעת, טומאת מת ומקואות ואחו בשיטתו כאשר הערנו בהערותינו ע"ש והוא יקר עד מאד כי מורה לנו עקרי הלכות הטומאות הנ"ל. מן "והרי נפרש מנין כל מעלה ומעלה וכו'" עד סופו נמצא כלשונו בערוך ערך דרס ג' וכן

בשרת גאוני מורה ומערב סימן רל"ה תיכף וסמוך אחר הפירוש למס' פרה פרק ח' עיין הלאה סימן נ"ח מבלי הפסק בינתים אמנם כאשר נזכיר אי"ה בסימן נ"ח הם משני מחברים שונים והפירוש הזה עיקר הפתיחה לסדר טהרות מרב האי גאון לפירושו לסדר הנ"ל בספר קובץ מעשי ידי גאונים ובש"ס ויולנא תר"ט (ועל אמיתת הייחוס אליו עיין בהערות הרה"ח בספר קובץ מי"ג ועיין בקונטרסי מתניתא מלכתא צד 10 וצד 18) כלשונה ממש אשר לפי זה נמצאה בדינו בארבעה ספרים שונים (פי' רב האי הנ"ל, הערוך, שר"ת הגאונים הנ"ל ובכת"י הנוכחי) ועכ"ז יפרדו בסידורם ובכמה שינויי נוסחאות אשר נראה הפרידו הפתיחה מאז וכתובה בפני עצמה באשר היא ענין שלם בפ"ע. הערוך והשר"ת הנ"ל שמשו בגוף הפתיחה והעתיקה כלשונה ממש אמנם בהעתיקה שלפנינו כבר נאחזו כמה שינויים וראיתי לתת יד ושם לכל ההעתיקות הנ"ל והעתיקה גם ההוספה שבקובץ מעשי ידי גאונים בראש הפי' בכ"ה הצאי לבנה וגוף הפי' העתיקה ע"פ הכת"י הנ"ל ובגליון העיודתי על השינויי נוסחאות בג' הספרים הנ"ל והוספתי עליו גם כמה הערות ומראה מקום וההערות אשר כבר נמצאו בשולי התשובות הגאונים הנ"ל הביאותם על שם בעליהן ר"ט הרב ר' ויאל מיללער נ"י. והנה האות והמפתח על כי לא הכל המאמר הזה יותר עדים כל הספרים הנ"ל גם הסיום בברכה ותפלה, "עד שירחם ה' ויקיים לנו מה שהבטיח וכו'". הפירוש היקר הזה שהוא כהנ"ל פתיחת רב האי גאון לסדר טהרות נמצא באותו הכת"י מהברייתא דמס' נדה ובא בו לפניו ומפ"ו אמרתי כי יקנה הפירוש היקר הזה את מקומו סמוך למקום הברייתא הנ"ל גם בדפוס והעתיקה והדפסתיה כזה אחרי הברייתא דמס' נדה ונוסחאותיה השונות וזוירנו איך חיבבו מאז את דברי הגאונים וישנו את דבריהם לכמה פנים עוד מלפנים כפי החפץ הנדרש להם. ע"ד יושן הכת"י הראשון אשר נעתק ממנו והוא "ירושלמי כתוב יד עתיק ויטון" כבר הוכחנו למעלה כי ע"כ קדם משנת ק"ץ לאלף השישי שהוא 1390 למספרם עיין לעיל סימן כ"ו וע"ד ייחוסו וענינו עם הפירוש למס' פרה פרק ח' עיין הלאה סימן נ"ח: המאמר הזה הוא מרב האי גאון כנ"ל ומה שלא זכר הערוך את שם בעליו עליו כאשר רוב דבריו על פי קבלתו ופירושו עיין שכחת המלמט להפלאה שבעירוכין ח"ב דף ב' ע"א וע"ב: [. . .] הוראתו הוספה (. . .) כי אינו בספר הנוכח: תגמול' תשובות גאוני מורה ומערב: ד"פ ערוך דפוס פיזרו רע"ז: קמ"ג קובץ מעשה ידי גאונים: (. . .) הוספה בהעתק מאת המגיה: (. . .) מחקה המגיה:

נח. אחריו המאמר הנ"ל העתיקה גם הפירוש היקר המובא בערוך ערך דרס ג' הנ"ל על מסכת פרה פרק ח' ומייחסו לאחד מן הגאונים וז"ל "אלו הפירושים שפי' גאון אחד בפי' שמיני של פרה וכו'" ובא בו לפני הפירוש למס' כלים הנ"ל ועם הוספת הצעה קטנה וג"כ לפני הפי' הנ"ל בשרת גאוני מורה ומערב סימן רל"ה. אמנם ע"כ הם ב' מאמרים שונים ממחברים שונים דאם גם הפי' הזה הוא מפירוש רב האי הנ"ל איך ייחסהו הערוך לגאון אחד ולא ידע כי הוא מרב האי גאון רבו אשר תורתו תמיד בפיו. 3) איך אפשר שלא נמצא רמז מזה בפירוש רב האי גאון שבקובץ מעשה ידי גאונים למס' פרה שם. 4) הנה אביו רב שריא גאון בתשובות גאונים קדמונים סימן ע"ב חשיב י"א מעלות בקודש ואיך יחלוק עליו בנו ותלמידו ייחשוב אך עשרה מעלות ולא יתן טעם לדבריו. 5) הנה ניכר באד היטב כי הם שני מאמרים שונים כי גם המאמר הזה מסיים בברכה, "וה' יטהר אותנו מכל טומאותינו שכן כתוב וזרקתי עליכם". ע"כ נלפענ"ד ברור כי הם ב' מאמרים שונים מב' מחברים שונים והא דפרה לא נודע מחברו גם לבעל הערוך ויכנהו גאון אחד והא דכלים מביא בסתם כדברים רבים שהעתיק בסתם והם דברי רב האי גאון עיין לעיל

סוף סימן נ"ו: אמנם מהתשובה כתשובות גאוני מורח ומערב הנ"ל נראה כי שניהם הם תשובה אחת אך כאשר נשנה יחד נוסחתה ונוסחת הערוך נראה כי שניהם נבעו ממקור אחד ומי יודע אם לא נסדרה ע"פ דברי הערוך ושכבר מלפנים חברו ב' המאמרים האלה יחד וצ"ע. אמנם בשכבר מזכירה הערוך ושכבר נעלם ממנו שם בעליה אין לך הוכחה גדולה מזו שזמנה קדום מאד. לדברי הגאון האלה כונת הר"ש פרה פרק ח' סוף משנה ג' וד' "ובערוך ערך רדס (צ"ל דרס) וכו'" עיין בשכחה המלקט בהפלאה שבעירוכין ח"ב דף א' ע"א. אחרי הפירוש הזה אחר הסיום בתפלה הנ"ל בא בהערוך ובתשובות גאוני מורח ומערב הנ"ל הפירוש על מסכת כלים הנ"ל עיין לעיל סימן נ"ו. והנה העתקתי המאמר היקר הזה ע"פ הערוך דפוסו וויניציאה והוספתי עליו גם איזה הערות ושינויי נוסחאות ע"פ הערוך דפוס פיורו רע"ו (1517) וע"פ התשובות גאוני מורח ומערב הנ"ל גם הקדמתי לפניו ההצעה שבתשובות הנ"ל ולקטתי ממיטב ההערות להתשובה הלזו וקראתי שם בעליהם עליהם רי"ט והמאמר הזה כנתי כפי ענינו "פירוש גאון למסכת פרה פרק ח'". מדברי הערוך, "אלו הפירושים שפירש גאון אחד בפ' שמיני של פרה" משמע שהגאון הזה פירש כל מסכת פרה וכי הפירושים האלה יסודם מפירושו למס' פרה וזו ג"כ הוכחה חמישית כי ב' הפירושים הנ"ל אינם מאותו גאון ומאותו הספר כי החלק הב' לא שייך לענינו דמס' פרה כלל. כן לא משמע כלל מדברי ההצעה שבשורת הנ"ל כי יפרוש כנפיו גם על הענינים האלה שבעקרי הטומאות וע"כ נלפענ"ד כי יד הרובה מאוחרת היתה בהתשובות הנ"ל ע"פ הערוך כנ"ל ועל פרידת ב' המאמרים האלה עדים החמשה ההוכחות הנ"ל גם העדרם בפ"י רב האי גאון ובכת"י שוח"ה הנ"ל עיין לעיל סימן נ"ו ואין להאריך עוד בזה: בב' המאמרים האלה כאשר תצרך להם השינויי נוסחאות שבהערותינו המצא ערוך לפניך כל דברי הערוך וכל התשובה שבתשובות גאוני מורח ומערב הנ"ל גם כל הפתיחה לסדר טהרות מרב האי גאון הנ"ל אשר מפ"ו שקדתי להעתיק בזה גם את המאמר היקר הזה למען יהיו כולם לאחדים בידינו: ע"ד הסימנים והר"ת אשר שמשת"י בזה עיין סוף סימן נ"ו:

נ"י. וראיתי להעתיק בזה עם איזה הערות והגהות גם תשובה אחת להרמב"ם ז"ל אשר השיב בענין דיני נדה למר יוסף בן גאבר מאנשי בגדד אשר השיב אליו על כמה שאלות ובתוכם גם בענין הנ"ל, הנדפסת בספר טעם וקנים פפד"ם תרט"ו צד 74 אשר זכרנוה לעיל סימן ל"ח כי נוגעת לענינינו אשר הרחבנו בזה. ועיין בטעם וקנים צד IX וז"ל "התשובה הראשונה למר יוסף בן אבו אלבער נ"ע הידוע אבן גאבר נמצאה אתי בכתי"י ישן נושן על קלף. והחכם ר' שלמה בר יוסף אבן איוב הספרדי בהקדמת ס' המצות להרמב"ם אשר העתיק בעוד בהרש בשנת ה' אלפים ליצירה מזכיר התשובה הזאת בלשון הזה, "והנה מצאתי תשובות שאלות לרבינו הרב המחבר ובתוכן תשובת שאלה אחת לו וזה שאחד מאנשי כבל שלח לו ספרו וכו'":

ס. רשימת הענינים אשר נשאתי ונתתי עליהם בראש דברי זה כסדר סימניהם: (א) השמות והכינויים לאשה נדה בספרי חכיל וביאורם. (ב) ענין האישות בישראל והוויג והנדה וטהרתה. (ג) הנדה לפני מתן תורה ואצל הפרסיים: (ד) הנדה אצל עמי הוימה כנען מצרים יונים ורומיים. (ה) חומרי איסור הנדה ומעטם. (ו) הטהרה בישראל ודרכי החסידים וענין הגירושין. (ז) בענין טומאת הנדה (ח) ספרי התנאים והאמוראים בדני הנדה. (ט) ברייתא דמסכת נדה בנוסחאות שונות. (י) נוסחת לקוטי הפרדס לרש"י. (יא) נוסחת הכלבו ובעליה. (יב) נוסחאות ספר הטקציעות ומעשה הגאונים. (יג) נוסחת השבילי אמונה ושאריו. (יד) נוסחאות קטועות, (טו) מעשה דרבי ישמעאל בן אלישע בנוסחאות שונות. (טז)

המשל מהמלך הכושי בנוסחאות שונות. נו) הלכות נדה הכתי' מטנו. יו) אך אליו כווננו הראב"ה והרמב"ן וכו'. יח) ענינו עם הברייתא דמסכת נדה. יט) המקור להחוספה שבו תנן רבנן. כ) בעל התשובה שבסופה. כא) לאיזה כונה נעתקה. כב) ע"ד העתקתי והערותי והטעויות שבה והדילוג שבאמצעה. כג) שיטת הגאונים בענין הכנסת נדה לבית הכנסת ואיסור התפלה לאשה נדה. כד) ע"ד הספר ילקוט תלמוד תורה כתי' ותולדות מחברו וספריו וע"ד הספרים אשר שמש בהם ורשימת ספרי הילקוטים השונים על התורה ונו"ך עד זמנו: הוספה לפרק כ"ד ע"ד המשנה דאבות פרק א' משנה ה' ושינוי נוסחאותיה ובפירושה ע"פ הש"ס האבות דר' נתן בב' נוסחאותיו והברייתא דמסכת נדה וע"ד הפירושים השונים המיוחסים לרש"י ז"ל למסכתא אבות וע"ד הפירוש המיוחס אליו לפרק ו' דאבות וכו' וכו': מלואים לס'מן י"ב וי"ד ע"ד מעשה יפה של ר' ישמעאל וע"ד הנוסחאות השונות מהחלק ב' ממנה וכו'. כה) כתביד מהברייתא דמסכת נדה. כו) שמה ומי מזכרה. כז) ספרי בקורת עליה. כח) עוד לפני ג' מאות שנה היתה שלמה. כט) כמה עולה החסרון שבה. ל) ענינה. לה) מקוריה. לב) פרקיה ומשניותיה. לג) לשונה. לד) התנאים והאמוראים שבה. לו) המדרשים ששמשו בה. לז) ע"ד מעשה המוכס והתלמוד ושה נוסחאותיו. לט) קדמות זמנה. לח) דבריה בספרי ההלכה. לט) ע"ד מחברה מקומה וזמנה. מ) מחומרותיה. מא) התנגדותה לתלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי. מב) רשימה ממיני הבדיקות והתרופות שבה. מג) רשימה מפסוקי התנ"ך המובאים בה. מד) ענינה עם התלמוד בבלי והירושלמי. מה) שאינה טן הצדוקים או הקראים ח"ו. מו) למה נדחה ונשכחה. מז) למה נהייתה לנוסחאות שונות. מח) הברייתות החיצונות נהיו מאז לנוסחאות שונות. מט) יודעה החמירו עד מאד. נ) רבים לא ידעו ממנה כלל. נא) רבים ידעו אך מנוסחא אחת ולא מוולתה. נב) תועלותיה וחכמת מחברה. נג) השלמת החסרון וע"ד הערותי וכו'. נד) הערות ע"ד הסדרות של הקדמונים ז"ל. נה) הספרים אשר מהם העתקתי הנוסחאות השונות. נו) הספרים אשר שמשתי והוכרתים בזה. נז) ע"ד פירוש קדמון למסכת כלים פרק א'. נח) ע"ד פירוש גאון אחד למסכת פרה פרק ח'. נט) ע"ד התשובה להרמב"ם בענין הנדה. ס) רשימת הענינים הוזה. סא) ע"ד זמנו ומחברו איזה מדרשים אשר שמשו בברייתא דמסכת נדה הלזו. סב) ע"ד הדפוסים והנוסחאות שונות מספר שערי דורא וההגהות עליו. סג) פירוש המלות הודות והקשות שבברייתא דמסכת נדה ונוסחאותיה והחוספות השונות. — וכאשר תוציא הסימן ס"א שלא חדשתי בו דבר יהיו בסך הכל ששים ושינים סימנים או ענינים וסימניך "כנ"י הם אשר נתן לי אלקים בזה ויאמר קחם נא אלי ואברכם (בראשית מ"ח ט')

סא. ועתה אבוא ואמלא את דברי וארשום בזה איזה חקירות על דבר המדרשים השונים אשר זכרנו לעיל סימן ל"ד אשר שמשו בברייתא דמסכת נדה הלזו. בראשית רבה עיין בספרי בית עקד האגדות ח"א צד 28. וכבר שמשו בו בעל השאלות וההלכות גדולות וכו'. ויקרא רבה עיין בספרי הנ"ל צד 28. מדרש תנחומא עיין שם צד 30 ובמטו להתנחומא מר"ש בובער נ"י. במדרש רבה פי' נשוא ובמדרש רבה מפ' בעליותך והלאה עיין במבוא להתנחומא הנ"ל דף ל"ח ולי"ט. מדרש אנדת בראשית עיין במבוא הנ"ל צד 84 הערה י' והארכתי עליו בספרי סדר אליהו כתי'. מדרש תדשא עיין בספר מקדמוניות היהודים להרה"ח ר"א עפשטיין נ"י בהקדמתו להמדרש הזה. מעשים על עשרת הדברות נדפס עם חיבור מעשיות בוויניציאה שס"ה, וירונא ת"ז וכו' והוא נוסחא אחרת ממדרש עשרת הדברות וכבר ידעו מטנו רבינו בחיי ובעל מעשה אברהם אבינו ע"ה בספרי אנדת אגרות ע"ש צד 42 וצד 80. מדרש עשרת הדברות והוא שונה

מהנ"ל במקצתו נדפס בלובלין של"ב? ובבית המדרש ח"א והוא צעיר לימים מאד וכנראה כבר שמש בהאגדה הארמית שנעתיקה בספר המעריך מר"א לונאנו בדיבור ב' ע"ד השד, ובמסכת גיהנם וחייבוט הקבר בדיבור ד' ובמקוריו של רש"י ז"ל בסנהדרין מ"ד ע"ב עיין לעיל סימן ל"ה: חיבור יפה מהישועה מיוחס בדפוס אמשטרדם לרבינו נסים בן יעקב שחברו לכבוד חותנו דונש אשר אין זכר מזה בחיבור מעשיות דפוס קושטנטינא דע"ז וכו' ובספר ישועה כת"י אמנם נזכר בו בפירוש "ואני נסים שאלתי בילדותי את אבא מארי הרא"ש ז"ל" ובדפוס קושטנטינא הנ"ל "הרב רבינו אשר ז"ל" ומאד צדקו בזה דברי הר"ש בלאך בתולדות רש"י דף מ"ה ע"ב שמיחסו לר' נסים ר' רא"ש מעתיק ספרי אגדות ומדרשים בעיר קאוואלייר בשנת הרל"ד (1474) עיין אוצר הספרים ערך חיבור יפה מהישועה וערך מדרש עשרת הדברות באות מס. מדרש אלה אזכרה ומדרש עשרה הוגי מלכות עיין לעיל סימן י' וי"ב וי"ד ובספרי כבוד חופה צד 11. חופת אליהו או שבע חופות, חופת אליהו רבה, פירקא דרבינו הקדוש, מעשה תורה עיין בספרי הנ"ל. מסכת כלה, מסכת כלה והברייתא עיין לעיל סימן י' וסימן י"ט המס' כלה והברייתא נמצאה בכת"י דע ראססי 327 משנת נ' לאלף השישי 1290 ואליה כיוון תמיד המנורת המאור של רבי ישראל הנהרג על קדושת השם בשנת 1392 וממנו נעתק בראשית חכמה. (אמנם הא דבהלכות גדולות הלכות גיטין דפוס וויניציאה ד' ע"ט ע"א ומובא ברא"ש גיטין פרק ב' סימן כ"ז בשם הלכות גדולות ובמגיד משנה פרק ו' מהלכות גירושין ובש"ת הגאונים שערי צדק סימן ו' (דף י' ע"ב), "בעי רבנן קטיו מר רב חנינאי גאון (בשע"צ בעי מר רב חנינאי גאון) בבבליה רבתי וכו'" אין להגיה כבלוח הטעות בשע"צ שם דף קט"ו ע"א ובהגהות להרא"ש בדפוסים חדשים בכל ה' רבתי כי אינו כלל במס' כלה ובמסכת כלה והברייתא אך שייך לתיבת גאון שלפניו ופי' שהיה גאון בכבל רבתי ולחנם תקנו שם ואם נגרום בכלה יהי' פירושו בי כלה פי' ישיבה רבתי. אמנם בר"ן שבאלפסי גיטין פרק ב' הגירסא בכילה רבתי והוא כמו ששערנו בזה.) אבות דרבי נתן נוסחת הדפוס אבות דרבי נתן נוסחת כת"י עיין עליהם בארוכה בספרי משנת רבי נתן ותוספות רבי נתן כת"י. תנא דבי אליהו רבה עיין עליו בספרי סדר אליהו. וזה ר' עיין בספר קדמות ספר הוהר לרד"ל ועל כל המדרשים הנ"ל עיין בספרי הגדול משנת רבי אליעזר חלק ב' בערכיהם. כל המדרשים האלה כבר שמשו בכרייתא דמסכת נדה כאשר הוכחנו לעיל סימן ל"ה ובהערותינו עליה.

סכ. לרגל מלאכתו ואת שמתו עיני בספר שערי דורא וראה זה מצאתי כי נמצאו שינויי נוסחאות רבות בין דפוס וויניציאה ש"ח ודפוס באסיליאה שני"ט אשר יזכיתו כי נדפסו ע"פ כת"י שונים. כן רובי ההגהות שבאו בדפוס באסיליאה הנ"ל ונכללו בעטרת שלמה מר' שלמה בר' יחיאל לוריא (מהרש"ל) כבר באו בדפוס וויניציאה הנ"ל ואמרתי להעיר על זה למען יתנו לב המחברים ע"ז כי נחוץ הוא להבדיל בין הגהות הנ"ל ובין הוספות המהרש"ל. ע"ד הדפוסים ממנו עיין אוצר הספרים ערך ס' השערים 1163. ואעיר עליו אך ההערות האלה. ההלכות נדה נמצאו כבר בדפוס וויניציאה הנ"ל ואולי גם בדפוס קראקווא רצ"ד. וכן הוא עם סדר הניקוד וכללות א"ה. הגהות הרמ"א לא נמצאו כלל בדפוס לובלין שני"ה. בדפוס יעסניץ תפ"ד נדפס חידושי אגדות בש"ס כשמונה דפים מר' משה בר' יחיאל מיכל ממעורישט ולא חרושים והגהות על השערי דורא.

סג. הנה כואת מראש הבטחתי לך קורא יקר ונאמן לצרף בזה גם פירוש למלות זרות וקשות שבברייתא דמסכת נדה ונוסחאותיה השונות וכו', כאשר עשיתי להקונטרס שמחת עולם, וכבר הבאתי במספר את הסימן הזה אשר

יכלכל את כל הנ"ל. אמנם נחמתי עתה ע"ז כי באשר חלקתי את הספר הזה לבי חלקים אשר החלק הב' יכיל בו את הספרים הנ"ל אשר עליהם יסוב הפירוש המלות הוזה הלא יאות מקומו יותר בחלק הב' סמוך להספרים אשר יתרגם את דבריה לזאת אמרתי להדחתו עד כי אוכה להויל גם את החלק הב' ממנו ואחריו יבוא אי"ה הפירוש למלות הורות הנ"ל אשר כבר ערוך אחי בכתב לכן שא נא את פני וחכה נא לי קורא יקר ונאמן עוד כימים מספר ואמלא לך את החסרון הוזה ורצה נא עתה את הסימן אשר הוספתי לסימן כ"ד גם את רעהו אשר כניתי מלואים לסימן י"ב וי"ד הבא אחריו ע"ד המעשה יפה מר' ישמעאל בר' אלישע כהן גדול אשר שניהם קנו את מקומם בזה בין סימן כ"ד וכ"ה: ובה אשים קנצי לדברי ראש דברי זה ומאד ישמח לבי ואודה את ד' אם יועילו לך קורא יקר ונאמן להבין דברי קדושים בהכריתא דמס' נדה הלזו ובנוסחאותיה השונות וד' יהיה עמך להגדיל ולהרחיב את דבריהם ולהאדירם ותזכרני גם לטובה וד' האלוקים יתן חלקינו בתורתו ונהיה טהעוסקים בה לשמה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תוה"ק באהבה ויאר עינינו בה וידבק לבנו במצוותיו ויחד לבבינו לאהבה וליראה את שמו ולא נבוש לעולם ועד ובמהרה בימינו יחיש את גאולתנו ופדות נפשינו, ותחוינה עינינו בשובו לירושלים עיר קדשינו, ובא לציון גואל ומשיח ד' נור ראשינו. אמן:

והנה נשלם בזה מאמרי אשר קראתיו בשם פתחי נדה
על הברייתא ונוסחאותיה השונות בה לכות נדה
ועל כל הענינים המסתעפים עמהן אשר נדמו בחידה
הכל מבואר היטב מאתי, כי היה עמדי ה' שוכן שמים
כן יברכני ויאשרני ומתורתו ילמדני, ובה ישביעני חיים
ובכל לבי אודה את אלקי עזרי ובקהל עם תהילתו אגידה: אמן

השמטה לסימן מזה - עיין סנהדרין ל"ז ע"א דא"ל ההוא צדוקי לרב
כהנא אמריתו נדה שרי לייחודי בהדי גברא וכו' וא"כ דעת
הצדוקים דאסור לייחד עם אשה נדה ומוזה אין רמו מאומה בכריתא דמסכת
נדה ועיין בגמרא שם ובתוס' ד"ה התורה העידה בתוס' סוטה ו' ע"א ד"ה נדה
ועכ"ז נראה דבעל התשובה דההלכות נדה חש לזה. אמנה בדפוסים ישנים ובאגדות
התלמוד (קושטנטינא רע"ז 1517) הגירסא ההוא מינא אה וא"כ אין זה כלל
מתורת הצדוקים ומי יאמר כי המין חש לזה, אך כל שאלותיו היו כדי לנאצו
כי לפ"ז אפשר שח"ז כל בני ישראל הם בני נידות אחרי שאנחנו מתייחדים עם
נשותינו הנדות וע"ז השיבו כי התורה מעידה עלינו וכו' ויש עוד דברים בגו ודלכ"ר.

ספר

תוספתא עתיקתא

מחלקה חמישית.

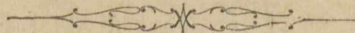
בריותא דמסכת גדה בשבעה נוסחאות; מעשה רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול חמשה (בתשעה) נוסחאות; מעשה המוכס והתלמיד בששה נוסחאות; מעשה מלך הכושי בשלשה נוסחאות; אנדה מפרקי ר' אליעזר; פירושים לאחד מן הגאונים למסכת כלים פרק א' משנה א' - ד' ולמסכת פרה פרק ח'; תשובה להרמב"ם ז"ל;

Uralte Tosefta's (Borajta's)

fünfte Abtheilung.

Nidda-Borajta in 7 Recensionen; Die Geburt des **Hohenpriesters R. Ismael ben Elisa** in 5 (9) Recensionen; die Beerdigung des Gelehrten und des Zöllners in 6 Recensionen; das weisse Kind aetiopischer Eltern in 3 Recensionen; **Agada aus Pirke R. Elieser**; Commentare eines Gaon zu den Mischnajot **Tractat Kelim** Cap. I. 1—4 und **Tractat Para** Cap. 8.; Gutachten des Maimonides.

Krakau, 1890.

DRUCK VON JOSEF FISCHER, GRODGASSE 62.

URALTE TOSEFTA'S (BORAJTA'S)

Sammlung von uralten (noch unedirten) Borajta's
aus den 2—5 Jahrhundert

oder

FÜNFTE ABTHEILUNG.

enthält

Nidda-Borajta in 7 Recensionen; Die Geburt des **Hohenpriesters R. Ismael ben Elisa** in 5 (9) Recensionen; die Beerdigung des Gelehrten und des Zöllners in 6 Recensionen; das weisse Kind aetio-pischer Eltern in 3 Recensionen; **Agada aus Pirke R. Elieser.** (als Anhang) Commentare eines Gaons zu den Mischnajot **Tractat Kelim** Cap. I. Mischna 1—4 und **Tractat Para** Cap. VIII.; Gutachten des **R. Moses Maimonides.** etc.

Zum ersten Male nach seltenen Handschriften mit Paralellstellen, Varianten und kritischen und erklärenden Anmerkungen herausgegeben von

CHAIM M. HOROWITZ

Jeglicher Nachdruck verboten.

Frankfurt a. M. 1890.

Verlag von Chaim M. Horowitz hebräische Buchhandlung und Antiquariat
in Frankfurt a. M., Uhlandstrasse No. 40.

KRAKAU

DRUCK VON JOSEF FISCHER, GRODGASSE 62.

תּוֹסֵפֹת אֶתִיקָתָא

יכלכל בקרבו

משניות הצניות וברייתות עתיקות וקדמוניות וירושלמיות בהלכות ובאגרות מרבתינו ז"ל התנאים והאמוראים, אשר היו גנוזות וטמונות בבתי גנזי הספרים בבתי יד עד כה, וכבר נגלו לעיני גאונינו וקדמונינו ז"ל ונודעו להם בכמה פנים שונים והעלו את דבריהם להלכה למעשה וישימום לחוק בישראל עד היום הזה.

מחלקה חמישית

בה נאספו ובאו

ברייתא דמסכת נדה בשבעה נוסחאות; מעשה יפה מר' ישמעאל כהן גדול; הוספות מספר יחוס הצדיקים; מעשה ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול בארבעה (בשמונה) נוסחאות; מעשה המוכס והתלמיד בששה נוסחאות; מעשה מלך הכושי בשלשה נוסחאות; לקוטי מאמרים שיסודם מהברייתא דמסכת נדה; אנדה מפרקי ר' אליעזר ונוסף עליהם עוד פירוש למסכת כלים פרק א' משנה א'—ד' ולמסכת פרה פרק ח' לאחד מן הגאונים ז"ל; תשובה אחת להרמב"ם ז"ל.

אשר אספתים וקבצתים יחד על פי כתבי יד ישנים וספרים יקרים והוספתים עליהם כיד ה' הטובה עלי הערות והגהות ושינויי נוסחאות ומראה מקום בספרי התנ"ך והתלמוד בבלי והירושלמי ובספרי המדרשים והאגדות ובספרי הפוסקים הראשונים והאחרונים אשר קראתים בשם **פתחי נדה** והוצאתי כולם לראשונה לאור עולם כהיום הזה

אנכי הצעיר, המאסף והמעיר, ואודה את ה' על זה בכל נפשי וגוי

חיים מאיר הורוויץ הלוי

(בעד כל מסיג גבול התורה והרשות לי למחסה ולמעוז,
ולתומך ידי תקדמנו ברכת כל טוב ויהי ה' לו למשען ועוז).

פראנקפורט על נהר מיין

תר"ץ

בהוצאת בית מסחר הספרים של חיים מאיר הורוויץ הלוי בק"ק פראנקפורט דמיין יע"א אוהלאנד—

מְנַחַת אֶהָבָה

מְנַשָּׂה וְנִקְרָבָה

לכבוד חותני כאבי, אהבתי נפשי ולבבי, הרב הג' המהלל בשערים, בתורה ובחכמה ביראה ובדרכיו הישרים, בן גדולים ורמי היחש הנודעים ביהודה, בצדקתם וביראתם וכרוב חילם לתורה ולתעודה, מוה"ר משה נ"י סג"ל לאנדוויא (בן הרב הגאון הגדול מרן אלעזר זצ"ל לנדא אב"ד דק"ק בראדי בעהמ"ח ספר יד המלך ג"ח על הרמב"ם והגהות הש"ס אחי הרב הגאון מרן יהושע זצ"ל לנדא אב"ד דק"ק ראדאם והרב הג' החכם והבלשן הגדול פרנס ומנהיג דק"ק פראג מוה"ר משה זצ"ל לנדא בעהמ"ח ספרי מערכי לשון (הערוד) ומרפא לשון ועוד ספרים רבים בלה"ק ובלשון אשכנזית בני הרב הגאון מוה"ר ישראל זצ"ל לנדא אחי הגאונים הגדולים מרן שמואל זצ"ל ומרן יעקב קא זצ"ל לנדא ואחותם היא אשת הרב הגאון מרן יוסף חסיד זצ"ל לנדא מבראדי דודס. בני רבינו שכנולה הגאון הגדול קדוש ישראל רשכבה"ג מרן יחזקאל זצ"ל סג"ל לנדא אב"ד ור"מ דק"ק פראג בעהמ"ח ספרי שו"ת נודע ביהודה מהרורא קמא ותנינא שלחן הטחור, הגול מרובבת, דורש לציון, ציון לנפש חיה (צל"ח) על מסכת ברכות וכל סדר מועד ודרושי הצל"ח וכו', בן הגאון הגדול מרן יהודה זצ"ל לנדא אחי הגאונים הגדולים מרן יצחק זצ"ל לנדא אב"ד דק"ק קראקא ומרן יחזקאל זצ"ל לנדא ומרן אברהם זצ"ל לנדא ומרן יוסף חסיד זצ"ל לנדא מבראדי בני הרב הגדול מרן גרשון זצ"ל הלוי המכונה ר' גרשון ווילנער ולמעלה בקודש מגדולי וגאוני ישראל זיע"א) ולכבוד בנינו וכנותיו גיסי וגסיותי היקרים מפז ש"י ה"ה כבוד הגבירים המפורסמים, המופלגים והמושלמים, שוהרי טוב והולכי תמים ויראי ה' מו"ה אלעזר נ"י בק"ק אוסטרעהא יע"א ומו"ה אריה לייב נ"י בק"ק ברזעזאן יע"א ומו"ה ישראל נ"י בק"ק קיעוו יע"א והרב מו"ה שמואל נ"י Dr. לאנדוויא רב בק"ק האננאפער יע"א וכבוד נשיהם ממשפחות גדולות שבישראל בית זוססמאן, ראפאפארט וזינצאוו היקרות המסולאות בפז ש"י ובניהם ובנותיהם היקרים ולכבוד אחיותיהם היקרות ה"ה שארי הקרוב אלי ממשפחתי עצמי ובשרי היא אשתי אהובת נפשי היא האישה אשר הוכיח ה' לי בטובו ובחסדו הגדול אשר עמה אראה חיים נעימים ודור ישרים ותמימים, אישה חכמת לב תמימה וישרה המושלמת ושובת לב עזרתי מקודש אשת חן עמרת בעלה רבת החיל ואוהבת התורה אשר מבית אביה למדה היא אשת ברית מרת חיה ת"י וכבודת אחותם הבתולה התמימה והנעימה היקרה והישרה מרת חנה פייגיל ת"י וכבוד אחיהם הכבוד מצד אמם חמותי הצנועה זצ"ל ה"ה כבוד גיסי היקר הגביר המופלג מו"ה קלונימוס קלמן נ"י ציססמאן וכבודת אשתו היא גיסתי הצנועה מרת ליעבקעלע ת"י מולדת בית הורוויץ ובנותיהם היקרות מפז ש"י וכבוד בנינו היקר והנחמד והנעים אלעזר אליהו נ"י הנולד לנו למז"ט ביום ב' ח' מנחם אב בשעה 4 1/4 בבוקר והוא בכרית ה' ובכריתו של

אברהם אבינו ביום ב' ט"ו מנחם אב תרמ"ט לפ"ק ה' זכנו לגדלו ולחנו
לתורה ולחופה ולמעשים טובים. ד' ירבה לה שנות חיים עושר ואושר וכימי
העץ יהיו ימיהם יהי שלום באהליהם וברכת ד' עליהם עד העולם אמן.
הנה מאז אמר ד' לדבק טוב הוא ואת כתכם ואחותכם הוכיח ד' לי לאשה,
אב נאמן קראתי לשמך וכאב רציתני, ברית אחים כרתי אתכם ובשם אחי אכנס
ואהבה רבה ועזה וחיבה נאמנה ויתירה נוצרה ונולדה בלבנו ובאהבתכם אשגה כל
הימים ובשלומכם ישגא גם שלומי. ואת אשת בריתי אשר מטעם התורה ודברי
חכמים עלי לאהבך כנופי ולכבדך יותר מגופי ואם כה הייבה נפש כל אדם לאשתו
ואף אני לאשה גדולה כמותך הדגילה מרכבות חכרותיך. ואם אמרתי לגלות כל
מצפוני לבני לפניכם ולתאר ולבאר בדברים את אהבתי הרבה אליכם הנה תאלמנה
שפתי וכפי אין מילה. לזאת אמרתי להעלות את שמכם על ראש ספרי זה
ויהיה לי לעד נאמן כל הימים כי באהבתכם תשיח נפשי תמיד וכתהומות רבה
יפרצו מעינותיה ותשמופנה כל חדרי לבבי ונפשי בכל עת ואוקיר את שמכם
וזכרם מכל הון כל עוד נשמת שדי תחיני. ועתה אהובי נפשי רצו נא את מנחתי
זאת ותשביעכם רצון וכאשר תורת ה' לא תשכח ולא תמוש מעל לבינו כן
יעמוד שמכם וזכרם עד העולם וזכות אבותיכם הקדושים והגאון זצ"ל תסייעכם
כי יקים ד' בכם את דברו „ואני זאת בריתי אותם אמר ה' ורוחי אשר עליך ודברי
אשר שמתו בפ"ך לא ימושו מפ"ך ומפי זרעך ומפי זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם“
ומברכותיכם תבורך גם נפש חתנך ובנך גיסכם ואחיכם אישך ובעלך אשר נפשי
קשורה בנפשכם עד העולם וככם רקמתי חיי רוחי ונפשי.

המוציא לאור.

תו זכרון. עד דור האחרון.

לנפש יקרה זכה וברה, תמימה ונעימה וישרה אשר אכפדה בזה כמותה כי
לא זכתי לכבדה בחייה ובעודה רבת פעלים ובארץ לא הזקינה ונדעו בשערים
מעשיה הישרים וכבודה ה"ה כבודת חמותי העדינה הצנועה, בשמה ידועה הישרה
בנשים והחמודה, חכמת לב ובעלת מעשים, היקרה והכבודה אשה יראת ה' היא
תהלה מרת ליעבע גאלדע ז"ל בת הרב הגביר האביר צדיק כביר המהלל ברוב
פזונו ובצדקותו וחסדיו מו"ה יוסף ז"ל קאמצעננאלה, אשר מתה עלינו ביום
ועש"ק ח' כסליו תרמ"ד בק"ק ווארשווא יע"א. וציון אבנה בזה לכבודת בתינו
הכורה האהובה והזהובה מחמד עינינו בת שעשועים וכלילת יופי הנקראה על שמה
ולזכר אם אמה ליעבע גאלדע ז"ל הנולדה לנו ביום ב' ב' דחנוכה, כ"ו כסליו
תרמ"ח לפ"ק פה ק"ק פראנקפורט דמיין יע"א ורגלי דבר נש אינון ערכין ובמרכבי
ברזל וברכבי הסיבות הובאה לווארשווא ותמרת שם ביום ה' ער"ח סיון (כ"ט
אייר) תרמ"ח לפ"ק בת ששה חדשים וארבעה ימים ותקבר בעיר קברות אבותיה

ואמה הנ"ל ואבות אבי היקר ש"י הצדיקים והצדקניות ראשי בית משפחתי זצ"ל.
 ה' נתן וה' לקח יחי שם ד' מבורך. ברוך אתה ד' בעל התאנה אשר ידעת ללקט
 את התאנה בעתה טרם נטמאה ונכתמה ומי יחקור סודותיך ומי יתאונן על מדותיך
 צדיק אתה וצדיקים כל משפטך דיין אמת ושופט צדק ותבורך לעד דיין האמת.
 ואתן נפשות יקרות השוכנות בצל שדי השקיפו נא ממרומיכן ורצו נא זכרונותיכן
 אשר אעלה כהיום בראש ספרי זרה והתויתי תוֹכְנָן עליו להיות לכן לזכרון לפני
 ה' עד דור האחרון כי אכבד את שמכן עד עולם ובאהבה וחסד אוקיר את זכרונותיכן
 עד נצח קברות האהבה ועפרות זהבי אכנה מקום קבורתכן ובמותכן אכבדכן
 ואוקיר את שמכן וזכרונותיכן עלי אדמות כי אעלים על ראש ספרי זה למצבת עולם
 ולמזכרת נצח. וה' המטית ומחיה הפורתח לכן שערי גן עדן יתן לכן מנוחה ובצל
 כנפיו יסתירכן, ובטובו וברחמיו ובחסדיו יכתירכן, ואת נשמתכן יצרו בצרור החיים
 ותערב לכן שנתכן עד כי תקוצו לחיי עולם, ובמהרה בימינו יבולע המת הנצח,
 ישביע בצחצחות נפשכן ושכרכן אתו בשמים, ועד עת קץ תהיו בפניו לברכת
 עולם, ואת שמכן נשא בלבינו כזר זהב על מצחי אמן: ת"נ"צ"ב"ה.

בשם ה'

הצעת והודעת דברים.

אודה את ה' בכל לבב ואברכה את שמו לעולם כי הפליא חסדיו הנאמנים
 אתי ויחנני ויביאני עד הלום לערוך את הצעתי הזאת לספרי תוספתא
 עתיקתא הלזה הנאה בתשלום כל החמשה הקונטרסים ממנו ובשמחת לב ובחדות
 נפש הנני שולח את ידי לכתוב את הדברים האלה בספר אשר אשימם ראשונים
 והם האחרונים בהמעשה. והנה אבטח ברה' ואליז אקוה כי יטה גם חנו וחסדו גם
 על הקונטרס הזה בעיני החכמים והגבונים ובעיני הרבנים והגאונים כי ישימו
 לבנם ועינם על הספרים היקרים מרבתינו ז"ל אשר הוצאתים בזה לראשונה לאור
 עולם אשר לא שערום עוד כל חוקר ומבקר ונעלמו מעין כל עד כה וכבר נגלו
 ונודעו בשם לרבתינו הקדמונים ז"ל. וכאשר יחב לבנם על כל הטובה הזאת
 יזכרו לטובה גם אותי הצעיר אשר זכיתי להוציאם מכתל כלאיהם ולאספם יחד ויחנני
 וירצוני כי ישימו לבנם הטהור להערותי והגהותי אשר בשולי היריעה אולי ימצאו
 כמו דברי חפץ אשר יועילו להם להבנת דבריהם ולחשוף את מקוריהם הנאמנים
 ומאוד ישמח לבי כי לא שנית ואם שנית הורוני נא רבותי ורעי מורי ומיודעי
 ואדע והיה זה שכרי כי תעמידוני על האמת ואביא עליכם ברכה. והנה על כל
 דברי הספרים האלה ועניניהם כבר הרחבתי דברי בקונטרס הרביעי המכונה פתחי
 נדה ובהערותי על הספרים האלה ולמה אלאך קורא יקר בהקדמה ארוכה לשנות
 דברי ללא צורך ואף כי ירבו עד מאד אשר מפני זאת ערכתי את הקונטרס הנ"ל

שים נא עיניך בו אולי יועיל לך גם בזה אך עלי להודיעך קורא יקר ונאמן איך נתלבללו ובאו הספרים האלה לידי. הנה כאשר המציא ד' לידי ומצאתי בכת"י דע ראססי בפארמא את המסכת שמחות זוטרת' וההלכות נדה הורני רוח סבינתי כי הם מספרי חנו"ל הקדמונים אך עכ"ז שערתי בעצמו כי ההלכות נדה איננה גוף הברייתא דמסכת נדה וחקרתי ודרשתי ימים רבים עליה ולא מצאתיה והנה הקרה ה' לפני ומצאתי בית אוצר ספרים גדול ויקר בערכו אשר אדוניו בקש למוכרו ובסוף הירושלמי דפוס וויניצאה מצאתי דבוק הכת"י מהברייתא דמס' נדה אך רמה טורא בינן כי הסך אשר דרש בעל האוצר מירי ה' רב מערכי והוא איש עשיר עד מאד וספרים אחרים לא רצה למוכרו כלל ונלחצתי להתייאש מזה והנה הקים ד' לו גואל ממקום אחר כי הרב הגאון המנוח מו"ה רפאל נתן נטע זצ"ל ראבבנאוויץ קנה את כל בית האוצר הנ"ל ואת הירושלמי והברייתא דמסכת נדה מכרם להרה"ח המפורסם בשם שזח"ה נ"י וכאשר אך נודעתי מזה פניתי אל הרה"ח השש לעשות צדק הנ"ל ובטוב לב ועין שדחה אלי להעתיקה לעצמי גם נרצה לשאלתי ויחנני בחוכות להרפ"ס והוציאה לאור עורכו. אז עלתה במחשבה לפני להוציא הג' ספרים הנ"ל בחוברת אחת. אך כאשר שמתי לבי אל הברייתא הנ"ל נבעתי ממראות עיני כי לא מצאתי את ידי ואת רגלי בבית המדרש עד כי נואשתי להגיהה וגמרתי בלבי להרפ"ס כמה שהיא והסתפקתי בהגהות מועטות כאשר הקים ד' לפני וגם מאמרי עליה ה' קצר באיכותו ובכמותו כי איך אערוך אשר לא אדע ושלחתי את הקונטרסים לווארשוויא להרפ"ס ושם עברו ג"כ תחת שבט הבקורת (צענזוריא) אשר למלכות רוסיא יר"ה וכבר השבתי כי יצאה לאורה והודעתי את ספרי זה בשערי ספרים כבוד חופה ובכמה מכ"ע. אך כאשר לפתע פתאום מת המדפיס ז"ר וכאשר נודעתי ממותו התחלתי לדרוש על ספרי זה והנה נודעתי כי לא התחיל עוד בהרפסתו מפני חליו אשר מת בו והכת"י נאבד וברוב מרחק ויגיעה נמצא אח"כ גם הושב לידי זולתי המסכת שמחות זוטרת' עם ראש דבר קצר והערותי וכאשר נלחצתי לחזור על משנתי עוד הפעם על המסכת הנ"ל אמרתי אחר ג"כ על הברייתא הנ"ל והנה האיר ד' את עיני הפעם להוסיף ולחדש בהם דברים רבים והם יסוד הקונטרסים האלה אשר אנכדה כהיום למוסרום כולם לידך קורא יקר וברוך ד' כי השיב לידי את אבידתי וכי פקח עיני עור כמוני והי לי לישועה להעמיק בהם מחקרי יותר מבראשונה. ועתה דעו לכם כל באי עולם כי לו תמצא הכת"י שלי מהמסכת שמחות זוטרת' ויוציאה איש אחר לאור עולם הן בהגהות (אשר ע"י הוצאתי בהקונטרס הג' תכירון אותן) והן לבדו והן כאשר יוסיף הגהות או באורים מעצמו הוא מהכת"י שלי כי לא נמצא כת"י אחר ממנו בעולם וככה הזכות שבידי שזכתה אותי תוה"ק וכן מטעם חוקי הממלכות הגני אוסר בזה לכל מדפיס ומ"ל להרפ"ס עוד הפעם בלתי רשותי ושאלת פי וכאשר יקרה ד' לידך קורא יקר תכירו כי כתוב בכתב ידי על גליון גדול מסורגל בשירטוטים קטנים באותיות קטנות בד' עמודים אשר המסכת הנ"ל נכתבה בהשיטתם והגהות למטה ביריעה גם בין שיטה לשיטה ובהראש דבר נמצא איזה הוספות בין השיטתם והתחלת הראש דבר הוא כלשונו "בכתב יר דע ראססי 1420 נמצא כעין מסכתא קטנה בארבעה פרקים וכו'". — ועתה קורא יקר הפוך והפוך בדברי פתיחתי ובהערותי וכו' ואפטר מעמדך

בשלוש וה' יאר עינינו בתורתו ויוכנו להיות מהעוסקים בה לשמה ללמוד וללמד לשמור ולעשות וירחיב את גבולנו בשלוש ויברכנו מברכותיו ישביענו אורך ימים ויראנו בישועתו ונוכה לראות בכבוד תורת חז"ל וביקר תפארת ישראל כי יתן מציון תשועת ישראל ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן כתפלת ושאלת אנכי הצעיר המאסף והמעיר, בכל לבבי ונפשי וגוי.

ב"ה בחודש מרחשון תר"ן לפ"ק פה ק"ק פראנקפורט דמיין יע"א.

חיים מאיר הורוויץ הלוי המו"ל.

רשימת הענינים

לפי עמודי קונטרסי זה ובצדם מראה מקום בקונטרס פתחי נדה לפי סימניו:

- (א) ברייתא דמסכת נדה ע"פ כה"י רמז"ה (עמ"ק נדה סימן ה—ג"ו, ס"א וס"ג): נד 1—34
 (ב) הלכות נדה או נוסחא ב' ע"ס הוספה אגדה והבזכה גאון בסופה ע"פ כה"י (ע"ס ס"ו מ"ז—כ"ג, כ"ד, כ"ה, כ"ט וכו'): נד 35—40
 (ג) נוסחת הכלבו או נוסחא ג' ע"ס ז' הבזכות הגאונים א' לפניו וא' לאחריה (ע"ס ס"ו י"א): נד 40—43
 (ד) נוסחת לקושי הפרדס או נוסחא ד' ע"ס ז' אגדות קטנות א' לפניו וא' לאחריה (ע"ס סימן י', י"ב, י"ד ומלווא"ס לסימן י"ג וי"ד): נד 43—47
 (ה) נוסחת מעשה הגאונים או נוסחא ה' ע"ס ספר הרקח סימן ט"ז וט"ח (ע"ס סימן י"ב, י"ד וי"ד): נד 47—49
 (ו) נוסחת ספר המקצועות או נוסחא ו' ע"ס הסערי הור"א וס"י הראב"ד המיד והאגור (ע"ס סימן י"ב, י"ד וי"ד): נד 49—51
 (ז) נוסחת שבילי אמונה או נוסחא ז' (ע"ס סימן י"ג) ונוסחאות קטועות ע"ס הרמב"ן על התורה (ע"ס י"ג וי"ז), ציוני (ע"ס סימן י"ב) הראב"יה (ע"ס סימן י"ג, י"ז), אור זרוע (ע"ס י"ג, י"ז), פרדס הגדול לרש"י (ע"ס סימן י', י"ג וכו') ספר זכירה (ע"ס סימן י"ג וי"ד): נד 52—54
 (ח) לקושי מאמרים הנראים שיסודם מהברייתא דמסכת נדה ע"ס מדרש ויקרא רבה במדבר רבה והתנחומא (ע"ס סימן ט"ו): נד 54—55
 (ט) מעשה מלך הכושי נוסחא א' ע"ס מדרש בראשית רבה ב' ע"ס מדרש במדבר רבה והתנחומא, ג' ע"ס האגרת הקודש להרמב"ן (ע"ס סימן ב' וט"ו): נד 55—56
 (י) מעשה יפה מר' ישמעאל בהן גדול ע"ס כה"י וע"ס סדר רב עמרם גאון, מחזור ויטר והאור זרוע והתוספות וספר יחוס הצדיקים: ע"ס סימן י' י"ב ומלווא"ס לסימן י"ג וי"ד ובחקונים והוספות לנד 36: נד 57—61

- (יא) הוספות להג"ל ע"פ ספר יחוס הדקיקים: ז' 62—63
- (יב) זחמ"י מהאלפא ביתא שבאור זרוע ח"א (שם מלואים לסימן י"ב וי"ד): ז' 63—64
- (יג) מעשה רבי ישמעאל בן אלישע א' נוסחא ב' ע"פ מדרש עשרה הרוגי מלכות (שם סימן י"ד ומלואים לסימן י"ב וי"ד וס"א):
- (יד) ב' נוסחא ב' ע"פ מדרש אלה אזכרה (שם סימן י"י, י"ד מלואים לסימן י"ב וי"ד וס"א):
- (טו) ג' נוסחא ד' ע"פ האור זרוע (שם סימן י"ד ומלואים לסימן י"ב וי"ד):
- (טז) ד' נוסחא ה' ע"פ ספר גלגולי נשמות וספר זכירה (שם סימן י"ד): ז' 64—66
- (יז) מעשה המוכס והתלמיד נוסחא א' ע"פ הלמוד ירושלמי חגיגה וסנהדרין (שם סימן ל"ד ל"ו): ז' 66—68
- (יח) נוסחא ב' ע"פ הברייתא דמסכת נדה והרוקח (שם סימן ל"ו): ז' 68—69
- (יט) נוסחא ג' ע"פ ספר חיבור יפה מהישועה וספר ישועה כח"י (שם סימן ל"ו וס"א): ז' 69—70
- (כ) נוסחא ד' ע"פ פירוש סנהדרין וכח"י בעין יעקב סנהדרין (שם סימן ל"ו): ז' 70—71
- (כא) נוסחא ה' ע"פ דרכי תשובה שבש"ס מהרי"ם מרוטנבורג דפוס פראג וסדילקאוו (שם ס"ו ל"ד): ז' 71—72
- (כב) נוסחא ו' ע"פ מדרש עשרה הדברות (שם סימן ל"ו וס"א): ז' 72—74
- (כג) השלמות להג"ל ע"פ הירושלמי ומדרש עשרה הדברות וס"ס בבלי סנהדרין והערך (שם סימן ל"ו): ז' 74—75
- (כד) אגדה מפרקי רבי אליעזר (שאינה בנוסחתינו) ע"פ האור זרוע (שם סימן ה' ונ"ה): ז' 76
- (כה) פירוש קדמון אחד למסכת כלים פרק א' משנה א'—ד' ע"פ כה"י רשזח"ה וס"ה גאוני מזרח ומערב והערך ופירוש רב האי גאון לסדר הבהות (שם סימן כ"ז ונ"ח):
- (כו) הוספות להג"ל ע"פ פירוש רב האי גאון וכו"ה גאוני מזרח ומערב הג"ל (שם ס"ו ג"ז ונ"ח): ז' 76—81
- (כז) פירוש גאון למסכת פרה פרק ח' ע"פ הערך וכו"ה גאוני מזרח ומערב (שם סימן ג"ז ונ"ח): ז' 82—86
- (כח) תשובה אחת להרמב"ם ז"ל ע"פ ספר פעס זקנים (שם סימן נ"ט ועיין בסימן ל"ח): ז' 86—88
- וסימניך כ"ה מעשיו הגיד לעמו "הנותן לך כ"ה לעשות חילי" "ברוך הנותן ליעף כ"ה":

תקונים והוספות.

לקונטרס מתניתא מלכתא. ד' 1 [בספר קורא הדורות דפוס וויניציאה דף ה' ע"ב ומוצא בשמו ביד מלאכי חלק ז' כללי הגאונים סימן א' ומנאחי כהוב שיש אומרים כי הגאונים נק' כל אחד מהם בלשון גאון ע"ש שהי' יודע סי' מסכתא כמנין חיבה גאון ע"כ ועיין הקדמת המאירי דף י"ז שכתב שבזמן הגאונים מי שהיה בקי בג' סדרים היה נקרא חכם ומוי שהי' בקי בע"ש בכל שיחא סדרי היו קורין אותו גאון רמז לס' מסכתא' כמנין גאון ועיין בהן עשיר בהקדמתו (ד"א דף ז' ע"ג) ובספר הקנה כהוב דאיכא מ"ד דאבות וסנהדרין הם אחד ודחה דבריהם ונתן טעם על המסכתא היחידה ועיין בשו"ת יהודה יעלה סס ועיין הלאה סימן י"ז ד' 29 וז' 30 ופסחי גדה ד' 24 ע"ש"]: ד' 3 ירושלמי עדיות 38 ז"ל—: הוריות 39 ז"ל 38: גדה 40 ז"ל 39 ובז' 5 ז"ל עס הל"ט מסכתא שש"ס ירושלמי: ד' 4 [וראיתי להעתיק בזה דברי הקדמון בעל כפהור ופרה פרק ה' ז"ל "ורבינו הקדוש לא יבוא לעולם כנגד המעשה שהוא סדרה וחברה זה שרבי ממה שהיה מיומה משה רבינו ע"ה עד ימותיו מהלכות ודברי חכמים אסף וחסר מהם המעשה שהיא סי' כל מלות החורה מהם מקובלות מפי משה ומתן דרך סברא מאין מחלוקת ומחלוקת (סי' ואחרות מתן שצאו במחלוקת בין התנאים) ולבאר דבריה (סי' בא) רבי הייא תלמידו בחוספתא וכן עשה רבי הושעיא ורבי חננאל וספרי ורבי אשי עשה עיומות רבי עד ימותיו כמעשה רבי וחבר התלמוד (סי' התלמוד ש"ס בבלי) שהוא סי' המעשה סדריו ששה ומסכתהו ל"ה (וחשיב לפ"ז הג' צבי דמזיקין לאחת) כי אין בסדר זרעים גמרא אלא ברכות ולא בסדר טהרות אלא גדה ובסדר מועד אין בו גמ' בשקלים ובסדר מזיקין לא בחמשת עדיות ואבות ובסדר קדשים לא במדות ולא בקנים וכן עשו בארץ ישראל תלמוד ירושלמי ומחברו רבי יוחנן וכל החמשה סדרים הם שלמים אבל סדר טהרות כלל לא"י עכ"ל. והנה בקונטרס הקוני השניאות הנלוה אליו בדפוס ברלין ד' XXXIX יחזור להוכיח מדברי האחרונים האלה כי ר"י לפני' תלמוד ירושלמי גם על סדר קדשים ואף כי דחה שם הראיות שהביאו הקודמים לפניו ממציאות הירושלמי לסדר הזה ע"ש ועיין בקונטרסי פסחי גדה ד' 21 שהבעל ילקוט תלמוד תורה יאמר בפירוש "ארבעה סדרי תלמוד ירושלמי ל"ה מסכתא" וע"ש ד' 24 וז' 40 סימן ס"ו ועיין בקונטרס הקוני השניאות ד' XXXVI—XXXVII אמנם סוף דבריו "וכל החמשה סדרים הם שלמים" לא יסובו על הירושלמי בלבד אך על שניהם יחד הבבלי והירושלמי כי לארבעה סדרים מועד (ויזנף לו גם מסי' ברכות) נשים (ויחשוב עמו גם מסכת גדה) מזיקין וקדשים נמא' תלמוד בבלי ולזרעים [מועד נשים ומזיקין] תלמוד ירושלמי ולפ"ז כל החמשה סדרים האלה הם שלמים עם התלמודים עליהם"]: ד' 4 רבא אמר ליקיים מיילי דאבות [במתחזור ויערי ובר"י] ה' הגירסא רבינא"] ד' 6 ובלשון הזה איהא בפירקין דר"א [ואולי ע"ס הוא בחוס' שם ז"ל בפירקין (בפרק) דר"ג כי כן יבונה האבות דרבי נתן והחליפו בהמורגל יחד פרקי דר"א ובס' פרקי אבות דרבי נתן מכוונה בפירוש רבינו יונה אבות פרק א' משנה ה' וילקוט שמעוני תורה רמז י"ז ובס' פרק אבות דרבי נתן כצ"ח פאריז 255 וכת"י בריטיש— מועדאוס 15290 עיין הלאה סימן י"ז"]: ד' 6 כמקום פירקין ז"ל כמקום פירקין: ד' 6 שהוא קוצר ז"ל שהוא קצור: ד' 9 מדותיו הכרייהא ז"ל מדות והכרייהא: ד' 15 סימן ז' (1—2) [ה"ה חדש סי' יתרו]: ד' 18 סימן ח' (10) [עיין בקונטרס תקוני השניאות הנ"ל ד' XXXVI"] (ד' 22 36) [עיין פסחי גדה ד' 24"]: ד' 24 המו ז"ל המון: ד' 24 [ועיין ג"כ פסחי גדה סימן כ"ד]: ד' 24 והלאה בכהובות ז"ל בהוספות: ד' 28 וחלק מהמסכתא ז"ל חלק: ד' 31 מעשה ר' ישמעאל כהן גדול [עיין פסחי גדה במלואים לסימן י"ב וי"ד]:

לקונטרס **שמחת עולם** הזכרה דברים לדורנו זיל לדורנו: זד 1 זיל אָבֶל, 1420:
 זד 2 זיל אָבֶל: זד 4 אָף להיפך זיל אָף להיפך: זד 5

הוספה לסי' י"ד [ואל התמה על זה כי רבו האגדות על ההלכות במס' שמחות וזמרתו הלזו ורובה כנולה בדברי אגדה כי כן דרך חז"ל בענינים כאלה וכיוצא בזה המצא בתוספתא למסכת סוטה ובכמה פרקים בש"ס ובתוספתא]: זד 5 זיל Die drei Freunde: זד 6 סימן כ"ב [עיין כלים פרק כ"א משנה א' ונגיעו פרק י"א משנה ט' בנפש המסכה וההלכה פרק ח' משנה ד' מסכת פרוסה וע"ס ברע"ב ובתו"כ]: זד 12 סימן ל"ז [ועיין פתחי גדה במלואים לסימן י"ב וי"ד ובסימן כ"ד]: זד 15 אָבֶל הב': זד 28 משאדם עולה למטה וכנסין חלו וכי' [עיין לדקדק דהרי בסיפא אמרינן דאין וכנסין לא ביום ראשון ולא ביום שני ולא ביום שלישי ועיין הלאה משנה ד' וה' דהלשון "עולה למטה" משמע שאינו מטורף או תקף עליו החולי והבא ממשע דכנסין מיד משעלה למטה? ואולי סי' דכנסין כ"ל דדוקא קרוביו (ולמען העור והשיע גם כדבריו עיין הערה כ"א) או אף כדי להפליבו מאיסור גזל וכי' ואך למען לזרו לפקח על זרכיו בעודנו בדעה לזולה החירו ואולי פירשו דכנסים אף האנשים הגאונים ככ"ד או העוסקים במצות שלא יחדסו כי הם שמחים בצערו חיו וז"ע — ובאשר לא נזכר במס' זו ענין הזוהר נראה שכל השאלות האלה הן כדי להעיר את לבנו כי יסדר כל עניניו לכל יבואו בניו ויורשיו לידי ערעור וקטטה ועי"ז יזכור מעצמו לעשות הזוהרה ועיין הלאה הערה ע"ח וד"ל"] זד 29 המודד המודד: זד 32 הערה עז [והנה הכא מיירי מהיודיו של החולה והחסור והיורד מדבר והיורד בים בעודם בסכנתם ומתורדים על חטאותיהם אולם רב יהודה אמר רב בצרכיהם שם מיירי שצדק נזלו ויצאו מהסכנה שעליהם להודות לה' והכח עיקר הרחיה מן ויצעקו וכו' והתם מסיפיה דקרא יודו לה' חסדו וכו' הענינים האלה מפורטים בחר היעב בהמקראות האלה שבעודם בסכנתם יש להם להתוודות וכשאלו לרוחה יש להם להודות כלי ועיין סנהדרין מ"ג ע"ב במשנה ובגמרא שם מ"ד ע"ב במומה כ"ב ועיין ספרי נשא פ' ח' ואשמה הנפש היתה והתוודו כי נתן אומר זה גנה אב לכל המהים שבעוין ויודו": זד 33 סורה הראשונה שבעשרות [וואיעקבן וכו' עד עירובין כ"ה] גנה בעשות זה פעמים ויש למחקה: זד 35 בעשרות לא זיל יא: זד 35 פרק ג' הערה ו' [ועיין בראשית רבה פ' ט': זד 43 ומן המגרשה והמריצה [ועיין שקלים פרק ח' משנה ב'] זד 47: כל שנה ימים זיל שלשה [ועיין מו"ק כ"ז ע"ב]: זד 47 הערה ק"ע [וועתק ג"כ בשם הירושלמי בתוספות מו"ק כ"ז ע"ב ד"ה מכאן ואילך ע"ש]: זד 47 וימהד זיל וימהר: זד 48 המסכה מכות זיל המסכה ששמחות: זד 48 לה זיל לה': זד 48 וגי' זיל וגי'.

לקונטרס **פתחי גדה** בשער הספר והמילאמה זיל והמתחמר: זד 8 והנה החילוף ממטטרון וגבריאל כבר מצא לו מקום בתוספתא הש"ס עיין בש"ס חגיגה

דף ט"ו ע"א אשקרו למטטרון ומחיוהו סימן פולסי דנורא וכנראה גרסת הערוך ערך פלס ג' הוציאוהו לגבריאל מחארי הפרגוד ומחיוהו סימן פולסי דנורא ועיין הגהות הערוך להרשב"א ר"א סולד לעקר פלס ג': זד 21 מהו' זיל מהו', זד 23 היבא זיל חובא: זד 24 ואף ב' זיל ואף כ': זד 25 סעוים זיל סעוים: זד 26 וגם שמעתי זיל וגם שמעתי: זד 31 זיל "א" לפני החיבה אמנם לאין ככ"י וכי': זד 36 [החלק השני במעשה דר' ישמעאל מן "א"ר ישמעאל סה לו זגניאל וכי' עד ללאת מחדרי הדריס" מובא במחזור דר' ישמעאל זד 55 בלבן "זה מצא במדרש ר' הנחומא" וכידוע אינו בהתחומא שבידנו (אמנם נראה כי כן הו' דרכס לחלות אגדות אשר לא הו' ידוע להם שמו ומחברם בשם הדרשן ובעל האגדה הידוע, או הסבירו המעתיקים והסופרים לנצח אגדות קטנות וקצרות אל התחומא לכל יאכדו ויכסו חיידי דזוטרי נטיה) בתוספות שבת קי"ט ע"ב ד"ה כל העונם "ר"י אומר דים בפסיקתא במעשה דר' ישמעאל בן אלישע דקאמר התם כפיסרלל כנסין לבתי כנסיות ואומרים יהשיג מצדך בקול רם מצלעין גזרות קשות" ומובאים דבריהם בביה יוסף טור א"ח סימן מ"ו (ועתק דבריהם גם בספר שחד יצחק אהר אמן בדילוג היבת במעשה) ועי"כ כונתם להאגדה הלזו בהחלק הב' ומכונה בשו"מ מעשה דר' ישמעאל בן אלישע כי כן שמה וענינה וכנראה גם החלק הא' ממה, שאל עי"ז ידק הכינוי מעשה וכו' ה' נמצא שם. אמנם הכינוי פסיקתא לאו דוקא כי כן דרכס לבנות בשם פסיקתא גם לאגדות ומעשיות מלבן פסקא. אמנם מצאנו כמה סגנונים

בנוסחה המחזור ויערי והעסקתי דבריו [87] 36 [ומחזור ויערי זנגניאל וכנראה
 הוא ע"ס]: 38 זנגניאל שר הפנים]: לסימן ל"ב 45 [ויש להעיר עוד על סימוי
 לשון הצריחה מלשון שארי ספרי חז"ל השונה ג"כ בכל גוסחא וגוסחא ממנה: בצריחה דמסכת
 נדה פרק ב' הלכה ד' תקצוץ את צפורניה בהלכות נדה ובמקצועות תחתוך ציפורניה
 ובנוסחה הרוק שנילחה צפורניה במקום גשילת צפרנים בלשון שארי ספרי חז"ל, ועל
 הלשון השונה בהן מלגל" בצריחה דמסכת נדה פרק א' הלכה ב', מגולגלים בהלכות נדה
 ובכל בו, לגלוג ברוק וכו'"] ובהנוגע לחלק הדקדוק מאלחו בגוף הצריחה דמסכת נדה הנסמרת
 (גוף הג' בנקבה) בהעבר ראת במקום ראָתָהּ ואין זה מקרה ולא טעות כי נשנה התיבה הזאת
 כמה פעמים, ובשאר הנוסחאות הוא ראתה כפי חוק דקדוק לה"ק אמנם השימוש המלות הזנות
 והקפות אשר העפתי לך קורא יקר ונאמן להוסיפו בזה נדחה גם עתה ממקומו מהסרון
 המקום ואמלאנו ח"יה במקום אחר: 48 עשרם ל"ל עשרת: 51 דכור ט' דבור ט': 52
 סימן ל"ל סימן: 59 הפרדס ל"ל הפרדס: 63 שנת דף קכ"ז ע"א חנו רבנן מעשה
 בחסיד אחד שפדה ריבה אחת וכו' ופירש"י כל היבא דלמרינן מעשה בחסיד אחד או ר"י בן בבא או
 ר"י בן אלעאי הא דהוסיף כאן רש"י ז"ל כל היבא וכו' מה שלא פירש בן בשאר מעשיות דחסיד אחד
 בש"ס? משום דקשה לו למה נקרא חסיד חולי דכ"ל באמת דבעל קרי אסור בדיית ולכן בעל. לכן
 אמר כל היבא וכו' וח"כ ע"כ היה זה ר' יהודה בן אלעאי שהוא סהס ר' יהודה שבש"ס והוא
 ס"ל ברכות כ"א ע"ב וכ"ב ע"א דבעל קרי מותר בדברי תורה ומיניו ברבי יהודה ע"מנו ברכות
 כ"ב ע"א מעשה ברבי יהודה שראה קרו וכו' ח"ל חע"ש שניקל אני על אחרים מחמיר אני על
 עמי ע"ס: 69 אמנם הא דבהלכות גדולות וכו' [ע"ן בהערה להלכות גדולות מהגרעיה
 (מקו"י נרדמים בצללן) 325 הערה מ"ח]: — ושאר הנוסחאות יבין הקורא הנאמן
 להקטן מעמנו בחילוף ה' בח' ג' בג' ב' בב' ד' בר' ו' ב' וכן היסך וויי שצורה והבוס המה
 שבה ם במקום ם באמצע התיבה וממקומו מוכרע:

לקונטרס תוספתא עתיקתא מחלקה חמישית. 3 ככהק ל"ל צבקה: 5
 וטעמאין ל"ל ומטמאין: 8 בהערה ק"י מי בעי
 ל"ל מצעי: 15 חכרו ל"ל חכרו: 30 הערה קב"ח לבענה ל"ל לבעלה: 32 ודעה
 המנהג ל"ל ודעתי המנהג: 32 בש"ח ל"ל בש"ח: 33 חכרון רב זולתם ל"ל חכרון רב
 זולת: 34 הניגעים ל"ל הנוגעים: 36 משמדת ל"ל משמרת: 36 ויהקן ל"ל ויהקן:

מסכת נדה *

(א) פרק א [ב] הלכה א' [ג] שמאי ג) אומר גדולה היא ד) הגדה שהיא מרחקת מן העבירה ומקרבת לגן עדן ולא עוד אלא ה) שהיא מרחקת מן הטומאה ומקרבת לטהרה האשה כשהיא ו) טמאה ומזדהרת ז) בעצמה

* בגליון הכתי "היא הברייתא דמסכת נדה שהזכיר הרמב"ן בשי' החזרה בפי' ויאל בענין דרמ"ל ועיין בראש דבר: ח) בכת"י חסדים הנוגעים מהמשניות הראשונות בכל הפרקים וז"ל לפרק א' כאשר מלפנים לא רמנו תחילתו כי הנה נכרות ונגלות לעין מעמקן והוספתים מעמני בבי' חלחי לבינה [...]: ז) כל הלכה אי' ורוב הלכה ב' עד ללקות ברוח בהלכות נדה כתי' ובכלבו בסופו בין השבות הגאונים סימן קמ"ה. מן ומזדהרת בעצמה והאלה מבלי שם מ"ד בלקוטי הפרסם לרש"י דפוס אמשטרדם דף ד'. רוקח הלכות נדה סימן שי"ז. ובהג"ה בליוני בפי' נזכר בשם בעל סודינו שהוא הרוקח בקיבור שערי דורא הלכות נדה סימן כ"ג בשם ספר המקצועות להר"ח. שבזיל אמונה נתיב ג' שביל אי' ובן אז"ל. ספר זכורה דפוס ווילמערטסדלרף חפ"ט דף ל"ח ע"א עיין נוסחאותיהם הנעתיקות בזה ועיין מדרש אלה הזכרה ומדרש עשרה הרגוי מלכות נוסחה ב' ומובא להלכה ע"פ השערי דורא הרוקח והכלבו בדרכי משה בעבור וי"ד סימן ק"מ רמ"א וי"ד סימן ק"ח סעיף מ"ד ש"ך בית לחם יהודה סדרי עהרה הגר"א באר היעב וי"ד שם ובשם ים שכתבו לבזו שם סעיף מ"ח ובחופת חנינים ובחכמת אדם ובשלחן העהור ובקיבור שיע' ועיין לקוטי מהר"ל הלכות עבילה: באשרי ספרי חז"ל לא מלאנו להם חכר: ג) גם מסכת נדה שבמשניות וחוספתא מתחלה בדברי בית שמאי אך החס במחלוקת בית שמאי ובית הלל: ד) פי' האשה השומרת דיני הנידה: ה) פי' כשחמור דיני הנידה ועכ"ז צדוק זמן עהרה לא תדחנו ותמחר לעבול כדי להזדקק לבעלה: ו) בהלכות נדה הג"ל שהיא מהורה ועיין בהערותי עליה: ז) פי' ממה שמבאר הח"כ בזה: עיין בראש דבר סימן ב' בארובה ולפי ענינו בזה נבאר בקצרה: הנה כבר מויה וגמורה מכל הרופאים וחכמי העבד כי ההסתכלות הנשים בעת זיווגן והריוןן בכריות משונות וכדומה וכו' שהסתכלות הזאת תפעול על הולד אשר חלד ודבר זה גם מהורה משה למדנו בספר בראשית פי' ויאל פי' ל' ממוקלות יעקב והאלן שגם קודם זיווגם הועילו המראות להאלן לכן אל יאלא עוד בעינינו חס הזהירונו חז"ל ע"ז שבעת עבילת הנשים כדי להזווגן לבעליהן לכל השנונה בדבר שובל להזיק להן בעיבורן ועיין ברכות כ' ע"א רבי יוחנן הוי רגיל דהוה קא אזיל ויחיב אשערי עבילה אמר כי סלקן בנות ישראל ואתיין מעבילה מסתכלן בי' ונהוי להו זרעא דשפירי כותי' ובצא מניעא ס"ד ע"א רבי יוחנן הוה אזיל ויחיב אשערי עבילה אמר כי סלקן בנות ישראל מעבילת מנהה לפגעו בי' כי היכי לדיהווי להו בני שפירי כותי' גמירי אורייתא כותי' ומשאוני הגוססח ב' הנמוקומה הג"ל נראה כי ההסתכלות גם הפגיעה מועילים בזה ולפי הגמ' ב"מ שם מועילים גם להכונה רוחו וחכמתו ועיין בסתרי תורה בזהר פי' ויאל דף קמ"ה ע"א וזהר פי' תזריע דף מ"ג ע"א ופי' ויאל דף ק"ב ע"א ופי' חיי שרה דף ק"ל ע"ב אמנם כל זה אך בתיה ואשה ת"ח כי עליהם להסיר כל מוקש ומכשול מני דרכם ואין זה לדינא כלל והוא כמו ענין הזוגות שבסמים קיי ע"א דמאן דקפיד קפדין בהדיה ומאן דלא קפיד לא קפדין בהדיה ושומר פתאים די' כתיב ועיין בסמים קי"א ע"א ומשני זה לא נזכרו בדברי הברייתא הלזו לא בצבלי ולא בירושלמי וכו' ועכ"ז

אימתי בזמן שהיא טובלת. א"ר חנינא בשעה שהיא טובלת ופגעה (ח) בכלב אם היא חכמה (ט) ויש לה יראת שמים לא תניח בעלה לשמש עמה באותו י' הלילה למה שלא יעמדו בניהן מכוערין ופניהן דומין לכלב עד שתחזור ותטבול שניה. ואם חזרה ופגעה (י) בחמור אין לה רשות לכא (יב) עם בעלה למה שלא תקרב עצמה לעבירה ויעמדו בניה לבם מפוש כלבו של חמור עד שתחזור ותטבול שלישית. חזרה ופגעה (יג) בעם הארץ אסורה לשמש עם בעלה באותו הלילה עד שתחזור ותטבול (יד) רביעית ואם חזרה ופגעה (טו) בסים תעלה ותשמש: ואלו הן שבניהן דומין לכלב המהלכין (טז) בשוק ואוכלין והרוק שלהן יורד על זקנם לישונם נפסק מלדבר אם ראת איש שהוא במדה הזו דע שבשעה שטבלה אמו חזרה ופגעה בכלב. ואלו הן שבניהן דומין לחמור לבן טפיש ואין למדין תורה מכוערין בחליכתן (יז) והרבבים מתקבצין על פניהם דע שבשעה שטבלה אמו חזרה ופגעה בחמור. ואלו הן המדברי' ואינן נאין בדבוריהן למדין ומשכחין וכל חבריות משחקות מטנו אם ראת איש שהוא כן דע שבשעה שטבלה אמו חזרה ופגעה בעם הארץ. א"ר

נאחזה אחי"כ לדבר הלכה ע"פ הספרים הגי'ל בהערה ב: וכו' נדייק היעב נראה כי הברייתא הלזו מנורה ומזרחת על השמים באותו לילה של עבילה ענמה ומיירי באשה נדה לאורייתא ותסוב על דברי שמאי ואי"כ קדמה לנוואה ר' ישמעאל בר' יוסי (שהיה דומי רבי) פסחים ק"בן ע"ב בדנדה לאורייתא "אשקה עבילה אל תזקק לה לילה ראשונה" ואי"כ אחרי הנוואה הגי'ל אין לחוש כלל לדברי הברייתא הלזו. ולדין שהאשה עובלת בשעה שהיא טהורה ודלית ולא שיי' לנו הנוואה הגי'ל גם לנו לאחוז בדברי הברייתא הלזו כהפוסקים הגי'ל אך בזמן התלמוד בבב' והירושלמי שהיו אחרי ימי הנוואה הגי'ל וקדם למנהגיו אין מקום כלל לדברי הברייתא הלזו והא דרבי יוחנן אינו אך זכירות יחידה או באשר פעם מענין הפגיעות הוא באשר חולי ההרהר האשה בהן ובדברים הגי'ל קים להו שלא תהרהר בהן אך בליל המקרה והפגיעה ואחי"כ נשכחו מוצרכיה אמנם בשפעה באדם המקצועות והרוקח: ויש לפרש ג"כ דהברייתא דמסכת נדה מיירי עכ"ז בנוסחה לקוטי הפרדס המקצועות והרוקח: ויש לפרש ג"כ דהברייתא דמסכת נדה מיירי כשעובלה ביום השמיני ללידה זכר שאינה זריכה ללידה למנות ז' נקיים כלל עיין פרק ג' הלכה ד' הערה קכ"ח בארכובה וזו נקיים לילדת נחקה בימי הגאונים עיין בהערתי הגי'ל והנה לפי שיטת הש"ס מותרת לבעלה כל הל"ג יום ואי"כ אין לה לטבול ביום הח' וגם הוא לא זקק לה מפני חולשה והיו כמידי דלא שכיחא אך ללידה שאינה מותרת לו אלא בלילה זו בלבד שייכות כל התקנות האלה ובשאר ימי טבילות שהם לאחר ז' נקיים שייכי ג"כ כמ"ל: כיוצא בענינה דידן הוא כהלום ולמדין זה מזה כאשר נבאר אי"ה: (ח) עיין פסחים ק"א ע"א דהכלב אין ממנעין ולא מתמנעין ובכרות נ"ו ע"ב ע"ג: כל הדי' טבילות האלה אינן אך בדרך אקראי ופי' אם אירע כך משכחת לה ד' פעמים שתחזור ותטבול וגם נראה מדהנחה הברייתא הטבילות במספר שנה שלישית רביעית דיותר מזה לא אטרחוה לטבול ועיין בנוסחת הכלבו והא דלמא של ר' ישמעאל בן אלישע, עיין נוסחתם האלה בזה אינו אך זכירות יחידה. וגם דברי הברייתא הלזו אינם ללידה אך כמו שאמרת בפירוש "ואם היא חכמה ויש לה יראת שמים" והיו כמו ענה שובת ועיין הערה ז': (ט) עיין הערה ח': (י) משמע שבליה אחרת אין קפידה עיין הערה ז': (יא) החמור הי' נבזה בעיני חז"ל עיין דרשהם שבו לכס פה עם החמור עם הדומה לחמור וחמרתה מעברתה בזה קמא מיט' ע"א יחזקאל כיג' כ' אשר בשר חמורים בשם וכו' ועיין בכרות נ"ח ע"א וכו' ואף כי הוקירוהו מלך נושא משאות ולרכוב עליו ומס"ז בחלוס. הוא סימן יפה אמנם גופו נמאס: (יב) בהלכות נדה ובכלבו לשמש: (יג) עיין פסחים מיט' ע"ב דאף אין מהלוקן עמקן בדרך ועיין בכרות נ"ז ע"ב: (יד) עיין הערה ח': (טו) עיין בכרות נ"ו ע"ב דסוס בנחה בין לבן ובין ארום סימן יפה לחלוס ועיין סנהדרין לג' ע"א: (טז) עיין קדושין מ' ע"ב ויומא סיג' ע"ב: (יז) כמו וזבובים בל"ק כי חרגום של זבוב ד'קבא סורית ד'קבא פליענע

חייא אשריו מי שאמו פוגעת יח) בסוס בניה עומדין נאי' בהליכתן נאי' בדבורן שומעין ומביני' למדין תורה ולמדין משנה ולא עוד אלא שאימתן מוטלת על הבריות. ואם ראית איש תם בדרכיו ומשפיל את קומתו ומדבר ודבריו נשמעין מהרה דע שבשעה שמתלה אמו פגעה בסוס. אם ראית גער שהוא יט' מחליף את לשונו ומחפך כ) את ידיו לידיו דע שבשעה ששימש אביו את מטתו כח) ונשקה הרי הרוק יוצא מתוך פיו:

הלכה ב' כז) ואלו הן שקבורות כג) את בעליהן כל מי שאינה נזרת בנדה כד) וכמה תשמר על ימי נדתה ר' עקיבא אומר שבעה ימים אם בכסה את בנדה בשביעי וראת כה) כמפתו של חרדל בשמיני חזרת ומכנסת בתשיעי אם לאחר כבוסה ראת בעשירי חזרת ומשמרת אחד עשר יום אם ראת באחד עשר כמפתו של חרדל חזרת ומשמרת שנים עשר. ריב"ז אומר כו) אפילו כז) ראתה למאה ימים צריכה לישב שבעה נקיים. כח) והשמרת ימי נדתה לא תבשל לבעלה ולא אופה לבעלה ולא מרקדת ולא תפרוס את המטה ולא תשקנו מים מכלי של חרס למה שהיא מטאה ומטמאה בצורך. כט) א"ר חנינא אפילו הרוק של נדה שרקקה על המטה והרסו בעלה או בניה נטמאין בכל צורך ואסורין להכנס לבית הכנסת עד שיטבילו עצמם במים למה שהרוק שבנדה טמא מכאן שנו חכמים ואמרו ל) המשמשת נ"א המשמרת את בעלה והיא נדה גורמת לבניה שלא ינחלו תורה ולא עוד לא) אלא שהיא גורמת להן אפילו לעשרים דור לסוף בניה לוקין בצרעת. לב) האישה אינו רשאי לשמש את אשתו לג) לא לפני השמש ולא כנגד מאורו של ירח ולא לפני הכוכבים כנגד השמש למה שמא תתעבר באותו הלילה ויצא בנה ביד אחת ולא עוד אלא שהיא גורמת לו ומלבישתו לבן ואיחורו לבן זה הבהרת. כנגד מאורו של ירח למה שמא תתעבר באותו הלילה ותלד וסוף בניה לוקין בכהק. לפני הכוכבים למה שמא תתעבר

יח) עיין הערה ט"ו: יט) זהלכות נדה שמחלה, זכלבו וזכרקה שהיא מהפך וזלקוטי הפרדס שהיא מהלף: פ) פ"י מהפך את ידיו מוז לזו כמו חובק את ידיו: כא) ע"ש חמו: כב) הלכות נדה. לקוטי הפרדס, זכלבו, רוקח שם סימן ט"ז ע"ש: והנה מי שאינה זכירה נדה עושה מסורס במשנה שבה פרק ז' משנה ד' וכו' היינו שמשמשת עם בעלה ועודה נדה והכל ממשמרת ימי נדתה קמייני ואלו ז' ההלכות האלה תסובינה על המשנה דשבה ה"ל שאך מפני ענין הדלקת נר דשבת נענית שם: כג) וחז"ל חשבה לקללה עיין לקמן פרק ז' הלכה ה' ואבות דר' נתן כז' פרק מיג ופרק א"ש הראשון וציוני פ' בראשית אשר נוסחתה נעקרו בספרי כבוד חופה ז' 21 ע"ש: כד) הלכות נדה וזלבו שם: כה) כמראה דם: כו) הלכות נדה וזלבו חילוף חלו: כז) זכלבו, רחשה שלשה ימים רגופים רחשה לשמור שבעה ימים נקיים: כח) רוקח שם סימן ט"ח בשם מעשה הגאונים ע"ש, הלכות נדה וזלבו שם ועיין שו"ת (הגאונים) שערי חשבה סימן קע"ב בשם בני חרץ ישראל: כט) הלכות נדה וזלבו שם: ל) הלכות נדה וזלבו ורוקח שם סימן ט"ז ע"ש וזכולם הגרסא המשמשת עם בעלה וזין כך וזין כך פירושו משמשת ומסרתה את בעלה וקאי על הא דלא תבשל וכו' ופ"י א"ש עשה כל המלאכות ה"ל בעודה משמרת ימי נדתה: משנה ח"נה בשם מקום ואלו נמארה צבתיחא שכבר נאצדה מאתנו: לא) הלכות נדה וזלבו ורוקח שם סימן ט"ח בשם מעשה הגאונים וזבילי חמונה נחזי ג' טבילי א' ע"ש ועיין ויקרא רבה פ' ט"ו וזנוסחה לקוטי הפרדס ועיין בהלכות נדה בהמאמר הנוסף ה"ר מסכת כלה והצבתיחא פרק א' בני נדה סופן להצטרע: ועיין ציוני מוצרע ויש מקובלים כתבו שהצטרע בא' על עון הוריו ע"י גלגול שבה על אחת נדה: לב) הלכות נדה וזלבו ורוקח שם

באותו הלילה ויעמדו בניה (לד) מלונלי בלשונם ולא עוד אלא שהיא גורמת להם ללקות ברוח (לה). מכאן (לו) א"ר נחמיה הרואה דם בשני ימים צריכה להשתמר לעצמה עד שתבדוק. (לז) האשה לא תניק את בנה של נכרית שהן גורמין [לה] רעה לה ומעכבת ישועתן של ישראל מכאן א"ר נחמיה המניקה בנה של גוי גורמת לו לעצמה העמרה ולא עוד אלא שבסוף היא לוקה (מ) בלשון הרע. (מא) ואל תשמח לאשה שרגלה מטהרת לשוק למה שהרגל שמטהרת לשוק גורמת לבעלה את הערוה. הרואה דם והיא (מב) מעוברת בתוך שלשה חדשים או בתוך ארבעה חדשים הדם טמא יום אחד ואח"כ היא טהורה ואינה צריכה סבילה בו ביום. (מג) ראה בתוך ישישה חדשים או בתוך תשעה אינה צריכה בו ביום לכל דבר למה שאין למעוברת דם טמא. ילדה (מג) משמרת גדתה שבועיים (מד) בנדתה ואח"כ אם רצה בעלה לשמש ישמש שאינו נפסל אלא מה (מז) בדבר אחד בלבד ואיזהו (מו) משתף דם נדה בדם האיברים והיא מצמעת בעצמה בכל צורך. (מז) ולמה (ויקרא י"ג ג') ביום השמיני ימול בשר ערלתו אלא שתהא ראויה לאב

סימן ט"ז: (ג) עיין גדה ט"ז ע"ב וי"ז ע"א: (לד) צה" נדה מנגלים וכן בכלבו: (לה) עד כאן בנוסחה ההלכות נדה והכלבו: (לו) כנראה קאי אדלעיל וכמה תשמר על ימי נדחה: (לז) עיין במשנה ובגמרא ע"ז כ"ו ע"א ובירושמי עס ונקיב לה הכא משום "מכאן א"ר נחמיה" כדלעיל מזה: (לח) כן ט"ל: (לט) לשון יפה ופי' להכות: (מ) פי' שיעלילו עוד עליה ועיין עבודה זרה עס: (מא) המחמיר הזה לא מלאחיו בשום מקום והידידה תשמח אינה מובנת ואולי ט"ל ואל תשמע והוא לשון נקיב לתשמיש עיין העניות כ"ב ע"א וע"ז י"ח ע"א השמיעי לי אז מלשון ישמחה בדבר מזה בסוף הלכות נדה ובמש' כלה והברייתא פסק ג' ועיין בעור אבן העזר סימן כ"ה ובבית יוסף עס כלומר יוסיף לה על עונתה ופי' כי אין להוסוף על עונתה לאשה שהיא ילדנית כי ע"ז תרבה תלונה ותגרוס לבעלה שיבוא אליה דרך חימוד ולא לסס מזה ועיין בראשית רבה פי' פ' והנחומא פי' וישלח: (מא) עיין משנה נדה פסק א' משנה ד' בבלי נדה ח' ע"ב וירושלמי עס: (מ"ב) עיין ירושלמי נדה פסק א' הלכה ד' ולקמן פסק ג' הלכה ד': (מג) ע"ב ב"ולדה נקבה מיידי שזו עמאה שבועיים ואח"כ תולד והיא מסאבא ארבעי שדינה כגדה ועיין בחב"ט ויקרא י"ג ה' ואין צרה נוקבא תולד והיא מסאבא ארבעי יומין ר"סין הי' בריחוקא ובתמיסר תשחרי ועיין בשאלות דר"ג חז"ע סימן פ"ה והיכא דילידה נקבה אסורה לגברה ארבעי יומי וכו' למשל ארבעי ועד שחן ושחא כל דס דחויא עהור הוא ושריא לגברה שי' וששים יום וששה ימים תשב בדמי טהרה וכו' ועוד נבאר הלכה א"י: (מד) ט"ל כנדה או פי' כפי דין נדה: (מה) להבא קרצותיה או לנגיעת קודש וביאת מקדש ומוחרת לבעלה תמיד כל הס' ימים: (מו) פי' כמו למד? באשר דס הגדה משתקף בדם האיברים ואינה עוד כגדה: (ל"א) ג"ל דה"פ ילדה בת משמרת שבועיים כגדה ואסורה אף לשמש לבעלה ר"ל לשרתו ולעשות מלאכתו ואח"כ אם רצה לשמש פי' כי תעשה לו כל מלאכתו תעשה שאינה נפסלת ואסורה לו אלא בדבר אחד (ואולי ט"ל אחר) והוא כינוי לתשמיש ומפני העטם באשר דס הגדה משתקף בדם האיברים היא מוצעתה מאד: (מז) אמנם גבי זכר דדקאין סמוכים עיין נדה ל"א ע"ב לא ההרה חורה אלא יום השמיני בלבד ועיין חב"ט ויקרא י"ג ג' וביומא המינחי תשחרי (פי' המפסק לבעלה דוקא ע"י עבילה) ובשאלות עס ובאורחא דשבעה גבה תמינחי איברי לה עלמא טבילה ומשחריא לגברה. ועיין הלכה פסק ג' סוף הלכה ד' וכנראה גבי נקבה דכתיב "וששים יום וששה ימים תשב על דמי טהרה" דר"ש על כי תטהרה לבעלה ביום הטי' נמשכה כל הס' יום ופי' הכתוב כך הוא ואם נקבה תלד ועמאה שבועיים כנדה (שאלו היא עמאה כגדה ואח"כ) וששים יום וששה ימים תשב על דמי טהרה (שהוא הניגוד לה"ל ודמיה עהורים אף לבעלה) אמנם גבי זכר דכתיב "ועמאה שבעת ימים כימי נדת דוהא תמא" ולא כתיב כנדה וע"כ פירושו שאך כימי נדה דוקא אך ז' ימים תמא ואח"כ

שיעלה וישמש פעם אחת (מח) בלבד. מט) החכמה שבנשים לפני אחרים לא תתלבש ולא תתקשט למה שלא תרגיל (נ) עצמה לערוה אבל לפני (נא) בעלה צריכה להתלבש ולהתקשט שלא יתן עינים באשה אחרת והיא מרגילתו לדבר עבירה ונמצא שם שמים מתחלל:

הלכה ג'. (נב) האשה נבדקת דבר מתוך דבר (נג) כנדה (נד) הזהר כראוי ואם ראת כמימי המים אינה צריכה להשתמר אלא שני ימים. (נה) האשה שאמרה לבעלה טמאה אני בשעה ששכבה עמו בלילה צריכה שתבדוק במרחק (נו) צרור של פוך ויורקנה לתוך פיה ומוציאו ומקפלו בסמרטוט עד הבקר ואם ראוהו מוציא ניצוצו כניצוצה של אש זו היא נדה ואם לאו אינה נדה. (נז) האשה כשהיא נדה לא תכחול לה עין למה שסוף עיניה כהות (נח) וגורמת לגוף שיעקר מפריה ורביה ורחמה מתהפך והרוח מתערער בגופה וגורמת לנדתה שתשתנה עליה ותחליף עדנה ותבא אליה שלא בשעת הראיה שבתוך גופה ונדתה מתחלפת עליה בכל:

הלכה ד'. א"ר נחמיה נדה (נט) (ס) אין לה רשות (סא) שתפקוס את שערה לפני מטתה ולא (סב) תנייד את ראשה שמא יתמעט השער וירדו ממנה שתי שערות או שערה אחת ויבואו בניה ובעלה וידרסו אותה (סג) והן טמאין ומטמאין בכל צורך עד שילכו ויכבסו את עצמן. א"ר חייא אם היתה חכמה בבעלה כשהוא רואה פעם שניה שהוא גודלת (סד) את שערה כשהיא נדה יבכה

זכיום השמיני וגו' הוא הניגוד וא"כ כבר הניגוד לפי דרשתי נאמר בספרים וע"ש פי' הכתוב שלשים יום ושלשה ימים תשב בדמי (ולא על דמי כצנקה) טהרה" הוא כמו ניגוד והכרע להא דזכיום השמיני וגו' שאך הדם טהור ומותרת לבעלה לעשות לו כל מלאכה אמנם לשמש עמה עודנה אסורה. ולפי הלשון אחר שבארנו לעיל דאף בנקבה לדעתה אסורה בחשמים לבעלה כל הסוף יום ממולא מובן טעם אסורה ללג לזכר ואך ליום השמיני בלבד הותרה מטעם גרמ הכתוב ע"פ דרשא דסמוכים כ"ל והלשון האחרון הזה כ"ל עיקר: ואי"ה בסוף פרק ג' נבאר הכל בארוכה: מח) אך זכיום השמיני בלבד ואח"כ אסור לשמש בה כדלקמן פרק ג' הלכה ד' ע"ש ועיין בהערותינו שם ולעיל הערה מ"ז ומ"ח ועיין ברמב"ם תקנה הגאונים שיש להן לספור עוד ז' ימים אחר ז' לזכר וי"ד לנקבה וכל דברי הברייתא הלזו (ולפי הלשון אחר אך הא דיום ח' לזכר) לדין שלא חליבא דהילכתא: מט) רוקח שם סימן ט"ח בשם מעשה הגאונים ושערי דורח הלכות נדה סימן י"ח בשם ספר המקצועות ע"ש אמנם נראה שלא נדה בלבד קמיירי אך בכל אשה: נ) עיין החומא פ' ושלח: נא) עיין הענין כ"ג ע"ב: נב) עיין נדה י"ח ע"א וי"ב ע"א וי"ג ע"א במשנה ובגמרא ובירושלמי נדה פרק ב' הלכה א': נג) כנראה כ"ל נדה: נד) אולי ע"ל הנה"א אם היה כראוי ואולי פירושו הו"ה"ר ופי' שיש לבדוק אם המראה והזהר של הדם הוא כראוי: נה) לקושי הפרס: נו) שם צור ע"ש: נז) עיין שבת ס"ד ע"ב בשם זקנים הראשונים ועיין הלאה פרק ג' הלכה א': נח) שבילי אמורה נתיב ג' שביל א' ע"ש: ופליאה דעת ממני לפרש העוגסום בזה אף לפי הבנת מלחסי: נט) עי' שערי דורח הלכות נדה סימן י"ח בשם המקצועות ע"ש: ס) עיין שבת ס"ד ע"ב בשם זקנים הראשונים ועיין הלאה פרק ג' הלכה א': סא) מכאן נראה לפירוש הערוך ערך פקס ב' ורש"י שבת ל"ד ע"ב ד"ה וכן הפוקסת בשם ים מרבתי ורש"י מו"ק פ' ע"ב ד"ה פוקסת וכתובות ד' ע"ב ד"ה פוקסת ורש"י שברי"ף שבת ל"ד ע"ב ועיין בתוס' מו"ק שם ד"ה פוקסת ותוס' כתובות שם ד"ה פוקסת ורש"י כתובות י"ז ע"א (ולא כפירש"י שבת ס"ד ע"ב ד"ה ולא הפוקס וכו') ועי' הפלאה כשערי"ף ערך פקס ב' ועיין בשערי דורח הלכות נדה סימן י"ח בשם המקצועות: סב) אולי פירושו לשון גדידה והנועת ראש מפני השערות החלושות שעליה שלא יפלו ממנה: סג) פי' אחת השער:

ביותר שלא תגלגלנו לירי עבירה שניה ונמצא מקיים (סה) מה ששנו חכמים (סו) עבירה גזורה עבירה. בא וראה כמה קשה טומאת הנדה לפני הקב"ה שכל מי שאינו (סו) מזדהר בעצמו ממנה סופו ללקות בצרעת החיה (סה) שקבלה אישה עד כמה היא מטמאה כטומאת הנדה ומטמאה במגע כרי שתמיש הולד בידה ואסורה להכנס לבית הכנסת ולעמוד לפני חכמים שהיא מטמאה בכל צורך ומטמאה בכל (סט) פעל? יכול שעליה לשמור שבעת ימי נדה. א"ל ר' אליעזר וכי יש לך ראייה אלא מן המשנה (ע) החיה מטמאה טומאת שבעה והאשה טהורה עד שיצא הולד. (עא) אם יצא הולד מת האיך צריכה אמו להשתמר א"ל ר' יוחנן עד עשרים וחמשה ימים והלא מטמאה בצורך. א"ל ר' אליעזר אין עליה להשתמר מן יגיע ביתה אלא שנים עשר ימים ואח"כ תכנס בגדיה ותטהר את עצמה מן הנדה. ועוד שאלו חכמים את ר' אליעזר בן ערך המפלת בן חמשה חדשים כמה היא צריכה להשתמר אמר להן אין עליה אלא (עב) בימי נדתה בלבד. אמרו לו בזו טהרתה (עג) אתה אומר אין עליה להשתמר אלא שבעה ימים ואין לך ראייה שתביא לדבריך אמר להן לא כתוב (ויקרא י"ח י"ט) ואל אישה בנדת טומאתה לא תקרב (עד) מצינו שהטומאה משמרת את הערוה. ועוד ישבו (עה) וקישו (עו) בהוריי נדה עד שהן יושבין באתה להן השמועה שבנו של ר' אבהו (עו) נפטר מן העולם (עח) הפסיקו את הקישוי והלכו (עט) לבדוק את ר' אבהו כד (פ) מטתה? סקילה? (פא) נפטר (פב) מינקה עלון רבנין למנחמא יתיה נשא עיניו וצפה בהם אמר להם למה באתם אמרו לו חייך שמענו שמת בנך ובאנו לנחמך אמר להם לא על נחומי באתם ולא באתם אלא לשמח עלי עזבתם עסוק של ישראל בטומאות ובטהרות ובאתם לנחם אותי. א"ל ריש דקיש חייך לא באנו לכאן עד שהפסקנו הענין. א"ל באיזה ענין הייתם עסוקין. א"ל באשה (פג) שמת ולדה בתוך מעיה. אמר להם עיי מי הפסקתם את הענין אמרו לו עיי ר' אליעזר בן ערך. א' (פד) הביא ראייה

(פד) כנראה חין פירושו לשון גדילה וזמיתה אך לשון קולעה עיין ערוך ערך גדל ב' : (סה) פי' מקיים עליו העונש שאמרו חז"ל : (סו) אבות פרק ד' משנה ב' וסופו "וסכר עבירה עבירה" והעבירה הא' החשב מה שעברה היא כי גדלה את שערם הגרר כי יעבור גם הוא חיזה עבירה בחיסור נדה : (סז) עיין בלקוטי הסדרם : (סה) עיין חולין פרק ד' משנה ג' (דף ע"א ע"ב) : (סט) חולי ז"ל בכל פעם ופי' בכל פעם שהקבל נשחרו הראשונות והטמא מחדש שבעה ימים : מכאן והלאה קצרה ידי לפרט ולבאר כל דברי הברייתא הזאת כי לא מלאחי להם חכר בספרי קדמוניו ז"ל ואסתפק בהמעט אחר יחגני ויעירני ד', וד' יחגני בדוך אמת ולא חכש : (ע) חולין סס ועיין פסוקתא דרב כהנא פ' פרה ותחומות חוקק ובמדבר דבה פ' י"ט ע"ש ועיין ברמב"ם הלכות טומאת מת פרק כ"א ובארעא דרבנן סימן רכ"ג ערך חיה שפסטה ידה : (עא) זה מלבן הברייתא דיון וכל הענינים הבאים בה שייכים למסכת נדה פרק ג' ועיין במשנה ובחוספתא בצבלי וזכורסלמי סס : (עב) ז"ל כימו : (עג) בתמיהה הלא עליה ג"כ חומרות הנדה לכל לעשות שום דבר לבעלה כנדה? : (עד) עיין שבת דף ק"ג ע"א ועיי' י"ז ע"א ובחומ' סס ד"ה ופליגא דר' פדת ומדאפקיה קרא בלשון לא תקרב דממע קירוב בשר בלבד לאלא שהטומאה בלבד משמרת את הערוה וכעין זה לא החמירו עליה יותר : (עה) לשון קשה וכד פ"י החמירו או ענין שאלה : (עו) עיין הוראה דין : (עז) פי' עומד להפטר ולמות : (עח) לשון פסק והשלמה : (עט) כמו ביקור ופי' לבקרו : (פ) חולי ז"ל כד טמו התם נפק קלא או כד טמו נפק קלא? : (פא) פי' ככר נפטר ומת : (פב) כמו יוקא וחינוק : (פג) משנה בחולין (ע"א ע"ב) פרק ד' משנה ג' : (פד) אמר : (פה) אמר : (פו) של מטה ביולדת

לדבריו. א' סה) ומה אם רשות של פו) ממך שיש בה כזב ושקר ודעת גונבת דעת ומשא פנים ומקח שוחד רשות שהוא היום ואינה למחר צריבין אנו לקבל עליונו מדת הדין בהורית נדה רשות של מעלן פז) שאין בה לא כזב ולא שקר ולא דעת גונבת דעת ולא משא פנים ולא מקח שוחד רשות שהיא עומדת לעולם ולעולמי עולמים עאכ"ו שתנתן רשות למדת הדין פח) על שהנחתם הוריתם של ישראל בנדה אלא אני אומר (דברים י"ג י"ח) פט) ונתן לך רחמים ורחמך והרכבך): הלכה ה'. טמאה שננעה זא) בתכריכי בעלה ולא ידעה עד שהביטה בהן האיך תעשה בתכריכין יטמאו או יטהרו. א"ר המקום זב) שמשו ידיה אם היו הבגדים מונחים זה על גב זה ולא זג) נשל אחד מחברו ונתן מים על מקום שמשו ידיה זד) והרי כלן מהורין. זה) המשמש עם אשתו ולבו מהרהר באשה אחרת ואשתו מתעברת באותו הלילה סוף שהולד לוקה בשלשה מומין אלה אלם עוד חרש. זו) החכמה כשהיא נדה ויושבת על מטתה ויצר הרע מהרהר בלבו של בעלה זז) ובה לנגוע אליה תאמר לו זח) הגח את רוחך וקבל ממני מה שאני אומרת לך לא מפני הניית שעה אחת מאכד אתה את עולמך וגורם לזרע שיעמוד ממך לוקה במומין זט) באותה שעה היא מפטירתו מן העבירה. והחכם שבאנשי* בשעה שהוא יושב על מטתו אומר לאשתו בתי הזהרי בנדותיך שלא תגרמי לבנינו את המומין לא מפני הניית שעה אחת מאכדין אנו את עולמנו וגורמין לעצמנו את ק) המנוף. קח) למה הולד יוצא ממעי אמו והוא חרש אלא כשנגע בה בעלה היתה מדברת ומחשבת באיש אחר. קצ) בתולה שראתה נדתה והיא בת ארבע שנים יכול שיהא דם מוהר או דם טמא א"ל בודקין את הדם אם היה דומה למימי הביצה הרי היא נדה ואם לאו אינה נדה. קכ) ראתה דם עד שלא תבגר והיא בת עשר שנים א"ר חנינא אינו דם אלא שהגוף קד) מתמצה בשעת בגירה. קה) שבעה סתרים משמרים את האשה כשיפטרו כלם תגלה פניה לערוה. סתר הראשון כיון קו) שתבגר היא קז) מעברתו. סתר השני קח) מתעבר כיון קט) שתתארם. סתר השלישי כיון שהקהל קי) יושבין לאכול ולשתות בארוסה

בן קיימא לחיי העולם הזה: עיין מסכת שמחות זוערתי פרק ד' משנה א' ושם נסמך: פז) של מעלה ופ' בן מה שפטר לחיי עולם הבא בלידתו: פח) להחמיר שפעמא כדה: וחלוי פ' יש רשות למדת הדין שלמעלה לקטרנג עליכס שהקלחם והנחחס (לשון הנחה) וכו': ז) עיין בספרי שם שכל המרחס על הצריות מרחמין עליו מן השמים: כל זה העירתי כסומא בצרובה וישלמי ד' אם טעיתו בה: זא) מלשון מקרא אסתר ח' ט"ו ותכריז בוק (ובלשון חז"ל אך תכריזי מחיס או חכרז של שערות) ופ' בגדים: זב) לשון משיפת היד: זג) לשון מקרא דברים י"ב ה' ושל הבכזל וכ"ח מ' כי ישל וזרז: זד) פ' כמו הרי: זה) לקוטי הפרדס, הלכות נדה רוקח הלכות נדה סימן שייז ע"ש ועיין נדרים י' ע"א והנחומא פ' נשא ובמדבר רבה נשא פ' ע' ע"ש ועיין ספרי תורה בזר פ' וילא דף ק"ה ע"א וזהר פ' חזרע דף מ"ג ע"א: זז) רוקח שם סימן ט"ח בשם מעשה הגאונים: זז) ז"ל וזא: זח) פ' הנחה והשקפה הרוח והיזר: זט) עיין בנוסחת הרוקח שם: * שבילי אמונה נתיב ג' שביל א' ע"ש: ק) לכוך וענוף ופ' המומין הג"ל: קא) רוקח שם סימן שייז ועיין הלכות נדה ובמס' נדרים שם ובמס' טלה והברייתא פרק א' ע"ש: קב) עיין נדה פרק א' משנה ד': קג) עיין בעור ובשו"ע יו"ד סימן קפ"ט: קד) כנראה הוא לשון מגוי וכווי"ה: קה) בלבו בשו"ת הגאונים שבסופו ושם הגרסא שמונה: קו) וזאה לכלל מנזת ואישה ועיין פסחים ק"ג ע"א: קז) לשון העברה וסלוק: קח) לשון סלוק: קט) שנעשה חרוסה: קי) בסעודה אירוסין: מכאן משמע שגם סעודה

הוא מתעבר. סתר הרביעי כיון שתכנס לחופה הוא קיף) מתגלה. סתר החמישי כיון שהן מקדשין קיב) על בתולי' הוא קיג) נפטר. סתר הששי כיון קיד) שתתעבר הוא הולך. סתר השביעי משתלד קטו) הוא מתעבר ואח"כ גלתה את פניה לכל דבר רע. א"ר מרפון אלולי שהסתר השמיני משמרה מנעורתה ועד מותה לא היתה לאשה תקומה מפני הערוה אלא ברוך המקום קמז) ברוך הוא שיצרו בתחלה אילולי כן מאבדת את העולם. קיז) האשה שהיתה עם בעלה בלילה וראתה דם ולא הכירה עד שתי שעות ביום האיך תבדוק מניחין ירק בתוך המים ומשטפת ידיה בתוכן אם יצאו המים מכוערין מטיפין עליהן שלש טיפין יין ואח"כ משקין את האשה אם יצא ממנה זיע מרותה בלילה ראתה ואם לאו ביום ראת:

הלכה י. א"ר חלפתא מעשה קיח) היה בשתי אחיות שהיו דומות זו לזו קיט) וקומתה של זו דומה לזו ואם זו של שתיהן היה כאחד והולכות שתיהן כאחת ולא היתה זו ניכרת מזו אמרה לבעלה נטמאתי קכ) וירדה והלכה וזנתה לקח בעלה והלך לבדקה במים המרים המאררים אמרה לו בבקשה ממך תרפה ממני עד שאלך ואתן שלום לאחותי הלכה ואמרה לה אותה אשה זינתה הרי בעלי הולך לבדקני אמרה לה אחותה שבי בתוך הבית ואני מתלבשת בנגדיך ואני מהלכת עם בעליך הלכה בערמה עד שהגיעה אצל כהן גדול והשקה את מי המרים המאררים קכא) ועברה והיו שניהם מהלכין בדרך עד שהגיעו לשערי העיר אמרה לו רמתן לי עד שאלך ואתן קכב) לאחותי שבאתי לשלום הלכה ונכנסה בתוך חצרה כיון ששמעה אחותה יצאה לקראתה והירתה מחבכת אותה ומנשקת אותה ויצא ריחן של מים המרים מתוך פיה עד שנכנסו לתוך פיה עד

אירוסין בעשרה וע"כ דהוי סעודה מזה משום ברכת האירוסין דהוי בעשרה ועי' ספרי דר' אליעזר פרק י"ט ובפי' הרד"ל ס: והשאלות דר"ג מ"י סרה ס"י מ"ז מיהבני ליה לקדושי ברישא וברוכי ברכת אירוסין בעשרה וכו' והלכות גדולות ריש ה' כתובות מי צבי ליה לקדושי ברישא וברוכי ברכת אירוסין בעשרה ועיין ברא"ש כתובות סרק א' ס"י י"ב צ"ס השאלות ומחלוקת ר' שמואל הנגיד עליו ועיין בטור אבן העזר ס"י ע"ז ל"ד צ"ס רבינו האי והוס' כתובות דף ז' ע"א ד"ה שנאמר ועיין בב"מ בטור סס ראש הסימן ועיין בשו"ע אבן העזר סימן ל"ד סעיף ד' ועיין בהעמק שאלה לשאלות סס הערה א' בארוכה: קי"א) לשון גלות וסלוק: קי"ב) עיין בהערותינו לנוסחה הכלבו הערה י"א שהוא אחר הבעילה: קי"ג) לשון סלוק: קי"ד) נעשה מעוברת: קטו) הוא עובר ומסחלק. כל העניינים האלה הוא לשון סלוק במלות שונות ופי' כי עי"ז כח יורה נחלב ונרפה: קמז) עיין במוסחה הכלבו: קי"ז) הלכות נדה: קי"ח) החומות למצדד רבה פי' נשא לקח מוצ שם ילקוט שמעוני חורה רמז תשי"ה מעשים על עשרת הדברות ולא האפק, ולזה רמז רש"י במדבר ה' י"ג ועיין ספרי סס: קי"ט) בנהחומות ובמדבר רבה סס וסיחה אחת נשואה בעיר אחת ואחת נשואה בעיר אחרת צ"ק בעל של אחת מהן לקנאות לה ולהשקותה מים המרים בירושלים הלכו לאותה העיר שהיתה אחתה נשואה סס אמרה לה אחותה מה ראיסת לבא לכאן אמרה לה בעלי שבק להשקות אותי מים המרים [בצמדבר רבה ואני עממה] אמרה לה אחותה אני הולכת תחתך ואתה אמרה לה לבי [סס ועי' כן מה עממה] לבשה בגדי אחותה והלכה תחתיה ושמה מים המרים ומלאת פיהה וחורה לבית אחותה יצאה עממה לקראתה חבקה אותה וגשקה לה צפיה כיון ששקרו זו לזו הכיחה במים המרים ומיד מהה לקיים מה שנאמר אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח ואין שליטון ביום המות ואין משלחת במלחמה ולא ימלט רשע את בעליו עכ"ל: קכ) פי' הפרסתי נדה ועי"ז יתרחק ממנה ולא היה עמה בבית אחד: קכ"א) פי' עברה והלכה לה: קכ"ב) פי' או יאספר או ואודיע או הוא מל"ט שופטים ה' י"א סס יתנו נדקוח ה' או יל' ואין

שנכנסו לתוך גופה ובקעו את כרסה. א"ר יוחנן מי יוכל לעמוד בסורחנה של אשה זו אילולי המקום שעקרה לא רבתה המומאה בישראל. מכאן אמרו חכמים (קנ) אין מאמינים באשה עד שתבדק פעם ראשונה ושניה ושלישית בנדתה אם נמצאו דבריה מכוונים נאמנת ואם לאו אינה נאמנת. האשה קנד) ששכבה עם בעלה בלילה ונמטאת הרי הכל טמא ומטמא בכל צורך אם היה תחתיהן עור והעור מגיע קנה) לענפי המטה העור טמא מה שתחתיו טהור אם היו בגדים התחתונים יוצאים חוץ למטה כשערה ונראין בעין הכל טמא ומטמאין בכל צורך חוץ מן המטה. א"ר מנחמה קכו) לשתי דברים אמרו וכך קכו) היא קכה) הלכה והלא המטה צריכה להשתטף במים חזרו חכמים והודו לדברי ר' מנחמה לשתי דברים אמרו אף מן המטה צריכה כבוס במים ובמלה אלא שהמלה קולט ואינו בולע אבל המים נבלעים בכל צורך :

הלכה ז'. מעשה היה בר' קנט) חנינא בן הקנה שהיה מהלך בדרך ופגעה בו אשה אחת וכסה פניו קל) ורחקה ממנו שלש אמות אמרה לו בבקשה ממך המתן עד שאשאל לך שאלה אחת הרואה דם כמימי השום והבצלים מה תאמר תטמא או תטהר. אמר לה מניחין חרדל יבש על אותו הדם אם עולה למעלה מן החרדל הרי היא נדה ואם לאו אינה נדה. הלך והורה את הדבר לפני חכמים אמר להן מה תאמרו באשה ישראלית דם כמימי השום או הבצלים טמא הוא או טהור אמרו לו כשם קלח) שמימי הביצה מטמאין כך מימי השום והבצלים מטמאין ונמצאת מטמאה לכל דבריה. תניין דצפריין אמרין קלג) כתי' (דברים י"ז ח') כי יפלא ממך דבר למשפט אמרו מה ראה הכתוב לומר בין דם לדם בין דין לדין אלא הזהיר הקב"ה אמר להן הווי זהירין להפריש בין קלג) דם הכתולים לדם המכה ומה היא בדיקתן של בתולים שיבדקו שלא יהו בנות ישראל פשוטות בעריות מביאין יין ומניחין על הבתולים אם הבתולים מוציאין ניצוצי' ומזהירין הרי בתולי' אמת ואם לאו דם מכה הוא. (סג) בין דין לדין בשעה שמביאים את הבתולים לפני הדיין אין מביאין אלא לפני מי קנד) שהעביר את עינו על הורית גדה ויהא ראוי להפריש קלח) האריך יטמאו הבתולים או יטהרו. אמר להן ר' יונתן קלו) המומאה שבבתולי' איזו היא שלא יהא האיש מוציא את הזרע בשעת פגיעתו בבתולי' והזרע והבתולים מתערבים זה בזה ויטמאו את הבתולים אם היו קלג) מכואין

גלום לאחריו שבהו: קנ) מקורו נעלם ממני וכנראה פי' שפ"ח תקנו הבדיקות ועיין הלאה פרק ג' הלכה ב': קנד) עיין שבעות י"ז ע"ב וי"ח ע"א וע"ב ופ"ו דין האשה וכו' הנזכר סג) ועיין ברמב"ם הלכות מטמאי משכב ומושב והלכות כלים: קכה) חלו פי' כמו כרעי או נדי המטה: קכו) להא דעור ולהא דהגנדים ההתחונים וכו': קכו) צמחיה שהמטה טהורה והלא וכו'? : קכה) כן נטוי קו בכה"י על חיצת הלכה: קכט) עיין ערכו בראש דבר סימן ל"ד: קל) פי' ר"ח כדי שלא יסכל בה או ל"ל וכסחה פניה: קלח) עיין נדה פרק ב' משנה ו' דעקב"ה בן מהללאל סובר דאף הירוק מטמא ועיין חולין מ"ז ע"ב (וברכ"י סג ד"ה ככאחא) דכזיטתא הוי ירוק ע"ס: קלג) עיין נדה דף י"ט ע"א וירושלמי נדה פרק ב' הלכה ה' ועיין ספרי סג וסנהדרין דף פ"ג ע"א: קלג) עיין נדה פרק י' משנה ח' ובגמרא סג דף ס"ד ע"ב ועיין כהובות דף י' ע"א וע"ב: ועיין כהובות דף י"ג ע"א: קלד) ענין הרגל פירוש שהרגיל את עצמו לראות ולהבין במלאות הגדה: קלה) לדין בין דין לדין בין דין עומאה ובין דין טהרה ועיין במקומות הגיל בהערה קל"ב: קלו) לפרש הא דלעיל היאך יטמאו הבתולים: קלז) כמו מכווערים בעין: קלח) קאי על הא דכחלה טהובת המיל שאף כשהיא בת ה' שנים:

ואינן ניכרין ובשעה שהוא מזה על הכתולים מניח תחתיהן מטפחת אחת ומיד הכתולים יורדי עליה והזרע עומד במקומו ואח"כ מטיף עליהן אם היו ברורי הם מזהירי. בתולה שהוכת בעין ויצאו כתוליה והיא בת שלש שנים ר' ברכיה אומר קלה והיא בת חמש שנים הכתולים חוזרים למקומם קלט) בת שמנה קמ) הטבעת נחתמה האידן יעשה מביא חרדל ותורמוס יבש ושוחקן ומטילן במים ומזה על הכתולות מניח תחתיהן מטפחת אחת מיד הכתולות יורדות עליה והזרע עומד במקומו. ואחר אם יצאו והיא בת תשע אין לה ישיבה קמא):

פרק ב' והלכה א"ל. ר' לוי אומר ה) יצאו הכתולים והיא בת חמש שנים הטבעת נחתמה בשנה ששית ז) ושמינית הכתולים חוזרי למקומן אם הוסיפה על שמינית יום אחד ואבדו הכתולים אין להן ישיבה: ג) בתולה שראתה נדה כמימי כרכום זו היא טומאת הנשים כלן צריכה לשמור ימי נדתה ואח"כ תשמש ד) שבעת ימים נקיים ככל הנשים. א"ר יונה אפלו ה) ו) משאיש פסורה(?) של אשה והיא טמאה הוא טמא ומהו ז) ראייה של איש ילך ויטבול את עצמו במים. ח) האשה שהיא נדה ומדברת עם בעלה ט) ונתלש הרוק מתוך פיה ונתז על בגדי בעלה צריך להטביל את עצמו במים. האישה שהוא שומה ומחוסר דעה אמר הרי חכמים אמרו אם יטמא איש בנדה יטבול עצמו במים ויטהר והרי אני מגיע עם אשתי ועושה תאותי ואין עלי אלא לטבול בלבד אוי לו מה שהיה עליו ולא קרא (ויקרא י"ח י"ט) ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב י) מכאן אמרו חכמים אין בן אדם מתבונן ודעתו נוחה עליו והאשה חשובה עליו כטומאת נדה אלא בשעה שהוא נותן עיניו בהורית נדה יא) יכול שאין מקשין אלא לדבר שהוא לטומאה ולטהרה. יב) א"ר ישמעאל קשה היא טומאת הנדה שהיא גורמת לבעלה גיהנם אם היתה אשתו חכמה בשעה שהיא רואה אותו שנותן עיניו בעבירות אומרת לו והרי אתה יודע שיש דברים מרובי המביאי לכף זכות ויש דברים שאין בהן ממש ומטילין את בעליהן לגיהנם והלא אתה יודע ואתה מביט בכל זיוה של אשה כמה נשים משונות במראהן זו נאה וזו יג) מכארת אבל טעם אחד לכלן באותה שעה יצרו הרע יד) גולה הימנו והיא מכניסתו לבן עדן. טו) א"ר חלפתא אשריה ואשרי יולדתה ואשרי בעלה ואשרי משפחתה לכל אשה

קלט) ויכולים אלו לצודקס כלעיל: קמ) שמונה שנים: קמא) עיין להלן ראש פרק ב' הלכה א': פרק ב. ח) אסוף פרק א' קאי ע"ג ומינו כיוצא בזה להחזיל באגנע הפרק בענין אחר ובאותו הענין ידבר הפרק הבא אחריו כולו או מקצתו. גס בספרי המשנה והחוספתא ובזה סרה מעממה פליטה התפארת ישראל ראש השנה פרק ג' ע"ג ואין בזה המקום להאריך ולא ודוק והשנה פרקים רבים כאלה: ז) ז"ל ושמינית פי' שנה שמינית: ג) עיין נדה פרק ב' משנה ו': ד) כנראה ז"ל תשב או תשמר וגשית אחר החקקה סהחמירו עליהן בנות ישראל לטבב גס ז' נקיים ועיין הלכה הלכה ד' ועיין פרק א' הלכה א': ה) ז"ל אפילו: ו) כנראה ז"ל ממש האיש פס ידה" מלשון משום ונגיעה ועיין הלכה הלכה ג': ז) פי' תקנה: ח) עיין לעיל פרק א' הלכה ב': ט) עיין תלושה והחזה: י) פי' מדקרא לו "שומה ומחוסר דיעה" מופח שאך מי שמדקדק בדיון טומאת הגדה הוא ירגיע ויניח את רוחו: יא) פי' כמו "מכאן אתה יכול לידע וללמוד" שאין מחמירין אלא בדבר שיש בו משום עברה ועומאה: יב) רוקח הלכות נדה סימן ס"ה בשם מעשה הגאונים ועיין לעיל פרק א' הלכה ה': יג) כמו מכוערת בעיני: יד) עיין גלות וסילוק: טו) רוקח הלכות נדה סימן ס"ח בשם מעשה הגאונים ושבילי אמונה נחיצ ג'

מזדהרת כראוי. מעשה באשתו של רבן גמליאל שהלכה לשאוב מים (ז) ונתנת בדרך נכנסה לביתה ואמרה לו אותה האשה נתנת בך ומצאה אותו מכואר ונכנס לפני תלמידי חכמים ושאל (י) להם מה תאמרו באשה שהלכה לשאוב מים ונתנת בדרך ונכדק דמה ונמצא מכואר טמא היא או טהור אמרו לו טמא ככל צורך כדם שהוא בא לצרכיו. א"ר יוחנן (יח) אם היה ממשאוי הכד אין הדם טמא שהרבה פתחים יש בנדתה של אשה:

הלכה ב'. ועוד שאל ר' חנינא בן דוסא (יט) לר' חייא וחבריו ואמר להם למה בשערה שהדם בא מן האיש רוחו קצרה עליו ונפשו

מפרכסת בתוך גופו ודמה של אשה יוצא כמימי הנהר ואינה חוששת אמרו לו שדמו של איש בא מן הכבד ובשערה שהכבד נחסרת נפשו מפרכסת. אמר להם

למה (כ) אמרו (כא) וכי אין לך ראייה למדו ולא בן כתי' (ויקרא י"ז י"ח) כי הדם הוא הנפש והכבד כלה דם אבל האשה אינה כן שאין נדתה באה אלא מן הטחול

לפיכך אינה חוששת כל זמן שדמה של אשה משתנה אינו בא אלא מן הכליות לפיכך בודקין את הדם. (כג) דם שהוא דומה למימי כרכום וחזר ונשתנה במה

בודקין אותו לידע אם טמא או טהור אלא מביאי' ביצה ולוקחין המוח שלה ומזין על הדם ואח"כ שורין אותו במים אם יצא המוח ועמד הדם במקומו הרי הוא

דם גדה אם עמד המוח וירד הדם אינו דם גדה. שככת זרע של איש מהיכן הוא באה (כד) מטמא ככל צורך עד שעת ככוסו במים נטבל במים מיד הוא נטהר ולמה היא

באה סרוחה וריחה נודף שהיא באה ממקומות הרבה באה מן המוח תחלה ואח"כ משתקעת בתוך הורידין והורידין מכניסין אותה לשדרה והשדרה מתחלקת לאיברים

והאיברים מכניסין אותה לתוך הגידין והגידין מפזרין אותה למקומה של מים ואינה יוצאה מן הגוף עד שהיא מתערבת בכל הגוף כלו לפיכך יצאה סרוחה. (כה) האשה

שהפילה כמין שרץ והלא לא נמצאו לה דם עד שיכדקו אותו המין האיך יעשו שולקין ירק במים ומשקין לאשה והן יורדין לגופה והדם יוצא. (כז) מי הוא ראוי

לראות את הדם. מוליכין אותו למי שהעביר עיניו בטהרות וטומאות (כו) אם היה הדם מזהיר ומוציא ניצוצין והוא נראה כניצוצין של אש נותנין עליה שתשמר

עשרים יום. ריש לקיש אומר (ז) המפלת כמין סנדל ואינה יודעת אם זכר הוא שתשמר עליו שלשים ושלשה יום ואם נקבה היא שתשמר עליה שנים יום

האיך תעשה והרי אין חכם מי שהוא מנהיגה. א"ר חנניה (כח) אם לא זכר הוא ולא נקבה היא תשמר עליו שמנה עשר ימים שבועיים בנדתה וארבעה ימים

לטהרה. יכול שתשמר פחות מכאן אמרו לו אם רוצה לאבד עצמה בעריות וגורמת לעצמה שהיא יורשת גיהנם. א"ר חנינא מה רתאמר השוחט לנכרי כדי ליהנות

כ"ב ח' ע"ט: (עז) פי' פירסה נדה: (י) באשר לא רצה להורות לעצמו עיין נגעים ספק ב' משנה ה': (יח) עיין נדה ל"ו ע"ב: (יט) עיין ערכו בראש דבר סימן ל"ד: (כ) כנראה כך פי' מנין לך זה?: (כא) ז"ל "אמרו לו" וכי אין לך ראייה למה והלא כתיב וכו': (כב) עיין נדה ספק ד' משנה ו': (כג) כנראה דלוג ים כזה ויש להוסיף כדלקמן וז"ל [באה מן המוח] ומטמא וכו': (כד) עיין משנה נדה ספק ג' ומשנה ב' וכריתות ספק ח' משנה ג' ד' וז': (כה) מאמר המוסגר הוא: (כו) עיין לזהרם יוצא דלעיל: (כז) עיין משנה נדה ספק ג' משנה ד' וכריתות סס וכל אלה הסלכות לא אדע לפרשם ע"פ הלכות התלמוד: (כח) עיין משנה נדה ספק ג' משנה ה'

ממנה כע) והוא לא שחטה אלא לשם הנכרי אמרו לו חכמים הרי הוא מאבד את עצמו ומעבד ישועתן של ישראל ואינו יודע אם ל) שחטה (שחטן) לשם הנכרי בעל הדין לוקה דינו ממנו. מכאן אמרו חכמים השוחט לשם נכרי אסור להתרחם עליו ואם מת אסור לישראל לילך אחר מטתו ולא עוד אלא כל ל) הנהנה מאידיהן סופו לגרום לישראל לז) נגף ולא עוד אלא שהוא גורם לעצמו תחלה העניות וגורם לבניו את השמות ומאבד עצמו מהיי העה"ב ולא עוד אלא שאסור לשאול בשלומו ג). א"ר הנינא לד) אם תלמיד חכם הוא ויגע בתורה מותר לו בהניין שעתן כדי שיביא לפ) חזק לעצמו מכאן קשה ר' יהודה בן פדייה והורו לו חכמים לו) אסור לישראל לשחוט לנכרי מפני ששחיטתו כנדה וישראל אסורין לאכול משחיטתו של נכרי כל ימיו. אמר להם לו) רבן גמליאל יש לכם להביא ראיה לדבריכם אמרו ליה ולא מתניתין היא לח) אפילו שחטה שיאכל נכרי מהצר הכבד שלה אסורה מכאן מצינו ששחיטתו והנדה פגיעתן כאחת. יכול שלא יתנהג אדם מהן לט) מהיכן יהיה. א"ר אלעזר בן עזריה משום רשב"י פ) מותר לילך ולהינות מהן הניין שעה אחת אבל לא ישב בהן ואל יפנה למעשיהן:

הלכה ג'. מא) האשה שהיא מתעסקת בצורך בעלה פרסה לו את המטה ועד שהיא עומדת ופורסת נתן ממנה עד שלקחה בבגד בידה. ר' הנינא בן הלפתא זב) אומר היא טמאה ומה ששמשו מג) ירדה טמאין. א"ר יונתן אפילו פס רגלה על גבי המטה טמאה היא. מד) ר' מנחמה אומר

וכריכות סס: כט) פי' שהיא אומר שחטה בעבור שיהיה הוא הישראל ממנה ובחמת לא שחטה אך למען הנכרי בלבד. עיין חולין פרק ב' משנה ז': ל) כנראה תקון הוא מהסופר ש"ל שחטה חתה שחטן: לא) עיין שבע חופות או חופת אליהו סימן קס"ג מעשה תורה ג' מ"ט וסירקא דרבינו הקדוש ג' פ"ח חופת אליהו רבה ג' נ"ה: ועיין ע"ז ח' ע"א ותוספתא ע"ז פרק ה' ואבות דר' נתן פרק כ"ו: לב) כמעשה דאטיס במדבר כ"ד ועיין בספרי טס ובלקח טוב סס: לג) עיין תוספתא ע"ז פרק א' ופי' בשלמנו של עכו"ם ועיין קא"י ר"ח שהנאה כוז כדרישת שלום מותר: לד) לא ידעתי לו חצר בזה ואולי פי' אם הוא ת"ח ויודע שיוכל להועיל ולהייל לישראל אם יהיה כהא דע"ז י"ח ע"ב ע"ג ועיין הערה לג): לה) לפי פסוקו פי' בעד זרכו של הת"ח ולפי ה"ל פי' כדי שיעבד מהם ושיחטבוו מפ"ז: לו) הוא עיין אחר ועיין שיעת רבי אליעזר חולין פרק ב' מ"ז: לז) הוא ר"ג דיבנה ויוקר נראה שהוא ר"ג בנו של ר' יהודה הנשיא: לח) חולין פ"ב משנה ז' והוא דעת רבי אליעזר שסמך מחשבת עכו"ם לעכו"ם: לט) מוסב אדלקמן ח"כ אליעזר זכאי: מ) תוספתא ע"ז פרק א' וע"ז כ' ע"א ורמב"ם הלכות ע"ז פרק ו': וכנראה ש"ל רשב"ג. ועיין ברכות כ"ז ע"ב וכו"ה ע"א עיין סס. מא) עיין לעיל פרק ב' הלכה א' ופרק א' הלכה ה' ובגדה קמירי: מב) עיין ערכו בראש דבר סימן ל"ד וכל מה שנאסר בזה אינו אך לבעלה דאיהו מהם מותרים לאחרים ואיהו מהם אסורים לאחרים אף בשהורות וע"כ אך בבעלה קמירי: מג) ש"ל שמשו עיין הערה מ"א: מד) הלכות נדה, פי' רמב"ן והטור ורבינו בחיי פ' ויאל בראשית ל"א ל"ה של"ה סס מנורה המאור נר ג' כלל ו' חלק ה' פרק ד' מנות הלוי ד' דף קכ"ו ע"א וע"ג דף קכ"ה ע"ב בשם ר' נחום בר' יעקב: ושליה מעד האותיות סור מעד בשם ברייתא דמסכת נדה שבילי אמונה נחייב ג' שביל א' ע"ג ובכולם הגירסא ר' נחמיה אומר אפילו הדבור שהוא יולא מפיה וכו' ועיין רמב"ן ועור ורבינו בחיי פ' הוריע ויקרא י"ב ה' ובראש דבר סימן י"ז וסימן ג' ועיין החומא סוף פ' מנורה ובסי' הראש"ד סוף מס' תמיד בשם ס' הירקועות ובחשבות הגאון בסוף הלכות נדה ה"ל ע"ג ועיין אבות דר' נתן שדפוס פרק ב' ובנוסחה כח"י פרק ג' כפי נוסחה ר' יוסף בכור שור בש"ל על התורה ברייתא ממועאוס Or. 2853 ועי' הנוסחה הישנה בפי הקדמונים במס' אבות פרק א'

הדבר היוצא מתוך פיה טמא הוא. א"ר יוחנן אסור לאדם להלך אחר הנדה ולדרום את עפרה שהוא טמא מה) כמות שהיא טמאה כך עפרה טמא ואסור ליהנות ממעשה ידיה:

הלכה ד'. שאלו הכמים ואמרו לו הרי אתה אומר (ו) כנדה. בובה מה אתה אומר. אמר להן דם הזיבה בא מבין קרביה. אמרו לווכמה ימים תשמר אמר להן וכל זו דעתכם (ז) הקב"ה אמר ימים רבים ואתם אומרים כמה ימים ולא כתיב (ויקרא ע"ו כ"ה) ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים ותלא לא מצינו לה מספר ימים האיך תעשה תשב על (ח) ימי זיבה עד שתפסוק (ט) הנדה. (י) האשה שנבר עליה זובה מה הם עושין לה עד שיפסוק הדם מביאין לה מימי גהגור ומימי כרפס ושולקין למעלה מן האש ונותנין לתוכו זפת עד שישורו באור זאח"ב מביאין לבינה זכה ומשליכין אותה לתוך המים ומשקין אותה מיר הדם נפסק. ועוד שאלו ואמרו לו הזבה שמשה את הכלי טמא הוא (יא) מהור האיך נעשה והרי היא מטמאה בצורך. אמר להם אסור להניח ידה על (יב) הכר לפנות ממנו מים מפני שהיא טמאה אפילו ישבה על האבן אסור ליגע בו כפני שהוא בולע ואינו פולט אבל הספסלים והמטה שננעה בהן הזבה אין טמאין ומטמאין בכל צורך עד מתי עד שירדו עליהן מים: (יג) אלו הן שמנה שרצים האמורים בתורה שהן אסורין בנגיעה (ויקרא י"א כ"ט) החולד והעכבר והצב והאנקה והכה והלטאה והחומט והתנשמת. האנקה איזהו שהיא טמאה כטומאת נדה וטמאה בכל צורך זו היא שרומה לנחש (יד) ושופחת על מעיה ומה שמה (יז) נקוליה. והכה מטמא בכל צורך אבל עפרה מהור הוא והיא טמאה ואיזהו זה הנחש האדום שהוא בתוך הבית הלטאה זו הירוקה (יז) שלשונה ארוך היא טמאה ומטמאה בכל. החומט היא טמאה אבל העצם שלמעלה כמנו מהור למה שהבריות מתהנין בו ואיזהו המכנסת ראשה בתוך גופה ואין אתה מכירה. התנשמת מטמאה בנגיעה ואיזו זו (יח) צפרת כרמים. אלו הן שמנה שרצים שהן טמאין ומטמאין כנדה אבל צפרת כרמים מתעסקת ברפואה. והאיך היא מטמאה אמרו לו אף בשר הפיל הרי הוא טמא והוא מותר ברפואה. (יח) עכבר שחציו בשר וחציו אדמה מטמא או מטהר אמר ריב"ז כלן מטמאין בצורך יכול שנפל אחד מהם על גבי הבית

משנה ה' אל תרבה שיחה עם אשה באשתו נדה ואמרו ובפירש"י שם כשם חזוה דר' נתן של בני זרעה ועיין בראש דבר בהוספה לסימן כ"ד בחלופה: מה) במקומות הג"ל הגרסא "שהוא טמא כמה כך עפרה וכו'" ולפי נוסחתנו פי' "כמות" כמו "כמות" ופי' כשם שהיא הנדה טמאה כך עפרה טמא: (מו) ג"ל נדה וכנראה קאי אדלעיל ר"ט הלכה ב' ע"ש: (מז) פי' הקב"ה אמר בתורתו ובגלון חזו"ל בחלמוד אמר כחמא פי' הרחמן בחולותו: מה) כנראה ג"ל דמי: (מט) כנראה ג"ל דם: (נ) הלכות נדה ע"ש: (נא) ג"ל [אין] עיבור: (נב) ג"ל הכד: (נג) עיין שבת סרך י"ד משנה א' ובאשר עומתה קרובה לעומתה הנדה נקוט לה הכא ועיין בספרה שם ובחולין קכ"ז ע"ב דג' מהן החולד והעכבר והצב נהפך שם: (נד) ג"ל ואפסח עיין ערוך ערך שחף: (נה) עיין ראש דבר סימן ל"ג ועיין בחלודות הארץ לר"י שנתחלק ח"א הערה כ' כ"ב כ"ד ל"א ל"ד ל"ט קמ"ו קמ"א קמ"ב קמ"ג קמ"ד קמ"ה קמ"ו קמ"ז קמ"ח קמ"ט קמ"א: (נו) עיין שבת קמ"ג ע"א: (נז) עיין שבת קמ"ג ע"א: (נח) עיין ספרה שם וחולין סרך ע' משנה ו' ובחוספות יוס עוב שם ד"ה עכבר: (נט) עיין

טמאה היא או טהורה היא. אמרו לו החבית טמאה ומה שבתוכה ולא כתיב (ויקרא י"א ל"ג) וכל כלי חרס אשר יפול מהם. א"ר הייא אם נט) נפל אחד מהם לתוך הבית של יין טמאה היא או טהורה היא. אמרו לו תשבר ותשתפך היין ואם לאו ימכרנו בשוק ויתהנה ממעותיו. אמר להן ולמה היא מטמאה יותר מן הכל אמרו לו מפני שהיין ריחו נודף. נפל אחד מהן בתוך הבית של ס) שמן טמא או תטהר אמרו לו שוקלין כנגד השרץ שבעה פעמים ומשליבין לארץ ומתהנין מן סא) היין בשתיה. מפני שהוא טמא ממנו. אמרו לו סב) שהשמן פולט ואינו בולע אבל היין בולע ואינו פולט הלכך אסור ליהנות מן היין בשתייה. מפני שהוא טמא כטומאת נדה. ואם נפל אחד מהן בתוך קופה מלאה פירות או תבואה סג) קושרין סד) מפיו פירות כגון משקלו של שרץ שבעה פעמים סה) וחוריהן טהורין ומשליבין אותן ומתהנין בשאר. ואם היו הפירות בלולין שנבללו במים הרי הן טמאין כטומאת הנדה. אמרו לו יש לך ראייה. אמר להן ולא כן כתיב (ויקרא י"א ל"ה) ובי יורתן מים על זרע כשם שהן טמאין כשהן לחין כך הם מטמאים כל מיני לחין כגון השום והבצלים והכרשים והאבטיחים שהשרישו בעלייה ונפל אחד מן הללו טמאין הן או טהורין הן אמרו לו עד שלא ישרישו הן טהורין משישרישו הן טמאין סו) סז) כך הזבה שנגעה בבגדי בעלה או בבגדי בניה אסור ליגע בהן עד שיכובסו במים: א"ר הייא רבה והלא מצינו שאין לזבה טהרה והיא מטמא בכל שהן ולאחר שפסק הרום על מי תטהר והרי הרב בית המקדש ובטל קרבנן של זבין וזבות ויולדות

בספר המקריע סימן ל"ו שמצא תשובה רב האו גאון וז"ל שמונה שלישי סגל אחד מהם באחד המשקין דבר זה כחוב בהלכות דרב שמעון קיאלא (בהלכות גדולות סלפנינו בדפוס וויניצ'ה דף קכ"ב ע"ב) חבית שיש בה (בה"ג בחוכה) משקין צין יין וצין שמן (בה"ג צין כל מקשה) ונפל לתוכה שמן (א"ל סרן) או עכבר (בה"ג עכבר או סרן) שיעורו אחד מאלף (בה"ג החבית והמשקין מותרין סחוח מאלף אסורין) ואם בקא לטהר את הכלי מכניסו (בה"ג מכניסין) לכבשן עד שיהא כבהלה (עכ"ל בה"ג) ואין אנו יודעים מאין נסח רב שמעון הדברים הללו אלא ששמענו כי המעשים לבני ארץ ישראל שנמלאו בהם הדברים הללו ומשם נסחם וכו' ע"ש. ובעל המכריע העיר בסופו "ומנאחי כחוב בספר תרומות פרק י' בגמרא דבני מערבא (ירושלמי תרומות פרק י' הלכה ז') ר' יוסי בר אבין הורה בהדין עכברא חד לאלף (בנוסחתנו הורה ר' יוסי בר' בון בעכברא חד לאלף ועיין בהגהות לרמב"ם דפוס וויניצ'ה ש"ח הלכות מאכלות אסורות פרק ע"ו בשם הרמב"ם שנויה הירושלמי בעכברא שם מקום (עיין בבא מציעא פ"ד ע"ב לא שדקו בני עכבריא ופירש"י שם מקום וצויקרא רבה מזרע וכבר העיר ע"ז ההפלה שבעירובין אוח עכבר א' ועיין בחידושי מהרש"ם שם) ועיין כפסחור ופרח (פרחי) פרק י"א. הרמב"ם פ' גיד הנשה חולין ופי' הרמב"ם תרומות פרק י' ונודעו ע"ז שם וזוית דרבי' ס' הש"ס וספר הישר לר"ה דף ע"א והקדמת הרמב"ם לאפשרט לפי קורא הדורות ד' בערלין וקאי על דג עהור שכבשו עם דג עמא. אמנם לא מנאחו בשום מקום שרי יוסי בר אבין (שמאמריו רבו בירושלמי עד מאד שהורה בעכברא המקום): ועיין ע"ז ס"ח ע"א וס"ע ע"ב. אמנם הרמב"ם פסק בהלכות מאכלות אסורות פרק ע"ו שבעבר נספל צין ובשמן מותר מפני שנתן טעם לפנים אבל לטהר צריבין לטהר מנושמים וזה מסריחין ומפסיד טעמן: ולא אדע לפרנס הכריתא דמס' נדה זו ואלף הא דאמרה הלל'ה בשמן ובפירות ששוקלין כנגד השרץ שבעה פעמים כי לא מנאחי לה חצר: ס) עיין הערה י"ט: סא) א"ל השמן: סב) עיין מכשירין פרק ג' משנה ב' וברע"ב והרמב"ם שם: סג) עיין הערה י"ט: סד) פי' מפיו של הקופה: סה) כנראה פי' כמו ואחוריהן (של הכלים): סו) עיין מכשירין פרק ג' ופרק ד' ופרק ה': סז) מאכלן

ואין כאן פרה אדומה לכפר ולא כהן להוות ומה נעשה שגרמו עונות הרב בית מעוננו וגעשו בנות ישראל (סח) הפקר, בתהלה כשהיה בית המקדש קיים וכהן מכפר היה מביא (ט) מעיה? של פרה ומה עליהן והן מטהרות מה נעשה להן ואין כאן טהרה לא לזכר ולא לנקבה אלא על אחת כמה וכמה ויטילו עצמן למים כדו שיהא (י) ראייה לטהרה. והלא מצינו שאין הובה מטמאה אלא בשלשה דברים (יא) בניעה ובנגיעה (יב) ובפס רגלה וחכמים אומרים אפילו (יג) בתוריותה היא טמאה ומטמאה יכול שהיא מתעסקת בצורך. א"ר הוּיָא אַם טוּה וְאַרְגָּה אֹתוּ הַבְּגָד וַיִּנְהַב בְּמִים יוֹם אֶחָד וְלֵילָה אֶחָד. אמרו לו והלא מים של בגד יתחלפו שתי פעמים מן הבקר ועד הערב ויהא ממתינו במים ובשינויעו עתותיו של ערב שופכי' אותו ומביאין מים אחרים הגיע הבקר שוטפין את הבגד במים שלישיים ואח"כ יטהר. אמרו לו אשרי מי שהוא עושה כך ואשרי עולמו שסופו לרחוק את עצמו מן העבירה ומקרבתו לטהרה והלא (ג) המזדהר בנדה סופו יורש גן עדן. (ד) מעשה היה בשני תלמידים שהיו אוכלים כאחד ושותים כאחד ושניהם יגיעים בתורה כאחד יום אחד נפטר אחד מהם והלכו לקברו ולא הלכו אחר מטתו אלא (ה) עשרה בני אדם. לאחר כן מת בן עזי' תודרוס המוכס והלכו עמו מנער ועד זקן מעילל ועד יונק כיון שהגיעו לקבורה התחיל התלמיד בוכה ואומ' רבש"ע זהו שכרה של תורה. עד שהוא עומד ובוכה פתח הקב"ה את עיניו וראה את חברו מהלך בתוך הפרדסין בתוך המעינות של מים בתוך גן עדן וראה בנו של תודרוס המוכס (ז) עקול ברגליו ולשונו (ח) לחוך על פני המים שאל לממוני' מה טיבו של זה ומה טיבו של זה. זה שהלכו אחר מטתו מנער ועד זקן הוא (ט) בשינוק הזה. זה שלא הלכו אחר מטתו אלא עשרה בני אדם הוא בריוה. אמרו לו הברך זה לא עשה עברה מימיו אלא אחת שהיה יודע שקשה כהה של נדה לפני המקום (י) ועברה לפניו

והלא חזר לדני' הזבא דאיורי בה לעיל ועיין במסכת זבחים ולא עלתה צידו להעמיק עיין בזה משני זלות העינין: ואולי חיבך כך מוסב על הא דנדה ועיין לעיל הלכה א' והלכה ג': (סח) פי מבלי טהרה וכפרה: (סז) ז"ל מיימיה או מי נדה: (ע) פי טהרה תקנה לה שחטרה: (עא) פי כמו היסוף לבן תגועה וגודל וכיילה בזה כל הדרכים של הזב זבחים פרק ב' משנה ד' וספרה מזרע זבחים וע"פ ועיין בפי' למסכת כלים סי' סא מאחד מן הקדמונים ובערוך ערך דבס ג': (עב) פי' כמו מדרס ועיין במקומות הנ"ל בהערה ע' ובזבחים פרק ה': ולא ח"ד לפרנס כל ההלכות האלה ע"פ שאר ספרי החז"ל: (עג) אולי פי' הבהרה או דבורה: (עד) עיין לעיל פרק ב' הלכה א': (עד) רוקח הלכות נדה סימן ס"ח בשם מעשה הגאונים בקי"ז ועיין ירושלמי חגיגה פרק ב' הלכה ב' וסנהדרין פרק ו' הלכה ז' בבבלי דמעון מוכסא ובבבלי סנהדרין מ"ד ע"ב ברש"י ד"ה בעיא מוכסא ובמדרש עשרה הדבורה דבור ט' ובערוך ערך בעיא ובחיבור יפה מהיסופה ג' ע"ב ובדרכי תשובה בסוף סו"ת מהר"ם מרוטניבורג דפוס פראג וסדילקאוו ושה נוסחאות שונות בזה בכל ענין המעשה ע"פ: ולפי כי המעשה בירושלמי שם הוא בענין אחר ומצוה ע"כ בהשוואה לבגד עם לשון הירושלמי נראה כי העתיקה דברי הירושלמי הארמיים לל"ק ואולי שניהם לקחו ממקורות אחרות ועיין בפרוכה בראש דבר סימן ל"ו: (עו) מכאן משמע דאין מקבצין בשחות מ' ר"ל דיש לפדות למצוא עשרה בני אדם שילווהו וכו' דבבבלי י"ב לומר קדיש צביהיק ואין דבר שבקדושה בשחות מ' או מבוס עדות המת דעדות המת צ"ב כפרקי דרבי אליעזר פרק י"ט ועיין בפי' הרד"ל שם מש"ס מגילה כ"ג ע"ב וקידושין פי"ב ע"ב מעשה והוציאם עשרה במעשה: בנוסחת הרוקח ולא הלכו אחר מעוה עשרה בני אדם: (עז) עיין ראש דבר שם וסימן ל"ד: (עז) פי' כמו עקוד: (עח) בירושלמי שם שוחת על פי הגדה בעי ממנו מוא ולא מפי: והוא לבן לחיכה ולקיקה: (עט) תרגום של זוקה וזרה: (פ) ומפני זה הי' מחסר בה

נדה והיה מהלך אהריה ומש בגדיו בבגדיה ולא ידע ובקש הקב"ה לגבות אותה העבירה ממנו (פא) בתיוו לפיכך לא הלכו אחרי מטתו אלא עשרה בני אדם. ועוד שאל ואמר להן מה טיבו של זה שהלכו בני המדינה אחריו ונחלק לו כבוד מה טיבו בשינוק זה. אמרו לו זה לא (פג) טהר (נוהר) בנדה כל ימיו והיה מטמא את עצמו בה בזדון אלא פעם אחת עברה לפניו נדה ורקקה ודרס את רוקה והלך (פד) את עצמו במים לפיכך נחלק לו כבוד והלכו אחר מטתו האנשי והנשי. באותה שעה אמר התלמיד כמה קשה היא הנדה לפני הקב"ה שכל מי שהוא משמרה סופו לירש גן עדן ודיו שכל מי שהוא משמר את עצמו ממנה סופו להנצל מדינה של גיהנם (פז) ולא עוד אלא שהוא מרחיק עצמו מן הערוה ומקרב עצמו לטהרה. א"ר הנינא אלו שבעליהן (פה) קוברות אותן כל שמזדהרת בנדה (פו) לא (פי) מפשלת שעה לפני מטתה ולא מפנה מים מן הכר ושותה אלא יהיה לה כלי ממונה לנדה. שלשה (פח) מומין באין מן הנדה. אלו הן מוכה שחין מצורע וגידם. מוכה שחין אינו בא אלא מן האשה בשעה שהיא (פט) מתנדה ומטמאת ואינה מזדהרת בנדה. א"ר ועירא (פ) כל המשמש עם אשתו בתוך שבעת ימים נקיים גורם לבנו להיות מוכי שחין. ועוד ישבו וקישו ואמרו (פא) האשה כשהיא נדה לא תקצוץ את צפרניה שמא יפול אחד מהן לארץ והיא גורמת לעצמה העון דרסה בהן (פב) את בן אדם סופם ללקות בשחין א"ר יוחנן (פג) הרואה דם שהור האידך תברוק תטמא או תטחר והלא מצינו שדם השחור מטמא בכל צורך ובמה בודקין אותו שכא יהויר וישתנה מביאין ירק ושולקין אותו במים ומשקין לאשה ומיד הדם חוזר לדמותו ואין לך רשות להורות אלא מדברי תורה (פד) הדם השחור מטמא יותר מן הכל. א"ר הנינא הצרוע אינו בא אלא מן הדם השחור (פה) אימתי בזמן שאין האשה מזדהרת בעצמה כראוי. א"ר היויא (פו) ליקשות בדם השחור שהוא מטמא ולא מטחר כל אשה שאינה משמרת עצמה בו גורמת לבניה שילקו בצרעת:

הלכה ה'. (פי) הנדה אין לה רשות לישב עם בני ביתה על השלחן ואסור

חמיד ואך פעם אחת עברה וכו': (פא) פי' בניתתו שלא נודע מיתתו אך לעשרה בני אדם שקברוהו וזו מידה כנגד מידה: (פב) כן הוא בכת"י ותיבת "מהר"י נכונה יותר: (פג) ליל [לעבול] את עצמו: (פד) עיין במסכת הרוקח ס: (פה) וזה נחשב לזכות לה עיין אבות דר"ע נוסחת כתי' פסק מיג ופסק אדם הראשון "אם היחה כשרה בעלה קוברת": (פו) עיין לעיל פסק א' הלכה ב' והלכה ד' וגם נסמן ע"ם ועיין בשו"ת שערי תשובה סימן קע"ה ובמהה"ג דף מ"ד ע"ד: (פי) לשון סודרה והסלכה על זוארה וגבה: (פח) כדמפרש ואזיל הכא ובהלכה ז' ובפסק ג' הלכה ד' ועיין לעיל פסק א' הלכה ב' והלכה ד' ובהערותיו: (פז) פי' נעשה נדה: (פ) הוא ר"י זעירא דאמר בנות ישראל החמירו על עממ' אשילו רוחות טיפה דם כהרדל וישבת עליהן ר"י נקיים נדה ש"ו ע"א ברכות ל"א ע"א מגילה כ"ח ע"ב וזו נשנית אחר התקנה הלזו והא דפסק א' הלכה א' לפני התקנה ע"ם בהערותיו: (פא) הלכות נדה רוקח סס סימן ש"ז שערי דורא הלכות נדה סימן י"ח בשם ספר המקצועות ע"ם ועיין זהר פ' אחרי מות דף ע"ג ע"א וע"ב בשם דהניח ועיין זהר פ' פתח דף רמ"ח ע"ב: (בב) היבת את מיתתה ויש למחקה: (גג) עיין נדה פסק ב' משנה ו' וזו: (גד) עיין נדה י"ט ע"א וע"ב וכו' ע"א ובירושלמי נדה פסק ב' הלכה ה' (גה) עיין לקמן פסק ג' הלכה ד': (גו) פי' יש להחמיר בדם השחור שמטמא לעולם ואינו ממחר ועומד כמו בנדה גמורה: (גז) עיין שערי דורא הלכות נדה סימן י"ח ועיין בכמ"ס

למלאות לה את הכוס ויין להשקותה ויהוורו הן וישתו בו ואסורה להניח את ידה עמהן בקערה למה שהיא טמאה ומטמאה בכל צורך. א"ר יוחנן (נח) אסור לשאול בשלום נדה (נט) יושבת שלא (ק) תהרהר ותאמר (קא) אמן (קב) ומתהללת את השם. א"ר יודן אסור לברך בפני נדה (קג) יושבת שלא תהרהר ותאמר (קד) אמן (קה) ומתהללת. א"ר יוחנן אסור לשאול בשלום (קו) נדה שלא תהוור ויהלל המקום. א"ר לוי אסור (קז) לשאת עין בנדה. א"ר נהמיה קשה היא הנדה לפני הקב"ה שכל מי (קה) שמשתמר ממנה סוף שבניו עומדין מטהרין ואם לאו סוף שבניו לוקין במומין. נדה לא תכבס בגדיה עם בגדים פהורים למה שהבגד בולע ואינו פולט ונמצא הכל טמא. א"ר הייא והאיך תעשה ביום שהרתה אברו לו (קט) תספור את שערה ותתירנו ותטבול עצמה במים בראוי

הלכות אסורי ביאה פרק י"א וכו' (נח) הלכות נדה. שבילי אמונה נזיב ג' שבילי א': פי' רעבין והטור ורבינו בחיי ושל"ה פ' בראשית ל"א ליה מנחה המאור נר ג' כלל ו' חלק ה' פרק ד' מנחה הלוי דף קכ"ו ע"א בד"ו. גמיה בשער החותיות ובסורוס המאמרים בשם ברייתא דמסכת נדה ועיין בראש דבר סימן י"ז: שערי דורא סס ואגור דיני עבילה בשם ספר המקצועות ועיין ראבי"ה ברכות דף ע"י ע"א בשם "בדברי הגאונים זענין לשון ברייתא" ובאור זרוע ח"א דף מ"ח ע"ד בשם מורו רבי העזרי עיין העתקתם בלקוטים מנוסחאות קצועות ובראש דבר סימן י"ז וי"ג ע"ג וע"ג חף לבעלה אסור דאחרים חף בטהורות אחרים. עיין קידושין ע' ע"א וע"ב וב"מ פ"ז ע"א ובחוס' סס ד"ה ע"י בעלה: (נט) בשפדים הג"ל ליחא חיבת יושבת. אמנה ע"ג ים לגרוס בזה דל"ב סס הס דברי ר' יוחנן זמנו שנאנו עוד הפעם באותה הלכה ממש ובנראה פי' נדה שיוסבת בדמיה ור"ל בעודה רואה דס נדה שאז אסורה גם בהרהור וס"ל הרהור כדבור דמי עיין ברכות כ' ע"ב וירושלמי ברכות פרק ג' ה"ד: ועצמה דמילתא כי ישלום הוא סס על הקב"ה עיין שבת י' ע"ב ועצאיה כמו מרחץ שאסור לשאול בשלום ואסור להרהר בברכות כ"ד ע"ב שבת מ' ע"א ק"ג ע"א קידושין ל"ג ע"א ע"ז זכוח ק"ב ע"ב: ואולי פי' בדרישה שלום בשם בברכות מ"ד ע"א מנחה כ"ג ע"א: (ק) עיין הערה ל"ט: (קא) ואע"ג דחף במנהך שרי לומר הימנחתה כשבת י' ע"א ובנראה הוא הדין באמן חף באשר מחוייבת היא לענותו שלום בברכות ה' ע"ב הוי אמן כמו גוף השם עיין הערה ק"ג: (קב) ל"ל ומחללת: (קג) עיין הערה ל"ט: ובנראה מיירי במנכך לה כדי להוציאה בברכתו ועיין במפתח לרבינו נסים ברכות מ"ז ע"א ד"ה אין עונין אמן ובערוך ערך אמן בשם רבינו נסים ובשם ירושלמי סוף פרק אלו דברים איזו הוא אמן יתומה רב הוגא אמר הן הן דמחייבת למברכה ולא ידע מה הוא עני (בנוסחאות ברכות פרק ח' סוף הלכה ט' הגירסא דין דיתב למיברכה והוא ענה ולא ידע למה הוא ענה) ועיין ראבי"ה ברכות סימן קכ"ו (ל"א ע"א) ובתשובותיו לברכות סימן קכ"ו (מ"ג ע"ב) וחוספות סוכה מ"א ע"ב ד"ה וכוין ובאור זרוע ח"א הלכות סעודה סימן קכ"ג וברבינו יונה ובפסקי הרא"ש לברכות מ"ז ע"א וטור ח"א סימן קכ"ד ובבבא יוסף סס ועיין בדרישה ובב"ח סס: (קד) וכוין דמחוייבת לענות אמן באשר יאחזה ידי ברכה הוי אמן כמו גוף הברכה והוי האמן שלה כמו אמן יתומה וזה שאמר "ומתהללת" פי' שזיק לה בברכות סס: (קה) ואולי ל"ל גם "ומתהללת (ל"ל ומתהללת) את השם" כדלעיל: ועיין עכ"ז הערה ק"ד: (קו) אעפ"י שאינה יושבת פי' שאינה רואה עוד דס והיה מותרת בהרהור ובעניינת אמן ולפי זה יהיה מותר גם לברך לפניו ובפניה עכ"ז אסור שמה חשיב וסענה שלום (התיבה הזאת דוקא) ותהלל המקום כי ישלום סס ד' הוא כ"ל: ועיין בנוסחת הלכות נדה ובאגור דיני עבילה שפי' נוסחתם לא יחנן פירושי הג"ל אך לא מנאחי לי דרך אחר לפרש דברי ברייתא כפי נוסחאות ביה: (קז) פי' חף לבעל להסתכל בה דהוי לי' כמו ערוה ואשח איש לאחריו: (קח) עיין הלאה הלכה ו': מכאן והלאה לא ידעתי לכוון שמועטת ופירוטת: (קט) מלשון ספ"ר והסופרת פי' תגלה ויהור נראה ש"ל הסחור ופי' שסחור את קלע

ואם הוטהרה תביא בגדים הטהורים ותכנס עצמה במים כראוי ומעברת ואח"כ מביאה את הטמאים שנשמאו בנדרתה ומשטפת במים ומניחה אותם במקום אחר כדי שלא ימושו הטהורים לטמאים. א"ר הנינא והרי כלן טהורין. אמרו לו אין שם טהור עד שתכנס הבגד שעליה. אמר להן ואם החליפתו אמרו לו האיך תחליפנו והיא מכבסת את הטמאים והלא משעה שמשה בגדים הטמאים נשמאת האיך תעשה בשעת כבוסה במים. אמרו לו הבגד שעליה תכבסנו במים ואחר כך מתלבשת בטהור ומשטפת את הטהורי ונמצא הכל טהור. מכאן שנו הכמים (ק) הלוכש שכבשו עם בגדים טמאים אם תלמיד הכס הוא סופו לשבח תלמודו ואם היה עם הארץ סוף בשרו ללקות (ק"א) בצמחי'. האשה כשהיא נדה לא תמוש בין בעייתה בין באפייתה ולא תטילנה לתנור שמא תטמא אהת והרי תלמיד הכס (ק"ב) ויאכלנה ונמצא דעתו מתקלקלת עליו וסופו לשבח את תלמודו. ואם ראה והזהירה לא (ק"ג) תמוש וטמא נפטר מן העבירה והעון תלוי בה. א"ר יונהן אם היית אשתו או בתו או אחותו או בת אחותו או בתו האיך יעשה את העון תלוי בראשו והוא מטפל בהן והן מטפלין בו והרי הן מעורבין אלו באלו אלא אם ראה והזהירה אינו רשאי להניחה לטמא את הכל והן באין לדי עבירה. א"ר הנינא והלא אין שם אלא הוא בלבד האיך תעשה אמרו לו הרבה שכנות יש לה. אמר להן והרי היא בעיר שהיא מלאה גוים ואין שם אלא היא. אמרו לו אם את צריך לסגור ולפתוח דלתים סגורים וינהנו אחרים בשעת פגיעתה שהיא טמאה ומטמאה (ק"ד) ואותה אימיה? האיך תעשה אם אין שם אלא היא. אמר לו ר' מנחמה מה קשה המורה של נדה מי יוכל לעבור על זיהורה. א"ר ברכיה זהו זיהורה שקשה תכנס עליה ואין אתה צריך לומר האיך תעשה הרבה שכנות יש לה ואם אין שם שכנות (ק"ו) בני' ואם אין שם בני' (ק"ז) בני בני' ואם אין שם בני בני' שם בעלה. אמר להם (ק"ח) ולא ירצה לעצמו לשמר שבעת ימי נדה כדי שיפטור מן העבירה: ועוד הזור וקישו (ק"ח) הרוואה דם לבן טמא הוא או טהור. האיך יברוק עד שיעמוד על צרכו. החכמה שבנשוי' מה היא עושה מביאה מימי ביצה ומנחת על אותו הדם אם נהפך הדם מדמה והזר ונשתנה הרי הוא טהור ואם לאו מטמא בכל צורך. (ק"ט) אשה מעוברת שהיתה עומדת ומכבסת במים בכבוסה נטמאה וראת דם (ק"י) היא טהורה היא הרבה פתחין לאשה בשעת עסוקה במלאכתה הן נפתחין עליה. א"ר הנינא בודקין את הדם ורואין את הדם אם היה מבהיק ומוציא ניצוצי' הרי הוא טהור ואם לאו מטמא בכל צורך. הביאו (ק"א) לפניו דברי ר' הנינא בן דוסא ולפני ר' עקיבא והבריו

שערה: (ק"י) פי' לבוש ובגד ולאו דוקא בגדה אך גם כגל עומאה: משנה אינה בטוב מקום ולא מלאחי לה חצר: (ק"א) פי' אכעבועות עיי' ערוך ערך למח א': (ק"ב) ז"ל יאכלנה: (ק"ג) ז"ל חמוסי: (ק"ד) כנלסא ז"ל וחסא חומר וחולי ז"ל ואי חסא חומר ופי' כי אז לא אמנה איך תעשה בשעת ההכרח בשעה שאין שם אלא היא: (ק"ו) קטו' ז"ל [ס:] (ק"ח) כנלסא פי' צבתמיהא, ואיך לא ירצה?: (ק"ח) עיי' לקמן פרק ג' הלכה א': (ק"ט) עיי' נדה פרק א' משנה ג' וד' וזכירושלמי שם וזבלי ט' ע"א ועיי' פרק ב' סוף הלכה א' ולקמן פרק ג' הלכה ד': (ק"י) תיבה היא מיוחדת: (ק"א) כנלסא ז"ל הביאו דבריו לפני ר' חנינא בן דוסא וכו' ועיי'

ואמרו להן מה תאמרו באשה מעוברת שהיתה מכבסת את בגדיה וראת דם
טמאה היא או טהורה היא. אמר להם קנז) אתם יודעו שאין למעוברת דם
טמא שמא ראיתם מעוברת נטמאה מימיה אלא הרבה דמים לאשה בשעת
עבורה יפתה מקורה ויוזו דם ואין אותו דם מטמא בכל צורך. עברה וילדה
יצא הולד והוציאה עמו קנז) כמין שרצים במה נבדקת מביואין הדם יבש ושולקי
אותו במים למעלה מן האור ומשקין אותה אם היה שם מיני דמי' הן יורדין
מיד והן נבדקי' אם השרצו' משוני' וראת עליהם אפילו מאה מיני דמי' אין
עליה אלא דם אחד בלבד:

הלכה ו'. א"ר יוחנן אין הנשי' קנז) קנז) מת על קנז) מתבריהן אלא מפני
שאין נשמרות מן הנרות ואין ציריה של אשה נסתרין אלא מפני
שאין משמרות את הנדה כראוי. קנז) אמר ר' חייא בשם ר' הנינא בן דוסא
את מוצא באמהות הראשונות שהיו משמרות את נדתן ומיד היו נענות שרה
על ידי שהיתה עקרה ומקורה סתום וצדי הרחם נעול' וכיון ששמרה ימי נדתה
מיד נענית מאי טעמא (נלמא י"א ל') ותחי שרי עקרה וגו' ואח"כ (ס כ"א ב')
ותהר ותלד קנז) בן. רהל ולאח על ששמרו את נדתן מה כתיב עליהן (ס ל')
ותהר ותלד בן קנז) מה כתיב (ס ל' כ"ג) ויזכור אלוקים את רהל קנז) איכן
את מוצא שכל משמרת נדתה סוף בניה קנז) נדכין? אבל באשתו של מנוה
מה כתיב בה כיון ששמרה את נדתה (בפסטי"ג ג' וד') וירא מלאך ה' אל האשה
ויאמר אליה הנה נא את עקרה ואעי"פ שהיתה עקרה ולא היתה יולדת והיו
שכנותיה מכובות בה ואומרות לה אם את מבקשת לילד קחי לך קנז) עורו
של שיעל ושרפי אותו באש עד שיעשה אפר וקחי ממנו ותני בתוך המים
ושתי ממנו שלשה ימים בכל יום שלש פעמי' מיד את נפקרת אעי"פ שהיו
מכובות בה שמע הקב"ה את קולה ומיד נגלה עליה המלאך ואמר לה בתי
הזהרי ואל תאכלי כל טמא ועל ידי ששמרה את נדתה מיד נפקדה והמלאך
לא בקש להבזותה בפני אישה מה טעם (ס י"ג י"ג) ויאמר מלאך ה' אל מנוה
מכל אשר אמרתי אל האשה קנז) תשמר:

לקמן הלכה ו': קנז) כנראה ז"ל [אין] אחס יודעי' ועי' לעיל פרק ב' הלכה ב': קנז) עי'
גדה פרק ג' משנה ב' ועי' נדה כ"א ע"א ועי' וכי' ע"א ועי' וצירושלמי סס: קנז) עי'
שנה פרק ב' משנה ו' ובסלכות נדה בקמחמור הנוסף ה"ל וסס נסמן: קנז) ז"ל פתוח:
קנז) פי' על המשבר של היולדת: קנז) רוקח הלכות נדה סימן ש"ה כסס מעשה הגאונים:
קנז) ז"ל ותלד [סדה לצדקה] בן: קנז) כנראה ז"ל [בלאה מה כתיב וזהר לאה ותלד בן
(סס כ"ט ל"ב) וברח] מה כתיב: קנז) ז"ל או פי' מכאן: קנז) כנראה ז"ל זכרים וחולי
פי' טהורים מלשון רכא, רבן בארמית ועי' לעיל פרק ב' הלכה ה': קנז) תרופה של שחוק,
בפעם רחל תזריע ובין החיה אשר לא האכל וסמוך ליה אשה כי תזריע. זהו שאמר המלאך
לאשה מנוח אל תאכלי כל טמאה. בסדקי רבו אליעזר (וכידוע אינו בו ואינו כלל מענינו
וחולי הם סדקי רפואה מל' אליעזר אחד כתי' בימיו) יש דקיצת ארנבה טוב להריון (כ"י
הזריע וילד"ה בגימטריא בקצ"ה ארנבית) וכן הוא בפ"י ר' יעקב הגדול צמיון ע"ש כתי'
מוכנען: ויזר נראה ש"ס הוא ז"ל מהל"ר אליעזר הנזכר בפעם רחל פעמים הרבה חף
באשה פרשה ע"מס: קנז) ותלס הדגב באמירתו ולא באמירתה ועי' פרק השלוש, ויקרא רבס

הלכה ז'. א"ר הייא בר אבא כל מה דאת קלד) מרקד? בה את מקיים עליה גידם מהיכן הבאתו קלה) כשהאיש משמש עם אשתו ואינו מתרצה בה בשעה שיוצא הוא הולד מיד הרם נתחלף עליו ונכנס. בכל גופו מיד הוא לוקה. ודבר קלו) אהר אמרו בגידם בשעה קלז) שאין אמו משמרת בו כראוי בשעת טבילתה מפני כך היא לוקה. ר' יהודה בן זביד אמר מפני שאין אמו משמרת נדתה הוא לוקה. ריש לקיש אמר קלה) מפני גבהות האב הבן לוקה. ר' הלל אמר מפני קלט) שהיא מהרהרת באיש אחר ובעלה משמש עמה הבן לוקה. הביאו הדבר לפני ר' אליעזר בן ערך אמרו לו חכמי גידם מפני מה הוא לוקה אמר להם בני בשעה קמ) שהאב מתיחד עם האם והוא הושבה כזונה ואינן מתנהגות ביראת שמים ולוקחה בליצנות ושניהם שוחקין בשעת הנאתן מה עושה לו הקביה לולד עד שלא יצא ממעי אמו רומז הקב"ה למלאך והמלאך נוטל דם הנדה ונותנו לתוך פיו של וולד והרם נכנס לתוך גופו מיד הוא לוקה. מי יוכל לעמוד ולהרהר במדותיו של הקב"ה. אמר להם בני בבקשה מכם הזהירו לישראל בהוכחת נדה שלא ירבו המומין בישראל וישראל באין לידי עבירה ויתחלל שם שמים בהם ומה נעשה במדת הדין שהיא מתנהגת בישראל וגורמת להם לפני המקום. א"ר חנינא אין קמא) מדת הדין פוגעת אלא במי שהוא נותן לה רשות עליו. קמז) שלשה הן מתגאין וסופן להשפיל ואלו הן מצורע קמנ) אם נתגאה קמד) כמה השפלתו אין לו השפלה לפני המקום אלא יתרפא באזוב אם היו נשים חכמות או אנשי חכמי מה הם עושין לו ויתרפא מניהין לו אתרוג יבש ותפוח יבש כרכום נרד מור וקנמון ושוחקין אותן כראוי ומערבין קמה) כרכש? ומושחין על בשרו שבעת ימים. קמו) והיכן יהיה מושבו מחוץ לעיר ארבעים יום. א"ר חנינא אינו מתרפא עד שישפיל עצמו ואח"כ? מושחין אותו באלו המינין ומשקין אותו מימיהן קמז) מימיהם ואח"כ אל יתגאה עוד ואם נתגאה קמח) סופו לחזור ואין מתרפא עוד לעולם ועוד שנה ר' חנינא בשם ר' ישמעאל בן פיאיבי גידם במה יתרפא א"ר יוהנן לא יכולנו לעמוד על רפואתו. א"ל למה. אמר לו שמכתו מהקב"ה ומי גרם לו קמט) לא אמו גרמה לו ולא אביו גרם לו קנ) מפני הניית שעה אחת מכרו משפתתו אמרו אפילו המלאך שרחפו בשתי ידיו רחפו אילו רחה אותו בימין קנא) וקרב בשמאל היה לו רפואה שיתרפא. א"ר עקיבא בן יוסף

פ' ט' ובמדבר רבה פ' י"א: קלד) כנראה ז"ל מדקדק: קלה) עיי' מסכת פלה ומסכת פלה והברייתא פרק א': קלו) כנראה ז"ל אחת: קלז) עיין לעיל פרק א' הלכה א' ופרק ב' הלכה ד' קלח) עיי' נוסחת לקוטי הסדרס: קלט) עיי' נוסחות לקוטי הסדרס והרוקח ולעיל פרק א' הלכה ה': קמ) דוקח הלכות נדה סימן ט"ח בשם מעשה הגאונים ע"ש: קמא) עיי' חולין ז' ע"ב ושבת קנ"ח ע"ב וכו': קמז) לא ידעתי לפרש מי הם ושערי ההשערות לא נעלו: ועיי' עכ"ז במדבר חדש סימן ע"ז מני' עבירות הזרעה נדבק מקאה מרים, מחמדה עושר גיחזי מנובה את עצמו עוזיבו ע"ש: קמנ) עיי' הלכה פרק ג' הלכה ד' ותנחומא מזרע ופסיקתא רבתי ופסיקתא דרבי פ' פרה ותנחומא חוקק ובמדבר רבה פ' י"ע וקלה רבה כל זאת נסיו: קמד) ז"ל במה: קמה) כנראה ז"ל בדבש: קמו) כל זה אך ענין תרופה ורפואה ולא מדין המזרע: קמז) אחד מיוה"ט: קמח) ואם נתגאה עוד הפעם אח"כ סופו לחזור לזרעתו: קמט) לשון בתמיהה: קנ) עיי' לעיל פרק א' הלכה ה': קנא) ז"ל וקרבו: קנב) עיי' ראש דבר

משום קני' ר' אפילו לעוה"ב קני' לא מצינו לו רפואה וסופו גורם לאבותיו שיוטלו לגיהנם. קני' ברוך המקום ברוך הוא שגלה סודו ליראיו ודקדקו והורו בהוריית נדה :

פרק ג' והלכה א'. ר' אומר א' הרואה דם כמימי ארמה ר' אליעזר אומר יבדוק בין. ר' עקיבא אומר יבדוק בשמן. מאן דאמר כדברי ר' אליעזר לא הורה כהלכה. מאן דאמר כדברי ר' עקיבא לא מצינו לו ראייה. חזרו וקישו לפני שמאי ג' והורה להם. אמרו הרואה דם כמימי ארמה במה היא בדיקתו כדי שיצא ידי חיבה מביאין חרדל יבש ושוחקין במים ומערבין במים ומזין על אותו דם אם נהפך ד' לכן בית שמאי אומרי' נדה ובית הלל אומרי' אינה נדה. ה' יצתה בת קול ואמרה אשרי המקשין אלו ואלו דברי אלקי' היים אבל הלכה כדברי בית שמאי מיד *ה' חזרו בית הלל להורות כבית שמאי. ודבר ו' אחד קישו עליה והביאו ראייה לדבריהם אמרו תקנהו אשה בסמרטוט ותעמוד כנגד השמש אם הובהק כמראה הבזק הרי היא נדה ואם לאו אינה נדה. א"ר הניגא ועוד חזרו וקישו עליו ואמרו ז' מטמא הוא דם שדומה למימי ארמה בין בצורך בין שלא בצורך ח' מהו אם איש ט' הוא צריך הוא ואינו יכול להתעסק במלאכתו י' ולו לוטר לה י"א תני כוחל בעיניך ושמן בראשך למה שאם יב' כהלה עינה והיא נדה גורמת הפסקת דם ולא עוד אלא שרחמה מתהפכת בתוך גופה והנדה מתהלפת עליה ולא עוד אלא יג' שכל הכוחלת את עיניה והיא נדה גורמת לבעלה שיפרוץ בערות. ועוד שנו הכמי' וקישו לפני רבן גמליאל וחבריו יד' והורו להם ואמרו אשה כשהיא טו' נדה אסורה ליגע לעצמה מיני תכשיטין למה שלא יתן בעלה עיניו בה ויבא יצר הרע ויקטרג וגורם לעצמו גיהנם. אשה שראת טז' כמימי חרדל תתנדה או תטהר.

סימן ל"ד: קני' וז"ע מה חטא זה סיהי' עונשו כי? קני' עיי' מליצה כזו על ר' עקיבא במס' כלה ובמס' כלה והברייתא פרק ז':

פרק ג'. א' פי' משנתו של רבי עיי' נדה פרק ז' משנה ו' ו' ופי' בענין זה האריך בודקין ועיי' נדה כ' ע"א וירושלמי סס: ז' משני חומר הנושא נלפע"ד לפיכך ה"ל דחזרו וקישו פי' כמו ותניא אידך. ועוד תניא ולא ה"ל בעל מתלקחת של הגיל ולא כמעמד אחד וקיל: ב' חולי ז"ל והורה: ד' עיי' לעיל פרק ז' הלכה ה': ה' צ"ס נמצא המליצה להיסק שבת קול יאמרה ואמרה אלו ואלו דברי חלוקים חיים והלכה כבית הלל כעירובין י"ג ע"ב ועיי' בראש דבר סימן ל"ד: והמעשה דר' טרפון ברכות י' ע"ב הוא משום דהחם ציה שמאי לקולא עיי' סס י"א ע"א כמעשה דראב"ע ור' ישמעאל ועיי' צהוש' ברכות י"א ע"א ד"ה הני רב יחזקאל ובסוכה ג' ע"א ד"ה דאמר: * ה' עיי' עדיות פרק א' משנה י"ב — י"ג ועיי' בתוספות וי"ט סס משנה י"ב ד"ה אלו והא' דלא חשיב סס הא' דהכא משום דלא מפני סברתא ונלווח חזרו אך מפני הבת קול: ועיי' כלים פרק ט' מ"ב ע"א אהלנות פרק ה' משנה ג' וד': ו' חולי פי' דבר אחר ענין אחר וסוחר להגיל: ז' עיי' נדה פרק ז' משנה ז' ובגמרא סס כ' ע"א: ח' פי' מה הוא הקיטף? א' כו': ט' חולי ז"ל "א"ש איש צריך הוא" פי' עני ולפי' חיבת "הוא" אחת מיוחסת: י' כנראה פי' כמו חובה עליו לומר לה: י"א כנראה ז"ל [אז] תהי: יב' עיי' לעיל פרק א' הלכה ג' ובבבלי אמונה נחייב ג' שכל א': יג' עיי' בבבלי אמונה סס ודוקה הלכות נדה סימן ש"ח כשם זעשה הגאונים ע"ס: יד' כשם זקנים הראשונים ספרא סוף פ' מנורע ושבת ס"ד ע"ב ע"ס ועיי' לעיל פרק א' הלכה ג': טו' דוקה סס כשם מעשה הגאונים: טז' כנראה פי' כמראה מימי ומיץ החרדל ממס: יז' פי' ענין שעות ושחוק כמו

אמ' להן ר' הייא ואי אתם יודעין שהרואה דם כמימי חרדל שהוא נדה ואתם
 (י) משטין עצמכם אלא אני נותן לכם ראייה שתלכו ותדבקו. אמרו לו מה היא
 ראייה. אמר להם לכו וקחו שרץ ושהטו אותו והווי על אותו הדם אם נראה
 הדם מתהפך אינה נדה ואם לאו הרי היא נדה. הלכו ובדקו והביאו שרץ ושהטו
 אותו ולקחו מדמו ונתנו על אותו דם של נדה ולא נשתנה מבריותו והווי
 כדברי ר' הייא. א"ר ישמעאל אשרי התורה שנתעסקו בה חכמי' שהיא
 מגלה להם רזים והן פותחין עיניהם והיא מאירה להם מיד הן מפרשין את
 הטמא וכל הטהורות כתקונן ומביינין דבר מתוך דבר (י) ואין מניחין עינים
 השובות והתורה נדרשת להן בדקדוקיה ומניחין את הטומאה ואת הטהורות
 שיש בה והן (י) משהיוזין להן בהלכות נדה. א"ר חנינא זו וראת שמים
 בנדה (כ) הרואה דם שהוא משתנה מדמיו ואינו ניכר הביאותו לפני חכמים
 ולא יכלו לעמוד עליו (כא) וריב"ז אומ' טמא הוא ר' לוי אומ' טהור הוא
 עבר ביניהן ר' זעירא אכריהא אתי מרי דשמעתא ניקום נשאל ליה
 (כב) קמין ושאלו ליה אמרו לו הרואה דם שהוא משונה מבריותו טמא הוא או
 טהור הוא אמר להן אין דם (כג) מנייה יתר מזה קשה הוא שהוא מכניע לדי
 עוברי עבירה. אמרו לו ר' למה אמ' להן בני שתחלת ברייתו מן הריאה לפיכך
 הוא משונה מבריותו והרבה בני אדם אין יכולין לעמוד על (כד) סדרה שלו
 שאין האשה יכולה לעמוד עליו בכל צרכו. בראשונה כיון (כה) שהיתה אשה אותו
 (כו) מביאה אותו לפני חכמי' ואם היה בקי הוא (ז) ויכול? לעמוד עליו לבדקו.
 אמרו לו ר' ואין אתה מלמדנו בדיקתו. אמר להן מביאין עפר אדום ונותני' על
 אותו (כח) אדם ואם היה הדם (כט) מבחן? יתר מן העפר והעפר מתקבץ למקום
 אחר ומראו של דם נראה יותר ממראו של עפר בוראי הרי היא נדה וקשה
 הוא שהרי הוא מביא את האדם לידו עבירה ורבי' אינן יכולין לעמוד על פירושו.
 אמרו לו ר' ועוד שאלה אחרת אנו שואלין. האיש שרואה שכבת זרע והוא
 משונה כמים טעון טבילה. אמ' להן בני ולא כתיב (ויקרא ט"ו ט"ז) ואיש אשר
 תצא ממנו שכבת זרע ורחצו במים. אמרו לו (ל) כמה מינן היא מתחלפת שכבת
 זרע. אמר להן פעמי' שהיא מתחלפת במים ופעמי' שהיא נראית כמימי הטיט
 ופעמי' שהיא דומה להלב. אם ראיתם שכבת זרע שהוא דומה למים דעו שאין
 בעלה מעמיד בני' אמרו לו ר' והאיך היא בדיקתו אמר להן אין לך הבדקה
 יותר מזה. ואם ראיתם איש ששכבת זרעו דומה למימי הטיט דעו בני שעשתה
 לו אשתו כשפים. אמרו לו ר' ואין לו רפואה. אמ' להן ישביל עצמו במימי
 הים והוא מתרפא. אמרו לו הגע עצמך אם אין שם ים במה יתרפא אמר להן

מסעה אני כך בלשון חכמי': (יח) כנראה ליל וסן מניסין (לשון נוגס ואור) עינים חסוכות:
 (יט) בלשון חכמי' אך מהשחת הסכין ופי' משגיגים כמו דברי תורה משוגגים בפיך קדושין ל'
 ע"א: (כ) הנראה וכו' הוא ענין אחר ולא שייך להא דח"ר חנינא: (כא) ליל ריבוי וכנראה
 הוא ר"ת ר' יוסא בן זבידא או ר' יהודה בן זביד הנזכר לעיל ספק ב' הלכה ז' ולא ר'
 יוחנן בן זכאי כמורגל בכ"מ: (כב) פי' קמו ועמדו: (כג) אולי ליל טמא: (כד) פי' עבטו וסדדו:
 (כה) כנראה ליל שרפחה: (כו) פי' הדס ששחטה: (כז) כנראה ליל הוא יכול וכו' ופי' כי הבקי
 הוא יודע לבדוקו: (כח) אולי ליל הדס: (כט) אולי ליל מבחן מלשון כסה: (ל) פי' כמו לכמה:

בני אם היו בניו או בני ביתו הכמים לוקוזין שום ובצלים ושרשו של קלל וזבב של לה) רמוצה? וצולין כלן באש ומביאין כרושין ושולקין במים למעלה מן האש ושוהקין אותן הצלוין ומערבין בתוך מימי הכרושין ומשקין אותו שלשה פעמים והוא מתרפא מכשפיו. אמרו לו ר' מי ששכבת זרע שלו דומה להלב (ג) למה. אמר להן בני איזה מהן טעון ככוס האיש או האשה. אמר להן וכי אין לכם ראייה איזה מהן שאלו (ג) כר' זעירא אמר להן שניתן טענין כבוס. שאלו לר' זעירא אמרו לו ר' יש לך ראייה מן התורה. אמר להן ולא כתיב (עס מ"ו י"ח) ואשה אשר ישכב איש אותה שכבת זרע ורהצו במים אם היה לד) יום של שלג ואינו יכול לכבס במים צונן ילך לבית המרחץ ויטהר. א"ר אהוא והלא אין המרחץ מטהרת מפני שהן מים המין והן אינן... לה) אם היה חכם אותו האיש ויש בו דעה לאחר שהוא מתכבס במים של המין יזה עליו באחרונה מים צונן והוא מטהר וכך הוא לו) ראייתה של אשה. לו) היה מהלך בדרך ודרם שרץ ולא ידע עד שעבר והביט בעינו לאחריו וצפה בו לח) וסכן בעצמו ושאל לאחרים ואמר להם תאמרו דרסתי איתו או לא דרסתי אותו אם אמרו לו לא ידענו צריך למכול הוריית הטנוף וטובל עצמו בצונן כדי שיהא מורגל לטהרה. אמרו אם כבס במים המין יטהר. אמר להם לט) אם היה חכם מערב בצונן מעט של המין כדי שינצל מסכנת הצינה ויטהר. מ) זבה שהפילה ואינה יודעת מה הפילה כמה תשמר. ר' אהא אומר שבועיים כנרתה. כתי' (שמות מ"א כ"ג) וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה והלא לא יצא הנפל שלם היך תשמר לא זכר הוא ולא נקבה היא שתשמר טהרת היולדת. קישו הכמים ואמרו אין עליה מ"ה) תשמר אלא כימי נדתה והלא היא זובה דם אחר נדתה מה הצורך בה. אמר להן משמרת ימי זיבה לאחר שלשה ימי הפילה מפיל מ"ג) אהר צריכה לשמר לכל אהר ואהר א"ר אלעזר אפילו הפילה מאה זה אהר זה אין עליה לשמר אלא דם אהר לכלן. מיד עמרו הכמים ונשקוהו בראשו ואמרו לו אלעזר אשריך ואשרי יולדתך שהוצאת את ישראל מידי הובתן בהוראה הזאת וכזאת עליך הכתוב אומר (משלי כ"ג כ"ה) ישמה אביך ואמך ותגל יולדתך:

הלכה ב'. בימות נביאי הראשונים כיון שנולד לאהר מהם בן היה מסורו בחיק של מ"ג) זקנו כיון שנולד אברהם לתרה מסור תרה להיקו של נחור והיה מלמדו ממעשה הבעלי ולא היה יכול מפני שהיה מובדל לשמו

לה) חולי הוא כמו והכמות כלאים פרק א' משנה ב' ועיין ירושלמי עס ובצלי נדריס לא ע"א : לב) הלשון מנומנס נס דלוג יש זזה ולא הדע לכונס כי לא מנלחי להס חסר: לג) ז"ל כר' או לר': לד) עיי' בשו"ס בנימין זאב דיני גדה סימן קכ"ח: לה) כתיבה אחת נדלג או נמחק ככה"ו וז"ל [מטהרין]: לו) פי' הקנחה: לז) עיי' טכרות פרק ד' משנה ב' וי"ב ופרק ה' ופרק ו' והוספתא עס פרק ד' והי: לח) פי' נבעת משהד: לט) עיי' בשו"ס בנימין זאב הלכות גדה סימן קנ"ח צענין הטלת מים חמים צמקו גבי גדה הערוך ערך טעק וסמ"ג לאוין סימן קי"ח צבס הריה דמוסר ע"ש הי"ב ועיין הטובת הגאונים שכתבו סימן קמ"ה ושערי הטובה סימן קס"ט: מ) עיי' גדה פרק ד' משנה ג' וד' וגדה ל"ה ע"ב ולו"ו ע"א: מה) ז"ל לשמר: מז) כנראה ז"ל אחר ועיי' גדה עס ובס: מנ) כעין סאל אבין ויגדך וזקניך ויאלמו

של הקב"ה כשאור מן העסה. נולד יצחק לאברהם אמרו חכמי' לא נולד יצחק עד שנתעברה שרה וראתה (נד) מה טעם (בלאשית י"ח ו') מהרי שלש סאים קמה סולת (מה) מכאן שנה ר' אלעזר בן עזריה כיון שנתבשרה שרה ולא האמינה עד שראת (מו) נדה. לאחר שאמר מהרי שלש סאים קמה חוזר ואומר (ס' י"ח ז') ואל הבקר רץ אברהם אלא בשעה שנתעסקה שרה בעיסה (מז) נתנת. ולמה לא נתנה רשות לשפחותיה שיתעסקו בעסה אלא בשעה שבשרו המלאכי' לאברהם ביצחק צריכה היא לבדוק את עצמה עד שמצאה ראייה לדבריהם מיד בדקה עצמה בעסה ונתנת כיון שראה אברהם שנטמאת שרה בעסה (ס'ס) ואל הבקר רץ אברהם ובמה הכיר שהוא טמאה שנטמאת אלא בדקה וראה פניה מכורכמין אמר לה הטובה שבנשי' למה נשתנו פניך. אמרה לו הייך נטמאת עיסתי. הלך (מח) ובדקה ומצא דבריה מבווני' והאמין על מה שאמרה לו. א"ר הייא במה בדקה אברהם לקח את העיסה (מט) ונתנעלה פניה של עיסה בשערה. ולא עוד אלא שצפה בפניה וראה אותם שהאדימו אמר אברהם צריך אני לאבר עולמי מפני הניין שעה אחת. מיד (ס'ס) ואל הבקר רץ אברהם. ולמה לא טמא עצמו בעיסה אלא שראה שעיסתה של שרה טמאה היא. ומי נלה לו אלא הקב"ה גלה לו כמה דאת אמר (ס' כ"ו ה') עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתו (נ) ואין שמירה אלא הנדה מכאן שנו חכמים ואמרו מה אם אברהם שבהנו הקב"ה לשמו רוחק עצמו מן הנדה ולא נמצא בזרעו פסול למה שנודהר בהוריית נדה אנו על אחת כמה וכמה שאנו מחויבין בצרות צריכין אנו לבדוק את הנדה. מיד נודווג בהן ר' הנינא אמר להם מה אם אברהם שנודהר מהוריית נדה לא רצה להיב את עצמו אלא שצפה בדעתו שאין מוטין רבין אלא כן הנדה ושרה על ידי (ל) שמכרה עצמה מנדה ובדקה בנדה נקראת כשרה מיד נתכוון המלאך לאברהם ואמר לו (ס'ס י"ח ט') איה שרה אשתך אמר לו אברהם הנח באהל. (נ) נודווג המלאך ואמר (ס'ס י"ח י') שוב אשוב אליך כעת היה והנה בן לשרה אשתך. ולא מצינו שהעמיד את דבריו ושם הלכו ובדקו את הדבר לפני ר' ישמעאל ור' הנינא אמרו להם מה תאמרו במלאך שבשר את שרה הזר או לא הזר. אמר להן ר' הנינא והלא מצינו במלאך שהזר אלא שנתכנה בשם אלוה ומפני כך לא פירשה תורה אותה אלא מן הצד. ומה טעם (נ) (ס'ס כ"א ז') וה' פקד את שרה כאשר אמר אותו המלאך ויעש ה' לשרה כאשר דבר הקב"ה. מכאן שנו חכמי' ואמרו (נד) כל מקום שאת מוצא ה' וה' הוא ובית דינו ה' שהזחיר את ישראל מן הנדה וה' המקרבן לכף זכות ומרחקן מן העברות. ועוד שנו חכמי' ואמרו (נ) האשה

לך דברים ל"ב ז' ועיי' קידושין ל' ע"א: ופי' אזי אציו כדי לגדלו ולחנכו: (נד) ז"ל [נדס]:
 (מה) כדמפרש אחי"ב: (מו) בבל מליעל פ"ז ע"א בלאשית רבה פ' מ"ח ילקוט שמעוני ולקח טוב ורש"י בלאשית ס'ס: (מז) פי' פירסה נדה: (מח) עיי' בסוף הלכה זו: (מט) חולי ז"ל ונתנעלה: (נ) עיי' יבמות כ"א ע"א וחבות דכי' סרס ב' (נא) פי' שהכירה: (נב) כמו נטפל בלשון חז"ל (נג) עיי' בלאשית רבה פ' נ"ג ומכילתא בל פ' י"ב: (נד) ירושלמי ברכות סרס ט' ומסדרין סרס ח' בלאשית רבה פ' נ"א שמות רבה פ' י"ב ויקרא רבה פ' כ"ד במדבר רבה פ' ג' סרס הכירים רבה פ' ח' הנחומא ואלא ילקוט שמעוני בכ"מ ע"ט: (נה) חולי פי' בדין

שאמרה אני נדה ואינה נדה במה יבדקנה בעלה או בניה יקחו חרלל מושחל בהומין ומשקין אותה אם נעשה פניה מורקות הרי היא נדה ואם לאו אינה נדה. (נו) יכול שקישו חכמים בנדה אלא מן התורה ולא כן כתיב (ויקרא ע"ו ל"א) והזהרתם את בני ישראל מחומותיהם. מצינו שהקב"ה נתרצה להתרחק מן הנדה ואנו עאכ"ו שאנו מחוייבין להזהיר את ישראל מן הנדה (סג) ולא ימותו מטומאותם מכאן את מוצא שהזהיר הקב"ה את ישראל ואמר להן ומה אני שאני קדוש ומחנותי קדושי כשם שאני קדוש בשמיט כך תהיו קדושים בארץ שנאמר (סג כ' כ"ו) וזו והייתם לי קדושים כי קדוש אני. ד"א (סג ע"ו ל"א) ולא ימותו מטומאותם וזהר הקב"ה לישראל ואמר להם בני גדולה היא הנדה שמקרבת אתכם לשמי ומרחקת אתכם מן העבירה. מקרבת אתכם לשמי בשעה שאתם נזהרים בשמירה של נדה ומטהרי' עצמכם כדי שלא לשנות שבעת ימי הנדה ושבעת ימי נקיים שהוריתי לכם בתורתך שנאמר (סג ע"ו כ"ה) וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר. א"ר חייא טובה שבנשים (נח) היא זוכה לעצמה וזוכה לבעלה וזוכה לבניה. זוכה לעצמה בתחלה כשהיא מטהרת עצמה לפני המקום. וזוכה לבניה שהיא מנקה אותן מן המומין. וזוכה לבעלה שהיא מנקה את עצמו מן העבירה. א"ר עקיבה (נט) קרבנותיהן של ישראל (ס) כהן שהיה עומד ומקריב על גבי המזבח ובאת שמועה שנתנת אמו מה יעשה והרי הוא מטמא קרבנותיהן של ישראל ומה יעשו בו חכמים והרי נטמא הקרבן אלא מניחין אותו עד שיסדיר המערכה ואח"כ מטמא את קרבנו. וכך כהן שהיה נושא את כפיו ובאת לו שמועה שנטמאת אמו מה יעשה והרי הוא נושא את כפיו תחת שהוא צריך לברך תיעשה תפלתו תועבה. א"ר חנינא אם היה באותה העיר איש בקי והקהל נשמעין לו (סא) משליה ובודק נשותיהן של כהנים אם באת (סב) לנו שמועה שנטמאת אחת מהן אינו צריך ליתן רשות לכהני' שישאו את כפיהן מפני שמגלגלין את ישראל לירי עבירה. אם אינו בקי אלא (סג) מה שהיה בעירו (סד) שהוא גורם להרבות להן טומאה (סה) ומי עשה כן וכי וזהר כן אלא יחידו של עולם. א"ר (סו) יודן כל כהן שהוא נושא את כפיו ואמו טמאה או אשתו טמאה או אחת מבנותיו טמאות הרי תפלתן של ישראל נעשית תועבה והוא גורם לעצמו שיהאבד עצמו מן העולם ולא עוד אלא שאינו כוציא את ישראל ידי חובתן ועליהם המקרא הזה מתקיים (ישעיה ח' ע"ו) ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם. לפיכך צריך הכתוב לומר (ויקרא ע"ו ל"א) ולא ימותו מטומאותם :

האשה וכו' במה יבדקנה להוכיח נס ע"י סגולה כי כניס דבריה החזונים שאינה נדה ע"י כחוצות כ"ב ע"א וע"ב וכנראה לפי שיטת הבבליים דין נחשבה ההרופה הלזו כמו אמתלא דהס' ונ"ע ושייכה להא דגרה ה"ל שבדקה אברהם: (נו) פ"י מלאן שכל מה שהחמירו החכמים בגדה הוא מן הסורה באשר אמרה והסורתם וגו': (נז) ע"י ספרה סס: (נח) ע"י סרק צ"י הלכה ח' והלכה ד' והלכה ה' והלכה ו' (נח) כנראה פ"י בעיני קרבנותיהן של ישראל כך הדין כהן וכו' או הוא לשון שבעה כמו המעון הזה נשבע בקרבנותיהן של ישראל שכן הדין: (ס) לא מלאחי חבד לה בכל הדינים האלה: (סא) פ"י סולח: (סב) ז"ל לו או אליו: (סג) כנראה הכי פירושו אם אין שם בקי במקומו אז כל מי שהוא בעירו מחוייב לבדוק אך הלשון מגומגם קצת: (סד) פ"י הכהן: (סה) ע"י בלשון הזה פסיקתא דר"ב פ' סרה החומא פ' חוקת במדבר רבה פ' י"ט: (סו) פ"י הראב"ד סוף מס' תמיד וכו' כסס ספר המקצועות וע"י כסו"ת

הלכה ג' ר"א (סס) ולא ימותו בטומאתם (סז) אין רשות לאחד מישראל ליכנס לבית התפלה והוא טמא שהוא מטמא מקדשו של הקב"ה והרי אינו מספיק להוות עד שיטהר בשעת טומאתו. ומה היא טומאתו של בן אדם (סס ע"ו ג') וזאת תהיה טומאתו בזובו אפילו (סח) הזיע שיוורד ממנו מטמא בכל צורך. א"ר הנינא (סט) כל הזיע טמא. אמרו לו חכמים (ע) וכך אנו אומרים שכל הזיע טמא אלא בודקין אותו אם היה צנון צריך חבירו להכנס במים מפני שהם רירה (עס) או החתים בשרו מזובו. א"ר הנינא מכאן מצינו בשם שיש לנשי' טומאה כך לאנשי' טומאה ומהיכן היא טומאה של איש אמר לו ר' הנינא תחת מושבו היא טומאה של איש. ומה יעשה אדם ויפסוק אותו ממנו מביא כרושין שלא נשתטפו במים ושולקין ומעלה אותן מן האור ושותה את מימיהן ואותו הזיע נפסק. אמר רשב"ג כל זאת גדולה היא הטומאה לפני הקב"ה לפיכך צריך אדם להוות עליו אפילו בטהרתו אפילו עמד (עא) בן אדם והשתין מים ונתו על בשרו צריך לכבס עצמו במים. אמר לו ר' הנינא בזכרי' אתה אומר בן בנקבות עאמי'. אמר לו מה נעשה לבנות ישראל שאינן נוהרות בעצמן בשעת נדתן. (עב) אשה שראת דם ואינה יודעת (עג) במה יבדוק אותו עד שיעמוד הדם על מראו. א"ל (עד) ומה היא הבדקתו בעיר שאין בה חכם לא כל הדמי' טמאים ולא כל הדמים מביאי' מי שאינו משמרו (עה) לעריה ולא כל הדמי' גרמי' מומין לבעליהן. (עו) האשה לא תמוש כלי יבש ולא תכניס רגלה לבית שהוא מלא ספרים ולא לבית שהוא מוכן לתפלה שהיא טמאה ומטמאה בכל צורך. ועוד שנו חכמי' הטומאה למה היא דומה אמר להן ר' הנינא (עה) לרוח (עז) תזוית בשם שיש לרוח תזוית קץ וזמן כך יש לנדה קץ וזמן הרבה מן הנשי' (פ) מניות ימי נדתן ובאיזה שעה היא באה אם היתה הבטחה תכין עצמה עד לאותו היום בשני ימי' והיא תנצל ומצילה את עצמה מן הטומאה. א"ר הנינא אשרי האשה שהיא טובנה בזאת שהיא מנקה את כנייה מן המומין ומי יוכל לעמוד על הוריתיה של נדה. (פא) האשה כשהיא

ר' גלגל! אשכנזי הנעזק בספר דרך הקודש מרי חיים אלפנדרוי ומסס נעתק בלקט הקמח חסדיו דף קל"ב ע"ב ובפחד יחזק אות ג' ערך גט המזבחו ממדינת הים דף ל"ב ע"ד עס כמה הוספתו ע"ב ובסס מ"כ מוצא בפרי חדש ח"א סימן קכ"ח ע"ב וע"י כדלש דבר סימן י"ב וסו"מ ל"ח וסימן מ"א ע"ב: (סז) כמו בנדע עיין לעיל פרק ח' הלכה ב' וביולדה עיין לקמן פרק ג' הלכה ד' ועיין כדלש דבר סימן מ"א: (סח) ע"י ספרה ע"ס ונדה כ"ה ע"ב וכריתות י"ג ע"ב דדס הזיע עטור מכלוס וי"ע: (פט) עיין חזקת ס"ח ח"ג י"ג לבדוק חס הוא בתמיכה ח"ך נחמד כגז הזיע עמא חגינה כהלכה כלל כהערה ס"ח ח"ג י"ג לבדוק חס הוא זיעה חו רור חס ה"י נזון חו הוא רורו ולא זיעתו: ולפי' חין מקום להזיע עס: (עא) עיין ש"ע ח"א ס"ו ג' וס"ו ז' ובנושאי כליו: (עב) חולי פי' שאינה יודעת חס הוא דס זיבה חו דס נדה: (עג) חולי ז"ל [עד] כמה: (עד) חולי פי' ולמה לה לבדוק הדס יטמא מכל מקום חס חין חסס כס שיראה חס הדס? באשר לא כל הדמים עמאים וכו' וחין להכרות בטומאה כהס ועיין נדה פרק ע"י: (עה) פי' כמו לערוה: (עו) עיין חזקת רב החי גאון כס חס חס ח"ך ישראל בשערי תשובה ס"י קע"ב ובמהנין דף ל"ד ע"ד ופי' חסה נדה: (עז) ע"י שערי דורא הלכות נדה סימן י"ח וחגור דמי טבילה בשס ספר המקצועות וע"י בהנהגה שצטערי דורא ועיין לעיל פרק ח' הלכה ב': (עה) עיין פסיקתא רבתי ופסיקתא דר"ב פ' פרה והנחומא חוקת ובמדבר רבה פ' י"ע: (עט) ע"י עס ועס וערוך ערך חזו כסס פסיקתא וד"ק כצטערי ערך חזו ומדרש שמואל רבה פ' ט': (פ) פי' מונות: (פא) עיין פרק ח' הלכה

מתקנת עצמה מן הנדה בניה רבין המוטיין (פג) גלין מביתה נאים בניה בחלובתן עיניהם מאירי אף לבן מתגאה בהכמה. (פג) האשה שחיתה אופה בתנור ונתגרת עיסתה טמאה או טהורה. א"ר ישמעאל אותו הכבר שהיה (פד) כירה ונתגרת הוא טמא והשאר טהור. ועוד ישבו וקישו למה דמי' של אשה משתני' עליה. אמרו יש' כאן אשה אחת אוהבת ירק ואוכלת ירק בכל שעה והירק משנה את הרם. האשה שנתגרת (פה) אסורה להטפל בחלה ובהדלקת הנר של שבת למה שהיא מחייבת את עצמה ומחייבת את ביתה. (פו) אמר ריש לקיש קשה היא הנדה שלא יכלו חכמים לעמוד עליה כמה מדקדקין בה כמה נושאים ונותנין בה. א"ר יהודה בן פזי אנחנו קשים בה (פז) טהננו הרקדנו לנו את העיסה אפינו ואין רצונן של ישראל שאם מצאו פת באפייה שיאכלו אנחנו קשינו בערב פירשנו אותה דבר מתוך דבר ואין רצונן לשמרה. האשה אין לה רשות בתוך ביתה (פח) שלא לקלל את בעלה ולא לקלל את בניה ביותר למה שאם (פט) רצה בעלה להוציאה שלא בכתובה תצא. (י) האשה שנשאת לאיש ובשנשאת (יא) תעשה מוכה תשב עמו או לא תשב עמו. א"ר היא לא תשב עמו. א"ר מנהמה הרי הוא אינו רוצה לגרש. אמרו לו (יג) כופין אותו לגרש למענו מרבין אנו את המומין בישראל. א"ר יוסי (יג) איש שנשא אשה ולאחר שנשאת (יד) לקת או נעשית נידמת יגרש או לא יגרש. אמרו לו חכמי' כופין אותו לגרש שלא ירבו המומין בישראל ונותן לה כתובתה ומשלחה:

הלכה ד'. ועוד ישבו וקישו אישה שנשאה איש והיה (נה) פיו סרוה ולא ידעה עד שבא אליה מה תעשה אין רצונה לישב עמו אמרה לו גרשני ולא קבל האיק תעשה. אמר להן ר' מנהמה כופין אותו. אמרו לו והרי הוא מהויק בדבר שהאשה יוצאה לרצונה ושלא (נו) לרצונה והאיש אינו מוציא אלא לרצונו. אמרו לו מפני תקנתו של זו מניחין אנו לכנות נשותיהן (נד) אלא שהעניות מנוולתן ואת אמר או תצא נשמתו (נח) ויגרש. (נט) האשה שראת דם

א' ופרק ב' הלכה ה' ו' (פג) לשון גלות וגרושה: (פג) עי' לעיל פרק ב' הלכה ה' : (פד) ז"ל בידה: (פה) עי' בשערי דורא הלכות נדה "אשה לא תזקן נדות של טעוה ולא תתעסק בבזק בערב יום טפילה סן הדנק בה" דמשמע בשאר נדות ובזק לפני ערב יום טפילה מותר ודעת כל הפוסקים דדה חייבת בחלה כדכב' או רביע' בבכורות כיו' ע"א דדה קולה לה חלה ועי' בשו"ת שכלבו ובשערי תשובה שנתקן בזה בנשאל ג' ועי' ראב"ה ברכות דף ע' ע"א סגן פסק גם הרי"ם ועי' בשו"ת הראב"ה הלכות חלה סימן קס"ד ועי' בראש דבר סימן מ"א: (פו) שבילי' אמונה נזיב ג' שבילי' א': (פז) קרוב ללשון הירושלמי שקליס פרק ה' הלכה א' ע"ש והם מליעות לפלסול כל הלכה הנמשל כאלהם הנעשה בכמה יגיעות שאף כשנאלו לחם אפי' אינם רוצים לאכלו ואף שסירבו בערב הענין היעב לא יכלו לשומרו. ובגמרא נקטיה ליה הכא בשאר בזה נשלמו הלכות הגדה והזנה ברובם: (פח) עי' כתובות ע"ב ע"א וע"ב וירושלמי סג פרק ז' הלכה ו': (פט) עי' כתובות סג: (י) עי' כתובות ע"ב ע"א וע"א ע"א: (יא) ז"ל נעשה: (יג) נגד שיטת הש"ס כתובות סג ועי' בראש דבר סימן מ"א ועי' הערה ז"ג: (יג) מדנקט בזה שהאשה נעזית בעל מוס ע"כ מיירי רישא בצעל שהוא נעשה בעל מוס וז"ל לעיל נעשה ופי' הצעל עי' כתובות ע"ז ע"א ופסקה כהנחמיה דההה: (יד) עי' כתובות ע"ב ע"א וע"ב ולכן אמר דנותן לה כתובהה דנסתחפה דהוה: (נה) עי' כתובות ע"ז ע"א במסנה ובגמרא ובתוספתא בס פרק ז': (נו) פי' מתגרשת אף בע"כ: (נד) משל נשאל ממעשה דר' ישמעאל נדרים ס"ו ע"א ע"ש: (נח) פי' או יגרשה: (נט) ע' לעיל פרק א' הלכה ב' וירושלמי נדה פרק א' הלכה ד':

נדרתה יבא זה ויטהר בדמו של זה שהוא מכפר? (ק) בדם נדת אמו. ולמה אהת לשחיטה ואהת לשלחה והיא חייה. אלא ראייה עשאה הקב"ה אילו נשחטין שניהם לא היה לעולם למצורע רפואה אלא שרצה הקב"ה ברפואתו (ק"ה) ושלא לאהת (ק"ז) היה שתהא ראייה לכל שאם (ק"ג) ישפיל המצורע את עצמו יתכפר בצפור הו' יש לו רפואה כשם שיש לצפור החיה הזאת ולמה יטבול הצפור החיה הזאת בדם השחוטתה אלא שלא נזדהר' אמו בדם נדרתה תעשה לו רפואה בשעת השפלתו אמו הייבה אותו שיוצטרע באותו דם שהוא רומה לדמה של שחוטת ראייה הוא תטבול החיה בדמה של שחוטתה ותשתלח שאם הזרה אמו באותו דם ומשמרתו ישולה לבנה רפואה. ולמה המים היים בתוך כלי הרס אלא שהורה הקב"ה בתורה (ק"ד) אהת למה נתחייב זה אלא מפני שלא טבלה אמו במים הללו אע"פ שלא שמרה היא את הטבלתה יבא זה ויטבל במים הללו ויתרפא תחת שלא טבלה אמו יטביל בזה מי הייבו לא אמו הייבתו. תני ר' אליעזר (ק"ט) אשה שהפילה כמין שיליא כמה תשמר. ר' נחמיה אומר שבעה ימי נדרתה. ר' לוי אומר אין עליה שמור. ר' תנתומא אומר אין עליה שמור גדול מזה צריכה לשמר המשה עשר ימים למה (ק"ז) שלא תרגיל את בתה לטנוף עבירה. (ק"ח) אשה אין לה רשות לרהויץ את עיניה והיא נדה לא בכלי הרס שהוא מטמא ולא בכלי עץ שהוא טעון שטיפה במים. ר' אליעזר אומר אף תעלה מלאה מים ואותה (ק"ח) הבית משתמשין בה אין לה רשות להניח אצבעה לתוכה למוז שהמים מטמאין. (ק"ט) המפלת שפיר מלא מים צריך בדיקה כמה בודקין אותה שתשמר אשה את נדרתה מביאין מים ומלח ושופכין על אותו השפיר אם שרה הרס ויצא מתוכו ועמד הוא (ק"י) בנר? פתוח הרס למקום והשפיר למקום אין עליה אלא שבעת ימי נדרתה אם נבדק ולא יצא דם מן השפיר תשמר עשרים יום וכן קבל) אשה שפלטתה שכבת זרע כמה תשמר ולא בן כתי' (ויקרא י"ג ז') אשה כי תזרע וילדה (קכג) זכר מכאן שני חכמי' (קכג) אם היה בן אדם יכול לכבוש את יצרו בשעת ביאתו על אשתו וכבוש עד שתזרע האשה יודע לו שאינו לעולם אלא בני' זכרי' ולמה (שם י"ג ז') ביום השמיני ימול בשר ערלתו ר' נחמיה אומר (קכד) על ידי שנטמאת אמו בשבעת ימי נדרתה יבא דמו של זה ביום השמיני ותכרות ברית ותכפר על אמו. ולמה שלשים יום ושלושה ימי' כדי להזהיר אמו מפני קפה) המקור החלב? וכן הוא

אך באשר דברו חכמים בהוה סגולה ויחר לרחות דם מזה: ופי' יכול כמו מכלן: (ק"י) ז"ל על דם: (ק"ח) כנראה ז"ל יסלח: (ק"ז) כנראה ז"ל חיה: (ק"ט) עיי' תחומא פ' מזורע וילקוט שמעוני תורה רמז תקנ"ב כ"ס פסיקתא ותחומא. מדרש הדשא סוין י"ז ע"ש ועיי' פסיקתא רבתי ופסיקתא דר"ב פ' פרה ובמדבר רבה פ' י"ט ותחומא פ' חוקת וק"ה כל זאת נסתי: ועיי' לעיל פ"א הי"ב: (ק"ד) חוגי ז"ל בתורת חמה או ז"ל רמז או אוח: (ק"ט) משנה נדה פ"ג מ"ד: (ק"ט) כעין משום סרך בתה נדה ס"ז ע"ב ע"ש: (ק"ז) לא מנאחי חבר לדברי' אלה: (ק"ח) כנראה ז"ל הבית: (ק"ט) נדה פ"ג מ"ג ע"ש: (ק"י) חוגי ז"ל כנד: (קכ"א) עיי' מקוואות פרק ח' משנה ג' ושבח פ"ו ע"א: (קכ"ב) אלמא אך בלידה תליא מילתא והא דתליא בזריעה מכלן שנו וכו' ועיי' נדה כ"ז ע"ב ומ' ע"א: (קכ"ג) עיי' ברכות פ' ע"א נדה כ"ה ע"ב כ"ח ע"א ל"א ע"א ועיי' תחומא וילקוט שמעוני ולקח טוב תזריע: (קכ"ד) ועיי' לעיל פרק ח' הלכה ז' וגדה ל"א ע"ב: (קכ"ה) עיי' נדה ע' ע"ב וזכורות ו' ע"ב דם נעכר ונעשה חלב ויטעמו שם פרק ח' הלכה

אומר (עס י"ג ד') תשב בדמי טהרה אלא ראייה היא לאשה שאותו הדרם טהור קבו). (עס קבו) בכל קדש לא תגע אין לה רשות לעלות למטתו של בעלה ואין קדש אלא מטת בעלה קבו) (עס) ואל המקדש לא תבוא אין לה רשות

ד' ר"מ אומר מחמת החלב הדמים מסולקין תחומת תזריע מילדה הדמים מסולקין לשדיס ונעשה חוב והחינוק יונק מהם ועי' לעיל פק ח' הלכה ב': קבו) ומותרת לטבוח בכל מלאכה: פטעה רזא תזריע עס תשב בדמי טהרה כלומר תשב בצולה ואינה עושה לבעלה כלום אף מלאכות שהאשה עושה לבעלה. ודבריו אינם אלא דברי הימה דהא הכל מודים שמוותרת בכל מלאכה בחוק ל"ג וסמי ימים האלה ו"ע: קבו) עי' בשו"ע בנימון זכר הלבוח נדה סימן קמ"ד בשם תורה הבית ובטרי דורא בהגהות ובהלכות נדה שבסוף מחזור מנהג רומי דפוסי בולויא ומטובה ולקח טוב פ' תזריע ע"ש ולפי גרסתם יש לגרוס בזה "בכל קודש לא תגע זה בעלה כג' קודש וישראל לה" ועי' הערה קמ"ח. בספר הפרנס הגדול לרש"י הלכות נדה סימן רע"ד "והיבולמי (פי' מדרס או ספר ירושלמי כי לא נמצא בשים ירושלמי) אומר בכו קודש לא תגע זה אשה (פי' אישה בעלה) בלאמר קרב וישראל: קבת) כ"ל כ"ל בלאמר קודש וישראל לה" ועי' עוד הלאה: כנראה מזה כל הל"ג ימים לזכר אחר הו' ימים ללידה וסמ"ו ימים נקבה אחר ה"ד ימים ללידה אסורה לבעלה ואך היום השמיני ללידה הזכר בלבד מותרת לבעלה לשמש עמה ועי' פק ח' הלכה ב' ומה שאמרה לעיל "אלא ראייה היא לאשה שאותו הדרם טהור" פי' טהור משוממה נדה שמוותרת לטבוח ולהתעסק בכל דבר אבל בשמים עושה אסורה. והנה הדין הזה לדין הוא שלא כהולכתא בחדא מזרי עמי או במוס ח' ע"ש דין תורה או י"ד (כאשר נוסף להם ז' ימי נקיים) ללידה זכר מותרת לבעלה כל הל"ג ימים ונקבה מיום י"ד שהוא כ"ח מותרת כל הס"ו ימים כי החורה התירנה אף שהאשה בהם דם או בכל הימים הנ"ל מותרת לבעלה מלבד הו' ימים הראשונים משום ז' ימי נקיים אך אם תראה בהם דם היא טמאה נדה ככל אשה שאינה יולדת עי' ברמב"ם הלכות איסורי ביאה פק י"א ובחינוק תזריע קס"ו ובתולדות אדם וחווה נתיב כ"ו חלק ג' וכו' וכל הדעות המובנות בזה בשו"ע בנימון זכר הלבוח נדה סימן קמ"ד: אמנם יש לומר דבאמת גם לברייתא דין מן החורה מותרת לבעלה כל הל"ג ימים לזכר וס"ו נקבה דמאחר שמוותרת לבעלה ביום השמיני לזכר ק"ו לשאר ימי טהרה אך תחזיל אסורה וסמ"ו אקרא בכל קודש לא תגע כ"ל ואך ביום השמיני לזכר שהזכר הכתוב בפרוש ע"י סמיכות ביום השמיני ימול עי' לעיל פק ח' הלכה ב' ובאילנות תזריע סימן פ"ה ותגרוס יונקן ויקרא י"ג ג' ז' אשר רובי דברייהם העיקרי בהעדותו לפרק ח' עס ע"ש הוצרו גם הם ויהי' עש השבייתא כך דביום השמיני שהזכר הכתוב בפרוש אין להחמיר כלל אמנם בחוק ל"ג וס"ו אינו אך רשות וקדש עי' במוס לך ואסרו לבוא עליה וסמ"ו אקרא בכל קדש לא תגע ואין קודש אלא מעט בעלה ובגיל שחרון יש בזה ויל' [ע"י קודש וישראל לה] שמוכה מזה וישראל קיוצוס הם ומקדשים עמם אף במוס להם. והא דלא זכר בה דין יולדת נקבה לא בזה ולא בפרק ח' (עי' ע"ז) בהעדותו (עס) בשאר אין חילוק דביניה כלל אך בזה שמושב בקרא י"ד ימים ללידה וס"ו לפניה ועי' בספר תזריע סוף פק ח' "עד מלאת ימי טהרה לרבות יולדת נקבה" או שבאמת חולי נמצאו דיעה בחלק הנחשב בזה. ויש לומר ג"כ דבאמת לפי הברייתא דין' (ועי' הלשון אחר בהעדותו לפרק ח') עס גם מן החורה אסורה לבעלה כל הל"ג ימים וסמ"ו ימים ולמה את זכר ממשק ז' וטהרה ממקור דמים ע"ש ע"כ כן לא היתה טהרה ממקור דמים שהרי היתה אסורה לבעלה אך אחרי הימים הנ"ל נטהרה ממקור דמים וכבר המה הפענה רזא עס חז"ל "והימא אך יאמר וטהרה ממקור דמים הלא עד עתה לא היו לה דמי מקור עמ"ס כל ימי דמי עובר ואדרכה דמה שתרחה מעתה יהיה דם עמא והלשון תמוה מאד" ולפי הנ"ל נוחא. ועל כל פנים מצאו מקור למה שהביא הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה פק ח' הלכה ע"ו "וכן זה שצמחא בשא"י מקומות והמנא השוכות למקח גלוניס עולדת זכר לא השמש מעשה עד סוף מ' יום ויולדת נקבה עד פ"ח יום אף על פי שלא רחמה דם אלא בחוק הו' אף זה מנהג אלא עשיה הוא באותן ההשבות ודק מיעות היא באותן המקומות ומן הגדוקין למדו דבר זה ומנזה לבוץ כדו להוציא מלבן ולהחיק בדברי חכמים שהספור ז' נקיים בלבד לאחר ז' לזכר ולאחר י"ד לנקבה"

עפ"ל. ועיי' ב"י' בימיין זכר סימן קמ"ד שנתפרס דעת הט"ל "וחשבו להוילין דין זה מקרא
 דבכל קודם לא הגע שרומז לבעלה שנאמר קודם ישראל לה" ע"כ. והנה הפירו' הרמב"ם ז"ל
 על המידה כי אמנם הם דברי הב"י' דמס' נדה הלזו. רבינו עובדי' בלקח עובד (פסוקהא
 זוכרתו) פ' חזרוע, ומהרה לאכל בזבחים שהרי לבעלה עבודה היתה וסבויים אשר באו וחדשו דעות
 מקרוב באו לא שערסו אבותינו ז"ל ועשו לאמר בכל קודם לא הגע זה בעלה אם כן מה
 הפרש בין דם עהרה לדמי עומאה ואם בכל קדם לא הגע הא כתיב ואם כי יקדים את ביתו
 וכו' אסורה היא ליתום לחובו אם הקדים אדם את ביתו לא תננם לחובו דמי עהרה אלא
 בכל קדם לא הגע דומיא דמיא דמקדם כמו שדרשו רז"ל היא פענין השליל שהוא מותר ומפני
 חנינות הדעת אינן אובליגן אותו הרבה מן החכמים כן רהנו בדורות אחרונים בדורות שלא לשמש
 עד מלאכה ימי עהרה ולא מפני שהוא אסור אלא הרשות בידו כגון הלחם שהוא מותר והרואה
 שלא לאכול מי משאריו לאכול" עכ"ל רבינו ירוחם בספרו תולדות אדם וחיה נתיב פ"ו חלק ג'
 וז"ל "ואותן הנשים שטעוהו ומהנהו שאינן עובלות לבעליהן אחר לידתן אפילו פסק דמן עד
 שיעברו פי יום ללידה הנקבה ופי יום ללידה הזכר וסבירות שמה שאמרה תורה חזב דמי
 עהרה שרואה לומר שאפילו לא תראה דם שתייה יושבת ולא תעבול והיה דעה כמו אז ראה
 דם והיה אסורה לבעל שכן כתיב בכל קודם לא הגע וגומר וגם י' מן שכלל אותו זמן
 אינן נכנסות לבית הסנסת מנהג בטעוה הוא ומינה גדולה היא וליך למחות על ידן כי אדרבה
 מדין החורה כל דם שחראה בזמן הימים עהור וחבטול עם בעלה כמו שכתבתי זולתי שהיה
 עמאה ליגע בקדשים וליתום למקדם עד שביא קרבה וזה היה בזמן שביא המקדם קיים והיו
 מפרישים בטומאה אבל בזמן הזה אין אנו נשמרים מונע נדה ודי לנו שאנו מחמירין על פי
 מהנהגו שלא לבעול על דם עהרה ולעמא כל דם שחראה בזמן הימים חף על פי שהחומה
 התיכרה ואין נחמיר חומרה על חומרה לומר שאפילו לא תראה בזמן הימים שתייה עמאה
 ולא תעבול על כן צריך להזהר עליהן על זה ולבעליהן למחות על ידם ולישב ז' נקיים כמו
 שכתבתי והיה עהרה אחר עבולה כל זמן שלא תראה כמו שפירשתי והארכתי בזה בעבור
 שראיתי כמה אנשים וגמים עושים באלו הענינים" עפ"ל. והענין א"כ גם דברי הרמב"ם הט"ל.
 ואם כי גם הוא דבר קבוע על מהנהג הוא למדנו משיחותיו להבין דעת הב"י' דין ודבריה
 מפורש במנהג הט"ל חף ע"כ יום לפרטה שאינה חף בזמן שביטח"ק קיים גזירה סן בבואו עליה
 לא תבשר נפשה עוד והבוא ליגע בתרומה ובקדשים (וי' לומר עוד דהא שביטלה החובה עליה
 ולא על הבעל דהך גזירה ים לגזור דהיא אינה מנוה כלל בענין רוביה שימחה פ"ק ו' משה
 י' וא"כ גזירה ללאו אלא במקום מזה אבל הבעל דמנוה על פ"ד ואף אם יבטל את אשתו
 אינו חף לפני עור לא תהן מבטול ויהי לפי' החמיה כלפני דלפני וגזירה לגזרה ואין אסור
 עליו כלל וי"ע) או לתלמיד חכם כמו שהבין הראב"ד הא דנשיאת כפים לעיל פ"ק ג' הלכה ב'
 והרמב"ן הא דפרק ב' הלכה ה'. ולפי הלכה עוב הט"ל ים להחמיר מאוס חנינות הדעת וגם
 הרמב"ם ז"ל יודה שאם מפני חנינות או חוססת סוג מותר להחמיר בזה באשר הודיענו דעז
 בכמה ענינים שגזרה שנים דרך מנוח ודוקים ע"י תבוצרו בספר טעם זקנים ז' 74.
 פרדס הגדול לר"ב סימן רע"ד בהלכות נדה וז"ל "יום מפני אדם הפרושים שאינם נוהגין כן
 (כל הדמים שחראה בחוף מ' לזכר ופ' לנקבה עהורים הם ומותרת לבעלה) ולא משום אסור
 תלא הפרטה עובין לעמא ומנהגם אינו נראה לכמה בני אדם דאינן לחוב שמה טענה. והיורב"למי
 אומר בכל קודם לא הגע זה אשה (ז"ל אישה-בעלה) שנאמר קדם ישראל לה" עפ"ל והא דלפי
 המנהג הט"ל חף ביום שבמיני ללידה זכר אסורה לבעלה ולפי הב"י' דין פ"ק ח' הלכה
 ב' מותרת לבעלה בחוזה היום בלבד הוא באשר בזמן הב"י' לא הותרת למנוח ז' נקיים
 אחרים בראויה דם אחרי הלידה ובזמנם חלקו בין דם נדה לדם זיבה ע"י רמב"ם שם פ"ק ו"א
 הלכה ח'—ו' ובחולדות אדם וחיה שם וא"כ היה אפשר להם לשמש את נשיהם ביום השמיני
 לזכר (וביום הש"י לנקבה ל"א בהערותינו לפרק ח' שם) אחר הלידה ואף מה שהחמירו
 בנות ישראל בימי חכמי התלמוד אינו לילדה חף לנדה בעלמא כסברת הרמב"ם שם אבל עכסיו
 שנתחדש דין זה בימי הגאונים (ע"י רמב"ם שם הלכה ו') ועיי' ב"י' בימיין זכר סימן קמ"ד
 ז"ל וכן מלאהי ממש רבינו סעדיה גאון דכן הלכה והביא דבריו הגאון מהר"י' בפרש' קמ"ד
 ז"ל אמנם מה שרצית לפרש דברי רבינו סעדיה גאון שהביאו רבינו פ"ק בקהות סמ"ק כו'

עד וז"ל (ועיי' ג"כ באגודה מסי נדה) דברי רבינו סעדיה גאון כשאמרו חכמים האשה מותרת לבעלה לאחר ז' לזכר ולאחר י"ד לנקבה דברים הללו בשנים הראשונים בימי רבותינו הנפונים שאף נשיהם ועבדיהם ואמהותם היו בקיאות בכל דקדוק מנחה וחוקים אבל בזמן הזה אין האשה עבודה לבעלה אפי' בימי לידה עד שתפסוק ז' נקיים לחושין שמה ילדה בזוב כו' הלך האשה בזמן הזה לאחר שעברו ז' לזכר וי"ד לנקבה אם פסקה ז' נקיים מותרת לבעלה כל שאר הימים עד מלאה מ' לזכר ופי' לנקבה אף על פי שרואה בהם דם מותרת לבעלה כל ימי טוהר עכ"ל רבינו סעדיה כמו שהביאו בספר התרומה עכ"ל מהרי"ק בשמו וכן תמלאנו בהלכות נדה סימן ל"ט שהביאו רבינו ברוך בעל ספר התרומה והתוספות בנדה פסק בנות כותים (נדה ל"ו ע"א ועיי' בחומ' ס"ס) דביבור התחיל אמר אביי וכן מלאהי משה רש"י בהלכות נדה וז"ל הילך האשה בזמן הזה לאחר שעברו עליה ימי טומאה לזכר ז' ולנקבה י"ד אם פסקה סופרה ז' נקיים ומובלת ומשמשת ואחר שטבלה כו' עד מותרת לבעלה ואף על פי שרואה קראו הכתוב דם טוהר ואפילו בדיוקה אינה זריכה אלא תשמש ותלך ואינה זריכה לפרוש מבעלה ומשמשת ביום ראייתה בלא שום טבילה עכ"ל עפ"י הבנימין זצ"ל. והנה למדנו מכל הדברים הט"ל ליישב דעת הברייתא שמוותרת ביום השמיני ודעת המנהג האוסר שזה כבר נהנהג בימי רב סעדיה גאון שכבר כיה בזמן הזה ועי' כונתו גם לימי הגאונים שלפניו ולפי' יתכן ג"כ מה שמביא הרמב"ם ז"ל שם "ומנחה תשובות למקצת גאונים שיוולדה זכר לא תשמש מפניה עד סוף מ' יום ויוולדת נקבה עד פ"א יום אף על פי שלא ראתה דם אלא בחך הז' שהגאונים האלה סברו בהברייתא דמסכת נדה אף גם הם מותרין שהקנו ז' נקיים כג"ל. ואיך אי אפשר להם התשמים ביום ח' ללידה ואחר ז' נקיים היא אסורה מ"מ כג"ל. והא שהרית בהם הרמב"ם ריח מינות ונדוקים לפי הט"ל הוא להיפך אחריו כי הברייתא סותרת לדברי הנדוקים באשר מותרת לבעלה ביום השמיני שזוהי אסורה לבעלה אף בתשמים ובשאריו דברים שפניה מותרת וטוהרה והקראים חושבים את היולדת כל המ' או הפ' ימים לנדה גמורה עיי' לבוש מלכות ז' מ"ד ומשה ואיה אישוא נמלאו בה דברי מינות ונדוקים ואם כי הפלוג על שיטת התלמוד הלא ברייתא קדומה היא וגם הגאונים הסכימו על ידה. והפוך היא שזמנה קדם לזמן הקראים ומנהגינו קדם למנהגם כאשר הוכחנו בראש דברינו בארובה וזמנה נבעל דברי תורת ברייתא שלמה מחכ"ל באשר החזיקו הקראים במקצת דבריה ואיך להחושם לדבריה יקרא מין ח"ו? אמנם בהגהות שערי דורא שם ומובא גי' בשי"ת בנימין זצ"ל שם וכלשונם בהלכות נדה שבסוף מחזור מנהג רומי דפוסי בולגויה ומנועוה ח"ב אמרו על המנהג הזה "יש מקומות שנהגו טומאה בכל ימי טוהר שהם ל"ג לזכר וס"ו לנדה וסומכין על הפסוק בכל קדש לא חגע זה בעלה שנאמר קודש ישראל לה' ואפשר שהראשונים שנהגו בקעה מלאו וגדרו גדר ועל כיוצא בזה אמר שלמה בחכמתו שמע בני מוסר אבך ואל תנוע חורת אהך" עכ"ל ועיי' מה שהתקנו לעיל מהפסדס הגדול לרש"י ז"ל ומהלקח טוב. בכלנו בתשובות הגאונים סימן קמ"א "לרצ' שמכר היושבת על דם טוהר אסורה לשמש ארבע יום פי שאינה רואה דם כל עיקר מאי עמא שכיין החוזק מעין משוער ובה חיישין שמה החלה עמו במטה באותה לילה ועשית נדה גמורה ועשו חכמים החזקה יחירה לפרוש הימנה אורה של ל"ג לזכר ושל ס"ו לנקבה" הנה מראשה "אסורה לשמש" שהם משמע בכל הימים של דם טוהר ואיך מה שאמר בסיפא "אורה" ז"ל "אוחין של ל"ג וכו'" ופי' כל אוחין הימים אף עכ"ל יש לפרש דאך אורה [הלילה] של הל"ו וכו' בלבד וכל החטובה הגזו קאי על אורה הלילה שכן נראה יותר וז"ע. ועיי' בבית יוסף בטור יורה דעה סימן קכ"ד בשם מהרי"ק שורש קמ"ד ובשם שפסקו אחד שנקרא הגי' (וכנראה הוא בעל ההלכות שבמחזור מנהג רומי הי"ל) כלשון הספרים הט"ל ושם ובכסף משנה ברמב"ם הלכות איסורי ביאה פסק י"א הלכה י"ד בשם הריב"ש שכחצ במה שנהגו שם להחמיר בימי טוהר של יולדת אף אם אינה רואה בהם אם נהגו זה לגדר ופרישה אפי"ם שהוא מותר או שבאותה הימים דמים מזויים בהם ראו להניחם על מנהגם ואין מחזירין חותם בפניהם וכו' ועיין בדרכי משה שם בשם האגודה פ' ע"פ ומהרי"ל ובעל הסו"ת בנימין זצ"ל שם העלה באמת לדינא בתשובתו הט"ל והרמ"א בש"ע י"ד סימן קכ"ד סעיף א' כתב לדינא "מיהו יש מקומות שנהגו שאין מובלין תוך מ' לזכר ומונעים לנקבה ואין להתיר במקום שנהגו להחמיר" ועיי' בחינך תזכיר קס"ו הרי שלא חשו

קט) להבנם לבתי מדרשות ולבתי בנסיות. (סס) עד מלאת ימי טהרה להלן הוא אומר קל) (סס י"ב ו') טהרה קלא) וכן הוא אומר טהרה אלא ראייה היא ביד האשה שאם הושלמו שלשים ושלשה יום הטהרה קלב) לכל ויש לה קלג) . . . קלד) . . .

כלל לדברי הרמב"ם והחמירו במקום שמתמירין ולא חלו ולא הננישו שהברייתא דלין מסייעתן ולדיעה אין לנו אך דברי רבותינו הג"ל שהכל חלו במהנה המקום בין לקילח בין לחומר ארץ ואין לשנות: ועיין בסו"ת הרמב"ם סימן ק"ד ובשו"ע סס ובש"ך ובשו"ע ובשו"ת באר עסק סימן כ"ו ובכס"ג בסס מעגלי זקק ונעתיק בקיבור שלישי ד"ה דף ל' ע"ה ע"ש ועיין בהדושי הלכות גדה להגרי"ג חייבטיען סס בסס השפחה שמואל ועיין הגהות הס"ס לרי"ח פולד חוספות למס' זבא בהר"ד דף קפ"ו ע"ש ע"ש: ולפי דרכנו בזה נלמד קדמות הברייתא דמס' גדה מימי הגאונים כאשר דרכנו ברחש דברי סימן ל"ז ע"ש ואין להאריך בזה עוד: (קט) וגזרו בית הכנסת משום מקדש פגעה רוח חזרתי ואלו המקדש לא תבוא זה בית הכנסת לכן ממתינין חודש ימים או יותר מלכת לבית הכנסת ועי"ן המנהג בחולדות אדם וחורו נחייב פיו חייג עי"ן הערה קכ"ח ושוויה כמו גדה עי"ן לעול פדק ח' הלכה ב' ועי"ן שערי דורא הלכות גדה סימן י"ח ואבור דיני טבילה בסס ספר המקצועות: קל) אין לפרש דכותנו להפסוק ו' דמאי אולמא האי קרא מהאי קרא ואף לדעיל מיניה גבי זכר כתיב ג"כ השב דדמי טהרה ואף אם נדחוק ונאמר (באשר נהסרה הברייתא לפנינו) דלכרזיין לנקבה קאתי ה' לו למימר איסכא כאן וכז' ולהלן וכז' ולמה לא עשה הג"ש על השב דדמי טהרה בשניהם באו בלא מסיק ה' וע"כ כוננו להפסוק ו' ובמלאה ימי טהרה (ג"כ במסיק) וגו' תבוא וגו' אל פתח אהל מועד אל הכהן וגו': קלא) ג"ל וכחן: קלב) אף לבעלה ולענין קודש ומקדש: קלג) עד כאן נמנא בבתיי וחסרון הניכר יש בזה וגם שפי מעטקויה לא נמנאנו דבר בזה ובגדלה נמנא בזה הניגוד להמ"ל ויש לה ליכנס לבתי בנסיות ולבתי מדרשות (להודות לה) והעלה ותשמע' דומיא דפתח אהל מועד דכתיב בקרה ועי"ן בספרה סס או שמללו לאו אהה שומע הן שאז היא מחוייבת בכל המ"ל ועי"ן הערה קל"ד: קלד) כדי לעמוד על חסרון הניכר בזה אעתיק את נוסחת המקצועות בשערי דורא שם ובאבור שם שדבריה לא נמנאו עד כה בננוף הברייתא שלפנינו ובגדלה סס מתלק נחמסר לפנינו וז"ל הסערי דורא סס ,ואסור ליכנס לבית הכנסת כל ימי ראייתה עד שתתלבן שנאמר בכל קודש לא תגע ואל המקדש לא תבוא שאינה מביאה קרבן עד ימי נקייתה" וז"ל האגור סס ,שאשה לא תכנס בבית הכנסת כל ימי ראייתה עד שתתלבן שני בכל קודש לא תגע וגו' ואין לי אלא בימי נדתה בימי שמירתה מניין ת"ל עד מלאת ימי טהרה" ולפי זה באו אח"כ וסמוכים ע"ז דיני הגדה עצמה באותו הענין ומיירי ג"כ מקרבן היולדה לפי הסערי דורא ונראה שכל החסרון הזה יש למלאותו כזה (וייש לר[ח] ליכנס לבתי בנסיות ולבתי מדרשות ונתעלה ותשמש או ותביא קרבן לכפר עליה) שנא' ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש בן שנתו לעלה ובן יונה או תר לחטאת אל פתח אהל מועד אל הכהן והקריבו לפני ה' וכפר עליה וטהרה ממקור דמיה וכן הגדה אסורה ליכנס לבית הכנסת כל ימי ראייתה עד שתתלבן שני בכל קודש לא תגע ואל המקדש לא תבוא (וכיון דביוולדה כך ק"ו גדה שאסורה חמור) ואין לי בימי נדותה בימי שמירתה מניין ת"ל עד מלאת ימי טהרה (שהסומרת היא כמו יולדה שקלה מגדה ועכ"ז בעינן שבערו עליה גם ימי העהרה) יכול ביולדת ונתגדת (פ') בימי טהרה האחרונים הפרסה גדה והיא עודה בנדת עומתהה) שתביא קרבן (אחרי כי מנזרה היולדה להביא קרבן במלאה ימי טהרה יכול שהביא גם בעודה בנדתה) ת"ל עד מלאת ימי טהרה שאינה מביאה קרבן עד ימי נקייתה" וקאי הן על מהכנה לבעלה ומהכנה להבנם לביהמ"ק ולביהמ"ס וכן על הבאת הקרבן שאף אחרי כי עברו עליה מ' יום לאחר ופי' נקבה אם נתדית בסוף ימי טהרה האלה עודנה אסורה בכל המ"ל עד שתתלבן ועד ימי נקייתה ולפי זה נשלמו בברייתא הלזו כל ענין פרשת היולדה וכל שארי דיני הגדה כבר באו בפרקים והלכות הקודמים ולפי זה אין הכרח מאומה להחליט כי חסרון רב זולתם

הדברים הנ"ל נמלאו עוד בה וגם נשלמה בעתה ובנקיות ושיך לפי זה אחרי הדברים המל האגדה שבסוף הלכות נדה המתחלת תנו רבנן אל תתן את פיך וכו'. אמנם אם נחבון סיבט ועדו צברייתא דמסכת נדה שלפנינו אגדות רבות חף בחמשה בחלק הנמלא שלם בידיו בזה כמו המעשה ד' וימעאל בן אלישע בשרק או שבנוסחה לקושי הפרדס רוקח ומקצועות הבאות בשרק ג' הלכה ב' שבאו בספר המקצועות ומאמרים כאלה אשר הכרנו במדרשים בונים אשר יורם מהצרייתא דמסכת נדה הלזו וכן המאמר האחרון היה שבהלכות נדה הרי נדלגו בה דברים גם בחמשה הספר וכולם מדברי אגדה או מעשיות לזאת ולפעמי' שמלבד הנוסחאות השונות ממנה נמלאו עוד מלפנים וימימי קדם ב' מהדורות להצרייתא דמסכת נדה הנזו ששוו בהלכותיהם אך במהדורא קמא הילכה גם האגדות הנ"ל שנוספו במהדורא ב' דאין לומר אישכא כי המהדורא קמא הילכה גם האגדות שנדלגו בהשנייה חדא דבתרא המיד לאשפוי קתוי וכל האחרון מוסיף ועוד למה הכניסה בדבריה האגדות ממעשה המוכס והתלמיד ספק ב' הלכה ד' והא דלמחיה הראשונות שמרו את דתן עם הלכה ו' וכל מעשה דשרק א' הלכה ב' וכו' הרי שחיבבה גם את האגדות וע"כ שמהדורא קמא היא שנתהרה בידיו בכת"ו ובנוסחה שלפנינו ובמהדורא שניה נוספו האגדות המ"ל והיא יסוד כל הנוסחאות והקיצורים ממנה גם להוספותיהם עליה וחף המהדורא הב' הלזו קדומה מאד כי בה שמשו קדמוניו ז"ל וספרי המדרשים ודבריה בניהם וכבר בזה כמנה ונוסחאות שונות ומשונות כאשר בררנו בארכובה בראש דבר סימן כ"ט וכו'. אך כל זה השערה היא להקל מעלינו את החסרון ואין להכריע ז"ע: והנה חמו בזה מה שראינו להעיר על דברי גוף הצרייתא הלזו להבנה דברים ושיעויות ועל שארי הסעיפים הנוגעים לה והמסחפסים עמה כבר הארכנו בראש דברינו עליה אשר קראנוהו בשם פתחי נדה ע"ש וגם הערות רבות הנוגעים אליה חמלא בהערותיו להנוסחאות השונות הנלוות לה בזה ומשם חדרסן וחף במה שנישנית בהם חמלא חדוש ב"ה וכו' המקדש את עמו ישראל והבחר בחכמים ובמסמיה: יקדש רוחו וחספיו וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי הוה"ק הכתובה והמסורה ע"פ חז"ל ויפחה את לבביו בחורוהו והבין ולהשכיל בהם למען נכיר אשריהם והלחתינו כי היונו לגוי קדוש ואשר קדשנו במצותיו ובחורוהו ובכל לב נצרכה את שם ד' המקדש את עמו ישראל והטותן החורה ועוד יקיים צו כי מציון תאח חורה ודבר ה' מירושלים כי יעזיב את ציון ויבנה את חומות ירושלים ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן:

והנה ידעתי גם ידעתי כי לא יאחתי ידי חובת ציאור צרייתא דמסכת נדה הלזו ולא כל נעלם חשפתי והערתיו ולתקומות רבות היוהר קשות וללשונות וחיבות זרות לא העליתי לכן ארכבה וגם שלחתי לא בדשן ערכה לכן לקיים ב' משל חז"ל "כל מילתא גנאה דאית בך קדם אמרה" כי כל אשר הערות והגהתי מרוחי, כוון במקום שנראו לי כנקלה ופשוט ומוי יתן כי לא עשיתי גם בזה אמנם נלחתי להניח דברים רבים לאחרים ועושים מומי להתגדר בהם כי מפני זרות הענין והשיערה לא יכולתי לרדה לסוף דעתן ולקלוע קרוב לשערה אשר להשערה בעלמא וחלילה לך קורא חאמן המתוך עליהם בדבר הלכה ואם נתיימי מדעה קדמוניו ז"ל בטלה דעתי מפני דעתם הגדולה והרחבה והנה מוי יתן לנו כימי קדם מפרשי הוה"ק או כי זכינו גם לדבריהם לספרים האלה אז משכתי ידי גם מזה והייתי מהאבק בעפר רגליהם ושיחתי במלא את דבריהם אבל מה נעשה ועוונותינו גרמו כי החורה וכבודה הלכה ויורדה וגם רבוחינו הגאונים ש' ידיהם מלאות עבודה בהלכות וכו"ל דבר יום ביומו להשיב לשאליהם דבר לזאת נאחתי רוחי לבאר את הצרייתא הלזו כאשר יעירני ה' כפי חכמתי הדלה והמעטה ואין אדם עומד על דברי חורה אלא אי"כ נכשל בהם וידעתי גם היום ואשיב אל לבי כי כל מעשי הם אך מעשה קוף בעלמא לעומת מעשה רבוחינו המפרשים ז"ל אשר כל הדבר הגדול והקשה בארו צביאורם וכל הדבר הקטן הגדול לנו הניחו לנו ולבנינו עד עולם להבנה וליגיעות בהם ואנחנו בארנו את כל הדבר הקטן והדבר הגדול הנחנו להבא אחרינו לכן חלילה לך קורא יקר וכל חוקר וקורא הדורות להביאני בסוד מפרשי הוה"ק ובחברתם ושומר נא הודעתי זאת בלבך ואל תביא עלי חטאת וד' יחינוי ואחלהלכה לפניו בחמים. לירא את שמו ולכבדו ולכבד כל החכמים. ואזכה להגות בחורתי חמיד ולשמור מצותיו כל הימים. ויאר עיני בחורתי ואזכה לחיי העולמים. ואבדך את שמו ואודה על חלקי לחיי העולמים: אמן

(ב)

ברייתא דמסכת נדה נוסחא שניה

(*) הלכות נדה ומה קשה לפוגען כשחזרות מן הטבילה. (א)

(א) שמאי אומר גדולה היא הנדה שהיא מרחקת מן העבירה (ג) ומקרבת לכן עדין. ולא עוד (ג) שהיא מרחקת מן הטומאה (ד) ומקרבת לטהרה האשה (ה) שהיא טהורה ומזדהרת בעצמה. אימתי בזמן שהיא טובלת. א"ר חנינא (ו) בזמן שהיא טובלת (ז) וחזרה ופגעה בה כלב אם הכמה ויש בה ראות השם לא תניה לבעלה לשמש עמה באותה הלילה. ולמה שלא (ח) יהו (ט) בניה מכוערים ופניהן דומין לכלב עד שתחזור ותטבול (י) לעצמה. אם בחזירתה פגעה בחמור אין לה רשות (יא) לשמש עם בעלה. למה שלא תקרב עצמה לעבירה ויעמדו (יב) בנים טפשים לבם של החמור ותטבול שלישית ופגעה בעם הארץ אסור לשמש עם בעלה באותה לילה עד שתחזור ותטבול (יג) חזרה ופגעה בו ביום סוס תעלה ותשמש. (יד) אילו הן שבניהן (טו) לכלב ולחמור. אלו הן המהלכין לשוק (טז) ורירות שלהן יורדין על זקנם ולשינם נפסק מלדבר אם ראית (יז) אדם שהוא במדה זו דע שבשעה שטבלה אמו (יח) כי חזרה בכלב פגעה. ואילו הן שדומין לחמור שלבן כחמור טיפש ואינם למידין תורה מכוערין בהליכתן (יט) והובובין מתקבצים על פניהם (כ) ואם ראית אדם ממירה זו דע שבשעה שעלתה אמו מטבילה פגעה בחמור ואילו הן שהן מדברים (כא) ואין נאים בדיבורן. לוטרין ומשכחין ומהלכין בשוק והבריות משחקין עליהם

(*) אולי סיכומו הלכות—משניות ועיין בראש דבר סימן כ"ב ע"ש: (א) כה"י דע ראססי 541 נכהו בראש האלף השני: (א) ברייתא דמסכת נדה פרק א' הלכה א', נוסחאות לקוטי הפלדס, המקצועות הרוקח והכל בו ע"ש: (ב) ז"ל ומקדמת כצנרייהא הג"ל: (ג) ז"ל אלא שהיא כצנרייהא הג"ל ובנוסחה הכלבו: (ד) ז"ל ומקדמת: (ה) פי' בהשגל ימי נדה סכר טהורה מטומאה נדה ולא נריכה רק טבילה, אמנם בצנרייהא סס הגירסא, כשהיא טומאה ובנוסחה הכלבו, כשהיא נדה וחולי נשחנה הנוסחא כזה על פי מנהגנו לכל לטבול היכף כשנחלמו ימי נדה דלורייהא אך אחר שנחזקה שלא תראה עוד ולכן אמר שהיא טהורה ודלתי' ועטם השני הזה הוא באשר מיידי כזה מהשמים כליל הטבילה ע"מה ובגמ' פסחים ק"ב ע"ב אמרין בנדה דלורייהא "אשך עבלה אל תזקק לה לילה ראשונה" אמנם לדין הוא לסיך כחופת אליהו סימן קס"ג אשך טהורה הזקק לה לילה ראשון ועיין בכבוד חופה סס אות רע"ט אמנם בצנרייהא מיידי לפני נואת ר' יעמאל בר' יוסי פסחים סס וד"ל: (ו) סס "בשעה": (ז) פי' וחזרת מבית הטבילה, בנוסחה הכלבו ויאהו ובצנרייהא, טובלת ופגעה בכלב אם היא חכמה ויש לה יראה שמים: (ח) בכל הנוסחאות, שלא יעמדו בניה: (ט) בניהן מכוערין: (י) סס "ותטבול שניה ואם חזרה ופגעה": (יא) סס לבוא: (יב) סס, בניה לבס עטות כלבו של חמור עד שתחזור ותטבול שלישית חזרה ופגעה בעם הארץ אסורה: (יג) סס "ותטבול רביעית ואם חזרה ופגעה בסוס תעלה": (יד) סס וחלו: (טו) סס, [דומין] לכלב המהלכין בשוק וחולכין והרוק שלהן יורד על זקנם לשונם: (טז) והרוק מלימ' ומבנה ריר: (יז) סס איש שהוא במדה זו: (יח) סס, "כי חזרה ופגעה בכלב, ואלו הן שבניהן דומין לחמור לכן עטות ואינם למדין": (יט) סס והדבקים: (כ) סס, פניהם דע שבשעה שעלתה אמו חזרה ופגעה בחמור ואלו הן המדברים" ואין נאין נאין בדבוריהן למדין ומשכחין וכל הכריות משחקות ממנו אם ראתה איש

ואם ראית אדם שיש לו מרה זו דע שבשעה שטבלה אמו (כ) פגעה בעם הארץ. א"ר (ג) אשרי בניו ואשרי אבם שאמו פגעה בסוס בשעה שהוזרת מן הטבילה. בניה נאין בהליכתן נאים בעמידתם (ד) נעים בדיובון שומעים ומבינים (ה) למדים תורה ומשנה ולא עוד אלא שאימתן (ו) על הבריות ואם ראית (ז) אדם שהוא תם בדרךיו מהלך ומשפיל קימתו ודבריו שטרבר נשמעים. דע שבשעה שטבלה (ח) פגעה בה סוס. ואם ראית אדם (ט) שמהלה את לשונו ומהפך ידיו לידיו דע שבשעה (י) ששימשה היה הרוק מוצא מפיו. (יא) אלו הן שקוברות (יב) לבעליהן כל מי (יג) שמהרת בנידתה וכמה (יד) תעמוד על ימי נידתה ר' עקיבה אומר (טו) שבעת ימים אם כבסה (טז) בנדה וראתה טיפות דם כחרדל בשמיני הוזרת ומכבסת (יז) בשמיני אם לאחר (יח) שכבסה ראתה נדה בעשירי הוזרת ומכבסת אהר עשר ואם ראתה באהר עשר (יט) טיפת דם כחרדל משמדת שנים עשר. ר' יוהנן בן זכאי אומר (כ) אילו ראתה למאה ימים צריכה (כא) לשמור שבעה נקיים. (כב) המשמרת נידתה אל תבשל לבעלה ולא אופה (כג) ולא מרקדת ולא תפרוס את המטה ולא (כד) תשקנה מים ולא (כה) מתנה את המים לא מכלי של חרס ולמה מפני (כו) מטמא בכל הצורך. א"ר הנינא אפילו (כז) רוק של נדה (כח) שהוא מרקדת על המיטה זורק בניה או בעלה מטמאין את הכלים ואסורין (כט) להכנת בבית הכנסת עד שיטבלו (ל) עצמת במים לפי שהרוק נידה עליו. (לא) אמרו חכמים המשמשת עם בעלה והיא נידה גורמת לבניה שלא ינחלו תורה ולא עוד אלא (לב) שגורמת להן אפילו (לג) לעשרה דורות שהן לוקין בצרעת ואמרו האיש אינו רשאי לשמש (לד) עם אשה לא לפני השמש ולא (לה) לפני הירח ולא לפני הכוכבים. לפני השמש שמא תתעבר (לו) באותה לילה מזה שהוא ביד אהת ולא עוד אלא (לז) שגורמת ומלבשתו לבן ואיזהו לבן (לח) זו בהרות כנגד מאורו של (לט) יריה שמא תתעבר ותלד שסוף

שהוא כן דע" (כא) ז"ל ואין: (כב) שם "אמו חזרה ושנעה": (כג) שם "א"ר חייא (וכן בכלבו) אשרי מי שאמו פגעה בסוס צניה עומדין נאים בהליכתן נח"י בדבורין": (כד) ז"ל נאים או נעימים: (כה) שם "למדן תורה ולמדן תפסה": (כו) שם "מוטלת": (כז) שם "א"ר ח"י חס בדרכיו ומשפיל את קומתו ומדבר ודבריו נשמעים מהרה דע": (כח) שם "א"ר ח"י פגעה בסוס חס ראיח נער שהוא מחליף את לבו ומשפך את ידיו": (כט) ז"ל מחליף או מחליף: (ל) שם "שמש אביו את מפתו ונקה הרי הרוק יוצא מתוך פיו": (לא) ברייתא דמסכת נדה פ"ד ח"א הלכה ב' כלבו, לקוטי הסדרס, רוקח הלכות נדה סימן ש"ז ע"ש: (לב) שם "אלו: (לג) שם "אהת בעליהן": (לד) שם "שאינה נזהרת בנדה": (לה) שם "תשמר": (לו) שם "אהת בנדה בשביעי וראה כטפה של חרדל בזמיני חזרתה": (לז) שם "תשיעי": (לח) שם "בניסה ראת בעשירי חזרה ומשמרת אחד עשר יום חס ראת": (לט) שם "כטפה של חרדל חזרה ומשמרת": (מ) שם "אפילו רחם": (מא) שם "ויבש: (מב) שם "המשמרת ימי נדה לא תבשל": (מג) שם "לבעלה": (מד) שם "השקנו מים מכלי חרס למה שהיא עמאה ומעמאה בזוך ח"י חנינא: (מה) כלבו וברוקח מפנה וכו"ל: (מו) עיין הערה מ"ד: (מז) שם "הרוק: (מח) שם "השקנה על המטה ודרכו בעלה או צניה נטמאין בכל צורך ואסורין להכנס לביה הכנסה עד שיטבילו עצמם למה שהרוק שבדה עמא אכלן שנו חכמים ואמרו המשמשה (מ"ח המשמרת) את בעלה: (מט) ז"ל להכנס: (נ) ז"ל עצמם: (נא) עיין הערה מ"ח: (נב) שם "שהיא גורמת": (נג) שם "לעשרים דור לסוף צניה לוקין בצרעת האיש": (נד) שם "אהת: (נה) שם "כנגד מאורו של ירח ולא לפני הכוכבים כנגד השמש למה שמא": (נו) שם "באחות הלילה יוצא בנה ביד": (נז) שם "שהיא גורמת לו ומלכסחו": (נח) שם "זהו הבהרת": (נט) שם "ירח למה שמא

בניה לוקין ס) בבוהק שסוף הבהק נהפך לצרעת. לפני הכוכבים שמא תתעבר ותלד בנים מגולגלים לשונם. ולא עוד אלא שגורמת סא) סא) למה הוולד שיצא ממעי אמו והוא אלם אלא כשנגע בה בעלה מדברת עמו בדברים מכוערים. למה הוולד שיצא ממעי אמו והוא חרש סג) אלא כשנגע בה בעלה מדברת עמו דברים מכוערים למה הוולד שיצא ממעי אמו והוא חרש אלא כשנגע בה בעלה היא מדברת ומהשבת באיש אחר. סד) האשה שהיתה עם בעלה בלילה וראת דם ולא סה) השרה עד שתי שעות ביום האיך סו) יברוק יניה סז) נדה בתוך המים והיא סח) משעטפת את ידה לתוך המים סט) מכוארין מטיפין עליהן שלש ע) טפות של יין עא) ומשקין את האשה אם עב) יוצא ממנה ורע עג) מרובה בלילה עד) ראתה ואם עה) לא ביום ראתה. עו) האשה שגבר עליה ברפס ונתולין למעלה מן האש עט) ומשקין לאשה ומיד יפסוק הדם. פ) ואמרו הכתמים האשה כשהיא נדה לא סא) תהתוך ציפורניה סב) שאין יפול אחר מהן לארץ סג) אם כן דרך אדם עליה סופו ללקות בשחין סד) והעון תלוי בימארה. סה) א"ר יודן אסור לברך בפני נידה סו) שמא תהרהר ותאמר אמן סז) ויתהלל השם. סח) ואסור לשאול בשלומה של נדה שלא תחזור ויתהלל המקום. סט) ר' יוחנן אומר אפילו דיבור שיוצא מפיה שמא הוא א"ר יוחנן אסור לא) לילך אחר הנידה ולדרוס את עפרה שהוא שמא צב) כמת שעפרה של נידה

תתעבר באוחו הלילה ותלד וסוף: ס) סס) צצקס לפני הכוכבים למה שמא תתעבר באוחו הלילה ועמדו בניה מגולגלי' בלשונם ולא עוד אלא שהיא גורמת להם ללקות ברוח: סא) חסרון ים כחן וים להשלימו ע"פ הערה ס': סב) צרייתא דמסכת נדה פרק ב' הלכה ז' ע"ש ופרק א' הלכה ה' ועיין בנוסחת הרוקח ועיין נדרים כ"י ע"א: סג) מנאן ועד "והוא חרש" נשנה בטעוה ויש נמחוקמן "אלא" עד "והוא חרש": סד) צרייתא דמס' נדה פ' א' הלכה ה': סה) סס) הכורה וכו': סו) סס) הצדוק מניחין ידן בתוך המים ומשעטפת ידיה בתוכן אם המים מכוערין מטיפין: סז) עיין הערה ס"ו וחלוי פ"י דס הנדה: סח) ז"ל משעטפת: סט) ז"ל מכוערין: ע) סס טיפין: עא) סס "ואחייב משקין": עב) סס יאל: עג) סס מרוחה: עד) סס ראת: עה) סס, לאו ביום ראת: עו) צרייתא דמסכת נדה פרק ב' הלכה ד': עז) סס "ויבד מה הם עושין לה עד שפסקו": עח) סס "מימי נרגיר ומימי כרפס ושקלין למעלה": עט) סס "האם ונתנין לתוכו זפת עד שזכירו באור ואחייב מביאין לבונה זכה ומשליכין אותה לתוך המים ומשקין אותה ומיד הדם נפסק": פ) צרייתא דמסכת נדה פרק ב' הלכה ד' (ואמרו חכמים): פא) סס "תקוץ חס לצורניה שמא יפול": פב) ז"ל שמא: פג) סס לארץ והיא גורמת לעממה העון דרסם בתן אח כן אדם סופס ללקות בשחין: פד) נוסחת הצרייתא עיין הערה פ"ג ולפ"ז ז"ל בזה "העון הלוי בה ומתרה (קללה?) " או "העון תלוי בצורה": פע) צרייתא דמסכת נדה פרק ב' הלכה ה' חגור דוני טבילה: פו) סס "נדה יוצאת שמא": פז) סס ומתחללת (הס): פח) סס רמזין חרה בראשית ל"א ל"ה פירוש העור סס פ"י רבינו בחיי סס מנודת המאור נר ג' כלל ו' חלק ה' פרק ד' מנודת הלוי דף קכ"ו ע"א בסס הרמזין בסס צרייתא סל מסכת נדה" ובבבלי אמונה נחוב ג' טביל א' בסס דתימא שכונו לנוסחא זו עיין ראש דבר סימן י"ז: בנרסס הרמזין [הלמוד] אסור ובפ"י העור [ת"ח] אסור עיין בראש דבר סס. צרייתא דמסכת נדה סס "א"ר יוחנן אסור לשאול בשלוס נדה שלא תחזיר ויתלל המקום" ופ"י כי שמא תשוב לו ג"כ שלום בשלוס הוא סס של הקב"ה וזה ויתלל המקום ע"י: פט) צרייתא דמס' נדה פרק ב' הלכה ג': ס) סס "רי מנחמה" ובספסרוס הג"ל ר' נחמיה כדכחא: סס "ר' מנחמה אומר הדבר היוצא מתוך פיה עמא": סא) סס "לאדס" להלוקי: סב) סס כמות (ז"ל

טמא ואסור ליהנות ממעשה ידיו (ג). (גד) ת"ר (קהלס ה' ה') אל תתן את פיד להטוא את בשרך בלשון (סה) נקיה דברה תורה אל תתן את פיד אם אמרה לך אשתך שהיא נדה אל תחטא (ו) גופך ותגע בה. (סס) ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא המלאך הממונה על (ז) יצירת הוולד שוגג (ח) אני לא הייתי יודע. אל תאמר לפני המלאך כי שגגה (ט) שלא ילקו (ק) שאתה מוליד בצרעה. (קה) כיצד אם שימש אדם עם אשתו כשהיא נדה בנים הנולדים (קג) לוקים בצרעה. כיצד אם שימש אדם (קד) כשהיא נדה ביום ראשון של נדה הבן הנולד לו לוקה בן עשר שנים. אם שימש ביום שני הבן הנולד לו לוקה בן עשרים שנה וביום השלישי הבן לוקה בן שלשים. ביום הרביעי לוקה בן ארבעים ביום החמישי לוקה בן המשים. ביום הששי הבן לוקה בן ששים. ביום השביעי הבן לוקה בן שבעים ואינו יוצא מן העולם עד שרואה פירותיו (קז) מקולקלין. ואין הייו של אדם אלא שבעים שכן אמר (קהלס ז' י') ימי שנותינו בהם שבעים שנה וגו' לכן אם שימש אדם עם אשתו נידה לוקה בצרעה בן שבעים שנה (קה) ומצות הנדה מנין שנא' (ויקרא ט"ו כ"ה) ואשה כי תזוב זוב דמה (קו) למה נמסרה לאשה שלש מצות הללו נידה חלה והדלקת הנר. אלא אמר הקב"ה היא כבתה נרו של עולם (קז) זה אדם שנא' (משלי ז' כ"ח) נר אלהים נשמת אדם לפיכך תשמור מצות (קה) מצות הנר שבדילי שבתות. והיא מטאה הלתו של עולם (קט) בה אדם שכתוב בו (משלי כ"ט ד') איש

כמת) שהיא טמאה כך עפרה טמא: (ג) עד כאן מצרייתא דמסכת נדה ומכאן וחילך חינו זה אמנם הצרייתא ה"ל הסורה וחילוי נמנחו הדברים האלה בה בחלק הנחצר ועיין בראש דבר סימן י"ט: (גד) הנחומא פ' מזורע והובא בשמו בחור זרוע חי' דף מ"ה ע"ד ילקוט שמעוני חוכה רמז תקנ"ח בשם הנחומא לוקה עוב מזורע: (ה) הנחומא נקי: (ו) שם "אח" נוסף: (ז) שם "זרע הולד": (ח) שם "שוגג הייתי ולא הייתי יודע למה יקחן האלקים על קולך וחבל את מעשה ידך אלו הבנים שלוקים בצרעה. א"ר אחא אש שמע אדם עם אשתו בזמי נדה לוקין בצרעה" ע"ל וכנראה כן יש לגרוס בזה והסרוך או דלוג יש בכאן: (ט) ע"י הערה מ"ח: (ק) עיין הערה מ"ח: (קה) בהנחומא "כיגד במש ביום ראשון לנדחה הבן הנולד מהם לוקה לעשר בנים במש עמה ביום ז' לנדחה הבן לוקה לעשרים שנה במש ביום השלישי לנדחה הבן לוקה לשלשים שנה במש ביום הרביעי לנדחה הבן לוקה לארבעים ביום החמישי לנדחה לוקה לחמשים ביום הששי לנדחה לוקה לששים ביום השביעי לנדחה לוקה לשבעים שנה כנגד שבעה ימי נדחה וחיו וז"ל: (קז) כחיי פ' תזריע ונסמכה פרשה זו של נגעים לפסחא יולדת ללמדך שכל מי שאינו נשמר מן הנדה יהיה הולד מזורע ונמנח בספרי חכמת הטבע גם רבותינו ז"ל דרשו כן כל מי שישמש עם האשה ביום ראשון לנדחה יהיה הולד מזורע לעשר שנים וכו' כדבאב. חיוני פ' אחרי מות בשר חכמי הקבלה: (קג) עיין צרייתא דמס' נדה פרק א' הלכה ז' ופרק ז' הלכה ד' ובנוסחא זו לעיל ובכלבו ובזרובא שם סימן ס"ח בשם מעשה הגאונים לוקין הפרדס ושבילי חמונה נחוב ג' צביל א' מסכת זרה והצרייתא פרק א' ועיין ויקרא דבה פ' ט"ו ע"ש: (קד) ז"ל [עם אשה]: המאמר הזה הביאו בסתם החולדות ויחא פ' תזריע: (קז) בהנחומא "מקולקלים ואין שנותיו של אדם אלא שבעים שנה שנאמר ימי שנותיו בהם שבעים שנה זכה לשמונים לכך אש שמע אדם אשתו כשהיא נדה לוקה לשבעים שנה וכו" ע"ד כאן בהנחומא: (קה) הנחומא שם בסוף המאמר שח"כ: (קו) ירושלמי שבת פרק ז' הלכה ד', בבלי שבת ל"א ע"ב, אבות דר' נתן נוסחה כתי' פרק י' ופרק מ"ב, פרק אדם הראשון נוסחה א', בראשית רבה פ' י"ז צ"ל שם מ"ה, הנחומא פ' נח ופי' מזורע ע"ש: (קז) חוה ע"י אכילת פרי עץ הדעת: (קח) מצות הב' יש לנחוק: (קט) ז"ל זה: (קי) ויחלה ארקי תרומה במדבר

תרומות והרסנה קי) שהיה אדם הליתו של הקב"ה כשם שהאשה קיח) משמשת את עיסתה במים ואחר כך היא קיב) הליתה בן עשה הקב"ה קיג) לאדם. א"ר יהודה בן קיסמא ומנין שכך כתוב (בראשית ז' ו') ואר יעלה מן הארץ קיד) ואחר כך (שם ז' ז') ויוצר ה' אלהים. ולפי קטו) שטמ' הליתו של עולם לפיכך קניז) והירתה בחלה. ובנידה שפכה דמו של אדם הראשון שני' (שם ט' ו') שופך דם האדם והיא צריך קיז) שיוסוך דמיה. לפיכך תשמור מצות נידה שיכפר לה על הדם ששפכה. אמר הקב"ה אם אתם וחירים בנדה קיח) אדם גורמים לי קיט) שיושרי שכינתי ביניכם שני' (דברים כ"ג ט"ו) כי ה' מתהלך בקרב מחניך וכתוב (שם) לא יראה בך ערות דבר אמר קכ) ר' בשעה שהיו ישראל במצרים לא היו בנות ישראל רואות נידה למה שאימתן קכג) של ישראל עליהן והיו הרמים מסתלקין ואפילו משיצאו למדבר לא היו רואות למה שכינה ביניהם ולא עוד אלא שהן קבלו את התורה תחלה שני' (שמות י"ט ג') כה תאמר לבית יעקב קכד) ותגד לבני ישראל קכד) אמר הקב"ה קכה) הייתה מטהרין וחוזרין ומטמאין קכו) אבל לעתיד לבוא אני הוא שמטהר אתכם קכז) ועוד אינכם מטמאים שני' (יחזקאל ל"ו כ"ה) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם קכח).

קכט) ואילו הפיצי אשתו רבי אליעזר קל) יפתה אותה בשעה קלא) תשמיש קלב) רבי יהודה אומר ישמחנה מדבר מצוה שני' (קטלז ט"ו ה') שומר מצוה לא ידע דבר רע קלג). קלד) ושאלתם קלה) בשביר נדה אסור קלו) לשוב אתה כל שבעה קלז) ושבעה דאסורה היא קלח) ומעיה אסורין בהרחצת

י"ט כ' וב' פעמים תרומה (שם כ"ח) כתוב בה ועיין ב"מ נ"ה ע"ב וברש"י שם: קיח) כירושלמי ובהנחומא שם "מקבשה עיסתה במים": קיב) ז"ל מגבחה חלחה כירושלמי והנחומא שם: קיג) גבל הקב"ה את האדם והח"כ נרלו ועיין בראשית רבה פ' י"ד: קיד) בהנחומא שם ["והקשה"] דיעקר דרשה מחיבת "והקשה" דהארץ נעשה להם לגבל עפרה: קטו) ז"ל שמחא: קטז) פ"י נטעו על זכירתה בחלה: קיז) פ"י עיני רחיצה וטבילה כשופטים ג' כ"ד וחלוי ז"ל שחשך או שישפך ופ"י כי ה' בדינה שישפך גם דמה כדון שופך דם האדם: קיח) ז"ל אחס: קיט) ז"ל שאשרה או שתשרה: קכ) ז"ל ולא: קכא) הנחומא מזורע "אמר ר' לוי": קכב) הנחומא שם "שאימת המזרים עליהם" וכז"ל והוא ע"ד סני נכור והולך קללהו בחחר: קכג) בהנחומא [בית יעקב אלו הנשים]: קכד) שם "אלו האנשים] ועליהם הוא אומר חיומה כנגלות ועליהן נאמר גן ועול אחותי כלה גל ועול מעין חסום אמר הקב"ה לישראל בעוה"ז הייחן מטערין": קכה) ז"ל הייחן או הייחס: קכו) הנחומא שם ויקרא רבה סוף פ' תרומה: קכז) הנחומא שם "טהרה עולמית שלא תמאוו": קכח) שם "מכל עמא חוכים ומכל גלויכס אטרי חכס" עד כאן בהנחומא: קכט) מסכת כלה ומסכת כלה ובברייתא פרק ז' גרסי' מה יעשה אדם ויהיו בניו עשירים ויקיימוו יעשו חפצי שמים וחפצי אשתו ואלו קן חפצי שמים יסור מעותיו לעניים וכו' (ועיין בבא בתרא י' ע"ב מה יעשה אדם ויהיו לו בנים זכרים ר' אליעזר אומר יסור מעותיו לזקנה ר' יהושע אומר ישמח אשתו לדבר מנוה) אלו הן חפצי אשתו וכו' כדכאל טור אבן העזר סימן כ"ה בשם הראב"ד בשם מ"ם כלה: ובברייתא שם מאי יפתה אילומא לספר עמה וכו' אלא לחברה ולחשקה: קל) ז"ל [אומר]: קלא) ז"ל בשעת: קלב) קן הוא בברייתא דמסכת כלה. ובמסכת כלה ישמחנה בשעת השמים בדבר מנוה ועיין בטור שם ובבית יוסף שם וז"ל כלומר יוסף לה על עונהה אם רואה שהיא מחאוה לו ועיין בש"ע אבן העזר סימן כ"ד: קלג) עד כאן מברייתא דמסכת נדה או מההוספה על דבריה: קלד) מכאן ואילך היא תשובת גאון וחלוי רב ממה גאון עיין דבר סימן י"ב וסימן כ"ו בצרכיה: קלה) כמו על דבר נדה פ"י דיני נדה: קלו) כנראה ז"ל לשמש: קלז) היחס "ושבעה נראה כמיוחסת או ז"ל ושבעה

קלט) פניה ידיה ורגליה ובמויגת הכוס ולא טוחנת קמ) אותה ולא מבשלת ולא מכבסת ולא עושה לבעלה כלום עד משלם ימים שבעה. קמא) ולמהו ז' ימים יכולה היא לטהון ולאפות ולעשות כל מלאכה ומה שאמרו הבתים קמג) מותרת במויגת הכוס מה שהתירו לא התירו אלא בזמן ז' נקיים שכל קמג) הראשונים שפירשה קמד) נידה אסורה לעשות בהן כל מלאכה אפילו להשקותו מים קמה) ואפילו לדבר עם בעלה קמו) ולא תשב עמו בבית אחר קמז) ואם אדם קמח) מיושב הוא מיהר לה בית ותשב שם עד משלם ז' ימים הראשונים קמט) קי)

דלוקייהא הוא: קלח) כנראה ל"ל ומעשה: קלט) ל"ל פניו ידיו ורגליו ועיין לעיל בד"ה המשמרת נדה חל הכשל וכו' ועיין כתובות נ"ט ע"ב וס"ח ע"א: קמ) היכת "לוחה" מיותרת: קמא) כנראה ל"ל ולאחר או ולבחר: קמב) עיין כתובות ס"ט ע"א שמואל מיתלפה וכו' וברש"י ותוספות שם ועיין בשערי דורא הלכות נדה ובהנהגות מהרש"ל: קמג) פ"ז ז' ימים הראשונים ועיין הערה קל"ט: קמד) כמו שפירשה בסמ"ך: קמה) עיין למעלה ד"ה כ' נחמיה חומר אפילו דיבור וכו': קמו) עיין לעיל שם: ועיין הנוסחה בספרי הקדמונים אבות פרק א' משנה ה' חל חרבה ביחה עם האשה באשה נדה אמרו וכו' ובאבות דר"ב כח"י פרק ד' ועיין בראש דבר בהוספה לסימן כ"ד בארכובה: קמז) עיין סנהדרין ל"ז ע"א ובהוס' שם ד"ה החורה העידה ובסוטה ז' ע"א ובתוס' ד"ה נדה וע"כ טעמא לאו מאסו איסור ייחוד אך משום הרגל עבירה ועיין בראש דבר סימן מ"ה אות ז': ועיין נוסחת המקצועות בסירוס הראב"ד תמיד וכו' הנדפסת בזה או נוסחה ו' וכנראה כבר שנעס הר"ח ז"ל בתשובה ז': קמח) חולי פירושו בעל בחים רבים או ל"ל אדם חשוב: קמט) ועיין רמב"ן על החורה בראשית ל"ח ל"ה וויקרא י"ב ה' ובראש דבר סימן ג': קנ) כנראה כל ז' לתמיד חכם ולבני חכך ישראל אשר כנראה יערכה לשם התשובה הלזו ועיין בראש דבר סימן י"ז וכו"א:

סליק הלכות נדה:

(ג)

ברייתא דמסכת נדה נוסחא שלישיית

נוסחת ספר הכרבו (*)

[ב] נדה שאינה יכולה לטבול מפני הצנה ומפני הסכנה ושהמים רחוקים ושאינן יכולין לעזוב את המקום ולילך למקום אחר לא מצינו לה תקנה כל עיקר לבעלה אלא בטבילה אבל להשתמש בבית ולהיות עושה כל מלאכות והיא נוגעת ג) הכל והכל נוגעין בה ולהתפלל ולנהוג ג) כל מהרות בעלמא אף על פי

(*) בסופו בתשובת הגאונים שנעמקו בו בסימן קמ"ה: ח) ש"ח הגאונים בשערי השובה סימן קס"ט ונרשם לפניה "רבי" שריורא ז"ל ושאלתם על הנדה שאינה יכולה לטבול מפני צנה ומפני סכנה וכו": ב) שם. בכל: ג) שם. בכל מהרות בעלמא כיון שרחמיה אף על פי: ד) שם

שלא מבלה תעשה כל כך ד) ומותרת ומותרין בה אבל לבעלה הזורה ה) והזוירו
 שלא יבא עליה עד שתטבול ו). ז) שמונדה סתרים משמרין את האשה ה) שמחן
 ט) מסתכלין והיא משתמרת באחד וכשיפטרו כלם הגלה פניה לערוה. סתר הראשון
 כיון שתכנור היא מעבירתו. השני כיון שתארו מעבירתו. השלישי כיון שהקהל
 יושבים לאכול ולשתות בארוסין הוא עובר. הרביעי כיון שתכנס לחופה הוא
 נפטר. חמישי כיון י) שנבעלה ומקדשין על יא) הבתולים הוא נפטר. ששי
 כיון שנעברה יב) הוא הולך. שביעי כיון שיולדות הוא הולך. ג) נשתייר
 שמיני שהוא מביאה לידי צניעות ואם שמא ח"ו אירע בה דבר זימה עם אחרים
 הוא מתגלה והולך לו והיא מגלה פנים לכל דבר רע יד) רבי טרפון אומר
 אלולי הסתר השמיני שהוא משמרה מנערותה עד יום מותה לא היתה לאשה
 טו) תקנה מפני הערוה. טז) ברוך הוא שיצרו יז) תחלה שאלולי הוא מחריבה
 את העולם כלו. יח) שמאי אומר גדולה הנדה שהיא מרחקת מן העבירה ומקרבת
 לגן עדן ולא עוד אלא שהיא מרחקת הטומאה ומקרבת לטהרה ואי זו שמקרבת
 לטהרה האשה כשהיא נדה מזדהרת בעצמה אימתי יבא זמן שהיא מובלת אמר
 רבי חנינא בשעה שהיא מובלת ויצאה ופגעה בכלב אם היתה חכמה ויש
 בה יראת שמים לא תניה לבעלה לשמש עמה באותה לילה. למה שלא יעמרו
 בניה מכוערין ופניהם דומין לכלב עד שתחזור ותטבול אם חזרה ופגעה בחמור אין
 לה רשות לשמש עם בעלה שלא יעמרו בניה לבס ספיש בחמור עד שתטבול
 שלישיית חזרה ופגעה בעם הארץ אסור לה לשמש עם בעלה באותה לילה עד
 שתחזור ותטבול רביעית. חזרה ופגעה בסוס תעלה ותשמש. אלו הן יט) שפניהם
 דומין לכלב המהלכים בשוק ואוכלין והרוק שלהן יורד על זקנם ולשונם נפסק
 מלדבר אם ראית איש שהוא כך במדה זו דע שבשערה שטבלה אמו פגעה בכלב
 ושמשה. ואלו הן כ) שפניהם דומין לחמור לבס טפיש ואינן יכולין ללמוד תורה
 מכוערין בהליכתן כא) והרבין מתקבצין על פניהן אם ראית איש שהוא כך במדה

(ומותרת ומותרין בה): ה) סס. (וזהירו): ו) עכ"ל סס: ז) צרייתא דמס' נדה פסק א'
 הלכה ה' ואם הגרסה שבעה: ח) סס (שמחן ... בחד): ט) כנראה ז"ל מסתלקין ופי' מסתלקין
 לזמנים ידועים אך אחד נשאר אלה כדמפרש ואזיל: י) (בנבעלה) שהן מקדשין: יא) כנראה כוונתו
 לזכרה שמכך אחר שמהלך בחולים ברוך אשר נג' אגוז וכו' ועיין בחופת חנינים דף ל"ה ע"א
 וע"ב בשם הרמ"ע שהגאונים אמרו ואפשר שג"ל להם ממדורא קמח דרב אשי וסבדי דלא
 הדיר מינה אשפי"י שלא נזכר בש"ס דידן ועיין באור זרוע ח"א סימן שמ"א בשם השאלות
 דרב אחאי גאון ובהר דמפיק סדר בחולים מחייבין לבכך בא"י אשר נג' אגוז וכו' (וליתא
 בשאלות שזידינו עיין פחה העמק לספר ויקרא חו"ב ז') וממלאה כולה בשו"ת הגאונים הוציאה
 הרה"ח רח"א הרבני ד' 230 סימן הל"ח ע"ש. זה לשון ההלכות גדולות הלכות בחובות פסק
 וכד מפיק ליה לסודרא מחייב לזכרוי אי איכא כסא ואסא מנכך עילוייה בורא פרי הכסן ועני
 בשמים והדר ברוך אזה ה' אמה"ע אשר נג' אגוז וכו' והוצא ברא"ש פסק א' דכחובות ובעור
 אהע"ז סימן ס"ג שלדעה הרא"ש הגאונים תקוה: יב) מלשון מעוברת: יג) צרייתא
 (נשתייר... והולך לו) ואח"כ גלה את פניה לכל דבר רע: יד) סס א"ר טרפון וכן נראה
 עיקר כפי סוגיה הש"ס דהא לא לחוק על הכ"ל בא: טו) סס הקומות: טז) סס אלא ברוך
 המוקד [ברוך הוא: ז) סס בתחלה אלולי כן מאזנת את העולם. עכ"ל: יח) צרייתא דמוסכת
 נדה פסק א' הלכה א' וכוז הלכה ז' הלכות נדה ופניהם מתחילות ציה והצוה וספחה העב
 ועיין בנפשות לקוטי הפרדס הרוקח והמקצועות הנעשקות הלאה בזה: בשם הכלבו הוצא בש"ך
 ובסדרי טהרה ובבאר היטב ש"ע יו"ד סימן קנ"ח סעי' מ"ד: יט) צרייתא דמס' נדה שביטין:
 כ) סס שביטין: כא) ז"ל והזבין או והזבין: כב) ז"ל פגעה: כג) פי' זאת מוכיח שפגעה

זו דע שבשעה שמבלה אמו ויצאה (כ) ופגעה בחמור ושמשוה. ואלו שמדברים
 ואינן נאים בדבורן למדין תורה ומשכחין מהלכין בשוק והכריות משחקין מהן
 (כ) זאת שפגעה בעם הארץ אם ראית אדם שהוא כך דע שבשעה שמבלה פגעה
 אמו בעם הארץ ושמשוה. (כז) נקוט האי כללא בידך לזוהר הנשים שאם יארע
 להן (כח) אחד משלשתן (כט) יחזור למבול שניה עד (ל) רביעית (לא) אמר רבי
 חייא אישרוי (לט) ואשרי יולדתו אשרי אביו ואמו מי שפוגעת בסוס בניה עומדין
 נאים בדבורן שומעים ומבינים למדין תורה ואינן משכחין וממעטין בשינה ולא עוד
 אלא שאימתן מוטלת על הכריות ודבריהם נשמעין אם ראית אדם שהוא כך דע
 שבשעה שמבלה אמו פגעה בסוס. אם ראית (ל) שהוא מהפך לשונו ומהפך ידיו
 לידיו דע שבשעה ששמש אביו נשקה והיה הרוק יוצא מתוך פיו. אלו הן שקבורות
 את בעליהן כל מי שאינה מזהרת בנדתה וכמה תשמור על (לא) ידי נדותה רבי
 עקיבא אומר שבעה אם כנסה בגדיה בשביעי וראתה כמפה של חרדל בשמיני
 חוזרת ומתכבסת בתשיעי אם לאחר כביסה ראתה בעשירי חוזרת (לב) ומתכבסת
 יום אחד עשר אם ראתה ב"א כמפה של חרדל (לג) משמרת יום שנים עשר.
 רבן יוחנן בן זכאי אומר אלו ראתה (לד) שלשה ימים רצופים צריכה לשמור
 שבעה ימים נקיים. המשמרת ימי נדתה לא תבשל לבעלה ולא אופה ולא מרקת
 ולא תציע את הטטה ולא תשקנו מים (לה) ולא תפנה מים מכלי חריש למה שהיא
 מטמא (לו) בכל צורך. אמר רבי חנינא אפי' הרוק של נדה שהוא מרקת ודרסו
 בעלה או בניה נטמאין בכל צורך ואסורין ליכנס לבית הכנסת עד שיטבלו את
 עצמן במים למה שהרוק כנדה מכאן שגנו חכמים ואטרו המשמשת עם בעלה
 והיא נדה גורמת לבניה שלא ינחלו תורה ולא עוד אלא אפילו לבי דור סוף בני
 בניה לוקין בצרעת: האישי אינו רשאי לבעול את אשתו לא כנגד השמש ולא
 כנגד הירח ולא כנגד הכוכבים (לז) ולא כנגד הנר. כנגד השמש למה שמא תתעבר
 אשתו ויצא בנה ביד אחת ולא עוד אלא שהוא גורם לו שילביש לבן ואי זהו
 לבן זו הבהרת. כנגד הירח למה שמא תתעבר אשתו באותו הלילה וסוף בניה
 לוקין בבוחק ולבסוף נהפך לצרעת. לפני הכוכבים למה שמא תתעבר ותלד ויעמדו
 בניה (לח) מגולגלים בלשונם ולא עוד אלא שהיא גורמת לו ללקות ברוח (לט) כנגד

וכו' שזה סימן ל"ה: (כד) הוספה מהגאון היא: (כה) חף שבכרייתא זכר ד' פגיעות זו אחר
 זו אינו חף למבל בעלמא דמסכתה לה ד' פגיעות וכן וסדקן לאו דוקא: (כו) ליל לחזור או
 שהחזור: (כז) מכלל ממשע סוהר מד' פעמים לא העריחו עליה לחזור ולטבול ועיין במעשה
 ד' ימנעאל בן אלישע בנוסחאותיו הסוגות ובאשר הכרייתא הון במספר הטבילות משמע ג"כ
 שלא העריחו עליה יוהר שאם כן אין לדבר סוף: (כח) עד כאן מההוספה: (כט) בגוף הכרייתא
 (ואשרי יולדתו ואשרי אביו ואמו) ועיין עכ"ז סרק ב' הלכה ח: (ל) שם חס ראיה נער שהוא
 מחליף זה לשונו: (לא) ליל ימי: (לב) שם ומשמרת בהלכות נדה ומכנסה: (לג) שם ומשמרת
 וכן בהלכות נדה: (לד) שם ושם ראה למאה ימים צריכה וכו': (לה) בגוף הכרייתא (ולא חסכה
 מים): (לו) שם שהיא עמאה ומשמאה: (לז) בגוף הכרייתא ובהלכות נדה ובדוקא ליתא הא "ולא
 כנגד הנר" וכן הלאה "כנגד הנר עד כעורים כפופים" ועיין נדה ע"ז ע"ב ע"ז ע"א דלא אמרו
 חף שהוא מגונה אמנם מקור המחמר הזה הוא במסכת כלה ומסי' כלה והכרייתא סרק ח' ובחופה
 אליהו סימן קל"ד בספרי כבוד חופה ד' 52 ועיין במראה מקום שם ד' 38 אזה דמ"ב:
 (לח) בגוף הכרייתא מולגלי' בדוקא בלגלוג: (לט) עיין הערה ל"ז: (מ) ליל נכסים כמקומות הנ"ל
 או סחופים. וזה דהוסף היבנה פעורים נראה ע"פ הגמ' נדה י"ז ע"א "הרי זה מגונה"
 (= מכושר) ויכנס היבנה כרי זה דקאי לא עליו חף על הולד שהולד יהי' מגונה ומכושר

הנר למה שמא תתעבר ויצאו ממנה בנים כעורים (מ) כפופים (מח): [מז] לרב נטרונאי ז"ל (מג) כך ראינו שנדה מתפללת ומברכת בנדתה כמנהגה ואינה חוששת לדבר נהי דאסירה לביתה כלום נפטרת מן המצות (מד) דאטר (מה) רבא נדה קוצה לה חלה כיון דחייבת להפריש אי אפשר להפריש בלא ברכה מה לי ברכת המצות ומה לי (מו) לתפלה (מז):

ואולי מפרש ג"כ היבנה וכפוס מסורב כפף בנפעל = כפופים: (מח) עד כאן ההעקה מהברייתא דמסכת נדה ונמצא סימן ההפסק בינה להחזקה הבאה אח"כ: (מז) בשערי חצובה סימן ק"ע בזה החצובה הלזו הכופה וסמוכה להחזקה רב שירא הניל בזהו א' וזאה עס בסתא ועיין בא"י ה"ס ע"ס שהוכיח כי ע"כ היא לרב נטרונאי גאון כאשר נתייחסה אליו ועיין בראש דבר סימן י"א: (מג) ע"ס "ושאלתם נדה מזכרה ברכת המזון ומתפללת או פטורה היא מחמת" "חוטא כחולה או דילמא מזכרה ומתפללת בשאר לשונות או דילמא כיון דתפלה בכל לשון לא שאל" כך ראינו וכו': (מד) ע"ס "הא אמר רבינא נדה קוצה לה חלה" ועיין בראש"ה ברכות דף ט' ע"א שכן פסק גם הר"ם: (מה) בזכרות כ"ז ע"א: (מו) ע"ס תפלה: (מז) בשערי חצובה ע"ס נמצאו עוד הוספות האלה, ועיין בא"י ה"ס ע"ס: "ועוד בעל קרי ומשמש משהו שכתוב בהם ועמאו עד הערב הכי נמי דלא מזלי ולא מזכרי ברכת המזון וברכת פירות זבין ומזכרין הלא מתפללין וכי "אוכלין הלא מזכרי" וכי אפשר לומר כן שאין מתפללים ולא מזכרין "אלא מתפללין ומזכרין ואין כך כלום וכן נדה כמותן: וא"י קשיא לכו הא דתניא טבל ויבילה בעליהו אימר אקב"ו על הטבילה אלמא קודם טבילה לא מזכך ויולף מינה לנדה "וכל העמא"ס דלא מזלי ולא מזכרין בזכרת המזון לאו הכי הוא דלא קשיא, התם כיון דאפשר "להלכת דטביל מזכך אבל לעיני חפלה וברכת המזון מי אפשר כל יומי דטומאה למיטביל לפיכך "מזכרת ומתפללת ומזכרת להסרסה חלה: ונדה כל זמן שהיא עובלת צמים חיים לפתר כדי "שתהא מותרת לבעלה זריכה לבדך מפני שחובה על אשה לטבול צמים חיים אבל אצנים אין "עליהם חובה עד זמן וזקתי עליכם מים פהורים ומהרה"ם עכ"ל החצובה ע"ס:

(ד)

ברייתא דמסכת נדה נוסחא רביעית

נוסחת לקוטי הפרדס לרש"י ז"ל *

(ח) אמרו חכמים בכמה עניינים נקרא האדם טמור. ואילו הן י' טמורים ואינם טמורי' (ב) אם לא באו עליה כל אילו הטמורי' ולא נולד ממנה בנים

(* דפוס אמסטערדם דף ד' ע"א וע"ב: ח) מקור המאמר הראשון הזה עד "תנו רבנן" הוא במסכת בלה והברייתא פרק א' ועיין בגמרא ע"ס. ובמסכת בלה שבמסכתות קטנות ועיין בנחלת יעקב ע"ס ו"ס להגיה מהתם להכא ומהכא להתם ועיין בגדרים ב' ע"ב וברוחי המורדים והפוסקים בי אמר ר' לוי אלו בני תשע מידות וכו' ועיין בר"ן ע"ס ד"ה המורדים ובפירוש הרא"ש ע"ס ועיין במסכת בלה והברייתא בגמרא ע"ס ובשבילי חמונה נחייב ג' טביל ב' שער ד' בביאור המומין סהיו להבנים הנ"ל: ב) "אם ... המורה" הוספה היא ואינה בהניל ולבנו

אינו ממזרים מן התורה ואילו הן א) בני נדה, בני נדוי, בני אמה, בני שנואה, בני ד) שיטיה, בני גרושה, ה) בני מפותה, בני אנוסה, בני חצופה, ובני טהרת ספק, ו) ואם לא באו עליה על אותו האמורים אינם ממזרים. ז) תנו רבנן אם אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה ואמרו חכמים ח) כל המקדש את עצמו בשעת תשמיש הויין לו בנים זכרים שני' (ויקרא י"א מ"ד) והתקדשתם והייתם קדושים וכו' (ס"ג י"ג ב') אשה כי תזרע וילדה זכר. ועוד אמרו ט) כל הזהיר בטבילה הויין לו בנים שמורין הוראות בישראל שכן מצינו י) באלישע שהזהיר עצמו בטבילה והיה לו בן שהורה הוראות בישראל יא) ופי הוא רבי ישמעאל בן אלישע בהן גדול. יב) אמרו עליו על אלישע שהיה צדיק גמור ולא היו מתקיימים לו בנים בשעה שהיו יודין מיד היו מתים. אמרה לו אשתו אדוני בעלי מפני מה הללו צדיקים גמורים יש להם בנים הגונים כמותם ואנו אין לנו אפי' בן אחד. השיב לה אלישע ואמר בתי מפני שהן נוהגים בעצמם טבילה בשעה שעולין למטה. ומטבילים ומקדשים הם ונשיהם אמרה לו אשתו אדוני נעשה כן גם אנו נוהגים בעצמינו כך מיד קיבלו על עצמם לטהר ולקדש. פעם אחת עלתה לבית הטבילה אל הטקוה ומטבלה ועלתה מבית הטקוה וראתה לפניו חזיר. חזרה עוד

מגומנס עד מאד וגלפעי"ד דה"פ דכל העשרה הבנים האלה נקראים ממזרים, אף שאינם ממזרים באמת מן התורה, בשרש יעבור עליהם כוס העונש כאילו היו ממזרים עיין בגי' חמויה ס"ג ובמס' כלה והברייתא ונמנמא ס"ג ואם לא נלקו הבנים במומים האלה מטעם אחר אינן ממזרים מן התורה כי הטורה לא עשה חוקן לממזרים ולס"ז ז"ל ולא באו עליוהן פי' על הבנים. או שהבנים לא נולדו מאותה ביאה בשעה שהיה האב נדה בנדוי וכיון אף אחריו כן או שנתפייסו וכו' וכדומה אז אינם ממזרים כלל: אמנם נראה שכל זה הוא כמו האלה מבעל הנוסחה הלזו דברייתא דמסכת נדה ועיין בראש דבר סימן י' : ג) מסכת כלה "מכאן אמרו עשרה הם כממזרים ואינם ממזרים ואלו הן בני אמה בני שפחה בני נדה בני נדוי בני תמורה בני מריבה בני שכורה בני גרושה הלז בני ערבוזיא וי"א אף בני יסוה והבועל ארוסהו בבית חמיו" ובמס' כלה והברייתא ס"ג נשנו כסדר הזה "בני נדה נדוי אמה אנוסה שנואה מפותה גרושה הלז תמורה שכורה וי"א בני חצופה ובני יסוה והבועל ארוסהו בבית חמיו וכיון אלו בני נדוי מכוערין בני טהרות ספק" ובגדרים ס"ג "בני אימה אנוסה שנואה נידוי תמורה מריבה שכורה גרושה הלז ערבוזיא חצופה" ועיין ב"ב ר"ן ור"א"ש ס"ג : ד) כנראה פ"ס הוא וי"ל ישנה, וישנה כמסכתיה כלה הי"ל : ה) פי' גרושה הלז עיין אות ג' : ו) הוספה ואינה ס"ג והלבוש מגומנס וכנראה פירושו כי אם לא בא עליה בשעה שהיה צמדה זו אף אח"כ אף שהיא היכה מקדש אנוסה שנואה וכיון אז אינם ממזרים כלל וישנה עיין ממזרות זה מממזרות ממש שאין לה תקנה כלל ולא החלוק ולא המוט לעולם : ז) יומא ג"ט ע"א : מכאן עד ליתום על יבדל בשעשה יפה של ר' ישמעאל כהן גדול כתי' פלסונו : ח) שבעות י"ח ע"ב : ט) כנראה הוא מיסוד הברייתא דמסכת נדה שבנוסחתו ואינה צנוף הברייתא שלפניו ובהלכות נדה ובנוסחה הכלבו אמנם נמא' בצוויים בנוסחה המקצועות והרובק הנעקקות בזה ועיין בספר זכרה דפוס ווינמערשדארף ה"פ דף ל"ח ע"א ומדרש אלה אזכרה בבית המדרש חדר ב' נד 65 ובמדרש עשרה הרוגי מלכות ס"ג חדר ו' נד 21. ועיין בראש דבר אות י' וי"ב וי"ג ובמלוואים לסימן י"ב וי"ד : י) הוא אבי ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול כדלקמן : יא) עיין גיטין ג"ח ע"א ועיין בסדר הדורות ערך ר' ישמעאל בן אלישע בסדר הדורות ס"ג "בספר הפרדס לרב"י כהן היה חכם גדול נקרא ר' אלישע הוא ואשתו היו חסידים גדולים ובניהם היו מהם קטנים והתפללו אל ה' ועתה לקולס ונולד להם ר' ישמעאל ומאריך מאד ס"ג אין כוונה לספר הפרדס שאין בו המעשה הזה ועוד לא נדפס בימיו אף להלוקטי הפרדס עיין ראש דבר ס"ג : יב) עיין לעיל אות ע' ושם נסמן : אמנם בלסונו מהאים יותר עם המדרש עשרה הרוגי מלכות

פעם אחרת לבית המכילה ומבלה וכשעלתה משם ראתה לפניו גמל חזרה עוד פעם אחרת ומבלה ועלתה וכן מצאה פגעים רעים הרבה פעמים ועשתה ככל פעם ופעם שמצאה פגעים טבלה עד (יג) מ' פעמים. ולסוף מ' פעמים אמר הקב"ה (יד) לגבריאל רד ועמוד לפני צדקת זו ותעבר זו הלילה שעתידה לצאת ממנה בן זכר וצדיק גמור ור' טו) ישמעאל שמו והוא עתיד להיות כהן גדול לפני. באותה שעה ירד גבריאל המלאך ונתעטף וקישט את עצמו כחתן ועמד על פתח המקוה (טז) ומיכן אתה למד שצריך אדם לקשט את עצמו בכגדים נאים (יז) ולמבול גם הוא ולמחר עצמו כמים פושרין כשעה שהן עולין למטה (יח) וכשאשתי עולה מבית המכילה ילך כנגדה לפניו באותה שעה. וכשעמד גבריאל על פתח המקוה נדמה לה כדמות אלישע בעלה והיא ראתה אותו והלכה לביתה ונתעברה באותה הלילה מר' ישמעאל כהן גדול. וכשנולד רבי ישמעאל היה דמותו כדמות גבריאל המלאך (יט) ונעשה גבריאל סנדק לר' ישמעאל וכל זמן שהיה רוצה לעלות לרקיע היה מזכיר (כ) את השם והיה עולה וגבריאל היה מספר לו כל מה שהוא רוצה ולא עוד אלא שהראה לו כל גזו יצועות ונחמות כל מה שעתידין להיות על ישראל. (כא) וכן אתה למד (כב) מרב גידל ומר' יוחנן דהוי יתבי אשערי מבילה כול: ועל כל זאת (כג) צריכה האשה שהיא מזדהרת בעצמה אימתי בזמן שהיא מובלת אם חזרה ופגעה בכלב ואם יש בה יראת שמים לא תניה בעלה לשמש עמה באותה הלילה שלא יעמדו בניה מכוערי ופניהם כדמות כלב עד שתחזור ותמבול פעם שניה. ואם חזרה ופגעה בחמור אין ליה רשות לבוא לשמש עם בעלה שלא יעמדו בניה מפשים עד שתחזור ותמבול פעם שלישית. ואם פגעה בעם הארץ אסור לשמש עם בעלה באותו לילה עד שתחזור ותמבול. ואם חזרה ופגעה בסוס תעלה ותשמש. אילו הם שבניהם דומין לכלב אותם שהולכין בשוק ואוכלים והרוק שלהן יורד על זקנם ולשונם נפסק מלדבר. ואם ראית איש במדה זו דע כי בשעה שמבלה אמו כשחזרה משם נפגע בכלב. ואתם שבניהם דומין לחמור לבם טיפש ואינם לומדי' תורה (כד) מחוסרין בהליכתן. אם ראית איש במדה זו דע כי בשעה שחזרה אמו מן המכילה היא פגעה בחמור. ואילו שבניהן המדברין ואינן נאים כדיבורן לומדין ושוכחין מה שרין לומדין

שם וכן בשם הנושאים ועיין היטב בכל הנוסחאות המול: (יג) במקצועות אחר עשרה פעמים ובאלה הזכרה עד שמונים פעמים ובמדרש עשרה הרוגי מלכות וכן חירע לה כמה פעמים: (יד) כן הוא במדרש אלה הזכרה אך ברקח ובמקצועות ובמדרש עשרה הרוגי מלכות הוא מטערין שר הפנים ובספר זכירה שם ושלח לה מלאכים (סחס) ובאור זרוע מלאך שר הזכרה ועיין בראש דבר אה"י ו"ב ו"ג: (טו) על שם כי שמו של קולס: (טז) מדרש עשרה הרוגי מלכות שם ובנראה הוספה היא על דברי גוף הברייתא להכתח: (יז) חינו שם: (יח) ע"ג ההוספה: (יט) אך בנוסחת ספר המקצועות ובלגולי נשמות ושם הגירסא מטערין: (כ) מדרש אלה הזכרה ומדרש עשרה הרוגי מלכות שם ועל שם מטערין עיין במדרש עשרה הרוגי מלכות נוסחא ב' ו' ובספר חנוך בביהמ"ד ח"ה ואגדה רבי ישמעאל בספרי ביה עקד האגדות חלק א' ועיין חגיגה ט"ו ע"א ג' ע"ב וע"ג ברכות מ"א ע"א ועיין בראש דבר שם: (כא) מוסב אה"ה דלעו כל הזכיר בטבילה וכו' ועיין בנוסחת הרקח והמקצועות. או שג"ל שמו שפעה גבריאל עבר גם רב גידל ור' יוחנן: (כב) ברכות כ"י ע"א ובבא מציעא ס"ד ע"א ע"ג: (כג) ברייתא דמסכת נדה פרק א' הלכה א' הלכות נדה ובנוסחאות המקצועות והרקח והכלבו ע"ג: (כד) כ"ל

(כה) ומשהין בהליכתן בדרך וכל הבריות משחקין אם ראית במדה זו דע כי בשעה שחזרה אמו מן הטבילה פגעה בעם הארץ. ואם פגעה בסוס בניה גאין בהליכתן נאים דביבורן שומעין (כו) ומעיינים לומדים תורה ומשנה ולא עוד אלא שאימתם על הבריות. ואם ראית איש תם בדרכיו מהלך ומשפיל קומתו מדבר ודבריו נשמעים מהרה. דע כי בשעה שחזרה עמו מן הטבילה הוא פגעה בסוס. אם ראית נער שהוא מחלף לישנו מהפך את ידיו לידיו דע שבשעה ששימש אביו עם אמו ונשקה והיה יוצא הרוק מתוך פיהו של בעלה. (כז) אילו שהן (כה) הוברות את בעליהן (כט) ואינם נוהרת בנדתה (ל) סופה ללקות בצרעת וגם האישה עמה. (לא) האישה שאמרה לבעלה טמאה אני בשעה ששכבה עמו בלילה צריכה לברוק עצמה. ובמה יקה צור של פוך (לג) יש אומר שהוא מוציאה (לג) ויריקנו לתוך פיה ומוציאו ומקפלו עד הבוקר אם ראהו מוציא ניצוצין של אש היא נדה ואם לאו אינה נדה. (לד) וכל מי שאינו מזהר בעצמו סופה וסופי ללקות בצרעת. (לה) והמשימש באשתו וגם הוא ולכו מהרהר באשה אחרת (לו) או היא באיש אחר ועיברה אשתו כאותה הלילה סוף שהולך לוקה בג' מומי' ואילו הן אילם. עיור. וחרש (לז) וזה אחד מן העוונות שאמי' הכתוב (שמות לד' ז' צמדנר י"ח י"ח) פוקד עון אבות על בנים וגו' ואע"פ שלא אמר על הנשים גם הם בכלל העוונות אם הן חוטאות לפי שאינם מולידות בלא אישה: (לח) ד"א עשרה תקנות תיקן עזרא הסופר. התקין שיהיו קוראים בתורה בשיני' ובחמישי'. התקין שתהא אישה משכמת ואופה הפת בערבי שבתות כדי שתהא מצויה ליתן (לט) צדקה לעניים. התקין שיהא אוכלים מן השומים בערבי שבתות כדי שנוקקין עם נשותיהן בלילי שבת דאמר מר (תהלים א' ג') אשר פרו יתן בערתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח. אילו הן תלמידי חכמים (מא) שאי' משמשי'ן ממותיהן אלא פעם אחת בשבת. (מב) והתקין שיהיו הנשים מדברות כשהן עומדות בבית הכסא כדי שלא יבוא אדם ביניהן. התקין

מוכרין כהנוסחאות הג"ל: (כה) בנוסחאות הג"ל לא נזכר הא' ד'ומסין' בהליכתן בדרך: (כו) עס "ומעיינים": (כז) ברייתא דמסכת נדה עס הלכה ז' ובהלכות נדה ובכלבו עס: (כח) ז"ל קוברות כהנוסחאות הג"ל: (כט) ז"ל אס חוין נוהרות בנדתן: (ל) כהנראה ז"ל ולא עוד אלא ססופה ללקות וכו' ועיין הלאה ובברייתא דמסכת נדה פרק א' הלכה ז' וד': (לא) ברייתא דמסכת נדה עס הלכה ג': (לב) כהנראה הוספה מאוחרת מהמעתיק לפרש בלע"ז החיבות צור של פוך כי י"א אומר שהוא מוציאה ואלו הוא ספרדי (שפאנים) tutia נרפית tutie אנגליה tutty דער אפענברוך, גרויע ניכט איטליקוі tuzia ולפי"ו מוכח שגכזה צרפת או בספרד: (לג) ז"ל וירקנו כהברייתא דמס' נדה עס: (לד) עיין לעיל אות ל': (לה) ברייתא דמסכת נדה פרק א' הלכה ה' ע"ג: (לו) ליתא עס: (לז) הוספה משלו ה"א: (לח) אינו בברייתא דמסכת נדה ובכל נוסחאותיה. אמנם מקור המחמר הזה בצבלי צבא קמח פ"ב ע"ג כהנוסחא אחרת וכנראה הנ"ל עס גרסת ההלכות גדולות בסופו ועל פי גרסתם מפרש רש"י בצ"ח עס ובסוגיי"ס ירושלמי מגילה פרק ד' הלכה א' וכדרכו הרכיב את דברי"ס יחד ואלו גם זה היה לפניו כהנוסחא מברייתא דמסכת נדה ועיין היטב בצבלי וירושלמי עס ואלו חין המחמר הזה אך עיין ודבר אחר ואלו כלל מהברייתא הג"ל ולא צ"א אך לקשר דברי הברייתא הג"ל עם המסכת יצירה הולך בהעתיקה אח"כ ובאשר הברייתא דמסכת נדה מייירי מהתשמים מביא החקונות האלה שכן אכילה אס וזמן העונה שעי"ז ירבה הזרע והולך מזהר וד"ל: (לט) עס "פתי": (מ) ירושלמי עס ועי' ב"ס של שלמה צבא קמח עס ועיין נדרים פ"ח משנה ו' וברע"ב ותו"ש עס: (מא) צבלי כהכות ס"ב ע"ג: (מב) ירושלמי עס, ובצבלי סנהדרין י"ב ע"א הוא מחקת

שבילה לבעלי קריין. התקין שיהו הרוכלין הולכין ומחזירין בעיירות כדי שיהו תכשיטין מצויין לבנות ישראל. התקין שתהא אשה חוגרת מכנסי בגד פשתן (מג) כסינר כל ימי שהיא רואה (מד) כדי שלא יזוב דם שומאתה בקרקע ולא יבואו לדידי ביוזין. (מה) התקין שתהא יושבת ומבכרת את הבית מפני כבוד העולם (מו) (מי):

ר' יוסי בנפירו ו"ע: (מג) בבבלי ברא קמא סס משום לטעות ועיין בשיטה מקובלת סס: (מד) בשיטה מקובלת סס הביא הפירוש הזה בשם גאון ועיין בירושלמי מגילה סס: (מה) מקורו נעלה ממני וחולי פי לא לעיני כיבוד היות ממש אך מלאן המשנה מקוולוח פרק ח' משם ד' "האשה שמתה ביה ויכדה ועבלה ולא כדה את היות" וחולי נס לעיני בית הכסא עיין ברכות כ"ג ע"ב: (מו) ו"ע שלפי המניין כאלו אינם אך שמונה תקנות ויש להשלים ע"פ הבבלי והירושלמי סס ע"ג: (מי) ואח"כ בא בו ד"ה דין ויכרת הולד ר' אליעזר אומר וכו' והוא עיין אחר והוא ממסכת יבמות הולד ועיין בראש דבר סימן י':

(ה)

לקוטים או ברייתא דמס' נדה בנוסחאות אחרות

נוסחא חמישית או נוסחת הרוקח *

(א) פוגעת (ב) כל אשה שמתבלה ופגע בה כלב ושמשא עם בעלה בניה מבויעין ופניהם דומין לכלב פגעה בחמור יהיו מפשיין בלבב החמור פגעה בעם הארץ בניה עמי הארץ (ג) משום הכי יתיב ר' יוחנן אשערי שבילה בפרק ג' בדברות (ד) שלא יפגעו בכלב ובחמור ובחזירה אבל מי שפוגע באשה דסלקא מטבילה אמי כפי ע"פ (ה) נימא הכי (ההליס ק"ז מ') שופך בוז על נדיבים ויתעם בתווה לא דרך (ו) פגעה בסוס תעלה ותשמש. אלמד לך לידע במי פגעה. כל אשה שבניה (ז) הולכים ואוכלין בשוק אמו פגעה בכלב. (ח) והרוקח יורד על זקנו ולשונו נספק מלבר אמו פגעה בחמור ואם אין ממש בדבריו ומשכח לימודו

(* רוקח הלכות נדה סימן ס"ז: הג"ה: ביוזי פי לנשים וכתב בעל סודי. שהרבה דברים חולקין כמו כן בעליית האשה מטבילה וז"ל אם פגע וכו' ומתחיל בלבוש זולתי שקוים קטנים עם הרוקח ובקיצור ובגדל מקורו ממנו ועיין השמטה א': (א) פי' דין השוגעת: (ב) ברייתא דמסכת נדה פרק ח' הלכה א' הלכות נדה, נוסחת הכל בו, לקוטי הפרדס לרביי, שערי דורה הלכות נדה סימן כ"ג בשם ספר המקצועות. ובגדל מקור המאמר הזה ממעשה הגאונים שזכרו בסימן ס"ח. בשם ספר הרוקח מובא לדיוח בשי"ך סדרי עשרה בית לחם יהודה באל היעב ציחור הגרי"ח לשי"ע יו"ד סימן ק"ה סעיף מ"ח: (ג) הוספה הגאון הוא לפרט דמה שר' יוחנן יתיב אשערי עבילה משום דהו לדברי הברייתא הלזו וכן מפרש הר"ח בספר המקצועות עיין נוסחא ו' ועיין בנוסחת הלקוטי הפרדס: (ד) דף כ' ע"א: (ה) פסחים ק"א ע"א: (ו) ע"ב הוספת הגאון: (ז) עיין קידושין מ' ע"ב האוכל ברוקח דומה לכלב ודי לשיטה זו בך ולכן סיניה בלשון הברייתא וז"ל (ח) שי"ך אשלאחריזי דאם פגעה בחמור וגוסמתו שונה מכל שארי הנוסחאות הגיל

אמו פגעה בעם הארץ. ואם בנה נארה ודיבורו נאה ולומד הכל אמו פגעה בסוס
 וכן ניהוגו של אותו בן לומד ומשפיל קומתו ונשמעין דבריו. ואם מהפך יד ליד
 ומהפך לשונו דע כששימש אביו עם אמו נשק לאמו ויצא [ט] הרוק [מפיו]:
 (י) מי שאינה זחירה בנדתה קיבורת בניה ובעלה. (יא) המשמש עם הנדה בניה
 לוקין בצרעת. (יב) המשמש לאור השמש כנגד השמש בניה לוקין בבהרת כנגד
 הירח בניה לוקין בבוהק ולבסוף בצרעת. כנגד הכוכבים בניה לוקין בלשונם בלגלוג.
 (יג) המדבר בתשמיש דברים מכווערים בניו אלמים (יד) חיטכה באיש אחר בתשמישה
 בניה חרשים. (טו) נדה שגילחה צפורניה ודרס עליהן בעל או אדם אחר לוקה
 עליהן בשחין. (טז) מעשה באלישע כהן גדול שלא היו בניו מתקיימים מפני
 שלא היתה (יז) אשתו מי שפוגעו כשעולה מן הטבילה. (יח) וכולו עד שפגע בה
 מי שטרון שר הפנים ושמשו עם בעלה בשמחה ונתעברה את ר' ישמעאל
 והיה דיוקנו דומה לו: (יט) מצאתי במעשה הגאונים (כ) אמר ר' חייא בשם ר'
 חנינא בן דוסא אתה מוצא אתה שמהות הראשונות היו משמרות נידותן מיד הן
 נענות שרה רבקה רחל ולאה ואשתו של מנוח. (כא) אמר ר' יוחנן קשה הנדה
 כל שאינה משמרת נדתה סוף בניה לוקין במומין. (כב) אמ' ר' ישמעאל קשה
 הנדה שגורמת לבעלה לניהם. (כג) החכמה שבנשים אומרת הנח רווחך מפני הניית
 ישעה תאבד עולמך והזרע שיעמוד ממך ילקה במומין לכך (כד) בנדתה אינה נותנת
 כחול בין עיניה ולא תבשימין. (כה) המשמרת נידותה לא תכשל לבעלה ולא
 אופה ולא מרקדת ולא תפרוס את המטה ולא תפנה מים מכלי אל כלי חרס לפי
 שטמאה ומטמאה ואסורה ליכנס לבית הכנסת עד שתטבול במים שהרוק ממטא
 בנדה: (כו) המשמשת נדה לבעלה גורמת אפילו לעשרים דור שבניה לוקין בצרעת:
 (כז) ר' אליעזר בן ערך אומר כשהאיש משמש עם אשתו בליצנות ובניבול פה
 הקב"ה מרמו למלאך ולוקח דם נדה ונותנו לתוך פיו ומיד לוקה הולד: (כח) א"ר
 חלפתא אשריה ואשרי יולדתה ואשרי בעלה ואשרי משפחתה של כל אשרה
 המשמרת בנדה כראוי שמשמרת את עצמה ואת בעלה מדינה שר גיהנם ומביאתן

ע"ש היעב: (ט) כג"ל כנוסחאות הג"ל: (י) ברייתא דמסכת נדה פרק ח' הלכה ב' ובנוסחאות
 הג"ל אך שם לא נזכר אך בעלה בלבד ועל בניה ואמרו סילקו בצרעה ובמומין ממונה גם
 בזה וע"ש מ"ס ו"ל "קוברת בעלה": (יא) עיין במקומות הג"ל: (יב) ברייתא דמסכת נדה פרק
 ח' הלכה ב' ובנוסחאות הג"ל ע"ש היעב: (יג) נוסחת הלכות נדה ועיין ברייתא דמסכת נדה
 פרק ח' הלכה ה' ופרק ב' הלכה ז' נדרים ז' ע"א מס' כלה, מס' כלה והברייתא פרק ח':
 (יד) שם ושם בשם הרוקח ב"ה בעור יו"ד סימן קצ"ח סיק ל"ז: (טו) ברייתא דמסכת נדה פרק
 ב' הלכה ד' ובנוסחת הלכות נדה ומקצועות ועיין זוהר ס' אחרי מזה דף ע"ט ע"א וע"ב:
 (טז) נוסחת לקוטי הסדרם והמקצועות בשינויים ובמעשה יפה מר' יבמחל כהן גדול כה"י ואינו
 בנוסחת הברייתא דמס' נדה והלכות נדה והכל זו: מדרש חלם אזכרה ומדרש עשרה הרוני
 מלכות בנוסחאות אחרות ובחור זרוע ובספר זכירה ובגלגול נשמות ע"ש: (יז) ל"ל לאשתו מי
 שפוגעה: (יח) עיין בנוסחאות הג"ל בזהו ט"ז: (יט) רוקח הלכות נדה סימן ש"ח: (כ) ברייתא
 דמס' נדה פרק ב' הלכה ו' ע"ש: (כא) עיין ברייתא דמס' נדה פרק ח' הלכה ה' וכו':
 (כב) ברייתא דמס' נדה פרק ב' הלכה ח': (כג) שם פרק ח' הלכה ה': (כד) שם פ"ג הלכה ח' ופרק
 ח' הלכה ב' ע"ש וע"ש: (כה) שם פרק ח' הלכה ב' הלכות נדה ונוסחה הכל זו: (כו) שם ושם ע"ש:
 (כז) בברייתא דמס' נדה פרק ב' הלכה ז' הוא תשובתו על שאלת החכמים ע"ש: (כח) שם פרק

לחיי העולם הבא: כט) מעשה בתלמיד אחד שמת ולא הלכו אחר מיטתו עשרה בני אדם התחיל חבירו לבכות אם זו תורה וזו שכרה פתח הקב"ה עיניו בחלום ואמר לו חבירך לא עבר עבירה מימיו כי אם פעם אחת עברה אשתו נדה לפניו ונגע בכנדיה לכן הגבו עבירה ממנו. בו בלילה ראה את חבירו מהלך בתוך הפרדס בתוך המעיין של מים בתוך גן עדן (ל) :

ז' הלכה א' ועיין בסרק ז' הלכה ד': כז) עס פרק ז' הלכה ד' ומנחה ותקרה המעשה הלזה ע"ש ועיין בהערותיו סס: (ל) עכ"ל:

(1)

ברייתא דמסכת נדה נוסחא ששית

או נוסחת ספר המקצועות מהר"ח:

(א) אם (ב) מבלה ופגעה בכלב או בכל דבר טמא אם האשה (ג) היא יריאה שמים לא תשמש עם בעלה עד שתחזור ותטבול כדי שלא יהיו לה בנים מכוערי' ודומים לכלב וכן אם פגעה בחמור תטבול פעם אחרת כדי שלא יהיו לה בנים (ד) מפשים בחמור וכן אם פגעה בעם הארץ (ה) וכן בגוים (ו) (ז) ומעשה באלישע כהן גדול שלא היו לו בנים מתקיימים (ח) ונכנס (ט) לפני הקב"ה ואמר לפניו רבון כל העולמים מפני מה יש לצדיקים בנים ולי אין בנים י' והושיבו יא) מפני שנוהגין בטהרה יב) בשעה שמשמשין ממותיהן הלך והרצה הדברים לאשתו וקבלו עליהם לעשות כן פעם אחת ירדה לטבול ופגע בה מצורע יג) וחזרה וטבלה ועלתה ופגע בה חזיר וחזרה וטבלה ועלתה ופגע בה גמל ובפעם רביעית יד) גוי ובפעם חמישית טו) ערל בשישית טז) כלב בשביעית חמור בשמינית טז) סוס בתשיעית

(א) שני דוכא הלכות נדה סימן כ"ג דפוס בסליאה "ואם היוצאת מן העבילה חבורתה תפגע בה פן ישגוה בה גוים או חזיר או כלב או חמור לקלחתה כי בספר המקצועות כתב א"ס טבלה וכו'". ונתקן דבריו בספר מעדני יום טוב הלכות מקוואות וגדה אות קכ"ו (דפוס פראג שפ"ח דף ע"ג ע"ב) דרכי משה עור יו"ד סימן קכ"ו רמ"א ב"י ע"ד סימן קכ"ח סעיף מ"ח בט"ס סדרי עהרה ב"ח היטב והגד"א ב"י ע"ד ע"ש ומוסר פרק כ"ד ע"ש: (ב) ברייתא דמס' נדה פרק א' הלכה א' ובכל הנוסחאות ה"ל ע"ש ובהערותיו עליהם: (ג) ד' וויזיזיה (ה"א): (ד) ד' (דהוה להם לב) ע"ש בחמור: (ה) ליתא בכל הנוסחאות ה"ל: (ו) בנוסחת לקוטי הפרדס והרובה ע"י בהערותיו ובמעשה יפה מר"י כה"ג כה"ל ע"ש ואינו בברייתא ה"ל: (ז) ד' מעשה: (ח) ד"ו נכנס: (ט) פ' בביהמ"ק להפלה לפני הקב"ה: י' ד"ו (והושיבו): יא) בלקוטי הפרדס ובמדרש אלה אזכרה ועשרה הרוגי מלכות הם ש"ה צ"ן חלושע ואשחו: יב) ד' בשעת שמתו: יג) בשינויים שונים במקומות ה"ל הן בענינים שפגעה בהן והן במספר הפגיעות והטבילות שונים מהם מחד ע"ש: יד) ד"ו גוים: טו) מ"י שלא נמול אף שלא היה עכו"ם: טז) בכל הנוסחאות ה"ל לא זכר סוס כי לפי דברי ברייתא דמס' נדה פרק א' ובנוסחאותיהם בהלכות נדה ובכל בו ובלקוטי הפרדס עופה היא לה הפגיעה בסוס ע"ש והנוסחא הלזו ס"ל כי הפגיעה בכל דבר טמא קשה

עם הארץ בעשירית יו) ישמעאל ובכל פעם מבלרה פעם אחרת נכמרו רחמיו של הקב"ה ואמר למטטרון יח) שר הפנים עד מתי צדקת זו מצטערת לך ועמוד לפני צדקת זו יט) על פתח המקוה כרי שתתעבר הלילה הזאת ותלד צדיק קדוש וטהור מיד ירד מטטרון שר הפנים וישב על פתח המקוה כ) וראתה ורצתה לחזור ולטבול אמר לה מטטרון דעי שאני מטטרון שר הפנים כא) וכבר בא עלבונך לפני הקב"ה והיא שיגרני אצלך מיד שמחה שמחה גדולה כב) והלכה ונתעברה כג) באותה לילה ארת כד) ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול והיה דיוקנו דומה למטטרון מה עשה מטטרון נעשה כה) סנדיקים כו) פי' כז) בעל ברית כח) כט) קונפדיר בלע"ז לפיכך כל שעה שהיה ר' ישמעאל רוצה ל) לעלות לרקיע היה מזכיר השם שמסר לו מטטרון שר הפנים ועלה לא) לכך אמר הספר לב) לשם בברכות לג) שרבי יוחנן לד) יתיב על ישערי טבילה לה) שלא יפגעו לו) בה חמור לז) או דבר טמא לח) כך פר"ח לט) ומנהג שפונעת בחבירתה שהולכת עמה לבית הטבילה כשהיא עולה מן הטבילה מו) מח) היבא דאיבא נדה בכיתו דכהן אסור ליה למסיק לדוכן כל אימת דאיבא בנידתה מז) דחייש דילמא נגע במידי דנגעה הוא ואתי לאטמוי דאמר מנ) רבי יודן כל כהן שנושא את כפיו ואמו או אשתו או בתו טמאה מד) ונכנס הוא באותו בית שנדה מה) לשם הרי תפלתו על ישראל תועבה ואף גורם לזרעו שיאבד מן העולם ולא עוד אלא שאינו מו) יוצא את ישראל ידי חובתן ועליו הכתוב אומר י'שעיה ח' ע"ו) ובפרש"ם כפי"ם אעלים עיני טמם מו) וכי מח) היכי מט) דאסור ליה לכהן ל) למעייל לבית

לה וא"כ גם בזה עונה נוסחה מנוסחה ולא נרסה כלל הא דסוס ומעלוהו: יז) אף כי הוא נמול ואינו ערל כידוע שהשמעאלים מולים הם מלא עוד ימים רבים לפני מהמד מחוקקס: יח) בלקוטי הפרדס ובמדרש אלה איזכרה גבריאל: יט) ד"ו (על פתח המקוה): כ) ד"ו וראתו: כא) ד"ו כבר: כב) ד"ו הלכה: כג) ד"ו (באותה לילה): כד) ד"ו רבי: כה) ד"ו סנדיק לו): כו) יוניס *Συνδικος* רומית *syndicus* זיישטאנד, גיפאשטער: ועיין נוסחה לקוטי הפרדס ועיין מדרש הללס הנעתק בלקוט שמעוני הללס רמז תשכ"ג: כז) הוספה הר"ח היא: כז) ד"ו „פי' בעל בריתו“: כח) ד"ו (קונפדיר בלע"ז): כט) רומית *Comperter* מורכב מן *cum* ומן *pater* איטלקית *Conpadre* מורכב מן *con* ומן *padre* ספרדית *Compadre* ופי' עם האב אשכנזית *Gevatter* וכל זה לפרש התיבה הזרה סנדיקוס: ל) עיין הערותיו לנוסחה לקוטי הפרדס (בד) הוספה אה"ב: לא) הוספה בעל השערי דורא היא ועיין צנוסחה הרוקח ולקוטי הפרדס: לב) כנראה ז"ל עם צברכות: לג) דף כ' ע"א: לד) ד"ו היה יושב: לה) צברכות עם הגרסא „אמר כי סלקן צנוה יבראל וחתין מעבילה ומחלן ד"ו וכו"י אמנס כצנא מניעא פי"ד ע"א הגרסא „ליפגעו ב"י וכנראה כן גרסה הרי"ם גם צברכות עם ועיין צמוספות פסחים דף ק"ה ע"א ד"ה ה"י מאן ע"ג: לו) ד"ו (בה): לז) ד"ו או חז"ר או כלב פרי"ח: לח) ד"ו (כך): לט) ע"כ מעטס הג"ל ולא כההש"ך קטן סימן הפ"ה וכו" ע"ג: במעדני יו"ט עם שנוגעת עיין קדרי טהרה יו"ד ז"ע וגם זה הוספה בעל השערי דורא: מ) ע"כ: מח) פירוש הראש"ד המיד צוספו, ובספר מקצועות מלאחי כהוב" ונעתקו ג"כ ב"ש"ת ר' בלאל אשכנזי המובא ב"מ בספר דרך הקודש מר"י חיים אלפנדרי ומשם נעתק בספר לקט הקמח אבן העזר דף ק"ב ע"ב ובספר יתק אה"ג ערך גט הנבואו ממדינת הים דף ל"ב ע"ד. ובפרי חדש א"ח סימן קכ"ח בשם מלאחי כהוב" ובק"טור: מב) עם דחייסין: מג) ברייתא דמסכת נדה פרק ג' הלכה ב' ע"ג: מד) בספרים הג"ל עמאה צנדה: מה) בספרים הג"ל „שם הרי השלחו שמתפלל על ישראל תועבה ואף הוא גורס: מו) עם „מוציא אה בני ישראל: מז) עם „וכו"י: מח) עם „היבא: מט) עיין ברייתא דמסכת נדה פרק ב' הלכה ג' ועיין ע"כ תחומא

שמונה ביה מת כך אסור ליה למעייל דאית נדה בביתא ואי נא) איחד לר
 נ) אדרונה ולא נפקי מינה כל ימי נדותה שפיר דמי נ) שאלו נד) תלמידיו את
 ר' אלעזר בן שמוע ר' במה הארכת ימים אמר להם שלא עשיתי בית הכנסת
 קפנדייא ולא פסעתי מעל ראשי עם קודש ולא נשאתי כפי בלא ברכה. (יה) ועוד
 שאלו תלמידיו את ר"ע בן יוסף במה זכית להכמה מפאורא א"ל מעולם לא
 הרהרתי לדבר עבירה ולא דברתי עם אשה (ט) כשהיתה נדה ולא (ז) הסתכלתי
 בכהנים בזמן שפורשים כפיהם נח) מכלל דאסור. שאלו תלמידיו את ר' ישמעאל
 בן אלישע כה"ג מפני מה זכית לכהונה גדולה א"ל מעולם לא הקרבתי קרבן
 עם מי שהגדה בתוך ביתו ולא נשאתי את כפי בלא נטילת ידים (ס) [ע"כ
 ההעתיקה]: (סא) אשה בימי נידותה (סב) אין לה ללבוש בגדים (סג) נאים ולא
 להתקשט עצמה (סד) ולא (סה) לסרוק ראשה (סו) ולא (סז) לחתוך צפרניה וגם
 אין לה (סח) להזכיר (סט) השם בימי נידותה (ע) ואסור ליכנס לבית הכנסת כל
 ימי ראייתה עד שתתלבן שני' (ויקרא י"ב ד') בכל קודש לא תגע ואל המקדש לא
 תבא שאינה מכיאה קרבן עד עה) ימי נקיותה [כך כתוב בספר המקצועות]:

(אגור דיני מבילה) בספר המקצועות כתוב (עב) שאשה לא תכנס לבית הכנסת
 כל ימי ראייתה עד שתתלבן שני' (ויקרא י"ב ד') בכל קודש לא תגע ורש"י
 התיר ובשערים מדורא (עג) כתוב כי בימי נדתה אסורה עד) להזכיר את השם וכן
 בימי לבונה וכן הוא בשם רב צמח גאון וכן מנהג בשתי ישיבות ואפילו מחוץ
 לכנסת (עה) ואין לי אלא בימי נדותה בימי שמירתה מניין תלמוד לומר (עס)
 עד מלאת ימי טהרה ולא מיבעיא דאסור למיעל לבי כנישתא אלא כד שמעה
 מידי דברכתא אסור לה לענות אמר דאמר (עו) רב (עז) יהודה אסור לברך בפני
 הגדה שלא תהרהר ותאמר אמר ונמצא שם שמים מתחלל:

סוף פ' מזרע: (ז) בספרים ה"ל למועל בניהא דמיתנה ביה מיתא בן אסור ליה למועל בניהא
 דאית בה נדה: נח) עיין בתשובת הגאון בסוף הלכות נדה הנדפס בזה: (זג) בספרים ה"ל
 אנדונתא ולא נפקא חייבה: פי' חדר: (נג) שם, וכי' שאלו תלמידיו את ר' עקיבא בן יוסף":
 גד) מגילה כ"ז ע"ג סוטה ל"ט ע"א במדבר רבה פי' י"ח ע"ג: נה) בספרים ה"ל: (נו) שם
 כשהיה נדה": (זז) שם וסאכלתי כהנים כשהן פורטין כפיהן: נח) כנראה ר"ל דאסור לדבר עם
 הנדה: (נט) בספרים ה"ל בזמן שהנדה: (ס) ועיין בספרים ה"ל לענין הילכתא: סא) שערי דורא
 הלכות נדה סימן י"ח: סב) ברייתא דמסכת נדה פרק א' הלכה ב' וד' ע"ג: סג) ד"ו (נא"ס
 ולא): (סד) ד"ו (ולא): (סה) ד"ו ולסרוק: (סו) ברייתא דמס' נדה פרק ב' הלכה ד': (סז) ד"ו
 (ולא) ולחזוק: (סח) ברייתא דמסכת נדה פרק ב' הלכה ה': (סט) ד"ו [לה]: (ע) ברייתא דמס'
 נדה פרק ב' הלכה ה' ופרק ג' הלכה ג' ע"ג: עא) ד"ו שבעת ימים הנקיים: (עב) ברייתא
 דמס' נדה פרק ב' הלכה ה' ופרק ג' הלכה ג': (עג) הלכות נדה סימן י"ח: עד) ברייתא
 דמסכת נדה פרק ב' הלכה ה' (עה) עיין שם פרק ג' הלכה ד' ע"ג: (עו) שם פרק ב' הלכה
 ה': (עז) שם רב יודן:

(1)

נוסחא שביעית ולקוטנים מנוסחאות קטועות ומאמרים בודדים

I (א) (3) תלמיד ג) אסור לשאול בשלומה של נדה רבי ד) נחמיה אומר אפילו הדבור שהוא יוצא מפייה הוא טמא ה) אמר רבי יוחנן אסור לאדם להלך אחר הגדה ולדרוס את עפרה שהוא טמא כמת כך עפרה של נדה טמא ואסור ליהנות במעשה ידיה:

ו) ועל דעת רבותינו ז) אם ישאר ממנו ח) כגופו קצת יהיה הולד מצורע;

II (ע) והירושלמי י) אומר (ויקרא י"ב ד') בכל קודש לא תגע זה יא) אשה שנאמר (יחזקאל כ"ג ג') קדש ישראל:

III יב) הנשים נהגו סלסול בעצמן ופרישות בעת נדותן שאין נכנסות לבית הכנסת ואף כשמתפללות יג) אין עומדות בפני חבירותיהן יד) וכן ראיתי עו) בדברי הגאונים בענין לשון ברייתא ואינה עז) בתוספות שלנו: יז) ומורי אבי העזרי אמר לי שיש נשים שאינן מתפללות אחורי הגדה ואמר לי שמצא כן בפירוש יח) בכרייתא דנידה הרכה חומרות אמר לי שראה שם:

IV יט) וכן אז"ל כ) כשהאשה עולה מהטבילה אם פגעה בכלב יהיו בניה מכוערין ופניהם דומין לכלב. ואם פגעה בחמור יהיו בניה טפשים כלבו של

חמור. ואם פגעה בעפ הארץ יהיו בניה מדברים ואין נאה בדבריהם ולמדים ומשכחים וכל הבריות משחקין מהם. ולכן בכל אלה צריכה לחזור ולטבול פעם אחרת אבל אם פגעה בסוס וכ"ש בתלמיד חכם אז תעלה ותשמש ויהיו בניה נאים בהליכתם ובדבורם שומעים ומבינים ולומדים תורה ותמימים בדרכיהן ואימתן מוטלת על הבריות:

ח) פירוש רמב"ן על ההורה בראשית ל"א ל"ה „וכמו שהזכירו רבותינו בצרייתא של מסכת נדה" פ"ה הטור על ההורה שם, מנורת המאור לר"י אבוהז נר ג' כלל ו' חלק ה' פרק ד', בשם המנורת המאור שלי"ה שער החויות סור מרע ובשם הרמב"ן שלי"ה פ' ויאל: מנחת הלוי ד"ו דף קכ"ו ע"א בשם הרמב"ן: רבינו בחיי על התורה שם בנדה: ז) בפ"ה הטור ת"ח ופ"ה כי אין זה אך לה"ח ותלמיד ועיין ראש דבר סימן י"ז: ג) הלכות נדה, צרייתא דמס' נדה פרק ז' הלכה ג' בשם ר' מנחמה: ד) בשם ר' יוחנן: ד) הלכות נדה בצרייתא דמס' נדה פרק ז' הלכה ג' בשם ר' מנחמה: ה) שם ושם ועיין ראש דבר שם ועיין הלכה בזה בנוסחת שבילי אמונה: ו) רמב"ן ויקרא י"ח י"ט: ז) עיין הלכות נדה צ"ה ת"ח ותנחומא פ' מנורע: ח) פ"ה מדס הנדה: ט) פדס הגדול לרש"י הלכות נדה סימן רע"ד: י) בש"ס ירושלמי לא נמצא הדרש הזה כלל וע"ה כוונה לצרייתא אמונה ועיין בסוף צרייתא דמס' נדה ובהערותיו שם ע"ש: יא) פ"ה אישה פ"ה צעלה: יב) ראב"ה ברכות דף ט' ע"א ונעתיקו דבריו בשמו כלבוס במדכ"י ברכות סוף פרק מי שמתו, הבהות מיימונית ברמב"ם הלכות הפלה פרק ד', אגודה פרק מי שמתו ברכות וסוף מס' נדה, שו"ת בנימין זאב דניי נדה סימן קנ"ג, בית יוסף במור או"ח סוף סימן פ"ה, דרכי משה יו"ד סימן קנ"ה אות ח' ועיין בבית יוסף בטור או"ח סימן פ"ה ובדמ"א או"ח סימן פ"ה שעיף א' בשם הגהות מיימונית ובשם כהני ר' ישראל (תנחומא הדן כתבים) סימן קל"ב לבוש או"ח שם בשם ים שכתבו ובפרי חדש ופרי מגדים שם ע"ש: יג) פ"ה המנורות: יד) פ"ה הנדות: טו) כוונה להלכות נדה ועיין בראש דבר שם: טז) פ"ה בחוספתא דמס' נדה שבד"ו: יז) אור זרוע חלק א' דף מ"ח ע"ד וכוונה להראב"ה ועיין בראש דבר שם: יח) עיין הלכות נדה וצרייתא דמס' נדה פרק ז' הלכה ה': יט) שבילי אמונה נתיב ג' שביל א': כ) הלכות נדה צרייתא

(כ) אמר רשב"ל קשה היא הנדה שלא יכלו חכמים לעמוד עליה כמה מדקדקי' בה כמה נושאיין ונותני' בה דתניא (כ) אסור לשאול בשלומה של נדה ר' (ג) נחמיה אומר אפי' הדבור שהוא יוצא מפי'ה טמא הוא: א"ר (ד) חנינא אסור לאדם להלך אחר הנדה ולדרוס את עפרה שהוא טמא ואסור ליהנות ממעשה ידיה: (ה) וא"ר חלפתא אשריה ואשרי וילדתה ואשרי בעלה ואשרי זרעה של האשה שמזדהרת בנדתה כראוי שהוא טמאה ומטמא בכל דבר ואפי' הרוק שלה שרקקי' על המטה טמא' אות'. והאשה שאינה נזהרת בנדתה גורמת (ו) לגופה שיעקר מפריה ורביה ולבעלה שיפרוס (ז) בערה חוץ ממה שתגרו' לבניה שיהיו מצורעי' וכו': (ח) הירא את דבר ה' בשעה שהוא יושב על מטתו אומ' לאשתי בתי הזהרי בנדותי' שלא תגרום לנו את המינוף ולכנינו את הצרעת ואת המומין:

V (ט) סגולה יזהר האשה שלא יפגע אחר הטבילה בשום דבר טמא ואם חי' פגע יחזור ויטבול כמעשה באמו של ר' (י) ישמעאל שבאה מטבילה ופגע בחזיר וחזרה וטבלה ואח"כ פגע בכלב וחזרה וטבלה וכן עשה כמה פעמים ובקשו מ"ה לפני הש"י עבור' ושלח לה מלאכים לפגעה בה וכתה עי'ן שיצא ממנה בן ת"ח הנקרא ר"י ובגמ' ברכות (א) ר"י ישב בשער טבילה שיפגעו בו ויחשבו עליו וילדו בנים כמותו ויש מקומות שנהגו נשים צנועות לשלוח אחר התינוק שהוא חריף בתורה שיפגע בהם לכן הכל תולה במחשבה:

VI ציוני פ' נצנים בהג"ה «וכתב בעל סודינו (ג) שהרבה דברים תולין כמו בן בעליית האשה מטבילתה וז"ל אם פגע בה כלב ושמשה בניה טכוערי' ופניהם דומי' לכלב. פגעה בחמור יהיו מפשיין כחמורים. פגעה בעם הארץ יהיו בעמי הארצות משום הכי יתיב ר' יוחנן אשרי טבילה בפ"ג דברכות (ג) שלא יפגעו בכלב ובחמור ובחזיר ומי שפוגע באשה דסלק' מטבילה (ד) ניטא הכי שופך בזה על נדיבים ויתעם בתוהו לא דרך: פגעה בסוס תעלה ותשמש מעשה באלישע

דמס' נדה פרק א' הלכה א' ע"ג ובשאריו נוסחאות הנ"ל: (כ) ברייתא דמס' נדה פרק ג' הלכה ג': (כ) שם פרק ב' הלכה ה' בשם ר' יוחנן: (ג) שם פרק ב' הלכה ג' בשם ר' מנחמה זלש"ז גם סדרו ונוסחתו כזה כשהלכות נדה אך ע"כ אין מקורו ממנו כי כמה דברים שזוה לא זכרו בו וכן אין מקורו המעשה הגאונים והלקוטי הפרדס ודף המקצועות (באשר זכר הסוס למעלותה, ורבים מדבריו אינם בהם) וע"כ נוסחתה אחרת ומשונה גם נוסחתו וכבוד ברייתא ודבני חז"ל נקן להם אז"ל דתניא הרי שחשבה לברייתא קדומה: (ד) שם ושם הגרסא ר' יוחנן: (ה) ברייתא דמס' נדה פרק ב' הלכה א' רוקח הלכות נדה סימן ש"ה בשם מעשה הגאונים: (ו) עיין ברייתא דמס' נדה פרק א' הלכה ג': (ז) ז"ל או פי' כמו סיפרון: (ח) שם פרק א' הלכה ה': (ט) בספר זכירה דפוס ווילמערשדארף הפ"ט דף ל"ה ע"א ועיין בנוסחה לקוטי הפרדס הרוקח והמקצועות ובנוסחאות שונות ממעשה ר' ישמעאל בן אלישע ותחת ממטרון או גבריאל בזה ב' מלאכים סחם ונעלם ממני מקורו אשר שאז ממנו את דבריו: הע"ם מסימן זכר וקבה שבו ידע הקורא הגאמן לתקן מעצמו: (י) ולא זכר שם אביו וכי היה כהן וכנראה כוננו להסגל רבי ישמעאל סחם חזירו של ר' עקיבא: (א) דף כ' ע"א וע"ס היטב ולכן נקט אח"כ תינוק שאינו בן יוה"כ:

(ב) כה יכנה לבעל הרוקח ודף כי כדברים האלה נמצא ברוקח הלכות נדה סימן ש"ז עכ"ז נראה שכונתו לפסל אחר ממנו שמכיל ג"כ את זה אך בלשון ופגנון אחר ואולי נמצא בסודי ר"י שלו כח"י (ואינו כספר ריזאל שבדפוס: (ג) דף כ' ע"א ועיין בהערותיו לנוסחה לקוטי

כ"ג שלא היו בני' לה) מקויימי' מפני שלא היתה אשתו מוזהרת במי' לו) שפגע בשעה שעלתה מטבילתה לו) עד שפגע בה מטטרו"ן שר הפנים ושמשו עם בעלה בשמחה ונתעברה את ר' ישמעאל כ"ג והיה דיוקנו דומה לו עכ"ל:

הפרסם הרוקח והמקלועות: לד) רוקח סס והוא בפסחים ק"ח ע"א: לה) ג"ל מקימין: לו) ג"ל זכר: לז) פי' או ג"ל וכו' עד (המלות) שפגע וכו' עיי' נוסחה הרוקח:

(ח)

מאמרים הנראים שיסודם מברייתא דמסכת נדה

א. ויקרא רבה פ' ט"ו. **מ**ה כתיב למעלה מן הענין (ויקרא י"ג ב') אשה כי תזרע וילדה זכר ח' ומה כתיב בתריה (סס י"ג י') אדם כי יהיה בעור בשרו וכי מה עניין זה לזה ב' אמר רבי תנחום ב"ר חניל אי משל לחמורה ג) שרעת ונכזית ד' ויצא בנה כווי מי גרם לוולד שיעצ כווי שנכווית אמו כך מי ה' גרם לוולד שהיה מצורע אמו שלא שמרה ימי נדתה. אמר רבי אבין ו' משל לגנת ירק שהמעין לתוכה כל זמן שהמעין לתוכה היא עושה כריכין כך כל מי שהולך אצל אשתו נדה עושה בנים מצורעים רבי אבין קרא עליה (ימיה ל"א כ"ט) אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקחינה והן קוראין על אבותיהם (ליכה ה' ז') אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עוונותיהם סבלנו:

ב. תנחומא סוף פ' מצורע. **ד"א** (יחזקאל ל"ו י"ו) כשומאת הנדה היתה דרכם לפני. כשומאת הנדה ולא כשומאת המת המת בבית אין כהן גדול נכנס לשם ז' אבל נדה כהן גדול נכנס עמה בבית ח' ויושב עמה על האיסמווא ובלבד שלא תהא מתנדרת. כך אילו ישראל נמשלו לשומאת המת אין השכינה חוזרת עליהם לעולם. אבל נמשלו בנדה שיש לה טהרה במקוה והכהן עמה בבית ואינו חושש כך השכינה שורה עם ישראל אע"פ שהן טמאים מן העו' שנאמר (ויקרא ט"ז ט"ו) השוכן אתם בתוך טומאותם:

ח) בדפוס וויניצאה סכ"ו מה: ב) עיין במדברי רבה פ' ט' ושם זה לשון המשל לחמורה שהיתה חולה והולכה אלל האפיוטרום וכיוה אותה וילדה בן מרושם למה שנקוית אמו וכו': ג) לשון מ"ב וחולה בדיוו שרחה ועיין במתנות כהונס סס: ד) בד"ו נלג מן "וילא בנה עד אמו כ"ן": ה) ברייתא דמסכת נדה סרק ח' הלכה ב' סרק ב' הלכה ד' וככל הנוסחאות הנ"ל: ו) במקום שר' תנחום צ"ח חולה הסרחון בלמו ועליה המשל חולה ר' אבין הסרחון בלבו ועיין ברייתא דמס' נדה סרק ח' הלכה ה': ז) היסך משיעת הכרייתא דמס' נדה בתרתי עיין סרק ב' הלכה ג' דמטמאה כוונת וסרק ג' הלכה ב' דאין כהן נכנס לביחו בשעה ששחמו נדה ועיין בסוף ההלכות נדה ובנוסחת המקלועות ועיין בראש דבר אות י"ד: ח) עיין שערי דורא הלכות נדה סימן י"ח ובהגהות מהרש"ל סס ובדמ"א בש"ע יו"ד סימן קכ"ה סעיף ק'

(ט)

(מעשה מלך הכושי נוסחא א')

ג. תנחומא פ' נשא (במדבר רבה פ' ט.) א"ל בזמן שהאשה מתיחדת עם בעלה (י) והוא משמש עמה ולבה לאיש אחר שראתה בדרך אין לך נאפק גדול מזה שני' (יחזקאל ט"ז ל"ב) האשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים וכי יש אישה (יא) מנאפת תחת אישה משמש עמה בעלה ונותנת עיניה באיש אחר אלא זו היא שפנעה באיש אחר ונתנה עיניה בו והיא משמשת עם בעלה ולבה עליו (יב) מעשה במלך הערביים ששאל את ר' עקיבה אני כושי ואשתי כושית וילדה (יג) לי בן לבן (יד) הורגה אני שזנתה תחתי א"ל צורות ביתך שחרות או לבנות א"ל לבנות א"ל כשהיית (טו) עוסק עמה ענינה נתנה בצורות לבנות וילדה כיוצא בהם ואם תמה אתה בדבר (טז) למד מן צאנו של יעקב שמן המקלות היו מתיחמות שנא' (בראשית ל' ל"ט) ויחמן הצאן אל המקלות והודה מלך (ז) הערביים ושכח לרבי עקיבה היו כל אשה שמתיחדת עם בעלה בקדושה הקב"ה מעמיד ממנה בנים צדיקים שכן מצינו בחנה שנתיחדה עם בעלה בקדושה ולא קפח הקב"ה מתן שכרה ונתן לר' הקביה בן צדיק כמשה שני' (יחמיה ט"ו ח') אם יעמד משה ושמיואל וכן הוא אומר (תהלים נ"ט ו') משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו וכן חנה אומרת (שמואל א' ח' כ"ג) אל הנער הזה התפללתי למה שנזרע בקדושה. אמ' הקב"ה בעה"ז תעבתי כל עובדי ע"ז על שהם מזרע טומאה ובחרתי בכס לפי שאתם זרע אמת שנא' (יחמיה ב' כ"ח) ואנכי נטעתיך שורק כולו זרע אמת וכת' (דברים ז' ו') ובך בחר ה' להיות לו לעם סגולה ואף לעתיד לבא איני בוחר אלא בכס שאתם זרע קודש ברוכי ה' שני' (ישעיה ס"ה כ"ג) לא יגעו לריק ולא ילדו (יח) לבהלה כי המה ברוכי ה':

(נוסחא ב')

ד. בראשית רבה פ' ע"ג. (בראשית ל' ל"ז) ריקק לו יעקב מקל לבנה לה לזו וערמון חומר (י) חיור דלוג ודדלוף כך היה יעקב נותן את המקלות בשקתות המים והיתה בהמה באה לשותות ורואה את המקלות ונתעת לאחוריה והזכר רובעה והיתה יולדת כיוצא בו א"ר הושעיא נעשו המים זרע בתוך מעיהן ולא היו חסרות אלא צורת הולד בלבד (כ) מעשה בכושי אחד שנשא לכושית אחת והוליד ממנו בן

ובדרכי משה בעור סס: ט) במדבר רבה סס אמרו רבותינו: י) בנ"ר והיא משמש עמו: יא) בנ"ר שמנאפת תחת אישה אלא זו היא שפנעה באיש אחר ונתנה עיניה בו: יב) עיין הלכה סימן ד' וה' בנ"ר שאל מלך ערביים את רבי עקיבא: יג) בנ"ר (ל'): יד) בנ"ר אהרנה שזנתה תחתו אמר לו צורות ביתך: טו) בנ"ר מועסק עמה נתנה עיניה בצורות לבנות: טז) בנ"ר למוד מנאפו של יעקב אבינו: יז) בנ"ר ערביים לרבי עקיבא אף כאלו רמז משה בחורה תחת אישך עביל: ועיין על כל זה הלכה סימן ה' המעשה להיפך ועיין בראש דבר אות ב' ואות י"ד: יח) יש לפרש לפי שיטתם בזה וכו' שמה שזילדו לא יהיו מתקרה זרה ובהנה כפגיעה בדבר נוכח והסתכלות בענין מזהבול: יט) עיין חרנוס אונקלוס סס וכנראה הוא מלאשן חרנוס שהיה לפני הבעל בראשית רבה: כ) עיין נוסחא הספרים בסימן ג' וה' ובראש דבר אות ב'

לבן. תפס האב לבן ובא לו אצל ר' אמר לו שמא אינו בני אמי' לו היה לך
טראות בתוך ביתך אמי' לו היו אמי' לו שחורה או לבנה אמר לו לבנה אמר לו
מיכן שחיה לך בן לבן :

(נוסחא ג')

ד. (נוסחא אחרת) אגרת הקודש לרמב"ן (כא) וכבר הביאו ראיה מהיא (כב) מטרוניתא
שילדה בן שחור והיתה היא והמלך לבנים עד מאד וחשב המלך להרנה שחשד
עליה שזנתה עד שבא חכם אחד ואמר שמא הררה בשעת תשמיש באדם שחור
ובדקו ומצאו צורות שחורות במשכיות אותו החדר ששמשו בו ואמרו שהיתה
מסתכלת באותן צורות ומהררת בהן בעת החבור וזהו כענין מקלות של יעקב
ודברים אלו הם מופת לדבר כי מי שיהרהר בדברים טובים ומהורים ונקיים בשעת
תשמיש חל אותו ההרהור על טפת הזרע ומצייר בו מהרה וחכמה וטובה ועליו
נאמר (ירמיה א' ה') במרם כג) אצרך בבטן ידעתך לפי שהשכינה וטרונית היתה
עמו וכו' ע"ש :

ו"ד : כא) שבילי אמונה נחוב גי שביל ב' שער ד' מנוחה המאור נר גי פק ד' כלל ו' הלק
ו' ספר המוסר מר' יהודה לך פק ו' (דפוס מנוסחא ס"א ע"א) ועיין בנחש דבר אור ב'
וי"ד ע"ס והוא הסיק מהמעשה בנחשית רבה במדבר רבה והנחומא הי"ל ולא נודע לי מקור
ומאד נפלאה צעונו כי כולם לא זכרו את גי המדרכים הי"ל וחלוי מלאו את זה באיזה
ברייתא קדומה שחשבו כי לה משפט הבכורה והקדימה : (כב) ספר זכירה דף ל"ה ע"א וזכר
מעשה במלך ומלכה שהיו יפים ונולד לו בן שהיה מכוער צוחק והמלך רצה להמית לה שמה
זינה וא"ל יועניו חלוי שהיה לה מחשבה בשעת השמים וחקרו ע"ז ומלאו שהיה הולך לפני
מטפה צור של אב שחור הקורין מארין וכן הובא בהנחומא מעשה כזה בסיפוך וא"ל ר"ע
ג"כ כך היה לה במחשבה ורמישו היה לר"ע מיעקב בענין המקלות חזל לבן ע"ל : (ג) כנראה
דכרו ז"ל עשי הכתוב שם אצורך לא מלאן יזר אך מלאן צורה וצור :

עד הנה עזרני ה' ויהי לי לחוסן ישועות
להתחיל ולהשלים הברייתא דמסכת נדה
בכל נוסחאותיה השונות שלמות גם קטועות
עם הערותי והגהותי מכונות בשם פתחי נדה
מה רבו חסדיך ד' אשר הפלאת ועשית עמדי
ועל זה אודך בכל לב ושמך אברך במקלות
אנא החייני ואמצני והחוק לבי ורוחי אף ידי
למען אחיה ואיתם ובתורתך אהנה ימים ולילות
וחכמת חכמיך אפיץ ולאור אוציא תעלומות
ברוך ה' לעולם המאזרני חיל ותעצומות

אמן

ואמן

אמן

(י)

מעשה יפה של ר' ישמעאל כהן גדול.

(ב) אמרו חכמים (ג) כל המקדש עצמו בשעת תשמיש היוין לו בנים זכרים שנא' (ויקרא י"א מ"ד) והתקדשתם והייתם קדושים וכתוב בתריה אשה כי תזרע וילדה (ג) זכור. ועוד אמרו חכמים (ד) כל הזהיר בטבילה היוין לו בנים זכרים (ה) שמורים הוראה בישראל שכן מצינו באלישע (ו) שהיה זהיר בטבילה והיה לו בן שמורה (ז) הוראה בישראל ושמו ר' ישמעאל כהן גדול. אמרו על אלישע שהיה צדיק גמור ולא היו לו בנים (ח) מקיימין. בשעה שהיה לו (ט) ילודים מיד (י) מיתים. אמרה לו אשתו אדוני מפני מה הללו צדיקים יש להם בנים ואין לנו אפילו אהר. אמר לו (יא) ביתי מפני שנוהגין בנפשם טבילה הן ונשויין. אמרו לו אף אנו נוהגין איתה בנפשינו. מיד (יב) קבלן על עצמן. פעם אחת עלתה לטבילה. (יג) טבלה ופגע בה הזיר הורה לבית הטבילה טבלה ועלתה. ראתה לפניו מצורע הורה לבית הטבילה וטבלה עד ארבעים פעמים. ולסוף מ' פעמים אמר לו הקב"ה לגבריאל רד ועמד לפני צדקת זו שכבר נצטערה ביותר והיא תתעבר זה הלילה בן זכר ור' ישמעאל שמו והוא יהיה עתיד כהן גדול לפני. באותה שעה ירד גבריאל ונתעטף כמו בעלה בכנדים נאים והלך ועמד בפניה בשעה שהיא עלה מבית הטבילה ועמד על פתח המקוה מכאן אתה למד שצריך אדם לקשט את עצמו בכנדים נאים וילך ויעמד לפני אשתו. ובשעמד גבריאל על פתח המקוה נרמה לה בדמות אלישע בעלה וראתה אותו והלכה ונתעברה אותו הלילה. ר' ישמעאל בדמות גבריאל. וכל זמן שהיה ר' ישמעאל רוצה לעלות לרקיע היה מזכיר את השם ועולה. והראהו גבריאל ישועת ונחמות שעתיד להיות על ישראל. [א. יד] אמר ר' ישמעאל (טו) סה לי (טז) הדרניאל שר הפנים (יז) ידירי שב בחיקי (יח) להגיד לך מה (יט) יהא על ישראל (כ). (כא) וישבתי בחיקו והיה מסתכל (כב) בי ובכה (כג) והיו (כד) רמועת

(ח) לקוטי הפרס ד"ח דף ד' ע"א וע"ב בלשון תנו רבנן: (ג) יומא דף ל"ט ע"א: (ג) ז"ל זכר: (ד) שבוות י"ח ע"ב ע"ג: (ה) דברי ריב"ל סס על המגדיל על סיון צמולאי שנת ועל הפורס מלשהו סמוך לווסה ע"ג: (ו) לקוטי הפרס סס ועיין נוסחה הרוקח ונוסחה ס' המקצועות ובמדרש עשרה הרוגי מלכות נוסחה ב' ובמדרש אלה חזכה ע"ג הוטב: (ז) עיין גיטין י"ח ע"ב וחספסח הוריות פרק ב' וירושלמי הוריות פרק ג' ומדרש איכה רבתי ובראש דבר סימן י"ב ו"ד ומלואים לסימן ו"ד שלפני סימן ס"ה זו: (ח) ז"ל מתקיימין או קיימין: (ט) ז"ל ילדים: (י) ז"ל מתים: (יא) ז"ל בתי: (יב) ז"ל קבלו: (יג) עיין בריתא דמס' גדה פרק א' הלכה א' ובהלכות גדה ובשאריו נוסחאותיה. וע"ד טעויה נוסחאות בזה עיין במקצועות המ"ל בלות ו' ובנוסחאות השונות מהמעשה הזה ובראש דבר סימן י"ב ו"ד: [א] הוספה צעל יחוס הדיקים תמלא בזה אחר המעשה הזה: (יד) מכאן עד סופו במדרש עשרה הרוגי מלכות נוס' ב' בביהמ"ד חדר ו' 24—26, וביחוס הדיקים דפוס מנוכזה ש"ס דף מ"ח ע"א וע"ב ומ"ט ע"א. ועד מבורך לעלם ולעלמי עלמאי בסדר רב עמרם שאון דף ג' ע"ב באור קדוש ליחיד ועל תחלת המחמר הזה ירמוז האור זרוע חלק ב' דף ע' ע"ד הלכות שבת סימן מ"ב כדאמר רבי ישמעאל אמרתי לנגזאל שר הפנים ועד ללאת מהדרי חדרים במחזור ויערי ג' 55 "וזה מנ' במדרש ר' תנחומא" (עיין נוסחתו בהשמות): (טו) מדרש עשרה הרוגי מלכות אמר לי שר הפנים (סח): (טז) בסדר רע"ג סהגור, באור זרוע זגזאל, ביחוס הדיקים סהגזאל ועיין מלואים המ"ל: (יז) ביהמ"ל [ואמר לוי]: (יח) ככולם ואגיד לך: (יט) סדרע"ג חכא לישראל, ביהמ"ל חכא על ישראל: (כ) צעהמ"ל [עס קדוש]: (כא) ככולם יבחי: (כב) צעהמ"ל (צ): (כג) ככלם

יורדות מעיניו ונופלת עלי. (כה) ואמרתי לו (כו) מפני מה אתה בוכה. אמר לי (כז) בא ואמניסך (כח) ואודיעך מה (כט) גניז להם לישראל עם (ל) קדוש (לא) תפסני (לב) בידו (לג) והכניסו לחדרי חדרים ולגניז גניזים (לד) ולאוצרות (לה) ונוטל (לו) הפנקסים ופתח והראני (לז) אגודות כתובות (לח) אמרתי לו (לט) הללו (מ) למי אמר לי לישראל. אמרתי לו (מא) הללו יכולין ישראל לעמוד (מב) כהן (מג) אוטר לי (מד) בא ואודיעך צורות משונות קשות מן הראשונות. (מה) (מו) אשר לשבי לשבי אשר לרעב לרעב אשר לרבר לרבר אשר לבזיה לבזיה אשר לחרב לחרב אמרתי לו לישראל בלבד חמאו. אמר לי בכל יום (מז) ויום (מח) גזירות מתחדשות גזירות רעות מאלה. * (מח) ובין שנכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות (מט) ואמרים אמן יהא שמיא רבא (נ) מבורך אין אנו מניחין אותן לצאת מחדרי הדרים (נא) ובין שירדתי מלפניו שמעתי (נב) בת קול מדבר בלשון ארמי (נג) ובלשון

ובוכה: (נ) בעהמ"ל ודמעותיו נטפות מעיניו ונופלות עלי: בסדרע"ג והיו דמעות זלגות מעיניו ויודות עלי: ביחה"ל והיו דמעות יודות מעיניו ונופלות על פניו: (כד) זיל דמעות: (כה) בעהמ"ל ובסדרע"ג אמרתי: (כו) בעהמ"ל ובסדרע"ג [הדר זיוו], ביחה"ל [הדר זיו מרום]: (כז) בעהמ"ל [יודיו]: (כח) בעהמ"ל בחדרי חדרים ולגניז ונטל את הפנקסים: (כט) בסדרע"ג נגזמו, ביחה"ל גזוז לישראל עם קדושי: (ל) בסדרע"ג קדושים: (לא) בסדרע"ג הפסגים: (לב) ביחה"ל [בידי]: (לג) בסדרע"ג וביחה"ל והכניסו: (לד) ביחה"ל [ולאוצרות]: (לה) בסדרע"ג ובעהמ"ל ונטל ביחה"ל נטל: (לו) בסדרע"ג הפנקסין ובעהמ"ל [את] הפנקסים: (לז) ככולס אגודות כתובות וכ"ל: (לח) בעהמ"ל [בהן] גרות מגרות משונות זו מזו: [בסדרע"ג [מגרות] (ביה"ל גרות) משונות זו מזו]: (לט) בסדרע"ג [הדר זיוו]: (מ) יהי"ל למאן: (מא) בעהמ"ל יכולין ישראל לעמוד בלאס: (מב) סדרע"ג ויחה"ל ויכולין ישראל לעמוד בהן [ביחה"ל בהם]: (מג) ז"ל בהן: (מג) ככולס אמר וכ"ל: בעהמ"ל למחר בא וארחר גרות משונות מאלס: בסדרע"ג בוא למחר וארחר גרות משונות מן הראשונות: ביחה"ל למחר בא ואודיעך גרות משונות מאלו: (מה) בעהמ"ל [למחר הכניסו בחדרי חדרים והראני גרות קשות מהראשונות] אשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב ואשר לשבי לשבי ואשר לבזיה לבזיה אמרתי לו [הדר זיוו] בלבד חמאו [ז"ל ישראל בלבד חמאו]: בסדרע"ג [למחר הכניסו לחדרי חדרים והראני] אשר לשבי לשבי ואשר לרעב לרעב ואשר לבזיה לבזיה אמרתי לו וכי ישראל בלבד חמאו: ביחה"ל [למחר הכניסו לחדרי חדרים והראני גרות קשות מן הראשונות] אשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב ואשר לבזיה לבזיה ואשר לשבי לשבי אמרתי לו [בהדר זיו מרום] ישראל בלבד חמאו: (מו) ועיין ירמיה פ"ו ב' ומ"ג י"א: (מז) בסדרע"ג (ויום) מתחדשות עליהם גזירות קשות מאלו ובין שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין חמין יהא שמיא רבא מנכך לעלם ולעלמי עלמיה אין מניחין אותן ללחא מחדרי חדרים [מי לא יאדיר למלך האדיר, מי לא יבכך למלך המבודד, מי לא ירומם למלך המרומם, מי לא יאדיר למלך המהודר, מי לא ימליך למלך המלכים מי לא יבטח למלך המשבח, מי לא יקדיש למלך המקודש שמו לעד ולגלגה שבכל יום גבורות ונפלאות מהרגשות מלפני הקב"ה משולות ומאזנות זו מזו ומשמח בנו בעת הפלת בניו (מן מי לא יאדיר ע"כ הוא ממס' היבלות רבתי פרק ט' היגלה ד' ופה נוסף להשלים השם, אצרכס"מ יאדיר... האדיר, יבכך... המבודד ירומם... המרומם, יהדר... המהודר, ימליך למלך המלכים. ומכאן והלאה הוספה הגאון) הא למדה כמה גדול כח הקדוש שמעבד הנרות ומשמח הקב"ה (עכ"ל סדרע"ג סס): [מח) בעהמ"ל מתחדשות עליהן גזירות קשות ורעות מאלס: ביחה"ל מתחדשות גרות קשות מאלס ובין שנכנסין לביה ועונין חמין יהא שמיא רבא מנכך: * (מח) הוספות שבת קייט ע"ב ד"ה כל העונה "ור"י חומר דוב בספוקחא במעשה דר' ישמעאל בן אלישע דקאמר ההם כשישראל נכנסין לבתי כנסיות ואמורים יהי"ל מנכך בקול רם מבעלין גזרות קשות" ומבזאים דברייהם בבית יוסף ע"ה ס' ג"ו וכונתה להחמיר בה והכניסו "ספיקחא" לאו דוקא ועי' בהשמו: (מט) בעהמ"ל ועונין: (נ) ככולס מנכך: (נא) במעהמ"ל וביחה"ל שם בסדר רב עמרם גאון דף י"ב ע"ב ו"ג ע"א (קדושה ליחיד והיא הגדה המדברת בכבוד העתיד לנשים זמירות ישראל ולגדיקים" ובשעה שירדתי מלפניו: ביחה"ל (פיון)

הזה אופרת נד) מקדשין קדישין לחורבא והילכא לניר דליק. נה) והדוותיה דמלכא לביזה בני מלכא. לקטלא נו) אמליתא ובתולין ועולימין לביזה ומדבהא דביא נז) או אסתבא ופתורא נח) זכוני בעלי נט) דבבי ירושלם וארעא דישראל ס) מביון ששמעתי את הקול החזק נרתעתי סא) ונדטתי סב) ורנעתי ונפלתי לאהרו עד שבא סג) הרניאל סד) השר ונתן בי סה) רוח ונשמה והעמידני סו) ואמר לי סז) מה עלתה לך. אמרתי לו סח) שמא אין להם תקנה לשונאי ישראל. אמר לי בא ואכניסוך לגנוי נחמות ולגנוי ישועות ואראך מה סט) גניז להם. והכניסני לגנוי נחמות וראיתי כתות ע) של מלאכי השרת עא) שיושבין ואורגין בגדי עב) ישועת ועושין עג) בגדי היים וקובעין בהם אבנים טובות ומרגליות עד) ומריחין כל בשמים וממתיקין כל יינות לצדיקים וראיתי כתר אחר עה) שהוא משונה מכל הכתרים והמה ולבנה עו) קבועים בו ושנים עשר

בשעה: במעשה"ל ובשעה: נב) ככולם בב): ועיין סנהדרין י"ח ע"א ומס' שמחות (אבל רבתי פרק ח' וילקוט שמעוני תורה רמז רס"א: נג) במעשה"ל וכלשון הזה היה מדבר מקדשא קדישא לחרבה יחא והיכליה לניר דליק וזיחתי ז"ל ודירתי) דמלכא תיעור [חננך] דיוחסא ובתולין ועולימין לביזה יהון ובני מלכא לקטלא יהון וזחחא דמלכא הנטר ארמלחא ומדבחא דכ"א לאיסחאבא וירושלם לגרים [לעיים (ואולי ז"ל לגרין לשון יגר שהדוחא)] וזרעא דישראל לזיע בזוחה שעה מדעועתי ונפלתו לאחורי: בסרע"ג ויחא"ז וכלשון הזה היה מדבר 'ביחא"ז וכך היה אומר) מקדשא קדישא לחרבה והיכלא לניר דליק ודירחא (יחא"ז ודירתי) דמלכא הנטר דיוחסא ובני מלכא לקטלא והדוהיה דמלכא הנטר ארמלחא בתולין ועולימן לבזה ומדבחא דכ"א לאסחאבא יחא"ז ובתולין ועולימן לבזה ובני מלכא לקטלא ומדבחא דכ"א למסחאבא) ופחורא דמתקן יבזחיה (יחא"ז יבזוחיה בעלי דבבא) וירושלם לנדו (יחא"ז לעיים) וזרעא דישראל לזיע בזוחה שעה (יחא"ז בזוחה שעה)) כיון ששמעתי את קול החזק הזה נרתעתי ונדמתי ונפלתי לאחורי (יחא"ז אח) קול חזק זה נבעתי ונדמתי ונפלתי לאחורי: נד) ז"ל וקדשא קדישא לחרבה והיכלא לניר: נה) פעוה סופר ועיין אות נ"ג ואולי פ"י אשה חיקו ועיין בפ"י מלות זרות: נו) ז"ל ארמלחא: נז) ז"ל לאסחאבא: נח) ז"ל יבזוחיה: נט) ז"ל דבבא: ס) ז"ל [לזיע]: סא) ז"ל ונדמתי ואולי הוא מלשון נדמתי ישע"י ו' ה' ועיין הושע י' פ"ו: סב) ואולי ז"ל ונדעתי: סג) סדרע"ג [הרפאל הדריאל] הדריאל (וא"כ כולם הם שם מלאך אחד) אשר נתן בי רוח ונשמה: סד) במעשה"ל הדריאל והעמידני: סה) ביחא"ז כח ונשמה: סו) בעשה"ל וביחא"ז [על רגלי: סז) ככולם [יד ד: סח) בסדרע"ג [הדר זיוו] שמה אין תקנה לישראל אמר לי ידידי בא ואכניסך לגנוי ישועות ולגנוי נחמות הכניסני לגנוי ישועות ולגנוי נחמות וראיתי: בעשה"ל [הדר זיוו] שמה אין לישראל תקנה אמר לו (ז"ל לי) בא ואכניסך בגנוי ישועות ובגנוי נחמות וראיתי: ביחא"ז [הדר זיו מרחב] שמה אין להם תקנה לישראל אמר לי ידידי בא ואכניסך אל גנוי נחמות וישועות מיראל הכניסני (ספ) ז"ל גנוז: ע) במעשה"ל וביחא"ז כחות כחות: ע"ו) עיין על כל הדברים הנזכרים בזה וזחח"ב בזהויות דר"ע נוסי אז (בימ"ד ח"ג) ז"ל 27-28 ותגא דבי אליהו זוטא פרק כ' והאגדה בסדר רב עמרם גאון דף י"ג ע"ב וי"ג ע"א ומדכש ח"ה תורה כתי' מינכען, פרקי משיח (בימ"ד ס) ועיין סעודה לויחן (בימ"ד ח"ו) ובימ"ד ח"ה שערי גן עדן, סעודה גן עדן ופרק גן החיים, ספיקחא רבתי הני ושמיח וקומי אורי (פ"ה ופ"ו) וילקוט שמעוני ישעיה רמז רל"ז ועיין פסחים קי"פ ע"ב וב"ב ע"ה ע"א וע"ב וסנהדרין ק' ע"א ומדכש הל"ס מזמור פ"ז ועיין חגיגה י"ב ע"ב: עא) במעשה"ל סקן אורגין בגדי ישועות כחרי חיים ואבנים טובות ומרגליות קבועים בהם ומתקחים כל מיני בשמים וממתיקים יינות לצדיקים לעמוד לבוא: בסדרע"ג שהם יושבים ואורגים בגדי ישועות ועושין כחרי חיים טובים ואבנים טובים של מרגליות קבועות בהן ומתקחים כל מיני בשמים וממתיקים יינות לצדיקים לעמוד לבא: ביחא"ז יושבין ואורגין בגדי ישועה ועושין כחרי חיים וקובעין בהן אבנים טובות ומרגליות ומתקחין אותם בכל מיני בשמים וכל מעדני עולם [אחרתו לו הללו למי אמר לי לישראל] וראיתי: עב) ז"ל ישועה אז ישועות: עג) ככולם כחרי: עד) ככולם למתקחים וכז"ל:

מולות קבועים בו. אמרתי לו עי' אילו כתרים למי עת' אומר לי לישראל הן
 וכתר הראשונה למי אמר לי לדוד עט' המלך ישראל. פ' אמרתי לו פת' הראני
 פ' כבודו של דוד. אמר לי פג' המתני שלש שעות שיבא לכאן ותראה
 פד' בגדולתו פה' תפסני פו' והושיבני בחיקו פי' ואומר לי מה אתה רואה.
 אמרתי לו פח' אני רואה שבעה ברכים פט' שהם ס' רוצים כאחד. אמר לי
 פא' כבוש עיניך שלא פב' תתעזא. פג' הללו יוצאים לקראת דוד. פד' מיד
 פה' רגשו כל פי' אופנים ושרפים פי' ואוצרות פי' של ענני כבוד ומולות וכוכבים
 פח' ומלאכים ולוהטים ואומרים למנצה מזמור לדוד. ושמעתו קול רעש גדול
 פט' שבא ק' מערן ואומרים קח' יהי כבוד ה' לעולם. והנה דוד קצ' מלך
 ישראל קג' בא קד' בראש וכל מלכי ישראל אחריו וכל אחד כתרו בראשו.
 וכתרו של דוד מובהק קה' מכל הכתרים. קו' ודוד המלך מסוף העולם ועד

עה' בסדרע"ג וביחיה"ס (שהוא) ובמעשה"ל סה"א: עו' כבולס (קבועים צו': עז') ביחיה"ס
 כהר זה המנוחה למי אמר לי לדוד מלך ישראל: במעשה"ל (הדר זיוי') כהרים הללו למי אמר
 לי ישראל (ל"ל לישראל) וכתר זה המנוחה למי אמר לי לדוד מלך ישראל: בסדרע"ג (הדר זיוי')
 כהרים הללו למי אמר לי לישראל וכתר זה המנוחה למי אמר לי לדוד מלך ישראל: עת' ס"ל
 אמר: עט' ל"ל מלך: פ' בכל הספרים ה"ל. אור זרוע הלכות שבת סימן מ"ב (חלק ב' דף
 פ' ע"ד מ"ג) ה"ה ה"ה שמנחה צו דוד המלך לפני הקב"ה כדאמר ר' ישמעאל אמרתי לנגזל שר
 הפנים הראשי כבודו של דוד: פח' בסדרע"ג ובמעשה"ל (הדר זיוי'): ביחיה"ס (הדר זיו מרוס):
 פג' במעשה"ל (הדר): פג' במעשה"ל ובסדרע"ג וביחיה"ס (ידיד'): פד' כבולס המתן לי
 (ביחיה"ס (ל"י)): פד' כבולס עד שיבוא דוד (באו"י ובמעשה"ל (דוד)) לכאן: פד' מעשה"ל
 ואו"י גדולתו: פה' או"י ותפסני: כולס תפסני (מעשה"ל (צירי)): פו' או"י והשיבני: פי' כבולס
 אמר וכ"ל: פח' באו"י ובמעשה"ל (אני רואה) ביחיה"ס רואה אני: פט' באו"י (הסס)
 בסדרע"ג סק': ס' כבולס ר"ס, (ר"ן) וכ"ל: נא' סדרע"ג [בני] יחיה"ס כבוש עיניך [בני]:
 פג' או"י (תראה) ותדע, כבולס חודעו וכ"ל: נג' במעשה"ל (כי) הללו יוצאין או"י
 הללו שיבאו סדרע"ג הללו יבאו יחיה"ס הם יוצאים: נד' מעשה"ל (מלך ישראל): נה' סדרע"ג
 רעש: פי' סדרע"ג ומעשה"ל ואו"י האופנים: פי' מעשה"ל וחיות הקודש וגלגלי המרכבה ואוצרות
 שלג ואוצרות כבוד וענני כבוד ומולות וכוכבים ומלאכי השבת ולוהטי צבול ואומרים למנצה מזמור
 לדוד ושמעתי: סדרע"ג וחיות הקודש ואוצרות שלג ואוצרות כבוד וענני כבוד ומולות וכוכבים
 ומלאכי השבת להוטי צבול ואמרו למנצה מזמור לדוד השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו
 מגיד הרקיע ושמעתי: יחיה"ס וחיות הקודש ואוצרות שלג וענני כבוד ומולות וכוכבים ומלאכי השבת
 ואומרים למנצה כו' השמים מספרים וכו' ושמעתי: פי' או"י ואוצרות כבוד וענני: פח' או"י
 ומלאכי השבת ולוהטי הצבול אומרים: פט' במעשה"ל הכא': ק' או"י מגיע: קח' מעשה"ל ויחיה"
 ה' ימלך לעולם ועד והנה: או"י ואומר ימלך ה' לעולם וגו' והנה: סדרע"ג ואומר ימלך ה'
 לעולם חלקך זיון לדוד ודור הללו' והנה: וגם בזה ל"ל ואומר: קג' או"י (מלך ישראל):
 קג' בסדרע"ג וביחיה"ס (בא): קד' או"י וראיתי כל מלכי דוד אחריו: בסדרע"ג ובמעשה"ל וביחיה"
 בראש וכל (בעשה"ל וראיתי כל) מלכי ביה דוד (בעשה"ל [באין]) אחריו וכל אחד ואחד כתרו
 בראשו וכתרו של דוד (סדרע"ג וכתר מלך דוד): קה' כבולס [ומנוחה] ביחיה"ס [ומנוחה]:
 קו' באו"י וסדרע"ג ויחיה"ס חיוו הולך מסוף העולם ועד סופו וכ"ל: כח' במעשה"ל חיוו הולך
 עד סוף העולם וכו' שג' דוד לבית הגדול שברקיע מא' מוכן לו כסא של אש וישב עליו וכל
 מלכי ביה דוד יושבים לפניו וכל מלכי ישראל עומדים מאחוריו: קז' סדרע"ג כיון שעלה דוד
 למדרג הגדול שברקיע מוכן לו כסא של אש שהוא ארבעים פסאסות גבוה כפלים ארבע וכפלים
 רחבו וכיון שג' דוד וישב לו על כסא שלו המוכן כנגדו כסא של קונו כל מלכי ביה דוד
 יושבין לפניו ומלכי ביה ישראל אחריו: יחיה"ס (וכיון) ועלה דוד לבית המקדש שברקיע ושם מוכן לו
 כסא של אש שהוא ארבעים פסאסות גבוה ארבע כפלים ורחבו כפלים כיון שג' דוד וישב לו
 על אחור כסא שמוכן לו כנגד כסא של קונו וכל מלכי ביה דוד יושבין לפניו ומלכי ישראל

סופו קי) וביון שעלה דוד קח) מלך ישראל לבית קט) המקדש שברקיע מוכן
 לו כסא אש ד' פרסאות גובהו כפלים קי) וארבו כפלים ורחבו כפלים. וביון
 שבא דוד וישב קיא) על כסא שמוכן לו כנגד קיב) הבסא של קונו כל מלכי
 בית דוד יושבין לפניו וכל מלכי קיג) ישראל עומדין מאחוריו: מיד קיד) עמד
 קעו) דוד קפו) ואמר שירות ותשבחות שלא קיז) שמע אוזן מעולם. קיח) וביון
 שפתח דוד ואמר ה' ימלך לעולם ועד. פתח מטטרון וכל פמליא של מעלה
 ואומרים ק"ק"ק ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו. קיט) קכ) והחיות משבחות
 קכא) ואומרת ברוך כבוד ה' ממקומו. ורקיעים אומרים קכב) וכל קכג) מלכות
 בית דוד אומרים והיה ה' למלך על כל הארץ. קכד) [ב]. קכה) אשרי עין שראתה
 כך קכו) אשרי הגבר שזכה לכך אשרי האם קכז) שקבלתו אשרי מעים שגודל
 בהם אשרי דדים שינק מהם. אשרי תורה שלמד אשרי זרועות שחבקו אותן.
 אשריך ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול:

מליק זה יפה המעשה קכח)

עומדין מאחוריו: קח) אויז (מלך ישראל): קט) אויז המדרש (ובי"ל) הגדול שברקיע הוכן לו
 כסא של אש שהוא ארבע פרסאות: קי) אויז ארבו ובפלים רחבו וביון (ובי"ל גם בזה):
 קיא) אויז [לו]: קיב) אויז אותו כסא של אש [המוקן] לקונו וכל מלכי: קיג) אויז [בית]:
 קיד) סדרשני מיד אומר דוד שיכות ותשבחות שלא שמעתן אוזן מעולם וביון שפתח ימלך ה'
 לעולם חלקך יוון לדור ודור הללוים פתח מעטרון וכל המזלות ואומרים קדוש קדוש קדוש ה'
 צבאות מלא כל הארץ כבודו וחיות הקודש משבחות ואומרות ברוך כבוד ה' ממקומו וברקיעים
 אומרים ימלך ה' לעולם חלקך יוון לדור ודור הללוים והארץ אומרת ה' מלך ה' מלך ה'
 ימלך לעולם ועד וכל מלכי בית דוד אומרים והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה
 ה' אחד ושמו אחד (עכ"ל): מעשה"ל מיד עמד דוד ואמר שיכות ותשבחות שלא שמע אוזן
 מעולם וביון שפתח דוד בשיכות ותשבחות פתח מטטרון וכל פמליא של מעלה ואומרים קדוש
 קדוש קדוש וחיות משבחות ואומרות ברוך כבוד ה' ממקומו ורקיעים אומרים ימלך ה' לעולם
 ועד והארץ אומרת ה' מלך ה' מלך ה' ימלך לעולם ועד וכל מלכי בית דוד אומרים והיה ה' למלך
 על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד: ביחסי"ל מיד עמד דוד ואמר שיכות
 ותשבחות שלא שמעתן אוזן מעולם וביון שפתח דוד ואמר ימלך ה' לעולם פתח מטטרון וכל
 פמליא שלו ואמרו ק"ק"ק ה' צבאות וגו' וחיות הקודש משבחות ואומרות ברוך כבוד ה' ממקומו
 ורקיעים אומרים ימלך ה' לעולם והארץ אומרת ה' מלך ה' מלך ה' מלך ה' מלכי בית דוד אומרים
 והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד ח"י ישמעאל (עיין [ב]):
 קעו) אויז (דוד): קפו) אויז ואמר וכי"ל: קיז) אויז שמעתן כפי"ל: קיח) אויז ביון שפתח ואמר ימלך
 ה' לעולם חלקך יוון לדור ודור הללוים מיד פתח מעטרון שר הפנים וכל פמליא של מעלה והיו אומרים:
 קיט) אויז וחיות משבחות ואומרות: קכ) עיין פרכו דריא פרכו ד' וסדרשני דף י"ג ע"א וע"ב
 (שם נסמן): קכא) ז"ל ואומרות: קכב) אויז ימלך ה' לעולם והארץ אומרת ה' מלך ה'
 מלך ה' ימלך לעולם ועד וכל מלכי בית דוד: קכג) אויז מלכי וכי"ל: קכד) אויז [ביום ההוא
 יהיה ה' אחד ושמו אחד הא למדה שזוה השבח משבחין לדיקים בגן עדן ודוד ברקיע לפני
 הקב"ה וחיות הקודש אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו ע"פ עליונו חוצה לומר כל הקדושה בזכות
 הלז ובנעמימות הקול [מן] הא למדה היא הערת בעל האויז או הגאון שהעתיק אח דבריו) עכ"ל:
 [ב] עיין סוספה [ב] למטה: קכה) אך צמעה"ל: קכו) צמעה"ל אשרי האם שסבלה אותו
 אשרי דדין שינק זרועות שחבקוהו אשרי תורה שלמד אשרי בניה שהשיג אשריך ר' ישמעאל
 שזיכת לכך עכ"ל: קכז) ע"פ מעשה"ל ז"ל שסבלתו: קכח) ז"ל המעשה יפה:

(יא)

הוספות מספר יחוס הצדיקים

[א] ה' רבי ישמעאל בן אלישע שהיה מהרוגי מלכות ב' כשהיו ר"ש ויובי ישמעאל יוצאין ליהרג א"ל ריש דרבי ישמעאל לכו יוצא שאין אני יודע על מה אני נהרג א"ל רבי ישמעאל מימך לא בא אדם אצלך לדון ושהיתו עד שתהא עוטף מליתך או עד שתהא שותה כוסך או שתהא גועל סנדלך התורה אמרה (סמות כ"ג כ"ג) אם ענה תענה אותו אחר עיניו מרובה ואחר עיניו מועט וכתוב (שם כ"ג כ"ג) וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב. ובששמע דבר זה א"ל נחמתני נחמתני. ג' א"ר ישמעאל יום המישי בשבת היה כשבאה השמועה קשה מדרך גדול של רומי לומר תפשו מאבירי ישראל ארבעה אנשים והם רשב"ג ורבי ישמעאל בן אלישע ורבי אלעזר בן דמה ורבי יהודה בן בבא ושמונת אלפים תלמידים מירושלם פדיון שלהם. וכיון שראה רבי נחוניא בן הקנה גזירה זו ד' עמד והורידני למרכבה ובקשתי מסוריא שר הפנים ואמר לי עשרה נכתבו ונתנו לסמאל הרשע שר של רומי ואמרו לו לך והכחד מאבירי ישראל כל נתה טוב ירך ובתך ה' להשלים (סמות כ"ט כ"ט) וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת. ובני יעקב גנבו את יוסף אחיהם ומכרוהו מה תהא עליהם. לכך נתנה רשות לסמאל להכחיד עשרה אבירים תחתיהם להשלים גזירה זו ו' ושמורה לו להגנם כשניגיע עת שני' (ישעיה כ"ד כ"ט) יפקוד ה' על צבא המרום במרום ועל מלכי הארמה בארמה ואז יהיה נשחט הוא וכל שרי המלכות שבמרום. ז' א"ר ישמעאל כל ההתראות הללו וכל תנאים אלו התנו בו וקבלם רק יכהיד העשרה אדירים הללו ה' א"ר ישמעאל סה לי סגנסגאל שר הפנים וכו' :

[ב] ט' ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. י' א"ר ישמעאל כשבאתי והודעתי שכל זה מלפני כסא כבודו שמהו כל החברים ועשו אותו יום ולפני ר' נחוניא בן הקנה יום משתה ושמהה ולא עוד אלא שאמרו ה' הנשאים

[א] ח' דף מ"ז ע"ב רובי מ"ח ע"א : ב' מילתא משפטים מס' מיקון סי"ח ובשמו ולקוט שמעוני ולקח טוב סס, מסכת שמחות פרק ח' ועיין אבות דר' נתן נוסחה כתי' פרק מ"א ותנא דבי אליהו רבה פ"ל ע"ש : ג' מסכת היכלות רבתי פ"ד היגלה ד' וה' בניהמ"ד ח"ג ז' 86 עמק המלך דף ל"ט בשם כבודו בפרקי היכלות דרבי ישמעאל סהן גדול; מדרש עשרה הרוגי מלכות כתי' קאזאזאזאזא ברומי אותו היום בשבת ח' א"ל ה' בשבת כזוה : ד' מס' היכלות רבתי שם גזירה זו של מעלה והתנו לסמאל שר של רומי לומר לך והכחד וכו' ולסי' דילוג י' שם : מדרש עשרה הרוגי מלכות כתי' ה"ל ובעמק המלך שם בשם פרקי היכלות ע"ש : ה' מס' היכלות רבתי כתי' מיוכען 22 ומדרש עשרה הרוגי מלכות כתי' ה"ל ועיין במדרש אלה אזכרה ובמדרש עשרה הרוגי מלכות נוסחא ב' ג' והקניס המכוה אלה אזכרה וליתא בשם היכלות שם ובהספרים הנזכרים ב' א' ו' מס' היכלות רבתי שם ומדרש עשרה הרוגי מלכות כתי' ה"ל ע"ש ועיין בעמק המלך שם בשם פרקי היכלות : ז' מס' היכלות רבתי פרק ה' היגלה ח' ובמדרש עשרה הרוגי מלכות כתי' ה"ל : ח' מלאך והלאה אינו כלל בשם היכלות ומתאים כלשוננו עם המעשה ד' ישמעאל בן אלישע העסקת צוה ובהערותי חמא' השנויי נוסחאות על פיו ע"ש : ט' סוף המחבר ה"ל : י' מס' היכלות רבתי פרק ה' היגלה ב' ע"ש ובמדרש עשרה הרוגי מלכות נוסחא ב' ונוסחא ג' וכת"י ה"ל ובעמק המלך שם בשם פרקי היכלות ע"ש : י"א ז"ל

בשמחתם הכניסו כל מיני זמר ונשתה בהם יין הואיל ועתיד ה' אלוקי ישראל לעשות פלאי פלאות נגילה ונשמחה בשמחת כבוד ועוגב. (יב) אמר ר' ישמעאל סה לי סוריא שר הפנים וירידי אל תתעצב במיתה זו שאתה נפטר בה שכבר מלא (ג) והריואל ה' צבאות אלוקי ישראל שחוק ושחק על אותו רשע על מה שעתיד להיות לו בניהם על יד ר' חנינא בן תרדיון. (יד) א"ר ישמעאל כשבאתי העמדותי מיד והקהלתי כל סנהדרי גדולה וקטנה למבוי הגדול אשר בבית ה' וישבתי על ספסל של שיש טהור שנתן לי אלישע (טו) אבי (טז) כי מהפץ יולדתי היה שהכניסה אותה לו בכתובתה ובאו רשבי"ג (יז) ורבי אלעזר בן דמה ורבי אלעזר בן שמוע ויונתן בן דהבאי וחנינא בן חכינאי ויונתן בן עוזיאל ורבי עקיבא ור' יהודה בן בבא וישבו לפניו וכל שאר המון החבירים עומדים על רגליהם ורואין (יח) כוביות של אש שהפסיקו ביניהם ובינינו ורבי נחוניא בן הקנה יושב ומסדר לפניהם כל דברי המרכבה ירידה ועליה. האיך יורד מי שיורד והאיך עולה מי שיעלה:

הנביאים ועיין בספרים הנ"ל: (יב) מסכת היכלות רבתי פרק י' היגלה ב' ומדרש עשרה הרוגי מלכות כתי"י ה"ל ע"ש: (ג) זהו ה"ל רבתי סס זהריואל (-זהר אל): (יד) מס' היכלות רבתי פרק י"ד היגלה ב' ו' ע"ש ומדרש עשרה הרוגי מלכות כתי"י ה"ל: (טו) במדרש עשרה הרוגי מלכות כתי"י ה"ל אלישע בן אביזר (טז) פי' מחפני אמו אשר ילדתי שהביאה מבית אביה: (יז) מס' היכלות רבתי פי"ד היגלה ג' ומדרש עשרה הרוגי מלכות כתי"י ה"ל: במס' היכלות סס הגירסא ובא לכן שמעון בן גמליאל ור' אליעזר הגדול ור' אלעזר בן דמה ור' אלעזר בן שמוע ויונתן בן דהבאי וחנינא בן חכינאי ויונתן בן עוזיאל ור' עקיבא ור' יהודה בן בבא וישבו וכו' ובמדרש עשרה הרוגי מלכות כתי"י ה"ל ובאו רשבי"ג ור' אליעזר הגדול ור' אלעזר בן דמה ור' אלעזר בן שמוע ור' יוחנן בן דהבאי ויונתן בן עוזיאל ור' עקיבא בן יוסף ור' יהודה בן בבא באנו וישבנו לפניו והיו כל הממון (ה"ל המון) עומדים חברים על רגליהם כי היו דומים נוכחיה של אש (ה"ל רואים כוביות או כוכיות) של אש ולפידי אור שהפסיקו ביניהם וכו': (יח) אולי הוא מלבן כבירה כמו כורה בוא"ו ואולי ה"ל כוביות צבי ציחין לפי גרסת הערוך כוכיות לפי גרסת הדפוס שנת כ"ט ע"א ספחים ל' ע"ב זמחים ליה עיב ופי' תגור (קאכהענד בסורית בויבא קאכגעשירר):

(יב)

אור זרוע (אלפא ביתא) חלק א' דף ר' ע"ד כ"ט. ז"ח שבעה ושמונה זשה"ב (קהלת י"א ב') תן חלק לשבעה וגם לשמונה א) תן חלק לשבעה אלו שבעה ימי נדות. וגם לשמונה אלו שמונה ימי המילה. שאם אתה נוהר הישב בשבעת ימי הנדות אתה זוכה לבן שאתה מל אותו לשמנה ב) ושמא תאמר בן כל דהו ואפילו דלא מעליא. ת"ש ט"י שזוכה לבנים ג) טובים טהורים ידירים יהודים ברור שכל אשה שמתנהגת במהרה ונזדהרת בנדתה ובמבילתה

א) קהלת רבה סס רב הונא אמר, פסיקתא דר"ב דף ק"צ ע"ב (דפוס ליק) ובפסיקתות המוספות לפסיקתא רבתי דפוס וויץ ספקא ביום השמיני דף ר"א ע"ב ויקרא רבה פ' י"ד ע"ש: (ב) עכיל: (ג) עיין ב"ק דף נ"ה ע"א וכל זה הוספה ודרשא האור זרוע בעמנו על דרך החלפא

ובפריעת ראשה זוכה לבנים צדיקים כדאמרין בפרק ידיעות הטומאה (ד) ת"ר והזרתם את בני ישראל מטומאתם אמר רבי יאשיה מכאן אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לווסתן וכמה אמר רב עונה רבי היא בר אבא אמר ר' יוחנן כל הפורש מאשתו סמוך לווסתה הויין לוי בנים זכרים דכתיב להבדיל בין הטמא ובין הטהור וסמך לוי אשה כי תזרע וילדה זכר רבי יהושע בן לוי אמר הויין לוי בנים הראויים להוראה דכתיב להבדיל ולהורות ואשכחן (ה) באמו של ר' ישמעאל כהן גדול שהלכה אמו למבול ובעלותה מטבילה פגע בה דבר טמא והורה וטבלה וכן ער כמה פעמים הטריחה עצמה למבול בעבור שהיה פוגע בה דבר טמא עד שהקב"ה אמר למלאך שר התורה שירד ויפגע בה ונתעברה באותו לילה ברבי ישמעאל שהיה צדיק גמור. ויפ' הוציא לוי את הכף (ז) ת"ר שבעה בנים היו לה לקמחית וכולם שמשו בכהונה גדולה אמרו לה חכמים מה עשית שזכית לכך אמרה להם מימי לא ראו קורות ביתי קליעי שערותי ואע"פ שמסוים עלה הרבה עשו בן ולא הועילו היינו שרוצה לומר דזכות אחר הוה בהרה דהאי זכותא. מ"מ דהאי זכות נמי גרים כי הדין נותן כי מגוף טהורה וצנועה יצא טהור וצנוע. עכ"ל:

ביתא דר"ע עיין הקדמתו להלפ"א ביתא דף ג' ע"א: (ד) שבעות דף י"ח ע"ב ע"ש: (ה) עיין בשא"י הנוסחאות הגדסות בזה ועיין בראש דבר סימן י"ב וי"ד ומלואים לסימן י"ד: (ו) כנראה מקורו מלח"ה מדרש סר חוכה או היכלות ואינו בנוסחתנו שדפוסם ואשר לאינו בכתיב: (ז) יומא מ"ז ע"א:

(יג)

נוסחאות שונות ממעשה רבי ישמעאל בן אלישע.

א. מדרש עשרה הרוגי מלכות נוסחא ב'. וְלִמָּחָה זִכָּה ר' יִשְׁמַעְאֵל לִכְךָ מִפְּנֵי (ח) שאביו ר' אלישע כהן גדול היה ולא היו מתקיימים לו בניו בשעה שאשתו היתה יולדת בן מיד היה מת אותו הילד אמרה אשתו מפני מה הצדיקים הללו יש להם בנים צדיקים ואנו אין לנו בן אחד. אמר לה מפני שהם נוהגים בנפשם טבילה בישיעה שהם עולים למטה בין (ג) בדבר בין שלא בדבר הם ונשיהם. אמרה לו אף אנו ננהוג בעצמנו כך. קבלו עליהם לעשות כך מהיום והלאה. פעם אחת הלכה לבית הטבילה טבלה ויצאתה וראתה לפני (ג) חזיר וחזרה וטבלה

(ח) מעשה יפה מר' ישמעאל כ"ג כתיב מדרש חלה הזכרה ונוסחאות לקוטי הסדרם רוקח ומקצועות ואור זרוע וגלגולי נשמות ואסר זכירה ע"ש: (ג) פי' בין בדבר שיש בו משום טומאה ויש לעבול אחריו ובין שלא בדבר אך מעט טהרה בלבד: (ג) עיין בנוסחאות הלקוטי הסדרם ומקצועות והרוקח ובגוף הכתיבה דמס' נדה וכו' לא זכר חזיר דקשה לפגיעה ועיין פסחים

וראתה ד) מצורע חזרה ומבלה וראתה לפניו ה) גמל וכן אירע לה כמה פעמים ובכל זאת חזרה ומבלה. לסוף אמר הקב"ה למטטרוין שר הפנים רד לפני צדקת זו שהלילה הזה תתעבר בכן זכר וישמעאל שמו. באותה שעה ירד מטטרוין ועמד לפניו כצד אחד ביציאתה וגם ו) גבריאל ירד ועמד בצד השני ונתעמף וקישט עצמו ועמד על פתח בית המקוה. ז) מכאן אתה למד שצריך ח) אדם לקשט עצמו בבגדים נאים וי"ל ויעמוד לפני האשה בשעה שהיא עולה מבית הטבילה ועמד גבריאל על פתח בית המקוה וראתה אותו ועלתה לביתה ונתעברה אותו ט) בר' ישמעאל והיה דמותו יפה כדמות י) גבריאל וכזמן שהיה רוצה לעלות לרקיע וכי:

ב. מדרש אלה אזכרה. **אמרן** עליו על ר' ישמעאל כהן גדול שהיה יא) משבעה ימים שהיו בעולם והי' פניו דומה למלאך ה' צבאות כיון שכלו רוב ימיו של ר' יוסי אביו אמרה לו אשתו אדוני אישי מה זה שאני רואה הרבה בני אדם שמצליחין בזרעם ואנו לא הצלחנו בבנים כי אין לנו יורש בן או בת. אמר ר' יוסי דבר זה גורם להם לפי שמטטרוין עצמן כשיוצאין מבית הטבילה אם פגע בהן דבר שאינו הגון הן חוזרות ומובלות פעם שנית ולפיכך הם מצליחין בזרעם אמרה לו אם הדבר הזה מעכב הרי אני מקבלת עלי להיות נזהר באותן הדברים וכיון שהלכה לטבילה ויצאה מבית הטבילה פגע בה כלב אחד חזרה ומבלה פעם שני' פגע בה גמל וחזרה ומבלה עד שמננים פעמים. אמר הקב"ה יג) לגבריאל הרבה נצטערת הצדקת לך והראוה לה כדמות יד) בעלה. מיד יצא גבריאל והלך וישב בפתח בית הטבילה והיה נדמה לה כדמות ר' יוסי בעלה ותופסה והוליכה לביתה. ואותו הלילה נתעברה מר' ישמעאל ונעשה יפה תואר ויפה מראה כדמות גבריאל ולכך נדונוג לו גבריאל בשעלה ברקיע:

ג. אלפא ביתא באור זרוע ז ח ט י (חלק א' דף ד' ע"ד). עיין העתקת כל דבריו אחרי ההערות למעשה ר' ישמעאל כהן גדול נוס' כת"י: **ואשכחן** כאמו של ר' ישמעאל כהן גדול שהלכה אמו למבול ובעלותה מטבילה פגע בה דבר טמא עד שהקב"ה אמר למלאך טו) שר התורה ישירד ויפגע בה ונתעברה באותו הלילה ברבי ישמעאל שהיה צדיק גמור:

קיי"א ע"א דים אומרים שאף הקויר אין ממלעין ומתמלעין: ד) אינו בכל הנוסחאות ועיין ויקרא רבה פי ט"ז ועצמו פשוט שהיו המצורע עליו לקרוא עמא עמא שיפרסו ממנו ויקרא י"ג מ"ה: ה) אך בנוסחאות הנ"ל בלות ג' ועיין הוריות י"ג ע"ב והטובר בין שני גמלים דקשה לזמוד: ו) נראה שכיון לאחד דעת ב' הנוסחאות שבמקצועות ובלקוטי הפרדס ע"ש: ז) לקוטי הפרדס: ח) פי' הבעל או אדם חשוב כו' יוחנן ורז גידל ברכות ט' ע"א: ט) ז"ל בלותו [הלילה]: י) לקוטי הפרדס נגד כל הדעות הנ"ל: יא) לא נמנא בש"ס וכנראה כוננו להא דמס' בבא בתרא כ"ח ע"א דחסיב סס שופריה דרב כהנא ודבז ודב' אבהו דיעקב אבינו דאדם הראשון ועיין בבא מועט פ"ד ע"א דלא חסיב הא דרב ומפאר יפסותו של ר' יוחנן וז"ל ששה היו וכו' ושמעאל כהן גדול הוא השביעי עיין ע"ז י"א ע"ב וברש"י סס וחולין קכ"ג ע"א וברש"י סס ועיין ב"מ סס ועיין גיטין נ"ח ע"א דר' ישמעאל בן אלישע לא הוה כיוסין בכל העולם ועיין בסדר הדורות ערך ר' ישמעאל בן אלישע: יב) נחמק לו ר' ישמעאל בן אלישע בר' ישמעאל בר' יוסי: יג) כבלקוטי הפרדס: יד) עיין מגילה ג' ע"א דבליולה יש לחוש שמהא שד הוא לכן נראה לה בדמות בעלה ולא בדמות מלאך ועיין בנוסחאות לקוטי הפרדס והמקצועות שסונו והוסיפו ג"כ

ד. סדר הדורות ערך ר' ישמעאל בן אלישע בשם ג'נ' (גלגולי נשמות). וכן ר' ישמעאל כהן גדול היה ממטרון סנדקי ובישר את אמו מלידתו כשנראה לה (עו) כשהלכה וחזרה ממצבילת מצוה אותו לילדה כמה פעמים וכו'; (ה). נוסחת לקומי הפרדס; ך נוסחת הרוקח; ך נוסחת המקצועות; ך נוסחת ספר זכירה תמצא לעיל בנוסחת ד' ה' ו' מהברייתא דמס' נדה ובלקוטים מנוסחאות קטועות סימן VI ע"ש):

מעטס זה וד"ל: עו) כנראה מקולו מאיזה מדרש של חוכה או היכלות ואינו בנוסחתונו שדפוס וכה"י: עו) פ"י אחר שהלכה וחזרה וכו' עיין בנוסחאות ה"ל:

(יד)

מעשה המוכס והתלמיד בנוסחאות שונות.

א) נוסחת תלמוד ירושלמי. ב)

ב) מאן דאמר שמעון בן שמח נשיא עובדא דאשקלון מסייע ליה: תרין (ג) הסידין הוין באשקלון אבלון כהרא ושתוי כהרא ולעוי באורייתא כהרא. ד) דמך חד מינהון ולא איתגמל ליה חסד מית בריה דמעין מוכס ובטלת כל מדינתא מיגמול ליה חסד. ה) שורי ההוא חסידא מצטער אמר ווי דלית לשנאיהון דישראל כלום. איתחמי ליה ו) בהילמא וא"ל לא תיבוי בני מרדך דין עבר ז) הרא חובא ואזל בה. ודין עבר ח) הרא טיבו ואזל בה. ומה ט) חובא עבר ההוא חסידא. חס ליה לא עבר חובה מן יומיו. אלא י) פעם אחת הקרי' תפלין של ראש לתפלין של יד. ומה יא) טיבו עבר בריה דמעין מוכס. חס ליה יב) לא עבר טיבו מן יומיו. אלא יג) חד זמן עבר אריסטון לבולבוטייא ולא אתון אכלונייה אמר ייכלוניה מיסכינייא דלא ישלון. ואית דאמרין בשוקא הוה עבר ונפל מיניה חד עיגול והכא חד מיסכן ונסב ליה ולא א"ל כלום. בגין דלא יד) מסמקי אפוי. בתר יומין חמא האי חסידא לחסידא חבריה מטיי' גו גנין גו פרדיסין גו מבויעין עו) דטיי. וחמא עו) לבריה דמעין

ח) חגיגה ספק ב' הלכה ב' וסנהדרין ספק ו' הלכה ט': השוויי נוסחאות שבהערותי אלה הן ע"ש הא דסנהדרין סס: ב) ומן דמר שמעון בן שמח נשיא עובד' דאשקלון מסייע ליה: ג) תלמידין הוו באשקלון חכלין כחדא ושחין כחדא ולעין: ד) מיה חד מיטון ולא אהגמל חסד מיה בר מעין מוכס ובטילה כל מדינתא מיגמולי חסד: ה) שרי ההוא תלמידא ככי ואמר ווי דילמא לית לשנאי ישראל כלום: ו) בחילמיה ואמר לא: ז) חד זכו: ח) חד חובה: ט) חובה עבד. חס דלא עבד: י) זימנא חדא הקדים: יא) זכו עבד בר מעין מוכס: יב) דלא עבד זכו: יג) זימנא חדא עבד אריסטון לבולבוטייא ולא אחון. אמר ייהון מסכיני וייכלונייה דלא ליקלקל ואיה דמרי' (פ"י דאמרין) הוה סגי באורחא והוה תחיה שחיה חד עגול ונסל. ונסכיה חד מסכן ולא מר ליה מדי: יד) מסמקי אפוי. וחמא ההוא תלמידא גו: עו) דמיו: עו) לבר

מוכס לשונו שותת על פי הנחר בעי ממטי מיא ולא מטי. (ז) והמר למרים ברת עלי בצלום. ר' לעזר בר יוסה אמר תלייא בחיטי בזיויא. רבי יוסי בן הנינא אמר צירא דתרעא גניהנם קביע באודנה. אמר לון למה דא כן. א"ל דהוות ציימה ומפרסמה. ואית דאמרו דהוות ציימה חד יום ומקוה ליה תריו. אמר לון עד אימת היא כן. א"ל עד דויתי שמעון בן שטח יח) ואנן מריטין לה מן גו אודנה וקבעין ליה גו אודני. אמר לון ולמה. א"ל דאמר אין אנא מתעביד נשייא אנא מקטל חרשייא. והא איתעביד נשייא ולא קטל חרשייא. והא אית תמנין נשין חרשין יהיבין גו מערתא דאשקלון מחבלן עלמא. אלא איזיל אמר ליה. אמר לון אנא דחיל דהוא גבר נשייא ולית הוא מהיימנתי א"ל אי הימנך הא טבאות. ואין לא עביד דרין סימנך קומי חב ידך על עיניך ואפקה. והורה והיא חורה. אזל ותני ליה עובדה. בעא מיעבד סימנא קומי ולא שבקוה. א"ל ידע אנא דאת גבר הסיד יתיר מן כן את יכול עבד. ולא עוד אלא בפומי לא אמרית בלבי השבית. מיד עמד שמעון בן שטח ביום סגריר ונסב עימיה תומנין גוברין בחירין ויבונין גו קיררין חרתין וכפונון על רישיהון. אמר לין אין צפרית חד זמן לבשון לבושיכון. ואין צפר' זמן תניין עולון בולכון כהרא. וכיון דאתון עללין כל חד וחד מבון יגוף חד' ויטלטלני' מן ארע' דעיסקי' דהרין חרש' טלטלני' מן ארעא לא יכול עבד כלום. אזל וקם ליה על תרעא דמערתא אמר ליה אויס אויים פתחון לי דמן דידכן אנא. אמרון ליה היך אתית להכה בהרין יומא. אמר לון בני טיפויא הוינא מהלך. אמרון ליה זמה אתיתא הכי טיעבד. אמר מילף ומילפה. כל מטי יעבוד מה דהוא חכם. והוות כל הרא מינהון אמר' מה דהוא אמר' ומייתיא פיתא. והרא אמרה מה דהיא אמרה ומייתי' קופד אמרה מה דהיא אמרה ומייתיא תבשילין. אמרה מה דהיא אמרה ומייתי' חמר. אמרון ליה את מה אית כך עבד. אמר

מעין מוכס קיים על גוף נהר' צעי: ז) וחמא למרים בה עלי צל' תליא בחיטי מחיט (ז) ביזיא) ואית דמרין חירעה גיהנס קביעה גו אודנה. אמר לון עד אימת דקין א"ל עד: יח) נסבין לה מו גו אוד' (ז"ל אודני) ויהבין לה גו אודניה. אמר לון ומה סורחניה. ה'! דנדר על נפשיה ואמי חי איתעבי' נשייא קמלי לכל חרשי' והיידן עבי' לי נשי' ולא קטלין. אלא בס"א (לא ידעתי פי' וצדקום בערלין הכניסוהו צ"י חנאי לבנה [בס"א]) והא אית חומנין נשי' במערת אשקלון מחבלון עלמא. זיל ומר ליה. אמר לון גברי רבא א"ל חנא דחיל גברי' הוא ולית הוא מהיימנתי. א"ל עינוון הוא סגי ומהימנתיך. ואין ליה מהימנתיך אפיק עיניך ויבס גוא ידך. אפיק עיני ויהב גו ידיה. אמרון חרה וחסרות לחברתה. אזל ומר ליה צעי מיעבד סימניה קומי. א"ל לית את נריך. חנא ידע דאת גבר חסידא. אע"פ כן בלבי חשבית בטומי לא אמרית. והוי יום סגריר נפל חמנין גוברין לחירין לבושין מאנין נקיין וגס' עמון חמנין קיררין חרתין. אמר לון כד נא צפר לבשון מיכון. וכד נא צפר חניינות עלון. כיון דעאל למערת אשקלון אמר אויס אויס פתחון לי מן דידכון חנא. כיון דכנס חדא חמר מה דחמר מה ומייתי פיתא. והדא אמר' מה דחמר ומייתי חבילא. וחדא חמר מה דחמר ומייתי חמר. אמרן ליה מה חי כך עבד. אמ' לון חי צי עביד נא צפר חרי זמנין ומעיל להכא חמנין גוברין בחירין לבושין מאנין נקיים חדי ומחדי לכון. אמרן ליה לון כן צעין. כיון דצפר לבשו מאנין נקיים. כיון דצפ' חניינות עלו כולהו כחדא. רמו לון כל חד מימכון ישול חדא ויטלטלי' מארעא ולא מנלח מה דו עבד'. והוא אמר להכי' דלייתה פיתא אייתי פיתא ולא מייתא. והוא אמר אייתי לליבא אייתי חבילא ולא מחיטא והוא אמר אייתי לליבא אייתי חמר ולא מחיטא. והוא אמר אייתי

לון אית בי צפר תרין צפרין ומייתי לכון תמנין גוברין בהורין הווי עמכון הרין ומחדיו לכון. אמרין ליה כן אנן בעיי. צפר חדא זמן ולבשון לבושיהון. צפר זמן תנינן ועלו כולהון כחדא אמ' כל דמטי יחום זוגי' ומעננן ואזלין וצלבונון חדא היא דתנינן מעשה בשמעון בן שמטה שתלה נשים באשק לון. אמרו שמונים נשים תלה ואין דנין שנים ביום אחד אלא שהיתה השעה צריכה לכך:

לליבא. כן עבד לכולהו היינו דהיינו שמונים נשים חלס שמעון בן שמטה באשקלון. ואין דנין שנים ביום אחד אלא שהשעה צריכה לכך: עבדל היזעולמי סהדרין סס:

(ב) נוסחת ברייתא דמסכת נדה. (ב)

מעשה היה בשני תלמידי' שהיו אוכלי' כאחד ושותי' כאחד ושניהם יגעו בתורה כאחד יום אחד נפטר אחד מהם והלכו לקברו ולא הלכו אחר מטתו אלא עשרה בני אדם. לאחר כן מת בן תודרוס המוכס והלכו עמו מנער ועד זקן מעולל ועד יונק כיון שהגיעו לקבורה התחיל התלמיד בוכה ואומ' רבש"ע זהו שכרה של תורה. עד שהוא עומד ובוכה פתה הקבי"ה את עיניו וראה את חברו מהלך בתוך הפרדסין בתוך המעינות של מים בתוך גן עדן וראה בנו של תודרוס המוכס עקול ברגליו ולשונו לחוך על פני המים שאל לממוני' מה טיבו של זה ומה טיבו של זה. זה שהלכו אחר מטתו מנער ועד זקן הוא בשינוק הוה. זה שלא הלכו אחר מטתו אלא עשרה בני אדם הוא בריוח. אמרו לו חברך זה לא עשה עברה מימיו אלא אחת שהיה יודע שקשה כחה של נדה לפני המקום ועברה לפניו נדה והיה מהלך אחריה ומש בגדיו בבגדיה ולא ידע ובקש הקב"ה לגבות אותה העבירה ממנו בחייו לפיכך לא הלכו אחרי מטתו אלא עשרה בני אדם. ועוד שאל ואמר להן מה טיבו של זה שהלכו בני המדינה אחריו ונחלק לו כבוד מה טיבו בשינוק זה. אמרו לו זה לא טהר (ני"א נוהר) בנדה כל ימיו והיה מטמא את עצמו בה בודון אלא פעם אחת עברה לפניו נדה ורקקה ודרס את רוקה והלך את עצמו במים לפיכך נחלק לו כבוד והלכו אחר מטתו האנשי' והנשי'. באותה שעה אמר התלמיד כמה קשה היא הנדה לפני הקב"ה שכל מי שהוא משמרה סופו לירש גן עדן ודיו שכל מי שהוא משמר את עצמו ממנה סופו להנצל מדינה של גיהנם ולא עוד אלא שהוא מרחיק עצמו מן הערה ומקרב עצמו לטהרה:

(רוקה ב) בשם מעשה הגאונים: מעשה בתלמיד אחד שמת ולא הלכו אחר מיטתו עשרה בני אדם התחיל חיבורו לבכות אמ' זו תורה וזו שכרה פתה הקב"ה עיניו בהלום ואמר לו חברך לא עבר עבירה מימיו כי אם פעם אחת עברה אשתו נדה לפניו ונגע בבגדיה לכן הגבו עבירה ממנו. בו בלילה ראה את חיבורו מהלך בתוך הפרדס בתוך המעיין של מים בתוך גן עדן):

(א) פסק ב' הלכה ד' ועיין הערותי בשולי הכרייתא סס: (ב) הלכות נדה סימן ס"ח והוא קי"ז מנוסחת הכרייתא דמסכת נדה הל"ז:

(ג) נוסחת חיבור יפה מהישועה. (ב)

אמרו רבותינו ז"ל שהיו שני (ג) תלמידי חכמים חסידים חכרים כל ימיהם בתפלה (ג) ובתלמוד תורה ובאכילה ושתייה (ד) לא היו נפרדים זה מזה עד שנפטר אחד מהם (ה) לבית עולמו ולא נכנסו בני אדם לספור עליו (ו) ולקברו כראוי לו (ז) והיתה סיבת הדבר שמת באותו (ח) היום בנו של שר העיר וסגרו החנויות ובטלו השוקים ונתעסקו כלם (ט) בקבורת אותו רשע (י) מפני פחד אביו (יא) ונשארה מטת החסיד (יב) יחידית ולא נכנס לשם איש. וכשראה (יג) כך הכירו כבר עליו הדבר והרה לו עד מות ונשהת שכלו ודעתו (ד) ונבהל ובעתתו רוח רעה (טו) ויאמר אין שכר לאדם (טז) על מעשיו ונשארו נבוך (יז) ודואג עד שאמרו לו בחלום אל תרשע בדין יוצרך ואל תתמה על מדותיו כי בצדק וביושר (יח) הם ודע שהתלמיד הברך עשה הטא קטן ושלם לו תגמולו יוצרו (יט) במותו בעולם הזה כדי שיהא זכאי ונקי בעולם הבא (כ) בלי הטא ואשם. וכן שר העיר שראית עשה מצוה אחת קטנה בחייו ושלם לו תגמולו ושכרו בעולם הזה כל הכבוד שראית להאבירו שילך ערום ועריה מן המצות וירש גיהנם עד כוף כל הרורות. ויען החסיד ויאמר (כא) ארוני מה הוא החטא שהכא חברי ומה היא המצוה שעשה בן השר. ואמר לו אמנם הברך הם ושלום שלא הטא הטא גדול אלא קטן שהקדים והניח תפלין של ראש בראשונה אחר כך הניח על זרועו זה היה הטאו. וכן השר לא עשה כל כל ימיו מצוה הוץ מאחת ולא נתכוון לעשותה אלא נודמנה לו ולא רצה הקב"ה לקפה שכרו. (כב) ויהי היום ויעש בן (כג) השר סעודה גדולה (כד) לפני המלך והפרתמים ולא יכלו השירים לבא לסעודה אצלו ויאמר אחר שלא סעדו השירים אצלי יבואו לי עניי העיירות ויאכלו סעודתי ולא אפסיד אותה ויקראו לעניים ויבואו ויאכלו הסעודה על בן נעשה לו כל הכבוד שראית. ויהי אחריו בן ויושן החסיד וירא בחלום את החסיד הברו (כה) הנפטר הולך (כו) בגנות ופרדסים

(ב) דפוס אמסטרדם דף ג' ע"ב וחבור מעשיות דפוס וויניצ'ה ש"ד דף מ' ע"א ובזית המדרש חדר ה' מעשה ח' דף 181. ספר ישועה כח"י קאזאנאטא ברומי H. V. II ועפ"י כח"י זה הסגנוני ניסחאות צוה. יסוד הנוסחא הלזו הוא הירושלמי או הנוסחא הא' כפי הלישא קמא ובקטור: (ג) תלמידים וחכמים: (ג) ותלמוד: (ד) ולא: (ה) (לביה עולמו): (ו) ולקברו ולא לכבדו כראוי: (ז) והיה סיבה: (ח) צלותו מקום בן שער העיר: (ט) בקבר: (י) מפחד: (יא) ונשארו: (יב) יחיד: (יג) כן חברו: (יד) נבהל: (טו) ואמ': (טז) למעשיו: (יז) (ודואג) עד שאמ' לו חליו אל חכעם בדין יוצרך: (יח) (הם): (יט) (במותו): (כ) מכל חטא ועון ואשמה וכן שר העיר עשה מצוה אחת ושלם לו תגמולו בעה"ז כל הכבוד אשר ראה אביו כדי להאבירו מן העוה"ב שילך ערום ועריה מכל המצות והיה חייב גמור לירש גיהנם עד סוף כל הדורות: (כא) (אדוני) מה החטא אשר חטא חברי והמצוה שעשה בן שר העיר ויאמר לו אמנם הברך לא חטא חטא גדול מעולם חס ושלום אלא קטן. ומכאן שהקדים תפיליו סגניה של ראש וחס"כ של יד. ולא היה ראוי לעשות כך. וזאת היא המעשה. אבל בן שר העיר לא עשה מעולם אלא מצוה אחת וזאתה לא חשב לעשותה. אבל נודמנה לו: (כב) [ומה היא]: (כג) שר העיר: (כד) לשרי המלך הפרתמים ולא נתקן לשכרם לסעוד אצלו. ויאמר מאחר שלא סעדו השירים אצלי יבואו לי עניי העיר ויאכלו ולא אפסיד אותה ויקראו לו העניים ויאכלו ועל כן שלם לו הב"ה גמולו בעה"ז על הכבוד אשר ראית: — והוא ע"פ הלישא

עלי נהר בין עצי הגן כז) ובין ורדים ונרדים וירא לצד אחד בן השר בהפך זה ותארו משונה והוא הולך כמו צמא כח) ובקש מים ואינו כט) מוצא ויוקץ החסיד וישמה לבו ל) ויגל כבודו וסרה מעליו רוח הרעה ונס יגון ואנחה וכו':

קמח צירושלמי טס: כה) (הגמפר: כו) בצרדסקין ובגניס עלי נהר: כז) בין נרדים ורחם לז) אחר לכן שר העיר: כח) מנפא: כט) מוואל: ל) על כבודו של חסיד חבדו וסר מעליו רוח רעה ויגון ואנחה:

(ד) נוסחת רש"י ז"ל א)

מעשה במוכס אחד ז) ישראל רשע אחד שמת ובו ביום מת ג) אדם גדול בעי ובאו בני כל העיר ונתעסקו במיטתו וקרובי אותו ד) מוכס הוציאו גם את מיטת המוכס אחריו וקפצו עליהם אויבים והניחו המיטות וברתו והיה שם תלמיד אחד שישב לו עם מיטת רבו לאחר זמן חזרו גדולי העיר לקבור את החכם ונתהלפה ה) להם מיטתו בשל מוכס והיה איתו תלמיד צועק ולא הועיל וקרובי המוכס קברו ו) את החכם ז) ונצטער בה אותו תלמיד מאד מה הטא גרם ליקבר זה בכזיון ומה זכה אותו רשע ליקבר בכבוד גדול כזה נראה לו רבו בחלום ואמר לו אל תצטער בא ואראך ח) בכבודי בגן עדן בכבוד גדול ובא ואראך אותו האיש בגיהנם וציר ט) של פתח גיהנם סוכב י) באזניו אבל פעם אחת שמעתי בנגות יא) תלמידי חכמים (אולי צ"ל חכמים) ולא מהיתי ולכן נענשתי וזה פעם אחת הכין סעודה לשר העיר ולא בא יב) שר העיר וחילקה לעניים וזה היה שברו אמר אותו תלמיד עד מתי יהא אותו האיש נידון בדין קשה אמר לו עד שימות שמעון בן שטח ויכנס תחתיו אמר לו יג) למה אמר לו מפני נשים יד) מכשפניות ישראליות שיש באשקלון ואינו עושה בהן דין למחר סיפר טו) אותו תלמיד דברים לשמעון בן שטח מה עשה כינס שמונים בחורים בעלי קומה כז) והיה אותו היום יום גשמים ונתן בר גדול ביד כל אחד ואחד וקיפל טלית בתוכה ואמר להן הוזהרו בהן שהן שמונים יז) ובשעה שתכנסו יגביה איש אחת מהן מן הארץ ושוב אין מבשפותן שולמות בכס ואם לאו לא נוכל להן הלך לו יח) שמעון בן שטח למרקלין שלהם והניח הבהורים מבחוץ אמרו לו מי אתה אמר להן מכשף אני

א) רש"י סנהדרין מ"ד ע"ב ד"ה דבעיא מוכסא ולזה כוונת התוספות חגיגה מ"ז ע"ב ד"ה אב צ"ד וצ"ב סנהדרין הביאו רש"י בנימוקיו: וצ"ע שבעין יעקב ממלא כמה שנויים ועל פיו השנויים נוסחאות צ"ה: ז) מישאלל שמת: ג) חכם גדול וכל גדולי העיר נתעסקו במיטתו: ד) המוכס נתעסקו בזה של מוכס והוציאוהו אחרי המעשה של חכם גדול קפאו חזיבי עליהם והניחו המיטות וברתו כלם היה שם תלמיד אחד ולא הניח מעת רבו למחר חזרו הגדולים לקבור: ה) מנפא וקברו המוכס בכבוד והתלמיד היה צועק וצוטה ולא: ו) אה: ז) בקבריהם והתלמיד נצטער ואמר מה חטא רבי שנקבר בזיון וזה הרשע מה עשה גזמה לזה הכבוד כל רבו: ח) מקומי בגן עדן ומקום המוכס בגיהנם: ט) של: י) באזניו: יא) של טיח ולא מחיתי וענשתי: יב) וחלקה לעניים ונפל שכרו ואמר לו התלמיד וזה עד מתי יהא נידון כך אמר לו: יג) ומפני מה: יד) כספתי ישראלית שברחן אשקלון: טו) התלמיד לשמעון: טז) וציד כל אחד כד גדול וטלית בחוכו ויום הגשמים היה אמר להם: יז) וכיון שחכסו כגביהו איש אחד אחד מהן: יח) למרקלין שלכן והניח בחוריו: יט) לנשותם כשפטים

יט) ולנסותכם בכשפים באתי אמרו לו ומה כשפים בידך אמר להן יכולני להביא לכם שמונים בחורים כ) עמופי טליתות נגובות ואף על פי כח) שהוא יום גשמים אמרו לו הנראה יצא להוץ ורמז להם כג) הוציאו הטליתות מן הכדים ונתעטפו כד) בהן ונכנסו ואהו כל אחד את אחת מהן כד) והגביה ויכלו להם כה) והוציאו ותלאום כולם כו) ונתקנאו קרוביהם בדבר ובאו שנים מהם וכיוונו דבריהם והעידו על בנו של שמעון בן שטה הייוב מיתה ונגמר דינו וכשהיה יוצא לוסקל אמ' אם יש בי עון זה לא תהא מיתתי כפרה כז) לי ואם אינו כן תהא מיתתי כפרה על כל עונותי וקולר תלוי בצואר עדים ושמעו אלו וחזרו כח) בה ונתנו מעם לדבריהם מהמת שנאת כט) הנשים ל) ואף על פי כן לא נפטר:

אזי בלתי: כ) כלס עמופס מליחות נגובס: כח) שהיוס יוס: כג) והוציאו: כד) בהס: כד) והגביסוס: כה) והוציאו ותלאו: כו) ירושלמי סנהדרין פרק ו' הלכה ה' ע"ג: כז) על עוונותי ולס אין בי עון זה מיתתי תהא כפרה עלי ועליכס ותהא קולר תלויס בצוארי עדי: כח) בהס: כט) סי' קאחס ע"ד הנטיס שהלס כליל ולהגויס "הנטיס" ללא צורך: ל) וצירושלמי עס ליתא הו דנתנו טעס ע"ס:

ה) נוסחת דרכי תשובה בשו"ת מהר"ם מרוטינבורג. ה

השכר שהבטיח הקב"ה לעושי רצונו משלם להם לעולם הבא שנאמר (תהלים ל"א כ') מה רב טובך אשר צפנת ליראיך ואמרו רבותינו ז' מי שרובו זכויות ומיעוטו עבירות נפרעין ממנו מעט עבירות קלות שיש בידו בעולם הזה כרי ליפרע ממנו מושלם לעתיד לבא. מי שרובו זכויות יורש גן עדן. מי שרובו עבירות יורש גיהנם: הצדיקים שעשו עבירות קלות אין נפרעין מהן לעולם הבא אלא בעולם הזה כי הא מעשה שמת בעיר אחת צדיק ורשע ביום אחד. ובשעה אחת הלכו כל הקהל לעשות לרשע כל צרכו ולעסוק בקבורתו ולצדיק לא בא איש היה לו חתנו ובכה בכי גדול על אשר לא בא איש ג) חמיו ונפל עליו שינה וישן בא אליהו ז"ל ואמר לו למה אתה בוכה א"ל על שבאו כל הקהל על אותו רשע וכיבדוהו ועל חמי שהיה צדיק גמור ועסק בתורה וימס ודילה לא השגיח עליו איש א"ל אליהו לך עמי ד) והלך עמו והביאו לפני גיהנם והראה לו נשמה אחת שצועקת מים מים והמים אצלה ואינה רשאה ליהנות ממנה א"ל אליהו ז"ל זהו נשמתו של אותו רשע שעושין לו כל הכבוד האלה בעולם הזה. והראה לו אשה שציר דלת של גיהנם פתחה וסגרה באזונה. והראה לו ה) בני אדם שתלוין בעגבותיהן והראה לו נשים שתלוין בדריהם. והראה לו נשים שפיהן גהלי רתמים. א"ל אליהו ראית בטוב כל אלה א"ל הן. א"ל שאל ממני ואגידה לך. ושאל. א"ל אליהו אותה ו) אשה שציר דלת של גיהנם פתחה וסגרה באזנה הייתי מתענה כל ימיה ואומרת כאב לבי בתענות

א) דפוס פראג וסדילקאוו כספוס ולפי אונג הספרים ש' 118 הוא מיסוד הרוקח: ב) ירושלמי סיאה פרק א' הלכה א' וסנהדרין פרק ו' הלכה א' ועיין ירושלמי קידושין סוף פרק א': ג) ז"ל לקבור לחמיו: ד) עיין בנזוסחא א' וד'; ה) עיין במעשה דרבי'ל במס' גיהנס פרק ז'

ובשמעה שמספרין לשון הרע ואונאת דברים המה אונה כדי לשמוע ולומר לבעליה כדי לשנוא הבריות בעיני בעלה איתו אוון סובל דין גיהנם. ובני אדם שתלוין בערוה הם היו מופקרים ובוועלי זונות בעולם הזה. ובני אדם שתלוין בדדיהם הם היו מינקות בניהם בגלוי וראו האנשים דריהם. ובני אדם שפיהם גחלי רתמים הם בני אדם שמספרים בבית הכנסת בשעת תפלה ז' ופוסקים מדברי תורה ועוסקים בדברי שיחה. להודיע כי הקב"ה שופט צדיק. האיברים שעושין עבירה דנין בגיהנם יותר משאר האברים ואח"כ הולכו לגן עדן. וראה שמלאכי השרת מתקנין כסאו ואמרו נגמול חסד לפלוני הצדיק שיבא. אמר לו אליהו מה זכה הרשע שעשה לו כל הכבוד הזה. ומפני מה נענש המי שהיה צדיק גמור שלא גמל לו חסד. א"ל אליהו ה' אותו רשע מעולם לא עשה אלא מצוה אחת והיה מוכס ולוקח המכס מן העמים. פעם אחת לקח צנון למכס גל ונפל צנון אחת והלך אחריו עני אחד ולקח הצנון והיה רואה ועשה כלא היה ראה וידע ושתק. ואותו עני היה מתפרנס מן הצנון והיה את נפשו לכך זיכה לאותו הכבוד כדי להוודו בגיהנם ונגמל שכרו בעולם הזה. אבל חמ"ק היה צדיק גמור מעולם לא עשה אלא עון אחת פעם אחת באו אצלו ת"ה ט' ואשתו מליזה עליו והוא שמע ושתק לכך נענש. והקב"ה פרע ממנו כעט עון שעשה בעולם הזה כדי שיהא שלם לעולם הבא. ואליהו הלך לדרכו והבחור קץ משנתו וראה כל הקהל בביתו שגמלו חסד לחמיו והלכו עמו לקבורו בכבוד גדול. ולמנו אין בין גיהנם לגן עדן אלא קיר קטנה ודקה כמין עובי דינר והמאזנים ששוקלין החובות והזכיות פלס אחד נטוי על גיהנם ופלס אחד נטוי על גן עדן. י' אם הזכיות מכריעות יורש גן עדן. אם החובות מכריעות יורש גיהנם. י"א מי שמת ורובו עבירות או כגון שבא על אשת איש והכופרים בתהיות המתים ובתורה ובמצות אינם נוטלים שכר על המצות שעשו כולם אלא פוחתים להם מן הייסורין של גיהנם כפי שיעור שכר מצוה קלה שעשו בעולם הזה. ומי שמת ברשעו אין י"ב מתפללין עליו. י"ג וההוטא על כוונת שיום הכפורים מכפר עליו אין יום כפורים מכפר עליו: עכ"ל.

ובנוסחאות הגמל: (ו) עיין בנוסחאות הגמל: (ז) עיין ע"פ ג' ע"כ חגיגה י"ב ע"כ: (ח) עיין בנוסחאות הגמל: (ט) עיין בנוסחת רש"י או נוסחא ד': (י) עיין בינושלמי פ"ה וסנהדרין וקידושין הגמל ובבבלי ראש השנה י"ז ע"א: (יא) ע' בבבלי ר"ה י"ז ע"א: (יב) אלוני פ"י ברכה מי שצדיק והזכרת נסמרו: (יג) ומא דף פ"ז ע"א ועיין על כל אלה בבבליהא דיוטעא בספר שלש ספרים נפתחים:

(ו) נוסחת מדרש עשרת הדברות (ה)

מעשה היה (ג) בשני בני אדם באשקלון שהיו אוכלין ושותין כאחד ולומדין תורה יהדיו מת אחד מהן ומת בנו של (ג) בעיא מוכסא עמו באותו היום (ד) כשהיו מוליכין אותו לבית הקברות שמעו ריגשא וברחו בחזירתם נתחלפו המשות ועשו כבוד גדול לאותה מטה של בנו דבעיא מוכסא אמר

(ה) בנות המדרש ח"א וכו' דבור חשיבי לא סענה ולאנו צמעיסי על עשרת הדברות ובכתי' וואמיקאן: (ז) כניוולמתי סס ושס: (ג) בבבלי סנהדרין מ"ד ע"כ ובבבלי סס: (ד) כרש"י סס

להם אותו תלמיד חבירו לא היא מטתו והוה מצטער מאד (ה) ואמר שמא חס ושלום אין זכות לשונאיהם של ישראל איתחוי ליה בחלמא בני לא תבוי מרך זה עשה חובה אחת וזה עשה זכות אחת ומה חובה עשה זה התלמיד חס ושלום שלא עשה חובה מעולם אלא פעם אחת הקדים לו תפילין של ראש לתפילין של זרוע. ומה זכות בעולם עשה בנו של בעיא אלא פעם אחת (ו) היה מהלך בשוק ובידו חררה אחת תחת אצילות ידיו ונפלה אותו חררה ובה עני אחר ונמלה ולא אמר לו כלום באותו זכות שלא גער בו וזה לכבוד ויש אומרים (ז) סעודה עשה לבני העיר בערב שבת ולא אתו ונתנה לעניים והראה לו בית משכבו של חבירו בנן ערן לפני נהרי אפרסמון והראה לו ההוא בר טובס יורד על שפת הנהר לשאוב מים ולא יכול והראה לו (ח) מרים בת מני לאי. רבי ט) אליעזר בר יוסי אומר צירי פתחי גיהנם קבועות באזניה אמר להם למה תעשו לך (י) כך אמרו לו בשביל שמתענה ומפרסמת לשכינותיה וי"א (יא) בשביל דיהבא תרי ואמרה תלת אמר להם עד מתי תעשו לה צער הזה אמרו לו עד שיבא ר"ש בן שטח (יב) ונמלנה מאזניה של זאת ונשימה באזניו אמר להם למה ואמרו משום שנדר להקדוש ברוך הוא שאם יעשה נשיא יתלה המכשפות והוא נעשה נשיא ולא הרגן אמר לו לך אמרו לו המעשה אמר להן הוא נשיא גדול ומתעסק במעשיו ולא יאמין לי אמר לו עניו הוא מאד ויאמין דברך ואם לא יאמין עשה לו סימן זה הוציא עיניך ותנה על ירך וכן עשה ומה עשה הלך אצלו וסיפר לו כל המאורע וביקש לעשות לו כל הסימנים ולא הניחו אמר ידענא כך שאהה חסיד גדול ואף על פי שאמרתיו בפי לא השבתי בלבי מה עשה רבי שמעון בן שטח הלך ביום (יג) המעונן ולקח עמו שמונים תלמידים נאים מאד ונתן להם שמונים מלבושים נקיים ונתן להם שמונים קדירות והעמידם תחת מערה אחת אמר להם כשאני אצפצף ואשרוק לכם לבשו כליכם ותכניסו אצלי מן המערה הלך וזעק (יד) שמעו (טו) ה' אקרא חנני וענני איום איום ופתחו לו אמר להם שלכם אני (טז) כשנכנס לשם לבש נקיים אמרו לו אנה הלכת אמר להם בין הטיפות של הגשמים אמרו תבקש שנעשה מאומה אמר להם מה שברצונכם יש האחת אמרה מה שאמרה והביאה (יז) להם של כסף והאחרת אמרה מה שאמרה והביאה יין של זהב והאחרת אמרה מה שאמרה והביאה תבשיל של נחושת אמרו לו מה תעשה אמר להם אשרוק ואביא לכם שמונים בחורים לבושים בגדים נאים נקיים ואמרו לו אם בקשת עשה כך לבשו מנייהו נקיים ועלו לגביהו כשנכנסו אמר להם רבי שמעון בן שטח כל אחד מכם ימעון האחת וימלנה מן הארץ מפני שהמכשף (יח) אינו יכול לעשות כלום אם אין רגליו עומדות בארץ וכן עשה האי דעבדא פיתא

ע"ש: ה) כירושלמי ס: ו) כלסון ב' כירושלמי ס: ע"ש: ז) כלישנא קמא ס: ע"ש: ח) עין ירושלמי ס: ט) ע"י ירושלמי ס: י) ז"ל לה: יא) ע"י כירושלמי ס: יב) ירושלמי ס: יג) לסון תלמוד בבלי בפסוק מקומות וכירושלמי ס: יד) ע"י ירושלמי ס: יא) חסיד ליה חסיד חסידים פתחין לי והוא מין לחם: טו) חולי ז"ל שמע ה' [קולי] חקרא וחנני וענני והוא פסוק בנחלים כ"ז ז': ובבבא חב"ב בעל המדרש הזה חולי הוא ס' לכן הסביל להסיס התפלה הלאו כפיו שלום הוא כניו לקב"ה והס ידמו כי הוא הלח: טז) כירושלמי ס: ע"ש: ז') שאלו הוא ממעשה

אמר לה תעביר פיתא ולא יכלה ואמר ליה זיל צולבה ואמר להאיך דעברא חמרא עבירי חמרא ולא יכלה אמר ליה צלבה עד דתלינן לכולהו כדתנן רבי שמעון בן שטח תלה שמונים נשים מכשפניות באשקלון יט) כיון שעשה כן באו קרובים של כל המכשפניות וכיוונו יום ושעה והעידו על בנו של רבי שמעון בן שטח שעבר עבירה שהיב בה סקילה והיבו רבי שמעון אביו סקילה אף ע"פ שהיה יודע בו שלא היו דברים מעולם כיון שכיוונו עדותם הוציאוהו לסקילה אמר בנו של רבי שמעון בן שטח כ) אם אני עברתי עבירה זו יהיו העדים נקים וכל ישראל והמיתה תכפר עלי ואם לאו יהיו כל עונותי כחולין לי וקולר בצואר העדים ובל ישראל יהיו נקים אמרו העדים האיך נשפך דם נקי אמרו לו עדות שקר העדנו עליו שהרי אביו קרובינו אמר רבי שמעון כבר כתוב בתורה (ויקרא ה' א') אם לא יגיד ונשא עונו כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ומת והיה קולר תלוי בצואר העדים ולכך ישמור אדם את עצמו מלשון הרע וישמור מצרת נפשו:

אלכסנדר מוקדון המיד פרק ד' (דף ל"ב ע"א) וכו' ע"ש: יח) כירושלמי סס: יט) כרש"י סנהדרין סס: וכירושלמי סנהדרין פרק ו' הלכה ג' הוא ענין אחר ובשנינוס ע"ש: כ) כרש"י סס וכל זה הוספה ע"פ שיטת וסוגית הבבלי סנהדרין מ"ד ע"ב וכפי המסקנא סס דאף על גב דקא יהבי טעמא למילתיהו כי הויא מעשה דבעיא מוכסא:

(טז)

השלמות להנוסחאות הנ"ל:

השלמה א. ירושלמי סנהדרין פרק ו' הלכה ג': ה) שמעון בן שטח היו ידיו המוטות אתא סיעת ליצנין אמרי הבו עצה ניסהוד על ברירה וניקטליניה אסהירו עליו ונגמר דינו ליהרג מי נפק למיתקטלא אמרי ליה טרי שיקרין אנן בעא אבוי מהורתיה א"ל אבא אם ביקשתה נ) לביא תשועה על ירך עשה אותי באסקופה. מעשה בחסיד אחד שהיה מהלך בדרך וראה שני בני אדם נזקקין לבלבה אמרין נן ידעין דו גברא חסידה אזיל ומסהיד עלן ומרן דוד קטיל לן אלא ניקדמיה וניסהוד עליו אסהירו עליה ונגמר דינו ליהרג הוא

ח) ולא נקשר בו כלל במעשה דמעין מוכסא אך מהזיכות היו ידיו המוטות (פי' מלוב עבודה) לביא תשועה על ירך משמע שם שייכות להמעשה הלזו עם המעשה דפי נסיס כירושלמי חגיגה וסנהדרין סס ולזאת הרכיבוס יחד בעל המדרש עשרת הדברות וכרש"י וכנראה מהערוך ערך בעיא היו גם בנרסהו כירושלמי חגיגה וסנהדרין סס ב' המעשיות האלה מורכבות יחד והלויות זו בזו: ב) כנראה כוונה להא דתלה פי נשים מכשפות ופי' אם בקשה להציל תשועה לישראל ע"י המעשה הלזו היה נכון לעשות אותי כחאסקופה שהכל דשין עליה פי' היה נכון כי המקנאים את נקמתם ועלילו עלי: כל המחמר הזה מובא בשם ירושלמי פרק נגמר הדין בילקוט שמעוני תהלים רמז תרפ"ד:

שדוד אמר (תהלים כ"ב כ"א) הצילה מהרב נפשי מיד כלב יהודתי מהרב מהרב אוריה מכלב מכלבו של חסיד. ר' יהודה בן פזי סלק לעיליתא דבי מרשא וראה שני בני אדם נזקקין זה לזה אמרו ליה ר' ה' דעתך דאת חד ואנן תרי :

השלמה ב. מדרש עשרת הדברות: דיבור תשועי לא תענה ברעך עד שקר (שמות כ' ט"ז) אמר שלמה המלך בהכמתו כל מה שיכול אדם לעמל ולסגל במצות ובמעשים טובים אינו די להספיק להיות לו כפרה על היוצא מפיו לכך הייב אדם לשמור פיו מלשון הרע שהלשון נכוזת תחלה לכל האיברים והיא באה תהילה לדון. בוא וראה כמה קשה לשון הרע שכן אמר דוד לדואג האדומי (תהלים נ"ג ד') הוות תחשוב לשונך כתער מלומש עושה רמיה. ועוד אמר דוד על דואג ואחיתופל (תהלים נ"ז ה') נפשי בתוך לבאים אישכבה לוחמים בני אדם שיניהם תניה וחצים ולשונם הרב חרה. נמשלת כהרב חרה וכשם שרעתה של הרב חרה היא (אשלי כ"ס י"ח) מפין וחרב חץ שנון כך איש עונה ברעהו עד שקר. (ב) מה הרב אוכלת משני צדדין כך לשון הרע הורגת מכל צדדין האומר והמקבלו ומי שנאמר עליו. וכשם שכשיוצא מתחת ידיו של אדם שוב אינו יכול להושיבו כך (ג) מי שמעיד עדות שקר על הבריו בבית דין אע"פ שמתחרט מאה פעמים שוב אינו יכול לחזור מרעתו להצילו: (ג) מעשה וכו' כנ"ל:

השלמה ג. בבלי סנהדרין מ"ד ע"ב: תנו רבנן מעשה באדם אחר שיצא ליהרג אמר אם יש בי עון זה לא תהא מיתתי כפרה על כל עונותי ואם אין בי עון זה תהא מיתתי כפרה לכל עונותיי ובית דין וכל ישראל מנוקים והעדים לא תהא להם מחילה לעולם וכששמעו הכמים בדבר אמרו להתוירו אי אפשר שכבר נגזרה גזירה אלא יהרג ויהא קולר תלוי בצואר עדים פשיטא כל כמיניה (פירש"י וכו' נאמן הוא השדינן ליה לסהדי לטימר יהא קולר תלוי בצואר עדים) לא צריבא דקא הדרי בהו סהדי וכי הדרי בהו מאי הוי כיון שהגיד שוב אינו הוזר ומגיד לא צריבא דאף על גב דקא יהבי טעמא למלתייהו (ופירש"י מפני שנאה פלונית היינו שונאים אותו) כי ההוא מעשה דבעיא מוכסא (פירש"י מעשה במוכס וכו' כנ"ל בנוסחא ד': הערוך ערך בעיא. "בעיא בפרק נגמר הדין ואם אינו יודע ובההוא מעשה דבעיא ההוא מוכסא. ובגמרא אמר להן רבי אליעזר והלא שמעון בן שטח תלה שמונים נשים באשקלון מפורש המעשה" עכ"ל. ועיין על כל זה בראש דבר סימן ל"ז בארוכה ובפירושו דברי הערוך בזה):

(ח) ע' עירובין ט"ו ע"ב וט"ז ע"ח: (ז) כסנהדרין מ"ד ע"ב: (ג) כל המל כהנעם להמעשה הבא:

(מז)

אגדה מפרקי דרבי אליעזר (ח)

(ח) ואמר בפרקי דר"א גבי היא דמסיק שהקב"ה נותן להן לנשים שכר לשמור ראשי הדשים על שלא הטאו במעשה העגל. ולעיל הקב"ה מחדש אותן בעין ראשי הדשים שנאמר (יט"ז ס"ו כ"ג) כי כאשר השמים חדשים והארץ החדשה וגו' תתחדש כנשר נעורייכי (ג) תדע לך שכל חודש וחודש האשה מתקדשת וטובלת וחוזרת לבעלה והיא חביבה עליו כיום החופה. כשם שהלבנה מתקדשת בכל ראש חודש והכל מתאוין לראותה כך האשה כשהיא מתחדשת בכל חודש בעלה מתאוה עליה וחביבה עליו כאשר החדש (ג):

(ח) נעקק בצור זרוע ח"ל בהלכות נדה דף מ"ח ע"ד ומפני קרבת ענינו עם מה שהעקקנו בראש דבר סימן ה' והנהו מענין הגדה ראינו להעתיק בזה: (ג) פרקי דרבי אליעזר פרק מ"ה ועיין עם פרק ט"א: (ג) מן הדע לך והלאה אינו בסדר"ל כלל ויש להוסיף המאמר הזה על מה שהביא הד"ל בהקדמתו מהמאמרים החסרים בסדר"ל שלפנינו: אמנם ענין המאמר ודוגמתו קרובים מאד לדברי הפרקי דרבי אליעזר ואינם לא בנוסחת הדפוס ולא בכת"י ולא בשאר ספרים נדפסים וכת"י וגם עוד הפעם בצור זרוע ח"ל בהלכות ראש חודש סימן הג"ד ז"ל וראיתי כתוב שם בפרקים דר' אליעזר שהקב"ה נתן לנשים שכר לשמור וכו' כולל עד סופו, כג"ה חדשה ומוסיף "לומר ולכך הוי ר"ה יום טוב של נשים":

(יז)

פירוש אחד מן הקדמונים [רב האי גאון] למסכת כלים פרק א' משנה א'—ד'

(ה) ופתיחת רב האי גאון זצ"ל לפירושו לסדר טהרות:

האל תמים דרכו ברוך שמו של מלך מלכי המלכים שכל מעשיו תמימות שנאמר (דברים ל"ג ד') הצור תמים פעלו ואמר (תהלים י"ח ל"ח) האל תמים דרכו אם דרכיו תמות הוא על אחת כמה וכמה וכתוב (ס"ג ז' ז') אמרות ה' אמרות טהורות לא ניתנו מצות לישראל אלא לצרף בהן את הבריות (ג) וכי מה איפכת לו להקב"ה למי שהוא שוחט מן הצואר או מי שהוא שוחט מן העורף הוי לא ניתנו מצות אלא לצרף בהן לכך נאמר אמרת ה' צרופה וכן הוא אומר אמרות ה' אמרות טהורות וכי מה איפכת לו להקב"ה במי שטבל במ' סאה למי שטבל במ' סאה הסר קורטוב הוי לא ניתנה תורה אלא כדי לצרף

הערות והגהות ומראה מקום

(ח) מכאן עד אלא לקבל שכר (כ"ג) אך בקובץ מעשה ידי גאונים: (ג) בראשית דעה פי מ"ד

בהן את הבריות וכשם שהתורה כולה לצרף כך דקרוקי מצות שבה לצרף ניתנו מפני שמה בין נושא נבילה לנוגע בה אלא לקבל שכר ומה בין זב (לשכבת זרע) לשכבת זרעו של זב שזובו של זב מטמא במשא וכן הדיון בשכבת זרעו של זב אף הוא מטמא במשא ושכבת זרע לשאר בני אדם מטמא במגע ואין מטמא במשא אלא לקבל שכר וכן שנינו:] ג) אבות ד) הטומאה השרץ והשכבת זרע וכו'. מפני מה בכל מקום ששנינו אבות שנינו במנין ה) אבות מלאכות ארבעים חסר אחת ו) ארבעה אבות נזיקין וכאן ז) במהרות בלא מנין מפני שאין דינם שוה ח) שונין שכבת זרע של שאר בני אדם ע) כשל י' זב וכל שכן י"א) כזובו ולא נבילה י"ב) היא שהיא י"ג) מטמאה י"ד) במשא כשרץ שטומאתו קלה שאינו מטמא אלא טו) במגע י"ז) וכיון שהשרץ טומאתו קלה מפני מה טימא בו הכתוב בעץ י"ח) בגד עור ושק וכל כלי שנאמר (ויקרא י"א ל"ה) וכל אשר יפול עליו י"ח) מנבלתם י"ט) וכן בזרע שנאמר (שם פסוק ל"ז) וכי יפול מנבלתם על כל זרע כ) זרוע (שם פסוק ל"ח) כ"א) וכי ירתן מים כ"ב) שמא תאמר כ"ג) אין דין זה בנבילה והלא הנבילה כ"ד) טומאה המורה משרץ אלא שדברה תורה בהווה שאין דרכן של בני אדם להביא שכבת זרע כ"ה) ולהפילו בתנור ולא נבילה להפיל בתנור והשרץ דרכו כ"ו) להפיל בתנור שהוא מצוי בבתים ולפיכך התחילה המשנה בשרץ ושנה אבות כ"ז) הטומאות השרץ כ"ח) כדרך כ"ט) המקרא ועוד הניח מקום לתלמידים לפרש ל) לפיכך לא שנה ל"א) כאן אבות במנין ל"ב) [[ג)] ל"ג) והרי נפרש מנין כל מעלה ומעלה כמה הן הטומאות ל"ה) שהן מטמאין את ל"ו) אהרים בין אדם בין כלים במגע ולא במשא וכלי הרים ל"ז) באויר ל"ח) ופירשו ל"ט) מ) הם אפילו נכנס טומאה באויר כלי הרים אע"פ שלא נגעו בו מ"א) נטמא ההרס באויר והן המש טומאות והוא ששנינו בראש מ"ב) מהרות אבות הטומאות השרץ ושכבת זרע וטמא מת מ"ג) בימי ספרו ומי הטאת מ"ד) שאין בהם כרי מה) הזאה וגו' ויש מו) שתי טומאות שהן מ"ז) מטמאות את האדם מ"ח) בלבד מט) בלא י) בגדיו אם נגע בזון ואם

ג) מכאן והלאה בכה"י בזה"ה לפי הברייתא דמס' נדה: ד) בקמ"ג הטומאות וכו': כלים סרק א' משנה א': ה) שנה סרק ז' משנה ב': ו) צבא קמח סרק א' משנה א': ז) פ"י במס' כלים שהיא בסדר טהרות: ח) בקמ"ג שאין: ט) שם בשכבת זרעו של זב: י) פ"י הזב בעצמו: י"א) שם כזובו: אף כי אין הזב שם עיין כלים שם משנה ג': י"ב) שם (ס"א): י"ג) שם מטמא: י"ד) כלים שם משנה ב': טו) שם משנה א': טז) בקמ"ג וכי כיון: י"ז) שם ובגד ועור: י"ח) שם [מהם אל הוכו וכן חמור וכירים שנאמר וכל אשר יפול מנבלתם]: י"ט) שם [יעמא]: כ) שם (זרוע): כ"א) מוסב אלעיל שאז הזרע עמא: כ"ב) בקמ"ג [על זרע]: כ"ג) שם שאין: כ"ד) שם טומאה: כ"ה) שם ולהפיל: כ"ו) שם ליפול: כ"ז) שם הטומאה: כ"ח) שם כדרך: כ"ט) כנראה פ"י כדרך המקרה והמניחות: ל) בקמ"ג ל"ך: ל"א) שם כן: ל"ב) עד כאן ההוספה שאינה בערוך ובש"ת גלויי מזרח ומערב: ל"ג) מכאן ועד סופו גם בערוך ערך דרם ג' ובש"ת גלויי מזרח ומערב סימן ר"ל: ל"ד) בספריים הטיל וראוי שנספר כמה הן בקמ"ג וראוי שנספר כל מעלה ומעלה מהם כמה הן הטומאות: ל"ה) בערוך ובתגמו"מ (שכן) שמתמאין: ל"ו) בערוך אחר: ל"ז) בערוך ובתגמו"מ [מטמא] בקמ"ג [מטמא]: ל"ח) בערוך ופירוש בתגמו"מ ופי' בקמ"ג ופירושו: ל"ט) בערוך ובתגמו"מ שאם נכנסו באויר: מ) בקמ"ג שם: מ"א) בערוך ובתגמו"מ מטמאין החרס הם ה' טומאות והיו שנינו אבות הטומאות: מ"ב) סדר טהרות והוא מטמא כלים: מ"ג) כולס [ומזרע]: מ"ד) בקמ"ג [שאין בהם כדי הזאה וגו'] מה) בערוך ובתגמו"מ הזויה (גו'): מ"ו) בתגמו"מ זו: מ"ז) כולס מטמאין: מ"ח) בקמ"ג [[בלבד]]: מט) בתגמו"מ

נשא (נא) אותן (נב) אפילו בלא מנע מיטמא הוא (נג) אבל כלים בניגיעה (נד) מיטמאין (נה) ולא במטא כיצד כגון בגד על בגד (נו) מצע על מצע או סל על סל או כל דבר שהוא מקבל טומאה (נז) אחד על הברו והנבלה על העליון הוא טמא והתחתון אינו מטמא ברין (נח) נושא וכל שכן ברין מנע שלא נגע (נט) והן (ס) נבלה ומי הטאת שיש בהן (סא) (סב) וכו'. (סג) והטומאות יוצאות מן האדם ומטמאין במגע ובמטא (סד) זובו של זב ורוקן ושכבת זרעו מפני (סה) שאי אפשר (סו) שלא (סז) יהיה בו (סח) צהצוחי זיבה ומימי (סט) רגלים ודם הנדה ומכל אלו אם נגע בהן אדם או נשאם אפילו (ע) בל שהוא (עא) מטמא אבל (עב) דם (עג) מגפתם ודמעת עינים והלב האשה מטמאין טומאת (עד) המשקה ופירושו (עה) שלא יטמא מהן (עו) אלא (עז) רביעית (עה) (עט) שהן ביצה ומהצה. ואם (פ) הלכה לרפואה טמא כמו שאמרו (פא) (פב) שלשת לוגין כלו נוגעין במים טהורים ונפלו מהן על הטהור ג' לוגין נטמא (פג) והמקוין (פד) לרפואה טהור אבל (פה) הזיעה והליחה סרוחה (פו) והראי שהוא צואה טהורין. (פז) והמשה (פח) הן שהן עושין משכב ומושב ד' מהן בטומאה חמורה ואחד בטומאה קלה ואלו הן (פט) זב (ס) זובה

ולא: (ג) בקמ"ג בנדים: (נא) כבולס אוחס: (נב) בערוך ובחגמו"מ (אילון) בלא ניעשה מעמא: (נג) בקמ"ג [[ובגדיו]]: (נד) כבולס [הן]: (נה) בקמ"ג [[גלא במשא]]: (נו) סס ומנע: (נז) כבולס והיה אחד על גבי חברו והיה הנבלה על העליון: (נח) בחגמו"מ משא: (נט) סס וכן: (ס) כלים פרק ח' משנה ב': (סא) בקמ"ג כדי הוייה והי' טומאות: בערוך ובחגמו"מ [כדי הוייה והוא שנינו בהלכה שנייה למעלה מהו נבילה ומי חטאת שיש בהן כדי הוייה] וחמש עומאות: (סב) כבולס (וכו'): (סג) בערוך ובחגמו"מ וחמש עומאות: (סד) כלים סס משנה ג': (סה) עיין נזיר ס"ו ע"א ובבבא קמא כ"ה ע"א שכבת זרעו של זב וכו' ור' יהושע אומר אף מממא בתשא מפני שאי אפשר בלא לחצוהי זיבה וכן ספק הרמב"ם בפרק ח' מהלכות מטמאין משכב ומושב הלכה י"ד וכן פירש הרמב"ם משנהו זו בפירוט המשניות סס. אך הריש והרא"ם סס פירושו דלזבו מטעם שאי אפשר בלא לחצוהי זיבה אלא משום דלחיא ק"ו מרוקו כבבא קמא כ"ה ע"א וע"ב ועיין נדה ג"ה ע"ב וכתו"ם סס ד"ה כי אינערוך. אך משא א"ן הוכחה ברורה דעממא דלחצוהי א"ו מטעם דלחצוהי זיבה אך מטעם ק"ו דהלא גם הגמרא בבבא קמא סס ר"ה לומר ג"כ בזה מטעם דלחצוהי זיבה והא דמדחה סס הטעם הזה הוא אך כדי לפדש המשנה גם למאן דדרים הק"ו ע"ש היעב ודו"ק: (סו) בערוך בלא לחצוהי: (סז) בחגמו"מ ובקמ"ג והיו: (סח) בקמ"ג לחצוהי: (סט) כבולס רגליו: (ע) עיין נדה מ' ע"א ומ"ג ע"ב: (עא) בקמ"ג עמא: (עב) נדה ג"ה ע"ב וכריתות י"ג ע"א וספרא מזורע זבים ופירס"ו מגפחו מבחו ועיין מכשירין פרק ו' משנה ה'—ח': (עג) בחגמו"מ מגופסא: (עד) כבולס משקין: (עה) וכולס ילפינן סס בגמרא מקרא ע"ש: (עו) בקמ"ג (אלא רביעית): (עז) כבולס [עד שלם לוגין שהן רביעית רטל]: (עח) עיין הערה ע"ז כי עומאת המשקין היא ברביעית הלוג: (עט) בערוך ובחגמו"מ שהיא ובקמ"ג שהוא: (פ) כבולס חלבה וכו' ועיין מכשירין פרק ו' משנה ה' (פא) נעלם ממני מקומי ועיין רמב"ם הלכות מקוואות פרק ז' (פב) כבולס שלם לוגין כולן נוגעים: (פג) מכשירין פרק ו' משנה ה' ומשנה ו': (פד) בערוך ובחגמו"מ [דס]: (פה) סס הליחה סרוחה והזיעה: (פו) עיין ספרא סס: (פז) כבולס והרעי שהוא: (פח) בקמ"ג והי' מהן סקן: בערוך והי' מהן עושין: בחגמו"מ והי' משקין שהן: והנה הפי' הבא מוסב על האי דכלים פרק ח' משנה ג' וכו' והמשקין שהן עושין והמעתיק עשה וכחב והי' משקין. והמשקה האי היינו בוועל נדה שנתקו הכחוב מטומאה חמורה לטומאה קלה שלא יטמא אדם וכלים אבל מעמא אכולין ומשקין מבבבא בבבבבא נדה ל"ג ע"א ועיין פ"י הרי"ם והר"ם: (פ"י) עיין הערה פ"ו: (פט) כלים פרק ח' משנה ג' ועיין רמב"ם הלכות מעמאין משכב ומושב פרק ח' הלכה א' ובכסף משנה סס ועיין זבים פרק ה' משנה ו' ז' ו"א: (ס) בקמ"ג זבה: (אא) סס ובערוך [אלו]: (נב) בערוך

נדה ויולדת ובו על נדה (א) הן הדברים (ב) מטמאין (ג) ב' בלבד (ד) נטמאו (ה) והם (ו) מטמאים אחרים זב (ז) וזבה נדה ויולדת אם נגעו (ח) או נשאו אחרים בין דברים (ט) שמקבלים (ק) טומאת משכב ומושב (ק) בין דברים (ק) שאין מקבלין טומאת משכב ומושב אלא טומאת מגע בלבד ואלו הן (ק) הדברים המקבלים טומאת משכב ומושב כלי מתכות וכלי עץ (ק) וכלי עור וכלי שק ובגדים (ק) אלו (ק) החמשה דברים (ק) העשויים מהם (ק) משכב ומושב הלוק (ק) משאם (ק) ומגעם (ק) שמחט (ק) אם קיד נגעו בהן מטמא' אלו (ק) מטמאין הן ולא מטמא' אחרים ואם עמדו או ישבו או שכבו או נתלו או נשענו עדיהן נעשו משכב (ק) או מושב (ק) ומטמאין אחרים אבל כל הנוגע במשכב (ק) ובמושב הוא מטמא (ק) ואין מטמא (ק) אחר שהטמאים אלו עושי' משכב ואין משכב עושה משכב. וכיון שידענו (ק) שאלו הטמאין עושין משכב ומושב בעמידה ובישיבה ובשכיבה (ק) ובתלייה ובשעינה בשם ששינו (ק) הוב מטמא את המשכב (ק) בהמשה דרכים לטמא אדם ולטמא בגדים עומד יושב שוכב (ק) נתלה נשען (ק) (ק) והמשכב (ק) את האדם בשבעה דרכים (ק) לטמא בגדים עומד יושב שוכב נתלה נשען (ק) במגע ובמשא ורצו הכמים לקצר הדברים ומצאו (ק) דיבור שתחתיו עמידה (ק) וישיבה ושכיבה ותלייה ושעינה. (ק) והוא מדרס בשביל (ק) שינשא רוב גופו של (ק) טמא על המשכב או רוב גופו של טהור על (ק) המשכב (ק) מבאן למרנו שכל מקום (ק) שאמר (ק) טמא מת שמיטמא ואינו מטמא אחרים ומנין (ק) שכן הוא דתנן (ק) כל המטמא מדרס (ק) מטמא טמא מת ויש מטמא

ובתנא"מ המטמאין ובתנא"מ מוטמאין: (ג) כולם [כל קד] [ב' בלבד]: (ד) בתנא"מ ניטמו: (ה) שם ובתנא"מ וזכר בערוך שזכר: (ו) בערוך ובתנא"מ נטמאו בתנא"מ מוטמאין: (ז) בתנא"מ ובתנא"מ זכר: (ח) ונשאו: (ט) כולם שמקבלין: (ק) בתנא"מ [[טומאת]]: (ק) כולם [וכ"ש טומאת מגע]: (ק) כולם בין: (ק) כולם שאין: (ק) בתנא"מ דברים: (ק) בתנא"מ ובתנא"מ כלי: (ק) בערוך ואלו הן הדברים: בתנא"מ ואלו הן הדברים העשוי מן וכו' והנה הדין דחיה כליה מקבלין טומאת משכב וזכר מן הזורת כהניס פי מזרע כל המשכב אשר יכב ועיין שנה נ"ט ע"א חגיגה סיג ע"ב וגדה מ"ע ע"א. רי"מ: (ק) כולם העשוי: (ק) כולם [לשם]: (ק) שם (משאם): (ק) שם מגען: (ק) שם שמעיה: (ק) שם (אם): (ק) שם שהטמאים: (ק) שם עומאין: (ק) שם (אז) ומושב: (ק) בתנא"מ ומטמאין: (ק) שם ובתנא"מ ומושב: (ק) כולם ואינו: (ק) שם אחרים: (ק) ערוך ובתנא"מ שהטמאים אלו: (ק) בתנא"מ [[בשכיבה ובסמיכה]] בערוך בשכיבה ובסמיכה: (ק) זכיר פקד ב' משנה ד' ועיין פי' הרמב"ם ופי' הר"ש שם ולמב"ם הלכות משכב ומושב פקד ז' הלכה ח' ע"א: (ק) בערוך (ק) דברים: (ק) ערוך ובתנא"מ ונחלה ונשען: (ק) בתנא"מ (והמשכב וכו' עד "גשען"): (ק) כולם ובתנא"מ ומשכב: (ק) שם מטמא את האדם וכן איתא במשנה שם ועיין בפי' הר"ם שכתב ג"כ ששמו שם מדרס לבלול אלה ה' פנים ועיין ברמב"ם פקד ז' מהלכות משכב ומושב הלכה א': רי"מ: (ק) בערוך (ק) לטמא דברים: (ק) שם ובתנא"מ משא ומגע: (ק) כולם דיבור: (ק) בערוך ובתנא"מ ושכיבה וישיבה: (ק) בתנא"מ והיא: (ק) כולם ששאל: (ק) בתנא"מ אדם וגרסתינו עיקר דגם הטמא מטמא אדם דגם על הכלים וגם הטמא הדורס אדם נטמא ועיין ברמב"ם שם: רי"מ: (ק) כולם המרכב: (ק) שם ומכאן בתנא"מ ומיכן: (ק) כולם (שאמר): (ק) שם [במשנה טמא מדרס הוא משכב ומושב ומטמא אחרים וכל מקום שאומר (בתנא"מ שאמר)] ועיין הערה קמ"א: (ק) שם שכן: (ק) שם

קמג) מת ואינו בטמא מדרס קמד) ואמר'י עלה קמה) לאתווי סאה ותר קב ותניא קמו) ויקלס ע"ו י' והיושב על הכלי אשר קמו) ישכב עליו קמה) יכול כפה סאה וישב עליה קמט) כפה תרקב קג) וישב עליו יכול יהא קגא) מטמא ת"ל והיושב קנב) קנב) מי שמוחר לשיבה קנד) יצאו זה שאומר'י לו עמוד קנה) ונעשה מלאכתנו ואלו דברים מטמאי' הן קנו) בטומאת קמ) טמא מת' ואינו מטמאין אחרים קנת) ברין קנט) טומאת מדרס שהוא משכב ומושב כלי זכוכית קס) כלי חרס וכלי נתר קסא) ותנוד וכירים וזרעים קסב) בלולי' במים קסג) מוכשרי' קסד) מו' משקין קסה) ואוכלין קסו) אבל משקין קסז) קסה) אע"פ שאינן קסט) נעשו' משכב ומושב שהן טומאת מדרס אבל אדם מטמא בגדים אם נגעו בו טמאי' ואף אם נגעו טמאי' קט) את המשקין קעא) ונפלו מהן רביעית קעב) קעג) שהוא ביצה קעד) ומחצה על אדם טהור פסלוהו לאכול תרומה. קעה) ובועלי נדה קעו) שהוא המישי עושה משכב ומושב קעז) בטומאה קלה קעה) שיהא תחתנו כעליונו של זב וזבה קעט) נדה ויולדת שהוא טמא ואין מטמא אחרים ומנין שכן הוא רתנן קפ) והכותים קפא) מטמאין משכב קפב) התחתון כעליון קפג) ואמרין בגמרא קפד) מאי משכב תחתון כעליון אי קפה) נימא קפו) דאי איכא עשר מצעות אהרדי קפז) מטמו להו פשיטא דהא קפה) קמדרס קפט) קף) להו אלא קפא) שתהא

נדה מיט ע"א: קמג) כבולס מיטמא: קמג) סס [עמא]: קמד) סס ואמרו: קמה) נדה מ"ט ע"ב שבה ל"ט ע"א חגיגה כ"ג ע"ב רמב"ם הלכות טומאת משכב ומושב פרק ז' הלכה ח' כבולס איתווי: קמו) ספרה פ' מזורע: קמז) כבולס יסב: קמה) כבולס [הזב]: קמט) בקמ"ג (כפה): קג) בתגמ"מ יסב עליה: קגא) כבולס עמא: קנב) צדה מ"ט ע"ב ת"ל אשר יסב עליו הזב מי שמוחר לשיבה קן בשבת נ"ט ע"א ובחגיגה כ"ג ע"ב והיושב על הכלי אשר יסב עליו יטמא מי שמוחר לשיבה משמע דמכולא קרס גמרינן וכן משמע מגירסה הגאון. ר"מ: קנג) כבולס מה: קנד) סס י"א עיין כלים פ' ה' משנה ג' וצ"ע ר"י ור"ע ר"י י"ט סס: קנה) סס [ממקומך]: קנו) סס בטומאת: קנז) ערוך ותגמ"מ (עמא): קנה) בקמ"ג וערוך דבין: קנמו"מ כעין: קנע) הגאון פסק כדברי התוספתא ריש פרק ז' דכלים "כלי נחר הן ככלי חרס וכו' וכל מדרס כלי חרס פהורין" אכן הרמב"ם פרק ח' דהלכות כלים הלכה י' פסק דכלי זכוכית עמאים מדרס וכזה הכסף משנה שגירסא אחרת היתה לפניו בתוספתא. ודברי הגאון דכלי זכוכית וכו' איך עמאין מדרס כדבר התוספתא אשר לפנינו: ר"י: קס) כבולס וכלי: קסא) ערוך ובתגמ"מ תנוד: קסב) כבולס כאלוליס: קסג) סס ומוכשרים: קסד) סס משכבת בקמ"ג ותגמ"מ קסה) כבולס כאלולין: קסו) צהערות בקמ"ג גורס "ואוכלין ומשקין וחדס אע"פ שאין עושין משכב ומושב שהן טומאת מדרס אבל מטמאין אדם ליטמא צדכ"ו וחולי הפי' בני' אשר לפנינו ומוכשרין (אותן כלי זכוכית וכו') כאלולין (המוכשרים ע"י משקה לקבל טומאה) אבל משקין לאדם (אם שהן אותן) אע"ג שאין עושין וכו' מדרס. אבל אדם מטמא צדכ"ו חס נגעו צו עמאים ואף חס נגעו צו (משקין) ונפלו מהן ג' לוגין (וען שאובין הן) פסלוהו" ונראה שמאי' סנקט לעיל בתפ"ג ל' לוגין קאי אהכא וכאן אין שייכות לרובל וצ"ל ומחנה, והמעתיק טעה לעיל וכאן ועיין לעיל הערה כ"ז וסרה קו' ה' ר"י שמאן. ר"י: קסז) כבולס [לאדם]: קסה) סס אף על גב: קסט) סס עושין: קע) צערוך ותגמ"מ (אח): קעה) בקמ"ג ונפל: קעב) סס ובתגמ"מ [רעל]: קעג) כבולן שהן: קעד) צערוך וחזי: קעה) כבולס ובעל: קעו) כלים פרק ח' משנה ג': קעז) כבולס בטומאה: קעה) סס שהיא ונקמ"ג שהיא: קעט) תגמ"מ ונדה: קפ) משנה צדה ל"א ע"ב: קפא) בקמ"ג עממין: קפב) כבולס תחתון: קפג) בקמ"ג (ואמרין וכו' עד "כעליון") קפד) נדה ל"ב ע"ב: קפה) כגמי סס אי לימא, כבולס נמי: קפו) סס (דאי איכא): קפז) סס מטמא: קפט) סס קא דרים: קפט) צערוך

תהתנו של בועל נדה בעליונו של זב מה עליונו של זב אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין קצב) אף תהתנו של בועל נדה אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין ובשביל כך אמרנו קצב) בועל נדה עושה קצב) משכב ומושב הנה) לטמא טומאה קלה ומצורע קצו) מטמא בביאה קצו) כיצד קצו) קצט) שאם נכנס אדם עמו בבית אחד ר) ושהה עמו כשיעור אכילת פרס רח) ושעורו רב) כסף ושני שלישי כסף רז) פת המין ולא פת שעורין וכן אם נכנס אדם רה) טהור בבית רו) מנוגע ושהה שם רז) שעור רח) שאמרנו רט) נטמא. חמור מכולם רי) המת שהוא מטמא באהל מה שאין כולם מטמאין שאם ריח) אפילו עבר הטהור או הכנים ראשו באהל שבו המת ריג) אין נכנס המת ריג) אפילו ריד) עובר רעו) נטמא האהל וכל אשר באהל ובזמן הזה טהרת רעז) מת אין לנו בשביל שאין ריז) מי נדה ריה) ואנו ריט) בטומאה בארץ העמים עד שירחם רכ) הקב"ה ויקיים רכח) לנו רכג) מה שהבטיח על יד נביאיו (יחזקאל ל"ו ל"ב) וזרקתי עליכם מים רכג) רכד) ויקיים מקרא שכתוב (סס ל"ו ל"ג) בה אמר אדני ה' ביום טהרי אתכם רכה) מכל עונותיכם והושבתני את הערים ונבנו החרבות. ויקיים (זכריה י"ג א') ביום ההוא רכו) מקדש לבית דוד רכז) ולימי ירושלם לחטאת ולנדה ויקיים (סס י"ג ז') רכה) ביום ההוא נאום ה' צבאות אכרית את שמות העצבים מן הארץ ולא יזכרו עוד וגם את הנביאים רכט) ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ רל): [עד כאן מצאתי בירושלמי כתוב יד עתיק יומין אחר מסכת נדה מאותה כתיבה ממש אך דבר ברור הוא כי אין זה מן הירושלמי]:

ובתנאומי (להו): קצ) שם [לכולהו]: קצא) שם זיהא: קצב) בקמ"ג [אף עד „ומשקין“]: קצג) שם ובתנאומי שבעל: קצד) שם [הוא]: קצה) בקמ"ג לטמא: קצו) כלים סרק ח' משנה ד': קצז) נגעים סרק י"ג משנה ט' ועיין צפ"ה הרמב"ם וצפ"ה הרמ"ם שם וצמ"ב הלכות טומאה גרעה סרק ט"ז הלכה ו': קצח) עיין נגעים שם ואלהות סרק ז' משנה ח' ועיין בתוספתא מקואות סרק ו' דפרס ז'. ביצים הסר קומעל. רי"מ: קצט) בערך ותנאומי שאין: ר) צבולס (ובהה עמו): רח) בקמ"ג ושיעור: רצ) צבולס [ע"ן]: רג) צמ"ב שם כבלם ביצים ועיין הערה קצ"ה. ותשבון הגאון לא צריך וידוע לנו: רד) בתנאומי ופת: רה) צבולס (טהור): רו) צבולס המנוגע: רז) בערך ותנאומי כשיעור: רח) בערך וקמ"ג [זה] תנאומי [מה]: רט) בערך מטמא ובקמ"ג יטמא בתנאומי (נטמא): רי) כלים סרק ח' משנה ד': ריא) עיין חזק מ"ג ע"ה רמב"ם הלכות טומאה מה סרק ח' הלכה י"א ובכסף משנה שם: ריב) צבולס [אין] [או חס] בתנאומי נכנס [המת]: ריג) צבולס (אפילו עובר): ריד) בקמ"ג (עובר): רעו) בתנאומי וטמא: רעז) צבולס המת: ריז) צבולס [לנו]: ריח) בתנאומי ואין: ריט) בערך וקמ"ג [שעורין]: רכ) צבולס המקוס: רכח) צבולס צנו: רכג) צבולס (מה שהבטיח על יד נביאיו): רכד) צבולס [טהורים] בקמ"ג ובערך ופירוש: רכז) צבולס (ויקיים עד אדני ה'): רכה) צבולס [ומה שהבטיח ביום עהרי אהכס וגו'] וחת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" עב"ל: בקמ"ג [ומה שהבטיח ביום עהרי אהכס וגו'] בתנאומי [ומה שהבטיח ביום עהרי אהכס וגו] ונכס אומרי: רכה) קמ"ג (ומכל וכו') עד „וזכרו עוד“: רכז) בערך ותנאומי (אהכס וכו') עד „הח הצידי“: רכו) זיל מקור נפתח: רכז) זיל וליושבי: רכח) זיל והיה ביום: רכט) עד כחן דלגל שם: רל) עד כחן כספרים הג"ל: רלח) הערה המעתיק היא ועיין צ"ח דבר סימן ז"ז ולעיל הערה ל"ג:

(ימ)

פירוש גאון למסכת פרה פרק ח' משנה ב' — ו'

(א) [הרי זה אומר מטמאך לא מיטאזני ואתה מיטאתני. ואשר הנה אותם נבוננוהו פירוש ומעמו שרשם כדי להאיר עיניכם כי רבים תמהו מזה ואמרו עיקר מטא הענף מה שלא טמא השורש והודענום מאז כי הדרך אשר מיטא הענף לא היא הדרך אשר לא מיטא השורש אלא ע"י שנכנס דבר אחר ע"י הענף ולכן מיטא הענף את אשר לא מיטא השורש לפי אשר אנחנו מפרשים ואלו העניינים עמוקים הם וערומים ובעת אשר פירשנום לתלמידנו נפלא מאד בעיניהם ונגלו עיניהם ואלה הם] (ב) אלו הפירושים שפי' גאון אחד בפ' שמיני של פרה הרי זה אומר מטמאך לא מיטאזני ואתה מיטאתני] (ג) המשנה הראשונה זו ששנינו (ד) במקדש מי חטאת לא ינעול (ה) סנדל שאם נפלו משקין על הסנדל נטמא (ו) ומטאתו הרי זה אומר וכו' והמשנה (ז) השנית זו ששנינו (ח) נפלו משקין על בשרו טהור נפלו על כסותו נטמא ומיטאתו הרי זה אומר (ט) מטמאי וכו' ושתי המשניות האלה יתברר פירושם (י) בהיודע שרשן והוא שכל כלי שנפלו עליו או על מקצתו מים אפילו הן (יא) טהורים נטמא לחטאת אבל אדם שנפלו עליו מים טהורים אינו מטמא למי חטאת בנפלים על מקצתו עד (יב) שיפלו עד ראשו ועל רובו ועקר הדבר (יג) שיהיה שיעורן שלשת לוגין מים שאובין ואם נגע האדם בכלי אשר נטמא לחטאת כבר נטמא האדם מפני שנגע בכלי שננטמא לחטאת ועל פי הדברים האלה שנינו (יד) שהמקדש מי חטאת לא ינעול סנדל שלא יפלו משקין על הסנדל ויטמא הסנדל ובנגעו בסנדל יטמא (טו) אותו לחטאת ואנו יודעין שהמשקין ההם שנפלו על הסנדל ומימאוחו אילו נפלו על האדם ההוא המקדש לא מימאוחו עד שיהו (טז) שלשה לוגין ויפלו על ראשו ועל רובו ואז יטמאוחו ועכשיו שנפלו על הסנדל שהוא כלי אף על פי שאין שיעורן ג' לוגין

(א) חבונות גאוי מזה ומערכ סימן רל"ה: (ב) מכאן והלאה גם בערוך ערך דרס ג' וכל הנתון מזה בבי חלמי לבנה הם מלשון הערוך: (ג) ערוך דפוס פיזרו אלה המשנה זו ע"ס: (ד) פרה פרק ח' משנה ב' המקדש: (ה) במשנה [אח] הסנדל: (ו) ובמשנה ומטאתו הרי הוא אומר מטמאך לא מיטאזני ואתה מיטאתני: (ז) בחגמו"מ השניה: (ח) פרה ע"ס: (ט) ע"ס מטמאך לא מיטאזני ואתה מיטאתני: ועיין מס' מהרות פרק ח' משנה ז': (י) ע"ל בהודע. ודרך הגאון לכתוב החיובי במלואו ר"מ: ועיין בערוך ערך ספר ב' ובשפת המלקט להפלאה שבשיעורין ח"ב דף ב' ע"ב: (יא) כפי' הראשון בר"ע ועיין בפ"י הרמב"ם וברמב"ם הלכות פרה פ"ג הלכה ג' ר"מ (ולא כהראש"ד והר"ס): (יב) עיין שבת י"ד ע"א. ומפי' הגאון נלמוד דסיפא דמחגי' (המשנה השנייה לדבר הב') עיקרית וחוכמה שאם נפלו מים מועטים על גוף האדם לא נטמא ואם נפלו על כסותו נטמא ובגלל עיקר זה הדין גזרו שלא ינעול המקדש את נעליו ועיין בפרוש הראש"ם שכתב ע"ס בשאר בנדיו יזהר שלא יבוא עליהם מים. וכונה בגאון בפ"י המשנה שאומר לסנדל מטמאך לא מיטאזני כלומר אל יהי דבר זה זר בעיניך כשעם הדין שאדם אינו נטמא אלא אם יבוא ג' לוגין שאובין על ראשו או רובו והנה המשנה השנייה היא העיקרית ובגללה גזרו על נעילה הסנדל והתאם כשנקט הגזירה הביא הראיה והעעם מהמשנה העיקרית והימנה ר"מ: (יג) ד"ס שהיה שלשת:

מימאו את הסנדל וחזר הסנדל וסימא את האדם בנגעו בו והמשקין האלה אשר הזכירו בב' ההלכות האלה אינן מי נדה כי מי נדה מטמאין כל אדם וכל כלי ז' בשיעור כדי הויה ואולם משקין שהורין הן ומטמאין את הכלי לעניין מי הטאת וחזר הכלי ומטמא את האדם גם לעניין מי הטאת. ובזאת מפורש ענין המשנה השנית אשר שנינו יח' נפלו המשקין האלו על בשרו שהור ותירוץ ההלכה יט' ולפיכך שנינו שהוא שהור כי אילו נפלו על ראשו ועל רובו והן ג' לוגין לא היה שהור לחטאת כ' ולפיכך אם נפלו מים מועטין על כסותו כא' וחזרה הכסות היא ומיטאתו ולכן יהיה כאומר לכסותו כי המשקין אשר נפלו עליך ומיטאוך איכו נפלו עלי לא מטאוי ועכשיו שנפלו עליך ומטאוך חזרת את ומטאת אותי והמשנה השלישית היא ששנינו כג' השורף פרה ופרים והמשלח את השעיר מטמא בגדים פרה ופרים ושעיר המשתלח עצמן אינן מטמאין בגדים הרי זה אומר מטמאך לא מיטאוי ואתה מטאתני כג' נתחיל בפירושה ונאמר כי אלקינו צוה *כג' השורף את הפרה ואמר *כמדכ כ"ה ה' והשורף אותה יכבס בגדיו במים ורחץ את בשרו וגומר וכן אמר על פר כד' ושעיר הנשרפין *ויקרא ט"ו כ"ח' והשורף אותם יכבס בגדיו וגומר ועוד כתיב *זס ט"ו כ"ז' והמשלח את השעיר כה' יכבס בגדיו הרי ידענו שחייבין כולם לכבס בגדיהן ואנחנו יודעין כי בגדים שאינן על השורף אותם אם יגעו בפרה ושעירים הנשרפים ובשעיר המשתלח אינם מטמאים ואינם צריכין כבוס אבל בגדים שעל השורף כו' צריכין כבוס אף על גב שלא נגעו בפרה ולא בפר ושעיר ולא בשעיר המשתלח כז' וכיון שנמטאו בגדים שעל השורף כח' וחזרו ומטאו את השורף כט' ואלו לא היו על השורף בגדים לא היה מטמא על כן אין לתמורה ולומר אם שורש ל' מיטאה בגדיו השורף ל' היא הפרה והפר והשעיר מדוע לא יטמאו רחם בגדים אחרים בנגעם לז' כך נשיבחו ונאמר לו כי זה אשר טמא בגדי השורף לא מפני נגיעה לד' מיטאה אלא מפני שריפתם ראיך לדבר שאם נגע איש בהם ולא שרף אותם אינו מטמא לא הוא ולא בגדיו ולכן היה השורף כאומר לבגדיו לה' מטמאיכם לא מיטאוי וכז'.

יד' ד"ס שמקדש: טו' ד"ס [הוא] אהרו: טז' בתגמו"מ וד"ס שלשה: ז' ד"ס כשיעור: יח' פרה טס: יט' בתגמו"מ [הוא] שפלו המשקין שאין שיעורן ג' לוגין גם לא יפלו לא על ראשו ולא על רובין: כ' טס [אלא] הוה עמא [לחטאת]: כ"א טס [נעמאה כסותו]: כ"ב פרה טס מ"ג: כ"ג ד"ס ותחילו: כ"ד ז"ל ושך את הפרה ר"מ: כ"ד תגמו"מ ושעירים: כ"ה ז"ל [לעזאזל] ר"מ: כ"ו תגמו"מ [אחוס]: כ"ז הריש טס סוף משנה ג' ודי *ובערך פי' בערך רדס דערוס העסוק בפרה וערוס המשלח את השעיר וערוס האוכל נבלת עוף שהור כולן עסוקין ואם הם לבושין נעמאו והיינו שהאדם אומר לבגדיו מטמאך לא מטאוי ודבר תימא מנא ליה הא" עכ"ל ט"ס הוא פהריש ז"ל בערך דרם וכונתו להפירוש הזה וכבר העיר ע"ז המעתיק בשכחה המלקט להשלח שבשעורין חלק בו דף א' ע"א ע"ג: כ"ח בתגמו"מ חזרו: כ"ט הנה הגאון פי' דזה מהזון הראש דשריפת הפרה אינה מעמאת הגוף אלא הבגדים וע"ז הבגדים נעמא גם הגוף ש' בפרה יכבס בגדיו במים ורחץ בשרו במים וע"ז ברי"ג כפי' המשנה שהקפס עמא ליה הא דערוס שערך את הפרה וכז' שאינו מטמא. והנה באמה ממה שנקטת הבדייקא זכחים ק"ו ע"א רק הסוף מעמא בגדים משמע שזה עיקר הטומאה וע"ז בגדיו נעמא גם הוא דאם לא כן הו' ליה למקט *הסוף וכו' ולא המתי את האור עמא ומטמא בגדים' וכן נבלת עוף שהור נקטת הבדייקא חמ"ד מטמא בגדים במים הבלוים ולא נקטת דמעמא גוף האדם נראה שטומאה האדם אינה ע"ז שערך חלף ע"ז בגדיו שנעמאו החלה וע"ז חולין ק' ע"ז וזכחים ס"ט ע"ז וי"ע. ר"מ: ל' ד"ס ותגמו"מ טומאה: ל"א תגמו"מ הוא: ל"ב טס [בהס]: ל"ג טס כי: ל"ד ד"ס עמאוס: ל"ה בתגמו"מ

והמשנה הרביעית הוא ששנינו (ל) האוכל מנבלת (ז) עוף טהור (ח) והיה בבית הבליעה מטמא בנדים (ט) ונבלה עצמה אינה מטמאה בנדים הרי זה אומר מטמאין לא מטמאין (מ) (מח) ואין פירושו כי נבלת עוף טהור אינה מטמאה לא אדם ולא כלים בנגעם בה וכשאוכל אדם אותה (מב) היא מטמאה את בגדיו והן מטמאין אותו וכן אומר לבגדיו מטמאין לא מטמאין וכו'. והמשנה החמישית היא ששנינו (מג) ולד מטמא אין מטמאין (מד) כלים אלא מה) במשקה נטמא משקה (מו) ושיטאן (מז) וכו'. ופירושה שהנוגע בזב ובזבה וביולדת ובשרץ ובנבילה ונגע בכלים אינו מטמא אותם ואם נגע במים שבתוך כלים או במשקה שעל גבי הכלים טימא (מח) מע) בכלל כי המים הביאו את הטומאה עליהן ונעשו הכלים כאומרים למים מטמאין לא מטמאין וכו'. והמשנה השישית זו היא ששנינו (נ) אין כלי חרס מטמא (נא) את חברו אלא במשקה נטמא משקה (נב) טימאתו הרי זה אומר מטמאין לא מטמאין (נג) וכו' ופירושה כי כלי חרש (נד) כתיב בו (ויקרא י"א ל"ג) וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא וגומר (ס) וס' ל"ד) מכל האוכל אשר יאכל וגומ' ופירושו יטמא על משקה ועל הכלי שניהן לפיכך (נ"ד) קדרה שנתונה בתנור ונפל שרץ בתנור ולא נגע בה אם הקדירה יבשה הרי היא טהורה (נ"ה) אי לא טמאה דתורה את (נ"ו) הכלים אשר יהיו בתוך כלי חרס ואף על פי שאמר כל אשר בתוכו יטמא הרי פירשה ואמרה מכל האוכל וגם אמרה וכל משקה אבל אם היו המים בקדרה נטמאו המים (נ"ז) ושיטאין ולכן הקדרה אומרת למים מטמאין לא מטמאין כשהיית יבשה ועתה כשטמאין מטמאין וכו'. והמשנה השביעית זו היא ששנינו (נח) כל הפוסל את התרומה מטמא (נ"ט) משקה להיות תחלה לטמא (ס) אח' ולפסול (ס"א) אח' חוץ מטבול יום הרי זה אומר מטמאין לא מטמאין (ס"ב) וכו' (ס"ג) ופי' כל אדם (ס"ד) יעוסי את התרומה כגון שאכל אוכל טמא (ס"ה) ראשון או אוכל טמא שני או ששתה משקין טמאין ונגע בכבר של תרומה וגם הכבר נגע בכבר אחר (ס"ו) הרי הכבר השני טהור ואם נגע במים (ס"ז) ונפל על כבר אחר נטמא (ס"ח) כי המים הבליעו את הטומאה בכבר (ס"ט) השני מה שלא היה יכול כבר ראשון להבליעו הרי (ע) נתכוונו פירושי (ע"ה) שבעתם. ואנחנו יודעים כי הטהרות שני חלקים: החלק הראשון היא טהרת החולין מטומאת הגוף ומטומאת מגע בין מאבות הטומאה בין מתולדותיהם והחלק השני טהרת

מטמאין: (ל) פרה פרק ח' משנה ד': (לז) במשנה העוף הטהור: (לח) במשנה ובד"ש והיא בתנאים: (ל"ט) במשנה הגבלה: (מ) במשנה [ואהה עמאחי]: (מ"א) בד"ש ובתנאים וכו' וכו': (מ"ב) עיין הערה כ"ז וכ"ט: (מ"ג) פרה פרק ח' משנה ה' כל ולד הטומאות אינו מטמא כלים אלא משקה נטמא משקה עומאן הרי זה אומר מטמאין לא עמאחי ואהה עמאחי: (מ"ד) תנאים כלום: (מ"ה) שם משקה: (מ"ו) שם עומאס ה"ו עומאס: (מ"ז) שם (וכו'): (מ"ח) שם [אה הכלי]: (מ"ט) שם בגלל ובד"ש בגלל: (נ) פרה שם משנה ו': (נ"א) במשנה [אה]: (נ"ב) שם עמאחי: (נ"ג) שם [ואהה עמאחי]: (נ"ד) בתנאים "מ' (כתיב בו וכל כלי חרש): "נ"ד) כלים פרק ח' משנה ד' ע"ש: (נ"ה) שם ובד"ש כי וכו': (נ"ו) שם האובלים: (נ"ז) שם ועמאחי: (נ"ח) פרה שם משנה ז': (נ"ט) במשנה [אה] המסקין: (ס) במשנה אחד ובד"ש אחר: (ס"א) במשנה אחר ובד"ש אחר: (ס"ב) במשנה [ואהה עמאחי]: (ס"ג) בתנאים ופירושה: (ס"ד) שם ובד"ש שפוסל: (ס"ה) שם הראשון: (ס"ו) שם הרי זה: (ס"ז) שם ונפלו: (ס"ח) שם [בעבור] בעבור כה"ו נטמא [הכבר] כי: (ס"ט) שם ז': (ע) שם נתכוונו: (ע"ה) שם שבעתן ופי' ה' צבות של המשניות פרה שם:

הקדש שנאמר (דברי הימים ב' ל"י"ט) ע"ג) כי לבנו הכין לדרוש האלקים ה' ע"ג) אלוקינו ואלקי אבותינו ולא ע"ד) בטהרת הקדש. וגם טהרת הקדש תחלק לארבעה חלקים. הטהרה הראשונה ע"ה) למעשר כי כך שנינו ע"ו) מבל לחולין הוחזק לחולין ע"ו) ואסור למעשר. ע"ה) הטהרה השנית לתרומה כי כן שנינו ע"ט) מבל למעשר ע"ה) הוחזק למעשר ואסור לתרומה. הטהרה השלישית לקדש כי כן שנינו ע"א) מבל לתרומה ע"ג) הוחזק לתרומה ואסור לקדש. הטהרה הרביעית לחטאת כי כן שנינו ע"ד) מבל לקדש ע"ה) הוחזק לקדש ואסור לחטאת מבל לחמור ע"ו) הוחזק לקל מבל לקל לא הוחזק לחמור מבל ולא הוחזק כאלו לא מבל ויש בין תרומה לקדש י' מעלות וכן שנינו ע"ז) חומר בקדש מבתרומה שמשבילין כלים בתוך כלים לתרומה אבל לא לקדש ע"ח) אחורי' ותוך ובית הצניטה ע"ט) לתרומה אבל לא ע"י) לקדש הנושא את ע"א) המדרס נושא את התרומה ע"ב) ש' שהקדש מתיר ע"ד) ומגביב ומטביל ואחר כך קושר ובתרומה קושר ואחר כך מטביל ועוד שנינו ע"ה) כלים הנגמרים בטהרה צריכין טבילה לקדש אבל לא לתרומה רחלי מצרף מה שבתוכו לקדש אבל לא לתרומה הרביעי בקדש פסול והשלישי ע"ו) לתרומה ע"ז) תרומה אם נטמא אחת מידיו חברתה טהורה ע"ח) ולקדש מטביל ע"ט) את שתיה' שהיד נטמא את חברתה ק) לקדש אבל לא ק"ה) לתרומה ושנינו ק"ב) לפי המשניות האלה ק"ג) נוטלין לידים ק"ד) לחולין ק"ה) למעשר ולתרומה ולקדש מטבילין ולחטאת אם נטמאו ידיו נטמא גופו ק"ו). ק"ז) [וה' יטהר אותנו מכל טומאתינו שכן כתוב

ע"ב) ז"ל כל : ע"ג) ז"ל חלוקי אבותיו ולא כטהרת הקדש : ע"ד) בהגמ"מ כטהרה וכז"ל וכנראה הביא את המקרא הזה להודיע כי אחזו הכז"ל בלשון הכתוב ועיין ע"ב"ז יבשלמי פסחים פרק ט"ו הלכה א' : ע"ה) בדי' [הטהרה] למעשר : ע"ו) חגיגה פרק ב' משנה ו' הטובל : ע"ז) ע"ס [אסור] וכן בזולס : ע"ח) ד"פ כטהרה וע"ס : ע"ט) חגיגה ע"ס : ע"פ) ע"ס והוחזק : ע"א) ע"ס : ע"ב) בהגמ"מ ע"ב) לתרומה הוחזק לתרומה ואסור לקדש הטהרה הרביעית לחטאת כי כן שנינו : ע"ג) במשנה ע"ס והוחזק : ע"ד) ע"ס : ע"ה) ע"ס והוחזק : ע"ו) ע"ס מותר לקבל ע"ב) ולא הוחזק : ע"ז) חגיגה פרק ג' משנה א' : ע"ח) בהגמ"מ [אחורי' ותוך ובית הצניטה לחטאת אבל לא לקדש] : ע"ט) במשנה ע"ס בתרומה : ע"י) ע"ס בקדש : ע"א) בהגמ"מ המדרש ע"ב) ע"ס [אבל לא] את הקודש בגדי חובלי תרומה מדרס לקודש שלא כמדת הקדש מדת התרומה] וכן הוא במשנה ע"ס ע"ש : ע"ג) ע"ס וס' שבקדש : ע"ד) בהגמ"מ ומגביב במשנה ט"ב צ"ב ומגביב ומגביב : ע"ה) ע"ס משנה ב' : ע"ו) ע"ס בתרומה : ע"ז) ע"ס ובתרומה וכן הוא בתוספתא ועיין בשו"ת גאונים קדמונים סימן ע"ב ר"ש הסימן ומעלה ט"ז : ע"ח) ע"ס ובקודש : ע"ט) ע"ס [את] שתיק : ק) ע"ס בקודש : ק"ה) ע"ס בתרומה : ק"ב) ז"ל לפני : ק"ג) חגיגה פרק ב' משנה ה' : ק"ד) בהגמ"מ [לחולין] : ק"ה) במשנה ע"ס ולמעשר : ק"ו) והנה מנה עשרה מעלות ולא פרט אלא השעה וע"כ ש"ס להגיה כמו במשנה עיין הערה ע"ב ועיין חגיגה פרק ג' משנה ג' וכנראה ראוייה היחה להפקד בזה ועיין בתוספתא יוס טוב ע"ס ועיין בצ"ב חגיגה כ"א ע"ב דאמר רב חילא ח"ר חגיגה בר פפא עשר מעלות שנו כאן ולרב נחמן אמר רבה בר אבוב י"א מעלות שנו כאן. ועיין בתוספתא ע"ס כ' ע"ב ד"ה חומר י"א מעלות ח"ב לרבא ולרב חילא י' מעלות והי קשה להרי"ר אלתן ליתפיה היא דלעיל נוטלין לידים לחולין ולתרומה ולקדש מעבילין ע"ב) והוחזק לתרומה לא הוחזק לקודש ונראה למורי וכו' והנה הא דהוחזק לא ח"ב מעלה אחרי שזו מעבילין הטהרה והקדושה שלהם בעמם ומן הכלל הוא "מבל לקל לא הוחזק לחמור" כ"ל אמנם הא דנוטלין ח"ב בזה : — כ"ל אחז בעל הפ"י הזה בשיפת רב חילא אמנם רב שריחא גאון בתשובה גאונים קדמונים סימן ע"ב ח"ב ח"ב י"א מעלות כרב נחמן וע"כ בעל הפ"י הזה ח"ב רב ח"ב גאון כדעת הר"מ כי איך יהלוק על אביו מצלי נתינת טעם לדבריו ועיין בראש דבר סימן

(יחזקאל ל"ו כ"ה) וזקתי עליכם. (קח) וראוי שנפרש כמה הן הטומאות וכי :

נ"ח: קז) כל הכהן צב' חלף לבנה הוא בחגמו"מ ואינו בערוך: (קח) מכאן והלאה נמצא ג"כ בפירוש הגאון למס' כלים העתק לפני הפירוש הזה:

ובזה נשלמו הפירושים לרבותינו הגאונים הקדמונים
אשר העתקתים מכמה ספרים ומספר הערוך
ועם כמה הערות לדבריהם ושינויי גוססאות וציונים
ועל חלקי אודה את ה' ואברך לאל קדוש וברוך
הוא יחיני ויברכני ובתורתו ילמדני ושלחני יהי ערוך
ואהבתו ויראתו יתקע בלבי ואחרי מצותיו יהי לבי כרוך

אמן

(ב)

תשובת הרמב"ם ז"ל.

תשובה לרבינו משה ז"ל למר יוסף בן גאבר מאנשי בגדד על אגרת
שנכללו בה שאלות.

שויתי ה' לגנדי תמיד. הגיעה אלינו אגרת הזקן הנכבד היקר התלמיד מר יוסף בן אבו אלבער
נ"ע הידוע אבן גאבר וכי :

זמה שזכרת ממה (א) שגיני עלינו שהתרנו בשבעת ימי נקיים שתשב האשה
בביתה. איני יודע מה הוא ענין זאת המלה אצלכם. אם היא ענינו שתגע
בבעלה אפילו באצבע קטנה או תאכל עמו ותשתה עמו בכלי אחד. או שתעשה
אחת משלשה דברים שהם רחיצת פניו ידיו ורגליו והצעת המטה בפניו ומזוגת
הכוס לו. זה אינו מותר אלא אחר שבעת ימים ומבילה כמי מקוה. ואם הענין הוא
שתעשה שאר העסקים כמו הלישה והבישול או שתגע בכגד או תלך על מחצלת
זה מותר. ואפילו בימי נדתה עצמן. לפי שענין הטומאה והטהרה (ב) זולת האסור
והמותר אצל הרבנים. והוא מנהגנו המפורסם מכל ארצותינו ובכל ארץ צרפת והוא
דין התלמוד ועליו מצינו בני ארץ ישראל כלם בעת שהיינו ביניהם. אבל אנשי
מצרים מצינו אותם בזה נוטים לדברי מינות והולכים אחר סדור הקראים. אם כן
אם מנהג אנשי ארצכם כמו אנשי מצרים אנחנו לא נצוה עליכם שתסורו ממנה

(א) לשון גנוס: (ב) פי' אינו ככלל האסור והמותר: (ג) ענין נקיה וכסיה או ל"ל ומעשינו: (ד) הוראה

ולא אמעה אתכם בהוספת השמור והבדלת הגדה. ואין בזה אלא חיוב מה שאינו חיוב. אבל על תנאי שימנו שבעת נקיים ושיחפפו ויטבלו במי מקוה; אבל אם הוא מנהגכם גם כן שמשמרתין שלא תגע כסף ולא תלך על כך וכך והם רוחצים בין השמשות ואינם טובלים במי מקוה זו מינות גמורה לא מנהג וראוי להתרחק מזה הדבר ולהסירו ולהכריח בני אדם על דין התלמוד לא יותר. כמו שעשינו אנחנו בארץ מצרים; ולא הספיק לנו ההזרה בלבד עד שהחרמנו בספרי תורות בכל בתי כנסיות (ראה פאר הדור סי' קנ"ב) וכתבנו הסכמות בזה והיה החרם שארורה כל אישה שלא תמנה שבעת נקיים או תטבל הטבילה או תרחוץ בלבד כמו שעושים הקראים ואפילו עם הטבילה. ואמרנו להם שהנגיעה בכנדים ובמאכלים הוא מותר. אבל תשארו על מנהגכם. מי שרוצה להתיר יתיר. ומי שיטאס הדבר מפני זיהמא או מפני תוספת סייג כדי להתרחק מן הגדה יש לו לעשות. אבל אם הוא סובר איסור במאכל או במשתה שתגע בו הגדה ונתרחק ממנו מפני האיסור. יצא מכלל הרבנים וכפר בתורה שבעל פה. זהו מה שנתפרסם מהוראותינו (ג) ותעשינו בזה הענין. וזה כלו אמת מבוואר לא יחלוק על דבר ממנו אלא או סכל או מי שאינו מדקדק בתורה ומגנה האמתיות אצל הרמון. ואם יאמר עלינו (ד) אשתי זה אחד מן המגנים אשר שקר. אבל הציצית וכו' והשם ית' יעזור אותך על רצונו וישים כל מעשינו ומאמרינו לשמו. ושלומך ירבה ושלום כל הזקנים והתלמידים יברכם אלקינו. **כִּשְׁמַח בַּר מַיִמוֹן זצ"ל:**

החובה הזאת נעלמה ממני וכנראה ע"ס הוא בזה וצ"ל! פעמתי או פעמתי וכו' ודומה מן הלשונות ופי' כי האומר כזאת עליו הוא מהמגנים ומספרי גנות אשר שקר וכזב מחסיסה:

השמטה

למעשה יפה מר' ישמעאל כ"ג הערה י"ד

מחזור ויערי נד 55 זה מלא במדרש ר' תנחומא אייר ישמעאל. סה לי אנגילא שר הפנים א' לי ידיו שב בחוקי ולגיד לך מה הוא על ישראל ישבתי בחקו והיה משהכל צי והיה בזכה ודמעות יורדות מעיניו ונופלות על פני ואמרתי לו הדר זיווי מפני מה אהה בזכה אמר לי בא והניסוך ואודיעך מה גמול ישראל עם קדוש. תפאני בידו והכניסני לחדרי חדרים ולגמיו גמנים ולאונרות של הפנקסים ופתח והראני איגרות כתובות נרות ומשנות זו מזו אמרתי לו אלו למי אמר לי אינו לישראל. אמרתי לו יכולים לעמוד באילו א' לי למחר בו (צ"ל בא) ואראך נרות משנות מאילו אשר למוח למוח ואשר לחרב לחרב ואשר לשבי לשבי. אמרתי לו הדר זיווי וכי ישראל בלבד חטאו. אמר לי הוא יודע שבכל יום ויום מתחדשין עליהן גזירות קשות מאילו וכוון שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין אמן יהא שמיה רבא מברך מיד און אלו מנחין אותם לנחת מחדרי חדרים" עכ"ל המחזור ויערי: ועיין בתקונים והוספות לקונטרס פתחי נדהלגד 36: שם בין הערה מ"ח ומ"ע תוספות שבה דף קי"ט ע"ב ד"ה כל העוגה ור"י אומר ד"ש בפסיקתא במעשה דר' ישמעאל בן אלישע דקאמר ההם כשישראל נכנסין לבתי כנסיות ואומרים יהי"ר מנכר בקול רם מצעלין גזרות קשות" ונעיקו דבריהם בבית יוסף צמור אר"ח סימן נ"ו ועיין בתקונים והוספות לקונטרס פתחי נדה לנ"ד 36:

ברכת המוגמר

והנה נשלם בזה ספרי תוספתא עתיקתא לכל חלקיו ועניניו
 ועתה יפוצו נא חוצה דבריו וכל חכם לב ישים בו עיניו ומעייניו
 ואברכה את ה' כי הפליא את חסדיו הנאמנים עמדי
 והאיר את עיני לגלות מצפונות ולכלות מלאכתי אמץ את ידי
 ואליו אקוה ובו אבטח כי את חפצו בידי הרצה והצליח
 ועוד רבים וגדולים ישיחו כהם ומה רב שברי כי הייתי השליח
 אנא ה' רצני עוד והאר עיני בתורתך ותאזרני עוז ותשביעני ימים
 ואוסיף לקח ותושיה ולאור עולם אוציא תעלומות חכמה ותורת חכמים
 וחסדיך עוד לא יתמו ממני ולא יעזבו את עבדך
 ואנחיל כבוד ותפארה לחכמינו ז"ל אוהביך ומכבדיך
 ואחת שאלתי ממך אותה אבקש והיא אשרי והצלחתי כל הימים
 לירא ולכבד שמך ותורתך וחכמיך ולעבדם בלב תמים: אמן.

